Romola

George Eliot (1819 – 1880)

Poem (Introducere)

Cu mai bine de 350 ani în urmă, în primăvara anului 1492, îngerul Zorilor, zburând dinspre Levant[1] înspre coloanele lui Hercule, şi din înălţimile Caucazului, trecând peste culmile înzăpezite ale Alpilor, spre întunecata goliciune a insulelor de Vest, văzu aproape aceeaşi privelişte a uscatului abrupt şi a mării nestatornice, aceeaşi măreţie a umbrelor pe aceleaşi văi care pot fi admirate şi azi: culmi măslinii, păduri de pin, câmpii înverzite cu lanuri fragede de porumb şi iarbă proaspătă, înrourată; catedrale, oraşe spiralate răsărind de-a lungul râurilor sau ţărmurilor înclinate de la marginea mărilor, amestecându-se printre buruieni.

De îndată ce lumina sa palidă se pierdea în mulţimea de oameni, razele ei cădeau atunci, la fel ca acum, pe obrajii trandafirii ai copiilor adormiţi; pe nefericirea celor îndureraţi sau bolnavi; pe scularea pripită a harnicului muncitor; pe somnul târziu al învăţătorului nocturn, care a întrebat stelele, sfinţii sau propriul său suflet, despre cunoştinţele ascunse care pot sparge bariera scurtă a vieţii omului şi-i pot arăta calea întunecată, care pare că nu duce nicăieri, spre nemărginita lume a luminii şi a mântuirii. Marele curs de apă care a influenţat destinul oamenilor s-a schimbat; şi alte valuri, curente ale vieţii care produc fluxul şi refluxul în inimile omeneşti, oferă aceleaşi trebuinţe, iubiri şi temeri măreţe.

---

[1] Denumire dată regiunii din zona Str. Bosfor, considerată limita estică a Europei

În timp ce gândul nostru urmăreşte îndeaproape lunga ivire a zorilor, suntem impresionaţi de aceleaşi greutăţi ale naturii umane, care nu se schimbă niciodată de-a lungul epocilor istoriei: foamea şi munca, semănatul şi culesul, iubirea şi moartea. Chiar dacă, în loc să urmărească începutul unei zile, imaginaţia se opreşte asupra unei perioade istorice şi aşteaptă întreaga dimineaţă, putem vedea un oraş măreţ, cunoscut în toată lumea, care s-a schimbat radical din vremea lui Columb, deşi pare aproape un simbol inviolabil, prin fluxul gândurilor umane, amintindu-ne că mai degrabă ne asemănăm cu oamenii din trecut decât ne deosebim, căci principiile care au stat la baza acestor domuri și turnuri creează o asemănare cu natura umană care va fi mai mare şi mai profundă decât orice schimbare posibilă. Şi, fără îndoială, dacă spiritul unui cetăţean florentin, ai cărui ochi se închideau pentru ultima oară în clipa în care Columb stătea încă în aşteptare pentru a primi cele 3 corăbii care au acostat în portul Palos[2], s-ar întoarce din lumea umbrelor şi s-ar opri în mijlocul gândurilor noastre, ar crede că încă mai există fraternitate şi înțelegere printre urmaşii din locul său natal.

Să credem că o astfel de umbră vizitează umbra unei dimineţi aurii[3] şi mai priveşte încă spre celebra culme San Miniato, care se află

---

[2] Cadiz

[3] Structură inspirată din William Shakespeare, *Hamlet (*I, 4): *revisits thus the glimpses of the moon (în umbra lunii)*

în sudul Florenţei. Acest spirit este îmbrăcat în moda timpului său: faldurile veşmintelor sale din mătase neagră sau lucco se desfăşoară în linii neîntrerupte de la gât înspre coapse; boneta sa largă, cu al său bechetto, care servea drept fular în caz de nevoie, arăta un chip pătrunzător, nu tocmai frumos, dar cu o gură bine proporţionată, care oferea distincţie prin bărbia şi buzele sale încovoiate. Este o faţă încărcată de amintirile unei vieţi tumultuoase petrecute pe alurile unei ape curgătoare; şi, cum priveşte priveliştea din faţa sa, puterea obişnuinţei este mai puternică decât percepţia schimbării, încât ar putea crede că mai poate coborî inc o dată pe străzi şi să continue viaţa sa din punctul din care a părăsit-o. În spatele său se deschid culmile întunecoase ale muntelui Morello, lunga vale a râului Arno, care pare că se întrepătrunde între îndepărtatele coline cenuşii şi luxuriante de la Carrara şi culmea Fiesole, cu nenumăratele sale ziduri monastice păzite de chiparoşi. El recunoaşte nu numai munţii şi râul care curge în partea de vest, ci şi pajiştile verzi şi cenuşii presărate cu vile pe care le poate numi de îndată ce se uită la ele, sau alte obiecte familiare pe care le privea în timpul plimbărilor sale de fiecare zi. Căci, deşi lipsesc mai mult de 70 din turnurile care înconjurau odată zidurile oraşului, încercuindu-l ca o diademă regală, ochii săi nu-şi îndreaptă privirea spre partea aceea; ci se concentrează înspre fortificaţii, care par asemeni florilor ce-şi aruncă privirea înspre soare, văzând clădirea pătrată a Palatului Vechi, situat în inima oraşului, care nu s-a deteriorat vizibil în timpul celor 400 de ani care au trecut de când s-a plimbat ultima dată prin cetate. Marele Dom, Santa Maria del Fiore, care era în copilăria sa unul dintre cele mai mari din lume, eclipsa prin măreţia sa colinele din împrejurimi. Se mai zărea, de asemenea, campanila lui Giotto, plină de reliefuri viu colorate, şi graţioasa Badia, în formă de spirală, pe care le privea de pe umerii doicii sale.

— Cu siguranţă, Florenţa poate încă să mai tragă clopotele cântând imnuri solemne care pătrund în inimile cetăţenilor săi şi le luminează propria cale. Aici, în partea dreaptă, se află marea şi întunecata biserică Santa Croce, unde ne-am îngropat marile personalităţi, punându-le pe cap cununi de lauri, şi le-am onorat cu laude şi decoraţii. Dar, Santa Croce nu ni le-a dat înapoi: noi, florentinii, am avut totdeauna prea multe idei măreţe pe care să le transpunem în

piatră şi marmură; am plătit executarea unor fresce pline de strălucire, ca să nu mai vorbim de condotierii aprigi, monarhii sau teritorii achiziţionate prin şiretlic, astfel că frizele şi faţadele noastre au trebuit să mai aştepte. Dar pe care arhitect l-au putut angaja Fraţii Minori ca să proiecteze faţada? Dacă nu era construit în vremea mea, Filippo Brunelleschi sau Michelozzo ar fi lucrat în cu totul altă manierăceva mai demnă de a încununa biserica lui Arnolfo.

După aceste cuvinte, spiritul călători cu privirea înspre zidurile oraşului, uitându-se cu mirare la schimbările survenite în timpurile moderne. De ce au fost distruse 5 din cele 11 porţi? Şi, de ce au dispărut turnurile, cândva apărarea şi gloria oraşului? A devenit lumea mai paşnică, şi florentinii trăiesc într-o asemenea armonie, încât nu mai există conspiraţii menite să-i readucă pe exilaţi cu ajutorul armelor? Este greu de răspuns la aceste întrebări: ar fi uşor şi mai confortabil să recunoaştem vechiul decât să ne dăm seama de nou: şi acolo curge Arno, cu podurile sale de odinioară: Ponte Vecchio, diferit de alte poduri ale lumii, presărat cu aceleaşi prăvălii pe care spiritul nostru şi le aminteşte în timp ce zăboveşte în faţa marelui palat pe care messer Luca Pitti l-a construit din bolovanii de pe dealul Bogoli (Boboli), aflat în spate, sau negociază cu negustorii de haine din Oftarno. Linia exagerată a palatului Pitti este ascunsă de culmea San Miniato; dar, dorinţa florentinilor nu se îndreaptă spre ambiţiosul palat pe care Messer Luca l-a construit pentru sine însuşi; acesta se află în josul străzilor înguste şi a pieţelor aglomerate pe care le-a moştenit din viaţa tumultuoasă a părinţilor săi. Se mai votează oare acolo cu bile albe sau negre? Cine sunt priorii în aceste luni, care mănâncă sobru cinele obişnuite de la Palazzo Vecchio, înlocuind drobul şi potârnichile fierte, asociate cu glumele frecvente, împotriva nefericiţilor, dar puternicilor Signori? Mai atârnă blazoanele de geamuridistribuite cu mare fast distribuite sub loggia lui Orcagn, odată la două luni?

Viaţa avea farmecul său pentru acest florentin bătrân, când călca printre coloanele de marmură şi îşi arăta propriile demnităţi. Politica sa era la fel de întinsă ca şi comerţul, desfăşurându-se din Siria până-n Anglia, având o intensitate pasională, un interes practic aplicat numai înspre o zonă îngustă a acţiunilor sale: către membrii

comunităţii închise între dealuri şi ziduri presărate pe o distanţă de 6 mile, unde oamenii se cunoşteau unul pe altul în timp ce se întâlneau pe stradă, aţinteau privirea în fiecare zi asupra monumentelor comunităţii şi erau conştienţi nu numai de simplul drept de a vota, ci şi de posibilitatea de a fi votaţi. Florentinul iubea onorurile şi scopurile sale, afacerile băncilor, ghildelor şi consiliului public, îşi iubea duşmanii şi punea bila albă în afara borsei[4] atunci când dorea să ţină minte un nume demn de ură cu o asemenea plăcere de parcă aceasta ar fi un florin de aur. El prefera să-şi întărească familia pentru alianţă bună şi mergea triumfător acasă cu ochii luminoşi după ce a încheiat o căsătorie satisfăcătoare pentru fiica sa în loggia favorită, la lăsarea serii; iubea jocul de şah şi umorul tăios, care nu era mai prejos de demnitatea omului ales în cea mai înaltă magistratură. Pătrundea în adâncul tuturor afacerilor interne şi externe: era unul dintre cei Zece care conduceau Departamentul de Război, unul dintre cei Opt care vegheau la respectarea disciplinei; unul dintre priorii sau signorii aflaţi în fruntea Guvernului, se găsea de asemenea şi în oficiul suprem al gonfalonierilor; se afla în ambasadele de la Roma şi Veneţia; era comisarul armatei Republicii, conducând bătălii lipsite de glorie, fără vărsare de sânge, în care niciun om nu pierea din pricina unor lovituri în piept (*virtuoşi colpi*), ci doar din cauza unor trânte sau căzături. În acest mod, el a învăţat să nu mai aibă încredere în oamenii cu tărie, să privească viaţa ca pe un joc al abilităţilor, nu lipsit de tradiţii eroice sau de onoare nepătată. Pentru că sufletul uman este ospitalier şi va judeca sentimentele şi opiniile contradictorii cu imparţialitate.

Mândria sa l-a făcut să fie presărat cu învăţăturile vremii sale şi să judece fără vulgaritate, în armonie cu anticii: el a fost primul care s-a interesat de manuscrisele cele mai corecte, plătind mulţi florini pentru achiziţionarea unor vase antice şi a unor busturi ale vechilor nemuritori; poate, *truncis naribus*[5], le-a vrut pe cele mai apropiate de gustul său, dar nu mai puţin autentice; iar în vechile sale vremuri a căutat să privească exemplare rafinate din Homer, care s-au numărat

---

[4] Borsa-pălăria în care se puneau bilele pentru a fi desemnaţi cei aleşi la conducerea cetăţii

[5] cu nasul pe sus (lat)

printre primele glorii ale presei florentine. Cu toate acestea, nu a neglijat nici portretele şi dipticurile create pentru sine sub protecţia Madonnei Annunziata, sau să facă penitenţe pentru iertarea păcatelor prin daruri făcute pe altarul sfinţilor ale căror vieţi nu au putut fi modelate prin studierea clasicilor; nu a neglijat nici măcar cererile liberale pentru clădirile date unor Frati, împotriva cărora au spus numeroase glume.

Căci Puterile Nevăzute erau mai tari decât el. Cine ştia, cine era sigur că nu există niciun nume, în spatele căruia nu se află nicio forţă plină de mânie, nicio milă intercesorie de dobândit? Nu erau oare cameele medicinale, deşi nu făceau altceva decât să zgârie degetul? Nu erau toate lucrurile pline de virtuţi oculte? Lucretius avea dreptateera un mare poet antic; Luigi Pulci, de asemenea, deşi era un poet care scria în limba vulgară, având în schimb deprinderea de a prinde tot ce se povestea în dreapta mesei (*dal tetto în su*), unde vinul şi glumele circulau cu repeziciune. Existau chiar personaje învăţate, care credeau că Aristotel, cel mai înţelept dintre oameni (nu cumva Platon era mai înţelept?) era cu precădere un filosof totalmente nereligios, şi că un învăţat liberal trebuie să ia în calcule toate presupunerile. Dar, toate aceste negaţii la urma urmei se dovedeau false; într-adevăr, erau false din ce moment ce clipele treceau peste el şi se învârteau în mod grav. Oare lumea nu a devenit creştină? Nu a fost botezat în San Giovanni, al cărui dom era plin de simboluri ale Judecăţii viitoare, şi unde altarul arată o imagine a Răstăgnirii plină de compătimire la adresa omului şi a lumii?

Spiritul nostru revitalizat nu era un filosof păgân, nici măcar un poet păgân cu tentă filosofică, ci un om al sec. XV, care a moştenit o stranie concepţie între credinţă şi necredinţă; frivolitate epicuriană şi fervoare plină de fetişism; între o etică pedantă, rostită pe din afară, şi pasiuni crude pline de impulsivitate copilărească; între înclinaţia spre un păgânism autodedat şi inevitabila subiectivizare a conştiinţei umane, care, în neliniştea unei noi dezvoltări, umplea aerul cu profeţii şi presentimente ciudate. Probabil că zâmbea şi manifesta scepticism când auzea simple povestiri populare despre un Papă Angelic care va veni şi va aduce o nouă ordine a lucrurilor, purificând Biserica de simonie şi viaţa clerului de scandaluri, o stare diferită faţă de ceea ce

exista sub Inocenţiu VIII6, care era un negustor şi un politician calculat, interesat doar de lucrurile care i-ar aduce profit. Dar, simţea relele timpului său, căci era un om al spiritului public, iar acesta nu putea fi total imoral, din moment ce avea grijă de binele colectiv. În acel Post al Patimilor din 1492, când a murit, la o vârstă înaintată, a ascultat în biserica San Lorenzo, nu fără satisfacţie, predica unui călugăr dominican, Girolamo Savonarola, care denunţa cu o rară îndrăzneală vicioasele preocupări lumeşti ale clerului, insistând asupra datoriei creştinilor de a nu călca în societatea înaltă, unde sălăşluieşte răul, şi să nu îşi risipească bogăţiile pentru împodobirea bisericilor, din moment ce mulţi compatrioţi suferă de boală şi sărăcie. Fratele îşi promova doctrina mult mai departe de urechile bătrânilor; era o scenă memorabilă să vezi cum predicatorul îşi mişca auditoriul în asemenea măsură încât femeile îşi aruncau bijuteriile pentru a fi vândute celor nevoiaşi.

— Este un om remarcabil, acest prior de la San Marco, se gândea spiritul nostru, poate cam arogant, mai ales în denunţările răzbunătoare. Ah, Dumnezeu nu plăteşte sâmbăta (*Iddio non paga îl Sabato*), greutatea păcatelor umane întârzie a fi plătită, şi am văzut de multe ori cum nevrednicia şi-a făcut loc în timpul prosperităţii. Dar un frate predicator care-şi mişcă oamenii poate să fie moderat? Ar putea fi mai puţin dur cu Lorenzo de Medici, a cărui familie s-a numărat printre creatorii San Marco: s-a renunţat vreodată la această luptă? Şi Lorenzo însuşi, cu ochii săi aparent întunecaţi, dar plini de o frumuseţe delicată în interior, va reuşi să scape de boala de la Careggi?7

Era o faţă tristă, greu de privit, care tocmai părăsea lumea căreia i-a dăruit atât de multe lucruri, existând multe suspiciuni că fiul său cu frumosul său fiu va juca rolul lui Roboam8. Cum s-a răsturnat

---

6 Inocenţiu VIII (Giovanni Battista Cybo, 1432-1492)-papă între 1488-1492

7 Careggi-vila lui Lorenzo de Medici, unde aveau loc întrunirile unui cerc neoplatonician format din intelectuali umanişti, condus de Marsilio Ficino (1433-1499) şi Pico della Mirandola (1463-1494)

8 Rege biblic al evreilor, fiu al lui Solomon. Din cauza unor sfaturi proaste, a atras asupra sa mânia lui Dumnezeu, fapt ce a dus în cele din urmă la divizarea regatului evreu.

totul? Care partid va fi interzis şi ale cărui case vor fi jefuite? Există un succesor al incomparabilului Lorenzo, căruia marele turc îi trimitea animale rare, relicve rare, manuscrise rare, duşmani fugari, potriviţi gustului unui Magnific creştin, învăţat, devotat şi răzbunător? Şi care învăţat faimos mai dictează literele latine ale Republicii, care filosof înflăcărat îl mai citeşte pe Dante în Dom, sau mai lansează inventive împotriva tatii şi mamei unui critic răuvoitor, care i-a găsit numeroase defecte în latina sa clasică? Sunt oare mai înţelepţi cei care conduc prin alianţa cu papa şi împăratul, sau îşi ciulesc urechile pentru a asculta oratorii francezi şi milanezi? Atât de multe cunoştinţe se aud pe aceste străzi, pe preaiubitele marmure din faţa bisericilor, pe adăpostirile loggiilor, unde cetăţenii noştri discută cu siguranţă despre bârfele, dezbateri, glume vesele sau proaste ca în zilele de odinioară. Oare nu se mai află acolo clădirile amintite mai sus? Schimbările nu au fost atât de mari în anii care au trecut. Merg jos să audvoi auzi cu siguranţă sunetul podelelor familiare, voi auzi încă o dată vorbirea florentinilor.

Nu pleca, spirit bun! Căci schimbările sunt mari şi vorbirea florentinilor va suna ca o ghicitoare în urechile tale. Ori, dacă mergi, nu te întâlni cu politicienii pe aleile de marmură sau altundeva; nu pune nicio întrebare despre comerţul în Calimara; confundă-te cu cei neştiutori, nu întreba despre studiile oficiale sau monastice. Uită-te doar la luminile şi umbrele de pe marile ziduri construite cu trăinicie şi impresionează prin măreţie; uită-te la feţele copiilor, care reprezintă o rază de lumină printre umbrele vremii; dacă vrei, poţi să te plimbi prin biserici şi să auzi aceleaşi cântări, observă aceleaşi imagini ca odinioarăfiguri ale tristeţii şi ale temerii faţă de sfârşit, ale iubirii pline de bunătate şi ale gloriei care te înalţă la cer; priveşte la figurile

îngenuncheate ale celor vii şi mişcă-ţi buzele ca să te rogi pentru ajutor. Acestea nu s-au schimbat. Lumina şi umbra le readuc frumuseţea de odinioară şi trezesc vechile cânturi ale dimineţii, amiezii şi serii; copiii sunt simbolul nunţii dintre iubire şi datorie; iar oamenii încă mai speră în venirea unei domnii a păcii şi dreptăţiiviaţa lor rămâne încă un sacrificiu de bunăvoie. Căci papa cel angelic nu a sosit încă.

(1863)

Partea I

Cap. 1: Străinul naufragiat

Loggia de Cerchi se află în inima vechii Florenţe, în interiorul unui labirint de străzi înguste, aflat în spatele bisericii Badia, acum călcat doar de trecătorii care caută inscripţia *qui nacque il divino poeta*[9]*.* În vremurile lui Dante, aceste străzi erau pline de ţipetele şi strigătele auzite în timpul bătăliilor dintre familiile rivale, însă în sec. XV nu se mai auzeau decât confruntările şi glumele negustorilor de lână din cartierele San Martino şi Garbo.

Sub această loggie, în dimineaţa zilei de 9 aprilie 1492, două persoane se căutau cu privire, uitându-se unul la celălalt. Primul vorbi cel care stătea în picioare, un bărbat uşor gheboşat, cu păr grizonant, umeri largi, figură asociată frecvent în vorbirea toscană cu fineţea unei sculpturi proaspăt terminate, a cărei măreţie era înscrisă în cutele adânci de pe frunte şi prin gura sa uşor arcuită, care compensau lipsurile unei frumuseţi exterioare, aproape feminine, dăruite de Natură. Acesta se uita plin de curiozitate la interlocutorul său, care-l asculta stând pe podea, cu privirea emoţionată a omului proaspăt trezit dintr-un vis.

Vorbitorul puse pe podea o geantă mare de piele, umplută cu tot felul de lucruri, în spatele căreia se afla un coş de negustor ambulant, umplut cu mărfuri destinate femeilor, precum fire şi ace de cusut, precum şi cu fragmente de sticlă, obţinute probabil în urma negoţului.

---

[9] Aici s-a născut divinul poet (lat)

— Tinere, zise omul către persoana care sta jos, privind înspre inelul pe care aceasta-l avea pe deget, cu o mustaţă proaspătă şi cu un asemenea inel, ai putea face şi altceva în afara dormitului pe la colţul străzilor. Dacă te-ar fi văzut cineva în starea în care erai acum două minute, ţi-ar fi luat tot. Dar, Bratti Ferravecchi nu e omul care să fure. Acum trei ani, de San Giovanni, Sfântul mi-a trimis în cale corpul unui mort, un cerşetor orb, care avea o monedă ascunsă în căptuşeala veşmântului său, dar, dacă mă crezi, m-a durut stomacul atunci când am văzut aceşti bani câştigaţi fără trudă, până nu mi-a venit în cap ideea că San Giovanni mi-a trimis aceşti bani ca răsplată pentru sumele pe care le dau anual în timpul sărbătorii; astfel, am îngropat leşul, am plătit o slujbă, şi am văzut că a fost un târg cinstit. Dar cum se face că un tânăr ca tine, cu faţa lui Messer San Michele10, a ajuns să doarmă pe un pat căruia vântul îi ţine loc de perdea?

Sunetele guturale ale vorbitorului erau greu de înţeles pentru proaspăt-trezitul, dezorientatul ascultător, privind cu admiraţie inelul de pe deget, cu o supunere involuntară, înţelegând în parte ameninţarea, motiv pentru care şi-l dădu jos şi-l înlocui cu o imitaţie, întinzându-se în acelaşi timp pe podea.

— Tunica şi ciorapii nu prea se potrivesc cu inelul, tinere, zise în mod deliberat Bratti, oricine poate spune că sfinţii ţi-au trimis un corp mort, dar dacă îi iei podoabele, sper că-l vei îngropa, iar apoi vei plăti două slujbe pentru ca târgul făcut să fie cinstit.

Din corpul tânărului ţâşnea ceva asemănător unui fior dureros,

---

10 Arhanghelul Mihail

împiedicând întinderea pieptului şi a umerilor, care părea lipsită de griji. La un moment dat, se întoarse furios spre Bratti, dar imediat îşi recăpătă aerul de nepăsare şi-şi dădu jos căciula levantină care atârna ca o pungă mare pe urechea dreaptă, ţinându-i strâns pletele de culoarea cafeniu-închis şi, mişcându-şi roba, spuse zâmbitor:

— Adevăr grăieşti, prietene, îmbrăcămintea mea ca vremea pe un vas vechi, dacă nu cumva mai are şi ceva din spoiala unei furtuni pe mare. De fapt, sunt străin în Florenţa, am venit aici abia noaptea trecută cu nişte dureri de picior încât am ales să mă azvârl puţin în acest sălaș ospitalier decât să caut fără succes găzduire, căci s-ar cuibări aici răni mult mai grave decât ale mele

— Ah, un străin, într-adevăr, zise Bratti, probabil, căci vorbele care-ţi ies din gură nu pot fi pronunţate de un creştin sau de un florentin, neputând înţelege dacă zici cârlig sau cuier. Nu eşti cumva din Genoa? Sau din Veneţia, după cum arată portul tău?

— Pentru moment, are mai puţină importanţă de unde am venit deoarece aş vrea să mă duc undeva să servesc micul dejun. Aicea, mi se pare că oraşul tău are un aspect cam sumbru; nu mi-ai putea arăta un cartier mai curat, unde să pot avea cazare şi masă?

— Cred că pot; ai noroc, tinere, că s-a întâmplat să mă plimb în această dimineaţă de la Rovezzano prin spatele Mercato Vecchio pentru a spune un *Ave* la Badia. Într-adevăr, ai noroc. Dar, să văd ce câştig pot să scot din aceasta. Nimic pentru nimic. Dacă îţi arăt drumul spre Mercato Vecchio, jură-mi pe sfântul tău protector că mă vei lăsa să-ţi iau costumul acesta pătat, când ai putea avea… ştiu că mă vei lăsa.

— Jur pe San Niccolò, zise tânărul râzând, dar arată-mi drumul spre aşa-zisul Mercato, căci simt dorinţa să dau jos de pe mine această haină pe care o pofteşti atâta.

— O poftesc? Nu, zise Bratti, punându-şi coşul în spate şi luând-o la goană. Dar, nici n-apucă să-şi termine vorba că şi începu să strige cu osârdie, vocea sa sunând ţipător, însă nu atât de tare ca şi zgârţâitul unui car cu mărfuri: *Chi abbarattabaratta-b ratta-chi abbaratta cenci e vetri-baratta ferri vecchi*?[11]… Merită, dar puţin,

[11] Cine vrea să schimbe zdrenţe, pahare sparte şi fiare vechi (it, dialect regional)

spuse în cele din urmă revenind la tonul conversaţiei... Cu toate acestea, hainele tale merită puţin... Totuşi, cu banii primiţi, a-ţi putea să vă luaţi o lăută sau o spadă de la Ridolfi, sau un paternoster12 la modă dacă accepţi târgul cu mine, căci am achiziţionat o prăvălie în Ferravecchi, lângă Mercato. Slavă Sfintei Fecioare! Nu este un dovleac pe care să-l car pe umeri, dar nici nu pot să stau închis în prăvălie toată ziua. Corbul trebuie să stea acasă cu nevasta lui... ţine minte: *chi abbarattabaratta-b ratta.* Şi acum, tinere, spune-mi de unde vii şi ce treabă ai prin Florenţa?

— Aş vrea să nu fac niciun târg, căci nu mi-ai oferit nimic în schimbul informaţiei, zise străinul.

— Bine, bine, un florentin nu ia un preţ bun pe ştiri: îi stă în stomac dacă nu poate câştiga nimic de pe urma lor. Dacă te duc la cea mai frumoasă domnişoară din Mercato să bei o cană de lapte, consider că va fi un târg cinstit.

— Ah, o pot afla singur; dacă se află în Mercato, căci chipurile frumoase privesc la uşi sau la ferestre. Nu, nu. De altfel, un negustor ca tine nu se pricepe decât la târguri cu nuci sau cu ştiri, așa că e-o mică șansă ca s-o găsească pe undeva.

— Ah, tinere, zise Bratti cu o privire admirativă, nu te-ai născut duminica. Magazinele de sare erau deschise când ai venit în lume. Nu eşti cumva evreu? Ai venit din Spania sau din Napoli? Ar trebui să-ţi spun că Fraţii Minori încearcă să aducă în Florenţa arşiţa Spaniei pentru aceşti câini ai iadului pe care nu-i interesează altceva decât felul în care să profite de pe urma oamenilor şi să nu le lase nimic la creştini; dacă plimbi în Calimara cu haine galbene, trebuie să ai grijă ca nu cumva sabia să-ţi curme frumuseţea mai repede decât o tăietură zdravănă la obrajii tăi măslinii. Abbaratta, baratta, chi abbaratta? Să ştii, tinere, că haina neagră este împotriva celei galbene, iar în ultimul timp este atât de mult negru în Florenţa încât ar trebui să-ţi faci o robă şi o glugă pentru Dom, şi atât de puţin galben, că abia dacă-ţi ajunge

---

12 Breviar de rugăciuni catolice, denumit după rugăciunea Tatăl Nostru, transcrisă în limba latină

să-ţi faci un costum pentru ziua Sf. Cristofor13fie-i numele lăudat în veac! – și să-mi trimiţi o vedere cu el.

— Aceasta e-o informaţie nostimă, nu-ţi dau pe ea nimic, zise străinul cu indignare, dar nu mă priveşte câtuși de puţin. Nu sunt evreu.

— Vezi, acum am făcut un târg bun cu vorbe puţine, exclamă Bratti triumfător. Îţi spun ceva, tinere, deşi te miști ca peştele pe uscat. San Giovanni fie lăudat! Un florentin orb e mai bun decât doi oameni care văd. Tocmai am ajuns în Mercato.

Cei doi ieşiseră din străzile înguste înspre o piaţă mare, cunoscută în scrierile florentine vechi drept Mercato Vecchio. Această piaţă, deşi a fost un loc provizoriu de depozitare a mărfurilor încă din timpuri imemoriale, şi poate, după cum ne spune imaginaţia, primul loc în care s-au stabilit fesulanii14, strămoșii florentinilor, când au coborât în vale pentru a face negoţ cu satele din împrejurimi, nu a fost niciodată un loc de reşedinţă al aristocraţiei florentine. În primele decade ale sec. XV, care era pe sfârşite, Medici şi alte familii de popolani grassi15 îşi aveau locuinţa acolo, pentru a nu auzi răgetul a tot felul de dialecte, sau pentru a vedea activitatea măcelarilor,

---

13 Sf. Cristofor- martir creştin ucis în timpul persecuţiilor lui Decius (249-251). Tradiţia îl consideră drept un uriaş din Canaan, care s-a convertit la creştinism după ce l-a purtat pe spate pe pruncul Iisus, ajutându-l să treacă un râu. Se sărbătoreşte la 25 iulie (catolici), respectiv 9 mai (ortodocşi). Patronul călătorilor şi al negustorilor

14 Locuitori din Fiesole (lat. Faesulae)

15 “oamenii graşi”-denumire dată familiilor bogate din Florenţa

glorificaţi de vechiul poet Antonio Pucci, oferind demnitate unei pieţe care la acea vreme era una dintre cele mai importante din lume. Aicea nu se vindeau celebrele bucăţi de carne de viţel şi oaie, considerate animale curate (afişate în mod corespunzător după decretul Signoriei?), căci Postul Mare încă nu se terminase. Astfel, marea breaslă a „artiştilor” măcelari era suspendată, fapt ce favoriza maxima înflorire a neguţătorilor grădinari, fabricanţi de brânzeturi, vânzători de macaroane, cereale, ouă, lapte şi fructe proaspete. În piaţă se auzea preponderent un cor de voci feminine, care negociau marfa cu negustorii. În toate anotimpurile, piaţa răsună de clinchetul asurzitor al veselei, ţipetele celor care schimbau banii, ofertele ispititoare ale negustorilor de haine vechi ieftine, provocările jocurilor de zaruri, fanfaronada veşmintelor de lână şi mătase, de asemenea, se zăreau obiecte din lemn, ceainice şi grătare.

Atmosfera sufocantă era întreţinută de intrările înguste pline de catârii înhămaţi la transporturile de mărfuri, supuşi frecvent insultelor proprietarilor, batjocuri similare cu spuse în prezent de reprezentanţii sexului frumos, în aceleaşi circumstanţe neplăcute. Doamnele şi domnii proaspăt veniţi în piaţă aveau nişte priviri asemănătoare luptătorilor amatori, total diferite faţă de cele observate în ultimii ani, priviri care aparţineau mai degrabă hoţilor, vagabonzilor sau cerşetorilor decât unor persoane cultivate, gospodare, cu o înaltă stimă despre ei înşişi. Cu cât ziua înainta, drama respingătoare a jocurilor de noroc putea fi văzută de orice trecător: aici se auzeau voci tremurătoare lipsite de speranţă, care lansau multe suspine şi blesteme la adresa sorţii:

E vedere chi pierde con gran soffi.
E bestemiar colla mano alla mascela.
E ricever e dar di molti ingoffi.

Totodată, aici puteau fi văzute şi obiecte mai frumoase oferite la vânzare: pui de iepuri de casă, nu mai puţin nevinovaţi şi uluiţi ca şi cei de astăzi; porumbei şi păsări cântătoare, oferite drept daruri copiilor, pisici şi chiar motani frumoşi, „gattuccio” sau „Tom”, cunoscuţi ca mari vânători de şoareci; dar mai presus de orice în piaţă se puteau observa feţe tinere, uşor rotunjite şi ochi strălucitori, împrospătaţi aerul

proaspăt al zorilor de la castelul îndepărtat, ca să nu mai vorbim de figurile bătrâne pline de intenţii cinstite, care nu au dorit niciodată să joace un rol pe scena industriei umane. În centrul pieţei se afla statuia Abundenţei a lui Donatello, pusă pe o coloană venerabilă din faţa bisericii San Giovanni. Lângă statuia de piatră putea fi zărită o fântână, unde, spunea bătrânul Pucci, bunele soţii ale negustorilor din piaţă spălau vasele, iar apoi îşi potoleau setea, pentru a economisi banii adunaţi de soţii lor.

Însă, în acea dimineaţă, se părea că o schimbare bruscă se abătu asupra pieţei. Deşi standurile, sau deschi, erau doar în parte împodobite cu mărfuri, cumpărătorii veniseră deja să-şi asigure cele mai proaspete legume şi untul de cea mai bună calitate. Dar când Bratti şi prietenul său tocmai intraseră în piaţă, se părea că un subiect de interes general distrase atenţia vânzătorilor şi cumpărătorilor de la tranzacţii. Majoritatea negustorilor s-au întors la mărfurile lor şi s-au alăturat mulţimii de vorbitori care discutaseră tot felul de chestii în piaţă. Un vânzător de haine vechi, care tocmai îşi atârna o pereche de ciorapi lungi, s-a oprit din treabă, întorcându-şi gâtul înspre cel mai apropiat grup; un negustor de brânză oratoric, cu o bucată de brânză-n mână şi un cuţit în cealaltă, şi-a oprit involuntar reclama la extraordinarul său specimen de marzollino; iar o bătrână vânzătoare, ţinea un coş în mână, scoţând la un sunet jalnic, asemănător cu cel al unei fugi sau al unei invocaţii.

Într-o larmă generală, băieţii florentini, care nu se plimbau nicăieri, fiind cu precădere de unsoi răutăciossau, după cum s-ar putea spune, nişte crabi acri care-au văzut în această nelinişte o mare şansă de a fura. Unii dintre ei se repeziră spre nuci şi smochine uscate; alţii au preferat delicatesele făinoase de la standurile cu bunătăţi coapte la cuptor, dulciuri pe care anumiţi câini patrupezi, care au învăţat delicateţea târgului din Postul Mare, le dibuiau cu ajutorul mirosului, iar apoi se îndreptau cu repeziciune spre celălalt stand, în timp ce catârii, nu fără bagaje sau încărcături, îşi mişcau boturile către aromata carne verde.

— *Diavolo*! zise Bratti, în timp ce se strecura cu prietenul său

prin mulţime fără a fi văzuţi, piaţa a-nnebunit de parcă papa ne-ar fi excomunicat din nou[16]. Trebuie să aflu ce este. Dar, nu-ţi face griji: chiar de-ar trebui să treacă mii de ani până o s-o vezi pe frumoasa Tessa şi o să primeşti o cană de lapte, stai lângă mine, că tot o să-mi ţin târgul. Ţine minte: am fost primul cu care ai făcut târg pe haina ta, mai ales pe ciorapi, care, cu toate petele, sunt cea mai bună *panno di garbo*[17], atât de veche ca ruinele, deşi e pătată cu noroi şi capricii ale vremii.

— Ola, Monna trecea, zise Bratti întorcându-se înspre o bătrână din afara grupului, care şi-a lăsat munca la o parte pentru a asculta vorbele ei: Aici sunt catârii pe care ai pus toate legăturile de zarzavat; ce e, vine sfârşitul lumii?

Monna trecea (vânzătoarea de zarzavaturi) s-a întors înspre dreapta, pentru a-l zări pe cel ce-i strigă-n urechi, cu o privire pe jumătate speriată, jumătate confuză, uitându-se mai întâi la vorbitor, apoi la mărfurile sale nearanjate, după care se-ndreptă încă o dată spre Bratti:

— Un Paşte şi un an prost, să mori de sabie, izbucni, în timp ce se-nvârtea prin stand, vărsându-şi mânia asupra lui Bratti, care, auzind blestemul, plecă din calea ei, fără a auzi ce-ntâmplare i-a distras atenţia de la lucru; în acelaşi timp, negustorul făcu un semn către tânăr, cerându-i să-l urmeze.

— Îţi spun ce am văzut, zise un grăsan cu un buchet de praz proaspăt în mână, am fost la Santa Maria Novella şi-am văzut cum o femeie porni şi se-aruncă plângând spunând că a văzut un taur mare de foc venind spre Biserică pentru a o sfărâma. Asta-am văzut.

— Ce ai văzut, Goro? zise un bărbat suplu care se uita cam hoţeşte. Acesta purta o vestă de culoare închisă, iar scufia scheletică pusă cu grijă pe urechea stângă arăta de parc-ar fi aşezată acolo la-ntâmplare. De asemenea, mai avea un şorţ subţire de pânză pe de-o parte, şi-un aparat de ras atârnat la centură. Ai văzut taurul, sau numai femeia?

---

[16] Papa Sixtus IV i-a excomunicat pe florentini în 1478

[17] Pânză cu graţie (it); denumire dată hainelor scumpe

— Femeia, fii sigur; dar e totuna, *mi pare*[18], nu contează înţelesul... *Va*![19], zise grăsanul cu oarecare satisfacţie.

— Înţelesul? Nu, nu, e destul de clar, spuseră întruna mai multe voci, urmate apoi de o confuzie generală, auzindu-se din când în când fraze repetate de tipul *luminile strălucesc continuu la San Lorenzo de trei nopţi încoace, tunet pe un cer senin, lumânările Domului au aprins sabia Sf. Mihail, palle* (armele familiei Medici)... *toate s-au zdrobit, leii s-au rupt în bucăţi, boto caduto în Santissima Nunziata*[20], *a murit cel mai bun dintre creştini, Dumnezeu îl va mântui*, care răsunau ca stâncile proaspăt căzute în urma unei furtuni, fiecare simţind necesitatea de a-şi exprima sentimentele decât interesul pentru părerea ascultătorului. Probabil, cel mai tăcut membru al grupului erau Bratti, care, nou venit, căuta să aranjeze mintal toate informaţiile din zbor; bărbierul şi un personaj dornic de a asista la un spectacol, cu buze subţiri, care avea la centură o pană şi o călimară cu cerneală.

— *Ebbene*[21], Nello, zise Bratti, ieşind din grup pentru a-l asculta pe bărbier, se pare că Magnificul nostru a murit. Să-l ierte Dumnezeu! Ce zici, va creşte oare preţul cerii?

— Cum spui tu, răspunse Nello, iar apoi adăugă nişte cuvinte c-un aer de gravitate extremă şi cu o iuţeală extraordinară, se zice că imaginea sa de ceară a căzut pentru moment; oricum Fraţii serviţi[22] ştiu mai bine ce-o să facă. Multe vaci şi femei au născut în aceste Păresimi, şi nimeni nu a numărat ouăle sparte de la carnaval încoace. Ah! mare om! Mare politician! Un poet chiar mai mare decât Dante! Şi cupola nu s-a prăbuşit, numai lumânările. *Chemiracolo*! Prin acea furtună de vorbe guturale, răsună deodată un sunet lung, ascuţit „pst”,

---

[18] Atât îţi pot spune (it)

[19] Du-te (it)

[20] S-a spart boto (voto, statuia votivă a lui Lorenzo de Medici) de la Santissima Nunziata” (it)

[21] Bine (it)

[22] Denumire dată ordinului Servilor Sf. Marii (Ordo Servorum Beate Virginis Marie), format în ziua Adormirii Maicii Domnului (1233) de 7 călugări florentini (Buonfiglio dei Monaldi, Giovanni di Buonagiunta, Amadeus di Amidei, Ricovero dei Lippi Uggoccioni, Benedetto dell’ Antella, Gherardino di Sostegno, Alessio de Falconeri), care au decis să formeze o comunitate monastică pe baza regulii Sf. Augustin

venind de la un om palid din mulţime, acesta având-și efectul intenţionat de vorbitor; căci acestuia i se mişcă nasul, iar grupul se îndreptă spre dânsul, cu o privire plină de speranţă.

— Cred că voi, florentinii, sunteţi orbi, zise cu voce tare. Îmi pare că voi nu aveţi nevoie decât de o căpiţă de fân pentru a deveni boi. Ce! Credeţi că moartea lui Lorenzo este pedeapsa pe care Dumnezeu a dat-o Florenţei? Plecaţi! Sunteţi nişte ciori care plâng de mila unui şoim mort. Un om care încercat să arunce un laţ peste gâtul Republicii, ca s-o poată conduce după propria plăcere! Vă place; vă place să aveţi magistraţi aleşi transformaţi în lăzi de gunoi, ca niciun om să nu-şi poată folosi drepturile cetăţeneşti dacă nu este Mediceu[23]. Asta vreţi acum. Netto di speechio24 nu mai înseamnă faptul că omul își plăteşte datoriile către Republică: înseamnă că el vrea să fure banii cetăţenilor, să fure dota fiicelor, ca să se joace de-a curteanul şi filosoful în acelaşi timp; ascultă cântece obscene la carnaval şi spune *belissimi25*, iar apoi merge să audă cântările sfinte şi spune tot *belissimi*. Aşa vă place: să bâzâiţi şi să vă revoltaţi împotriva *quattrini bianchi26,* dar să nu faceţi nimic pentru a opri cheltuielile nesăbuite ale lui Lorenzo atunci când tezaurul public este gol. Iată omul pe care-l consideraţi amabil şi binevoitor; plăteşte străjile ca să se plimbe în faţa şi în spatele vostru pentru a urmări tot ceea ce faceţi. Vedeţi ce mare pisan ţinem, spuneţi, care mărşăluieşte cu sabia scoasă din teacă sub ochii noştri-şi totuşi Lorenzo ne zâmbeşte. Ce bunăvoinţă! Şi credeţi că moartea unui om, care v-a schingiuit şi v-a umilit aşa cum Sforza a schingiuit şi a ocărit Milanul, este pedeapsa lui Dumnezeu pentru păcatele voastre. Vă spun eu că altă pedeapsă pluteşte în văzduh.

— Mai lasă politica, ser Cioni, şi nu te pune pe profeţii; pe şaua politicii îţi şade mai bine, zise Nello. Dar vorbeai de păcatece păcatos

---

[23] Anacronism: teoria drepturilor cetăţeneşti a fost elaborată abia în sec. XVIII; naratorul, influenţat de limbajul epocii, consideră Florenţa Renaşterii drept o prefigurare a Franţei revoluţionare

[24] Lista cu cei care plăteau taxele-n Florenţa

[25] Ce frumos (it)

[26] Gologani albi (it); aluzie la florini

poate fi mai mare decât un notar pios? Măgăriţa lui Balaam[27] e nimic pe lângă tine.

— Ah, dar un notar care nu lucrează nimic, cu călimara goală, zise un alt trecător, dând din coate cu dispreţ. Destul o botă la un car de oale, ser Cioni, toată lumea crede în postul tău.

Notarul se-ntoarse şi părăsi grupul cu o privire indignată, uitându-se la faţa searbădă, dar blajină, a unui bărbat scund, aflat în spatele său, ai cărui umeri îndoiţi indicau o ocupaţie sedentară.

— Pe San Giovanni, zise durduliul negustor de praz, cu aerul unui savant cufundat în teorii, cu siguranţă că există un adevăr în ceea ce ser Cioni a spus. Căci eu însuşi am motive întemeiate să greşesc cu *quattrini bianchi*. Bâzâim, aşa a grăit? Ne sufocăm! Cred că bâzâim şi, ca să spun pe îndelete, tocmai m-am întors din piaţă cu cele mai noi ştiri, înainte ca banii mi-au căzut în mână ca şi cum pe-aici s-ar găsi mulţi magistraţi necromanţi. Este adevărat că Lorenzo m-ar fi împiedicat să fac asta dacă ar fi vrut, iar taurul cu coarnele în flăcări, poate să aibă, după cum spune ser Cioni, mai multe sensuri; are mai mare legătură cu taxele decât credem. Căci am motive întemeiate să cred că am greşit cu quattrini bianchi. Când Cel de Sus trimite un semn, nu înseamnă că acel semn trebuie să aibă neapărat un singur înţeles.

— Vorbeşti ca un oracol, Goro, zise bărbierul. Dacă noi, muritorii, putem să oferim mai mult de două sau trei sensuri unei profeţii, ar fi aproape o blasfemie să nu credem că acest taur miraculos are sensul în funcţie de ceea ce vrea orice om din Florenţa.

— Vrei să iei totul în râs, Nello, zise un om gârbovit, cu faţa pământie, imediat după ce a scăpat de notar, dar nu este mai puţin adevărat că fiecare revelaţie, fie ea vis, viziune, profeţie sau cuvânt scris, are mai multe sensuri, iar adevăratul ei înţeles poate fi descifrat doar de cei aleşi.

— Asta aşa e, zise Nello. L-ai auzit pe Fra Girolamo în San Lorenzo? Imediat după predica sa, m-am dus să-l ascult şi pe Fra

---

[27] Aluzie la episodul biblic în care profetul Balaam a fost oprit din drum de un înger, pe care l-a observat doar măgăriţa sa, care a prins glas, mustrându-l pe profet pentru intenţia de a batjocori neamul lui Israel. (Numeri, 22-24)

Menico în Dom; după el, Fra Girolamo, cu viziunile şi interpretările lui, e ca vântul din Mongibello[28]; iar cine-l urmează, va avea soarta porcilor aruncaţi în mare sau într-un loc fierbinte. Dacă San Domenico[29] vine şi-ţi strigă-ntr-o ureche *e vero* (e adevărat), vine imediat San Francesco[30] şi-ţi strigă în cealaltă *e falso (e fals).* Ce ar putea face oare un bărbier dacă nu e iluminat? E drept că Goro a început să fie iluminat, căci a văzut cu ochii săi taurul cu coarne de foc; iar, în al doilea rând, îi cunoaşte pe toţi plătitorii de taxe din Florenţa care sunt pe cale să ia puterea la prima chemare.

— Goro e un prost, zise o voce de bas, asemănătoare unui clopoţel pe jumătate stricat. Lasă-l să-şi ducă prazul şi să-şi îndese lâna. Îi stă mai bine aşa decât să-şi plimbe toată ziua burta prin piaţă, ca să-i poată măsura nemulţumirile după cântec. Necazurile care-l dor cel mai rău sunt burdihanul şi lenea.

Vorbitorul se alăturase grupului pentru a auzi concluzia discursului lui Nello, fiind una dintre acele figuri pe care o lumea o remarcă în mod instinctiv, de parc-ar fi un berbec de spart zidurile. Deşi nu avea o statură impozantă, acesta oferea impresia unei forţe uriaşe prin pieptul mare şi umerii musculoşi întinşi până la încheietura braţului, adâncind spiritul său caustic. Expresia hotărâtă, vizibilă în cutele avute pe obraji şi pe frunte, puteau servi de model lui Domenico Ghirlandajo, pe vremea când marele pictor transformă zidurile bisericilor în veritabile imagini ale vieţii din Florenţa, înlocuind feţele palide ale tradiţiei prin transpunerea în culoare a adâncimii trăsăturilor faciale. Întunecimea naturală a feţei era completată de aspectul lucios al hainelor negre, realizat printr-o nuanţă similară celei care dă luciu bronzului de pe suprafeţele întunecoase, obţinută prin totala neglijenţă a spălatului regulat.

În acel moment, Goro tocmai îşi întoarse obrajii durdulii şi ochii sticloşi înspre sincerul vorbitor, arătând mai degrabă dispreţ decât resentiment.

---

[28] Altă denumire pentru vulcanul Etna

[29] Sf. Dominic de Guzman (1170-1221), întemeietorul ordinului Dominican

[30] Sf. Francisc de Assisi (1182-1226), fondatorul ordinului Franciscan, una din marile personalităţi ale culturii sec. XIII.

— Niccolò, te-am auzit cântând şi alte melodii decât acelea care fac legea la petrecerea din San Gallo, zise pe un ton injurios. Dacă nu mă înşel, tu ziceai că dacă omul nu ar fi morar, ca să poată fi pisat atâta timp cât conduce (aşa ziceai, pisat), atunci ar trebui să-şi scoată nuiaua şi să se lovească, iar apoi să se cufunde-n apa mică. Şi ţi-e atât de drag să votezi, la fel ca oricărui om din Florenţa. Ah, te-am auzit spunând că Lorenzo…

— Nu-mi vorbi din nou de discursuri după ce le-ai înghiţit şi le-ai ronţăit de parcă n-ar fi aşa de rele. Vorbesc şi votez atunci când e nevoie: bat fierul cât e cald, dar nu-mi pierd timpul cu nicovala atunci când e rece şi nici nu lenevesc ca tine toată ziua pe podea, grohăind ca un porc sub un stejar. Cât despre Lorenzo-plecat şi mort înainte de vremeera un om căruia-i plăcea fierăritul şi dacă cineva spune despre el c-a fost tiran, atunci zic şi eu *Sia*[31]; merg şi eu cum bate vântul, dac-aşa cântă cocoşul. Dar, Lorenzo era un şoim cu creastă, şi-n ultimul timp sunt atâţia şoimi fără creastă, care nu ştiu să facă altceva cu ciocul şi ghearele decât să plângă. Deşi sunt şanse mici, cred c-ar fi necesară o reformă, în aşa fel încât Marzocco să-şi agite coama şi să scoată din nou un răget, în loc să stea cu capul plecat şi să lingă picioarele oricui îl călăreşte.

— Reforma nu e departe, Niccolò, zise o figură blândă, cu faţa sălcie, care avea aerul unui misionar în timpul unei acţiuni de convertire a păgânilor, căci vremea răsplăţii a sosit, iar pedeapsa bate la uşă. Când Biserica va fi golită de cardinali şi de prelaţi care fac negoţ cu moştenirea lor, mânjindu-şi mâinile cu sânge şi cheltuind averi pentru propriile plăceri, statul va fi şi el golit de toate stricăciunile. Florenţa va fi golită de cei care practică desfrâul şi iubirea de-arginţi sub masca pălăriei roşii şi-a mitrei de cardinal, pentru a apăra viciile lor infernale.

— Ah, grăsanul Goro mă apară în cazu ăsta de tunuri, zise Nello, dar dacă această pavăză extraordinară o să cadă, cu siguranţă că voi fi strivit de ea. N-ai o imagine proastă despre tine, Nanni, sau mai degrabă despre Frate, căci nu există altă cameră pentru înţelesul tău

---

[31] Asta aşa e (it)

decât aceea în care beţi împreună.

— Ar fi mai bine pentru tine, Nello, ripostă Nanni, dacă, lăsând la o parte râsetele şi insultele, ai veni să bei împreună cu noi. Proroocirea răsună în urechile tuturor: nu este un lucru nou, căci Abatele Joachim[32] a vorbit despre asta cu mult timp în urmă, iar acum Fratele Girolamo ne readuce aminte. A văzut asta într-o viziune, la fel ca şi vechii proroocі: a văzut sabia coborând din cer.

— Şi-o vei vedea şi tu, Nanni, dacă vei sta în sus mult timp, căci sărmana ta haină prost croită te strânge la gât şi-ţi amorţeşte picioarele în aşa fel încât nu mai poţi vedea nimic.

Croitorul acceptă insultele cu amărăciune, interesat mai mult de a-şi promova doctrina în rândul ascultătorilor decât de propria demnitate. Dar, Niccolò nu-i dădea dreptul la replică, motiv pentru care merse să urmărească afacerile pieţei, considerând discuţia asemeni unei bare de fier rece.

— *Ebbene,* zise omul cu ciorapii atârnaţi în jurul gâtului, tocmai venind dinspre un alt grup de vorbitori, cei mai în siguranţă sunt cei care-şi poartă singuri crucea şi nu insultă pe nimeni. Ştiţi că Magnificul a trimis după un Frate, ca nu cumva să moară fără a fi binecuvântat?

— Aşa e-e-adevărat? Da, Domnul îl va ierta de păcate. A murit ca cel mai bun dintre creştini. Nu şi-a luat ochii de lângă crucifix.

— Fratele i-a dat binecuvântarea?

— Asta nu mai ştiu. Am auzit toate astea de la Guccio, care s-a întâlnit c-un trecător proaspăt întors de la Careggi. Acesta i-a zis că a fost trimis un călugăr la Magnificul ieri noapte, imediat după ce s-a spovedit şi s-a împărtăşit.

— Cred că Fratele ne va spune ceva în predica de dimineaţă; nu-i aşa, Nanni? zise Goro. Ce crezi?

Dar, Nanni se-ntoarse deja cu spatele către Goro, iar grupul se subţie rapid: unii pentru a merge şi a asculta noi ştiri de la Frate (noutăţile erau „nectarul” florentinilor), iar alţii pentru a-şi relua

---

[32] Abatele Joachim (Gioacchino de Fiore, 1135-1202)-teoloig mistic originar din Sicilia, autor al unei teorii controversate (condamnate la Conciliul de la Lateran, 1215), bazate pe un reformism social încărcat de nuanţe eschatologice.

ocupaţiile zilnice.

În această forfotă generală, Bratti se-ntoarse către bărbier şi-i grăi:

— Nello, ai o limbă proprie şi ştii să ascunzi secretele de alţi oameni odată ce-ai aflat de ele. Dimineaţă, m-am întâlnit c-un străin în timp ce mă întorceam de la Rovezzano şi-l ţin mai bine minte decât fularul acela cu litere pe care l-am găsit la un cavaler francez. Nu inteligenţa mi-e de vină, nu vreau un om care să-mi recite frânturi din Rozariu, dar când intri-n contact cu obiceiuri străine, prostul poate să ştie mai multe decât un înţelept.

— Ah, tu ai înţelepciunea lui Midas, care transforma orice lucru-n aur, după cum doreşti, şi el are ceva din urechile de măgar. Dar unde este ciudata ta pasăre cu penaj rar?

Bratti se uită în jur cu dezamăgire.

— Diavolo! zise oarecum enervat. Pasărea a zburat. E-adevărat că-i era foame, şi-am uitat de el. Dar răspund de el imediat ce-l aflăm în Mercato, printre pâine şi delicatese.

— Hai să ne-vârtim în Mercato, zise Nello.

— Nu penele sale mă-nteresează, continuă Bratti. Nu există croială din zona Sfântului Mormânt care să-l încurce pe un florentin.

— Sau să-l sperie, după ce a cunoscut un englez sau un german.

— Nu, nu, zise Bratti înţelegător, cred că unul poate să vadă lumea fără se suie-n cupolă. De-altfel, hainele străinului sunt de fabricaţie italienească, iar ciorapii pe care-i poartă au fost înmuiaţi la Organissanti înainte de a fi-nmuiaţi în apă sărată, după cum mi-a zis. Dar dacă ai ghici cine este…

Deodată, explicaţia lui Bratti fu întreruptă de înghesuială, căci tocmai se aflară la una din intrările pieţei, înainte de a-şi putea relua căutarea persoanei misterioase pe care o pierduseră din vedere.

Cap. 2: Mic-dejun pe dragoste

După ce Bratti se alăturase grupului, tânărul străin, dovedind un oarecare dezinteres pentru a afla cauzele tulburărilor de pe stradă,

care de-altfel n-aveau importanţă decât pentru florentini, se plictisi imediat şi decise să se-nvârtă prin piaţă fără escorta lui Bratti, pentru a găsi un oarecare vânzător de legume, care manifestau pentru el o curiozitate mai mare decât evenimentele publice.

— Niciun obol, pe Jupiter!; murmură într-un dialect străin, care nu semăna deloc cu limba toscană sau cea italiană. Credeam că mai am ceva bani. Se pare că trebuie să iau dejunul pe dragoste. Apoi se gândi cum ar putea să găsească pe cineva care să accepte acest mijloc de schimb.

Nici nu se clinti bine din loc, că şi văzu un grup de catâri împodobiţi cu ciucuri şi coliere roşii, aflat la colţul străzi, departe de vorbitori. Unul dintre catâri căra un vas de lemn plin cu lapte, iar celălalt purta o pereche de coşuri cu ierburi şi salată. Lângă catâri se zărea o fată sărmană, care dormea într-o poziţie ciudată, jumătate în picioare, jumătate culcată, ţinându-şi coatele pe grumazul unui catâr. Fata nu părea să aibă mai mult de 16 ani: avea un chip suav, ca de copil, pe care i-l dezvăluia o scufie roşie, purtată pe cap pentru a ascunde podoaba capilară. Probabil că sărmana era obosită după ce muncise de zor dis-de-dimineaţă la prepararea laptelui, iar apoi la cărarea acestuia în piaţă de la un castel aflat la vreo 3 – 4 mile. Din păcate, străinul nostru n-avea niciun fel de remuşcări în a o trezi, deşi tânăra părea o domniţă cufundată într-un vis. Totuşi, decise să utilizeze nişte mijloace galante, încât fetei îi părea că o atinse pe buze o crenguţă de cimbru în timp ce culese zarzavat. Însă, visul se sfârşise, căci fata îşi deschise ochii albaştri de copil, uitându-se cu mirare şi nedumerire la tânărul străin care stătea în faţa ei. Îl auzi vorbind într-o voce tandră şi ciudată, din care, oricât se străduia, nu înţelegea mai nimic, iar prima sa mişcare fu de a-şi întoarce capul în spate, lăsând la o parte mantia verde pe care se-ntinse. El repetă aceste cuvinte:

— Iartă-mă, drăguţo, că te-am trezit, dar mor de foame, iar vederea laptelui îmi măreşte pofta de mâncare, făcându-mi să-mi doresc aşa de mult micul-dejun, de parcă n-aş fi mâncat niciodată.

Alese vorbele *muoio di fame*, căci ştia că acestea-i sunt familiare urechilor ei; şi le utiliza cu grijă, asemeni unui predicator. De această dată, era înţeles; de-ndată ce fata-şi dădu mantia, i se întinse o cupă mare, plină cu lapte proaspăt, încât buzele sale nu mai avură puterea

să zică vorbe de mulţumire. În timp ce bău laptele, tânăra fată îşi luă inima-n dinţi şi privi la lungile bucle întunecate ale străinului, care ceruse de mâncare cu vocea unui cerşetor, deşi, în ciuda murdărimii de pe ele, hainele sale nu arătau deloc aşa. Pe măsură ce avansă cu privirea, sufletul fetei se umplu de un simţământ nou, care-o obligă să-şi bage mâna în geanta aflată pe spinarea catârului. După ce străinul puse cupa jos, acesta văzu lângă el o felie de pâine, precum şi licărirea unor ochi albaştri care-l rugau să accepte darul primit.

— Acesta poate-i propriul tău mic-dejun, zise străinul. Nu, am luat destul fără plată. Mii de mulţumiri, drăguţo. (Cuvintele nu primiră niciun răspuns, însă bucata de pâine era împinsă mai aproape de străin, ca o replică la refuzul său. Ochii mari şi întunecaţi ai străinului se reîntoarseră la privirea copilărească de dinainte, care părea să aibă mult mai mare curaj, vestind probabil noi întâlniri.)

— Ah, dacă trebuie să iau pâinea, zise străinul întinzându-şi mâna, o voi lua. Consider că un nou o-ar face mai dulce.

Din acest moment, discursul său deveni uimitor de inteligibil pentru tânăra fată, care se aştepta la acest lucru încă de la început. Fata roşi profund, îşi dădu mantia din nou, iar străinul începu s-o pipăie pe umeri, când fu întrerupt de o voce groasă care-i răsună în urechi.

— Cine eşti, mânca-te-ar ciuma? Nu eşti cumpărător cinstit. Te previn: un prim pas, şi eşti la spânzurătoare sau ceva mai rău. Du-te învârtindu-te şi-ţi caută altă companie, ori îţi dau eu chef de joc mai repede decât crezi.

Străinul se-ntoarse şi se uită la vorbitor cu o privire lipsită de dispreţ, considerând vorbele drept o glumă, fapt ce-l făcu să zâmbească imediat ce zărise figura ameninţătorului. Acesta era o femeie musculoasă, dar de o statură robustă, care purta o veche bărbătească peste rochia verde (gamurra), iar din capota mantiei ieşea o faţă arsă de soare, plină de asprime şi de riduri ieşite înainte de vreme, dându-i femeii aspectul unei mame pe jumătate tristă, jumătate ridicolă. Acest chip, aflat în totală opoziţie cu privirea copilărească a fetei, oferi impresia unei profeţii sumbre mai ceva ca un cap de mort. Fata avea ceva atrăgător în zâmbetul său plin de strălucire, dar Monna

Ghitta nu era femeia care să permită orice slăbiciune, motiv pentru care vorbi acesteia cu o anumită doză de exagerare.

— Da, poţi să ragi ca toate maimuţele alea cu bonetă şi vestă. De era un menestrel sau un bancher, mai zic şi eu, da' tu crezi că toată lumea-i proastă ca gardul imediat ca să nu vadă că imediat după ce s-a dus, te-ai şi luat după el? Ce prostii-s ăstea, Tessa? zise doamna uitându-se la fiica sa, a cărei frică din priviri atinse paroxismul. Se pare că lăsăm la o parte laptele şi merindele; ah, ar trebui să fii pusă la cărat apă pentru orice vagabonzi care nu-şi în stare să şi-o aducă singuri, iepuraş prostuţ! Întoarce-ţi spatele, lasă ierburile-n coş, altfel te fac să zici câteva Ave fără să te-opreşti.

— Nu, Madonna, zise străinul cu un zâmbet care implora mila, nu te supăra pe drăguţa ta Tessa pentru c-a avut milă de un călător înfometat, care nu mai are nicio leţcaie în buzunar. Faţa ta arată atât de bine încruntată, încât aş fi curios s-o văd luminată de un zâmbet.

— *Va via!* Vă ştiu din ce aluat sunteţi făcuţi. Poţi să-ţi zic că ştii să te pui cu binele pe lângă mine, încât îmi vine să râd. Du-te, şi-un Paşte prost! Altfel, îţi fac pe faţă una sau mai multe aluniţe care îţi vor strica pofta de sărutat până la Crăciun.

În timp ce Monna Ghitta îşi arăta ghearele formidabile prin plângerea sa plină de elocvenţă, Bratti, care intrase înainte cu un minut sau două, spunea către însoţitorul său:

— Ce crezi de-acest papagal drăguţ, Nello? Nu-i miroase limba a Veneţia?

— Nu, Bratti, zise Nello în şoaptă, ai o înţelepciune de măgar, după cum se vede şi-n urechile tale. Străinul e grec, ori altfel nu sunt eu bărbierul care l-a aranjat pe Demetrio şi i-a scos dinţii din fălcile sale elevate. Iar acest tânăr pare a veni direct din Olimp, cel puţin dacă va cunoaşte briciul meu.

— *Orsú*![33] Monna Ghitta, zise Nello în glumă, ce a cauzat această furtună? Nu cumva străinul s-a purtat urât?

— Pe San Giovanni, zise cu prudenţă Bratti, care manifesta în continuare suspiciune asupra îmbrăcăminţii jerpelite a posesorului de

---

[33] Vino (it)

bijuterii, a făcut bine c-a fugit de mine dac-a vrut să facă pozne. Pot să jur că l-am văzut sub Loggia de Cerchi având pe deget un inel care-ar fi stârnit invidia lui Bernardo Rucellai însuşi. Altceva nu ştiu nimic.

— Faptul este că, zise Nello plin de umor, acest *bello giovane* a fost un pic cam înfumurat admirând farmecele Monnei Ghitta şi-a-ncercat s-o sărute, în timp ce fiica sa era întoarsă cu spatele; am văzut că Tessa este prea ocupată ca să-şi vadă de propria cale în prezent. Nu a fost aşa, Messer? încheie Nello într-un ton galant.

— Parcă eşti un ghicitor, ţi-ai dat seama de ofensă, zice străinul râzând. Atâta doar că n-am avut norocul ca s-o văd prima oară pe Monna Ghitta. Am primit o cupă de lapte de la fiica sa, iar apoi am acceptat această pâine oferită-n dar şi vrând să ofer o mică recunoştinţă, am avut plăcerea să fiu faţă-n faţă cu aceste farmece coapte, lesne de admirat.

— Va! Plecaţi toţi de-aici, şi staţi în Purgatoriu până vă dau voie să ieşiţi, aţi înţeles? zise Monna Ghitta împingându-l cu coatele pe Nello în timp ce merse înaintea catârului ca să-l oblige pe străin să iasă afară. Tessa, nebuno, adu-mi un pic catârii; trăsura va merge imediat după noi. În timp ce Tessa merse să aducă înapoi catârii de căpăstru, ea aruncă o privire timidă către străin, care se-ndreptase alături de Nello spre o piaţă de care; această privire a fost suficientă pentru a observa gestul de aprobare făcut de străin cu mâna, indicând faptul că urmăreşte un moment prielnic pentru a-şi putea lua adio.

— *Ebbene,* zise Bratti, ridicându-şi vocea pentru a fi auziţi de cei din trăsură, te las cu Nello, tinere, căci nu mai am timp să-mi las coşul şi geanta din spinare; las afacerile acasă. Dar, aminteşte-ţi de târg: nu-i vina mea dac-ai văzut-o pe Tessa fără ca eu să fi fost de faţă. Nello îţi va arăta prăvălia mea de la Ferravecchi; nu mă mai întorc la tine.

— Mii de mulţumiri, prietene, zise străinul râzând, iar apoi merse împreună cu Nello înspre o stradă lăturalnică, care ducea tocmai în Piazza del Duomo.

Cap3: Atelierul bărbierului

— Ca să-ţi spun adevărul, zise tânărul străin către Nello, în timp

ce depărtau de se care și catâri, nu-mi pare rău că am fost prins de-un protector care are un accent mai puţin barbar şi o afacere mai puţin ciudată. Este un lucru obişnuit pentru voi, florentinii, ca un traficant de vechituri şi sticle sparte să vorbească despre o prăvălie unde vinde lăute şi spade?

— Obişnuit? Nu; Bratti al nostru nu e un om obişnuit. Are o teorie şi trăieşte după ea, ceea ce-i mai mult decât pot spune despre oricare filosof pe care-l ştiu; zise Nello, al cărui debit verbal semăna cu cel al unei sticle, din care nu s-a vărsat niciun pahar. Bratti vrea să ia tot ceea ce ar putea produce plăcerea, ca să spun aşa, câştigului obţinut din târguri grele, din afara vieţii acesteia; încearcă să se târguiască asupra celor mai bune căi ale purgatoriului, pentru a-şi oferi câştigul Bisericii atunci când jocul s-a terminat. Şi-a făcut testamentul la notar, punând cele mai ieftine condiţii. De multe ori i-am zis: Bratti, târgul tău este primejdios, şi s-ar putea s-aluneci pe partea cealaltă. Nu te întristezi când te uiţi la imaginile cu paradisul? Nu vei putea niciodată să te târguiești acolo cu zdrenţe şi cuie ruginite; sfinții și îngerii nu doresc nici frunze de pin, nici iască; şi-n afară de Sf. Bartolomeu, care are pielea jupuită, nimeni n-ar vrea să facă un târg pentru haine de calitate inferioară. Dar, să mă ierte Dumnezeu, zise Nello, schimbându-şi tonul vocii şi trecând peste inhibiţii, această conversaţie banală e de rău augur într-o dimineaţă când Lorenzo a murit, iar Muzele-şi taie părul; lucru dureros pentru un bărbier, şi tu, domnule, eşti cam posomorât, căci atunci când unui om cu vorba şi-nfăţişarea ta îi pare atât de rău pentru o noapte de găzduire, înseamnă că a căzut ceva nenorocire asupra sa.

— Cine-i Lorenzo ăde la care ziceţi atâta? grăi străinul, care manifesta mai mult interes pentru acest subiect decât pentru vorbele care-au urmat.

— Care Lorenzo? Există doar un singur Lorenzo, cred, a cărui moarte putea să provoace în aşa hal tulburări în Mercato, să lase lumina din Dom să se consume fără nicio speranţă şi să-i facă pe leii Republicii să se sfâşie între ei. Mă refer la Lorenzo de Medici, Pericle al Atenei noastre, dacă o asemenea comparaţie poate să se sune bine în urechile unui grec.

— De ce nu? zise celălalt, râzând, căci mă-ndoiesc că Atena,

chiar şi-n zilele lui Pericle, ar putea să creeze un bărbier atât de învăţat.

— Da, da, mă tem că nu greşeşti, zise Nello cu repeziciune, căci l-am bărbierit pe venerabilul Demetrio Calcondila pentru puţin; ah, iartă-mă, m-am pierdut în visare: vorbeşti italieneşte mai bine ca el, deşi a stat în Italia 40 ani, chiar mai bine decât învăţatul Marullo, care poate spune că s-a însurat cu Muza Italiei mai mult decât alţii, din moment ce a luat-o de soţie pe gingaşa şi cultivata Alessandra Scala.

— Te vei lumina de acest fapt dacă vei şti că vin dintr-o sământă grecească de pe sol italian mai mult decât piersicii pe care-i tratăm cu atâta gingăşie. M-am născut la Bari şi-aş vrea să spun c-am fost crescut de un italiande fapt sunt atât de grec, pe cât sunt piersicile tale de persane. Spiritul grecesc mi-a fost adormit, cred, până când mi-a fost trezit de o lungă şedere şi multe călătorii în ţara zeilor şi a eroilor. Şi ca să-ţi spun câte ceva despre treburile mele, acelaşi spirit grecesc, cu câteva camee antice pe care le am asupra mea, este singurul noroc pe care mi l-a lăsat acest naufragiu. Dar, când turnurile cad, ştii că vin necazurile asupra micilor constructorimoartea lui Pericle al tău mă face să vreau să mă fi reîntors la Roma, cum aş fi făcut de altfel, de n-ar fi fost o Minerva întrupată într-un călugăr augustinian: mi-a zis că la Roma voi fi pierdut într-o gloată de cărturari hrăpăreţi, dar la Florenţa, fiecare colţ este luminat de patronajul lui Lorenzo: Florenţa este cea mai bună piaţă pentru bunurile tale.

— *Gnaffé34*, să sperăm că aşa va rămâne, zise Nello, Lorenzo nu a fost singurul patron şi judecător al oraşului nostru, să-l ierte Dumnezeu! Pentru că a fost un pepene uriaş, iar restul florentinilor nu sunt decât nişte dovleci, cel puţin aşa cred. Dar nu-i mai avem pe Bernardo Rucellai, Alamanno Rinuccini şi ceilalţi? Şi dacă vrei să afli mai multe informaţii în aceste privinţe, poţi conta pe mine, Nello, sunt omul tău. Pare că vor trece mii de ani până când voi mai putea intra în slujba unui bel erudito ca dumneata. Şi-n primul rând, lasă-mă să-ţi aranjez părul. Barba, tinere, trebuie să-ţi fie atât de dragă ca nimfa viselor tale; mai trebuie să ai ceva pe lângă ea. Aici, la Florenţa, nu ne

---

34 Aşa cred (it)

place să vedem un om căruia-i iese nasul dintr-o cascadă de păr. Ţine minte, ai trecut Rubiconul odată ce te-ai bărbierit: dacă laşi să-ţi crească barba imediat după ce ai primit această netezire în urma confruntării cu briciul, gura ta va fi nici mai mult, nici mai puţin decât ceea ce messer Angelo numeşte privilegiul divin al buzelor, apărând asemeni unei peşteri încărcată cu tot felul de formaţiuni stâncoase.

— Este-o profeţie teribilă, zise grecul, dacă majoritatea domniţelor florentine sunt la fel de drăgălaşe ca micuţa Tessa, căreia i-am luat o mică sărutare azi dimineaţă.

— Tessa? e-o amărâtă de contadină; vei intra în graţiile unor doamne care nu trebuie să-şi aducă un atelaj de catâri după ele. În cele din urmă, trebuie să ai aerul unui zgherro, om cu reputaţie proastă: trebuie s-arăţi ca un curtean, ca un cărturar dintre cei mai cultivaţi, un fel de Pietro Crinito – unul care păcătuieşte printre persoane bine-mbrăcate, bine hrănite, şi nu unul care stă jos din cauza unui *vino di sotto*[35] dintr-o crâşmă oarecare.

— Cu toată inima, zise străinul, dacă Graţiile Florentine aşa cer, sunt gata să-mi dau jos toată această mică bărbie, dar…

— Da, da, întrerupse Nello, ştiu ce vrei să zici. Este *bella zazzera* – cosiţe de zambile, dacă nu vrei să-ţi-o tai; nu-i nevoie. O mică pomadăecco! – şi vei arăta nu mai prejos decât ilustrul prinţ Pico della Mirandola. Şi-avem timp destul în Piaţa San Giovanni şi la uşa prăvăliei mele. Văd că taci; normal, vrei să vezi minunea lumii, Domul nostru, Santa Maria del Fiore. Bine, o privire delicată; dar, te rog să părăseşti panorama până te bărbieresc; sunt plin de inspiraţia artei mele până-n toate lamele briciului. Acum, întoarce-te!

Bărbierul cu faţă de Mercur întinse braţul străinului, iar apoi îl întoarse înspre partea sudică a pieţei, de unde se putea zări masiva şi întunecata bază a cupolei, eleganta graţie şi măreţie a campanilei lui Giotto şi octogonul lat al Bapisterului San Giovanni, care-şi arătau porţile poleite cu bronz în care se mai vede încă o parte din gloria strălucirii de-atunci. Pe vremea aceea, marmurele din interior aveau culori proaspete de alb, mov şi roz, pe care albeaţa din iernile

---

[35] Vin prost (it)

ultimelor patru secole le-au preschimbat în nuanţe bogate de ocru şi bleumarin; faţada catedralei nu stătea imobilă în nuanţa stucaturilor, ci avea măreţia promisă a reliefurilor pe jumătate împodobite cu marmură şi cu nişe statuare, pe care Giotto le proiectase cu 150 de ani în urmă; în vreme ce campanila-ţi îndrepta ochii spre cer, prin varietatea armonioasă a formelor şi culorilor care se înălţau în aerul curat al dimineţii de aprilie. Catedrala părea un simbol profetic, spunându-ţi că viaţa oamenilor trebuie să se asorteze în oarecare măsură cu aspiraţia frumuseţii pure.

Dar, nu asta era impresia pe care o provoca în sufletul grecului. Ochii săi erau atraşi înspre cer, dar pe măsură ce stătu cu umerii întinşi şi cu pletele căzute pe spate, pe buzele sale apăru o urmă de dispreţ, iar când îşi întoarse privirea, aceştia se uitau cu o răceală sâcâitoare care produse o indignare în spiritul florentin al lui Nello.

— Bine, frumosul meu tânăr, zise bărbierul cu o oarecare nelinişte, se pare că te interesează atât de puţin catedrala noastră, de parc-ai fi îngerul Gavriil proaspăt coborât din rai. Aş vrea să ştiu dacă ai văzut o clădire mai delicată decât turnul nostru al lui Giotto sau o cupolă mai frumoasă, care s-arate ca o ciupercă, decât cea a lui Brunelleschi de-acolo, sau marmure mai fine sau tăiate mai gingaş decât cele pe care le-achiziţionat Signoria din locuri îndepărtate pe un preţ pe care-ai putea cumpăra un ducat. Haide, ai mai văzut ceva care să se compare cu acestea?

— Dacă m-ai întreba cu pumnalul la ceafă, după moda turcească, sau cu propriul tău brici, zise tânărul grec, zâmbind elegant şi mişcându-şi privirea-nspre porţile Baptisteriului, ai putea spune că ai avea de la mine mărturisirea credinţei adevărate. Dar, cu ceafa în afara oricărei primejdii, m-aventurez să-ţi zic că aceste clădiri miros prea

mult a barbarie creştină pentru gustul meu. Îmi dau seama ce-i înăuntru: Madone hidoase pline de fum; mozaicuri cu sfinţi fără trup, care-şi arată plictiseala idioată şi sunt închişi în absidă; schelete-mbrăcate în piele răstignite pe cruce, străpunse de săgeţi sau fripte pe tigaie; femei şi călugări cu capu-ntins totdeauna în poziţie de plâns. Am văzut la Constantinopol destul din acei favoriţi ai cerului, cu gâtul tăiat. Dar de ce această poartă de bronz vuieşte de imaginaţie? Aceste figuri feminine sunt modelate-n alt spirit decât acei sfinţi înfometaţi şi-ngânduraţi de care ţi-am vorbit: aceste capete-n altorelief vorbesc de existenţa unei minţi umane-n interior, care nu se uită deloc cu o stare de spasme şi colici perpetue.

— Da, zise Nello, cu oarecare triumf. Cred că-ţi voi arăta puţin câte puţin că arta noastră florentină nu mai e deloc în stare de barbarie. Aceste porţi, frumosul meu tânăr, au fost modelate acum o jumătate de secol de Lorenzo Ghiberti al nostru, care a muncit din greu atât de mulţi ani câţi ai tu acuma.

— Ah, mi-amintesc, zise străinul întorcându-şi privirea, asemeni unei persoane care-şi satisfăcuse apetitul pentru contemplare. Am auzit că pictorii şi sculptorii toscani au studiat puţin anticul. Dar cu modele de călugări, şi legende despre sihaştri nebuni şi martiri ca subiecte, viziunea Olimpului însuşi le va folosi foarte puţin.

— Înţeleg, zise Nello, cu nepăsare, în timp ce se plimbau în jur. Eşti pe-aceeaşi minte cu Michele Marullo şi cu Angelo Poliziano însuşi, care deşi e canonic, atunci când se relaxează un pic în atelierul meu după lectură, povesteşte despre zeii care s-au trezit din lungul lor somn şi-au făcut aburii şi pădurile să fie din nou pline de viaţă. Dar, se revoltă împotriva cărturarilor romani care vreau să ne facă să vorbim din nou latineşte: Urechile mele, zise, sunt suficient de bombardate cu barbarisme de-ale învăţaţilor, şi dacă gloata va începe să vorbească latina, aş vrea să pot vedea ce se-ntâmplă în Florenţa în ziua în care-şi vor vinde toate ceainicele deoarece clopotele nu vor să stea de mânia sfinţilor. Ah, domnule grec, dacă vrei să cunoşti toată savoarea cărturarilor noştri, ar trebui să-mi frecventezi atelierul: este centrul intelectualităţii florentine, şi-n mare măsură buricul pământului după cum marele meu predecesor, Burchiello, zicea despre atelierul său, având pretenţia frivolă de a spune că străzile din Calimara ar fi centrul

oraşului. Aici suntem sub semnul lui Apollo şi al briciului. După cum vezi, Apollo îi dăruieşte briciul lui Tritptolem, primul tăietor de bărbi, sublimul Anonim, a cărui identitate este indicată de mâna din umbră… Văd că ai deja acest obicei, Sandro, continuă Nello adresându-i-se unui tânăr cu ochii negri, plini de-o privire solemnă, care-i întâmpina pe cărare. Acum fă tot posibilul ca acest domn să stea jos. Şi pregăteşte o spumă din cele mai parfumate, căci are obraji fini şi delicaţi.

— Ai un adytum36 mic şi plăcut, după cum văd, zise străinul privind înspre zăbrelele unui ecran care împărţea prăvălia în camere de lungimi aproape egale, deschizându-se într-o mică incintă cu ziduri, unde printre travee şi lauri se zărea un Hermes de piatră. Cred că aici se-ntruneşte conclavul tău de erudiţi?

— Aici, nu-n altă parte, zise Nello în timp ce intra în camera dinăuntru, unde se aflau bănci, o masă pe care se găsea o carte în manuscris şi una tipărită, deschisă la o pagină cu majuscule, o lăută, câteva schiţe-n ulei, alături de modele de mâini şi măşti antice. Căci atelierul meu nu e mai mult decât un loc în care bântuie Muzele, aşa cum îţi vei da seama atunci când vei simţi iluminarea bruscă a înţelegerii şi vigoarea senină a inspiraţiei care-ţi vor veni imediat după cei vei avea obrazul curat. Ah, după cum văd, poţi face lăuta să vorbească. Mă pricep şi eu un pic, deşi o serenadă nu foloseşte la nimic atunci când lumina zilei îţi arată o privire ca a mea, care nu-i deloc mai fragedă decât un măr ţinut peste iarnă. Dar, uită-te la schiţă: este-o fantezie de-a lui Piero di Cosimo, un pictor ciudat, nebun, care zice c-a văzut aşa ceva în timp ce observa un perete mucegăit.

---

[36] Sanctuar, larariu (lat)

Schiţa pe care i-o arăta Nello indica trei măşti: cea a unui satir vesel şi beat, alta a unei Magdalene îndurerate, iar între ele, se găsea faţa rece, rigidă, a unui stoic: acestea se uitau cu ochi oblici înspre poala unui copil mic, cu trăsături de heruvim care-l ridicau deasupra celorlalţi, oferindu-i ceva din privirea cerească pe care artiştii acelei vremi o ofereau Pruncului Sfânt.

— Din câte văd eu, e-o pictură simbolică, zise tânărul grec în timp ce atinse lăuta pe care o folosea pentru a da un efect muzical mai pronunţat vorbelor sale. Probabil că Pruncul e Vârsta de aur, care nu vrea nici veneraţie, nici filosofie. Iar Vârsta de aur poate să vină totdeauna atâta timp cât oamenii se nasc sub formă de copii şi nu vin în lume în sutană sau mantie de blană. Sau, poate că înseamnă filosofia înţeleaptă a lui Epicur, îndepărtată deopotrivă de duritate, tristeţe şi severitate.

— Ah! Oricine are o altă interpretare pentru acest tablou, zise Nello, şi dacă-l întrebi pe Piero însuşi ce înseamnă, va spune că tablourile sale sunt o completare pe care Messer Domeneddio a avut plăcerea s-o dea lumii, iar dacă un om se-ntreabă ce semnifică aceasta, ar fi bine să interogheze Sfânta Biserică. I s-a cerut să picteze un tablou după schiţă, dar şi-a pus degetele-n urechi şi-a clătinat din cap; fantezia a trecut, zise; un animal ciudat, Piero al nostru. Dar, acum totul este gata pentru iniţierea ta în misterele briciului… Acestea pot fi numite pe drept cuvânt mistere, continuă bărbierul, impresionat de spiritul monologului său, după ce-l luase prizonier pe tânărul grec cu scopul de a-l rade pe-o pânză ca de giulgiu; mistere ale Minervei şi-ale Graţiilor. Iau floarea din gândurile oamenilor, pentru că-i măsor din primul moment după ce-i bărbieresc. (Ah! Tresari un pic la spumă;

recunosc că se gâdilă puţin nările.) Aceasta este măiestria care face dintr-un simplu atelier de bărbierit un refugiu al spiritului şi-al învăţăturii. Acum, priveşte la prăvălia farmacistului: acolo e-un conclav plictisitor sub semnul Maurului, care pretinde că poate rivaliza cu-al meu; dar te rog să-mi spui ce inspiraţie poate veni din mirosul de legume şi medicamente care-ţi provoacă greaţă? Să nu-mi spui nimic despre faptul că imediat-ai trecut cărarea, te-ai şi-ntâlnit cu un doctor de medicină, ce-arată ca un păianjen uriaş îmbrăcat în blană şi stacojiu, care-şi aşteaptă prada; ori îl vezi blocând uşa pentru a sta să-ţi taie oasele sau să-ţi inspecteze saliva. (Obrazul tău poate fi un pic mai elevat; uită-te la îngerul de pe boltă care trâmbiţează. L-am pictat special ca să pot aranja obrajii clienţilor mei). De-altfel, farmacistul, care tot prepară licori şi medicamente din ierburi de leac, este un om cu prejudecăţi; a otrăvit oamenii după un sistem şi-acum este obligat să-l apere pentru a-i justifica urmările. Acum un bărbier poate să fie nepărtinitor; singurul lucru necesar este briciul, niciodată nu poate spune că este-un autor. Acesta a fost marele defect al predecesorului meu Burchiello-era un poet; prin urmare, avea prejudecăţi asupra propriei sale poezii. Am scăpat de-asta; am văzut repede că a fi autor este-o afacere limitată, în conflict cu arta liberală a bărbierului, care presupune o afectare nepărtinitoare asupra tuturor tipurilor de-obraji pe care le pot avea oamenii. Ecco, Messer! (linia obrajilor şi a buzelor tale este la fel de fină ca a unei domniţe; şi-acum gândeşte-te la o întrebare spinoasă: întreabă-te dacă este dispus să scrii Vergiliu cu „e" sau cu „i", şi spune-mi dacă nu simţi o claritate neobişnuită asupra acestui fapt. Astfel, dacă te decizi pentru „i", aşteaptă până-ţi va veni norocul, că „e"-ul are o importanţă mai mare la Florenţa. Ah! Cred că văd un licăr de spirit caustic în ochii tăi. Mă bazez pe autoritatea tânărului nostru Niccolò Macchiavelli, care este capabil să discearnă *îl pello nell'uovo37,* după cum se spune, şi este un mare iubitor al bărbieritului delicat, deşi barba sa este veche de cel puţin doi ani, încât nici bine n-a început să-i crească părul, că şi a observat că-l cuprinde o frică grosolană.

---

[37] Părul din ou (it)

— Sper că mă laşi să mă uit cum arăt, zise străinul râzând. Veselia minţii mele este câteodată încercată de îndoiala asupra propriei mele imagini.

— Atunci, priveşte-te în oglindă; este oglindă veneţiană de Murano, un adevărat nosce teipsum38 am numit-o; comparând-o cu cele făcute din oţel sau argint, ai spune că ele sunt aproape întunecate. Acum, uită-te cum un bărbierit elegant a făcut ca regiunile feţei tale să-şi păstreze trăsăturile omeneşti, astfel încât să nu mai poţi fi confundat cu o bufniţă bărboasă sau o maimuţă barbară. Am văzut oameni cărora barba le-a invadat atât de mult obrazul, încât puteau fi compătimiţi asemeni victimelor din Infernul lui Dante, supuşi la tot felul de cazne brutale şi nefericite, dacă n-ar fi avut aerul unui triumf ciudat al părului rebel.

— Îmi pare, zise grecul, uitându-se încă-n oglindă, că mi-ai luat o parte din capital cu briciul tău-mă refer la un an sau doi, care mi-ar fi putut aduce mai mult credit pentru învăţătură. Sub oblăduirea unui protector, care are o vagă viziune despre aceasta, aş arăta ca o imagine periculoasă a unei domniţe de 18 ani deghizată în ciorapi şi vestă.

— Deloc, zise Nello, gândindu-se cum să taie şuviţele rebele, proporţiile tale nu sunt cele ale unei domniţe. Cât despre vârsta ta, îmi amintesc că Angelo Poliziano şi-a început studiile în latină când avea o barbă mai tânără ca a ta; şi-ntre noi fie vorba, urâţenia sa juvenilă nu era altceva decât semnul unei învăţături precoce. Cât despre tine, vârsta nu ţi-e deloc împotrivă; dar lasă-mă să-ţi amintesc că faptul că

[38]Cunoaşte-te pe tine însuţi

ești un grec, fie el și din Apulia, nu este preferința mea. Mulți dintre cărturarii noștri au spus că învățătura ta greacă era un fel de plantă degenerată până nu a fost transplantată în minți italiene, și-acum a dat o recoltă de calitate superioară, profesorii tăi locali sunt considerați propagatori ai degenerării. Ecco! părul tău se află acum la proporția normală dintre gât și umeri; zâmbește, domnule, și te voi elibera de povara hainelor tale. *Gnaffé!* Te sfătuiesc să-ți mai lași un pic vesta cu zdrențe și ciorapii; îți dau aerul unui prinț decăzut.

— Dar întrebarea este, zise tânărul grec, lăsându-se pe speteaza scaunului și răspunzând admirației contemplative a lui Nello cu privirea unei interogații nervoase, întrebarea este în ce cartier m-aș putea folosi de aerul princiar, încât să-mi depășesc condiția mea umilă. Dacă patronii florentini ai învățatului arată o asemenea dușmănie față de greci, nu văd cum orașul tău poate fi un refugiu ospitalier pentru mine, după ce spui tu acuma.

— *Pian piano39*nu atât de repede, zise Nello, punându-și mâinile-n buzunar și poruncind lui Sandro să facă ordine. Nu-ți voi ascunde că există o prejudecată împotriva grecilor, și deși ca bărbier neatins de tentația scrisului nu am prejudecăți, trebuie să admit că grecii nu-s totdeauna tineri atât de drăguți ca dumneata; erudiția lor este de o expresie nearanjată, lipsită de maniere și-ncrustată cu folosirea barbară a graiului italian, care face conversația lor mai eufonică decât cea a unui *Tedesco40* aflat sub aburii vinului. Și scuză-mă din nou, noi, florentinii, avem idei liberale asupra opiniei, și considerăm că un instrument care poate flata și promite în mod inteligent cum este limba e făcut doar în parte pentru asemenea scopuri: adevărul este o ghicitoare de descifrat pentru ochi și minte, care necesită un mare efort al limbii pentru a fi dezvăluit. Totuși, are unele limite peste care nu poți să treci: noi le numim disimulare și trădare. Se spune despre greci că cinstea lor începe în limitele ăle-a, și dacă vechile Furii s-au dus la culcare, creștinismul grecesc are o conștiință atât de slabă încât ar fi n stare să facă o piatră de mormânt

---

[39] Încetișor (it)
[40] Neamț (it)

din leşul tatălui său.

Cutele de pe faţa străinului arătau ceva ce părea o mişcare naturală a resentimentului, pe care bine-ntenţionatul Nello încerca s-o atenueze din dorinţa de respingere.

— Nu fi indignat, *bel giovane*, îţi spun doar ce-am auzit la mine-n atelier; după cum vezi, elocinţa mea nu este decât crema pe care-o iau din vorbele clienţilor mei. Să mă ferească Dumnezeu dacă-mi stric imparţialitatea distrându-mă cu opinii. Cât despre aceleaşi obiecţii cărturăreşti asupra grecilor, zise Nello cu ton batjocoritor, plin de grimase, adevărul este că voi sunteţi eretici, domnule; gelozia n-are nimic de-a face cu asta: dacă vă schimbaţi opinia asupra împărtăşaniei41, şi vă schimbaţi un pic Doxologia42, italienii cred că vor trece o mie de ani până vă vor ceda scaunele. Da, da, sunt scrupule religioase; şi parţial autoritatea unui mare clasic, Juvenal, nu-i aşa? Garantez că el a fost atât de indignat de roiul de greci ca messer Angelo, căruia-i place să citeze anumite pasaje despre îndrăzneala lor incorigibilă*audacia perdita.*

— Ah! Pasajul este un compliment, zise grecul, care tocmai îşi revenise la starea obişnuită şi părea suficient de înţelept pentru a lua subiectul cu eleganţă:

Ingenium velox, audacia perdita, sermo

Promptus, et Isaeo torrentior.43

O inteligenţă iute şi-o elocinţă bună poate duce la un pic de-ndrăzneală.

— Cu siguranţă. După cum vezi, dacă ştii literatura latină la fel de bine ca şi cea greacă, să nu cazi în greşeala lui Giovanni Argiropulo, care a avut o polemică împotriva lui Cicero şi l-a numit cap de dovleac. Deci, lasă-mă să-ţi dau un sfat, tinere: ai încredere-ntr-un bărbier care

---

[41] La catolici împărtăşania se face cu azimă (pâine nedospită)

[42] Doxologie- cântec de laudă adresat lui Dumnezeu. Aluzie la problema filioque, cu privire la purcederea Sf. Duh (ortodocşi: ”carel din Tatăl purcede”; catolici: care din Tatăl şi Fiul purcede); unul din principalele motive de separaţiei ale celor două Biserici (catolică şi ortodoxă)

[43] Despre inteligenţa şi -ndrăzneala fără frâu, cu vorbe multe a grecilor. Satirele lui Juvenal (Decimus Junius Juvenalis. 65-103)

a ras cei mai frumoşi obraji şi-a stat ochi şi urechi timp de 20 ani. Aranjează-ţi limba când vorbeşti de-autorii latini antici şi spune multe aprecieri despre cei moderni. Un grec deştept poate câştiga mari favoruri printre noi; urmează-l pe excelentul nostru Demetrio, care-i iubit de mulţi şi nici cei mai înfocaţi cărturari nu îndrăznesc să-l urască fără măsură.

— Înţeleg înţelepciunea sfatului tău, zise grecul c-un zâmbet luminos a cărui strălucire era sporită de forma şi culoarea fină a feţei. Aş dori să te-ntreb mai multe. Care ar fi, de exemplu, cel mai bun patron pentru mine? Există vreun fiu al lui Lorenzo care s-aibă aceleaşi gusturi cu tatăl său? Mai sunt alţi florentini bogaţi care să fie interesaţi de achiziţionarea unor podoabe antice? Am o Cleopatra încrustată fin în sardonix, şi unul sau două intaglii şi camee demne de a-mpodobi cabinetul unui prinţ. Din fericire, mi-am luat precauţii făcându-mi duplicate înainte să merg în călătorie. De-asemenea, aş vrea s-adaug inelul meu la această sumă pentru nevoi cotidiene (aici îşi dădu jos inelul de pe deget şi-l înlocui), dacă mă recomanzi la neguţătorul cel mai cinstit.

— Ia să vedem, ia să vedem, zise Nello, curăţând podeaua în timp ce se plimba prin faţa şi prin spatele atelierului său.

— Nu-i timpul să mergi la Piero de Medici, deşi dori să facă şi el asemenea cumpărători dac-ar vrea să-şi cheltuie banii; dar cred că-l interesează o altfel de Cleopatra... Da, o am. Ce vrei tu este-un om cu bogăţie, influenţă şi gusturi elevate, nu unul din acei porcuşori învăţaţi, care te supun la tot felul de teste critice, dar a căror cunoştinţe de greacă şi latină lasă de dorit. Un astfel de om este Bartolommeo Scala, secretarul Republicii noastre. A venit la Florenţa ca un aventurier sărac, fiul unui morar, un *monstru cu cap*, după cum l-a poreclit Angelo Poliziano, cel cu buze ca mierea, care-i de-acord cu el ca lămâia cu dinţii. Şi acest lucru poate constitui un motiv pentru care secretarul ar fi gata să garanteze pentru un cărturar ciudat. Căci, între mine şi tine, bel giovane (ai încredere într-un bărbier care i-a bărbierit pe cei mai buni cărturari) lipsa de prietenie este asemeni calului lui Ser

Benghi:[44], îţi va arăta mai mult entuziasm atunci când laşi ciulinii urii sub coada sa. De altfel, secretarul e un om care se ţine de cuvânt, şi dacă-ai dai jumătate din seminţe; nu cred că nu va dori să cumpere din bijuteriile tale.

— Cum pot s-ajung l-acest om mare? zise grecul, arătând o oarecare nerăbdare.

— Tocmai am venit de la el. Acum toate persoanele de importanţă publică o să vorbească de moartea lui Lorenzo şi-i va fi greu unui străin să fie băgat în seamă. Dar, între timp, te-oi duce la un om care, dac-are minte, te poate ajuta să ai şansa unei convorbiri cu Scala mai repede decât oricine din Florenţa: dacă vei ţine cont şi de vrerea lui, să nu spui nimic despre colecţiile pe care le are sau de fiica sa, Romola, care-i aşa de frumoasă ca un crin florentin înainte de a se certa şi a se preschimba-n roşu.

— Dar dacă acest tată al frumoasei Romola are colecţii, de ce n-ar vrea să cumpere el însuşi bijuteriile? (Nello-şi mişcă umerii.)

— Din două motive destul de bune-ar vrea el să se uite la bijuterii şi să-şi dea banii pe ele, dar bătrânul nostru Bardo de Bardi este atât de orb încât nu-şi poate vedea fiica decât atunci când, după cum zice, licăre-o strălucire în momentul în care vine lângă el: probabil de la părul său auriu, despre care Luigi Pulci zise către Meridiana[45] sa *raggia comme stella per sereno*[46]. Ah! vin la mine ceva clienţi şi nu trebuie să mă-ntreb dacă unii vor sta la rând după inel.

Cap. 4: Primele impresii

— Bună ziua, domnule Domenico, zise Nello către cel mai apropiat dintre vizitatorii care tocmai intraseră în atelier, în timp ce încuviinţă cu capul în linişte către celălalt. Venirea ta e atât de oportună ca brânza la macaroane. Ah! eşti grăbit, doreşti să fii

---

[44] Poreclă a lui Ser Gherardo, personaj comic din folclorul Italian; apare şi în Nuvelele lui Sacchetti

[45] Eroină din *Morgante Maggiore*

[46] Luceşte ca o stea pe cerul senin (it)

bărbierit fără întârziere, *ecco!* Asta-i o dimineaţă în care toată lumea are mormântu-n minte. Florenţa e orfană, marele stâlp al Italiei s-a sfărâmat, Cerul însuşi nu mai ştie cum să repare pierderea asta. *Oimè!*[47] Bine, bine, soarele merge din păcate din nou către ora cinei; şi-aş spune c-am o brânză gata preparată. Căci acest străin vrea un negustor onorabil care să-i dea o sumă pe un inel de valoare şi, deşi i-am numărat pe degete pe toţi aurarii şi schimbătorii de valută din Florenţa, nu am găsit pe cineva mai bun decât Menico Cennini. De altfel, ăsta are alte bunuri cu care se târguiască, învăţătură greacă şi ochi tineri, două unelte de care voi, tipografii, aveţi totdeauna nevoie.

Acest om în vârstă cu o privire gravă era fiul lui Bernardo Cennini, cel care, cu 20 de ani în urmă, auzind de noua inovaţie a tipografiei creată de germani, şi-a deschis un atelier propriu în Florenţa. El rămase obligatoriu în starea de pasivitate dată de vorbele lui Nello, aşteptând liniştit ca acesta să-i pună spuma de ras până la urechi. Între timp, vizitatorul întoarse o privire laterală către străin.

— Acest bărbat frumos şi tânăr are cunoştinţe nelimitate de greacă, latină şi italiană, poţi să-l iei în serviciul tău, continuă Nello, căruia-i plăcea foarte mult să interpreteze o serie de parafraze. Este o mare minune a inteligenţei tinereşti, la fel ca Francesco Filelfo sau incomparabilul nostru Poliziano. Ar putea fi şi un al doilea Guarino, căci a avut nenorocul de a fi naufragiat şi fără-ndoială c-a pierdut manuscrise preţioase care ar putea oferi o nouă corectitudine ediţiilor voastre „corecte”, Domenico. Din fericire, a salvat câteva bijuterii de mare preţ. Numele lui e… cum ai spus că te cheamă, domnule?

— Tito Melema, zise străinul mişcându-şi inelul de pe deget pentru a-l prezenta lui Cennini, căruia Nello, a cărei iuţeală la vorbă o întrecea pe cea la brici, tocmai îi dădea jos halatul de bărbierit.

Între timp, bărbatul care intrase-n prăvălie împreună cu aurarul, o persoană înaltă de aproape 50 ani, cu bărbia tăiată scurt, purtând o pălărie învechită şi-o manta uzată, îşi fixă privirea asupra grecului şi zise brusc:

— Tinere, tocmai pictez un tablou în care Sinon îl trădează pe

---

[47] Vai mie (it)

bătrânul Priam şi-aş fi încântat dacă faţa ta mi-ar servi de model pentru Sinon, da' mai întâi să-mi dai voie să ocup loc pe scaun.

Tito Melema se uită un jur cu o faţă palidă de uimire de parcă tocmai ar fi fost obiectul unei acuzări; dar Nello nu-i dădu timp pentru un răspuns:

— Piero, zise bărbierul, eşti o umplutură de umor şi fantezie pusă-n piele omenească. Ce truc vrei să faci cu chipul frumos al acestui tânăr învăţăcel pentru ca s-ajungă trădătorul tău? Mai bine-ntoarce-ţi ochii în sus şi poţi să-l faci un Sf. Sebastian care va aduce cu sine o armată de femei pioase; sau, dacă ai vână clasică, pune lauri deasupra pletelor sale şi fă-l un tânăr Bacchus sau mai bine un Phoebus Apollo, căci faţa sa este atât de caldă şi strălucitoare ca o dimineaţă de vară; mi l-am făcut prieten în vedea unui „crez”.

— Ah! Nello, zise pictorul, vorbind cu pauze lungi, dacă limba şi-ar lăsa ciripitul său permanent suficient ca să poţi înţelege acest fapt, a-i fi în stare să vezi motivul pentru care am ales faţa domnului ca imagine-a unui trădător. Un trădător ideal ar avea o faţă pe care nu s-ar vedea nici urmă de viciu: buze care mint cu zâmbet sincer, ochi lucitori ca agatul a căror profunzime n-ar indica nicio urmă de infamie, obraji care comit o crimă şi nu se uită deloc speriaţi. Nu spun că tânărul ăsta-i un trădător, spun doar că are o faţă care l-ar face trădătorul ideal dacă ar avea inima acestuia, ceea ce înseamnă nici mai mult, nici mai puţin decât faptul că are o faţă frumoasă, plină cu sânge tânăr şi proaspăt, care mănâncă suficient, întreţinându-i culoarea cu ajutorul virtuţii. Poate s-aibă o inimă de erou; nu zic contrariul. Întreabă-l pe Domenico dacă lapidarii spun totdeauna ce-i o bijuterie după prima privire. Acuma mă duc să-mi pun vată-n urechi, că flecăreala şi clopotele nu le pot îndura atunci când le-aud bătând deodată: nu mai spune nimic, numa rade-mi barba.

Cu aceste ultime cuvinte, Piero zis di Cosimo, după numele maestrului său, Cosimo Rosselli, îşi scoase două bucăţi de vată şi se aşeză în scaunul din faţa lui Nello, care dădu din umeri şi aruncă o grimasă inteligentă peste chipul grecului, zicând:

— Un coleg capricios, după cum vezi. Tot ceea ce vorbeşte nu-s altceva decât glume.

Tito, care stătu paralizat, cu ochii săi întunecaţi privind la bărbatul necunoscut care vorbise atât de tăios, încerca să-şi regăsească stăpânirea de sine în timp ce Piero-şi schimbă poziţia, şi aparent satisfăcut de explicaţie, îşi întoarse atenţia înspre Cennini, care zise:

— E un inel curios şi valoros, tinere. Intagliul peştelui cu şarpele deasupra sa e crestat într-un strat negru de onix sau mai degrabă de nichel, după cum ne-arată albastrul din mprejurul stratului superior. Inelul are fără-ndoială, o istorie? adăugă Cennini, privind acut înspre străin.

— Da, într-adevăr, zise Tito, controlându-şi vorbele cu sinceritate. Inelul a fost găsit în Sicilia, şi din câte am înţeles de cei care se ocupă cu podoabe şi sigilii, atât piatra cât şi intagliul au o virtute care-i dă noroc purtătorului, mai ales pe mare, şi-l ajută să recapete ceea ce a pierdut. Dar, continuă străinul, deşi l-am purtat continuu de când am părăsit Grecia, nu m-a făcut deloc norocos pe mare, după cum vedeţi, deşi faptul că am reuşit să scap de înec ar putea fi o dovadă a puterii sale. Rămâne de văzut dacă pierderile vor veni la lumină; dar ca să nu pierdem şansa unui astfel de rezultat, vă rog să puneţi inelul drept gaj pentru o sumă mică, departe de valoarea sa, şi-l voi lua imediat ce pot să vând celelalte podoabe ţinute în siguranţă în interiorul duplicatului, sau atunci când voi realiza ceva fără ajutor cărturăresc, dac-aş avea norocul să mă-ntâlnesc cu aşa ceva.

— Rămâne de văzut dacă vei dori să vii cu mine, zise Cennini. Fratele meu, Pietro, care ştie judeca mai bine cunoştinţele decât mine, probabil că-ţi va putea oferi o sarcină care să-ţi arate priceperea. Între timp, pune-ţi inelul la loc până-ţi dau florinii necesari şi dacă te rog, vino împreună cu mine.

— Da, da, zise Nello, du-te cu domnul Domenico, nu poţi avea o companie mai bună; s-a născut sub o constelaţie care oferă omului pricepere, bogăţie şi cinste, indiferent ce constelaţie o fi aia, aceasta având mai puţină importanţă pentru că pruncii nu-şi pot alege singuri horoscopul şi chiar dac-ar putea, ar fi un număr prea mare de copii în anumite epoci. Phoenix-ul nostru, incomparabilul Pico, ne-a arătat că toate horoscoapele sunt vise pline de nonsens; e-o opinie mai puţin primejdioasă. *Addio! Bel giovane!* Nu uita să te-ntorci la mine!

— Nu-ţi fie frică, zise Tito, făcându-i semn de adio, imediat ce-şi întoarse faţa strălucitoare către uşă. Mi-ai făcut un mare serviciu, ăsta-i lucrul cel mai sigur că mă vei revedea.

— Poţi spune ce vrei, Piero, zise Nello, în timp ce tânărul străin tocmai dispăruse, nu m-aş uita niciodată la un asemenea trup fără să-l iau drept semn al unei naturi iubitoare. Chiar dacă tu îmi vei spune imediat că Leonardo, de care vorbeşti cu nebunie, vrea să-l facă pe Iuda la fel de frumos ca pe Sf. Ioan![48] Dar eşti atât de surd ca vârful Muntelui Morello, dac-ai blestemata de vată-n urechi. Bine, voi afla mai multe despre istoria acestui om imediat ce-l duc la Bardo Bardi.

Cap. 5: Cărturarul orb şi fiica sa

Via de Bardi, o stradă importantă în istoria Florenţei, se află în Oftarno, porţiunea din oraş care îmbracă malul sudic al râului. Aceasta se extinde dinspre Ponte Vecchio la Piazza de Mozzi şi-n capătul Ponte alle Grazie; pe partea dreaptă linia de case şi ziduri este blocată de-acea înălţime abruptă cunoscută în sec. XV cu numele de Dealul Bogoli, celebra carieră de piatră care a pus temelia oraşului; a cărui consistenţă instabilă devine un adevărat pericol atunci când e-ncarcată de ploi. Pe partea stângă clădirile sunt flancate de râu, datorită lungimii stranie a faţadei neregulate, care se reflectă în apă, oferind o imagine plăcută atunci când soarele începe să meargă spre apus. Câteva din aceste clădiri ciudate sunt reţinute de memoria istorică drept reşedinţe faimoase ale familiei Bardi, distruse de o răscoală populară la mijlocul sec. XIV.

Familia Bardi era cunoscută datorită mândriei şi bogăţiei membrilor acesteia, având un rol important între cei care au scos spada în cele mai timpurii confruntări celebre dintre florentini şi alţi florentini, când străzile înguste erau întunecate de înaltele turnuri nobiliare, iar zeul tutelar Marte, văzând jgheaburile înroşite cu sângele vecinilor, ar fi zâmbit timp de secole la acest tribut adus rivalului său,

---

[48] *Cina cea de taină* a lui Leonardo da Vinci, începută abia în 1493, unde se ilustrează varietatea caracterelor umane

Sf. Ioan Botezătorul. Dar, Bardi nu erau oameni care strângeau spada cu putere, ci iubeau de asemenea plăcerea delicată a atingerii metalului bătut. Ei erau capabili să observe faptul că puterea poate fi obţinută şi cu alte mijloace decât jale şi duşmănie, astfel că la mijlocul sec. XIV îi vedem depăşindu-şi condiţia de popolani ajungând posesorii unor pământuri şi cetăţi, primind demnitatea feudală de conţi de Vernio, acesta fiind principalul motiv care a stârnit gelozia concetăţenilor republicani.

Aceste tranzacţii nobiliare sunt explicate de faptul că familia Bardi cunoscuse o perioadă dezastruoasă după câţiva ani de dominaţie asupra comerţului european, fuseseră un fel de Rothschild creştin al epocii, alegând să furnizeze bani pentru războaiele purtate de regele nostru Eduard III, prin intermediul veniturilor în natură, obţinute mai ales din lână, cea mai preţioasă încărcături pentru galerele florentine. Acest debitor august i-a lăsat cu un deficit august, alarmându-i pe creditorii sicilieni care au cerut plătirea depozitelor, lucru ce a provocat un şoc puternic pentru Bardi şi asociaţii săi, transformându-se într-o calamitate comercială resimţită pe toată coasta Mediteranei49. Dar, la fel ca falimentarii moderni, nu şi-au lăsat capetele plecate, ci dinmpotrivă au căutat să ajungă mai sus decât fuseseră vreodată şi fiind printre cei mai aroganţi dintre cei mari, după cum pot vedea cei care citesc paginile oneste ale lui Giovanni Villani, Bardi şi-a atras mânia oamenilor înarmaţi din 1343.

Familia Bardi, care s-a refugiat repede în strada dintre cele două turnuri, şi-a păstrat aceste intrări înguste, la fel ca panterele din golf, în ciuda opoziţiei gonfalonierilor din popor, care i-au asaltat locuinţa din spatele dealului. Casele de-a lungul râului, în numărul de 22 (*palagi e case grandi*) *50*au fost jefuite şi arse, iar toţi cei care au purtat numele de Bardi au fost alungaţi din oraş. Însă, vechea familie florentină avea multe rădăcini, şi iată că-i găsim pe Bardi menţinându-şi poziţia, urcând iarăşi şi iarăşi la suprafaţa afacerilor florentine într-o manieră

[49] Aluzie la criza economică provocată de declanşarea războiului de 100 ani, care a dus la falimentul a numeroase bănci medievale italiene

[50] Palate şi case mari (it)

mai mult sau mai puţin credibilă, care implică o istorie nespusă a vieţii de familie unde sunt multe greutăţi, contraste între demnitate şi dizgraţie, bogăţie şi sărăcie, decât se observă de obicei în fundalul înrudirii apropiate. Bardi nu şi-a pierdut proprietatea din vechea stradă de pe malul râului, care în 1492 era asociată cu alte nume de proprietari, mai ales cu familia Neri, care avea multe case pe-această parte a dealului.

Într-una din casele lui Neri locuia un urmaş al familiei Bardi care aparţinea aceleaşi ramuri ce c-un secol şi jumătate deveniseră conţi de Vernio: un urmaş ce moştenise vechea putere şi mândrie familială, vechea dragoste pentru superioritate, vechea dorinţă de a lăsa o urmă pe pământul aflat veşnic în mişcare. Dar, pasiunile familiale trăiau în el în condiţii de decădere: acest urmaş al neamului Bardi nu se distingea nici prin lupte de stradă, nici prin dorinţa de a juca rolul seniorului, fortificându-şi cetăţile şi ridicându-şi mâna dreaptă pentru a pedepsi vasalii, nici prin capacitatea de negustor sau de cămătar îndrăzneţ, care adoră planurile generale ale trucurilor comerciale rigide: era un om cu mâna chinuită de copiatul intensiv al manuscriselor, care mânca cine frugale şi purta haine zdrenţuite, datorită alegerii limitate şi a necesităţii. Acesta stătea lângă propriile sale cărţi şi fragmente de marmură din trecut, văzând doar lumina zilei din acele vremuri ale tinereţii îndepărtate care încă-i mai luminau amintirile. Era un cărturar orb şi bătrân, lipsit de bani, acel Bardo Bardi pe care bărbierul Nello îi promisese să-l prezinte tânărului grec, Tito Melema. Casa în care locuia Bardo era situată pe partea de lângă deal, fiind una din cele mai sumbre bucăţi de piatră presărată cu ferestre cam mici şi-nconjurată de ceea ce ar putea fi numită terasă acoperită sau loggia, din care mai pot fi observate diverse exemple prin venerabilul oraş. Uşi sinistre, cu clanţe ornamentate cu volute, având de fiecare parte un geam mic protejat de bare de fier, se deschis înspre o curte de intrare împodobită cu nervuri, care n-avea nimic decât o lampă de fier în mijlocul nervurii. O mică uşă întunecată, aflată-n partea stângă, ducea înspre nişte scări de piatră şi camere de la demisol. Acestea din urmă erau folosite de către proprietar drept

depozit, la fel ca primul etaj; erau presărate cu depozite preţioase de mărfuri, destinate a fi vândute fie pe râul Scheldt[51], fie-n porturile din Africa, fie pe anumite insule din Marea Egee sau pe malurile Pontului Euxin[52]. Trecuseră doar câteva dimineţi de la conversaţia bărbierului Nello cu tânărul grec. Maso, bătrânul servitor, care tocmai se-ntoarse din Mercato cu legume ieftine, mergea tiptil până la cel de-al doilea etaj, unde deschise uşa stăpânului său, Bardo. Să-l urmăm pe Maso înconjurând anticamera uşii din partea stângă, în care tocmai intraseră. Acesta aşteptă noi porunci de la o voce clară şi tânără:

— Te-ai întors, Maso. E bine. Nu vrem nimic.

Vocea veni din capătul unei camere lungi, spaţioase, înconjurate de rafturi cu cărţi şi antichităţi aranjate cu grijă. Ici-colo, în faţa rafturilor, pe standuri separate, erau pus un frumos torso feminin; o statuie fără cap, cu un braţ musculos înălţat care ţinea o spadă fără tăiş; membre de copii rotunjite şi scobite tăiate din trunchi, care invitau buzele să sărute marmura rece; câteva busturi romane bine conservate; şi două sau trei vase din Magna Grecia[53]. În centru se afla o masă mare, umplută cu lămpi de bronz antice şi mici vase ceramice de culoare închisă. Coloritul acestor obiecte era pal sau sumbru: legăturile de pergament cu margini crestate, ofereau un relief marmurei care părea proaspăt trezită din mormânt; peticele de covor din cealaltă parte a camerei, care fuseseră cândva splendide, erau supuse unui proces de putrefacţie; bronzurile întunecate doreau să iasă la lumina soarelui pentru a-şi arăta tonurile verzui, dar aceasta nu era încă suficient de puternică pentru a lăsa să pătrundă raze de strălucire printre ferestrele înguste care priveau înspre Via de Bardi.

Singura pată de culoare strălucitoare din cameră era dată de părul unei domniţe înalte de vreo 17 – 18 ani, care stătea în faţa unui leggio cioplit (masă de lectură), aşa cum se vede des în corurile unor biserici italiene. Acest păr avea o nuanţă auriu-roşiatică, aranjată în bucle mici, în aşa fel încât să fie văzute în amurgurile înnourate ale

---

51 Râu din Ţările de Jos

52 Denumirea antică a Mării Negre

53 Magna Grecia- denumire dată coloniilor greceşti din centrul şi sudul Italiei

lungilor seri de toamnă. Strălucirea sa era limitată de un fileu negru aflat în susul urechilor sale mici, care-i bucla părul în partea din faţă, oferind impresia unui văl natural pentru gât, aflat deasupra unei rochii cu decolteu pătrat de rascia (stambă). Ochii-i se uitau asupra unui volum mare pus în faţa ei, în timp ce una din mâinile-i albe se odihnea pe masa de lectură, iar cealaltă se sprijinea pe speteaza scaunului pe care sta tatăl ei.

Tatăl orb stătea cu capu-n sus şi întors cu privirea către propria fiică, de parcă s-ar uita la ea. Paloarea sa delicată, scoasă în evidenţă de mantaua neagră care-i înconjura părul alb moleşit, făcea posibilă o apropiere între trăsăturile omului în vârstă şi cele ale tinerei fete, ai cărei obraji fără urmă de trandafiriu. Amândoi aveau un rafinament al pieptului şi sprâncenelor, care era contrabalansat de o gură proeminentă şi un obraz puternic, ce ofereau impresia unei ambiţii pline de mândrie şi a unui entuziasm latent, expresie observată de echilibrul proporţional al capului fetei, a liniei gâtului şi umerilor. Era un tip de faţă despre care nu puteai spune dacă inspiră dragoste sau admiraţie necondiţionată amestecată cu spaimă; pentru răspunsul la această întrebare, trebuia să-i priveşti ochii, despre care se zice deseori că transmit mesajele sufletului. În timp ce ochii tatălui erau închişi, cei ai fetei erau aplecaţi asupra paginilor latine din *Miscellanea* lui Poliziano citind din capitolul VIII cu mult efect:

Trăia odată în Teba o nimfă care se numea Chariclo, pe care Pallas Atena o iubea foarte mult, şi-această nimfă era mama lui Tiresias. Dar, în arşiţa verii, Pallas, aflată în compania lui Chariclo, decise să-şi facă o baie şi-şi dezbrăcă veşmintele pentru a se scălda în izvorul Hippocrene de pe Helicon; se-ntâmplă ca Tiresias, după vânătoare, venind la izvor să-şi potolească setea şi fără să vrea o văzu pe Atena fără văl, motiv pentru care orbi. Căci, după cum zic legile saturniene, cel care-i priveşte pe zei fără voia lor primeşte o pedeapsă grea… Văzându-l pe Tiresias cuprins de-un asemenea necaz, Pallas, mişcată de rugăciunea lui Chariclo, l-a înzestrat cu harul profeţiei şi zile multe, făcând ca prudenţa şi înţelepciunea să-i rămână şi după ce s-a dus în lumea umbrelor, printr-un oracol care să-i vorbească la mormânt şi i-a dat un alai, cu care însoţit de-o călăuză, să poată merge fără poticnire. De asemenea, Nonnus, în cartea a V-a din Dyonisiaca, îl introduce pe

Acteon, care-l numeşte pe Tiresias fericit, din moment ce, fără să moară, s-a ales cu pierderea vederii, a văzut-o pe Minerva fără văl şi astfel, deşi e orb, poate să-i păstreze imaginea în suflet...

La acest punct din lectură, mâna fetei se ridică de pe speteaza scaunului şi-o întâlni pe-a tatălui, care rămase nemişcată un moment, dar nu privea înspre el, ci continuă, deşi cu o voce afectată de sensibilitate, să citească citatul din limba greacă, când bătrânul zise: – Stai, Romola, dă-mi copia mea din Nonnus. Este mai bună decât oricare exemplar care a ajuns vreodată în mâinile lui Poliziano, căci i-am făcut corectări care n-au fost văzute de nimeni. Am terminat-o în 1447, când mi-am pierdut vederea definitiv.

Romola se plimbă până-n celălalt capăt al camerei, cu un pas de regină; părea un cadru frumos sculptat, fără impresie de artificialitate.

— E la locul potrivit, Romola? întrebă Bardo, care caută continuu să se asigure că lucrurile au rămas la fel cu aranjamentul făcut ultima dată, a cărui imagine o avea întipărită în minte cu toate amănuntele.

— Da, tată, se aflã-n partea de apus a camerei, al treilea rând din capăt, lângă bustul lui Hadrian, mai sus de Apollonius Rhodius şi Callimachus, sub Lucan şi Sillius Italicus.54

După ce grăi Romola, o ureche fină ar putea observa în vocea ei senină şi rostirea clară, o sugestie palidă a îngrijorării care se lupta cu o răbdare proverbială. Dar, de îndată ce se apropie de tatăl său şi-i văzu braţele străbătute de-o încordare nervoasă în timp ce punea mâna pe volumul adus, ochii-i căprii erau cuprinşi de milă; se-apucă să ia cartea de pe raft şi îngenunchind, aruncă o privire asupra tatălui ei, de parc-ar fi crezut că dragostea ce i se citea pe chip şi-ar putea găsi o cale prin întunericul din jur.

---

54 Autori antici: Nonnus (sec. V)- învăţat grec convertit la creştinism, aparţinând perioadei Imperiului Roman târziu; Apollonius din Rhodos (Rhodius, sec. III î. Hr.)- poet al perioadei elenistice; Callimachus (310-240 î. Hr.)- figură marcantă a culturii elenistice, care s-a remarcat prin poeziile sale idilice şi prin interpretările critice ale operelor marilor clasici greci; Lucan (Marcus Aenaeus Lucanus, 39-65)- poet roman din epoca lui Nero, Sillius Italicus (28-103)- poet şi orator latin contemporan cu Lucan

În acel moment, faţa Romolei deveni de două ori mai atrăgătoare, împletind mândria şi pasiunea cu rafinamentul şi inteligenţa-i naturală, transfigurând-o într-un chip capabil de iubire feminină împletită de milă şi afecţiune. Era clar că adâncile sale simţăminte care-i străbăteau făptura îşi găsiseră drumul nu prin trăsăturile neschimbătoare ale feţei, ci prin ochi. Dar, tatăl, incapabil să vadă strălucirea calmă a chipului fiicei sale, se uită chinuit şi agitat la mâna care atinse marginile şi coperta din spate a unei cărţi mari.

— Legătura s-a îngălbenit în ultimii 13 ani, Romola.

— Da, tată, zise Romola galant, dar literele tale sunt încă vizibile şi şi-au păstrat culoarea închisă, liniştită; delicatele litere romane şi caractere greceşti, continuă Romola, în timp ce deschise cartea pe genunchii tatălui ei, sunt mai frumoase decât toate manuscrisele tale pe care le-ai cumpărat.

— Cu siguranţă, fiica mea, zise Bardo, punându-şi degetul pe pagină, încercând să distingă linia de margine. Ce copist poate să se compare cu scribul căruia-i plac cuvintele scrise de mâna sa, şi-a cui greşeală ori lipsă de distincţie este mai dureroasă decât o întunecare bruscă sau un obstacol ce i-a venit în cale? Chiar şi aceşti tipografi mecanici care ameninţă să facă din învăţătură baza unui lucru vulgar; chiar şi ăştia depind de manuscrisul l-am realizat noi, cărturarii, în timp ce ne-am chinuit să pătrundem în interiorul sensului poetic pentru a căuta un cuvânt cât mai apropiat de *mens divinior*55 al poetului însuşi; dacă nu, vor umple lumea cu falsuri gramaticale şi anomalii inexplicabile care vor transforma fântâna Parnasului într-un potop cu noroi otrăvitor. Dar, ia caută pasajul din cartea a V-a la care se referă Poliziano; ştiu bine despre ce-i vorba.

Aşezându-se pe un taburet, lângă genunchiul tatălui său, Romola luă cartea-n braţe şi citi cele patru versuri care conţineau exclamaţia lui Acteon.

— E-adevărat, Romola, zise Bardo după ce ea termină de citit. E concepţia adevărată a poetului; dar ce-i lumina îngustă şi restrânsă pe care oamenii o văd din mica scenă din jurul lor comparabil cu acea

---

[55] Mintea divină (lat); aluzie la ideea romantică a geniului poetic

lumină eternă şi pătrunzătoare ce trece peste secole de gândire şi viaţa naţiunilor, apropiindu-ne de mintea nemuritorilor care şi-au cules recolta şi ne-au lăsat să pătrundem în hambare? Pentru mine, Romola, chiar şi când puteam vedea, asta era cea mai mare moarte pe care-o puteam trăi; restul oamenilor, chiar dacă trăiau, păreau pentru mine nişte fantomeumbre lipsite de simţire şi inteligenţă; şi spre deosebire de acele Lamii[56], pe care Poliziano, cu iscusinţa superficială pe care nu pot să i-o neg, le compară cu florentinii noştri iscoditori, deoarece-şi deschid ochii atunci când merg prin ţări străine şi-i închid atunci când se reîntorc acasă, eu mă-ntorceam de la discuţiile de pe stradă ca dintr-un vis uitat şi m-aşezam lângă cărţi, fiind de-acord cu privire la afirmaţiile lui Petrarca despre faptul că modernii nu se pot compara cu anticii: *Libri medullitus delectant, colloquuntur, consulunt et viva nobis arguta familiaritate junguntur*[57].

— În anumite privinţe, eşti mai fericit decât Petrarca, tată, zise Romola râzând cu afecţiune de dispoziţia bătrânului de a-şi descărca sufletul, căci s-a uitat la copia unui volum de Homer şi se gândea cu tristeţe că greaca-i o limbă moartă pentru dânsul, atât de departe, încât avea impresie c-orbirea interioară este mai rea decât orbirea ta exterioară.

— Adevăr grăieşti, copilo, căci port cu mine studiile asidue de limbă greacă pe care le-am făcut sub oblăduirea mai tinerilor Crisolora, Filelfo şi Argiropulo; deşi marea operă pe care doream s-o creez, ca o pânză subţire, toate firele cercetărilor mele descâlcite, care au constituit o perioadă a vieţii mele, s-a destrămat datorită lipsei de vedere şi dorinţei mele de a găsi un colaborator potrivit. Căci zelul susţinut şi răbdarea de necucerit cerută de cei care vor să bată cărările nebătute ale cunoaşterii se împacă mai greu cu rătăcirile şi înclinaţia vagabondă a minţii feminine decât cu puterile subtile ale corpului feminin.

---

[56] Monstru mitologic, cu corp de femeie şi coadă de şarpe, care seduce bărbaţii şi se hrăneşte cu carne de copii

[57] Cărţile ne hrănesc sufletul: vorbesc cu noi, ne sfătuiesc, suntem uniţi cu ele într-o viaţă curată şi-o intimitate profundă (lat); citat din *Rerum familiarum* al lui Francesco Petrarca (1304-1374)

— Tată, zise Romola cu o voce injurioasă, mişcându-se brusc, am citit tot ce-ai dorit să citeşti şi m-am uitat la toate pasajele tale şi-am făcut oricâte notiţe mi-ai cerut.

Bardo-şi înclină capul şi zâmbi c-un pic de milă: Încerci să fii un pentathlos şi să treci toate probele de la palaestra[58] cu făptura unei nimfe. Ai uitat cum ai leşinat atunci când ai căutat notele explicative pe care le aveam nevoie ca să-ţi explic un pasaj din Callimachus?

— Dar, tată, cărţile erau grele, şi Maso mă putea ajuta; n-are nimic cu lipsa de atenţie şi de răbdare.

Bardo-şi înclină capul din nou. Nu vreau numai tăria trupului; vreau ascuţimea unei minţi tinere care să mă ajute să regăsesc calea spre facultăţile pierdute. Căci orbirea se comportă ca un baraj, trimiţând valurile gândirii înapoi spre canalele deja străbătute şi blocând cursul din faţă. Dacă fiul meu nu m-ar fi părăsit, sedus de vise fanatice nebuneşti, demne doar de un energumen (cleric) care se plimbă printre morminte, probabil c-aş fi mers înainte şi-aş fi văzut cărarea mergând spre capătul vieţii mele; că era un tânăr care promitea mult. Dar totul s-a dus acuma, continuă bătrânul după o pauză, totul s-a dus, m-a lăsat să păşesc pe-o cărare îngustă, singur cu orbirea mea.

Romola se ridică de pe scaun şi duse volumul înapoi la locul său, îngrijorată puternic de ultimele vorbe ale tatălui ei care rămase liniştit şi nemişcat, iar când se-ntoarse de la raft, rămânea la o oarecare distanţă de acesta, mişcându-şi umerii-n spate şi strângându-şi degetele. Se uită cu faţa-i tânără la tristeţea mohorâtă a obiectelor neînsufleţite din jurul ei: bucăţile de parchet, neschimbatele cioburi de marmură, piesele învechite din bronz şi lut. Bardo, care de-obicei era atent la transformările bruşte ale fiicei sale, Romola, fiind dornic să le urmărească, era acum prea preocupat de durerea amintirilor usturătoare pentru a observa îndepărtarea acesteia din faţa sa.

---

[58] Şcoală de lupte în Grecia Antică, unde atleţii erau pregătiţi pentru a deveni soldaţi completi cu ajutorul celor 5 probe (pentathlon): alergare, săritura în lungime, lupte libere, aruncarea suliţei, aruncarea discului, săritura în înălţime

THE BLIND SCHOLAR AND HIS DAUGHTER.

— Da, zise în continuare, dacă m-ajuta fiu meu, aş fi avut partea mea printre realizările acestui secol: numele lui Bardi, tată şi fiu, ar fi fost rostit cu plăcere de buzele cărturarilor din veacurile ce vor veni; nu pe baza unor versuri frivole sau unor tratate filosofice superflue şi încercări ale unor încrezuţi de a imita ceea ce nu poate fi imitat, aşa cum s-au străduit în zadar bărbaţi ca Panhormita59 şi de care nici nu s-a putut elibera nici admirabilul Poggio60; ci pentru că ar fi oferit o lampă prin care oamenii să poată studia supremele creaţii ale trecutului. Căci de ce un tânăr ca Poliziano, care nici măcar nu se născuse când am avut ocazia să port o discuţie cu Thomas de Sarzana, va avea o memorie încărcată de glorie pentru comentariile asupra *Pandectelor61;* de ce Ficino, a cărui latină e-o ruşine pentru mine şi care rătăceşte orbeşte printre fanteziile superstiţioase care au marcat declinul de odinioară al artei, literaturii şi filosofiei, va intra în ochii posterităţii drept marele preot al platonismului, în timp ce eu, care pot fi oricând egalul lor, nu las nimic decât o operă fragmentată, care va fi preluată de-alţi oameni? De ce? Doar pentru că fiul meu, pe care l-am crescut pentru a umple fructul învăţăturii mele, m-a lăsat pe mine şi toate scopurile liberale pentru ca să se poată flagela şi să urle la miezul nopţii alături de călugări nebunii; să poată rătăci prin pelerinaje printre oameni care nu ştiu de un trecut mai vechi decât cel

---

59 Antonio Becadelli, zis Panhormita (1394-1471)- poet la curtea lui Lorenzo de Medici, cunoscut pentru epigramele frivole

60 Poggio Bracciolini (1380-1459), scriitor, filolog şi istoric florentin; unul din primii promotori ai umanismului

61 Legile din codul lui Iustinian

al liturghierului şi-al crucifixului? M-a lăsat tocmai când noaptea începea să cadă asupra mea. La aceste ultime cuvinte, vocea bătrânului, care-şi ridicase tonul pentru a protesta, căzu într-un ton de reproş jalnic şi tremurător, motiv pentru care Romola îşi întoarse din nou privirea spre faţa bătrânului orb, simţindu-şi inima încărcată de milă şi iertare.

— Da, Romola, zise bătrânul lăsându-şi mâna stângă, pe care se aflau inele profilactice masive, să cadă automat pe speteaza de un albastru delicat, care se afla-n dreapta fetei, astfel încât încercă să-i atingă buzele pentru a o preveni să nu reînceapă discuţia. Dacă Florenţa este singura care-şi va aminti de mine, îşi va aminti în aceeaşi măsură ca de Niccolò Niccoli; deoarece am prevăzut căutarea bogăţiei prin intermediul comerţului când am făcut o pasiune din a colecta reminiscenţe preţioase ale artei şi înţelepciunii antice, lăsându-le în posesia concetăţenilor florentini, după exemplul darnicilor romani. Dar oare numai Florenţa? Dacă Florenţa-şi aminteşte de mine, oare nu-şi va aminti lumea întreagă?… Încă, adăugă Bardo după cu o scurtă pauză, cu vocea căzută în amărăciune, moartea neprevăzută a lui Lorenzo a adus noi probleme. Aveam promisiunea lui, ar trebui să am şi permisia, că totdeauna colecţia va purta numele meu şi nu va fi niciodată vândută, deşi harpiile pot încerca să facă tot posibilul să se-ntâmple altcumva; dar e destul pentru ei, e mai mult decât destul; pentru tine, Romola, va fi destul. De altfel, te vei mărita; Bernardo îmi reproşează totdeauna că nu caut un parentado potrivit pentru tine, şi-aceasta nu va dura mult timp, ne vom mai gândi.

— Nu, nu, tată; ce-ai putea face? De altfel, e inutil; aşteaptă până mă vrea cineva, zise Romola grăbită.

— Nu, copilă, asta nu-i datorie părintească. Nu aşa au văzut-o anticii şi-n această privinţă florentinii nu s-au depărtat de la vechiul obicei.

— Dar voi studia cu ardoare, zise Romola mărindu-şi ochii din cauza nervozităţii, voi deveni la fel de învăţată ca şi Cassandra Fedele: o să încerc să-ţi fiu la fel de folositoare ca şi cum aş fi băiat, şi-atunci probabil că mă va lua-n căsătorie ceva cărturar mare, ce nu va ţine cont de zestre; şi voi veni să stea cu tine, şi-i voi lua locul fratelui meu… şi nu vei supărat că ţi-am fost fiică. (Îndată ce rosti ultimele cuvinte,

vocea Romolei fu cuprinsă de suspine, trezind latura părintească a lui Bardo. El își ridică mâna-n sus, în căutarea părului auriu, și de-ndată ce-și puse capul imediat sub palma lui, bătrânul o dezmierdă cu blândeţe, sprijinindu-se pe ea privind-o de parcă ochii săi ar fi văzut un licăr de lumină.)

— Nu, Romola mia, n-am zis așa ceva; iar dac-am rostit anathema asupra fiului nerecunoscător, n-am spus c-aș dori să fii altceva decât dulcea mea fiică așa cum ai fost totdeauna. Oare ce fiu mi-ar fi tratat atât de bine boala pe care am căpătat-o în ultimul timp? Chiar dacă tu consideri că n-ai învăţat suficient. Probabil că uneori aş fi dorit să am capacitatea ta de memorare și atenţie, ce nu-s compatibile deloc cu o minte feminină. Dar după mărturia lui Calcondila, când m-a ajutat să te instruiesc, tu ai o capacitate foarte mare de înţelegere și chiar o inteligenţă sclipitoare. Ai nobleţea sufletească a unui bărbat: n-ai avut niciodată acele drăgălășenii pe care le-avea maică-ta. E adevărat că ai încercat să te ţii deoparte de influenţa vătămătoare a altor femei, cu frivolitatea lor de vrăbii și înrobirea de superstiţii, cu excepţia verișoarei tale Brigida, care ar putea servi de cioara care croncăne și vestește nenorociri. Și deși, aici sunt de-acord cu părerea divinului Petrarca în timp ce citează din *Aulularia (Ulcica)* lui Plaut, care a fost tributar adevărului din suprema înţelepciune greacă *Optimam foeminam nullam esse, alia licet alia pejor sit62,* nu pot să nu remarc că tu te-ai depărtat total de acea categorie inferioară pe care v-a dat-o Natura, nici că în erudiţie nu te-ai putea compara cu cele mai învăţate femei ale vremii. Ești, da, Romola mia, zise bătrânul transformându-și galanteria în tandreţe, ești fiica mea cea dragă, cu o voce mai suavă decât gingașele melodii ale flautului, *dulcis, durabilis, clara, pura, secans aera et auribus sedens63,* după cum ne indică alesele vorbe ale lui Quintillian, iar Bernardo-mi zice că ești frumoasă, că părul tău e ca strălucirea dimineţii, simt într-adevăr că vine o strălucire de la tine. Ah! Știu cum arată restul camerei, dar înfăţișarea ta o pot doar ghici. Nu mai ești micuţa doamnă de 6 ani, care ar fi mers

---

[62] Nu există o femeie perfectă; cu cât pare mai bună, cu atâta e mai rea (lat)

[63] Dulce, durabilă, clară, pură, dezmierdătoare, care te poartă în depărtări și-ţi mângâie urechea (lat)

pentru mine în întuneric; eşti mare, iar umărul tău e-un pic mai mic c-al meu. Hai să ne plimbăm împreună.

Bătrânul se ridică, iar Romola, încântată de aceste zvâcniri de tandreţe, arăta din nou fericită, iar când simţi braţul lui lângă al ei, îi puse în mâna dreaptă băţul care stătea pe scaun. Cât timp Bardo stătu pe scaun arătă cu greu a bărbat de 60 ani: faţa sa, deşi era palidă, avea textura rafinată în care liniile şi ridurile nu-s niciodată adânci; dar, acum, imediat ce-ncepu să meargă arătă atât de bătrân pe cât era în realitate; avea mai mult de 70 ani, căci trupul său încovoiat îşi înclina umerii la fel ca un student, păşind cu lipsa de siguranţă caracteristică unui orb.

— Nu, Romola, zise bătrânul oprindu-se lângă bustul lui Hadrian, pentru a-şi muta băţul din mâna dreaptă în cea stângă, în aşa fel să poată explora mediul familiar cu o mână „care vede”. Nu va mai fi nimic care să-mi păstreze memoria şi să dea numelui meu calitatea de membru în republica literelor; nimic decât biblioteca şi colecţia de antichităţi. Şi am de ales, continuă Bardo mişcându-şi corpul şi vorbind insistent, ştiu că Niccolò a avut colecţii mai mari, dar uită-te la orice colecţie creată de un singur om, de exemplu Boccaccio; a mea va fi mai mare ca a lui. Cred că va fi cât cea a lui Poggio. Va fi un mare dar pentru cărturarii care încă nu s-au născut. Altceva nu mai e nimic. Chiar dac-am încercat să-ndeplinesc dorinţa lui Aldo Manuzio pe vremea când şi-a deschis tiparniţa la Veneţia, ca să-l ajut cu manuscrisele mele notate, ştiu bine care va fi rezultatul; numele altui cărturar va sta pe prima pagină a ediţiei – alt cărturar se va hrăni cu mierea mea şi va declara că a luat toată carnea lui Hymettus. Oare, de ce-am refuzat editarea unui codice? De ce am decis să nu fac publice niciuna din traduceri? De ce? Doar pentru că învăţătura este un sistem al furtului legal, iar bărbatul îmbrăcat în stacojiu şi robă de lână care stă să-i judece pe hoţi, este el însuşi un hoţ al gândurilor şi al faimei care aparţin de fapt compatrioţilor săi. Dar, împotriva acestei hoţii o să lupte Bardo de Bardi, deşi bătrân şi părăsit, o să lupte. Am dreptul de a fi amintitun drept la fel de mare ca şi cel al lui Pontanus64 sau

---

64 Pontanus (Giovanni Pontano, 1426-1503), umanist Italian de la curtea Regatului

Merula65, ale căror nume vor fi rostite de buzele posterităţii doar pentru că au căutat patronaj şi l-au găsit; deoarece au avut limbi cu care să flateze, şi sânge cu care s-au hrănit din coşurile clienţilor. Am dreptul de a fi amintit.

Vocea bătrânului deveni dintr-odată gravă şi tremurătoare, iar roşeaţa de pe obraji risipi cutele mândre şi delicate de pe faţă, în timp ce poziţia obişnuită a capului său dădea impresia că-n spatele orbirii sale el văzu un mare tribunal imaginar în care pledase împotriva nedreptăţii faimei. Indignarea Romolei era sporită de compasiune, căci şi natura ei avea nişte plângeri de depus şi o caracteriza acelaşi spirit de luptă împotriva nedreptăţii. Romola încercă să-l calmeze pe tatăl ei cu nişte cuvinte mai pline de mândrie decât ale acestuia.

— Din păcate, este un mare dar al zeilor să fie născuţi cu ură şi simţ al contemplării tuturor nedreptăţilor şi nonsensurilor. Atâta e mai mare, pentru că niciodată n-ai minţit şi n-ai înşelat, nevrând să câştigi onoruri prin dezonoare. E o mare putere în dispreţ, la fel ca şi în furia marţială care-i face pe oameni să nu mai simtă rănile.

— Bine ai zis, Romola, ai rostit un cuvânt prometeic, zise Bardo după o scurtă perioadă în care reîncepuse să se sprijine pe băţ şi să se plimbe. Într-adevăr, nu sunt distrus de jocurile Fortunei. Armura mea este *aes triplex66* al unei conştiinţe curate şi a unei minţi hrănite de principiile filosofiei. Căci oamenii, zice Epictet, nu sunt deranjaţi de lucrurile propriu-zise, ci de opiniile şi gândurile pe care le au asupra acestor lucruri. Şi din nou, dacă omul e liber, lasă-l să nu mai dorească sau să se sperie de ceea ce e-n puterea altora să nege sau să batjocorească; altfel, e sclav. Toate aceste daruri depind de capriciile norocului sau ale oamenilor, aşa am învăţat să spunem mai demult împreună cu Horaţiu, care şi-a împleticit în filosofia sa, oscilând între preceptele lui Zenon şi maximele mai puţin demne ale lui Epicur, zicând, *duabus sellis şedere67;* conştient de asemenea accidente, zic şi

---

Neapolelui.

[65] Giorgio Merula (1424-1494), umanist de la curtea lui Ludovico Sforza (il Moro) de la Milano.

[66] Bronz întreit (lat)

[67] Să stai între două căi (lat)

eu cu îndrăzneala poetului *sunt qui non habeant, es qui non curat habere*[68]. Se referea la bijuterii, purpură şi-alte însemne ale bogăţiei, dar aplic vorbele sale către oamenii care plătesc cu buze şi peniţe, ceea ce-i tot un fel de comerţ, şi de multe ori cu bani mulţi. Da, *inanis,* gol este epitetul cel mai bun pentru faimă.

După aceste vorbe, cei doi au făcut un tur al camerei, dar maximele care ieşeau din buzele lui Bardo nu aveau nicio putere asupra pasiunii care-l mişcă, de parc-ar fi scrise pe parchet şi atârnate-n jurul gâtului într-o sacoşă pecetluită; astfel că izbucni din nou cu insistenţă.

— Inanis? Da, e o faimă mincinoasă, dar nu dacă este meritul unei munci şi a unui scop mare. Îmi cer dreptul; nu e cinstit ca munca minţii şi a mâinilor mele să nu fie un monument pentru mine; nu-i cinstit ca munca mea să poarte numele altui omca oamenii să poată fi ei înşişi debitorii Bibliotecii Bardi din Florenţa. Poate că vor vorbi cu răceală de mine, *un colecţionar şi un copist sârguincios,* vor spune, *unul cu o anumită doză de spirit critic, dar care cu greu poate fi menţionat prin marile nume ale unei epoci atât de bogate în cărturari celebri. Totuşi, merită mila noastră, căci în ultimii ani ai vieţii a fost orb, iar fiul său, pe care l-a educat cu sârguinţă în cei mai buni ani ai vieţii…* Totuşi, numele meu va fi amintit, iar oamenii mă vor preţui; nu cu răsuflarea linguşelii, mânaţi de afaceri murdare, ci pentru că am muncit, iar munca mea va rămâne. Plată! Ştiu ce-i plata; şi-aicea-i datoria ta, Romola, să fii plătită. Dar, trebuie să fie destul sau cel puţin să rămână o sumă mică, încât Signoria s-o poată achiziţiona uşor. Şi dacă Lorenzo n-ar fi murit, totul ar fi fost asigurat şi aşezat. Dar acum…

În acest moment, Maso deschise uşa şi-ndreptându-se spre stăpânul său, îl anunţă că Nello doreşte să-l vadă şi că a venit cu un cărturar grec pe care doreşte să i-l prezinte.

— Bine, zise bătrânul, adă-i încoace. Bardo, conştient că arată mai neajutorat atunci când se plimbă, voia totdeauna să stea jos în prezenţa străinilor, motiv pentru care Romola, fără să-i zică nimeni nimic, îl aşeză pe scaun. Stătea în faţă în toată măreţia sa, într-o poziţie

---

68 Există cei care nu pot să aibă, dar există şi cei care doresc să nu aibă (lat)

liniştită şi maiestuoasă, în momentul în care tocmai intraseră musafirii; observatorul cel mai atent şi-ar fi dat seama cu greu că această faţă mândră, atinsă de cea mai mică umbră de afecţiune şi milă, poate primi tandreţea pasiunii, sau că această femeie, care impunea un anumit respect celor ce se apropiau de ea, era în starea unei simplităţi de fetiţă şi de o ignoranţă totală faţă de lumea de din afara cărţilor tatălui ei.

Cap. 6: Zorile speranţei

După ce Maso deschise uşa şi-i pofti pe cei doi musafiri, Nello, făcând o reverenţă către Romola, îl împinse politicos pe Tito-n faţă, iar apoi se îndreptase către tatăl ei.

— Messer Bardo, zise cu un ton mai măsurat şi mai politicos decât era obişnuit, am onoarea să ţi-l prezint pe învăţatul grec, care-i dornic să discute cu tine după ce i-am povestit de învăţătura şi colecţiile tale, în speranţa că patronajul tău îi va oferi acele nevoi pe care le-a pierdut în urma naufragiului. Numele lui e Tito Melema, se află la dispoziţia ta.

Uimirea Romolei nu putea fi mai mare nici dacă străinul purta piei de panteră şi ţinea-n mână un caduceu[69]; căci vicleanul bărbier nu zise nimic despre vârsta şi înfăţişarea grecului; iar printre oaspeţii tatălui ei nu văzuse niciodată decât bărbaţi maturi sau cu părul alb. Doar un singur chip masculin, cândva tânăr şi frumos, îi mai rămase-n minte; cel al fratelui ei, care acum mulţi ani o ţinu pe genunchi, o sărută, iar apoi plecase pentru totdeauna: avea un chip frumos, cu părul de aur, ca al ei. Dar atitudinea obişnuită a ei faţă de străini – o atitudine de independenţă şi determinare plină de mândrie, care o făcu să nu ceară nici măcar un zâmbet, îşi lăsă amprenta prin plânsetele tatălui ei împotriva nedreptăţii omeneşti, devenind ca neaua depusă pe streşini în faţa unei priviri admirative.

Faţa strălucitoare a lui Tito avea acea frumuseţe nuanţată care

---

[69] Aluzie la imaginea lui Dyonisos-Bacchus, considerat, alături de Apollo, un simbol al frumuseţii masculine

contrasta cu tunica (sajo) neagră de deasupra genunchilor. Părea ca o adiere de primăvară ivită brusc în viaţa iernatică a tinerei Romola, care nu moştenise decât amintiri, amintirea unei mame moarte, a unui frate pierdut, a zilelor fericite ale tatălui orb, nişte imagini îndepărtate ale luminii, dragostei și frumuseţii care stăteau îngropate în crăpăturile întunecate de sub teancul de cărţi, neputându-și arăta strălucirea pierdută decât în momentul în care erau luminate de torţa unei bucurii bine cunoscute. Totuşi, ea răspunse înclinării pe care i-o făcuse Tito la intrare, aruncând o privire plină de mândrie şi paloare, dar pe măsură ce grecul se-apropie de ea, gheaţa se topi, astfel încât Tito putea să-şi îndrepte ochii înspre dânsa. În timp ce vorbi Nello, faţa-i era cuprinsă de o nuanţă trandafirie, care dispăru aproape imediat, la porunca unei raţiuni reînviate. Pe de altă parte, privirea lui Tito avea acea admiraţie politicoasă care stârneşte simţăminte de milă chiar şi în cazul femeilor mândre şi timide, fiind probabil singura scuză pe care și-o putea permite un bărbat considerat foarte frumos. Fascinaţia pe care grecul o exercita prin aerul său venea din absenţa cererii și a aroganţei.

— Domnule, îţi urez bun venit, zise cu o oarecare bunăvoinţă; nefericirea care te sorteşte învăţării, mai ales a învăţării limbii greceşti, este un credit cu care ai putea încânta urechile oricărui florentin instruit; cred că eşti conştient de asta, din moment ce de când Manuel Crisolora a difuzat lumina acestei învăţături în marile oraşe ale Italiei, fapt care s-a întâmplat acum un secol, nimeni nu a mai fost demn de a primi numele de cărturar fără să ştie şi altceva decât literatura derivată şi împrumutată a latinilor; mai degrabă, astfel de studenţi sunt stigmatizaţi ca opici70 după cum spun romanii înşişi, care au alimentat urnele minţii lor cu apa adusă de la propria fântână. Sunt, după cum vezi, şi după cum Nello ţi-a zis cu siguranţă, în totalitate orb; o calamitate la care suntem expuşi deseori noi, florentinii, din pricina vânturilor reci care bat primăvara dinspre trecătorile din Apenini sau din pricina tranziţiei de la răcoarea umbroasă a caselor noastre la strălucirea excesivă a soarelui de vară, necaz pe care strămoşii noştri

---

[70] Barbari

lippi71 l-au transmis romanilor, sau altfel zis sunt orb din ceva cauză ascunsă care se sustrage minţii mele superficiale. Dar, te rog să stai jos. Nello, prietene, stai jos.

Bardo se opri până când urechile sale delicate îl asigurau că musafirii au ocupat loc, iar Romola şi-a luat locul obişnuit de pe scaunul din dreapta, apoi zise:

— Din ce parte a Greciei vii, domnule? Cred că nefericita ta ţară s-a cam săturat de acei fii care n-au nutrit niciodată dorinţa de a păstra imaginea gloriei de altă dată, deşi într-adevăr aceşti sultani barbari au demonstrat că nu sunt incapabili să-şi graveze imaginile sălbatice în vase de mare preţ pe care hoardele lor pline de cruzime le-au dărâmat şi apoi le-au călcat în picioare. Din ce parte a Greciei?

— Ultima dată am acostat la Nauplia, zise Tito, dar am stat atât la Constantinopol, cât şi la Tesalonic, călătorind în diferite părţi mai puţin vizitate de creştinii apuseni de când au triumfat armiile turceşti. Ar trebui să-ţi spun, însă, Messere, că nu m-am născut în Grecia, ci la Bari. Primii 16 ani ai vieţii mele mi i-am petrecut în sudul Italiei şi în Sicilia.

În timp ce vorbi Tito, pe chipul delicat al lui Bardo se putea zări o umbră de emoţie, care-i răvăşi faţa asemeni unor cursuri de apă. Bătrânul se-aplecă şi-şi puse mâna dreaptă lângă Romola, întorcându-şi capul de parcă ar vrea să grăiască către dânsa, dar, apoi, corectându-şi privirea, se întoarse din nou înspre musafiri şi zise cu voce pe jumătate şoptită:

— Scuză-mă, nu-i adevărat; eşti cumva tânăr?

— Am 23 de ani, zise Tito.

— Ah! zise Bardo, cu un ton supus emoţiei, ai avut fără-ndoială un tată căruia i-a păsat de educaţia ta; era, pesemne, ceva cărturar?

Răspunsul fu auzit de urechile lui Bardo după ce Tito făcu o pauză uşoară în vorbire, pe care Nello şi Romola o percepeau ca o uşoară undă de şoc, provocând un tremur uşor al buzelor, probabil ceva readucere în memorie a unei amintiri dureroase.

---

71 Trib etrusc, care a populat Toscana înaintea stăpânirii romane

— Da, zise, cel puţin un tată adoptiv. Era napolitan şi avea o erudiţie bogată în materie de greacă şi latină. Dar, zise Tito după o altă pauză uşoară, e pierdut pentru mine. A murit într-o călătorie pripită la Delos.

Bardo se întoarse din nou în spate, considerând că este prea sensibil pentru a pune alte întrebări care i-ar putea trezi durerea pe care a avut-o de curând. Romola, care ştiu foarte bine că tonul vocii lui Tito stârnise ecouri în tatăl ei, simţi că această nouă cunoştinţă de o remarcabilă spontaneitate o să treacă dincolo de barierele aflate între ei şi ceilalţi străini. Nello, gândindu-se că această schimbare a conversaţiei îi oferi o oportunitate graţioasă de a ieşi din tăcere, zise:

— Adevărul este clar ca o oglindă veneţiană; acest tânăr delicat dispune de cea mai bună instruire; deoarece cei doi Cennini l-au pus deja să lucreze la documentele greceşti, şi-mi pare că aceştia nu sunt nişte oameni care să înceapă tăierea dacă nu au simţit tăişul uneltelor; cu siguranţă că l-au testat înainte. Există două lucruri care nu pot fi ascunse: dragostea şi tusea, la astea-aş mai adăuga şi un al treilea: ignoranţa, care se vede uşor atunci când cineva este obligat să facă şi altceva decât să dea din cap. *Tonsor inequalis72* se observă imediat după ce ai luat foarfecele-n mână; nu-i aşa, Messer Bardo? Vorbesc după moda unui bărbier, dar, aşa cum zice Luigi Pulci:

Perdonimi's io fallo: chi în ascolta
Intenda il mio volgar col suo latino.73

— Nu, bunul meu Nello, zise Bardo c-un aer de severitate prietenească, nu eşti în totalitate incult, şi fără-ndoială c-ai face un progres respectabil la învăţătură dacă te-ai abţine puţin de la cicăliturile şi bârfele de la colţul străzii, de care suntem excesiv de preocupaţi noi, florentinii; ba mai mult, dacă nu ţi-ai umple memoria cu acele produse frivole pe care Luigi Pulci le-a adunat în cel mai păcătos volum: un compendiu de extravaganţe şi nereguli atât de

---

72 Frizer neadecvat (lat)

73 Iartă-mă dacă greșesc: cine m-ascultă/ trebuie să –mi interpreteze vorbele vulgare cu latina sa (it);

departe de modelele unei epoci pure, care par mai degrabă *grylli*[74] sau îngâmfări ale unei perioade când sensul mistic era folosit ca liant pentru forme monstruoase; cu diferenţa că, dacă monstruozitatea a rămas, sensul mistic este absent. Acest volum se află într-un contrast demn de dispreţ cu marele poem al lui Vergiliu, care, după cum am vorbit cu Filelfo, înainte ca Landino să expună aceeaşi opinie, ilustrează cele mai profunde lecţii de filosofie într-o fabulă graţioasă şi bine legată. Nu pot decât să văd în multiplicarea acestor murmure, creaţii fără lege, deşi admise de patronaj, şi într-o oarecare măsură de exemplele lui Lorenzo însuşi, care-i totuşi un prieten al învăţăturii adevărate, ca un semn că speranţele glorioase ale acestui secol vor fi stinse în umbră; nu, prologul lor amăgitor anunţă o eră mai rea decât cea a fierului: era brocartului şi a dantelelor, în care niciun gând nu poate avea substanţă care să poată fi modelată într-o formă trainică şi consistentă.

— Mai mult, pardon, zise Nello deschizându-şi palmele şi dând din umeri, cred că ştiu multe lucruri în toscana literară înainte să am timp să mă gândesc la latină, iar rimele lui Messer Luigi alunecă totdeauna de pe buzele clienţilor mei; asta-i ceea ce mă corupe. Şi, la drept vorbind, mi-am lăsat prea mult atelierul şi reputaţia pe mâna încetului meu Sandro, care nu merită să fie numit nici măcar *tonsor inequalis,* ci merită mai degrabă denumirea de cârpaci din limba vulgară. Deci, cu permisiunea ta, Messer Bardo, mă pregătesc de plecare; e de la sine înţeles că-s la dispoziţia ta oricând sunt chemat de Maso. Cred că vor trece o mie de ani până voi aranja şi parfuma părul domnişoarei (*damigella*), care merită să strălucească în ceruri asemeni unei constelaţii, deşi mi-ar fi milă de ea de s-ar duce atâta de departe.

Cele trei persoane îi ziseră adio lui Nello într-un ton similar melodiei unei fugi. Acesta se retrase făcând o reverenţă Romolei şi-un semn cu ochiul lui Tito. Înaltul bărbier văzu că drăguţul tânăr a devenit una dintre preferinţele sale datorită unei magii puternice, prin intermediul căreia provocase o apreciere admirabilă din partea lui Bardo şi, satisfăcut că introducerea nu a mers atât de departe, simţi

---

[74] Caricaturi (it)

nevoia să se retragă. Mica izbucnire de mânie, generată de citatul lipsit de noroc al lui Nello, depărtă mintea lui Bardo de la simţămintele exprimate în conversaţia anterioară, motiv pentru care se adresă lui Tito cu calmul său obişnuit.

— Ah! Tinere, eşti fericit că ai reuşit să uneşti avantajele călătoriei cu cele ale învăţăturii şi vei fi totdeauna binevenit printre noi asemeni unuia care aduce veşti proaspete dintr-o ţară care a început să fie de o tristeţe stranie pentru noi, mai puţin pentru promotorii unui comerţ acum restrictiv şi rapoartele unor pelerini pripiţi. Căci sunt departe zilele la care am fost eu martor, când oameni ca Aurispa şi Guarino se-ntorceau din Grecia ca de la piaţă, venind încărcaţi cu manuscrise pe care le putea cumpăra orice cărturarşi, fie-le ruşine, n-aş mai vrea ca acestea să se-ntoarcă; nu, chiar dacă zilele când erudiţii greci acostau pe ţărmurile noastre în căutarea unui refugiu par atât de îndepărtate, mai departe decât începutul orbirii mele. Fără-ndoială că umblatul după comorile antichităţii nu a fost străin de călătoriile tale?

— Cu siguranţă că nu, zise Tito. Dimpotrivă, însoţitorul meu, tata, dorea să-şi rişte viaţa în zelul său pentru descoperirea inscripţiilor şi a altor urme ale civilizaţiei antice.

— Şi cred că ai o listă a cercetărilor şi rezultatelor tale, zise Bardo nerăbdător, acestea ar putea fi chiar mai preţioase decât cele ale lui Ciriaco, pe care le-am studiat sârguincios eu însumi, deşi nu-s totdeauna iluminate de învăţături adecvate.

— Era o asemenea listă, zise Tito, dar s-a pierdut, la fel ca orice altceva, în naufragiul pe care l-am suferit lângă Ancona. Singura listă pe care o mai am sunt amintirile din memorie.

— Nu-ţi pierzi timpul dacă le aşterni pe hârtie, tinere, zise Bardo arătând un interes din ce în ce mai crescut. Cu siguranţă că-ţi aminteşti multe, dacă eşti ajutat în transcrierea lor; că atunci când eram de vârsta ta, cuvintele mi-erau aşa de-ntipărite în minte de parc-ar fi fost fixate de unealta gravorului; şi de multe ori mă mir de capriciile memoriei fiicei mele, care înţelege unele chestii cu sârguinţă, dar pierde din detaliile care dau acurateţea, marele suflet al instruirii. Dar, n-am înţeles ce primejdii ai putea avea dacă binefacerile

învăţăturii sunt asociate cu o voinţă ca a ta.

În timp ce Bardo făcuse comentariul asupra fiicei sale, Tito îşi întoarse ochii către dânsa și gândindu-se la acuzaţia împotriva memoriei, faţa-i se umplu de zâmbetul cel mai strălucitor, care se reflecta inevitabil asemeni razelor din părul Romolei. Gândiţi-vă ce impact a avut un asemenea surâs asupra ei! Romola nu visase vreodată că ar putea exista un cărturar din lume care să zâmbească la defectele ei ce o făceau totdeauna să se simtă cuprinsă de-o oarecare vină, asemeni unui deţinut. Erau zorile unei noi înţelegeri, zorile prieteniei. Nu s-au privit reciproc imediat, de parcă surâsul ar fi fost furat; totuşi, se uitau şi zâmbeau cu o plăcere sinceră.

— E-atât de rece şi atât de mândră, se gândi Tito.

— Oare mă va uita? se gândi Romola. Sper că nu, altfel îl va necăji pe tata.

Dar, Tito era obligat să se întoarcă şi să răspundă la întrebările lui Bardo.

— Aveam o mare pricepere în transcriere, dar în cazul inscripţiilor copiate din memorie, care provoacă o impresie îndoită prin imaginea riscului şi a aventurii, se poate întâmpla ca fixarea caracterelor în scris să fie slăbită. Pe plaiurile lui Eurotas[75], sau printre uriaşele pietre de la Micene şi Tirint, mai ales când frica de turci planează asemeni unui vultur, mintea se rătăceşte, chiar dacă mâna scrie cu sinceritate tot ceea ce-i dictează ochiul. Dar, fără îndoială că am reţinut, adăugă Tito cu o modestie lipsită de falsitate, deşi era conştient că făcea parte din politica sa, ceva mi-ar putea fi de ajutor dacă ar fi ilustrat şi corectat de un om mai învăţat ca mine.

— Bine-ai zis, tinere, grăi Bardo cu plăcere. Să nu te aştepţi la mai mult ajutor decât îţi pot oferi, dacă doreşti să-mi comunici ceva cu privire la amintirile tale. Prevăd o treabă care ar putea fi utilizată drept un supliment pentru *Isolario* lui Cristoforo Buondelmonte şi care poate avea tot atâta importanţă cât *Itineraria* lui Ciriaco şi a admirabilului Ambrogio Traversări… Dar, trebuie să ne pregătim pentru calomnii, tinere, zise Bardi cu putere, de parcă munca la elaborarea lucrării ar fi

[75] Eurotas-râul care curge prin Sparta

înaintat atât de repede, încât se apropia vremea judecării acesteia; dacă lucrarea conţine noutăţi, veţi fi acuzat de falsitate; dacă lămuririle intră în contradicţie cu principiile de interpretare adoptate de un cărturar oarecare, va fi atacată personalitatea noastră, vom fi acuzaţi de gânduri necurate; trebuie să te pregăteşti să declari că maică-ta a fost o sirenă, iar taică-tău un preot renegat sau ceva deţinut spânzurat. Eu însumi m-am acuzat de trădare, fraudă, indecenţă şi alte fapte ticăloase, doar pentru că am avut câteva erori într-o propoziţie simplă. Astea, tinere prietene, astea-s florile care cresc pe cărarea glorioasă a învăţăturii! Dar mai spune-mi ceva; am învăţat multe despre Bizanţ şi Tesalonic de la Demetrio Calcondila, asta a fost cu mult timp în urmă, care a plecat mai târziu de la Florenţa; ai văzut ceva scene mai neobişnuite?

— Da, am avut ceea ce se numeşte azi un pelerinaj plin de primejdii, căci de dragul de-a vizita aceste locuri care aproape c-au uitat amintirea Apusului, căci ele se află departe de rutele de pelerinaj; tata-mi spunea că învăţaţii înşişi îşi puteau închipui că nu ştiu nimic în afară de ceea ce se află-n cărţi. Era de părere că o eră nouă şi glorioasă va începe doar atunci când oamenii o să caute să se uite la scrierile antice din rămăşiţele oraşelor şi ale templelor; ba nu, când o să vadă cărările râurilor, în faţa munţilor şi a văilor.

— Ah! Taică-tău nu era un om obişnuit, grăi Bardo cu fervoare. Te-ntreb, a avut parte de noroc? A avut mulţi prieteni? (Aceste ultime cuvinte erau zise cu o voce încărcată de sensuri.)

— Şi-a făcut, duşmani, mai ales (după cum cred) dintr-o anumită candoare nevinovată; ei l-au împiedicat să-şi exercite aceste avantaje, în aşa fel încât trăia în obscuritate. Nu-ncerca să se împace niciodată: nu putea uita o injurie.

— Ah! zise Bardo din nou, cu o intonaţie lungă şi gravă.

— Printre expediţiile noastre hazardate, continuă Tito încercând să prevină alte întrebări despre viaţa sa personală, îmi amintesc cu acurateţe de o vizită făcută-n grabă la Atena. Graba noastră, şi-ndoita primejdie de a ajunge prizonieri la turci şi a ridicării ancorei înainte de întoarcerea noastră, a făcut această călătorie să pară asemeni unei viziuni febrile a nopţii: câmpia întinsă, înconjurată de

munţi, ruinele de portice şi coloane care stăteau fie în picioare, departe, ca şi cum s-ar retrage din calea paşilor noştri grăbiţi, fie se confundau printre locuinţele creştine degradate de servitute, sau printre forturile şi turnurile cuceritorilor musulmani, care şi-au făcut propria lor cetate pe Acropole.

— Mă surprinzi, zise Bardo, deci, Atena nu este distrusă şi împrăştiată, aşa cum mi-am imaginat?

— Nu-i de mirare că faci o asemenea greşeală, căci până şi grecii înşişi, care trăiesc sub lanţurile muntoase ale Atticii, nu ştiu nimic despre situaţia prezentă a Atenei, sau *Setine,* cum e numită de marinari. Îmi amintesc că, în timp ce ne-nvârteam prin promontoriul Sunium, pilotul grec pe care l-am luat la bord pe galera veneţiană plină de coloane măreţe ce stau pe creştetul munţilor, rămăşiţele, după cum ştii, ale templului dedicat zeiţei Atena, al cărei altar priveşte triumfal înspre rivalul cucerit, Poseidon; ei bine, acel pilot grec, uitându-se la coloanele acelea zise: Aici a fost şcoala marelui filosof Aristotel. Şi chiar la Atena, călugărul care servea drept ghid pentru noi în această călătorie grabnică, dorea foarte mult să ne arate locul în care Sf. Filip l-a botezat pe eunucul etiopian[76], sau ceva legendă de acest fel.

— Nu mai vorbi de călugări şi legendele lor, zise Bardo înflăcărat, întrerupându-l pe Tito, e destul să acoperi speranţele şi acţiunile omeneşti cu o gheaţă permanentă, crezând că pământul semănat de filosofi şi poeţi este stricat de acele roiuri de insecte care sunt acei fanatici necioplіţi şi ipocriţii urlători.

— *Perdio*[77], n-am nicio stimă pentru ei, zise Tito dând din umeri, servituţii îi place o religie ca a lor, care presupune renunţarea la tot ceea ce face viaţa mai de preţ pentru ceilalţi. Şi ei poartă jugul care li se cuvine: dimineaţa, utrenia este întreruptă de vocea muezinului[78], care, din marea galerie a turnului de pe Acropole, cheamă pe fiecare musulman la rugăciune. Acest turn porneşte chiar de la Parthenon; şi

---

[76] Greşeală a lui Tito: eunucul etiopian a fost botezat de Sf. Apostol Filip între Ierusalim şi Gaza. (Faptele Apostolilor 8: 27);

[77] Pentru Dumnezeu (it)

[78] Preotul care-i cheamă pe musulmani la rugăciune

de fiecare dată când te-opreşti şi-ţi întorci privirea înspre el, ghidul nostru scoate un bocet, plângându-se că templul ce fusese oarecând purificat de folosirile diabolice ale păgânilor pentru a deveni templul unei alte fecioare decât Pallas, adică al Preasfintei Născătoare de Dumnezeu, a fost pervertit din nou de către scopurile blestemate ale musulmanilor. Priveliştea de pe Acropole, care se distanţa de noi pe măsură ce ne-aplecam spre cealaltă parte a galerei ce fusese obligată de vântul potrivnic să ancoreze în Pireu, a fost principalul motiv care i-a insuflat minţii tatălui meu hotărârea de a vizita Atena sub orice risc, în ciuda ameninţării marinarilor că dacă nu ne-ntoarcem la bord înainte de a se schimba vântul, vor pleca fără noi. La urma urmei, era imposibil pentru noi să facem o plimbare lângă Acropole, căci vederea unor oameni interesaţi de a examina pietrele vechii a născut suspiciunea c-am fi spioni veneţieni, motiv pentru care a trebuit să ne grăbim spre port.

— O să mai vorbim de astfel de lucruri, zise Bardo nerăbdător, ar trebui să-ţi aminteşti totul până la cea mai minuţioasă urmă lăsată-n memorie. Vei câştiga un loc important în posteritate dacă o să laşi o relatare despre cum arată aspectul Greciei înainte ca barbarii să distrugă orice urmă din structurile descrise de Pausanias şi Pliniu; poţi să-i iei drept modele pe aceşti mari scriitori; nu-ţi trebuie contribuţiile critice și sugestiile pe care ţi le poate oferi mintea mea. Ai multe de spus; zici c-ai călătorit şi-n Peloponez?

— Da, şi-n Beoţia; m-am odihnit pe stâncile Heliconului şi am băut apă din fântâna Hippocrene. Dar, cuceririle succesive și-au lăsat amprenta asupra monumentelor memorabile, astfel încât este o confuzie asupra proprietăţii, chiar şi în cadrul ruinelor, pe care doar studiul şi compasiunea o-ar putea rezolva. Din câmpiile Lacedomoniei până la strâmtoarea de la Termopile, se pot observa turnuri ale unor fortăreţe uriaşe construite de franci79, înălţate cu iuţeală şi locuite cândva de vreun marchiz francez sau italian, care au fost abandonate sau preluate de bandele turceşti.

---

[79] Altă confuzie a lui Tito, tributară cronicilor musulmane care desemnau pe cruciaţi cu denumirea de “franci”

— Stai! plânse Bardo, a cărui minte era preocupată mai degrabă de ideile lucrării sale viitoare decât de povestirea lui Tito. Te gândeşti să scrii în latină sau în greacă? Fără îndoială, greaca e mai aproape de a îmbrăca hainele gândirii tale, mai ales că e limba cea mai nobilă. Dar, pe de altă parte, latina este limba cu care putem concura cu cea mai mare parte a faimoşilor rivali moderni. Şi dacă n-o stăpâneşti atâta de bine, o să te ajut; da, voi îţi voi trimite acel studiu lung, care urma să fie inclus în compoziţia unei alte lucrări, o lucrare în care ţi-aş putea fi de ajutor.

Bardo se opri un moment, iar apoi adăugă:

— Dar cine ştie dacă nu cumva lucrarea asta a fost deja realizată? Căci ai fost crescut de un tată care ţi-a pus în minte toată cunoaşterea şi experienţa sa, tinere. Ajutorul ar trebui să fie reciproc.

Romola, care văzuse entuziasmul crescut al tatălui său şi cunoştea foarte bine căile nevăzute ale sentimentului, se simţea cuprinsă de o frământare stranie: îşi întoarse privirea continuu înspre Tito, căutând să vadă impresia pe care-o produceau cuvintele tatălui ei, fiindu-i frică de faptul că acesta o să refuze motivele de cooperare care luminau chipul tatălui cu raza unei noi speranţe. Ba nu! Grecul arăta atât de strălucitor şi de elegant; cu siguranţă că trebuia să simtă că în această nerăbdare a orbului vârstnic se afla un simţământ al milei care presupune foarte multă răbdare. Cât de puternică s-ar simţi dacă tânărul ar şti ceva despre fratele ei! O fată de 18 ani îşi imaginează că simţămintele care i se citesc pe chip îl mişcă pe tânărul simpatic, asemeni oamenilor primitivi care credeau că vremea frumoasă este un semn al bunei dispoziţii arătate de zei; căci, în ce altceva poate crede, dacă nu în această viziune ţesută din interior? Tito era departe de a fi neliniştit. Îi plăcea faptul că stă acolo, cu privirea Romolei aţintită asupra sa, astfel încât putea să se mai uite din când în când la dânsa. Era încântat că Bardi manifestă un interes pentru el, motiv pentru care nu mai insistă cu seriozitate asupra proiectului de lucrare în care urma să fie ajutat. Se simţi mişcat doar de înclinaţia sa naturală, supusă umorului şi bunei dispoziţii.

— Ar trebui să fiu mândru şi fericit, zise răspunzând ultimelor vorbe ale lui Bardo, dacă serviciile mele pot să se asocieze cu oferta învăţăturii mature a domnului. Dar, fără îndoială, grăi uitându-se către

Romola:

— Această drăguţă damigella, fiica ta, face orice ajutor inutil; căci am învăţat de la Nello că ea a fost hrănită cu cele mai înalte studii încă de la o vârstă fragedă.

— Greşeşti, zise Romola, nu sunt niciodată suficientă pentru tata, nu am darurile necesare unei învăţături. (Romola nu făcuse această afirmaţie depreciativă asupra dânsei într-un ton de umilinţă nervoasă, ci cu o gravitate mândră.)

— Nu, Romola mea, zise tatăl ei, căutând să arate străinului că nu trebuie să subestimeze puterile fetei sale; nu eşti lipsită de daruri; mai degrabă, eşti înzestrată peste măsura femeilor; dar ai acea slăbiciune a formei delicate de femeie care presupune repaus şi varietate, fiindu-i necesară o imaginaţie rătăcitoare. Fiica mea, zise întorcându-se către Tito, este atât de preţioasă pentru mine, încât s-a folosit de toate puterile ca să ţină locul unui fiu. Căci am avut odată un fiu… (Bardo se verificase pe sine: nu voia să se plângă în prezenţa unui străin, amintindu-şi că acest tânăr, pentru care manifestase un interes neaşteptat, era încă un străin, deşi va încerca să aibă pentru el rolul unui patron. Mândria-i fu trezită de îndoita temere că prin această activitate şi-ar putea leza demnitatea.)

— Dar, zise pe scurt, cu tonul său obişnuit de superioritate, suntem departe de ceea ce cred eu că-i cea mai importantă afacere. Nello m-a informat că deţii anumite bijuterii pe care vrei să le vinzi şi ai nevoie de o recomandare către un om bogat cu gusturi suficient de alese pentru a-ţi fi cumpărător.

— E adevărat, căci deşi am obţinut ceva de lucru, un post de corector la Cennini, banii-mi sunt la limita proviziilor pentru strictul necesar şi-aş avea şi mai puţini dacă nu mi-ar fi dat ceva bunul meu prieten Nello, care insistă să mă cazez la el şi nu mi-a zis nimic de chirie până atunci când o să vină zile mai bune.

— Nello e-un risipitor cu inimă bună, zise Bardo, deşi urechile şi limba-l fac să fie ca acel Margites, care ştie multe, dar le ştie prost, asta-i aluzia pe care i-am făcut-o, totuşi are o *abnormis sapiens*[80] în

---

[80] Inteligenţă anormală (lat)

maniera-n care sunt născuţi florentinii. Ai cumva bijuteriile la tine? Aş vreau să ştiu ce sunt, deşi-i inutil; nu pot decât să-mi exprim regretul. Nu pot să mi le adaug în colecţie.

— Am unul sau două intaglii de mare frumuseţe, zise Tito, căutându-şi valiza pentru a scoate din ea câteva piese mici.

Nici bine n-observă Romola această mişcare, că şi aruncă o privire gravă asupra tânărului, punându-şi degetele pe buze-*con viso che tacendo diceo, taci*[81]. Ştia că dacă Bardo era conştient de valoarea bijuteriilor, acesta o să dorească o descriere minuţioasă a lor, iar acest lucru va provoca în sufletul său o adevărată durere, chiar dacă nu va insista să le achiziţioneze din pricina sărăciei. De-ndată ce făcu acest semn, ea se simţi vinovată şi ruşinată pentru că a mărturisit în faţa unui străin una dintre slăbiciunile lui taică-său. Se părea că era destinată unei confidenţe şi familiarităţi cu tânărul grec, care oscila între o mândrie profundă şi o stare de timiditate; această conştiinţă dădea obrajilor săi o culoare nedorită. Tito-i înţelese privirea şi semnul, motiv pentru care-şi scoase imediat mâna din valiză, spunând c-un ton îngrijit, de parc-ar fi vrut să accentueze ultimele cuvinte:

— De obicei, bijuteriile se află-n paza lui Messer Domenico Cennini, care are locuri sigure, anume create pentru astfel de lucruri. Le-a estimat la o valoare de cel puţin 500 ducaţi.

— Deci sunt intaglii frumoase, zise Bardo. 500 ducaţi! mai mult decât pentru răscumpărarea unui om! (Tito avu o expresie subtilă, aproape imperceptibilă, privind surprins cu ochii săi mari şi-ntunecaţi înspre faţa oarbă a lui Bardo, de parcă vorbele saleo frază obişnuită în conversaţia comună pe vremea când se plăteau răscumpărări pentru sclavi sau prizonieriavură un sens special pentru dânsul.)

În clipa următoare, aruncă privirea înspre Romola, ai cărei ochi erau interpretarea vorbelor spuse de taică-său. Aceasta, preocupată de tot ceea ce-l privea pe tatăl ei, îşi imagină că Tito-i cere sfatul, motiv pentru care grăi imediat:

— Alessandra Scala nutreşte o adevărată pasiune pentru bijuterii, după cum ştii, tată; le numeşte florile ei de iarnă; iar

---

81 Păstrând liniştea, îmi place să fiu liniştit (it), din Purgatoriul lui Dante

secretarul ar cumpăra orice bijuterie pe care aceasta ar dori-o. De altfel, el însuși deține o mare colecție de inele și sigilii, pe care le folosește pentru a se apăra împotriva durerilor de articulații.

— E-adevărat, zise Bardo, Bartolommeo are atât de multă încredere în eficiența bijuteriilor, o încredere sancționată de Pliniu, care ne-arată clar că el crede că aceste credințe de felul ăsta sunt superstiții bolnave; deși nu neagă virtuțile medicinale ale bijuteriilor. De-altfel, eu însumi, după cum observi, tinere, port anumite inele, pe care discretul Camillo Leonardi mi le-a prescris atunci când am avut o amorțeală bruscă. Bine-ai zis, Romola. Îți voi dicta o scrisoare către Bartolommeo pe care o s-o trimită Maso. Dar, ar fi bine dacă domnul ți-ar arăta ce fel de bijuterii are, împreună cu intagliile gravate, ca să pot da o garanție lui Bartolommeo că astea merită atenția lui.

— Nu, tată, zise Romola, căreia paroxismul maniei de colecționar al tatălui său îi dădu curajul să reziste la propunerile acestuia. O să fie destul să-i spui că domnul e cărturar și că a călătorit mult. Secretarul nu are nevoie de alte recomandări spre a-i fi introdus.

— Adevărat, copilo, zise Bardo atingând o coardă sensibilă prin răspunsul său. N-am nevoie să-i dau dovezi și argumente pentru a-mi confirma cuvântul în fața lui Bartolommeo. Nu mă-ndoiesc că înfățișarea tânărului se află-n armonie cu tonul vocii sale, astfel încât, ușa fiindu-i deschisă, va fi cel mai bun avocat pentru el însuși. Bardo se-opri câteva momente, dar liniștea sa era torturată de ceva idee pe care ezita s-o dea în vileag, astfel încât se-aplecă pentru a vorbi, își întoarse privirea spre Romola, iar apoi reveni la poziția inițială. În cele din urmă, grăi pe un ton similar unui prinț în momentul abdicării: – Sunt puțin obosit în dimineața asta, aș vrea să revii mâine, când o să-ți pot da răspunsul secretarului, printr-o autorizație de a te prezenta la dânsul la un moment dat. Dar, înainte să pleci, zise bătrânul, luptând cu sine însuși, cu o voce șovăitoare, vrei să mă lași să-ți ating mâna? A trecut multă vreme de când n-am mai atins mâna unui tânăr. Bardo-și întinse bătrâna mână-i albă, iar Tito își puse imediat degetele închise la culoare, dar fine și delicate în mâna bătrânului, care se-nghesuiau să-l atingă, stând liniștite timp de câteva minute. După care grăi:

— Romola, tânărul ăsta are aceeași înfățișare cu frate-tău: frumos și blond?

— Nu, tată, răspunse Romola cu un calm măsurat, deşi inima-i fu cuprinsă de emoţii violente. Domnul are păr întunecat, are un chip întunecat. Apoi zise în sinea ei: îl va ţine minte? îi va provoca neplăcere tatii? Nu, căci arată atât de blajin şi elegant, după care zise cu voce tare: Îmi dă voie domnul să-i cer tatii să-i atingă faţa şi părul? Ochii săi erau cuprinşi de timiditate pe măsură ce înaintă această cerere, întâlnind strălucirea pală a lui Tito care-i răspunse cu siguranţă, iar apoi străinul se-aplecă pentru a lăsa mâna lui Bardo să-i pătrundă printre plete, cu o disponibilitate conformă acestui moment, care însemna o mai mare mângâiere pentru dânsa, mai ales că această hotărâre a grecului nu era însoţită de niciun semn de stânjeneală. Bardo-şi plimbă mâinile printre pletele lungi ale tânărului şi le învârti de câteva ori, de parcă aceste spirale i-ar putea oferi o imagine clară asupra aspectului; apoi, îi puse mâna pe frunte şi pe obraz, studiind profilul cu marginea palmei şi a degetului inelar, lăsându-şi în cele din urmă dosul palmei să se odihnească pe marele oval al obrajilor.

— Ah! zise el în timp ce-şi luă mâna de pe obrazul tânărului pentru a se odihni pe umărul acestuia. Trebuie să n-aibă deloc înfăţişarea fratelui tău, Romola: e mai bun. Cred că n-ai viziuni, nu-i aşa, tinere?

În acea clipă, uşa se deschise lăsând să intre neanunţat un bătrân înalt, îmbrăcat într-un frumos lucco de mătase neagră, care-şi dădu jos bechetto-ul de la gât, iar apoi îşi luă pălăria, dezgolind un cap la fel de alb ca al lui Bardo. Acesta aruncă o privire cuprinsă de surpriză înspre grupul din faţa sa: văzu un străin aplecat într-o atitudine filială, pe ai cărui umeri se odihnea mâna lui Bardo, în timp ce Romola stătea lângă ei, cu ochii plini de agitaţie şi de nelinişte. Deodată, avu loc o schimbare bruscă: Bardo-şi luă mâna, Tito îşi schimbă poziţia înjositoare, iar Romola se ridică pentru a se întâlni cu musafirul cu o vioiciune care presupunea o mare intimitate, mai ales că aceasta nu era însoţită de niciun zâmbet.

— Bine, fina mea, zise omul mare de statură, în timp ce puse mâna pe umerii Romolei, Maso mi-a zis c-ai un musafir, da totuşi am venit.

— Tu eşti, Bernardo, zise Bardo, ai venit la momentul oportun. Acesta, continuă în timp ce Tito se ridică-n picioare şi se-nclină, este

unul dintre cei mai importanţi cetăţeni ai Florenţei, Messer Bernardo del Nero, cel mai bătrân, ba nu, ar trebui să zic singurul meu prieten, care, dacă poţi să-i formezi o impresie bună, te va duce departe. Are doar 23 ani, Bernardo, dar fără îndoială că-ţi poate zice multe din ceea ce vrei tu s-auzi şi-l interesează cu totul alte lucruri decât manuscrisele pentru care ai o stimă atât de mare.

— Ah, un grec, aşa cum am prevăzut, zice Bernardo răspunzând reverenţei lui Tito, studiind în acelaşi timp chipul acestuia printr-o privire similară tăierii unui oţel fin. Nou venit în Florenţa, după cum se pare. Numele tău, este sau cel puţin o parte din el, cu siguranţă unul lung?

— Dimpotrivă, zise Tito plin de umor, n-are deloc o vână polisilabică. Mă numesc Tito Melema.

— Adevărat? zise Bernardo, cu o doză apropiată de dispreţ, mă gândeam că-i cel puţin la fel de mare, ca numele unui oraş, al unei provincii şi-al unui imperiu luate laolaltă. Noi, florentinii, folosim atâta de des numele de câte ori ne facem cravate şi le-atârnăm apoi cu încredere la gâtul nostru.

— Bine, Bardo, continuă Bernardo fără să ţină cont de prezenţa străinului, schimbându-şi sarcasmul în tristeţe, l-am înmormântat.

— Ah! zise Bardo, începe o nouă epocă pentru Florenţa; mă tem că-i una întunecată. Lorenzo a lăsat o moştenire care-i ca un laborator de alchimie atunci când înţelepciunea alchimistului s-a dus.

— Nu chiar aşa, zise Bernardo, Pietro de Medici are o inteligenţă de invidiat, greşelile sale provin de la sângele său fierbinte. Mi-e drag băiatul; cam cât mi-ar putea fi mie de drag, ştii că totdeauna i-am fost un mic tată.

— Toţi cei care doresc o nouă ordine a lucrurilor îşi fac noi speranţe. Mă tem că vom avea iarăşi vechile ciocniri dintre partide.

— Dac am putea avea o nouă ordine a lucrurilor altfel decât să ne dăm jos nişte haine şi să ne punem altele, aş fi gata să spun că n-aparţin nici unui partid, sunt florentin. Dar atâta timp cât se discută de partide, sunt Mediceu, şi Mediceu voi fi până la moarte. Sunt de aceeaşi părere cu Farinata degli Uberti: dacă cineva mă-ntreabă ce înseamnă să fii într-un partid, îi voi zice ca el: să vrei bine sau rău, de

dragul greşelilor şi realizărilor din trecut.

În timpul acestui dialog, Tito stătu jos şi dădu semne să plece.

— Vino din nou mâine, la aceeaşi oră, zise Bardo politicos înainte ca Tito să iasă din cameră. Atunci vei primi răspunsul lui Bartolommeo.

— Din ce zonă a cerului a răsărit acest drăguţ tinerel de-a ajuns direct lângă scaunul tău, Bardo? zise Bernardo del Nero imediat după cese-nchise uşa. Vorbea cu o emfază puternică, care încerca să-l convingă mai mult pe Bardo de un anumit lucru decât prin intermediul unor simple cuvinte.

— Este un cărturar care-a naufragiat şi a salvat câteva bijuterii, pe care încearcă să le vândă la un colecţionar. Îl voi trimite la Bartolommeo Scala, care ştii că-i mult mai prudent ca mine în aceste vânzări.

Bernardo dădu din umeri şi grăi: Romola, vrei să vezi dac-a venit servitorul meu? I-am cerut să mă aştepte. În momentul în care Romola se află la o distanţă suficientă, Bernardo se-aplecă şi zise către Bardo pe un ton grav, emfatic: Ţine minte, Bardo, ai propria ta bijuterie; ai grijă să nu ţi-o ia cineva înainte să-ţi dea preţul cuvenit. Grecul ăla drăguţ are un pic de linguşeală în el, care se potriveşte miraculos pentru scopul pe care şi l-a stabilit în mintea lui. (Bardo tresări; asocierea lui Tito cu imaginea fiului său pierdut excluse orice sugestie cu privire la gândurile Romolei. Dar, imediat apăru o reacţie care-l făcea să înţeleagă ameninţarea drept speranţă.)

— De ce nu, Bernardo? Dacă tânărul se dovedeşte un vrednic cărturar şi nu va fi nicio problemă în privinţa zestrei, care te face totdeauna înnegurat.

Cap7: Un certăreţ cultivat

Bartolommeo Scala, secretar al Republicii Florentine, pe care Tito Melema îl considera capabil de a-i reda speranţele, trăia într-un frumos palat foarte aproape de Porta Pitti, cunoscut astăzi sub denumirea de Casa Gherardesca. Faţada acestei clădiri, cu scări azurii care traversează o câmpie împodobită cu aur, cu deviza *Gradaţim* pusă

la intrare, spunea tuturor vizitatorilor că fiul morarului își datorează ascensiunea pe scara onoarei meritelor proprii, proclamate fără nicio tresărire. Secretarul era un om înfumurat şi vanitos, însă aceste defecte nu-l împiedicau să fie cinstit: era sincer convins că tot ceea ce a realizat se datorează calităţilor sale, considerând că nicio gândire raţională nu poate justifica înşelătoria. Acest palat cu scări azurii era rodul strădaniilor sale de-a lungul anilor.

Bartolommeo ocupase poziţia de secretar timp de 20 de ani, din momentul în care-şi rostise discursurile pe ringhiera sau faţada Palatului Vechi, în prezenţa unor musafiri princiari, după tradiţia florentină, în care leul republican, Marzocco, îşi purtă coroana de aur. În acel moment, toată lumea strigă Trăiască Messer Bartolommeo! care deveni astfel ambasador la Roma, unde i s-au oferit titlurile de senator, secretar apostolic, cavaler al ordinului Lânei de Aur, iar cu 8 ani în urmă, funcţia de gonfalonier, scopul ultim al ambiţiilor cetăţeanului florentin. Între timp, deveni tot mai bogat şi tot mai des bolnav de gută, aşa cum era obiceiul la persoanele din lumea bună; astfel încât cavalerul Lânei de Aur stătea deseori neajutorat, ascuns sub pernă, sub una din frumoasele logii construite anume pentru dânsul, privind marile grădini şi gazonul din spatele palatului.

Secretarul se află în această poziţie şi-n ziua în care îi acordase mult-dorita audienţă lui Tito Melema. În acea dimineaţă de mai, umbra plăcută a loggiei era reflectată de lumina solară printre tufişurile de flori şi iarba-nverzită, motiv pentru care secretarul îşi aruncă lucco-ul impunător din mătase şi-şi dezlegă mantia pe care-o aruncă peste tunică. Lângă acesta stăteau pe o parte fiica sa, frumoasa Alessandra, şi soţul acesteia, poetul-soldat Marullo, iar pe cealaltă doi prieteni nu atât de celebri, dar care se dovedeau buni ascultători. Fără a zice nimic de gută, fericirea domnului Bartolommeo era departe de a fi deplină, fiind înveninată de câteva hârtii care se-aflau în faţa secretarului, conţinând în general scrisori de corespondenţă dintre el şi Poliziano. Deşi pare incredibil, una din vanităţile epocii era constituită de recitarea unor dezbateri dintre cărturari, pentru a încânta musafirii cu lungile scrisori de corespondenţă savantă. Nu era prima dată când Scala avea obiceiul de a cere opinia nevinovată a prietenilor săi de a decide balanţa dintre minciună şi adevăr din corespondenţa cu litere latine semiunciale

existentă între el și Poliziano, care cuprindea tot felul de epigrame create prin intermediul celor mai interesante jocuri de cuvinte din lume. Acestea spuneau povestea unei confruntări drăguțe, obișnuite, care ne interesează mai ales din pricina faptului că oferea provizii pentru ciulinii de ură necesari, în opinia lui Nello, pentru stimularea pașilor lenți ai prudentului armăsar al prieteniei.

Poliziano, după ce fusese un pretendent la mâna fiicei lui Scala, ținu în continuare colții savanți ai minților agere, în ciuda atacurilor dure ale bogatului secretar încrezut, care-l detronă pe cărturar din poziția de cel mai bun intelectual al vremii, pentru a-l pune acolo pe cumnatul său. Scala era un servitor public merituos și pe deasupra un om norocos, fapt ce constitui sursa unei indignări naturale pentru cărturarul respins, dar, din nefericire, (o, frumoasă balanță a lucrurilor) deși avea pretenții de a fi considerat un mare autor, scria foarte prost. Fiind unul dintre acei oameni excelenți care stătea la pat din cauza gutei, Bartolommeo încerca tot felul de fleacuri poetice doar pentru a se amuza, fără să aibă-n vedere un public, și în consecință, le trimitea prietenilor prin scrisori, care constituiau periodicele literare ale sec. XV. Acum, Scala era vizitat de o mulțime de prieteni ce erau gata să-i laude scrierile; prieteni ca Ficino sau Landino, mlădițe din parcul Mediceu, la fel ca dânsul. Teribilul Joseph Scaliger îl considera ignorant în materie de latină, motiv pentru care se va distanța confortabil de dânsul în secolul următor. Oare laudele prietenilor săi aduse cochetăriei fatale tipice autorilor slabi erau adevărate? Acel critic disprețuitor, Poliziano, un coleg de breaslă, departe de a fi amabil, trebuia să conștientizeze că solidul secretar arată în timpul liber un talent plăcut de a scrie versuri, indicând clar ce ar putea face dacă nu ar fi ocupat cu treburile cetății.

Ce moment extraordinar are loc atunci când secretarul pe care-l urăști îți trimite o epigramă-n latină de-o valoare discutabilă: hendecasilabe82 cu o elidare83 care-ți pune semne de întrebare,

---

[82] Hendecasilab- vers de 11 silabe, poate avea 2 variante: coriamb (5 iambi+1 troheu) sau felecian (troheu+dactil+3 trohei).

[83] Pauza din interiorul unui vers

având cel puţin un picior metric în plus; încercări pline de figuri de stil care manifestă o tendinţă spre sofisme. Un astfel de moment apăru şi-n viaţa lui Poliziano: secretarul îşi puse capul la contribuţie, renunţând la postură oficială, pentru a deveni un crab gălăgios. Pentru a-l domoli, Poliziano se folosi de libertatea unui prieten şi-l corectă galant pe secretar prin intermediul unei epigrame latineşti, unde explică modul în care cuvântul *culex (ţânţar),* desemnând o insectă bine cunoscută care trăieşte pe malurile râului Arno, este de genul inferior sau feminin. Drept replică, Scala construi o glumă proastă, cu versuri latineşti anume alese pentru acest scop, unde se referi la peţirea nereuşită a poetului. Cearta avansă. Poliziano găsi că versurile sunt drăguţe şi chiar glumeţe; problema era incorectitudinea lor, derivată din faptul că Scala alese să le compună în maniera unei imitaţii după o epigramă greacă. Deoarece era în relaţie de prietenie cu dânsul, Poliziano incluse propria lui epigramă în limba greacă, asupra aceleiaşi insecte interesante; nu pentru a-l înjosi (după cum am putea presupune), ci pentru a-l instrui. Epigrama conţinea aluzii delicate la Venus, Cupidon şi *culex*, după gustul perioadei, fiind fondată pe consideraţiile zoologice potrivit cărora ţânţarul, la fel ca Venus, s-a născut din apă.

Scala răspunse că versurile nu pot fi recomandate pentru un cărturar cu un simţ olfactiv delicat de talia lui Poliziano, care-i cel mai aproape dintre muritori de perfecţiunea anticilor, şi de un gust atât de pretenţios încât un sturion ar părea insipid pe lângă dânsul; totuşi, îşi apăra versurile, deşi erau scrise în grabă, fără corecturi, destinate unei distracţii agreabile în timpul arşiţei verii pentru el şi prietenii săi. El, Scala, nu-i ca alţii, care caută publicitatea prin intermediul vânzătorilor de cărţi. În rest, cunoaşte suficient de bine limba greacă încât să priceapă sensul epigramei care i-a fost trimisă într-un mod atât de graţios, dar asta a fost hotărârea lui Poliziano. Ce ar mai fi de adăugat? În post-scriptum, Scala scria că îi era frică de comparaţia făcută de inegalibilul său prieten între Venus şi ţânţari, cu privire la originea din apă, care putea fi realizată prin mijloace mai delicate. Pe de o parte, o astfel de asociere ar atrage mânia Venerei; iar pe de altă parte, Scala se-ndoia că o creatură atât de plăcută s-ar putea trage dintr-un mediu rece şi umed, acest fapt neputând fi posibil decât în cazul în care poetul

ar fi făcut o aluzie la teoria lui Thales. În opinia lui, era mai potrivită o comparaţie cu peştii sau, dacă se punea în discuţie capacitatea de zbor, c-un şoim; iar dacă se lua în considerare ideea de întuneric, cu o bufniţă sau un liliac, animalele mai puţin obscure, care puteau indica anumite paralele etc. Acest răspuns oferi o mare şansă lui Poliziano, care scrise că nu era conştient că în momentul în care a compus epigrama avea în faţa sa versurile lui Scala, în care nu era vorba de sturioni, ci de broaşte şi prostănaci. În clipa aceea, s-a gândit să compună o scurtă lucrare despre apărarea latinei lui Scala şi că l-au indignat teribil numeroasele critici făcute epigramei sale greceşti pe care o trimise politicos cu scopul de a-i servi drept model. Într-adevăr, criticile astea erau nişte cicăliturі păcătoase deoarece originea umedă a ţânţarului era susţinută de autoritatea lui Vergiliu însuşi, care-l numea *făptură a apelor,* iar ceea ce dorea să spună dragul său prieten plictisitor despre peşti, şoimi şi altele era *nihil ad rem84,* pentru că dacă un şoim zboară la înălţimi mai mari, nu înseamnă că un ţânţar nu poate zbura deloc etc. Totuşi, poetul se arătă nemulţumit de asemenea vulgarităţi, care fac din ţânţar armăsar, dar în ceea ce-l priveşte, el nu poate să adauge decât faptul că n-a scris nimic vătămător sau dubios la adresa secretarului, nici că s-a lăsat înşelat de acei linguşitori care l-au batjocorit în absenţa lui, fiind mai degrabă adeptul părerii homerice despre mintea aceluia care foloseşte citatele greceşti drept materiale pentru praf de puşcă.

Dar, confruntarea nu s-a terminat aici. Deşi logica-i mergea foarte prost, secretarul dorea tot mai mult să folosească un limbaj pompos pentru a se afirma, iar caracterul intelectual al poetului se încărca din ce în ce mai des cu venin. Poliziano fu extrem de generos ca să-i arate secretarului imaginea din oglindă, motiv ce provocă o mânie tot mai puternică din partea acestuia, care, văzându-şi propria înfăţişare, încercă să-şi apere proastele cunoştinţe de latină împotriva autorităţii unor texte antice considerate secole de-a lungul secolelor drept standarde ale limbajului corect, dacă nu cumva avu dorinţa să se cufunde în literatură crezând că poate obţine aceleaşi onoruri ca în

---

[84] În afara suibiectului (lat)

viaţa publică, în aşa fel încât prin intermediul unei aşa-zise compensaţii să poată fi considerat egal cu oamenii de litere. Astfel, Poliziano era rugat să examineze scrierile lui Scala: nicăieri acesta nu văzu o admiraţie mai devotată pentru antichitate. Secretarului îi era ruşine de epoca în care trăieşte, pe care o critică dur. Uneori, avea într-adevăr pretenţia ca lucrările să-i fie lăudate şi puse la acelaşi nivel cu divinele monumente ale antichităţii, însă nu-i obligă pe cărturari să facă acest lucru. În ceea ce priveşte onorurile care stârneau clevetirile celor invidioşi, Scala insista asupra faptului că acestea au fost obţinute pe merit, luând drept martori evenimentele survenite pe parcursul anilor care s-au scurs din momentul în care intrase pentru prima dată în lumea bogată a Florenţei. Drept răspuns, elegantul cărturar nu era deloc surprins de faptul că Scala găsea perioada în care trăia atât de dezgustătoare, mai că el însuşi era dezgustător pentru acele vremuri. Ba nu, era normal ca Poliziano, intelectual rafinat, să-l numească pe Scala un monstru cu sâmburi, având în vedere că era format din grăunţe de monştri, fiind demn de a purta urechile lungi capabile să fărâmiţeze pietrele din moara părintească (*în pistrini sordibus natus et quidem pistrini dignissimus*).[85]

Vizita lui Tito avu loc tocmai când sosiseră scrisorile de corespondenţă cu Poliziano. Acest fapt constituia un pretext excelent de testare a cunoştinţelor nou-venitului cărturar grec, Scala neavând o dorinţă mai mare care să fie îndeplinită de persoane cu cunoştinţe superioare, în afară de descifrarea epigramei lui Poliziano.

După o scurtă introducere în care se povesti de călătoriile lui Tito, un scurt interogatoriu asupra bijuteriilor, şi un discurs elegiac despre adânca pricepere a lui Lorenzo în colecţionarea diferitelor obiecte de valoare, de la exemplare de artă antică până la diferite creaţii de gust clasic, iar apoi despre studii în general şi starea actuală a Florenţei, veni în sfârşit rândul menţionării lui Poliziano, un adevărat om de mare talent, dar puţin arogant, crezându-se un fel de Hercule, care avea misiunea de a distruge toate monstruozităţile literare ale epocii şi să scrie scrisori către persoanele în vârstă fără a le semna, de

---

[85] Născut în mâlul de la moară şi demn doar de a fi morar (lat)

parcă acestea ar fi revelaţii miraculoase care n-ar putea avea decât o singură sursă. La urmă, nu erau discutabile aceste aprecieri critice, iar gusturile puţin cam frivole? îi plăcea să spună lucruri înţepătoare despre oamenii care gândeau că scriu asemeni lui Cicero doar pe baza motivului că-şi încheiau cu discursul cu propoziţia *esse videtur86,* în timp ce dânsul căuta un mijloc de a se elibera de imitaţia servilă. Nu a căzut oare în cealaltă extremă, fugind după cuvinte stranii şi fraze retorice? Nu existau oare greşeli până şi-n lăudata *Miscellanea?*

În timp ce răsfoi *Miscellanea,* Tito văzu că lucrul cel mai bun de făcut era să spună ceea ce voia să audă secretarul (e-atât de bine să lauzi fără să ai vreun motiv clar), în aşa fel încât acesta să se simtă vrednic de judecata făcută în corespondenţa despre *culex.* Aceasta era epigrama grecească pe care Poliziano o considera, fără îndoială, una dintre cele mai frumoase din lume, deşi pretindea că transmarinii, grecii înşişi, vor face una mai bună: nu a vorbit oare adevărul cu falsa sa modestie?

Tito era gata determinat să sacrifice epigrama pentru a-i fi pe plac lui Scala. O, ce judecător înţelept este acest tânăr!87 Fără-ndoială că poate aprecia satira chiar şi în limba vulgară, iar Scala, un om excelent, care nu doreşte să-şi facă publicitate prin vânzarea cărţilor, n-a scris niciodată fleacuri pripite şi necorectate, un fel de şerbet pentru musafirii din zilele caniculare sau, dacă vremea era rece, un fel de stimulente, nişte versuri scurte sub formă de sonete, concentrate asupra bine cunoscutelor greşeli ale lui Poliziano, prin care nu dorea să câştige gloria, ci doar, probabil, să-şi amuze prietenii. Destul: Tito părăsi reşedinţa cu invitaţia de a se reîntoarce cât mai repede. Bijuteriile sale erau interesante, mai ales agatele cu inscripţia *lusus naturae*88*,* ilustrând o minunată imitaţie a statuii a lui Cupidon călare pe un leu şi o piatră a evreilor89, cu o gravură în interior reprezentând un şarpe cu cap de leu. Secretarul îşi exprimă dorinţa de a cumpăra ambele piese, pe ultima dorind s-o folosească drept un nou mijloc de

---

[86] E de văzut (lat)

[87] Citat din William Shakespeare, *Neguţătorul din Veneţia*, actul IV, scena I

[88] Capriciu al naturii (lat)

[89] Piatră preţioasă folosită în evul mediu drept amuletă; marcasit

prevenire a gutei, care-i provocă numeroase junghiuri ce-i arătau cât de gravă ar fi situaţia dacă nu ar purta pietre cu virtuţi rare şi o amuletă pusă drept lângă inimă.

Dar, Tito era sigur că personalitatea sa era mult mai interesantă decât bijuteriile. Reuşise să ajungă la Palatul Scala datorită recomandării lui Bardo de Bardi, care era fără-ndoială una din vechile cunoştinţe ale lui Scala şi un cărturar priceput, deşi îşi subestima puţin capacităţile (eroare întâlnită frecvent la prietenii secretarului); dar o să revină pe baza propriilor merite. Rezultatul convorbirii cu greu putea oferi mai bune auspicii pentru Tito, care se plimbă atât de mulţumit spre Porta Pinti, încât îşi permise să râdă de afacerea culex-ului, simţind că roata norocului se-ntoarse din nou, oferind începutul unui nou drum pe care se decise să-l urmeze.

Cap. 8: Un chip în mulţime

Oamenii nordului se scoală repede în dimineaţa de Sânziene, ca să poată vedea roua depusă pe covorul de iarbă al cărărilor prăfuite, să observe lăstarii printre frunzele verzi-întunecate ale stejarilor şi brazilor din crânguri, dar şi pentru a se uita la poartă, de unde se pot zări pajiştile proaspăt cosite, fără a-şi aminti că atunci este ziua Naşterii Sf. Ioan Botezătorul. Însă, nu acelaşi lucru se poate spune şi despre florentini, şi cu atât mai puţin despre florentinii sec. XV, pentru care lumina răsăritului de soare ce se răsfrânge pe malurile râului Arno aduce cu sine ceva deosebit. În bătaia clopotelor, se declară începutul marelui festival văratic al Florenţei: ziua lui San Giovanni.

Sf. Ioan Botezătorul a devenit patronul Florenţei de peste 800 ani, încă de pe vremea reginei longobarde Theodelinda90, care ceruse supuşilor săi să acorde sfântului o veneraţie deosebită; ba nu, după cum spune Villani, pe baza cunoştinţelor sale, încă de pe vremea lui Constantin cel Mare şi a papei Silvestru, când florentinii au renunţat la idolul Marte pentru a consacra templul lui Dumnezeu şi lui Beato

---

[90] Theodelinda (+602)- soţia a doi regi longobarzi succesivi, convertită la creştinism la moartea celui de-al doilea soţ

Messere Santo Giovanni. Totuşi, florentinii au avut grijă ca Marte să nu fie tratat cu indiferenţă, creându-i un loc special pe un turn înalt de lângă Arno. Pe baza anumitor scrieri antice, se credea că acesta a fost ales ca divinitate protectoare a locului ca urmare a unor influenţe astrale care, dacă erau rupte sau tratate fără demnitatea cuvenită, oraşul va suferi mari distrugeri şi nenorociri. Însă, în sec. XV, această grijă discretă pentru sentimentele marelui Ares dispăruse demult: zeul spadei și al scutului încetase să privească încruntat înspre celălalt mal al râului Arno, deoarece apărarea Republicii căzu în sarcina ambarcaţiunilor şi a cuferelor sale, căci spada şi scutul erau angajate de florinii de aur, iar florinii aveau totdeauna chipul lui San Giovanni.

Florenţa a cunoscut o perioadă de bunăstare după ce trecu vremea luptelor întunecate dintre vechiul şi noul patron; vremuri fără-ndoială pline de lupte şi vărsări de sânge între guelfi şi ghibelini, albi şi negri, fiii ortodocşi ai Bisericii şi paterinii eretici; urmate apoi de inundaţii, foamete şi epidemii, dar şi de glorie şi bogăţie. Oraşul reuşise să cucerească alte oraşe întărite, care fuseseră odinioară mai puternice, printre ele aflându-se mult hulita Pisa, ale cărei clădiri de marmură erau atât de mari şi atât de frumoase, ale cărei corăbii erau atât de admirate pe coastele greceşti şi italiene. Numele Florenţei devenea obiectul unei mândrii din ce în ce mai mari la toate curţile europene; ba nu, chiar şi în Africa, unde puterea monedei din aurul cel mai curat, a stofelor şi textilelor fine, a cărturarilor eminenţi şi a geniului poetic, a spiritului celor mai servili oameni de stat şi bancheri era omniprezentă, încât îl determină pe un papă[91] să compună o epigramă în care florentinii erau denumiţi *al cincilea element.* Cât despre acest destin glorios, acesta se datora în mare măsură lui San Giovanni, al cărui chip se afla gravat pe frumoşii florini de aur, deşi o importanţă deosebită o aveau stelele, *Madona dell'Impruneta* (Fecioara îndurerată) sau alte puteri înalte amintite mai rar. Astfel, era logic ca ziua de San Giovanni, acea veche sărbătoare a Bisericii, celebrată încă din vremea Sf. Augustin, să fie o zi de mare bucurie în Florenţa, care trebuia onorată prin respectarea cu stricteţe a vechii mode florentine,

[91] Bonifaciu VIII, papă între 1294-1303

cu mult dans, glume de stradă, probabil fără aruncări de pietre şi spargeri de geamuri, dar şi cu o reţea stradală care-ţi putea fi oferită doar de un oraş care-l avea pe agerul Cecca, inginer şi arhitect, capabil să creeze nişte asedii şi spectacole de o rară valoare. Cu ajutorul lui Cecca, sfinţii, înconjuraţi de aureola lor în formă de migdală, pluteau pe nori în compania veselă a unor heruvimi înaripaţi, aşa cum se mai pot zări astăzi în picturile lui Perugino, părând că aduc partea lor din rai către străzile înguste, şi că se plimbă uşor printre acestea. Astfel, se puteau zări minunate statui gigantice de sfinţi, călăuzite de îngeri, care nu stăteau locului, ci se plimbau într-un mod misterios pe străzi, de parcă o procesiune de figuri colosale ar fi ieşit din înălţimile domului şi tribunelor din biserici. Norii erau făcuţi din cele mai frumoase țesături, sfinţii şi îngerii nu erau altceva decât nişte muritori lipsiţi de glorie puşi pe bare solide, iar acei uriaşi misterioşi erau de fapt oameni cu mintea ascuţită, care se plimbau pe picioroange de lemn, purtând măşti şi umeri ţesuţi, asemeni tragedienilor greci; dar se gândea oare sărmanul florentin la aceste lucruri? Nu, nici măcar cel mai necredincios; oare nu aveau imaginile lucrurilor sfinte aceeaşi virtute cu lucrurile sfinte înseşi? După sfinţi, procesiunea continua cu un grup de diavoli negri voioşi, bine înarmaţi cu gheare, curele şi alte chestii de acest gen, gata să joace farsele neprevăzute ale bătăilor şi plânsetelor, farse care constituiau modul de strajă al diavolililor, veniţi probabil tot din dom şi din tribune. Imaginaţia trecea în acest mod dinspre o stare de pietate înspre fascinaţia burlescă, aceasta întâmplându-se la fel de repede ca mişcarea apei în timpul pescuitului cu undiţa. Sfinţii şi-au făcut treaba, au parcurs calea stabilită, oprindu-se lângă porţile Sf. Ioan Botezătorul, pentru a-l cinsti cu ocazia sărbătorii.

În ziua următoare, căci marea zi tocmai se încheiase, procesiunea urma să fie continuată cu plata tributului pe care toate oraşele, districtele şi satele aflate sub dependenţa acesteia, fie ele cucerite, protejate sau aparţinând unor posesiuni imemoriale, îl ofereau altarului lui San Giovanni în vechea biserică octogonală, ce fusese mai demult catedrala Florenţei, iar acum îi servea de baptisteriu, unde fiecare florentin îşi făcuse semnul crucii şi dorea să aibă fruntea unsă cu mir. Toţi locuitorii oraşului, de la bătrânul cu părul alb până la flăcăiandri, de la persoanele mature până la copilul

sâsâit, erau îmbrăcaţi în hainele lor cele mai frumoase pentru a celebra marea zi și a asista la marea slujbă. Când soarele apunea, iar străzile se răcoreau, urmau să aibă loc marea întrecere sau Corso, unde caii deshămaţi, îmbrăcaţi în veşminte bogate, alergau în turul oraşului, dinspre Porta al Prato înspre nord-vest, trecând prin Mercato Vecchio spre Porta Santa Croce, iar de-acolo către sud-est, unde bogatele palli, blazoane de brocart și catifea cu linii de mătase şi fir de aur, devenind astfel asemeni oraşului care îmbrăcase jumătate din lumea bine îmbrăcată, erau montate pe un car triumfal care aştepta învingătorul sau proprietarul învingătorului. După astea urmau multe dansuri; ba nu, toată ziua, după cum un spunea un cronicar bătrân de la începutul secolului, aveau loc nunţi şi dineuri grandioase, pline de muzica flautului, cu baluri, petreceri, plăceri şi podoabe, fapt ce transforma pământul într-un loc ce putea fi comparat oricând cu Grădina Raiului!

Însă, în anul 1492, era mai greu să faci o astfel de greşeală. Lorenzo cel magnific și delicat tocmai murise, iar tronul urma să fie ocupat de arogantul şi nehotărâtul Piero, o schimbare care se dovedise extrem de rea pentru Florenţa, dacă nu cumva-ntr-adevăr calul cel mai înţelept prefera jocheul cel mai prost, mai uşor de aruncat din şa; deja regretele pentru Lorenzo pierduseră din intensitate în faţa rumorii dorinţei unui guvern stabilit pe baze mai drepte, în care să poată fi arestaţi cei corupţi și să poată fi loc liber pentru ambiţiile și geloziile fiecăruia, care erau aduse idealul de libertatea din bunele vremuri de altă dată, pline de lupte şi confruntări. Florenţa-şi crease marile clădiri, recrutase soldaţii proprii şi ridica sabia asupra viitorilor tirani, fiind mândră că-și păstrase credinţa în faţa pierzaniei. Lorenzo era mort, papa Inocenţiu VIII era pe moarte, iar problemele la succesiunea tronului Neapolelui, cu intrigile şi ambiţiile Milanului, ţinuseră Italia cu urechile alungite asupra ceea ce va urma. Vremurile erau grele. Totuși, Republica avea numeroase motive să-și păstreze festivalurile religioase.

Dimineaţa de Sânziene a anului 1492 nu era mai puţin strălucitoare ca altele. Dis de dimineaţă, ofrandele simbolice erau create pentru a fi purtate apoi într-o procesiune de mari dimensiuni, care începea în Piaţa Signoriei, acea piaţă faimoasă, unde se afla atunci, la fel ca acum, masiva clădire cu turn a Palatului Popular, cunoscut sub

denumirea de Palazzo Vecchio, şi loggia spaţioasă construită de Orcagna, scena unde se desfăşurau toate marile ceremonii de stat. Cerul avea culoarea albastrului cel mai senin, iar dangătul clopotelor răsună atât de puternic încât distrugea orice spirit al răului, indiferent de forţa acestuia, obligându-l să-şi ia zborul. Ferestrele şi terasele de pe acoperişuri erau pline cu chipuri omeneşti; sumbrele case de piatră erau împodobite cu frumoase draperii, iar marele şi îndrăzneţul turn al palatului, mai vechi decât turnul pătrat de la Bargello, şi spirala vecinei Badia păreau că stau de veghe. Deasupra, se puteau zări steagurile poligonale din piaţă, care arătau gloria marelui spectacol al blazoanelor, a cailor bogat împodobiţi şi a giganticelor lumânări de ceară, pe care poporul le asocia unor turnuri, urmaşe măreţe şi ciudate ale torţelor care ofereau lumina palidă a Bisericii din vechile catacombe. Dis de dimineaţă, urmau să aibă loc procesiuni sub cerul florentin al zilei de Sânziene, iar adăpostul străzilor înguste urma să fie înlocuit de suprafaţa netedă a unor spaţii largi, pelerinajul statuilor prin piaţa San Giovanni urmând să ia sfârşit înainte ca soarele să urce pe bolta cerească. În acel loc, unde se încheia procesiunea, oraşul magnific, cu genialul său Cecca, urma să primească un alt acoperământ decât bolta cerului, căci toată Piazza del Duomo, de la baptisterul său octogonal (aflat în centru) până la faţadele catedralei şi zidurilor care alcătuiau celelalte laturi ale dreptunghiului, era acoperită de o draperie albastră, înaltă de cel puţin 40 de picioare, împodobită cu capsule de crini galbeni şi cu obişnuitele steme, în timp ce fasciculele de blazoane multicolore erau coborâte la înălţimile potrivite de sub acest albastru strălucitor. Un superb curcubeu adăpostea spectatorii care priveau de la fereastră, formând o barieră îngustă pe podea, care anunţa începutul spectacolului.

Unul dintre aceşti spectatori era Tito Melema. Strălucitor în mijlocul strălucirii, Tito se uita la procesiune de pe geamul de deasupra atelierului lui Nello, relaxându-şi cotul drept pe draperia roşie atârnată de pervazul ferestrei, iar capu-i se afla puţin aplecat în spate, pentru a-şi aranja cu mâna dreaptă pletele de lângă urechi. Faţa-i era cuprinsă de acea delicateţe blândă, atât de îndepărtată de emotivitate, greutăţi sau tristeţe, care oferă purtătorului o popularitate la fel de mare printre bărbaţi şi femei, un purtător care nu este deloc

obraznic sau gălăgios din cauza unei vanităţi neliniştite ori a unor spirite animalice, şi a cărui frunte nu cuprinde nicio brazdă de indignare sau resentiment. Tito nu suferise o altă schimbare majoră, deşi trecuseră mai mult de două luni faţă de ziua în care venise în oraş îmbrăcat cu tunica şi ciorapii îngălbeniţi de vreme, în afara schimbării bruşte a norocului, al cărui surâs este la fel de necesar pentru om ca razele soarelui dimineţii pentru creşterea florilor. În spatele său, înghesuit în spaţul îngust dintre scaun şi marginea ferestrei, se afla zvelta figură a lui Nello, îmbrăcat în costum de sărbătoare, iar în stânga Cennini cel tânăr, Pietro, colectorul erudit de dovezi materiale, fratele practicului Domenico.

Privirea lui Tito se concentră alternativ înspre partea de jos a scenei descrise, iar apoi înspre mulţimea de privitori şi vorbitori care se aflau în jurul lui, unii dintre ei apărând imediat după ce au fost martori la începutul procesiunii din Piaţa Signoriei. Piero di Cosimo scoase un hohot de râs printre grimasele şi anatemele lansate la adresa sunetului de clopote, împotriva căruia nu se putea apăra cu niciun fel de vată-n urechi, deoarece cu cât punea mai multă vată, cu atât simţea mai puternic vibraţiile în cap. Acesta declară că s-ar îngropa pe parcursul sărbătorii în cel mai izolat loc din Valdarno, dacă n-ar fi condamnat, din pricina meseriei de artist, să privească aşteptând secretele culorilor ieşite din fluturarea blazoanelor și șansa apariţiei unei multitudini de nuanţe. În acest timp, Tito tocmai îşi întoarse faţa cuprinsă de râs dinspre figura pictorului excentric înspre geam, pentru a urmări mica dramă aşteptată a avea loc în interiorul careului de spectatori.

Deodată, văzu o faţă omenească întoarsă spre dânsul care se uită la el din platoul de marmură din faţa catedralei, situat în partea opusă atelierului lui Nello. Omul avea o privire care părea să ofere înţelesuri mai adânci decât ar putea sugera obişnuita privire trecătoare a unui străin; el avea capul ras, purtând mantia neagră şi tunica albă a unui călugăr dominican, o imagine foarte comună pentru Florenţa, dar care avea ceva particular pentru Tito. Părea că face aluzie subtilă la ceva, însă cu siguranţă nu la un lucru neplăcut. Dar poate oare imaginea călugărilor să se asocieze cu ceva plăcut? Nu, gândea Tito. Privirea şi sugestia duraseră ceva mai mult decât lumina unui

fulger.

— Nello, zise Tito în grabă, dar apoi adăugă c-un ton de dezamăgire, ah! S-a întors în cealaltă parte. Era acolo un călugăr înalt şi slab, care se plimba pe trepte. Poţi să-mi spui dacă ştii ceva despre dânsul?

— Unul din Fraţii Predicatori, zise Nello lipsit de griji, să nu te aştepţi să ştiu foarte mult despre istoria personală a cioroilor.

— Pare că-mi aduc aminte de chipul său, zise Tito. E-un chip neobişnuit.

— Ce? Crezi că-i fra Girolamo al nostru? Cam prea înalt; şi el niciodată nu se-arată în felul acesta.

— De altfel, acel lătrător câine al Domnului92 nu se-află acuma în Florenţa, zise poetul popular Francesco Cei, a ascultat de poruncile lui Piero de Medici şi-a mers pentru o vreme în călătorie cu insultele şi profeţiile sale.

— Fratele nu insultă şi nu face profeţii împotriva nimănui, zise un personaj de vârstă mijlocie aflat în celălalt capăt al ferestrei, face

92 O piesă bazată pe numele ordinului Dominican (Domini Canes), pe care-l au acceptat ei înșiși, și care e redată pictural într-o frescă pictată pentru dânșii de Simone Memmi (nota autorului). Eliot face aluzie la frescele din Capela Spaniolilor de la Santa Maria Novella (1367-1369) atribuite astăzi maestrului trecentist Andrea da Firenze (Andrea di Bonaiuto, 1343-1377), executate sub influenţa goticului internaţional (din această cauză, autorul îl confundă cu marele maestru sienez Simone Martini)

profeţii doar împotriva viciilor. Dacă te gândeşti la atacurile împotriva poemelor tale, Francesco, să ştii că nu e vina Fratelui.

— Ah! Deja s-a dus în Dom, zise Tito, care continuă să privească figura cu ochii săi de vultur. Nu, am greşit, Nello. Fratele vostru Girolamo are buze groase și nasul mare. L-am văzut odată, nu e frumos; dar acest tânăr…

— Lasă descrierile! zise Cennini. Ascultă! Priveşte! Acuma vin blazoanele şi călăreţii. Stindardul, continuă acesta, în timp ce-şi puse mâna pe umerii lui Tito, pe care-l poartă calul cu veşminte albe, ăla cu vulturul roşu care ţine în ghearele sale un dragon verde şi cu crinul roşu deasupra vulturului, este gonfalonierul partidului guelf, iar cavalerii din jurul lui sunt ofiţerii șefi ai partidului guelf. Ăştia au câteva din cele mai mândre blazoane, care te fac să plângi. Arată triumful guelfilor, care înseamnă triumful voinţei florentinilor, triumful poporului.

— Nu, du-te, Cennini, zise omul de vârstă mijlocie, care sta la geam. Este triumful poporului gras asupra celui slab, adică triumful popolanilor celor mai graşi asupra celor asupra celor mai slabi.

— Cronaca, începi să fii pretenţios, zise tipograful, predica lui Fra Girolamo vă va ruina şi vă va face să luaţi viaţa pe-o cale greşită. Crede-mă, cornişele îşi vor pierde jumătate din frumuseţe dacă începi să le amesteci cu severitate; asta-i *maniera tedesca*93 pe care o proclamai atunci când ai venit de la Roma. O să vedem cum arată următorul palat pe care-l construieşti dacă încerci să încrestezi pe piatră doctrina Fratelui.

— Ce frumos spectacol cu cavaleri, zise Tito, care învăţase între timp care-i cea mai bună cale de a plăcea florentinilor; dar nu-s cumva și străini? Am văzut costume străine.

— Cu siguranţă, îi vezi acolo pe ambasadorii Franţei, Veneţiei şi Milanului, şi-n spatele lor nobili englezi sau germani; este obiceiul ca toţi vizitatorii importanţi să vină să plătească tributul către San Giovanni în trena gonfalonului respectiv. Din partea mea, cred că ai noştri cavaleri florentini ştiu să stea pe cai la fel de bine ca nordicii

---

[93] Moda nemţească (it); denumire ironică dată de umanişti stilului gotic

ăştia încrezuţi, al căror spirit stă în tocuri şi şei; cât despre veneţieni, cred că ăştia se simt de parc-ar sta pe spatele unui delfin. Aş vrea să ştiu câte ceva despre călărie, deoarece toată Italia excelează în sporturile din Giostra[94] şi-şi cheltuie banii pe ele. Dar vei vedea un spectacol mai frumos atunci când vor veni şefii noştri; fratele meu însuşi o să fie printre ofiţerii din Zecca.

— Blazoanele sunt cea mai frumoasă privelişte, zise Piero di Cosimo, uitând zgomotul datorită plăcerii provocate de jocurile de culori survenite în timp ce stindardele aliate avansau spre piaţă. Florentinii-s aşa şi-aşa; de la distanţa asta, spectacolu-i cam trist, din pricina peticelor de nuanţe cărnoase şi sălcii care se-ntrezăresc printre veşmintele negre; da blazoanele lor de catifea, satin, blană de jder şi brocart, ce joc nesfârşit de umbre şi lumini! *Va!* Vorbele şi faptele oamenilor nu-s altceva decât o glumă ispititoare; singura formă de viaţă pasională este-n formă şi-n culoare!

— Ah! Piero, de-ar şti picta diavolul, cred că ţi-ai vinde sufletul ca să-i înveţi secretele, zise Nello. Dar cred că nu ţi-ar plăcea atâta, dac-ai vedea că îngerii binecuvântaţi sunt atât de săraci în mâinile clarobscurului, după cum poţi judeca după capodopera lor, Madonna Nunziata.

— Acolo-s blazoanele din Pisa şi Arezzo; zise Cennini. Ah, domnule pisan, e inutil să fii aşa ursuz; mai bine ţi-ai căra blazonul către San Giovanni al nostru cu mai multă graţie. Pisanii-s falşi, florentinii-s orbi; a doua parte a proverbului nu mai e valabilă. Acuma vin insignele oraşelor şi signoriilor supuse nouă, Melema; toate astea vor sta lângă San Giovanni până la anul, când vor fi înlocuite de altele noi.

— Ce privelişte frumoasă, zise Tito, cu siguranţă ca San Giovanni o să fie la fel de încântat cu produsele războaielor de ţesut italieneşti ca Minerva cu peplurile ei; mai ales de se mulţumeşte cu draperii aşa de mici. Dar ochilor mei nu le plac atâta turnurile ăstea unduioase, care m-ar face să mă arunc de pe geam într-un vârtej de simpatie.

---

[94] Turnir (it)

Turnurile de care vorbi Tito constituiau o parte a procesiunii considerată încărcată de glorie pentru populaţia florentină, reprezentând un fel de hiperbolă a atotputiincioaselor lumânări de ceară, cunoscute şi sub denumirea de ceri. Dar oricât de lipsită de practică ar fi hiperbola în moda reală sau literară a vremii, acele gigantice ceri, unele dintre ele atâta de mari încât trebuiau puse pe căruţe, erau mai degrabă goale decât pline, iar suprafaţa lor nu era făcută numai din ceară, ci şi din lemn şi carton, pictat, aurit şi sculptat, după felul în care arătau deseori lumânările sacre, cu tot felul de figuri: războinici călare, pedestraşi cu lance şi sabie, fecioare dansând, animale, plante şi fructe, în sfârşit după cum zice vechiul cronicar, cu *tot felul de lucruri ce încântă ochiul şi inima.* Goliciunea avea avantajul că permitea oamenilor să stea în interiorul acestor lumânări hiperbolice şi să le învârtă continuu, în aşa fel încât să producă efecte fantasmagorice care, având în vedere faptul că turnurile erau numeroase, erau calculate să creeze stări de ameţeală de proporţii magnifice.

— *Pestilenza*! [95]zise Piero di Cosimo în timp ce se depărtă de fereastră, cercurile astea care se-nvârt sunt mai rele ca dangătul tuturor clopotelor. Să-mi spui când trece ultima lumânare.

— Nu, cu siguranţă că vei dori să te chem atunci când vin contadinele cu torţe-n mână, zise Nello, n-o să pierzi spectacolul ţărănesc al celor din Mugetlo şi Casentino, din care favoritul tău Leonardo o să facă, fără-ndoială, cel puţin o sută de schiţe groteşti.

— Nu, zise Piero, hotărât, nu vreau să văd nimic până nu vin carele de la Zecca. Am văzut atâţia acrobaţi care ţin lumânările de-a curmezişul, cu sau fără glugă, câţi n-am mai văzut în toată viaţa mea.

— Uite, Piero, carul de la Zecca, zise Nello, după ce trecu o bucată de vreme, în care turnurile şi lumânările coborau cu paşi mărunţi pe-o pantă descendentă.

— *Fediddio*! [96]exclamă Francesco Cei, ăsta-i un San Giovanni bine tăbăcit. Mă tem că-i ceva cerşetor robust din Romagna. Signoria-şi

[95] Mânca-le-ar ciuma (it)

[96] Prescurtare de la fede di Dio (lat)-credinţă în Dumnezeu

permite să găzduiască toate le gunoaiele de jidovi şi creştini în faţa cărora orice oraş îşi închide porţile, şi-i lasă apoi să se-ngraşe din proviziile noastre de parc-ar fi porcii Sf. Anton.97

Carul de la Zecca sau Monetăria, care tocmai apăru în faţa privitorilor, era iniţial un turn gigantic de lemn sau cero împodobit după moda celorlalte ceri, montat pe un car splendid, purtat de doi boi coloraţi ca nişte şoareci, ale căror capete tandre se uitau înspre podoabele bogate care purtau însemnele celor de la Zecca. Dar, în ultima jumătate a secolului, căreia-i era ruşine de turnurile circulare sau spiralate pline cu picturile care încântaseră ochii şi inima primei jumătăţi, aceasta devenise expresia unui proverb încântător, deoarece niciun lucru nu mai era prost pictat, aşa cum se-ntâmplă deseori în perioadele faste ale artei. Totul fiind organizat sub forma unei plăcinte, cunoscute sub numele de *fantoccio da cero* sau turnul-păpuşă; în consecinţă, carul devenea expresia bunului gust. Cu ajutorul lui Cecca, măreaţa Zecca se transformă într-un car triumfal, sub forma unui catafalc piramidal, proiectat cu roţi capabile să-l mişte în toate direcţiile, fără a depune un efort considerabil. În jurul bazei, se aflau statui vii de sfinţi şi îngeri aranjaţi după o modă sculpturală, în timp ce vârful, înalt de vreo 30 picioare, avea o tijă metalică pe care era înfiptă o cruce de fier, lângă care stătea o figură în mărime naturală a Sf. Ioan Botezătorul, legat de umeri şi picioare, purtând cunoscutul său costum din piele de tigru şi având un nimb de aur deasupra capului. Imaginea înaintemergătorului era realizată după reprezentările canonice din biserici şi mănăstiri, artiştii neavând încă revelaţia băieţelului robust, membru al Sfintei Familii. Dar oare unde sfântul protector putea împlini un rol simbolic dacă nu pe carul alegoric al Zecca? Nu era oare prerogativul suveran al baterii monedei un simbol al independenţei oraşului? iar prin binecuvântările lui San Giovanni, această frumoasă stână de oi98 îşi câştigă acest drept mai repede decât alte oraşe italiene. Totuşi, funcţia anuală a reprezentării sfântului protector nu se număra printre cele mai râvnite premii ale vieţii publice, era plătită

---

97 Aluzie la ispitirea Sf. Anton din pustie, când eremitul a fost tulburat în rugăciunile sale de tot soiul de diavoli întrupaţi în animale, inclusiv porci.

98 Aluzie la cuvintele lui Dante din *Paradisul,* cântul XXV

cam cu valoarea a 10 şilingi din zilele noastre, adică un tort cu masa de 14 livre, două sticle de vin şi nişte provizii frumoase de zarzavaturi. Banii erau plătiţi de măreaţa Zecca, iar privilegiul consta într-o plată care se efectua printr-un coş atârnat de capătul unei ferestre de sus a unei case particulare, unde figura sfântului auster îşi recăpăta puterile cu o raţie rezonabilă de dulciuri şi vin, aruncând resturile mulţimii, iar apoi lua marea prăjitură cu mâna dreaptă pentru a nu lăsa urme ale trecerii sale. Aceasta era atitudinea exprimată de mimica feţei lui San Giovanni în timp ce carul se smucea şi scotea vibraţii caracteristice pe parcursul scurtei sale plimbări în jurul pieţei aflate la poarta nordică a Baptisteriului.

— Acum vin maeştrii de la Zecca, acolo-i frate meu – îl vezi, Melema? plânse Cennini, în timp ce avu o tresărire de mândrie ce-i arăta unui străin un lucru prea familiar pentru a fi ceva deosebit în ochii concetăţenilor florentini. În spate, vin membrii Corporaţiei de la Calimara, apoi negustorii străini, cărora le-am dat ţelurile florentine; după cum vezi, oameni de vârstă fragedă, care s-au înscris în breaslă înainte de a te fi născut, iar apoi, celebra breaslă a celor care schimbă valuta.

— Mulţi dintre ei au fost înscrişi şi-n nobila breaslă a fraudei înainte de a te fi născut, întrerupse Francesco Cei, că poţi să vezi cum o simplă strălucire a ochilor şi uşoară curbare a nasului îţi arată moştenitorii harpiilor, ale căror portrete le-ai văzut susţinând carul de la Zecca. Să lăsăm acuma toate prejudecăţile, că-i o procesiune în care circa 400 oameni hidoşi îşi cară lumânările la lumina zilei, după moda lui Diogene, de parcă s-ar uita după un gologan pierdut. Frumos spectacol pentru Petrecerea Nebunilor!

— Nu mai rosti blesteme asupra nevoilor oraşului, zise Pietro Cennini, profund ofensat. Există câteva spirite noi care o să te facă să vezi lucrurile aşa cum sunt din pricina faptului că stau cu capul în nori, ca paharnicii şi şarlatanii, în loc să-şi păstreze atitudinea de fiinţe raţionale. Fără-ndoială că-i mare diferenţă pentru maimuţele lui Messer Vaiano dacă văd statuia Iuditei lui Donatello cu capul sau cu coada.

— Solemnitatea ta ar trebui să lase puţin loc jocurilor fanteziei, aşa cred, zise Cei dând din umeri, altfel ce-or deveni anticii, al căror

exemplu-l tot invocaţi voi, cărturarii, Messer Pietro? Viaţa n-a fost niciodată altceva decât un joc continuu dintre severitate şi glumă.

— Lasă-ţi glumele până nu-ntreci măsura, zise Cennini, încă nervos, nu-i aşa când marea datorie a Republicii noastre se exprimă în simboluri antice, fără de care gloata n-ar şti decât ceea ce vrea spatele sau stomacul, şi n-ar ajunge niciodată la un sens al armoniei religioase şi juridice. N-au existat popoare mari fără procesiuni, iar omul care se crede prea înţelept pentru a fi mişcat de nimic altceva în afară de admiraţie, e ca un căţeluş prea mândru să stea locului atunci când s-au umflat apele. (Nimeni nu zise nimic după această izbucnire de furie a lui Cennini, până când acesta nu-şi reluă discursul.)

— Ascultă trompetele Signoriei; acuma începe ultima fază a spectacolului, Melema. În mijloc se află gonfalonierul nostru, îmbrăcat în mantia împodobită cu stele şi cu spada pusă înainte. De 20 ani îl tot vedem pe acest Podesta străin, care ne-a judecat pricinile civile, plimbându-se cu mâna dreaptă; dar acuma Republica noastră a fost îndoctrinată de deştepţii de Medici. Ãsta-i Proposto al priorilor, ăla din stânga; după aia vin ceilalţi şapte priori; după ei, toţi magistraţii şi oficialii Republicii noastre. Îl vezi pe patronul tău, pe secretar?

— Acolo-i şi Messer Bernardo del Nero, zise Tito, ce înfăţişare delicată şi venerabilă, deşi se uită către mine cu o faţă cam împietrită.

— Ah, zise Nello, ăsta-i balaurul care păzeşte rămăşiţele aurului lui Bardo, care, după cum bănuiesc, e-acel aur al fecioriei ce încununează capul şi umerii frumoasei Romola; eh, Apollino? adăugă, uitându-se înspre privirea lui Tito.

Tito avu acea graţie tinerească a îmbujorării, dar şi îndemâna unor vorbe gata preparate care previn îmbujorarea să ia înfăţişarea stânjenelii. Replică:

— Un adevărat Pactolus[99], un flux cu valuri de aur. Ah, de-aş fi alchimist…

Grecul era scutit de nevoia acestui discurs de fortissimo-ul brusc al tobelor, trompetelor şi fluierelor, care năvăleau în inima pieţei

---

[99] Râul în care s-a scăldat Midas, rege mitic al Frigiei, pentru a pierde puterea de a transforma obiecte-n aur

într-o mare furtună a sunetelor; un răget, o vijelie, un cântec şuierător, toate aceste sunete pătrunseseră într-un oraş cunoscut pentru instrumentele muzicale, reducând la tăcere până şi pe membrii grupului cel mai depărtat. În acest timp, Nello se uită la degetele lui Tito care se mişcau ca şi cum ar recunoaşte pe cineva din mulţime, dar nu reuşi să vadă direcţia acestora; nu-şi putea da seama de obiectul acestei salutări, constituit de un chip rotund cu ochi albaştri ascunşi sub o scufie albă, pierdut imediat în mulţimea îngustă a tot felul de capete, unde obrajii contadinei erau eclipsaţi de trăsăturile severe şi umerii-ndoiţi ai unui bătrân spadasin. În acel loc, feţele se întorceau atât de repede de la nord spre sud, asemeni cocoşilor în momentul schimbării direcţiei vântului. În momentul în care se termină spectacolul, când erau eliberaţi cei 12 prizonieri cu scopul de a aduce onoare zilei şi când *bărbieri* sau caii de rasă, cu blazoanele brodate pe veşminte, însoţeau Signoria pentru a fi consacraţi lui San Giovanni, când toată părăsea ferestrele, Nello, a cărei curiozitate florentină era de acel soi delicat şi canin care crede că niciun fleac nu poate scăpa cercetărilor sale, puse mâna pe umerii lui Tito şi grăi:

— Cărei cunoştinţă-i făceai semne, eh, giovane mi-o?

— Ceva contadină micuţă care m-a încurcat probabil cu o cunoştinţă de-a ei, căci m-a onorat cu un salut.

— Ori poate vrei să-ţi fie cunoştinţă, zise Nello. Numai că eşti sortit pentru Via de Bardi şi plăcerea Muzelor: nu-i timpul pentru zbenguială, altfel am fi putut merge în mulţime în căutarea unor aventuri şi ne-am fi putut prosti în onoarea lui San Giovanni. Dar, norocul tău a venit prea repede; nu mă refer la mantia profesorului, mai sunt camere suficiente pentru a ascunde câţiva pui furaţi, dar, Messer Endymion şi-a amintit gusturile după acel noroc unic; ce zice al nostru Luigi Pulci?

Da quel giorno în ch amor în accese
Per lei sono fatto e gentile e cortese.100

— Nello, amico mi-o ai un truc de-a face viaţa dificilă, îngreunând-o cu vorbele tale; zise Tito dând din umeri cu o privire

---

[100]Cuprins fiind de dragoste/ Mă făcui galant şi om de curte (it)

plină de resemnare, care-i ilustra cel mai bine accesele de furie, să nu zici nimic de trăncăneala asta nefondată, care-ar fi o adevărată insultă adresată zeiţei al cărei credincios umil te consideri totdeauna.

— O să fiu mut, zise Nello, punându-şi degetul pe buze, în timp ce răspunse tot cu o mişcare din umeri, numai între patru ochi o să pot vorbi prostii despre ea.

— Pardon! Tocmai eşti pe punctul de-a fi auzit de ceilalţi. Dacă mă ruinezi în faţa lui Bardo şi-a fiicei sale…

— Destul, destul, zise Nello. Sunt un bărbier bătrân şi absurd. Totul vine de la faptul că m-am abţinut să scriu versuri proaste în tinereţe, căci dorinţa de-a te lăsa de aventuri nebuneşti încă de la vârsta de 18 ani mă face să-mi mişc limba chiar şi acum când sunt la indecenta vârstă de 50 ani. Dar Nello nu şi-a înăbuşit privirea din cauza asta. Poate vedea şi-un bivol în zăpadă. *Addio, giovane mi-o!*

Cap. 9: Răscumpărarea

Tito se-ndepărtă de mulţime şi, în ciuda replicii indiferente a lui Nello cu privire la cunoştinţa întâmplătoare, nu era lipsit de dorinţe, astfel că înconjură piaţa pentru a ajunge pe Corso degli Adunări, unde putea să întâlnească acei ochi albaştri îndreptaţi asupra lui din acea fărâmă de draperie pătrată din pânză albă care împodobea casa contadinei în zile de sărbătoare. Era sigur că acel chip era Tessa, dar nu dorea să spună nimănui acest fapt. Ce-are de-a face Nello cu treaba asta? Tito avea o dragoste înnăscută de respingere, ba am putea spune chiar un talent pentru aşa ceva, care acţiona instinctual, ca orice impuls, fără a avea vreun motiv conştient. La fel ca orice om ce are un lucru de tăinuit, ar fi vrut şi el să ţină ascuns ceva care avea aşa de puţin natura unui secret ca faptul c-ar fi zărit un cârd de corbi în zbor. Dar, această dorinţă trecătoare de a o vedea pe Tessa dispăru imediat ce-şi aminti de chipul acelui călugăr, pe care-l asocia cu ceva de care nu îşi dădea seama pe moment. De ce acel fanatic bolnav, sleit de puteri din cauza postului, a aruncat o asemenea privire asupra sa? Unde a mai întâlnit un asemenea chip? Ce nebunie! Aceste amintiri vagi atârnau în mintea sa ca nişte pânze de păianjen, generând o situaţie jenantă. Ele se risipeau dintr-odată în momentul în care gândurile-i se

concentrau asupra unor lucruri mai plăcute.

În timp ce grecul plecă de pe Corso degli Adunări pentru a intra într-o stradă laterală, acesta era îngrijorat de faptul că ziua înaintase, indicând că procesiunea ţinuse atât de mult încât nici nu apucase să viziteze camera de pe Via de Bardi, unde ştia că venirea sa era aşteptată cu nerăbdare. Îşi dădea seama de efectul pe care l-ar produce intrarea sa: licărul de lumină palidă de pe faţa orbului bătrân, efect al bucuriei, asemănător lucirii unei lămpi semitransparente, şi culoarea rozalie trecătoare de pe chipul şi obrajii Romolei, care nu-i estompă nimic din expresia de maiestate, dându-i acel farmec al sensibilităţii feminine, înălţată de privirea-i sinceră, similară celei avute de un băiat tânăr.

În timp ce stătură în jurul scaunului orbului, aceştia se simţeau drept cei mai buni prieteni din lume; Romola aruncă o privire constantă înspre Tito, care-i povesti despre procesiune, deşi se simţea ciudat şi supus în faţa simplităţii acesteia, la fel ca în prima vizită. Era o stare greu de definit, asemănătoare veneraţiei tandre a prezenţei unei făpturi nobile, care seamănă cu vechiul cult al zeiţei-natură, ce nu era atotştiutoare, dar a cărei viaţă şi putere avea-n sine ceva mult mai misterios decât cunoaşterea. Niciodată nu fuseseră singuri, iar străinul nici nu-şi închipui că ar putea exista între ei o relaţie de dragoste. Nutrea dorinţa şi fantezia sălbatică, despre a cărei imposibilitate era conştient, ca Romola să-i mărturisească într-o zi că-l iubeşte.

Tito-şi aminti cum într-o zi în Grecia, veni lângă dânsul o ţărăncuţă cu ochi negri, în timp ce el se-ntinse pe un zid pentru a se bucura de lumina soarelui. Aceasta tocmai îşi lăsă lângă zid găleata cu apă pentru a se apropia încetul cu încetul de el, iar apoi îl rugă sfios s-o sărute, atingându-i buzele în mod nevinovat şi punându-şi obrajii rotunzi, măslinii. Tito o iubise în mod inconştient. Dar, iubirea Romolei nu putea veni niciodată-n acest mod: oare va veni vreodată? Totuşi, această dragostea era fructul cel mai gustos pe care-l dori mintea sa. Era un tânăr fraged, deloc pasional, dar plin de sensibilitate. Era normal să dorească iubirea Romolei aşa cum stânjeneii albi se reflectă în valul de lumină solară al unei zile senine, dar nu era un lăudăros, fiind conştient în sinea lui că Romola reprezenta ceva aflat într-o sferă mai înaltă decât cea a lui. Cu siguranţă că mulţi oameni s-ar fi simţit la

fel în prezenţa unui copil, cu ochi mari şi luminoşi. Totuşi, străinul obţinu un succes mult mai rapid decât ar presupune unii sau s-ar fi gândit în sinea-i, deoarece nu avea încă siguranţa de a-şi întreţine propria-i încredere în posibilitatea agreabilă de a deveni într-o zi soţul Romolei; nu, tatăl ei nici nu avea un astfel de plan pentru viitorul dânsului.

Prima conversaţie norocoasă cu Bartolommeo Scala se dovedi a fi începutul unei favori crescânde în ochii secretarului, aceasta făcându-l pe Tito să decidă să se stabilească definitiv la Florenţa, în ciuda faptului că mai avea alte posibilităţi. Poliziano preda atât în latină, cât şi în greacă, scaunele profesorale-şi păstrară componenţa iniţială, deşi universitatea se mută la Pisa, iar Demetrio Calcondila, cel mai învăţat şi mai respectat dintre emigranţii greci, ocupase de multă vreme catedra de limbă greacă, împreună cu acel italian influent. Însă, Calcondila plecă la Milano, iar nimeni nu-l putea înlocui sau rivaliza cu Poliziano, cum ar fi dorit prietenii grecului, care doreau să-l înveţe pe învăţat ce înseamnă umilinţa şi buna-cuviinţă. Scala nu era singurul prieten din acest grup, deoarece acesta reuşi să-şi afle câţiva suporteri. Deşi nu erau admiratori înfocaţi ai mediocrităţii, ca aceia cărora le plăceau să fie răcoriţi de versurile secretarului scrise în zilele călduroase de vară, ei doreau să se alăture lui Scala cu scopul de a-i da acea lecţie morală lui Poliziano. În cele din urmă, ajunseră la un consens prin care Tito urma să fie sprijinit în obţinerea catedrei de limbă greacă, aşa cum Lorenzo însuşi îl susţinuse pe Demetrio Calcondila. Însă, acesta, fiind în acelaşi timp şi un patron afectuos pentru Poliziano, crease un precedent datorită zelului său pentru învăţătura adevărată şi a grijii pentru educaţia tineretului florentin. Măsura n-avea nicio fărâmă de invidie.

Astfel, Tito naviga pe vântul cel mai favorabil şi-n afară de a-i convinge pe drepţii judecători că talentul se împletea cu norocul, el îşi purtă soarta pe un drum atât de uşor şi lipsit de pretenţii, în aşa fel încât nimeni nu se simţi jignit. Nu era greu s-ajungi în lumea bună a societăţii florentine, societate în care se-aflau mai multe tacâmuri decât în toate seturile de vase din argint emailat, aflate în mijlocul unor farfurii de alamă, iar Signoria nu dăduse niciun decret prin care să se interzică purtarea brocartului cel mai scump. Căci unde n-ar fi

binevenit un tânăr frumos care poate atinge lăuta şi intona un cântec vesel? Acea faţă strălucitoare, acel zâmbet fermecător, acea voce caldă ofereau vieţii un aspect de sărbătoare, la fel cum melodia unei muzici vesele şi nuanţarea culorilor îl fac pe omul trist şi muncitor să se simtă ruşinaţi că se arată în faţa oamenilor. Aşa arăta profesorul care urma să-i facă pe clasicii vechi binevoitori pentru fiii marilor familii. Dar, acest fapt nu se datora numai norocului lui Tito, pentru că străinul vânduse deja toate bijuteriile sale, cu excepţia inelului pe care decise să nu-l dea nimănui, ajungând posesorul unei sume de 500 florini de aur.

Totuşi, momentul în care obţinuse banii constitui preludiul primei confruntări serioase care-i afectă caracterul său uşuratic, dotat cu un puternic simţ al umorului. Tito fu cuprins de gânduri apăsătoare, care se năpustiseră asupra sa după ce fuseseră înăbușite multă vreme, refuzând să vadă altceva în afara umbrei paşilor săi perseverenţi. Era obligat să se oprească şi să decidă dacă se va supune şi va asculta sau dacă va da refuzul care o să aducă urmări irevocabile. Acest lucru se-ntâmplă în camera de deasupra atelierului lui Nello, pe care o închiriase pentru a-i servi drept loc de cazare, unde Cennini cel bătrân îi înmână ultima parte a sumei dată de Bernardo Rucellai, proprietarul a două din bijuteriile sale de valoare.

— *Ecco, giovane* mi-o zise respectabilul tipograf şi aurar, ai un pic de noroc, şi dacă vei urma sfatul meu, o să mă laşi să-ţi pun florinii la loc sigur, unde pot creşte şi se pot înmulţi, în loc să-ţi alunece printre degete la banchete şi alte nebunii care animă tineretul nostru florentin. Şi domină de prea multă vreme moda cărturarilor, mai ales de când, asemeni lui Pietro Crinito al nostru, ăştia cred că învăţătura lor trebuie brodată şi parfumată, pentru ca să le dai cu o mână, iar apoi să vină la cerşit cu cealaltă. Ţi-am adus banii: eşti liber s-alegi în mod înţelept sau prostesc. O să văd de care parte înclină balanţa. Noi, florentinii, nu luăm niciun membru în Arta noastră, până nu şi-a demonstrat talentul şi a fost înregistrat, dar nimeni nu se-nmatriculează pentru arta vieţii dacă n-a fost bine ispitit. Dacă vrea mintea ta să-şi pună florinii la adăpost de risipă, să-mi spui mâine. Un

cărturar se poate însura şi trebuie s-aibă pregătiţi banii de dimineaţă.[101]Addio!

De-ndată ce Cennini ieşi din cameră, Tito îşi fixă privirea înspre florinii aşezaţi pe masă, fără a face nicio mişcare. Cu faţa-i de un zâmbet pal, grecul îşi puse degetele-n centură, privind înapoi, în acea de stare de paralizie care precede concentrarea conştiinţei asupra unei imagini mintale.

— Răscumpărarea unui om! Cine zicea că 500 florini sunt mai mult decât răscumpărarea unui om? Dacă acuma, sub acest soare de amiază, ar zăcea pe ceva coastă îndepărtată din ţările calde un om încărcat de ani, nu lipsit de gânduri înalte şi de inima cea mai pasională din lume, un om care cu mulţi ani în urmă salvase un băieţel din ghearele cerşetoriei, mizeriei şi a tot felul de nedreptăţi şi cruzimii, pe care l-a crescut cu tandreţe şi care i-a fost un adevărat tată, dacă omul acela lucrează ca sclav în bătaia soarelui văratic, tăind lemne şi aducând apă pentru stăpâni, probabil supus unor lovituri şi izbelişti pentru că nu-i suficient de harnic şi de descurcăreţ? Dacă şi-ar zice lui însuşi: Tito o să mă găsească; nu trebuie să facă altceva decât să care la Veneţia manuscrisele şi bijuteriile noastre; o să afle ceva bani şi n-o să aibă odihnă până nu mă va regăsi? Dacă ar fi atât de sigur, ar putea el, Tito, să-l vadă pe prinţul bijuteriilor şi să-i spună-n faţă: O să rămân la Florenţa, unde sunt fermecat de aerul cald al dragostei promise şi al prosperităţii? Nu, cu siguranţă că nu, dac-ar fi atât de sigur. Dar, nimic nu era atât de departe de siguranţă.

Galera lor fusese capturată de un vas turcesc pe drumul spre Delos; cel puţin aşa zicea raportul tovarăşului de bord, care reuşise să scape. Probabil c-a existat o rezistenţă acerbă, poate ceva vărsare de sânge, poate ceva oameni aruncaţi peste bord: cine erau supravieţuitorii, după ce se abătură toate aceste posibilităţi? N-a suferit naufragiul chiar dânsul, Tito, care a scăpat cu greu de înec? Avea motive întemeiate să simtă omniprezenţa acestor cauzalităţi care îi ameninţau toate proiectele pline de deşertăciune. Nu putea depinde

[101] Suma oferită de mire miresei în ziua de după căsătorie (morgengabe) (nota autorului)

de zvonul cum c-ar exista un cuib de piraţi la Delos şi nu putea face nimic pentru acest scop. Se gândea la rezultatul probabil al părăsirii Florenţei pentru a pleca la Veneţia, de unde urma să primească scrisori de acreditareda, ştia ce-i de făcut-iar apoi să meargă înspre Arhipelag. Dar de ce să facă acest lucru, care ar fi putut duce chiar la prinderea sa şi la cheltuirea tuturor florinilor pentru pregătiri, ajungând iarăşi un rătăcitor, fără a mai avea bijuterii de vândut? Tito avu o viziune mai clară asupra acestei hotărâri decât asupra momentului probabil de a-şi regăsi tatăl şi de-a-i aduce eliberarea. Era cu siguranţă o nedreptate a sorţii dacă el, cu tinereţea şi maturitatea deplină, a cărui viaţă fu până acum plină de restricţiile şi obligaţiile unei şcoli, să întoarcă spatele făgăduielii de iubire şi distincţie, care probabil că n-o să se mai întoarcă niciodată. Şi încă, zise în sinea-i, dac-aş fi sigur că Baldassarre Calvo trăieşte şi că l-aş putea elibera, indiferent de eforturi şi de obstacole, atunci m-aş duceacuma am bani. Înainte era inutil să mă gândesc la lucrul ăsta. O să merg la Bardo şi la Bartolommeo Scala şi-o să le zic tot adevărul.

Tito nu se gândi în mod special ce s-ar fi întâmplat dacă aceşti doi oameni ştiură tot adevărul, dându-şi seama că nu putea exista o altă alternativă decât să meargă-n căutarea binefăcătorului său, care, dacă trăia, era proprietarul de drept al podoabelor, despre care vorbise atât de echivoc cum c-ar fi pierdute. Nu se gândi, deşi nu ignorase niciodată acest fapt, că grecii de onoare făcuseră numeroase sacrificii, călătorind tot timpul, pentru a căuta ajutor de la capete-ncoronate şi mitrate în vederea eliberării propriilor rude de sub robia turcească. Opinia publică, însă, nu privea acest fapt ca un act excepţional de virtute.

Acesta fusese primul său dialog cu sine însuşi; trecuse peste impulsurile momentului. Unul dintre impulsuri a fost să ascundă jumătate din cele petrecute, negândindu-se niciodată cum motivele ascunderii vor reuşi să facă propriei conştiinţe. De ce să zică tot adevărul? Acest lucru-i tulbură mintea grecului de nenumărate ori, încă de dinainte de a părăsi Nauplia. La urma urmei, simţi că-i o mare uşurare dacă o să-l uite pe Baldassarre, şi-ar fi voit să afle că acesta a fost aruncat peste bord. Totdeauna voise să scape de o relaţie care-i păru sâcâitoare. Baldassarre era pretenţios şi se-nstrăină de grec pe

măsură ce avansă-n vârstă; se concentra tot timpul asupra examinării minţii lui Tito pentru a vedea modul în care aceasta răspunde cerinţelor sale exagerate, iar acest om îndesat, chel, cu fruntea largă, avea mai mult de 60 ani, o vârstă la care dorinţa şi stăruinţa în modul de abordare a ideilor au primit demult caracterul monotoniei şi al repetiţiei, nu era atras de a afla cât mai multe puncte de vedere. Un asemenea om, abandonat printre noile cunoştinţe, cu greu ar mai putea găsi tinereţea, rangul şi frumuseţea la picioarele sale, numai dacă nu cumva ar deţine piatra filosofală. Sentimentele care inspiră pasiunea pentru ceva nou îl vor ajuta prea puţin să-şi găsească un sălaş într-o lume cu oameni obscuri şi veştejiţi; iar dacă există o oarecare dragoste pentru cei care nu sunt văduviţi, această dragoste ar fi adânc întipărită în memorie, rafinând în continuare balsamul fidelităţii şi al tandreţei îndurătoare. Oare nu se găseau astfel de amintiri în memoria lui Tito? Baldassarre ocupa un loc important în perspectiva îndepărtată a amintirilor vieţii timpurii, deoarece la vârsta de 7 ani îl salvase de primejdii, iar apoi îl duse într-o casă unde se părea că s-a deschis raiul, prin abundenţa dulciurilor şi a liniştitei protecţii, toate acestea aflându-se pe genunchii lui Baldassarre. Tito se află în centrul grijilor părinteşti ale lui Baldassarre din momentul primei lor întâlniri; grecul fu ascultător, supus, dornic de înţelegere şi de a obţine ceva. Era un băiat strălucitor şi delicat, iar apoi un tânăr cu o graţie deosebită, care părea aproape lipsit de vicii, de parcă această înfăţişare frumoasă avea o ţinută atât de plină de vigoare şi echilibru încât nu putea nutri dorinţe irealizabile şi nelinişti: prezenţa încântătoare a unui singuratic care dorea să câştige totul pentru sine. Dacă tăcea atunci când taică-său aştepta un răspuns, căuta să n-arate dezinteresat; dacă refuza anumite munci, acest refuz se datora faptului că avea un aer atât de fermecător, cu o privire care pe jumătate zâmbea, iar pe cealaltă implora, încât simpla plăcere de a se uita cineva la dânsul îl făcea să ceară tot felul de favoruri din partea celui care-i supraveghea creşterea. Nutrea un simţământ al cererii şi al posesiunii.

Linia buzelor lui Tito indica acel simţ negrăit al umorului. Apoi, Tito avea acel talent de a reţine foarte repede, de la sisteme filosofice până la melodiile unor balade de stradă pe care le auzea prima dată. Putea spune cineva că Tito nu i-a dat vreo răsplată binefăcătorului său

ori că simţul său de recunoştinţă şi afecţiune n-o să ţină cont de marile nevoi ale acestuia? Grecul nu putea admite că n-avea recunoştinţă; dar nu era deloc sigur că Baldassarre era în robie sau că se afla măcar în viaţă.

Nu-mi datorez nimic? zise Tito în sinea-i, mişcându-şi uşor umerii, imediat după ce realiză că se-ntoarse să privească florinii. Înainte să las totul şi să mă supun din nou acelor riscuri de care-s sătul acuma, trebuie să am o speranţă cumpătată. Vreau să-mi petrec viaţa tot căutând şi călătorind? Cred că-i mort. Cennini avea dreptate în ceea ce priveşte florinii ăştia: o să-i dau mâine în mâinile lui.

În dimineaţa următoare, Tito se hotărî să-şi ducă la bun sfârşit alegerea în ceea ce priveşte culoarea jocului. Decise să dea ascultare înclinării inevitabile de a-şi satisface propriile dorinţe. Ştia că este imposibil ca de-acum înainte să dorească ca taică-său să fie mort cu adevărat. Îi era teamă să nu fie cumva tentat spre fapte josnice mai degrabă decât determinat ca ceea ce a săvârşit să nu rămână ascuns pentru totdeauna.

Sub fiecare secret vinovat se ascunde totdeauna un şir de dorinţe vinovate, a căror viaţă nesăţioasă, cuprinsă pe jumătate de boală, este acaparată de întuneric. Efectul molipsitor al unor astfel de trebuinţe se află mai puţin în comiterea lor decât în aranjarea consecventă a dorinţelor noastre: punerea interesului nostru personal în slujba neadevărului; după cum, pe de altă parte, influenţa purificatoare a mărturisirii publice izvorăşte tocmai din faptul că speranţa minciunii este totdeauna măturată în momentul în care sufletul îşi recapătă nobila atitudine a simplităţii.

De altfel, în această primă confruntare cu sine însuşi, ideile care anterior fuseseră risipite şi întrerupte îşi recăpătau concentrarea; micile râuleţe ale egoismului se uneau şi făceau un canal, în aşa fel încât nu mai puteau întâmpina nicio rezistenţă. Până acum, Tito nu avea o hotărâre clară cu privire la răspunsul la întrebarea dacă, având mijloacele necesare, se va putea întoarce pentru a constata soarta tatălui său; îşi ceru scuze sieşi că nu poate face acest lucru. Alese o cale de care i-ar fi fost ruşine dacă o alegeau alţii şi care l-ar face neruşinat în prezenţa tatălui său readus la viaţă. Dar ruşinea interioară, reflexul unei legi exterioare pe care marea inimă a omenirii o oferă fiecărei

persoane, un reflex care ar exista chiar şi-n absenţa impulsurilor pline de simpatie care nu se supun nici unei lego niciun fel de lege, ci caută nevoia fidelităţii şi a milei în mod inevitabil, aşa cum mama unui animal se pune drept pavăză în faţa pruncului ei pentru a-l apăra de atacul duşmanului ereditar. Ruşinea îşi arătă roşeaţa cauzată de afirmaţia deliberată a lui Tito către sine însuşi că taică-său ar fi mort sau cel puţin căutarea acestuia ar fi lipsită de speranţă.

Cap. 10: La umbra unui platan

Ziua lui San Giovanni venise la trei săptămâni după ce Tito-şi depuse florinii la Cennini şi am văzut că în timp ce se-ndreptă spre Via de Bardi el avea toate semnele exterioare ale unei minţi netulburate. Ar trebui să fie altfel? Nu se enervă niciodată faţă de cei din jur, iar natura sa era prea veselă, prea neînţelegătoare, prea misterioasă şi prea îndepărtată pentru a-l cuprinde fiori de groază. În timp ce se-ndreptă spre colţul unei străzi înguste, pentru a se feri de soarele dogoritor și a-şi da jos bereta neagră de stofă sau mai degrabă scufia simplă cu reverul deschis, ce-i acoperi pletele castanii, împingându-şi părul şi dându-şi capul pe spate în aşa fel încât să poată avea un aer mai proaspăt, fruntea-i nu avea nicio urmă de duplicitate, dar nicio pecete a sincerităţii: era pur şi simplu o frunte tânără, netedă, pătrată, cu aspect delicat, iar privirea-i absentă îndreptată înspre ferestrele de sus ale caselor nu indica nici disimulare, nici inocenţă, ci aparţinea unor pleoape tinereşti larg deschise cu o neobosită putere de contemplare, unui cristalin perfect limpede, unei întunecări obscure a căpriului bogat al irisului; a corneei curate şi azurii care formează un unghi de albeaţă brăzdată de umbrele delicate ale genelor lungi. Era oare faţa lui Tito atractivă sau respingătoare în funcţie de atitudinea minţii observatorului? Avea un cod cu mai multe chei de dezlegare? Duritatea vădită a expresiei chipului oferea persoanei un aspect cu-adevărat negativ, indicând lipsa unor cereri neliniștite, a unei vanităţi neobosite, care stârnea admiraţia celor ce-l urmau atunci când trecu printre grupurile de petrecăreţi ce plăteau tributul acordat bunei dispoziţii.

În această perioadă, agitaţia sărbătorii se putea zări chiar şi la colţul străzilor cele mai înguste; mulţimea organizată în şir indian în timpul desfăşurării procesiunii se împrăştiase prin toate direcţiile în căutarea unor noi distracţii. Aceste perioade ale sărbătorii constituie deseori clipa în care vagile instincte animalice ale gloatei devin nerăbdătoare şi gata să sacrifice pe cei sărmani pentru a obţine fericirea celor mai mulţi. Când Tito intră în vecinătatea cartierului San Martino, acesta observă că gloata era deja compactă, iar lângă căminul *Bertucce,* al Babuinilor, se găsea în mod cert ceva obiect care atrase privirea trecătorilor şi-i determină să formeze un nod.

Trebuia să fie ceva de mare interes dacă-i atrăgea pe trecătorii lipsiţi de vreun scop anume, iar în clipa în care Tito se îndreptă către o stradă lăturalnică, urechile sale auziră, printre râsetele zgomotoase ale mulţimii, un glas suferind de copil care plângea:

— Scapă-mă! Sfântă Fecioară, îndură-te de mine! determinându-l să pătrundă în rândurile gloatei.

Trecu ceva timp până să observe că acea voce suferindă venise de la o contadină tânără, căreia tocmai-i căzuse scufia albă în încercarea de a se lupta pentru a-şi elibera mâinile din strânsoarea unui om îmbrăcat în mantia pestriţă a unui *cerretano* (scamator), care încerca s-o calmeze şi s-o lingușească prin diferite încercări de a-i stârni râsul, purtând cu sine simpatia şi amuzamentul evident al spectatorilor. Aceştia, printr-o varietate de cuvinte convingătoare despre naivitate, cuvânt care posedă numeroase sinonime în dialectul florentin, încercau s-o mustre pe contadină pentru încăpăţânarea de care dădu dovadă. În acea clipă, fata se-ntoarse şi-şi văzu părul de un castaniu luminos, prins şi împletit cu ajutorul unui lung ac argintiu. Lupta o aduse faţă-n faţă cu Tito, care zări trăsăturile copilăreşti ale Tessei, ochii-i încărcaţi de lacrimi şi buzele-i tremurătoare. Tessa îl văzu pe grec şi deodată apăru o rază de speranţă prin ceaţa uşoară a feţei umflate de lacrimi, dezvăluind un chip ca de copil. Tânărul-i întinse o mână prietenească, eliberând-o de străinul care o deţinuse împotriva voinţei sale. Într-o clipă, Tito o scoase pe fată din mijlocul mulţimii, croindu-şi drum prin bariera de trecători, a căror curiozitate îi făcu gata să se dea deoparte în momentul apariţiei bruşte a frumosului tânăr domn, care o prinse pe Tessa de talie şi zise:

— Salvaţi-l pe copilul acesta! Cine ar avea dreptul s-o ţină împotriva propriei voinţe?

Scamatorul-un om ale cărui trăsături, ochii, sprâncenele, nările şi gura dezvăluie un maxilar bine conturat, care tinde să-şi arate dantura regulată de o severitate poznaşă, dar nu ieşită din comun, îşi luă mâna de pe Tessa, iar apoi se duse în spate, dând din umeri, pe care şi-i îndoi într-o manieră care era pe jumătate aprobatoare, iar pe cealaltă respingătoare.

— N-am vrut să-i fac niciun rău fetei, Messere, întreabă-l pe acest însoţitor respectabil. Doream să-i arăt câteva din capacităţile meseriei mele, iar această micuţă domnişoară mă putea ajuta datorită feţei sale de pisicuţă, care mi-ar fi oferit şansa unui preţ dublu: drept răsplată, i-am promis să-i umplu poala cu confetti. Dar cine ştie? Fără-ndoială că mâinile domnului au confetti de o calitate mai bună decât ale mele; şi ea ştie asta.

Ultimele cuvinte ale scamatorului era însoţite de hohotul de râs al trecătorilor, provocat probabil de uşurarea şi-ncrederea de care dădu dovadă Tessa în timp ce se prinse de mână cu Tito. O interesa râsetele mulţimii tot atât de puţin cât i-ar fi păsat de răgetele fiarelor sălbatice de care tocmai scăpase, fără a se gândi la înţelesul acestora. Dar, Tito, care imediat ce-o prinse de mijloc se simţi stânjenit de situaţie, se grăbi să clarifice problema în faţa privitorilor care, nemulţumiţi că distracţia amuzantă tocmai s-a terminat, căutau să reechilibreze balanţa prin glume.

— Vezi, micuţo, ţi-ai lăsat scufia aici, zise scamatorul, care luase între timp draperia de pe capul Tessei. *Orsú*, nu mă lua-n nume de rău, întoarce-te la mine imediat ce domnul te poate lăsa.

— Ah! Maestro Vaiano, cu siguranţă c-o să se-ntoarcă, aşa cum o zis broasca atunci când a tras o sperietură zdravănă, strigă unul dintre spectatori, uitându-se cum Tessa începuse să se retragă de la acţiunile scamatorului.

Tito se-ndreptă cu paşi hotărâţi către colţul unei străzi lăturalnice, contrariat de această abatere de la calea spre Via de Bardi şi dornic să scape cât mai repede de sărmana micuţă contadină. Şi pe strada următoare se găseau trecători dornici să dea salutări de

sărbătoare unei perechi atât de rar întâlnite. Nici bine nu reușiseră să pătrundă acolo, că Tito o și întrebă pe contadină cu un ton galant, dar grăbit:

— Acuma, micuţo, unde pleci? Ai venit singură la Festa?

— Ah, nu! zise Tessa, cu privirea speriată şi suferindă de mai-nainte, mi-am pierdut mama în mulţime, pe ea şi pe tatăl meu adoptiv. O să se supere; el o să mă bată. Eram în grupul ăde la la San Puţinaricineva mă-mpinse şi nu m-am putut opri, așa că m-am dus de lângă ei. Nici nu știu unde au plecat! Te rog, nu mă părăsi!

Ochii-i erau cuprinşi de lacrimi, iar vorbele ei se terminau c-un suspin. Tito se grăbi din nou: biserica Badia nu era departe. Puteau să intre la mănăstire pe uşa din spate, iar în biserică o să poată vorbi cu Tessa, poate chiar s-o părăsească. Ba nu: biserica nu era deschisă la ora asta, dar se opriră la colţul mănăstirii, unde zise:

— Micuţa mea Tessa, n-ai în Florenţa ceva prieten sau văr, ca să mergi la ei acasă, sau ţi-e frică să ţi-e frică să te duci singură după ce te-ai speriat de scamator? Mă grăbesc s-ajung în Oftarno, dar dacă nu găsești pe nimeni lângă…

— Vai! mi-e frică, era diavolul, știu că ăsta era diavolul. Nu știu încotro să mă-ndrept. N-am pe nimeni; mama poate că a mers să cineze pe undeva, dar nu ştiu unde. Sfântă Fecioară! O să mă bată!

Colţurile gurii bosumflate cerşeau milă, iar pieptu-i micuţ avea un șirag de mărgele care-i atârnau un pic mai sus de rochia verde de serj ce se clătina uşor; Tessa se simţi neajutorată. Urma să scoată un suspin slab şi să-i cadă nişte lacrimi aşa de mari de parc-ar fi fost făcute de dragul vremurilor trecute. Ce situaţie! Era prea brutal s-o părăseşti, iar natura lui Tito era încărcată de toate gândurile de nobleţe. În acel moment, dorea să nu mai fie aşteptat în Via de Bardi. Deodată, o cuprinse de șorțul de sărbătoare pentru a pune capăt lacrimilor grăbite, își lăsă mâna pe şorţ, îi frecă obrajii și-i sărută chipul rotund, ca al unui prunc.

— Sărmana mea Tessa! Nu mai plânge. Hai să vedem ce-i de făcut. Care-i casa ta? Unde stai?

Nu se auzi niciun răspuns, dar suspinele se mai domoliră puţin, iar stropii de lacrimi căzură mai rar.

— Hai! O să te mai însoţesc un pic, dacă-mi zici unde vrei să mergi.

Şorţul copilei căzu la pământ, iar chipul Tessei începu să arate la fel de mulţumit ca un heruvim proaspăt căzut dintre nori. Scamatorul diabolic, furia şi bătaia, părea că au rămas departe.

— Cred c-o să mă duc acasă, dacă vii cu mine, zise cu glas şoptit, privind înspre Tito cu ochii-i mari şi albaştri, care aveau ceva mult mai dulce decât un zâmbet, un calm copilăresc.

— Haide, micuţa mea, zise Tito cu blândeţe, punându-şi din nou umerii săi pe cei ai fetei. Unde?

— Dincolo de Peretola, lângă un păr mare.

— Peretola? La care poartă, *pazzarella*? Sunt un străin, îţi aminteşti?

— În afara Pol del Prato, zise Tessa, mergând cu paşi grăbiţi, sprijinindu-se de umerii lui Tito.

Grecul ştia toate scurtăturile destul de bine încât să aleagă cele mai liniştite străzi din oraş; de altfel, i se părea că dac-ar merge acolo unde-s mulţi trecători, ar avea şanse mari să o întâlnească pe Monna Ghitta şi să pună astfel capăt rolului de cavaler rătăcitor. Deci, se-ndreptă drept înspre Porta Rossa, iar de-acolo la Organissanti, arătându-şi obişnuitul său chip strălucitor şi împăciuitor, care-i făcea pe diverşii trecători să spună fără nicio stânjeneală tot felul de glume despre el şi despre fecioara cu picioare ude.

Printre obişnuitele şi decentele salutări de sărbătoare, se puteau auzi şi aluzii deşucheate, care arătau invidia faţă de norocul străinului, în prezenţa ochilor îndrăzneţi ai unor doamne cu banderole galbene de voal, cerşetorilor care-ntindeau coşurile pentru pomană, fără a le păsa de graba evidentă a lui Tito, jucătorilor de zaruri, escrocilor şi leneşilor de cea mai joasă speţă, a unor băieţi care dădeau concertul celor mai dure jocuri de stradă; căci Florenţa acelor vremuri nu oferea totdeauna spectacolul cel mai moral, motiv pentru care temerile continue ale Tessei de a se pierde în mulţime erau pe deplin întemeiate.

În momentul în care ajunseră la Piazza d’Organissanti, Tito slăbi puţin din ritm. Amândoi sufereau mult din pricina căldurii ca urmare a

plimbării lor grăbite. Aici, găsiră un spaţiu mai larg unde puteau să ia o gură de aer. Se aşezară pe una din lespezile de piatră des întâlnite printre zidurile vechilor case florentine.

— Sfântă Fecioară! zise Tessa, ce fericită-s că am scăpat de femeile şi băieţii ăia; nu mi-o fost deloc frică, că ştiam c-o să poţi avea grijă de mine.

— Drăguţa mea micuţă Tessa, zise Tito zâmbind, ce te face să te simţi în siguranţă lângă mine?

— Eşti aşa de mândru, ca toţi oamenii care merg în rai; ăia toţi îs buni.

— A trecut mult timp de când ţi-ai luat micul dejun, Tessa, zise Tito, văzând lângă ei o magherniţă plină cu fructe şi dulciuri. Ţi-e foame?

— Da, cred că mi-e, dacă o să iei şi tu câteva.

Tito cumpără câteva caise, prăjituri şi bomboane, pe care le puse în şorţ.

— Haide, să mergem către Prato; de-acolo nu cred că o să-ţi mai fie frică să mergi singură restul drumului.

— O să iei şi tu ceva lucruri şi caise, zise Tessa sculându-se cu supunere şi ţinându-şi şorţul ca pe o geantă de prăvălie.

— O să vedem, zise Tito cu voce tare, iar apoi murmură-n sinea-i: Uite-o contadină micuţă care ar putea inspira o idilă mai bună decât *Nencia da Barberino* a lui Lorenzo de Medici, de care prietenii lui Nello vorbesc cu atâta entuziasm; de-aş fi Teocrit, sau de-aş avea timp să-mi cultiv experienţa necesară de a face plimbări nesezoniere de felul ăsta! Din păcate, răul a fost deja săvârşit. Ce porumbel micuţ!

— Avem o grădină şi foarte multe pere, zise Tessa, şi două vaci, în afară de catâri. Ce dragi mi-s! Dar, tatăl adoptiv e-un om blestemat; aş vrea ca mama să nu se fi măritat cu el. Cred că-i foarte ticălos, e foarte urât.

— Şi maică-ta îl lasă să te bată, *poverina*? Ai zis că ţi-e frică să fii bătută.

— Nu, mama mă ceartă: o iubeşte mai mult pe sora mea mai

mică şi crede că nu muncesc destul. Nimeni nu vorbeşte frumos cu mine, numai *Pievano102;* când mă duc să mă spovedesc. Oamenii din Mercato râd şi se amuză de mine. Nimeni nu m-a sărutat şi nu mi-a vorbit cum ai vorbit tu; aşa cum vorbesc cu micul meu ied negru; mi-e foarte drag.

Mintea Tessei nu-şi dădu seama de schimbările apărute în înfăţişarea lui Tito din dimineaţa în care ea-i oferi lapte, că acuma el arăta ca un personaj în faţa căreia ar trebui să-şi înmulţească micul său bagaj de cuvinte şi semne respectuoase. Era atât de diferit faţă de ceilalţi oameni pe care îi întâlnise înainte, încât nu putea să-l compare cu nimeni. O impresionă deosebit, părându-i-se o voce şi un chip proaspăt coborât din rai într-o lume mânioasă şi ostilă; putea gânguri la fel de uşor ca şi cu un însoţitor imaginar născut din propria tandreţe şi din lumina soarelui.

Tocmai ajunseră la Porta Prato, care era în vremurile acelea un câmp larg deschis înconjurat de ziduri, unde tineretul florentin juca favoritul lor calcio (un fel de fotbal) sau se antrena. Însă, în amiaza acelei zile era un loc uitat şi liniştit, unde tocmai se amenajase un cort destinat pregătirilor pentru cursă. La colţul acestei pajişti largi, Tito se opri şi grăi:

— Acuma, Tessa, sper că n-o să-ţi fie frică dacă te las să parcurgi singură drumul care ţi-a mai rămas. Addio! Pot să vin mâine dimineaţă la voi în Mercato ca să cumpăr o cană de lapte şi să văd dacă eşti teafără?

Tito spuse această întrebare pe un ton liniştit, deoarece văzu că ochii ei se dilatau din cauza durerii despărţirii, iar buzele-i deveniseră palide. La început, Tessa nu zise nimic; îşi deschise şorţul şi aruncă o privire înspre caise şi dulciuri, după care se uită din nou la dânsul şi grăi cu o voce plângăcioasă:

— Cred c-o să-ţi dau şi ţie; o să stăm lângă un copac de la marginea porţii şi-o să mâncăm împreună.

— Tessa, Tessa, mica mea sirenă, o să mă ruinezi, zise Tito râzând, în timp ce-o sărută pe obraji. Trebuia să mă duc în Via de Bardi

---

102 Denumirre dată preotului parohial

cu ceva timp în urmă. Ba nu; trebuie să mă întorc acuma. Nu mai eşti în pericol. Acolo… o să iau o caisă. Addio!

Tito se află deja la doi yarzi distanţă de ea când îi zise ultimele cuvinte. Tessa nu putea să zică nimic; faţa-i păli, iar buzele-i dădeau glas unui suspin, dar se-ntoarse de parcă-şi dădea seama că nu mai e nicio speranţă, şi se depărtă şi-şi ţinu şorţul atât de neglijent, încât caisele căzură în iarbă.

Grecul încerca să nu se mai uite după ea ca nu cumva să vadă cum umerii ei se ridicară la izbucnirea plânsului, iar caisele căzuseră. Nu putea să mai meargă după ea şi să i le culeagă. Era foarte greu pentru el, însă Via de Bardi era departe şi se afla foarte aproape de Tessa.

— Vezi, prostuţo, zise Tito în timp ce culegea caisele. Hai, lasă plânsul. O să vin cu tine şi o să stăm sub copac. Haide, nu-mi place să te văd plângând, dar ştii că după un timp trebuie să mă întorc.

Astfel, merseră până ce dădură de un platan uriaş aflat nu foarte departe de porţi şi se aşezară sub el, iar sărbătoarea dispăru sub pulpana Tessei, care-şi întinse spatele pe trunchiul copacului. Tito se aşeză în partea opusă ei, odihnindu-şi coatele pe verdele proaspăt al ierbii, presărat de umbră, în timp ce soarele se prelinse printre crengi şi făcu asupra lor nişte jocuri de lumină, oferindu-le un aspect similar lucrurilor înaripate. Chipul Tessei era iarăşi plin de mulţumire, iar caisele şi dulciurile erau foarte gustoase.

— Păsărică dragă! zise Tito în timp ce ea stătea cu ochii pe dânsul, ascultând eforturile minţii grecului care încerca să-şi readucă aminte imaginile sărbătorii. În cele din urmă, acesta spuse că nu mai ţine minte nimic. Să nu te mai gândeşti la certuri! Ce păcate ai mărturisit la spovedanie, Tessa?

— Oh, foarte multe. Deseori sunt obraznică. Nu-mi place să muncesc, nu pot să ajut, că-s leneşă, deşi ştiu c-o să fiu certată şi bătută. Dau catârilor cele mai bune furaje atunci când nu mă vede nimeni, iar atunci când mami-i furioasă zic că nu le-am dat, şi-asta mă face să mă tem de diavol. Cred că scamatorul era diavolul. Nu-mi e atâta de frică după ce m-am spovedit. Vezi, am primit un *Breve* de la un popă bun, care venise la Prato să predice de Paşti, ne-a binecuvântat şi

ne-a dat de-asta la toţi. (În acea clipă, Tessa scoase din sân un săculeţ legat cu grijă.) Cred că Sfânta Fecioară o să aibă grijă de mine; se uită la mine atunci când vrea. Probabil că de n-aş fi leneşă, n-ar lăsa să fiu bătută.

— Dacă-s atâta de cruzi cu tine, Tessa, n-ai vrea să-i părăseşti şi să locuieşti la o domniţă frumoasă care o să fie aşa de drăguţă, dacă o s-o aştepţi?

Tessa părea să-şi ţină respiraţia timp de o clipă sau două, iar apoi zise cu îndoială:

— Nu ştiu.

— N-ai vrea să fii micuţa mea servitoare şi să trăieşti cu mine? zise Tito zâmbind. Grecul dori să vadă ce fel de răspuns o să primească de la ea. În clipa aceea, contadina fu cuprinsă de un fior de bucurie.

UNDER THE PLANE-TREE.

— Vrei să mă iei cu tine acuma? Ah! n-ar mai trebui să plec acasă şi n-o să mai fiu bătută. Apoi, se opri brusc şi adăugă mai neîncrezătoare: – Dar îmi place să-mi mângâi iedul ăla negricios.

— Ah! trebuie să mergi să-ţi iei iedul, zise Tito vesel, o să te iau altă dată. Apoi adăugă, în timp ce se depărtă de umbra copacului. Pe Jupiter! Nu-i o zi tocmai plăcută să te plimbi de aicea până la Via de Bardi; sunt mai dispus să mă-ntind jos şi să dorm la umbra asta.

Astfel, se încheie conversaţia. Tito nutrea o aversiune de necucerit pentru orice fel de lucru neplăcut, chiar dacă de cealaltă parte se afla un lucru mult dorit şi iubit. Se ridică repede, aşteptă, aruncă nişte priviri, iar apoi se plimbă la soare. Era dornic de o siesta, cu atât mai mult cu cât Tessa era acolo şi părea să facă aerul mai

plăcut. Se-ntinse din nou pe iarbă, își puse boneta sub cap, pe un smoc verde de lângă Tessa. Nu era tocmai confortabil, aşa că se ridică iarăşi, şi-o rugă pe Tessa să-l lase să-şi întindă capul în poalele ei, iar după aceea adormi. Tessa stătea liniştită, asemeni unei porumbiţe din colivie, doar îndrăznind să-i atingă minunatele plete negre din spatele urechii, în timp ce grecul dormi. Era prea fericită ca să poată merge la culcare, prea fericită să creadă că Tito o să se scoale şi o s-o părăsească, iar ea o să meargă acasă.

E nevoie doar de puţină apă ca să poţi avea un peştişor, care o să creadă ca lumea sa e un paradis, neavând niciodată presimţirea unui mal uscat. Podoaba umbrei văratice, liniştea şi suflarea delicată a fiinţei iubite de lângă tine ar transforma totul într-un paradis, dacă gândirea ageră, acel înger cu fruntea neîndurătoare, nu i-ar închis demult porţile acestuia. Cu siguranţă că un asemenea paradis a existat până la momentul trezirii, când Tito-şi deschise ochii, mai întâi cu o mică surpriză, apoi cu un zâmbet, care a fost în cele din urmă eclipsat de ceva gânduri care-l preocupară pe grec. Somnul lui Tito se transformă într-o halucinaţie, simţindu-se în Via de Bardi, unde explica de ce n-a reuşit să vină la timpul potrivit. Aceste imagini ale halucinaţiei îl obligau să înceapă să stea într-o aşezat „iar de-ndată ce-şi întinse umerii şi-şi puse boneta, grăi:

— Tessa, micuţa mea, m-ai lăsat să dorm prea mult. Foamea şi umbra mi-au spus că soarele a călătorit mult de când am adormit. Nu mai trebuie să pierd timpul. Addio, zise, mângâindu-i obrazul cu o mână, în timp ce cu cealaltă-şi aranjă boneta pe cap.

Tessa nu zise nimic, dar apărură ceva urme pe faţa ei, care-l făcură pe Tito să grăiască serios, pe un ton agresiv, similar unei porunci: – Acuma, Tessa, nu trebuie să plângi. O să mă supăr; n-o să te mai iubesc dacă plângi. Întoarce-te acasă la iedul tău negricios sau dacă nu vrei, du-te înapoi la poartă să vezi cursa de cai. Dar nu mai pot să stau lângă tine, şi dacă plângi, o să cred că vrei să-mi faci necazuri.

La această schimbare a vocii lui Tito, lacrimile Tessei se amestecau cu o stare de teroare. Tessa deveni foarte palidă, tremurând în linişte, iar ochii ei mari şi albaştri erau încărcaţi de lacrimi.

— Uite, adăugă Tito căutând s-o calmeze, iar apoi îşi deschise

portofelul care atârna la brâu, am aicea un farmec drăguţ pe care-l port de ceva timp; de când am fost în Sicilia, o ţară tare îndepărtată.

Portofelul său era plin de tot felul de obiecte presărate cu monede mici, astfel încât întâmpină o oarecare dificultate în momentul în care-şi puse degetul pe lucrul potrivit. Îşi agăţă portofelul, iar apoi vârî conţinutul în poalele Tessei. Printre aceste obiecte se afla şi inelul său din onix.

— Ah, inelul! exclamă Tito, punându-şi-l pe degetul de la mâna dreaptă. Am uitat să-l pun pe mână azi dimineaţă. Ciudat, niciodată nu uit să-l pun! Vezi, Tessa, adăugă în timp ce cotrobăi printre mărunţişuri, pentru a selecta obiectul căutat. Ia uită-te la drăgălaşa bucată de mărgean pestriţe. Seamănă cu cornul caprei tale, nu-i aşa? Uite: aici are o gaură, în care îţi poţi pune lănţişorul de la gât cu *Breve*, astfel că spiritele rele n-o să te mai poată răni. Dac-o să le vezi venind la umbra din spatele colţului, pune lângă ele acest corn de coral şi-o să fugă. Este o bonă fortuna şi-o să te păzească de răni atunci când n-o să fiu lângă tine. Haide, ia-l.

Tessa se supuse cu simţământul liniştitor că viaţa ei o să înceapă să aibă ceva nou, şi că Tito o s-o însoţească deseori. Toţi cei care-şi aduc aminte de copilărie îşi dau seama fără îndoială că există un simţământ vag în momentul unei experienţe noi, care ne-arată că de-aici înainte totul o să se schimbe şi că n-o să mai fie niciun grăunte din vechea monotonie. Bucata de coral atârnă în spatele sacului mărunţel cu resturi de pergament mâzgălit, iar Tessa prinse mai mult curaj.

— Acuma o să-mi dai o sărutare, zise Tito pentru a economisi timpul în timp ce vârî restul obiectelor în portofel, iar apoi şi-l atârnă din nou la piept. Fii fericită, ca o fată cuminte, apoi…

Tessa se supuse şi-şi puse în acea clipă buzele pe obrajii lui Tito, iar acesta se lăsă pe spate.

— Oh, micuţul meu porumbel, plânse Tito de bucurie, amuzându-se, iar apoi îi puse mâinile pe obraji şi le alătură pentru a le oferi un sărut obişnuit, imparţial. După aceea, începu să se plimbe în jur, fără a mai arunca nicio privire, până se aflǎ la 10 yarzi distanţă de ea, când se-ntoarse şi-i făcu un semn de rămas-bun. Tessa se uită după

el, dar Tito văzu că ea nu mai avu nicio urmă de mâhnire. Era destul pentru Tito dacă ea n-o să mai plângă atunci când o să fie prezent. Moliciunea caracterului îl făcea să-și ascundă toate durerile.

Oare Romola o să mă sărute tot în acest mod? se gândi Tito, în timp ce-și continuă plimbarea. I se părea o distanţă obositoare, iar el dorea să nu fi fost aşa de slab de caracter sau să fie ispitit să zăbovească pe la umbră. Nu găsi o scuză mai bună pentru Bardo şi Romola decât să spună că s-a împiedicat pur şi simplu; avea încredere în acea delicateţe plină de mândrie care n-o să-i mai ceară alte amănunte. Nu după multă vreme, ajunse la Organissanti, de unde-şi luă ceva merinde, apoi trecu Arno pe Ponte alla Carraja, după care luase drumul care ducea direct înspre Via de Bardi.

Dar, era clipa în care toată lumea aflată-n bună dispoziţie dorea să vadă Corso (cursa), care se întoarce de la Borghi, sau din satele de dinafara zidurilor, unde jocheii tocmai se opriseră ca să cineze, iar cărările care duceau înspre poduri ofereau cel mai bun loc pentru a privi. De-ndată ce Tito ajunse pe Ponte Vecchio şi la intrarea pe Via de Bardi, acesta fu nevoit să se întoarcă urgent înspre colţul unei intersecţii stradale, deoarece un grup de călăreţi, care venea dinspre Via Guicciardini spre Via de Bardi, atrase un număr mare de trecători, îndreptându-se repede înspre cursă. Tito se plimbă liniştit, în stilu-i caracteristic, cu degetele de la mâna dreaptă vârâte în centură, însă la un moment dat fu obligat să se oprească şi, uitându-se nepăsător la cum treceau cavalerii, simţi o mână rece. Tito se-ntoarse şi-l văzu pe călugărul dominican a cărui faţă îl impresionă atât de puternic în dimineaţa aceea. Văzut de mai aproape, chipul părea marcat mai degrabă de boală decât de vârstă şi-i trezi din nou amintiri puternice, dar vagi.

— Scuză-mă, dar, faţa ta şi inelul tău… zise călugărul cu o voce leşinată, numele tău este Tito Melema?

— Da, zise Tito vorbind la fel de leşinat, surprins atât de răceala mâinii, cât şi de mister. Prin imaginaţia sa, grecul nu era deloc neînţelegător sau timid, dar senzaţiile şi percepţiile îl făceau să se dea înapoi şi să pălească asemeni unei fecioare.

— Atunci, înseamnă c-am ajuns la capătul însărcinării.

Călugărul puse mâna pe scapular, iar apoi luase din gentuţa de in atârnată în jurul gâtului o bucată pe pergament îndoit şi închis ermetic împreună cu ceva substanţă adezivă, pe care le puse în mâinile lui Tito. Pe faţa pergamentului era ceva scris în italiană, cu caractere mărunte, dar inteligibile: *Tito Melema, 23 ani, cu o faţă întunecată, dar frumoasă, plete lungi şi negre, zâmbet foarte strălucitor şi cu inel de onix pe degetul mare.* Tito nu se uită deloc la călugăr, dar apoi deschise tremurător pergamentul, în interiorul căruia era scris: *Sunt vândut ca sclav; cred că vor să mă ducă în Antiohia. Bijuteriile sunt suficiente ca să mă poată răscumpăra.*

Tito se-ntoarse spre călugăr, dar nu putea rosti o întrebare decât sugerând-o prin expresia ochilor.

— O am de la Corint, zise călugărul, vorbind cu greutate, de parcă şi-a supraestimat forţele, o am de la un om care murise.

— Deci a murit? zise Tito, tremurându-i inima.

— Nu autorul. Omul care mi-a dat-o era un pelerin, ca mine, pe care autorul l-a încredinţat să o ducă, deoarece omul urma să plece în Italia.

— Ştii ce conţine?

— Nu ştiu, dar pot să bănuiesc. Prietenul tău a ajuns în robie; o să mergi şi-o să-l eliberezi. Dar, acuma nu pot vorbi.

Călugărul, a cărui voce deveni din ce în ce mai slăbită, se prăbuşi pe lespedea pietrei din faţa zidului, iar apoi se ridică pentru a atinge mâna lui Tito, adăugând:

— Sunt la San Marco, mă numesc Fra Luca.

Cap. 11: Dilema lui Tito

După ce Fra Luca termină de vorbit, Tito stătu lângă el, nehotărât, aşteptând momentul când trecătorii se vor împuţina, iar după aceea plecarea călugărului, care merse încetişor până la biserica Santa Felicitá, aflată pe drumul către Via de Bardi.

Dacă acest călugăr e florentin, zise grecul în sinea-i, şi dacă o să rămână la Florenţa, totul s-a dus. Simţea începutul unei noi crize de conştiinţă, care însă nu-l marcă atât de profund pentru a amâna vizita

la Bardo şi a-şi cere scuze pentru absenţa de data trecută. Talentul lui Tito de tăinuire genera cu repeziciune o atitudine tot mai depărtată de neutralitate. Încă mai era posibil să accepte cu sinceritate noua situaţie şi să accepte existenţa lui Baldassarre, dar, fără să arunce o lumină neplăcută asupra refuzului său de dinainte, care fusese studiată în prealabil pentru a evita succesul cererilor sale secrete şi recunoscute, să nu spună nimic de situaţia sa liniştită şi de modul în care a investit florinii, până când, în mod cert, soarta binefăcătorului său nu va fi decisă. Era mai înţelept să se comporte de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, cel puţin provizoriu, motiv pentru care, pe moment, o să amâne soluţia decisivă. Avea o noapte întreagă la dispoziţie pentru meditaţie, mai ales că nimeni n-o să ştie momentul precis în care el a primit scrisoarea.

Astfel că grecul intră în camera de la etajul al doilea, unde Romola şi tatăl ei stăteau ca de obicei pe podea, printre busturile de marmură, departe de atmosfera sărbătorii şi de viaţa cotidiană a străzii, cu un chip mai puţin luminos ca alte dăţi, pătrunsă de un oarecare regret întârziat. Acest regret n-avea nevoie de nicio explicaţie, din moment ce grecul tocmai renunţase să se uite la cursă. După o vreme, Tito se hotărî să mai anime puţin atmosfera serii, în timp ce conştiinţa-i lucră asemeni unei maşinării cu mişcări complexe, îndepărtând anumite subiecte de la linia de conversaţie; iar apoi, la lumina stelelor, pe măsură ce coborî scările şi-nchise poarta sumbră de la intrare, mintea-i atinse un nou stagiu în formarea ţelului.

În ziua următoare, după ce scăpă de treburile profesionale, Tito se-ndreptă de la Via del Coconero înspre mănăstirea de la San Marco. Avea un scop precis: dorea să se asigure de la Fra Luca în ce măsură presupunerile erau adevărate şi pe ce bază se-ntemeiau acestea, dar şi cât timp o să mai rămână călugărul la San Marco. Prin intermediul acestor cunoştinţe, spera să poată fabrica un răspuns care să-l poată scuti de necesitatea părăsirii Florenţei. Până atunci, Tito nu avuse niciodată ocazia de a fabrica o minciună, însă acuma era un prilej optim, care nu-i permitea să creeze o falsitate tacită, iar ingeniozitatea sa era pregătită pentru a realiza acest fapt. Era convins că n-o să plece niciodată în căutarea lui Baldassarre, deşi cândva spuse că dacă există o mărturie sigură care s-ateste că tatăl său era încă în viaţă, o să

meargă să-l caute fără a avea vreo ezitare. Dar, la urma urmei, de ce trebuia să meargă? Oare mai avea un alt scop în viaţă, dacă privea mai îndeaproape, în afara celui de a soarbe toate plăcerile sale? Iar viaţa sa înfloritoare nu permitea incomparabil mai multe plăceri, nu numai pentru dânsul, ci şi pentru ceilalţi, decât viaţa ofilită şi iernatică a unui om care fusese, în trecut, sursa unei fericiri sincere, dar ale cărui idei degeneraseră într-o rigiditate ştearsă? Toate aceste idei fuseseră însămânţate în solul proaspăt al minţii lui Tito, şi dăduseră acolo nişte roade elegante; asta era ordinea lucrurilor, ordinea naturii, ca maturitatea să dea naştere tinereţii. Baldassarre şi-a făcut treaba, i-a dat sâmburele vieţii; Tito zicea că venea rândul lui.

Biletul era atâta de vag: Cred c-o să mă ducă în Antiohia, asta-i era perspectiva; să facă o călătorie lungă, să treacă luni, poate chiar ani, în căutarea a ceva de care n-avea nici acum o garanţie că n-o să se dovedească inutil; să lase în spate începutul unei vieţi de dragoste şi bogăţie; şi să găsească, dacă n-o să afle nimic, aceiaşi parteneri pe care-i ştia pe dinafară. Cu siguranţă că bijuteriile şi florinii aparţineau într-o oarecare măsură lui Baldassarre: în acea măsură prin care se elaborează dreptul de posesiune în afacerile obişnuite, dar în măsura mai largă şi mai naturală prin care lumea aparţine puterii şi tinereţii, aparţineau celui care putea extrage cea mai mare plăcere din ele. Era conştient că nu acesta era simţământul pe care jocul complicat al sentimentelor umane îl promova în societate. Oamenii din jurul său o să se aştepte să dea imediat aceşti florini pentru salvarea binefăcătorului său. Dar ce era simţământul societăţii? O încurcătură de tradiţii şi opinii pline de anomalie, pe care niciun om înţelept nu le poate urma, decât în momentul în care acestea-i asigură propriul confort.

Nu că i-ar părea rău de florinii păstraţi de dragul Romolei; o să scape destul de repede de ei. Bucuria i se datora lui şi era aproape de buzele sale, iar Tito nu dorea ca această bucurie să se depărteze de el și să călătorească din nou, însetat. Toate maximele care cer omului să se depărteze de bunătăţile care-i fac viaţa mai plăcută erau manifestări exterioare ale egoismului uman: ele au fost făcute de oameni care doreau să se sacrifice pentru ei înşişi. Ar vrea ca Baldassarre să nu sufere; ar vrea ca nimeni să nu sufere, dar putea oare o filosofie să-i

demonstreze că trebuie mai mult să-i pese de suferinţa altuia decât de a lui? Ca să poată face asta ar trebui să-l iubească pe Baldassarre cu devotament, dar el nu-l iubeşte: era vina lui?

Recunoştinţă! Văzută de-aproape, n-are nicio cerere validă; viaţa tatălui său ar fi fost mohorâtă fără dânsul; suntem condamnaţi să plătim oamenii pentru plăcerile care ni le oferă? Începând să explice cererile lui Baldassarre, Tito se-arătă la fel de agresiv ca un acid virulent, care distrugea toate ţesuturile sentimentului.

Mintea-i fu eliberată de acea groază care a fost percepută deseori în mod eronat ca fiind cu nimic mai superioară decât grija animalului pentru propria piele, acea veneraţie pentru Nemesis din religiile păgâne și care, deşi a primit o calitate mult mai pozitivă în creştinism, mai este încă simţită de marea masă a oamenilor doar ca o frică vagă de tot ceea ce-i zice fărădelege. Această teroare a nevăzutului este situată cu mult mai sus decât simpla lașitate senzorială care anihilează simţământul de laşitate: este recunoaşterea iniţială care răsfrânge dorinţele și verifică acel control dificil și-ndrăzneţ asupra gândirii imperfecte prin obligaţii despre care nu se poate spune că n-ar avea nimic sacru în absenţa simţurilor. E bine, cântau vechile Eumenide ale lui Eschil, ca frica să fie păzitorul sufletului, conducându-l spre înţelepciune, un bine care s-aducă totdeauna o umbră ameninţătoare în inimile lor, chiar şi în plin soare, altfel cum vor învăţa să se comporte drept? Această pază poate deveni nefolositoare, dar numai dacă legea exterioară a devenit nefolositoare, atunci când iubirea și datoria se unesc într-un singur val și formează o forţă comună.

Când Tito intră în exteriorul mănăstirii San Marco, întrebând despre Fra Luca, nu exista nicio umbră de remuşcare; se simţea prea cultivat și prea sceptic pentru asta. Nutrea de mulţumire când auzea poveşti despre preoţi a căror viaţă imorală era proverbială şi era familiar cu disputele erudite asupra Binelui Suprem, care era la urma urmei, o chestiune de gust. Totuși, frica era un element dominant în natura lui Tito, frică pe care o considera că urmăreşte să-i fure plăcerile; şi-i era teamă ca nu cumva Fra Luca să fie unul din mijloacele care să-l determine să plece din Florenţa.

— Fra Luca… ah, s-a dus la Fiesole, la mănăstirea dominicană

de-acolo; transportat pe o targă, în răcoarea dimineţii. Sărmanul Frate e foarte bolnav. Poţi să-i laşi un mesaj?

Răspunsul veni de la un fra converse sau frate laic103, care avea accentul simplu şi brut al unui ţăran, iar chipul său plicticos nu inspiră nicio urmă de curiozitate.

— Mulţumesc, treburile mai pot aştepta.

Tito se-ntoarse cu un simţământ de uşurare.

— Se pare că acest călugăr nu o să trăiască, zise în sinea-i. Am văzut c-a ameninţat o umbră. Iar la Fiesole n-o să aibă nimic în minte care să-i amintească de mine. De altfel, dacă se întoarce, explicaţia o să fie la fel de bună atunci ca acum. Aş vrea să ştiu cine era chipul acela, de-mi provoca asemenea amintiri.

Cap. 12: Răsplata e aproape dobândită

Tito se-ndreptă cu paşi mărunţi, căci frica-i trecuse; obişnuita-i veselie îşi redobândi dominaţia asupra propriei dispoziţii, deoarece se ducea la Romola. Dar, viaţa Romolei părea o imagine a acelei iubiri îndurătoare, pline de devotament, acea răbdare în faţa sarcinilor enervante, pe care Tito încercase să le micşoreze în timp ce-şi ceru scuze. Grecul nu era departe nici de bunătatea iubirii, nici de alunecarea în viciu. Se afla la vârsta fragedei tinereţi, plină de impulsurile calme ale farmecului şi delicateţei; avea un apetit sănătos pentru bucuriile obişnuite ale omenirii, iar otrava lucra doar în doze slabe. Îşi vându sufletul diavolului, dar pe moment nu era conştient de aceasta. Credea că toate lucrurile o să meargă ca înainte, cu sau fără el; dorea să câştige opinii cât mai favorabile prin meritul eforturilor sale, al învăţării ingenioase, al respectului binevoitor: nu dorea să facă nimic care-ar distruge armonia fiinţelor la care ţinea. Şi ţinea foarte mult la Romola; dorea s-o aibă ca soţie frumoasă şi iubitoare. Şi-ar putea afla şi o alianţă cu persoane mai bogate, a căror avere a fost

---

[103] Fraţi converşi- persoane aparţinând ramurii terţiare a ordinelor mendicante. Aceştia, deşi au ales să ducă o viaţă ascetică şi să trăiască la mănăstire, nu sunt consideraţi călugări propriu-zişi, ci simpli mireni.

realizată prin aceleaşi străduinţe încununate de succes, ca ale dânsului; însă, nicio femeie florentină nu se putea compara cu Romola.

Când ea se află lângă dânsul, și se uita la el cu acei ochi căprii sinceri, Tito se supunea unei influenţe fermecătoare, la fel de puternice și de neînlăturat ca acele vibraţii melodioase care ne acaparează prin imperiul ritmului, încât, atunci când s-au sfârșit, dorim ca ele să înceapă din nou. În timp ce urcă scările de piatră, când încă se află la uşa de la intrare, fără a fi mai altcineva lângă el în afară de Maso, această influenţă părea să pună stăpânire prin simpla dorinţă a aşteptării.

— Bine-ai venit, Tito mi-o se auzi vocea bătrânului, înainte ca Tito să scoată vreun cuvânt. Se părea că apăru o nouă vigoare, o nouă bucurie în vocea bătrânului, faţă de prima conversaţie care avu loc cu mai mult de două luni în urmă. Mi-ai adus manuscrise proaspete, fără îndoială; că, de când am discutat ieri noapte, mi-au venit în cap noi idei; trebuie s-avem un ţel mai precis, trebuie să mergem pe picioarele noastre.

De-ndată ce intră în cameră, Tito dădu un omagiu Romolei, iar apoi se-ndreptă, după obicei, către scaunul lui Bardo, punându-i mâna în palme, ca s-o poată atinge, după care se aşeză pe scaunul cu picioare încrucișate, ornamentat cu volute pe margini, aflat în apropierea cotului bătrânului.

— Ah, zise politicos, am adus manuscrisul cel nou, dar plăcerea ta mai poate aştepta. Ştii c-am braţe tinere şi pot să mă plimb în vârful dealului fără efort. Nu se uită la Romola în timp ce zise aceste cuvinte, dar îşi dădea seama că fata-şi aţinti ochii asupra sa cu plăcere.

— Bine ai zis, fiu-meu. Bardo i se adresase deja în acest mod o dată sau de două ori. Sunt încântat să văd că nu te tragi de la muncă, fără de care, după cum zice înţelepciunea poetului, viaţa n-ar fi nimic pentru cei muritori. Prea des are loc *palma sine pulvere104,* răsplata gloriei fără sudoarea frunţii, asta-i ambiţia celor tineri. Dar ce spun grecii? În dimineaţa vieţii, munceşte; la prânz, dă sfaturi; seara,

---

104 Fără muncă, nu-i răsplată (lat)

roagă-te. [105]E-adevărat, cred c-am ajuns la acea seară neajutorată, ba nu, căci mai am încă nişte sfaturi de dat. Mintea mea, după cum ţi-am mai zis, a fost închisă de un baraj; apele, cândva bogate, sunt întunecoase şi stătătoare; dar tu, Tito, tocmai ţi-ai deschis un dig, şi ele o să curgă cu o forţă care-o să mă ia prin surprindere. Acuma, uite ce vreau, să ne plimbăm un pic pe solul pregătirilor, cu o schemă dezvoltată a comentariului şi ilustraţiei, altfel ne putem pierde şansele pe care le vedem acuma retrospectiv, şi n-o să se mai întoarcă. Asculţi ce zic, Tito?

Tito tocmai se-aplecă pentru a lua manuscrisul, ale cărui suluri căzuseră pe jos, iar urechile geloase ale lui Bardo, notaseră această mişcare. Grecul putea să-şi ceară scuze pentru datul din umeri în faţa acestei perspective, dar nu era neliniştit; era crescut în acea erudiţie laborioasă, detaliată şi minuţioasă, care era principala cerinţă intelectuală a epocii. Cu Romola lângă el, plutea pe acele valuri ale senzaţiei plăcute că totul pare uşor.

— Sigur, zise, vrei să-ţi dezvolţi comentariile asupra pasajelor citate.

— Nu chiar; doresc să introduc un excursus[106]ocazional, unde am amintit de un autor căruia i-am oferit un studiu special, căci pot să mor înainte de a scrie o lucrare separată. Şi nu-i vremea să leneveşti dacă vrei să ai integritate cărturărească şi învăţătură bine-cernită, când este atâta ignoranţă de care te sperii, când sunt oameni precum Calderino, care, după a arătat Poliziano, recurg fără ruşine la tot felul de citate false ca să-şi servească propriile ţeluri de vanitate şi-şi consolidează propriul triumf prin intermediul unor greşeli. De-aceea, Tito al meu, cred că nu e bine să scăpăm ocazia din mâinile noastre. Şi-acum să ne întoarcem în locul unde am citat pasajul din Tucidide şi aş dori, preliminar, să-mi aduci toate notiţele mele făcute asupra traducerii latine a lui Lorenzo Valla, căruia incomparabilul papă Nicolae Vpe care am avut onoarea să-l cunosc când eram încă tânăr, iar el se numea Thomas de Sarzanai-a dat o sumă de 500 scuzi de aur (nu

---

[105] Citat din poemul *Munci şi zile* al lui Hesiod (poet epic grec, sec. VIII î. Hr.)

[106] Expozeu, studio amănunţit (lat)

zic că e prea mult). Valla, altfel de-o faimă dubioasă, a avut parte de mari onoruri pentru învăţătura sa riguroasă; aşa cum zice glumeţul epigramist despre el atunci când a plecat în lumea umbrelor, Pluto însuşi n-a îndrăznit să converseze cu el în limbile antice. Este nevoie ca numele lui să nu fie o pecete prin care să se justifice lucrurile false. Prin urmare, o să introduc un excursus despre Tucidide, în care observaţiile critice ale lui Valla o să-şi găsească un loc mai potrivit. Romola mea, tu o să aduci volumele de care o să am nevoie, le ştii, pe raftul al cincilea din cabinet.

Tito roşi în acelaşi timp cu Romola, iar apoi grăi: O să le aduc, dac-o să mi le arăţi, iar apoi o însoţi grăbit în mica încăpere de alături, unde zidurile erau acoperite cu rafturi de cărţi, aranjate într-o ordine perfectă.

— Acolo sunt, zise Romola, privind în sus, fiecare carte e aranjată aşa cum le-a pus tata înainte de a-şi pierde vederea. (Tito stătu lângă ea fără a se grăbi s-ajungă la cărţi; nu mai fuseseră niciodată împreună în acea cameră.)

— Sper, continuă Romola întorcându-şi ochii larg deschişi înspre Tito, cu un aer de-o încredere gravă, sper că n-o să te superi; munca asta-l face fericit.

— Şi pe mine, Romola, dacă mă laşi să-ţi spun că te iubesc, dacă mă crezi vrednic să mă iubeşti puţin. Discursul era murmurul cel mai profund, iar frumoasa-i faţă întunecată se apropie de dânsa aşa cum nu se mai apropiase înainte, iar apoi o privi cu tandreţe reverenţioasă.

— O să te iubesc, murmură Romola; se uită la dânsul cu aceeaşi privire simplă şi maiestuoasă pe care o avea întotdeauna, însă vocea-i nu fusese niciodată astfel înainte de a cădea în acel murmur. Se părea că amândoi îşi întâlnesc privirile cu mult înainte ca buzele să li se mişte din nou; apoi trecu o clipă şi grăi: Acuma ştiu ce-nseamnă să fii fericit.

Chipurile se întâlniră, iar pletele întunecate se amestecară cu ploaia de păr auriu. Iute ca fulgerul, Tito se aşeză la marginea rafturilor cu cărţi şi ajunse la volumele trebuincioase. Amândoi erau mulţumiţi că sunt liniştite şi separate, căci prima experienţă a conştientizării reciproce era prea rafinată pentru a fi netulburată de senzaţiile

imediate. Totul se-ntâmplă așa de repede, asemeni cursului ireversibil al apei, încât până și atentul și gelosul Bardo nu deveni nerăbdător.

— Ai adus volumele, Romola mea? zise bătrânul, când amândoi reveniră lângă el. Să ai pregătită penița; căci, în timp ce Tito pune notele pe care noi încercăm să le extragem, tu trebuie să le copiezi fără greșeală, să le numeri cu atenție, ține minte, ca să poată corespunde cu numerele din textul pe care o să-l scrie.

Romola avuse totdeauna contribuția ei la redactarea acestei lucrări comune. Tito își ocupă locul pe leggio, pentru a putea scrie și citi, iar ea se așeză pe o masă aflată în fața lui, unde era gata să-i dea tatălui ei orice ar dori sau să-i aducă volumul pe care tocmai îl făcuse. Ocupaseră totdeauna aceleași locuri de când începură să lucreze, deși în ziua aceea părea că totul e nou; era atât de diferit ca ei să stea de-o parte și de alta, ca Tito să primească o carte din mâinile ei, pe care o lua de pe genunchii tatălui. Totuși, nu era nicio finețe care să asigure atingeri sau priviri în plus. Fiecare femeie își creează după propria-i plăcere imaginile dragostei pe care le primește; iar fericirea calmă și profundă a Romolei îl copleși pe Tito asemeni acelei lumini puternice, dar liniștite, a serii care alungă toate neliniștile.

Munciseră timp de două ore, când se opriră din pricina luminii slabe. Deodată, ușa se deschise și intră o figură ciudată, care se aflǎ într-o disonanță totală cu gândurile lor și cu sugestia fiecărui obiect din jur. Era chipul unei femei bătrâne, scunde și robuste, cam de 50 ani, care purta o beretă de catifea neagră sau o scufie închisă, brodată cu perle, sub împletiturile negre, surprinzător de mari, care dezvăluiau o frunte mică și umflată, cu riduri bogate și-ncrețite pe la urechi, în timp ce nuanța surprinzătoare de carmin din partea de sus a obrajilor grași contrastau cu fața-i bolnăvicioasă. Căptușeala orizontală a gâtului era protejată de trei rânduri de perle și un mic colier din aur, iar marginea brodată a rochiei negre de catifea și mânecile largi, moleșitoare, din damasc trandafiriu, erau ușor uzate, arătând ochiului inițiat siguranța satisfăcătoare a faptului că reprezintă rezultatul splendid al croitorului priceput care lucrase timp de 6 luni. Juponul rozaliu, cu acele franjuri de-un alb șters și cu arabescuri din scoici de perle, era expus în mod corespunzător pentru a sugera o imagine plăcută, la fel ca restul îmbrăcămintei. Un frumos rozariu de coral era

agăţat de o parte a centurii corespunzătoare, care avea cu siguranţă o încheietoare din argint lucrată în niello[107]iar în cealaltă parte atârna o scarsella sau o pungă mare, de catifea sângerie, împodobită cu perle. Mica ei mână dreaptă, grasă, arăta de parc-ar fi făcută din făină şi crescută din forma unei coaceri parţiale, şi ţinea în mână o carte de rugăciuni, de-asemenea împodobită cu catifea, argint şi perle.

Chipul era prea obişnuit pentru Tito încât să-l sperie, căci Monna Brigida era un vizitator obişnuit pentru Bardo, fiind exclusă din decretul de interzicere al trivialităţii feminine, pe baza gradului de verişoară a soţiei sale moarte şi a grijii pe care i-o purtase Romolei în copilărie, care se uita acum la ea cu un zâmbet afectuos şi se ridică pentru a-i da un scaun aflat la o distanţă cât mai apropiată de tatăl ei, în aşa fel încât şuvoiul de vorbe să nu fie prea aproape de urechi.

— La cugina? întrebă Bardo, auzind paşii mărunţi şi draperia fluturândă.

— Da, e verişoara ta, zise Monna Brigida, cu o voce vioaie, zâmbind, iar apoi arătând cu degetele spre Tito, după care îşi descoperi faţa pentru a fi pupată de Romola. Totdeauna verişoara ta sâcâitoare care forţează înţelepciunea ta, continuă în timp ce ocupă un loc pe scaun şi-şi făcu vânt cu vălul alb atârnat pe umeri. Bine, bine; n-am adus ceva ştiri din lume, şi-apoi cred că mai există şi altceva în viaţă în afara acestor antici moleşiţi, care vor să fie stropiţi cu apă sfinţită dacă tot ce-am auzit despre ei e adevărat. Nu că lumea n-ar fi destul rea în zilele noastre, că scandalurile care te ţin de nas la fiecare colţ (nu vreau s-aud şi să văd astfel de lucruri, dar nu pot să ţin capu-n geantă) numai ieri, bine, nu te enerva, Bardo, n-o să-ţi spun nimic; chiar dacă nu-s aşa de înţeleaptă ca acei crai de la Răsărit, ştiu câte picioare intră-ntr-o cizmă. Dar, din păcate, Florenţa este un oraş păcătos, nu-i aşa, Tito? Numai că oamenii trebuie să păcătuiască un pic, Messer Domeneddio se aşteaptă la asta, altfel la ce-s bune sfintele sacramente? Şi aşa cum zic, facem reverenţe sfinţilor, dar nu vrem s-ajungem ca ei, altfel viaţa ar fi insuportabilă; aşa o să fie dacă

---

[107] Tehnica *niello* constă în introducerea unui metal de culoare neagră (format dintr-un amestec de argint cu sulfide) în diferitele adâncituri create prin gravare

lucrurile merg după moda asta nouă. Ce credeţi? Azi am fost la nuntă, nunta aia de care s-a vorbit atâta: Dianora Acciajoli cu tânărul Albizzi; toată lumea se-ntreabă de ce-i azi, în loc de ce-a fost ieri; dar, *cieli!*... o astfel de nuntă ar trebui amânată până la Păresimile viitoare, când ar trebui oferită de penitenţă. Că era acolo o mireasă care arăta ca o călugăriţă-n alb, nu tu o perlă pe ea! iar mirele era aşa de solemn de parc-ar fi San Giuseppe. E drept că jumătate dintre invitaţi erau *Piagnoni* (aşa se numesc: *Piagnoni*, bocitori de înmormântare; mai bine zis bocitori plătiţi), acei sfinţi ai faptelor lui Fra Girolamo. Gândeşte-te că nişte familii ca Acciajoli şi Albizzi au ales să se poarte aşa, ei care-şi puteau permite să se îmbrace cel mai elegant! Bine, m-au invitat, deşi puteau să nu o facă, pe motiv că soţul meu era unchiul din partea mamei al lui Luca Antonio, şi-am avut ceva timp la dispoziţie până i-am aşteptat sub baldachinul din faţa casei, înainte să ne dea voie să intrăm. Părea că trebuia să-mi schimb hainele dacă nu doream să stârnesc discuţii, pentru că acolo se afla Monna Berta, care avea pe vremea ei secrete mai urâte decât toate cele care se spun despre mine, iar acuma mă privea ciorâş din scufia ei de pinzochera (beghină) şi-mi zicea să citesc cartea Fratelui despre văduve, că ea a găsit acolo un mare îndrumător. Sfântă Fecioară! se pare că văduvele n-au azi nimic de făcut decât să-şi cumpere sicrie şi să se gândească la ele o mie de ani până ajung să intre acolo, în loc să se mai bucure puţin că li s-au eliberat mâinile pentru prima dată. Şi ce crezi că ne-a servit de muzică pentru a ne face cina mai plăcută? Un discurs lung al lui Fra Domenico de la San Marco, despre doctrinele fericitului lor Fra Girolamo, cele trei doctrine care izvorăsc din inimă; şi tot continuă să le numere pe degete până mi s-au strecurat prin carne. Prima este: Florenţa sau Biserica, nu mai ştiu care, că la început zicea de una şi după aia de alta, o să fie distrusă (dacă zicea de boli, Signoria ar trebui să oprească asemenea predici, că-i destul să-ţi crească umflăturile de spaimă), dar apoi, zicea că Florenţa o să se regenereze; dar la ce bun dacă toţi o să murim de ciumă sau de altceva? Al treilea lucru, asta zicea cel mai des, este că totul o să se-ntâmple în zilele noastre, şi ne tot arăta cu palma, încât mă făcea să tremur ca piftia aia aflată în faţa mea. Fii sigur c-aveau piftii, cu blazoanele familiilor Albizzi şi Acciajoli încrustate pe ele cu diferite culori; încă lumea nu s-a întors chiar aşa de cu susu-n

jos. Dar toată vorbăria lor era că trebuie să ne întoarcem la vechile obiceiuri; atuncea se ridică Francesco Vallori, cu care am dansat odată la Via Larga, pe când el era încă student şi-i erau dragi Medici ca la nimeni altul, şi rosti un discurs despre vremurile de demult, înainte ca florentinii să înceteze a striga *Popolo108* şi să-nceapă a striga *Palle109*, de parcă ăstea ar ceva legătură cu nunta! şi cum trebuie să păzim legile Signoriei lăsate de cer cine ştie de când, că nu trebuie să purtăm asta şi aia, să mâncăm asta şi aia, şi cum manierele noastre au fost corupte şi că citim cărţi proaste; deşi nu puteau zice aşa ceva despre mine…

— Termină, verişoară! zise Bardo pe un ton poruncitor, căci avea o remarcă de făcut şi numai măsurile disperate puteau să oprească lungimea zăngănitoare a discursului Monnei Brigida. Dar, ea începu din nou, ţuguind buzele şi uitându-se la bătrân cu ochii-i rotunzi.

— Francesco Vallori nu greşeşte chiar aşa de mult, continuă Bardo. Bernardo, într-adevăr, n-are o opinie tocmai bună despre el şi-i de părerea că botează ranchiunoşi privaţi în numele zelului public, deşi trebuie să admit că bunul meu Bernardo crede prea puţin în acel patriotism dezinteresat care şi-a găsit gloria printre antici. Dar este adevărat, Tito, că manierele noastre au degenerat oarecum de la acea frugalitate nobilă care, după cum se poate vedea în manifestările publice ale cetăţenilor noştri, este părintele adevăratei măreţii. Căci, după cum am auzit, oamenii îşi pierd timpul uitându-se la spectacolele de la Giostra în loc să formeze o bibliotecă şi să ofere o mare avere omenirii. Totuşi, încă îmi imaginez că noi, florentinii, mai avem ceva din acea sobrietate măreaţă care împiedică acea dărnicie trivială deschisă la marile ocazii şi care poate fi aflată în orice alt oraş al Italiei; c-am înţeles că nobilii de la curtea napolitană şi milaneză râd de sărăcia farfuriilor noastre şi se gândesc cu dispreţ la marile familii care împrumută unii altora mobila şi masa atunci când organizează petreceri. Dar râsul în van al înţelepciunii proştilor înseamnă jumătate

---

108 Poporul (it)

109 Blazonul (it); aluzie la pretenţiile aristocratice ale familiei de Medici

de aplauze.

— Râsul, într-adevăr, izbucni din nou Monna Brigida în clipa în care Bardo se opri. Dacă oamenii doreau să audă un hohot de râs la nunta de azi, atunci cu siguranţă că au fost dezamăgiţi. Când tânărul Niccolò Machiavelli încearcă să facă o glumă şi ne zice poveşti din cartea lui Franco Sacchetti, cum nu-i nevoie ca Signoria să facă reguli pentru noi, femeile, deoarece suntem mai deştepte decât toţi pictorii, arhitecţii şi doctorii de logică din toată lumea, când putem face din negru alb, galbenul s-arate roz şi din strâmb drept şi cum nimic nu-i interzis, atunci putem găsi un nume pentru râs. Sfântă Fecioară! Piagnoni arătau mult mai sumbri ca înainte şi cineva zise despre cartea lui Sacchetti că-i păcătoasă. Bine, n-o citesc, nu pot să mă acuze pentru că nu citesc nimic. Îndură-te de mine ca să nu mai am parte iarăşi de-o astfel de nuntă, dacă asta-i moda; că toţi care nu suntem Piagnoni ne simţeam la fel de confortabil ca puii uscaţi. N-am fost prinsă într-o astfel de cursă decât o dată, şi-atunci era ziua când am fost să-l ascult pe preţiosul Frate la San Lorenzo de Păresimile trecute. Aşa-i că nu ţi-am mai zis de el, Tito? Aproape-mi îngheaţă sângele când mă gândesc. Cum ne trata pe noi, femeile sărmane! şi pe bărbaţi la fel, ca să-ţi spun adevărul, dar nu-mi pasă atâta de mult. Ne numea vaci, bucăţi de carne, stricate şi făcătoare de nenorociri. Pot să-ţi dovedesc c-acolo erau persoane mult mai lumeşti şi mai duşmănoase decât mine, deşi până şi acuma vocea sa îmi zguduie urechile ca o trâmbiţă. După aia, vorbi de părul fals şi O, misericordia! făcu un tablou al unei tinere doamne care stă pe un cadavru vânăt şi despre noi, văduvele cu mintea clară, cu siguranţă că se referea la mine la fel de mult ca la restul, că purtam împletiturile mele, ca dacă unul începe să-mbătrânească, nu trebuie s-arate la fel de hidos ca Befana[110], că văduvele ne târâm pe cadavre, ca vulturi golaşi şi pătaţi ce suntem, şi ne tăiem părul nostru tânăr şi mort pentru a ne împodobi capetele noastre bătrâne. O, şi ce vise am avut! Şi plângea, şi-şi strângea mâinile către noi, şi plângeam şi eu! Apoi, m-am dus acasă şi mi-am dat jos

---

[110] Nume dat unor măşti groteşti care-i reprezintă pe cei trei crai de la Răsărit, puse la geamuri în a douăsprezecea noapte după Crăciun (de la Epifania (Arătarea Domnului), sărbătoare creştină celebrată în 6 ianuarie (la catolici Adoraţia Magilor)

bijuteriile şi lanţul, după aia le-am împachetat, *fu tutt'uno*. [111]Îmi intrase-n cap să le trimit Bunilor Oameni ai Sf. Martin ca aceştia să le dea săracilor, numai că, pe îndurarea Cerului! m-am gândit mai întâi la duhovnicul meu, Fra Cristoforo, la Santa Croce, şi el mi-a zis că asta-i lucrarea diavolului, că aceste predici şi profeţii ale lui Fra Girolamo şi Fra Domenico o să întoarcă lumea cu susu-n jos, şi să nu mai duc să le aud, altfel trebuie să fac penitenţă. Căci, marii predicatori Fra Mariano şi Fra Menico ne-au arătat cum Fra Girolamo predică minciuni (şi e adevărat, că i-am auzit pe amândoi în Dom), cum în visul papei Sf. Francisc susţinu Biserica cu propriile braţe[112], şi că dominicanii caută s-o pună la pământ. Bine, m-am dus *con Dio* şi am fost mai uşurată. N-o să mă mai duc să fiu speriată iarăşi de Frate Predicatore. Şi mai zic înc-o dată: aş vrea ca sărmanul Dino să nu se fi alăturat domicanilor, aşa cum s-a întâmplat în urmă cu mulţi ani, căci am fost încântată atunci când l-am auzit spunând c-o să se-ntoarcă…

— *Silenzio*[113], zise Bardo c-un ton jos şi agitat, în timp ce Romola aproape că se mişcă de pe scaun, strângându-şi mâinile, iar apoi se-ntoarse către Tito, de parc-ar fi vrut să-l cheme. Monna Brigida scoase un mic ţipăt, iar apoi îşi astupă buzele… Doamnă, continuă bătrânul, îţi zic înc-o dată voia mea. Nu mai aduce în casă ştiri despre acest nume; iar ţie, Romola, îţi interzic să mai întrebi despre el. Fiu-meu e mort. Chipul lui Bardo părea să vibreze de pasiune, iar nimeni nu dori să strice iarăşi starea de linişte. Monna Brigida îşi ţinu umerii şi mâinile într-o tristeţe mută, iar apoi ieşi cât mai repede posibil, aruncând multe priviri înspre Tito şi Romola, cărora le ceru să nu se mişte, după care părăsi camera asemeni unui căţeluş gras care a lătrat fără să i dea voie.

Între timp, mintea iute a lui Tito începu să combine ideile cu viteza fulgerului. Deci, fiul lui Bardo nu era chiar mort, cum presupuse; era călugăr şi urma să se întoarcă. Fra Luca, da! asemănarea cu Bardo

---

[111] E totuna (it)
[112] Aluzie la visul papei Inocenţiu III, care avu impresia că Sf. Francisc de Assissi vine să susţină Biserica San Giovanni Laterano, aflată pe punctul de a se prăbuşi; redat în fresca lui Giotto de la Biserica Superioară din Assissi (1295-1300)
[113] Linişte (it)

şi Romola îl făcu să creadă că faţa-i era pe jumătate cunoscută. Oh, de ar muri în clipa aia la Fiesole! Această dorinţă inoportună şi egoistă era singurul lucru care-i veni în gând. E adevărat că voinţa rigidă a lui Bardo era o asigurare suficientă împotriva unei convorbiri între Romola şi propriul ei frate, dar nu şi împotriva trădării a ceea ce ştia către alţii, mai ales când subiectul de discuţie sugera o posibilă căsătorie între numele Romolei şi cel al lui Tito Melema, a cărui descriere o purta în jurul gâtului asemenea unui indice. Nu! nimic altceva decât moartea lui Fra Luca ar putea îndepărta pericolul, dar moartea călugărului era foarte probabilă, iar după acest şoc brusc al descoperirii, mintea lui Tito se odihni pe baza acestei speranţe încrezătoare. Era linişte, iar în amurgul tot mai pronunţat care se instalase de mai multe minute, Romola îndrăzni să spună:

— N-ar trebui oare s-aprind lampa, tată, şi să mergem mai departe?

— Nu, Romola, în noaptea asta nu mai lucrăm. Tito, vino şi stai lângă mine.

Tito se ridică de pe masa de lectură şi se aşeză de cealaltă parte a lui Bardo, aproape de cotul bătrânului.

— Vino mai aproape de mine, *figliuola mia*[114], zise Bardo din nou, după o scurtă pauză, iar Romola se aşeză pe un taburet, lăsându-şi braţul să se odihnească pe genunchiul drept al tatălui ei, în aşa fel încât să-i poată atinge părul cu mâna, după cum îi plăcea să facă de obicei…

— Tito, nu ţi-am zis niciodată c-am avut un fiu, zise Bardo, uitând de emoţie ceea ce s-a întâmplat la prima întâlnire. (Bătrânul era profund îndurerat şi încerca să-şi dea în vileag trăirile, în ciuda mândriei.) Dar m-a părăsit; e mort pentru mine. L-am dezmoştenit pentru totdeauna. Era un cărturar la fel de bun ca tine, dar mai sârguincios şi mai neliniştit, iar câteodată era atât de fermecat şi de absorbit, ca o flăcără hrănită de o sursă puternică; arătând o dispoziţie spre învăţătură din clipa în care îşi deschise ochii spre luminile clare ale raţiunii şi filosofiei, dar s-a compromis sub influenţa unui misticism obscur care împiedică toate regulile datoriei umane aşa cum împiedică

---

114 Fetiţa mea (it)

toate argumentele. Aşa s-a sfârşit: nu mai vorbim de el; e mort pentru mine. Aş vrea ca faţa lui să mi se şteargă din acea lume a memoriei în care lucrurile depărtate par a deveni tot mai clare, iar cele apropiate se pierd. Bardo tăcu, dar nici Tito, nici Romola nu îndrăzniră să vorbească; vocea sa era prea tremurătoare, iar măsurarea sentimentelor sale fu îndoielnică. Dar, imediat, bătrânul îşi ridică mâna şi o puse pe umerii lui Tito pentru a se odihni, în timp ce continuă să vorbească, făcând eforturi de a se calma:

— Dar, ai venit la mine, Tito; nu chiar aşa de târziu. Nu-mi pierd timpul în regrete fără de niciun rost. Când lucrezi cu mine, am impresia că mi-am regăsit fiul.

Bătrânul, preocupat de ţelul principal al vieţii sale, era singurul care se gândea la cartea aia aşa de discutată ce mută fundalul sugestiei unei căsătorii posibile dintre Tito şi Romola, care fusese adus în discuţie de prevenirile lui Bernardo del Nero. Dar, Tito nu scăpă ocazia de a reveni la acest subiect.

— N-ai dori să mă laşi să fiu totdeauna singurul tău fiu? O să-mi permiţi să am grijă de Romola, să fiu soţul ei? Cred că n-o să mă respingă. Zicea că mă iubeşte. Ştiu că nu-i sunt egal prin naştere, prin nimic; dar nu mai sunt un sărman străin.

— E adevărat, Romola mea? zise Bardo încet, în timp ce fu cuprins de un fior evident de bucurie, care-i alungă aspectul posomorât al trăsăturilor.

— Da, tată, zise Romola cu fermitate. Îl iubesc pe Tito, aş vrea să mă mărit cu el, aşa încât amândoi să fim copiii tăi şi să nu ne mai despărţim niciodată. În timp ce ea vorbi, cei doi tineri îşi prinseră mâinile într-o îmbrăţişare puternică, fiind prima oară când se-ntâmplă

acest lucru, iar ochii lor erau aţintiţi cu nerăbdare asupra bătrânului.

— De ce nu? zise Bardo, de parc-ar fi încercat să-şi argumenteze refuzul mai degrabă decât să refuze propunerea. O să fie o fericire pentru mine; şi tu, Romola, ştii cât de bucuros o să fiu. Bătrânul mângâie părul fiicei sale cu delicateţe… Ah! am uitat că tu ai nevoie de-o altă iubire decât a mea. Şi că o să fii o soţie nobilă. Bernardo crede că o să pot găsi cu greu un soţ vrednic de tine. Căci nu eşti ca celelalte femei din turmă: eşti o femeie asemeni celei pe care o visează poeţii nemuritori atunci când cântă vieţile eroilor: tandră, dar puternică, la fel ca vocea ta, care a înlocuit perfect lumina ochilor mei în anii de orbire… Deci îl iubeşti?

Bătrânul se aşeză la dreapta ei, iar apoi grăi, cu aceleaşi vorbe ca înainte:

— De ce nu? O să mă mai gândesc. O să vorbesc cu Bernardo.

Tito simţi o răcoare dezagreabilă în răspunsul bătrânului, căci ochii lui Bernardo del Nero se uitau suspicioşi la el de fiecare dată când îi privea, iar amintirea neplăcută a lui Fra Luca transformă nesiguranţa în frică.

— Vorbeşte pentru mine, Romola, zise grecul implorând, Messer Bernardo este cu siguranţă contra mea.

— Nu, Tito, zise Romola, naşul meu n-o să se opună dorinţelor tatii. Şi-i dorinţa lui că eu ar trebui să mă căsătoresc cu Tito; nu-i aşa, tată? Nimic din ceea ce am dorit nu s-a împlinit aşa de repede: Nu cred că se poate ca lui să nu-i pese deloc de ce mi se-ntâmplă.

Era o rugă scurtă şi simplă, dar reprezenta povestea prescurtată a unei vieţi lipsite de culoare, în care Romola uită de sine în tinereţea ei, care-i conduse toate pasiunile spre o simpatie pentru regretele celor mai în vârstă, ambiţiile mândriei şi indignării bătrâneşti. Niciodată Romola nu putu vorbi atât de direct şi de emfatic despre dragostea sa pentru Tito sau despre oricare alt subiect.

— Romola mia, zise tatăl cu dragoste, făcând o pauză între cuvinte, e-adevărat că niciodată nu m-ai rugat să-ţi îndeplinesc dorinţele tale. N-am putere să-ţi rezist; ba mai degrabă, inima mi s-a alăturat lui Tito încă de la prima întâlnire. Totuşi, trebuie să vorbesc cu Bernardo despre măsurile necesare de luat. Că nu vreau ruşine sau

fapte care să-mi dezonoreze numele. Sunt sărac, dar mai am ceva din părticică din bogăţia familiei (ba, nu mă consider singur). Oricum, trebuie să-mi amintesc că naşterea într-o familie de seamă are obligaţiile sale. Şi nu vreau ca fiica mea să fie dezonorată din reproşurilor de ruşine adresate de concetăţeni. Bartolomme i-a dat-o pe Alessandra grecului Marullo, dar genealogia lui Marullo era bine cunoscută, iar Scala n-are origini nobile. Ştiu că Bernardo o să spună că trebuie s-avem timp. Probabil c-o să-mi reproşeze că mă gândesc prea devreme. Răbdare, copiii mei; sunteţi foarte tineri. Nimic nu mai era de zis. Inima Romolei era cu desăvârşire satisfăcută. Nu şi cea a lui Tito. Dacă amestecul subtil de bine şi rău pregăteşte suferinţa pentru adevărul şi puritatea oamenilor, atunci acelaşi amestec pregăteşte suferinţa şi pentru fărădelege. De-ndată ce Tito o sărută pe Romola la întâlnirea lor de seară, puterea încântării ce mişcă toate fiinţele îşi lăsă amprenta şi asupra acestei femei, a cărei frumuseţe era greu de închipuit ca fiind altceva decât consecinţa naturii nobile, care iubea cu o tandreţe ce-i vorbea prin ochii luminoşi, aducând grecului puternica reacţie de regret că nu putea să fie liber de acea primă înşelătorie ce aduse cu sine pericolul de a fi dezonorat în faţa ei. Era un izvor de mânie amestecat cu fântâna desfătărilor. Oare moartea lui Fra Luca îl putea elibera? Spera că da.

Cap13: Umbra lui Nemesis

Era după-amiaza târzie a zilei de 7 septembrie. Trecuseră mai mult de două luni din ziua în care Tito şi Romola îşi mărturisiseră dragostea reciprocă. Tito tocmai coborâse în prăvălia lui Nello, unde-l găsi pe bărbier stând pe canapea cu boneta pusă peste ochi, în poziţia picior peste picior. Se părea că acesta ţinea în mână manuscrisul unui volum de versuri, găsit printre frunzele uscate. În celălalt colţ al atelierului, Sandro juca moară, singur, urmărind replica mâinii stângi la cererile matematice ale mâinii drepte cu o privire care ilustra un interes deosebit pentru joc.

Plimbându-se cu pasul cel mai galant, Tito luă lăuta şi aşezându-se lângă bărbier, atinse cu uşurinţă corzile instrumentului,

cântând:

Quant e bella giovinezza.
Che şi fugge tuttavia!
Chi vuol esse lieto sta.
Di doman non c'e certezza.[115]

Nello se trezi la fel de repede ca o pasăre. Deodată, se ridică şi-şi dădu boneta de pe ochi.

— Ah! Apollino al meu! Se pare c-am întârziat cu siesta în ziua asta fierbinte. N-a venit în mod natural, ci după ce-am luat o porţie de poezie. M-ai auzit când începeam să recit cuvintele accentuând prima literă, asemeni unui trubadur? Asta-i una din metehnele mele. Mă tem că vinul bun al înţelegerii mi se duce în faţa vasului poeziei, şi o să trebuiască să las acest butoi gol în favoarea unor cupe de parfum, la fel ca geniul incomparabil al cunoştinţelor mele. Ce este, Orfeul meu? aici Nello îşi ridică braţele, iar apoi le îndoi până când mâinile sale atingeau pletele lui Tito, iar apoi şi le retrase de parcă s-ar juca. Ce doreşti de la domesticitul tău Nello? Văd că aud o voce de poruncă în tonul tău subtil. Lasă-mă să văd paiul din ochiul dorinţelor tale, după cum zice sublimul poet, ca după aceea să-l pot lua.

— Dar asta-i nu decât o imagine de croitor a sublimului tău poet, zise Tito, lăsându-şi degetele să cadă uşor pe corzi. Mi-ai dezvăluit motivele nerăbdării mele afectuoase de a-ţi vedea ochii deschişi. Vreau să-mi dai ceva parte din arta ta; nu, nu din cea de obraz; ci din cea de pe zazzera, care-i la fel de încurcată ca politica florentină. Deţii o anumită inteligenţă în felul de a-ţi pune pieptenele, care flatează pielea şi aranjează foarte bine instinctele animalice; şi un pic din cea mai delicată pudră portocalie care nu greşeşte, că o să ajung la palatul Scala şi o să mă prezint într-o companie strălucitoare. Acolo o să fie tânărul cardinal Giovanni de Medici, care-l aduce cu sine pe un tânăr oarecare numit Bernardo Dovizzi de Bibienna, al cărui spirit este aşa de ascuţit încât nu văd altă cale de a rivaliza cu dânsul decât prin pudra din flori de portocal. (Nello tocmai se puse să cureţe

---

115 Tinereţea-i primăvară, / Râzi şi cântă până-ţi vine!/ Fii ferice, că-i fugară, / Nu ştii ce-ţi aduce mâine (it); din *Cântec de carnaval* de Lorenzo de Medici

pieptenele, împingându-l uşor pe Tito în spatele scaunului, pentru a-şi lua halatul.)

— Nu mai vorbi de rivalităţi, *bel giovane mi-o;* Bernardo Dovizzi e-un tânăr deştept, însă nu va reuşi niciodată să prindă aripi, chiar dacă privirea lui are ceva din inteligenţa prevenitoare la fel ca frate-său, Ser Piero, nevăstuica pe care Piero de Medici o ţine printre valuri ca s-o vadă cum cade. Nu! te distanţezi de toţi rivalii şi ţii cerul în degetul drept. Mi-au spus că ai cărat destulă miere pentru a-l îndulci pe acrul Messer Angelo, căci te-a crezut mai puţin măgar decât era de aşteptat, având în vedere buna înţelegere dintre el şi secretar.

— Şi-ntre noi fie, Nello mi-o Messer Angelo are mai multă învăţătură şi erudiţie decât tot ceilalţi cărturari florentini la un loc. Poate că acest răspuns o să-i facă să plângă, având în vedere că acesta este pus la pământ de strigăte, de boli sau de orice altceva; pot să zbor ca şoimul de Pietro Crinito, dar Poliziano este un vultur cu ciocul mare, care o să mă sfâşie, o să mă muşte şi tot n-o să simt vreo diferenţă.

— Nu-ţi contrazic modestia, dacă ai aşa ceva; dar să nu te aştepţi că noi, florentinii deştepţi, să continuăm să zicem aceleaşi lucruri în fiecare zi a vieţii noastre, aşa cum ar trebui să facem dac-am zice totdeauna adevărul. Îl coborâm pe Dante şi-l ridicăm pe Francesco Cei numai de dragul varietăţii, iar dacă te ridicăm pe tine ca un nou Poliziano, Cerul a avut grijă cacest fapt să nu fie o minciună atâta de mare pe cât ar putea fi. Oare nu eşti un stâlp al virtuţii în acest oraş păcătos? Cu ceara din urechile tale, nicio sirenă n-o să te poată ademeni de la Via de Bardi şi de la marea operă pe care o s-o laşi posterităţii.

— Posteritatea bunului adevăr, care o să te surprindă tot aşa de mult ca universul, prin imposibilitatea de a vedea planul acestuia.

— Da, s-a prezis ceva asemănător în zilele astea. Cristoforo Landino a spus că excelentul Bardo a fost unul din cărturarii ăia care se baricadează în învăţătura lor, asemeni cavalerilor în armură, şi se supără că nu sunt băgaţi în seamă; îmi pare că ăştia sunt demni de milă, n-ar lăsa nicio buruiană în grădină. Pentru toţi oamenii care se hrănesc din blidul gol şi sunt plictisiţi de speranţele în van ale discursurilor lungi, messer Cristoforo e o perlă. Ecco! Acuma arăţi

perfect. (Nello-şi dădu jos halatul.) Nu pot să-ţi dau mai multă graţie. Dar, iubirea nu-i totdeauna suficientă pentru a hrăni învăţătura, eh? Ar trebui să-ţi aranjez zazzera înainte de nuntă, nu-i aşa?

— Poate, zise Tito zâmbind, dacă nu cumva messer Bernardo o să-ncerce să-i recomande lui Bardo c-ar trebui să rag ca un leu şi să conduc unul din boii sălbatici ai carului de la Zecca înainte s-o câştig pe Alcesta mea. Dar, recunosc că are dreptate atunci când susţine că-s nedemn de Romola; ea este o pleiadă şi şi-ar pierde din strălucire în faţa oricărui muritor cu care s-ar mărita.

— Gnaffé, modestia-i la locul potrivit, dar soarta pare că a măsurat şi a cântărit ca tu să ocupi nişa rămasă goală în sufletul bătrânului după ce fiu-său l-a părăsit. Se pare că fiul bătrânului e acuma la San Marco, cel puţin aşa zice Cronaca. Ştiai?

De-ndată ce se ridică de pe scaun, Tito fu străbătut de un şoc electric subtil, imperceptibil în exterior, căci grecul tocmai se-apleca să ridice cartea de pe jos, iar degetele sale erau ocupate cu răsfoitul paginilor în timp ce grăi către Nello:

— Nu, credeam că-i la Fiesole. Eşti sigur că se-ntoarce la San Marco?

— Cronaca e autoritatea mea, zise Nello dând din umeri. Nu merg prea des în sanctuar, dar el merge. Ah, adăugă în timp ce luă cartea din mâinile lui Tito, sărmana mea *Nencia da Barberino*. Ce neplăcut e pentru simţămintele tale cărturăreşti să vezi cum paginile au urechi de măgar. Am fost ademenit de somn prin frumoasele rime fermecate ale acelei fecioare rustice *mai gingaşă decât floarea de nap, mai delicioasă ca brânza.* Dar, ca să poţi o avea o asemenea părere despre o contadină, trebuie să mergi diseară, după apusul soarelui, la mantalele de catifea de pe Via Larga, nu la Fierucoloni opmdu-te în Piazza della Nunziata.

— Mă rog, cine-s Fierucoloni? zise Tito cu indiferenţă, punându-şi scufia pe cap.

— Contadinele care vin dinspre munţii de la Pistoia, Casentino şi numai Cerul ştie de pe unde, vin să străjuiască biserica della Nunziata şi-şi vând lâna şi ciupercile uscate la Fierucola, Sfânta Marie Mică, aşa se numeşte. Acolo, fac un spectacol straniu, cu lanternele lor

de hârtie, intonând tot felul de imnuri adresate Sfintei Fecioare, acum, în pragul Naşterii Sale, dac o să ai plăcerea să le vezi. Nu? Ei bine, am văzut destule la viaţa mea, căci se munceşte sălbatic în Piazza. Unul poate să-ţi arunce o piatră sau două în urechi şi să vezi stele verzi fără să-i dea cineva voie. Nu mi-a plăcut niciodată presiunea agitaţiei. Addio.

Tito se simţi neliniştit pe parcursul vizitei sale făcută băiatului-cardinal Giovanni de Medici, cel mai tânăr tânăr dintre călugării cu mitră roşie, arhicunoscutul chip aspru şi întunecat rămas în conştiinţa posterităţii sub numele de papa Leon X. Acesta fu reţinut de o partidă de vânătoare, motiv pentru care întârzia să apară. Trecu o jumătate de oră în momentul în care grecul decise să părăsească palatul Scala cu intenţia de a se duce direct în Via de Bardi. Dar nici nu se-ndepărtă bine de palat, când, spre surprinderea sa, o văzu pe Romola veni spre el dinspre Borgo Pinti. Fata purta un văl lung şi o mantie neagră, dar, cu toate acestea, nu putea fi confundată ca urmare a înfăţişării şi a mersului său tipic. Lângă ea, stătea o arătare scundă, robustă, pe care Tito o recunoscu imediat ca fiind Monna Brigida, în ciuda vestimentaţiei neobişnuit de largi. Romola nu păruse deloc atinsă de contemplările devoţionale, dar sărbătoarea constitui un prilej pentru a ieşi să ia aer, altundeva decât pe acoperişul casei. Aceste ocazii erau atât de rare, din cauza faptului că lui Bardo nu-i plăcea deloc să fie părăsit, încât Tito era sigur că se întâmplase ceva în absenţa lui, trebuind să ofere explicaţii despre absenţa din ziua precedentă. Romola-l văzu pe grec prin văl, iar acest lucru o determină să-şi grăbească paşii.

— Romola, s-a întâmplat ceva? zise Tito, căutând o cale pentru a merge lângă ea.

La început, Romola nu zise nimic, dar Monna Brigida sparse tăcerea:

— Ah, messer Tito, ar fi mai bine să te-ntorci, că ne grăbim. Oare n-avem ghinion? Suntem obligate să-nconjurăm zidurile şi să ne-ntoarcem spre Via del Maglio, din cauza sărbătorii; ţărăncile blochează calea spre Nunziata, de unde n-ar fi decât o jumătate de oră de mers până la San Marco.

Inima lui Tito tremură puternic şi-ncepu să bată cu violenţă.

— Romola, zise grecul cu o voce mai înceată, mergi la San Marco?

Tocmai ieşiseră din Borgo Pinti şi ajunseră lângă zidurile oraşului, în stânga cărora se aflau grădini largi; totul era într-o stare de linişte. Romola-şi dădu jos vălul de pe cap pentru a respira aerul proaspăt, iar în acea clipă, grecul văzu pe chipul ei urma unei agitaţii necontrolate.

— Da, Tito mi-o zise ea, uitându-se la ochii trişti ai grecului, pentru prima dată fac ceva ce nu ştie tata. Îmi pare bine că te-am întâlnit, că-ţi pot spune asta. Dacă mergi la tata, ar fi bine să nu spui că ne-am văzut. Crede că mă duc la văru-meu, deoarece a trimis pe cineva după mine. L-am lăsat pe naşu-meu cu dânsul: ăsta ştie unde mă duc şi de ce. Îţi mai aduci aminte de seara în care a fost menţionat numele fratelui meu şi că tata ţi-a vorbit de el?

— Da, zise Tito încetişor.

Vorbele Romolei produceau o tulburare a minţii grecului, căruia i se prăbuşi inima, văzând posibilitatea ca o mare schimbare să-i strice planurile, dar în acelaşi timp gândurile i se concentrară asupra sutelor de detalii care urmau să schimbe cursul vieţii sale atunci când schimbarea urma să se producă. Totuşi, răspunse Romolei cu privirea unui simţământ înfometat de dorinţă. Era conştient c-ar putea fi ultima dată când Romola o să se mai uite la el cu o încredere nestrămutată.

— Cugina a auzit că o să se-ntoarcă la Florenţa, iar ultima oară când l-am căutat, în seara de San Giovanni, a fost văzut de Maso lângă uşa casei noastre; dar atunci când Maso a mers să-ntrebe de Dino, adică de frate-meu (a fost botezat Bernardino, după numele naşului meu, dar acuma îşi zice Fra Luca), i s-a spus că a fost transportat la Fiesole, din pricina bolii. Azi dimineaţă, Maso a venit c-un nou mesaj, în care se spunea că s-a reîntors la San Marco, iar Maso s-a dus la el. E foarte bolnav, şi m-a rugat să mă duc să-l văd. Nu pot să-l refuz, deşi într-o oarecare măsură îl cred vinovat; îmi amintesc cât de drag îmi era atunci când am fost mică, înainte să ştiu c-o să-l lase pe tata. Probabil că vrea să trimită prin mine ceva vorbe de căinţă. M-a costat o confruntare cu sentimentele tatii, care cred c-a fost totdeauna om

drept. Sunt aproape sigură că tu crezi c-am procedat bine, mai ales c-am văzut că natura ta nu-i așa de rigidă ca a mea și nu se supără de nimic: te costă puţin să ierţi chiar dacă l-ai văzut pe tata cum l-a îndepărtat pe cel căruia i-a oferit dragostea cea mai mare, în sânul căruia şi-a plantat munca şi speranţele, l-a părăsit atunci când avea cea mai mare nevoie de el. Chiar şi tu, Tito, cu greu l-ai ierta.

Ce putea spune? Nu era suficient de ipocrit ca să-i poată spune Romolei că astfel de insulte sunt de neiertat; şi nu avea curajul să mai folosească alte cuvinte pentru a convinge.

— Ai dreptate, Romola, tu ai întotdeauna dreptate, numai că mă crezi prea bun. Era o oarecare doză de sinceritate în aceste ultime cuvinte, iar Tito arăta foarte frumos atunci când le rosti, având o neobişnuită paloare a feţei şi o mişcare subtilă a buzelor.

De-ndată ce se uită la tânărul grec, Romola, dând o interpretare foarte largă acestor cuvinte, așa cum face o minte stăpânită de credinţa în idealuri înalte, scoase nişte lacrimi care oferiră ochilor ei strălucirea bucuriei. Acest simţământ era simţit la fel de intens de amândoi. Dar, fără să se oprească din mers, ea grăi către Tito:

— Acuma, Tito, aş vrea să ne părăseşti, că n-o să fim observate dacă intrăm singure în piaţă.

— Da, ar fi mai bine să ne părăseşti, zise Monna Brigida, c-ai spus adevărul, Tito, toţi sunt cu ochi pe noi. Las-o pe Romola să se ascundă dac-așa vrea; toată lumea ar vrea să vadă ce-i sub văl, că merge c-un pas asemănător unei procesiuni. Nu c-ar fi vina ei, dar la mine nu merge. Cu siguranţă că n-aş vrea să mă duc la San Marco, de-aia m-am îmbrăcat așa, de parc-aş fi un Piagnoni, arăt la fel de bătrână ca Sf. Ana. De n-ar fi sărmanul Dino pe patul de moarte, care vrea să fie iertat, ce rost şi-ar avea resentimentele faţă de morţi? Lasă-i să le simtă atâta vreme cât trăiesc, așa zic eu…

Tito o întrerupse pe Monna Brigida fără niciun fel de remuşcări, iar apoi îşi luă buzele de pe mâna Romolei şi zise:

— Am înţeles, mă supun voii tale.

Grecul se-ntoarse cu spatele către ele, și-şi dădu jos scufia, un semn de reverenţă rareori făcut de localnicii florentini, care ar fi stârnit admiraţia lui Bernardo del Nero faţă de grecul manierat, în

vreme ce, Romola, căreia-i plăceau astfel de omagii, îi răspunse cu o graţie ieşită din comun. Simţămintele grecului erau contradictorii: era încântat că s-a despărţit de ea, dar în acelaşi timp dornic s-o strângă în braţe, atâta timp cât ea îl mai putea iubi fără s-aibă bănuieli. Pentru el, părea clar că fratele Romolei o să-i spună dânsei toate lucrurile pe care trebuie să le ştie şi că Romola o să vină la călugăr să se mărturisească. O să-i spună tot ce s-a întâmplat în anii aceştia care au adus o schimbare aşa de mare: despre poziţia tatălui ei şi a dânsei, despre faptul că o s-o mărite în curând c-un tânăr cărturar, care o să umple locul rămas gol din cauza unui fiu rătăcitor. El o să prevadă reacţia Romolei la aceste planuri şi o s-o întrebe numele viitorului soţ, apoi o să-i spună că ştia de toate astea.

Tito văzu că nu mai este posibilă nicio minciună prin care să poată evita consecinţele nefaste ale disimulării sale. S-a sfârşit cu toate planurile sale din Florenţa. Acolo se afla Messer Bernardo del Nero, care o să fie încântat de faptul că înţelepciunea sfaturilor sale a fost confirmată: avuse dreptate atunci când susţinu amânarea nunţii până în clipa în care poziţia şi caracterul lui Tito vor ieşi la iveală. Acest lucru o să se-ntâmple după ce va sta o bucată de timp în Florenţa.

Istoria tânărului profesor grec, al cărui binefăcător se afla în robie, va fi discutată sub fiecare loggie. Pentru prima oară în viaţa sa, Tito fu cuprins de febra agitaţiei care-i zdruncina încrederea şi stăpânirea de sine; renunţă la vizita pe care dorea s-o facă lui Bardo, iar apoi se plimbă de-a lungul zidurilor până când soarele scăpătase către apus. Fără a avea vreun scop anume, grecul o coti înspre prima intersecţie ce-i ieşi în cale, Via San Sebastiano, care conducea drept în Piazza dell' Annunziata. Se afla într-una din acele mişcări lipsite de orice alte legi în afară de cele ale dorinţei, iar această trecere unde-l conduse impulsul dorinţelor sale fu blocată imediat de grupurile de ţărani. Era gata să se supună oricăror instincte care-i puteau oferi un nou ţel.

Cap. 14: Sărbătoarea ţărănească

Mulţimea-n mişcare şi amestecul ciudat a tot felul de zgomote

care-l întâmpinaseră la intrarea în piaţă îi readuse aminte grecului vorbele lui Nello cu privire la Fierucoloni, motiv ce-l determină să se amestece printre oameni cu acea plăcere a huiduielii şi a înghesuielii caracteristice mişcărilor bruşte. Era plictisit să facă noi calcule asupra unui viitor care-i aducea noi plictiseli, din moment ce urma să rătăcească în urmărirea unui soarte necunoscute. Aşa vedea el căutarea lui Baldassarre.

La fiecare colţ al străzii, se zăreau valuri de oameni îmbulzindu-se în piaţă, într-o direcţie nesigură. Aceştia ţineau în mână făclii pe care erau atârnate lămpi de hârtie. Un cântec monoton, rudimentar, crea un zgomot specific, urmat de ţipete, melodii, cântări deşucheate ale unor voci bărbăteşti ca de flaut, bubuit de tobe şi clănţănit de clopoţei; toate confundându-se într-o adevărată larmă. În fiecare clipă, se puteau observa lumini pale şi vagi, care dispăreau în urma bucăţilor de piatră sfărmată, acompaniate de o nouă serie de ţipete şi strigături. La marginea acestui tumult asurzitor, se găseau câteva grupuri care ţineau rânduiala pazei de Naşterea Maicii Domnului, într-o manieră ceva mai ordonată, realizată printr-o aruncare moderată a pietrelor şi a glumelor. Câţiva zdrenţăroşi aruncau o privire pătrunzătoare înspre mulţimea de ţărani, mormăind cu bucurie o invitaţie la un joc cinstit, cu mâna larg deschisă; două figuri mascate mergeau pe sârmă, smulgând lanternele mulţimii pentru a le învârti împrejur, plimbându-le încoace şi încolo, în moda meteorică; un neguţător cinstit îşi făcea afacerea lângă un stand acoperit cu *berlingozzi* calde, una din preferatele delicatese de făină; un om stătea pe o pâlnie, având spatele sprijinit pe unul dintre pilaştrii de dedesubt ai loggiei din faţa Spitalului de Copii Găsiţi C Speciale degl Innocenti), unde vindea tot felul de pilule-minune inventate de un doctor din Salerno, care urmau să prevină durerea de dinţi şi moartea prin înec. Nu departe de el, întins pe celălalt pilastru, un scamator îşi arăta trucurile pe o platformă de mică dimensiune. În acest timp, câteva calfe mărunte, sătule de districţia plictisitoare a gherilei de aruncat cu pietre, disputau pe intrarea îngustă a Via de Febbrai un joc al acelui sport favorit al florentinilor.

Tito, obligat să-şi găsească o nouă cale a sorţii sale în mijlocul mulţimii, se aflã în acel moment foarte aproape de procesiunea rapidă

a contadinelor desculţe şi cu călcâie bătătorite, în aşa fel încât putea zări feţele bronzate, arse de soare, ale ţărănicilor şi tunicile lor stranii, opace, pline cu o mizerie ereditară, de diferite feluri şi stiluri de îmbrăcăminte, care le făceau să apară în faţa ochilor oamenilor de la oraş drept nişte viermi ancestrali întorşi din pelerinajul pe care ei l-au încheiat c-un secol în urmă. Acolo se aflau şi puternicele ţărănci prost-hrănite din munţii de la Pistoia, care intrau în anul de muncă purtând pe spate bucăţi de ţesătură, de mărime mijlocie, iar în inimi necesitatea speranţei că totul o să fie bine şi frica de nenorociri, având grijă de Sfânta Fecioară, a cărei imagine miraculoasă, pictată de îngeri, urma să fie desprinsă de sub cortină în acest ajun al Naşterii Sale, pentru ca puterea ei nemărginită să poată lucra fără întrerupere. Deodată, Tito fu nevoit să se-ndrepte înspre marginea pieţei, unde se aşezară cu meticulozitate nemişcaţii candidaţi ai atenţiilor şi ai mărunţişurilor, pentru a-şi asigura spatele. Printre aceştia, grecul îl recunoscuse pe Bratti, vechea sa cunoştinţă, care stătea la dedesubtul unui pilastru, într-o linişte ireverenţioasă, privind cu o superioritate rece înspre fiecare trecător ce se apropia de dânsul şi ţinându-şi mâna cu repezeală pe o sacoşă de serj, unde se afla o listă cu lucrurile din coşul care atârna în faţă-i. Aproape surprins de felul neobişnuit de a se plimba al negustorului, Tito se-apropie şi văzu două femei care merseră înspre coşul lui Bratti aruncând o privire plină de curiozitate, în timp ce negustorul deschise larg sacoşa, iar apoi se uită-n altă parte. Era ceva foarte provocator, iar una dintre femei dorea să întrebe ce-avea în coş.

— Înainte să-ţi răspund, Monna, aş vrea să ştiu ce-ai vrea să cumperi. Nu pot s-arăt toate bunurile astea la toate muştele care vin să dea o raită şi nu plătesc nimica. Bunurile mele-s prea valoroase pentru aşa ceva. De-altfel, mi-au rămas numai două şi n-am minte să le murdăresc; căci odată cu şansele bolii de care ăia deştepţi vorbesc atâta, e preferabil să le apreciezi valoarea-n aur. Nu, nu; *andate con Dio.* Cele două femei se priveau reciproc.

— Şi cam cât ar costa? zise cea de-a doua.

— Nu mai mult decât poţi să ai în portofel, *buona donna,* zise Bratti cu un ton pasional de superioritate. Îţi recomand să crezi în Messer Domeneddio şi-n sfinţi; săracii nu pot face ceva mai bun.

— Nu chiar atâta de săraci, zise cea de-a doua femeie, indignată, în timp ce-şi scoase geanta cu bani. Hai acuma! Cât costă un grosso?

— Spun că poţi să scoţi 21 de quattrini pe ăta, zise Bratti rece… dar nu de la mine; n-am să-ţi dau mărunţi.

— Hai; două, atunci? zise femeia, care devenise exasperată, în timp ce însoţitoarea ei o privi cu oarecare invidie. Cred că nu pot să cumpăr mai mult de două.

După câteva încercări şi acte de cochetărie mercantilă, Bratti decise să facă nişte concesii.

— Din moment ce-ţi stă mintea la ele, zise negustorul în timp ce deschise sacoşa subtil, nu vreau să-ţi provoc necazuri; c-aşa cum zice Maestro Gabaddeo116, când unei femei îi stă mintea la un lucru şi nu-şi face rost de el, îi pe cale să se îmbolnăvească mai repede ca de-obicei. Ecco! Mi-au rămas numai două; şi lasă-mă să-ţi zic ceva, îs colege cu degetul lui Maestro Gabaddeo, care-a plecat la Bologna. Îs la fel de deştepte ca doctorul care stă la uşă. Aceste obiecte preţioase erau două inele greoaie din fier, create după moda vechilor inele romane, aşa că de obicei ele nu manifestau niciun interes. Dar, rugina de pe ele şi caracterul întru totul misterios al puterii lor, contribuiau la creşterea interesului, astfel încât se putea lua de pe ele mulţi bani fără plângeri. Prima femeie fu atrasă de aceste monede frumoase şi decise, după negocieri aprinse cu încăpăţânarea lui Bratti, să încheie un târg cu negustorul oferindu-i ceva ţesături, iar, după ce luă inelele rămase, fu cuprinsă de triumf. Bratti îşi acoperi coşul, plin cu tot felul de chestii, obţinute probabil în circumstanţe similare cu ţesăturile, iar apoi îşi părăsi locul de pe pilastru, îndreptându-se cu repeziciune către Tito care, dac-ar fi avut vreme, dorea să evite a fi recunoscut.

— Pe capul lui San Giovanni, zise Bratti aducându-l pe grec lângă pilastru, ce noroc! Discutasem despre tine azi dimineaţă, Messer Greco; şi ziceam că acuma s-a dus lângă signori sunt încântat de ce-ai ajuns, c-ai prins norocul de coadăşi că nu mai pot să vorbesc cu tine, c-acuma nu mai dormi pe ziduri. Dar e norocul tău, Messer Greco, nu al meu: te-am salvat şi am făcut un târg care m-a scăpat de necazuri în

---

116 Personaj comic din culegerea de nuvele a lui Franco Sacchetti

tranzacţii.

— Vorbeşti în ghicitori, Bratti, zise Tito. Adu-ţi aminte: nu-mi înjosesc spiritul, ca tine, prin tot felul de târguri grele cu inele de fier; trebuie să fii clar.

— Pe Sfinţii Evanghelişti! Am făcut cu ele un târg uşor. Dacă un evreu le dă 32%, cred că un creştin trebuie să le dea ceva mai mult. De n-aş avea o conştiinţă înnăscută, aş putea câştiga de două ori mai mulţi bani şi de două ori mai multe ţesături. Dar, să vorbim de inele; am găsit un cumpărător pentru inelul tău, pentru ăla care-l porţi pe deget. Un cumpărător cu bani mulţi în geantă.

— Adevărat? zise Tito, ascultându-l pe negustor în timp ce căta spre inel.

— Un genovez care merge departe, tocmai în Ungaria, după cum am înţeles. A venit şi s-a uitat prin prăvălia mea ca să vadă dacă mai am ceva vechituri cărora nu le ştie preţul; te previn, a crezut că am un dovleac pe umeri. Cotrobăise prin toate prăvăliile din Florenţa. Şi avea un inel, nu chiar ca al tău, dar ceva lucrat în aceeaşi manieră; şi vorbea despre inele, i-am spus că ştiu un tânăr, o cunoştinţă particulară de-a mea, care are un inel de tipul ăla şi el a zis: Te rog, spune-mi cine-i? Să-i zici că-i dau un preţ bun. Şi m-am gândit ca să te caut mâine la Nello. După părerea mea, Messer Greco, nu eşti din ăia care stau să se uite cum curge Arno fără să-şi înmoaie puţin degetele.

Tito nu uită niciun cuvânt din cele spuse de Bratti, deşi pe parcursul conversaţiei, mintea sa era preocupată de cu totul altceva. De ce să păstreze inelul? Era un oarecare sentiment, o oarecare fantezie, care-l prevenise să nu-l vândă împreună cu celelalte bijuterii. Dacă era mai deştept şi-l vindea, probabil că nu mai putea fi recunoscut de Fra Luca. E drept că-l luase de la degetul lui Baldassarre şi l-a pus pe-al lui atunci când frageda mână crescuse la înălţimea potrivită, dar grija superstiţioasă cu care tratase obiectele neînsufleţite nu-i aduse nimic bun. Dimpotrivă, inelul ajutase la recunoaşterea lui.

Tito ajunse să urască să fie recunoscut, mai ales c-această recunoaştere îl determina să-şi accepte trecutul. Oferta străinului, dacă acesta putea să-i dea într-adevăr un preţ bun, putea constitui o ocazie să scape de inel fără să caute vreun cumpărător.

— Vorbeşti cu înţelepciunea ta obişnuită, Bratti, zise Tito. Nimic nu mă poate împiedica s-aud cât oferă genovezul tău. Dar, când şi unde-l pot întâlni?

— Mâine, la trei ore după răsărit, o să vină la prăvălia mea şi dacă spiritul tău e atâta de deştept pe cât cred eu, Messer Greco, o să ceri un preţ mare, căci nu vrea bani. Cred că vrea să cumpere pentru altcineva, nu pentru dânsul, poate pentru ceva mare signor.

— Bine, zise Tito. O să fiu la prăvălia ta, dacă nu mă-mpiedică ceva.

— Şi cu siguranţă c-o să te târguieşti cu nobleţe, de dragul vechii noastre cunoştinţe, că n-o să stau să fixez suma pe care o să mi-o dai în bonul obţinut prin implicarea mea în această afacere. Se pare c-o să treacă o mie de ani până o să ies din piaţă, că sărbătoarea-i plictisitoare. Nu poţi să zici un lucru păcătos, când cineva nu mai are alte bunuri de vândut.

Tito făcu un semn grăbit de aprobare şi rămas bun, iar apoi se depărtă de pilaştri, trezindu-se în mijlocul pieţei şi nevoit să se întoarcă, fără a avea puterea de a-şi croi singur calea. În acest zigzag, grecul se-ndreptă înspre capătul pieţei din partea opusă bisericii, unde, într-o tainiţă întunecoasă conturată de linia neregulată a caselor, se petrecea un spectacol care părea să atragă o parte din mulţime. Lungi hohote de râs întrerupeau un monolog care părea rostit c-un ton încet, fiind uneori oratoric, iar alteori comic şi pătruns de bufonerie. O fată era împinsă în mijlocul unui cerc în ciuda voinţei sale, iar în cealaltă parte o tânără capricioasă îşi croia drum cu coatele.

Piaţa era luminată de o lumină stranie (sus, se zăreau stele pale, iar jos se aflau opacele lanterne unduitoare), în aşa fel încât nu se putea vedea niciun obiect, decât atunci când te aflai aproape de lumânările mişcătoare; dar în tainiţă era o lumină puternică, care intra în contrast cu reliefurile întunecate ale capetelor de spectatori. Tito se amestecă printre aceştia, pentru a observa capul unui om care purta o mitră albă presărată cu însemne cabalistice de culoare galbenă.

— Uitaţi-vă, copiii mei, îl auzi Tito zicând; uitaţi-vă la şansa voastră! Nu neglijaţi sfântul sacrament al căsătoriei atunci când poate fi obţinut pe suma mică a unui quattrino alb, cea mai ieftină căsătorie

obţinută vreodată, care poate fi dizolvată de o bulă specială după voinţa şi plăcerea fiecărui om. Uitaţi-vă la bulă! (Aici, vorbitorul scoase o bucată de pergament cu sigilii mari atârnate deasupra.) Uitaţi-vă la indulgenţa garantată de Sanctitatea Sa Alexandru VI[117]care, fiind ales nou papă datorită pietăţii sale deosebite, intenţionează să reformeze şi să purifice Biserica; şi-a început în mod înţelept prin abolirea abuzului clerical care ţine prea largă sfera privilegiului căsătoriei în afara clerului şi-i stinghereşte pe laici. Scuipaţi, fiii mei, şi plătiţi un quattrino alb! Acesta-i preţul întreg şi unic al indulgenţei. Gologanul este singurul mijloc prin care Sfântul Părinte şterge diferenţa dintre noi şi cei din cler, care nu scuipă şi nu plătesc nimic.

Tito avu impresia că recunoaşte această voce, care avea un inel la modă, dar al cărui chip era prea lăsat în umbră de luminile aflate-n spate pentru a i se recunoaşte trăsăturile. Apropiindu-se cât putea de mult, grecul văzu în cercul din spatele vorbitorului o masă asemănătoare unui altar urcată pe o mică platformă, acoperită cu o draperie roşie presărată de însemne cabalistice galbene. În spatele mesei, ardeau câteva lumânări, circa o jumătate de duzină de făclii, iar pe masă se aflau un aparat de vrăjitorie şi o carte deschisă, de mari dimensiuni, pusă în mijloc. Pe unul din unghiurile din faţă se găsea o maimuţă fixată de lanţul unui inel mic, care ţinea în mână o lumânare, făcând nişte mişcări mai mult sau mai puţin plictisitoare. În acelaşi timp, un băiat poznaş, îmbrăcat într-un halat alb, avea sarcina să mângâie maimuţa şi să aranjeze lumânările. Bărbatul cu mitră purta şi el un halat, iar peste halat, o mantie galbenă, pe care erau marcate cu negru semnele zodiacului. Tito era aproape sigur că mai văzuse undeva acea mutră ursuză de sub mitră: era Maestro Vaiano, scamatorul, din mâinile căruia a salvat-o pe Tessa. Săraca micuţă Tessa! Poate că se afla şi ea printre rândurile de contadine.

---

[117] Alexandru VI (Rodrigo Borgia, 1431-1503)-papă între 1492-1503; personalitate cunoscută prin intrigile şi viaţa imorală, acestea contribuind substanţial la accentuarea problemelor cu care s-a confruntat Biserica Catolică pe parcursul sec. XV-XVI

— Veniţi, fiicele mele! E vremea şi pentru drăguţele care pot avea şanse mari şi pentru cele năpăstuite de soartă. O s-aveţi parte de căsătorie – caldă, gustoasă şi făcută la fel de repede ca berlingozzi! Şi o să vedeţi! (Vrăjitorul chema un grup de ţărăncuţe) Fiecare mireasă o să primească un *Breve* c-un secret înăuntru, un secret demn de banii plătiţi pentru căsătorie. Secretul cum să… nu, nu, n-o să vă spun despre ce secret este vorba şi asta-l face un secret dublu. Atârnaţi-l la gât dacă vă place, şi să nu vă uitaţi niciodată la el; nu spun c-aşa n-o să fie cel mai bine, căci o să vedeţi multe lucruri la care nu vă aşteptaţi. De-l deschideţi, o să vi se rupă piciorul, *e vero,* dar o să ştiţi un secret. Nimeni nu-l ştie, numai eu. Şi ţineţi minte: o să vă dau un *Breve,* nu-l vând, cum ar face un alt om sfânt; quattrino este pentru căsătorie, *Breve* îl primiţi gratis. *Orsu, giovanetti;* veniţi ca fii îndatoraţi ai Bisericii şi cumpăraţi indulgenţa Sanctităţii Sale Alexandru VI.

Această bufonerie era pe gustul mulţimii; Fierucola era o ocazie potrivită în care orăşenii se puteau bucura de astfel de glume, care nu erau atât de indecente ca acelea auzite la carnaval, puse pe rimă de Magnific şi de sateliţii săi poetici. În acea clipă, femeile, aflate deasupra oricărui fel de distracţie, începeau să se înghesuie pentru a primi un *Breve.* Câteva cupluri deciseră să meargă la acest tip de căsătorie, unde se auzeau grimasele solemne şi nonsensurile scamatorului care stătea în faţa cărţii deschise, jongleriile maimuţei şi chiar larma stârnită de pregătiri, acestea stârnind hohote de râs. Tocmai păşise o frumoasă fată de 17 ani, cu ochi strălucitori, îmbrăcată într-o tunică largă şi purtând pe cap o scufie roşie, ţinându-se de mână cu un brunet robust. Rochia-i murdară şi decoltată scoase la iveală nişte umeri rotunzi şi nişte picioare care arătau foarte pitoreşti.

— Repede, fără-ntreruperi, zise tânărul, căci trebuie să-mi duc

mireasa acasă şi să o pictez la lumina lumânărilor.

— Ha! Mariotto118, fiul meu, o să grăbesc ceremonia…

Scamatorul merse mai departe cu cununia, până când fu prevenit de o voce gravă şi familiară că maimuţei i se-ntâmplă ceva neplăcut. Caracterul imperfectului acolit fu pus la încercare de disciplina colegului său de sutană, iar faptul că lăsase altarul să aibă o poziţie orizontală atrase asupra sa o bătaie zdravănă, a cărei violenţă se dovedi prea tare pentru rezistenţa nuielei. O bucată de nuia sări în celălalt capăt al mesei, ameninţând spiriduşul în sutană care fu nevoit să se apere cu o baghetă din lemn, în timp ce maimuţa tocmai sărise pe capul doamnei înalte din fundal, răsturnând altarul şi făcând tot felul de zgomote prin care-şi accentua importanţa în spectacol. Evenimentele stârneau ţipete şi confuzii nu numai printre spectatorii care nutreau o teamă vagă de maimuţa Maestrului, capabilă să facă prostii mult mai mari decât acelea provocate de dinţi şi de strigăte, iar scamatorul însuşi era alarmat de ce se-ntâmplă, căutând să facă în aşa fel încât compatriotul său să nu sufere nicio vătămare. În clipa în care scamatorul se lupta pentru a repara daunele provocate de maimuţă, Tito ieşi din cercul de oameni şi, fără să-i pese să-şi caute un nou loc pe care să poată sta, se lăsă împins treptat înspre biserica Nunziata pentru a se amesteca în grupul de credincioşi.

Lumina splendidă din interiorul bisericii îi pătrunse în ochi cu o forţă atât de mare, încât aproape-l orbi. Ce diferenţă faţă de luminile şi umbrele opace din piaţă! Pentru o clipă, nu putea vedea nimic clar. Splendoarea galbenului avea ceva ceresc şi supranatural pentru multe dintre ţărăncile din piaţă, care zăreau cerul pe jumătate acoperit de munţi şi care mergeau la culcare la apusul soarelui. Cântecul neîntrerupt al corului fu o adevărată desfătare după zgomotele infernale ale mulţimii de-afară. Treptat, imaginea deveni tot mai clară, deşi se mai zăreau încă nuanţe de galben pal amestecate cu o multitudine de culori care ofereau o strălucire intensă.

---

118 Mariotto Albertinelli (1474-1515)- pictor florentin, format în atelierul lui Cosimo Rosselli. şi asociat cu Fra Bartolommeo.

În capela din stânga navei, împodobite cu lămpi argintii, fu scoasă de sub văl miraculoasa frescă a Buneivestiri, pe care vederea oblică a lui Tito, aflat în partea dreaptă a navei, o percepu ca fiind mai întunecată față de excesul de lumină din jur. Toată zona din jurul marii biserici clocotea de ţărănci, unele aplecate în genunchi, altele stând în picioare. Figurile severe de piele bronzată şi îmbrăcămintea zdrenţuită a muntenilor se afla într-un contrast perfect cu chipurile delicate şi capetele acoperite de draperii roșii sau albe ale locuitorilor din vale, organizaţi în grupuri dispersate.

O altă mulţime de oameni se zărea şi pe îndepărtatele înălţimi ale zidurilor, unde putea fi observată aceeaşi înghesuială a oamenilor care se-mping pentru a fi cât mai aproape de atotputernica Fecioară. Acolo se afla mulţimea imaginilor votive de ceară, efigiile marilor personaje, îmbrăcate după moda vremurilor în care trăiau: mari nume florentine, îmbrăcate în lucco negru de mătase, la fel ca în vremurile când stăteau în conciliu; papi, împăraţi, regi, cardinali şi condotieri faimoşi călare pe cai înveşmântaţi în armură; toţi străinii importanţi care au trecut prin Florenţa sau au avut de-a face cu treburile sale; chiar mahomedani, în compania binevoitoare a cavalerilor creştini; unii dintre ei cu feţe înnegrite şi veşminte zdrenţuite de rugina depusă peste secole, alţii proaspeţi şi strălucitori în mantii roşiatice noi sau în corsete de oţel, copii exacte ale celor în viaţă. Toţi erau puşi în nişe, lipsindu-le braţe, picioare sau alte membre. În alte locuri, se găseau spaţii goale, unde anumite imagini fuseseră scoase din cauza dispreţului public sau căzuseră prevestind nenorociri, așa cum se-ntâmplase cu şase luni în urmă, când se desprinse imaginea lui Lorenzo. Era imaginea reînviată a unor patrule de muritori din vremuri de altă dată sau de fragmente ale unor muritori, fiecare reflectând, în diferite grade ale prospeţimii, murdăria sumbră şi

strălucirea pestriţă a mulţimii de jos.

Privirea lui Tito rătăci prin această mulţime sălbatică pentru a căuta pe cineva. Se gândea la Tessa, sperând că-i poate detecta chipul printre mulţimea de scufii albe. Mai bine se gândea la ideea de a fi curtat decât la imaginea Romolei privindu-l cu ochi schimbaţi. Dar, căutările erau zadarnice. Grecul tocmai ieşise din biserică, plictisit de monotonia scenei, când o zări pe Tessa la uşă, aflată doar la doi yarzi distanţă de dânsul. Se aşeză pe zid, în genunchi, în spatele unui grup de ţărănci, care stăteau în picioare şi priveau cu ardoare imaginea sfântă. Capu-i era atârnat înainte cu o privire plictisită, iar ochii-i albaştri cătau absent înspre o bucată de altar, unde se găsea o imagine a Arhanghelului Mihail în armură, cu chipul tânăr şi pletele fluturânde, printre sfinţi bărboşi sau raşi. Mâna dreaptă, care ţine un buchet de coconi, îi căzu încetişor pe piept, iar obrajii rotunzi deveniseră palizi, fie din cauza luminii, fie din cea a plictiselii. Îşi împreună buzele din pricina tristeţii, iar genele-i erau pe jumătate închise. Era imaginea unui copil care-şi dormea somnul dulce.

Tito simţi o dorinţă irezistibilă să meargă la ea şi să primească din partea-i tachinări şi priviri de încredere. Această persoană era lipsită de o judecată morală care să-l poată condamna, iar sufletu-i iubitor şi ignorant, care trăia într-o lume proprie, liberă de cereri şi suspiciuni, constitui o nouă atracţie pentru dânsul. Tessa părea un refugiu ideal în faţa izolării ameninţătoare care-o să vină odată cu dizgraţia. Grecul aruncă o privire precaută prin împrejurimi, pentru a se asigura că Monna Ghitta nu se află-n apropiere, după care se-apropie de dânsa, îngenunche lângă ea şi zice cu o voce înceată:

— Tessa!

Tessa se ridică cu greutate, aşa cum se ridicase şi-n timpul adierii de vânt care-o mângâie galant atunci când ava nevoie. Îşi întoarse capul şi zări lângă ea chipul lui Tito: era chiar mai frumos decât Arhanghelul Mihail, care era aşa de puternic şi aşa de bun deoarece trăia împreună cu Madona şi cu sfinţii119; se ruga să fie şi ea

---

[119] Posibilă aluzie la Arhanghelul Mihail din tripticul de la Certosa di Pavia, pictat de Perugino (însă abia după 1500) achiziţionat de National Gallery în 1855, pe care

printre ei. Zâmbi în fericirea dată de linişte, căci tocmai îi trecuse prin cap că Tito ar putea fi aproape.

— Micuţa mea Tessa! arăţi foarte obosită. De câtă vreme-ngenunchezi aici?

Tessa părea să-şi adune gândurile timp de un minut sau două, iar în cele din urmă grăi către Tito: Mi-e foarte foame.

— Haide, atunci; hai cu mine.

O luă din genunchi şi-o conduse sub una dintre mănăstirile din jurul atriumului, pe vremea aceea încă deschis, nefiind împodobit de frescele lui Andrea del Sarto.

— Cum de eşti totdeauna singură şi atât de înfometată, Tessa?

— Mama-i bolnavă; o dor foarte tare picioarele şi m-a trimis să duc acest cocon la Santissima Nunziata, pentru că-i aşa de frumos! Uită-te! (Îi dădu buchetul de coconi, aranjat cu o precizie întâmplătoare pe o tulpină). Le-a păstrat ca să le-aducă dânsa, dar nu le-a putut; de-aia m-a trimis pe mine pentru că crede că Sfânta Fecioară o s-o vindece de dureri. Cineva mi-a luat geanta cu pâine şi castane, iar oamenii m-au împins înapoi şi mi-a fost aşa de frică să mă duc în mulţime; şi n-am putut să ajung mai aproape de Sfânta Fecioară să dau coconii la Părinte, dar trebuie-oh, trebuie!

— Da, micuţa mea Tessa, o să le dai; dar mai întâi, vino cu mine şi lasă-mă să-ţi dau nişte berlingozzi. Nu-s aşa de departe.

— De unde vii? zise Tessa, un pic nedumerită. Am crezut că n-o să mai vii la mine, deoarece n-ai mai fost în Mercato să cumperi lapte de la noi. M-am pus să zic câteva *Ave,* ca să te-aducă înapoi, dar m-am lăsat, că n-au reuşit.

— Ai văzut c-am venit când o să vrea cineva să aibă grijă de tine, Tessa. Probabil că *Ave* şi-a făcut datoria, chiar dacă a trecut ceva timp. Dar cum de eşti singură aici? Unde vrei să mergi?

— Oh, aş vrea să stau şi să dorm în biserică, cum fac mulţi, în biserică; aşa s-a întâmplat când am venit împreună cu mama şi dimineaţa a venit şi patrigno (tata) cu catârii.

Eliot l-ar fi putut observa direct.

Acuma se aflau în piaţă, unde mulţimea era mai puţin agitată decât înainte, iar luminile se împuţinaseră, căci o mare parte dintre pelerini tocmai plecaseră. Tessa se prinse cu repeziciune de braţele lui Tito cu o linişte satisfăcută, în vreme ce grecul o conduse lângă standul cu merinde. Acest drum fu mult mai uşor, având în vedere că agitaţia tocmai se îndreptă către mijlocul pieţei, unde figurile mascate care umblau pe sârmă găsiseră un spaţiu oportun pentru a executa un dans. Era foarte drăguţ să vezi cum fetiţa nevinovată puse coconii în mâinile lui Tito şi-şi mâncă berlingozzi cu pofta unui copil flămând, să priveşti cum reîncepuse minunata fericire de a fi cu el. Curând, foamea i se potoli, iar acest lucru favoriză apariţia unui nou motiv de bucurie izvorât din relaxare. De-ndată ce se-ndepărtară de stand, Tessa nu mai zise nimic despre înapoierea la biserică, ci aruncă o privire prin împrejurimi, de parcă monumentele din piaţă exercitau o nouă atracţie atunci când se afla-n siguranţă în braţele lui Tito.

— Cum pot să facă aia? exclamă Tessa, uitându-se la dansatorii pe sârmă. Apoi, după o pauză de câteva minute, adăugă: Crezi că-i ajută Sf. Cristofor?

— Poate. De ce te gândeşti la asta, Tessa? zise Tito punându-i braţul pe talie şi cătând înspre ea cu dragoste.

— Pentru că Sf. Cristofor îi foarte înalt; şi-i foarte bun: are grijă de oricine care se uită la el. De obicei îi pe zidul bisericii; prea înalt ca să stea acolo-n picioare, dar l-am văzut şi plimbându-se pe străzi, de San Giovanni, cu Pruncul Iisus în spinare.

— Porumbiţa mea dulce! Crezi că oricine te poate ajuta, dacă te uiţi la ei?

— N-ar trebui să vii totdeauna şi să ai grijă de mine? zise Tessa, întorcându-şi faţa spre dânsul, de parcă grecul i-ar fi strivit obrajii cu mâna stângă. Dar, mai întâi, o să stai cu mine mai mult timp? (Grecul era conştient că prin preajmă se află trecători care o să râdă de el, deşi licenţa distracţiilor de stradă permitea câteva aventuri (e drept, mai puţin ruşinoase), atât în cadrul artiştilor şi al tinerilor de neam, cât şi în cel al oamenilor de rând. Din acest motiv, Tito alese să se îndrepte spre capătul pieţei.)

— Poate c-o să vin la tine curând, Tessa, zise grecul după ce se

depărtaseră de mulţime, având o privire mai degrabă visătoare. Se gândea că, după ce toţi îşi vor întoarce spatele de la dânsul, o să fie adevărată plăcere s-o aibă lângă el pe această fetiţă care îl adoră şi-l protejează de sine însuşi.

Absenţa unui presupus consimţământ îl făcea pe Tito să se simtă neajutorat în faţa perspectivelor sorţii. Avea prea mult nevoie de priviri adânci şi de alintări pentru a nu fi obraznic.

— În Mercato? zise Tessa; nu mâine dimineaţă, c-o să fie acolo patrigno, şi e atâta de dur. Oh! Ai bani şi n-o să se enerveze dac-o să cumperi puţină salată. Şi-avem câteva alune. Îţi plac alunele?

Nu zise nimic, dar continuă s-o privească pătruns de o nobleţe visătoare, iar Tessa se simţi într-o stare de fericire cerească; totul părea pentru ea ceva nou, de parcă tocmai în clipa aceea ar fi coborât dintre nori:

— Sfântă Fecioară! exclamă Tessa cu ardoare, arătându-şi prezenţa; aici se află un părinte sfânt ca episcopul pe care l-am văzut la Prato.

Tito se-uită împrejur, şi văzu cum avansă inconștient câţiva yarzi înspre scamator, Maestro Vaiano, care fusese pe moment ignorat de mulţime. Chipul vrăjitorului se depărtă de grupul de oameni pentru a se ocupa de aşezarea pe masă a aparatului care servea drept altar, pregătind astfel o nouă diversiune pentru clipa în care o să înceteze interesul pentru dans. Maimuţa fu ţinută captivă sub o haină roşie, de unde nu mai putea provoca tulburări, iar băiatul în sutană albă purta ceva fel de farfurie sau oală, din care maestrul lua anumite ingrediente. Masa de altar, împodobită cu veşminte sclipitoare, băiatul în sutană şi chiar mişcările figurii mitrate, care se înclina şi se ridica la lumina lumânărilor erau o parodie a lucrurilor sacre, acestea putând s-o înşele fără dificultate pe Tessa, care se simţea cuprinsă de pietate. Acest sentiment de teamă şi veneraţie era cu atât mai puternic cu cât apariţia acestui sanctuar părea învăluită-n mister; fata îşi aminti că mai văzuse un altar pe stradă şi înainte, în ziua de Corpus Christi[120], în timpul

---

[120] Corpus Christi (Elevaţia Sfântului Trup și Sânge al Domnului Nostru Iisus Hristos)- sărbătoare catolică dedicată euharistiei, cuprinsă în lista de sărbători ale

unei procesiuni. Merse pe partea cealaltă a drumului cătând spre Tito, iar apoi, după o clipă de reflecţie, zise:

— Asta-i din cauza Naşterii Fecioarei.

Între timp, Messer Vaiano se-ntoarse în spate, pentru a-şi da jos mitra şi a-şi schimba veşmintele. Deodată, ochiul său bănuitor îi recunoaşte pe Tito şi Tessa, care se uitau la dânsul. Chipurile lor erau luminate de lumânări, iar faţa sa rămase în umbră.

— Ha! Fiii mei, zise scamatorul brusc, mişcându-şi mâinile în poziţie de binecuvântare, aţi venit să vă căsătoriţi. V-ascult rugăciunile; binecuvântarea Bisericii nu vine niciodată prea târziu.

În timp ce grăi aceste cuvinte, scamatorul se uită la atitudinea şi mimica Tessei, observând un prilej optim pentru a face o nouă glumă, motiv pentru care luă o postură prudentă şi solemnă.

— Vrei să te căsătoreşti cu mine, Tessa? zise Tito încetişor, pe de o parte bucurându-se de această comedie, iar pe de alta gândindu-se la previziunile sumbre care aduceau o dureroasă disperare. Grecul văzu pe faţa ţărăncuţei o expresie de seriozitate copilărească, plină de drăgălășenie. Simţi cum făptura ei vibrează înainte să-i arunce o privire şi-i zice sfios:

— Vrei să mă iei?

Tito răspunse c-un zâmbet şi o duse în faţa scamatorului care, văzând în naivitatea evidentă a Tessei un prilej extraordinar pentru o farsă, îşi asumă o surprinzătoare solemnitate sacerdotală şi luă o mimică de ceremonie, printr-o expunere liberală a *lingua furbesca (latina hoţilor).* Dar, anumite semne care indicau o nouă mişcare a mulţimii îl obligau să facă o concluzie rapidă şi să pună mâinile aflate în poziţie de binecuvântare peste figurile îngenuncheate. Tito, totdeauna dispus să cultive buna dispoziţie, crezu că aceasta-i ultima fază şi-i dădu scamatorului cei 4 grossi, iar apoi se ridică, mulţumind acestuia cu o privire pe care scamatorul o vedea drept un semn că grecul şi-a dat seama de farsă. Dar, Tito era departe de-a înţelege acest lucru şi nu ştia ce să facă în clipa următoare: dacă să-i spună Tessei de glumă şi să râdă împreună cu ea de această găinărie sau s-o lase

---

ciclului pascal (joia de după prima duminică de după Rusalii)

cufundată în iluzii şi să vadă ce-o să urmeze; să vadă ce urmează să zică şi ce-o să facă după asta.

— N-o să mă părăseşti de-acum înainte, zise Tessa, după ce făcu câţiva paşi, şi-o să mă duci unde stai. Tessa grăi aceste cuvinte cufundată-n meditaţie, însă fără un ton interogativ. Dar, după aceea adăugă: Va trebui să mă întorc şi pe la mama, din când în când, ca să-i spun c-am adus coconii şi că-s măritată, şi că n-o să mă mai întorc.

Tito simţi nevoia de a-i vorbi chiar acuma şi în gândirea repezită a acestei nevoi văzu că dac-o dezamăgeşte pe Tessa şi-ar fura şi ultima fărâmă de încredere care, era, odată şi-o dată, singurul lucru ce-l mulţumi pe deplin. O s-o distrugă pe Tessa dac-o s-o facă mai deşteaptă şi mai suspicioasă.

— Da, micuţa mea Tessa, zise cu tandreţe, trebuie să te-ntorci la maică-ta, dar să nu-i spui că eşti măritată; să nu spui nimănui, e ceva secret. Altfel, o să-mi se întâmple-o mare nenorocire şi n-o să mă mai vezi niciodată.

Tessa se uită la el cu faţa-i cuprinsă de teamă.

— Trebuie să te-ntorci să-ţi hrăneşti caprele şi catârii, să faci tot ceea ce-ai făcut înainte, şi să nu zici nicio vorbă despre mine. (Buzele Tessei păliră pentru o clipă.) Şi-apoi, poate c-o să vin şi o să am grijă de tine atunci când o să ai nevoie, aşa cum am făcut şi până acum. Dar, să faci tot ceea ce ţi-am zis, altfel n-o să mă mai vezi niciodată.

— Da, o să fac, o să fac, o să fac, zise Tessa în şoapte, înfricoşată de perspectivele sumbre.

Pentru o clipă, se aşternu liniştea, iar după aceea Tessa, uitându-se la mâna lui, zise: Mama poartă un inel de nuntă. S-a dus într-o zi la biserică şi-acolo şi l-a pus pe deget; după aia, a doua zi, era măritată. Aşa a făcut şi verişoara Nannina. Numai că, după aia, s-a măritat cu Gollo… adăugă fetiţa, prinsă în mrejele comparaţiei dintre experienţa ei şi cea a altora.

— Dar tu nu trebuie s-ar inel de nuntă, Tessa mea, deoarece nimenea nu ştie că te-ai măritat, zise Tito, simţind că este nevoie de ceva insistenţă. Buona fortuna pe care ţi l-am dat merge la fel de bine pentru nuntă. Unii oameni se căsătoresc cu inele, alţii nu.

— Da, e-adevărat, o să vadă inelul, zise Tessa, încercând să se

convingă că un lucru ce-i plăcea foarte mult nu era de fapt atâta de bun pentru dânsa. Ajunseseră din nou la intrarea bisericii şi Tessa – şi aduse aminte de coconii care se mai aflau în mâna lui Tito.

— Ah, trebuie să-mi dai boto şi-o să mergem acolo; trebuie să-l dau la părinte, şi trebuie să-i zic de restul mărgelelor, că înainte am fost prea obosită.

— Da, trebuie să te duci, Tessa; dar eu n-o să vin cu tine. Trebuie să te las acuma, zise Tito, care era prea înfocat şi prea plictisit ca să reintre în acea căldură sâcâitoare, simţind că acesta era ultimul drum pe care-l mai avea de făcut împreună cu ea.

— N-o să te-ntorci? Unde pleci?

Mintea Tessei nu-şi formase o imagine a împrejurimilor şi a faptelor pe care grecul le făcea atunci când nu-l vedea: el dispăruse, iar gândurile fetei, în loc să-l urmărească, se opreau în acelaşi loc unde el era cu dânsa.

— O să mă întorc peste ceva timp, Tessa, zise Tito, ducând-o de la zidurile mănăstiriii până la uşa bisericii. Nu trebuie să plângi; trebuie să mergi la culcare, unde ţi-ai lăsat mărgelele. Aicea-s nişte bani ca să-ţi cumperi micul dejun. Acuma, sărută-mă şi fii fericită, altfel n-o să mai vin la tine.

Tessa făcu un mare efort până-şi puse buzele ca să-l sărute, iar apoi se-ntoarse politicos înspre uşa bisericii. Tito o văzu intrând, iar apoi dând din cap pentru a-şi aproba planul, se lăsă pe un pilastru, îşi dădu jos scufia şi se-ntrebă unde ar putea fi Romola şi ce credea despre dânsul.

Sărmana micuţă Tessa dispăru în spatele cortinei, printre mulţimea de ţărani, dar iubirea care făcuse o pânză din toate speranţele lumeşti, din toate ambiţiile şi plăcerile care-i ocupau cea mai mare parte a zilei, acea iubire identificată cu un sine lărgit, nu putea fi izgonită din conştiinţă. Chiar şi omul care manifestă cea mai tare rezistenţă faţă de ceva neplăcut este nevoit să cedeze în faţa unei presiuni prea mari şi trebuie să simtă durerile şi cicatricile, chiar dacă nu vrea. O astfel de presiune veni şi pentru Tito. Nu ştia ce atitudine să ia sau ce plan să-şi facă astfel încât exilul noilor sale speranţe să fie şi altcumva decât dureros.

Cap. 15: Mesaj pe patul de moarte

Când Romola ajunse la intrarea de la San Marco, îl găsi pe unul dintre Fraţi aşteptându-i sosirea. Monna Brigida se retrase într-o biserică alăturată, iar Romola fu condusă către uşa unei chilii din afara mănăstirii, unde fusese adus invalidul; nicio altă femeie nu era lăsată să intre în acest loc. În clipa în care se deschise uşa, se zări o lumină difuză venind dinspre două sfeşnice cu lumânări aşezate lângă un pat de spital, care arătau faţa slăbită a lui Fra Luca, cu părul de aur tuns şi cu ochi căprii adânci, fixaţi asupra unui crucifix care atârna în faţa-i. Era aşezat într-o postură şezândă, iar Romola fu conştientă că mai era încă un călugăr care stătea pe pat, cu o bonetă neagră pe cap, care tocmai se duse la uşă; conştientă că-n fundal se afla un Chip crucificat care privea înspre cer şi pe zidurile frescei pictate în culori pale, cu faţa radiind de durere. După ce-şi dădu jos gluga, ochii Romolei întâlniră privirea lui Fra Luca uitându-se pentru o clipă la crucifix. Romola fu absorbită de durerea recunoştinţei care identificase imaginea frumosului său frate în chipul slăbit al călugărului.

— Dino, zise ea, aproape plângând de durere. Dar, nu se-nclină în faţa lui, rămase în picioare şi se opri la doi yarzi distanţă de dânsul. Simţea o repulsie de nestăvilit faţă de aspectul călugărului; îi părea că poartă semnul încălcării crude a datoriei care provocase tristeţea tatălui ei, semnul unei superstiţii tendenţioase care oferea acestei încalcări numele de pietate. Taică-său, a cărui mândrie sinceră şi stil de viaţă simplu îl făcu să devină unul dintre puţinii păgâni ai acelei vremi, o crescuse în liniştea unei ignoranţe totale faţă de biserică şi de ceea ce putea oferi aceasta prin disciplinarea credinţei şi a faptelor cu ajutorul unei raţiuni cultivate. În mintea ei, biserica aparţinea unei forme actuale a vieţii complicate de care ea şi tatăl ei trăiseră totdeauna despărţiţi, astfel că n-avea nicio idee despre ceea ce schimbase cursul vieţii fratelui său, nesimţind altceva decât o repulsie şi o indignare lipsită de curiozitate. Cu toate acestea, iubirea profundă din sufletul Romolei îi reaminti imaginea trecutului, iar în timp ce stătea deoparte, rigidă, ochii-i căutau cu ardoare ceva greu de descifrat.

Dar, nu văzu nicio emoţie asemănătoare pe chipul călugărului. Acesta o văzu pe mica sa surioară în totalitatea frumuseţii feminine, aruncând câteva priviri ale unui spirit de readucere aminte.

— Sora mea! zise cu o voce febrilă şi neîntreruptă, abia auzită; ce bine că n-ai refuzat să vii, căci trebuie să-ţi transmit un mesaj şi am puţină vreme.

Romola mai făcu câţiva paşi pentru a se apropia: credea că mesajul o să se refere la cererea de iertare afectuoasă pentru tatăl său, iar inima i se deschise. Nimic nu putea şterge lungii ani de despărţire, iar vinovatul, privind înapoi înspre aceşti ani cu imaginea unuia care comise greşeli de nereparat, o să-i ceară milă. În sfârşit, venise clipa iertării şi a bunei înţelegeri. Dino o să-şi scoată la iveală simţămintele filiale; o s-o întrebe despre orbirea tatălui său, cât de repede s-a întâmplat? Cum au trecut aceste zile lungi şi întunecate? Cum arată viaţa în casa unde a crescut? Cu siguranţă că ultimul mesaj o să fie unul de tandreţe şi părere de rău.

— Romola, zise Fra Luca, am avut o viziune care te priveşte. Am avut-o de trei ori în ultimele două luni; de fiecare dată a fost tot mai clară. De-aia am venit de la Fiesole, căci Cerul m-a găsit vrednic să-ţi dau un mesaj. I-am cerut să aibă milă de tine, mi-am păstrat suflarea ca să…

Respiraţia greoaie îl împiedică să termine fraza. Romola simţi că iarăşi i se răceşte inima. Aşadar, acest mesaj era o viziune, una din acele viziuni de care taică-său vorbise totdeauna cu dispreţ. Indignarea-i cuprinse buzele.

— Dino, am crezut c-o să-i trimiţi ceva cuvinte tatii. L-ai uitat tocmai în clipa în care şi-a pierdut vederea; i-ai făcut viaţa foarte tristă. Nu ţi-a păsat niciodată de el? Niciodată nu ţi-a fost ruşine? Ce religie-i asta, de-acordă un rol mai important viziunilor decât datoriilor fireşti?

Ochii adânci se-ntoarseră încet către dânsa şi o contemplară în linişte timp de câteva clipe, de parc-ar medita la răspunsul pe care să-l dea surorii sale.

— Nu, zise-n sfârşit, grăind cu tonul rece de dinainte, lipsit de pasiune, de parc-ar fi un spirit, nu un om, care trăia printre organele muribundului. Nu; nu mi-a fost ruşine c-am fugit de suflarea arzătoare

a otrăvii păcatului, a cărei fierbinţeală şi uscăciune se învârtea în jurul meu şi-mi adormi simţurile ca vinul de proastă calitate. Tata n-a putut auzi vocea care mă chema zi şi noapte; nu ştia nimic de ispitele diavoleşti ce căutau să mă-mpiedice s-o urmez. Tata a trăit în deşertăciune şi-n păcat fără să creadă-n ele: era la fel ca acele pietre ce strălucesc în mină, în timp ce lumea din jurul lor moare de ciumă. I-am zis asta, dar m-a ascultat cu batjocură. I-am zis că studiile cu care el dorea să-mi întreţin existenţa sunt joacă de copii, jucării moarte, că trebuie făcute cu cumpătare şi că ele trăiesc în pulsul care bate în inima ambiţiilor şi a plăcerilor carnale, căci ambiţiile lumeşti şi plăcerile carnale au făcut toată substanţa poeziei şi a istoriei cu care dorea să-mi bat capul tot timpul.

— Oare tata nu m-a condus către o viaţă pură şi nobilă? (Romola se trase la o parte, nefiind în stare s-a audă o asemenea acuzaţie adusă tatălui ei.) N-a căutat onoruri lumeşti, a trăit în adevăr; chiar el însuşi a negat toate plăcerile, a trăit ca unul din înţelepţii antici. N-a vrut niciodată să trăiască din ambiţii lumeşti şi plăceri carnale; a vrut să trăieşti aşa cum a trăit el, după maximele pure ale filosofiei, în care-ai fost crescut.

Vorbele Romolei aveau ceva din tonul unei lecţii învăţate pe de rost, asemeni tuturor sufletelor tinere, arzânde şi iubitoare, însă acestea erau izvorâte dintr-o credinţă nestrămutată. Faţa-i fu cuprinsă de nişte bujori rozalii. Se simţi amorţită din cap până-n picioare. Fratele ei răspunse din nou slab, continuând să se uite la ea cu aceiaşi ochi lipsiţi de pasiune.

— Ce-au fost pentru mine maximele filosofiei? Mi-au zis să fiu tare, când m-am simţit slab; am fost gata să mă târăsc printre spini, asemeni Sf. Benedict[121] şi să-mi vindec rănile adânci pentru a mă

---

[121]Sf. Benedict de Nursia (480-550)- fondatorul monahismului occidental, prin elaborarea regulii care-i poartă numele. Benedictinii au fost cunoscuţi pentru regimul de asceză severă şi au avut un rol important în revitalizarea învăţământului din Occidentul European după căderea Imperiului Roman de Apus. În iconografie, Sf. Benedict este redat ţinând în mână un buchet de rugi cu spini, simbol al credinţei în Hristos şi al purităţii vieţii monastice. Deviza ordinului benedictin, *Ora et labora (roagă-te şi munceşte),* a devenit o maximă fundamentală a credinţei catolice

elibera de păcat. Căci iubirea lui Dumnezeu m-a căutat şi a pătruns în mine, ca o sămânţă care caută un loc unde să crească. Am fost crescut în nepăsare faţă de credinţa adevărată; n-am studiat doctrinele religiei noastre, dar acestea au pus o stăpânire pe mine ca o revărsare de ape. Am simţit c-acolo este o viaţă a dragostei nemărginite şi a purităţii sufletului, în care nu există o foame de plăceri, nici întrebări care să te tulbure, nici frică de suferinţă. Înainte să cunosc istoria sfinţilor, am presimţit extazul lor. Căci acelaşi adevăr se află şi-n filosofia păgână: există o fericire înăuntrul omului, alta decât aceea de a muri pentru trebuinţele lumeşti, care constă într-o comuniune cu Dumnezeu ca Perfecţiunea Nevăzută. Dar, pentru asta, trebuie să părăsesc lumea: să n-am niciun sentiment, nicio speranţă, să mă-nsor cu ceea a trecut deja; trebuie să trăiesc cu semenii mei ca şi cu nişte suflete omeneşti aflate în viaţa veşnică şi nevăzută. Chemarea îmi poruncea continuu: îmi apăru în viziuni atunci când mintea mi se plictisi de cuvintele zadarnice care-mi aminteau pasiunile unor morţi; veni asupra mea după ce-am fost ademenit în păcat şi s-a dus odată cu mirosul amar dintr-o cupă goală. În viziuni, am văzut înţelesul crucifixului.

Fra Luca se opri, suflând cu greutate timp de-un minut sau două, dar Romola nu mai putea să-i grăiască din nou. Era în zadar tot ceea ce-i întreprinse mintea pentru a lua contact cu fratele ei nepământean, la fel de-n zadar ca şi cum ai încerca să prinzi o umbră. Când acesta-i vorbi din nou, pieptu-i greoi se mai uşură puţin.

— Am simţit pe cine trebuie să urmez, chiar dac-am văzut că şi printre servii Bisericii care susţin c-au renunţat la cele lumeşti, sufletul o să-mi fie ameţit de fumurile ipocriziei, desfrâului şi mândriei. Dumnezeu nu m-a ales, aşa cum i-a ales pe Sf. Dominic şi pe Sf.

Francisc, să mă lupt cu răul din lume şi din Biserică. M-a chemat să zbor: am luat poruncile sfinte şi-am zburat, am zburat spre ţări unde primejdia, batjocura şi dorinţa o să mă poarte, asemeni îngerilor, în odihna din sânul lui Dumnezeu. Am trăit o viaţă de eremit, am condus pelerini, dar misiunea mea a fost scurtă: vălul este prea subţire pentru a mă despărţi de odihna cea veşnică. M-am întors la Florenţa ca să…

— Dino, cred c-ai vrea să ştii dacă tata trăieşte, îl întrerupse Romola, văzând că imaginea vieţii suferindului îi atinse din nou dorinţa de unire şi iertare.

— Ca să-i rog pe fraţii mei, înainte să mor, să studieze limbile orientale, că eu n-am făcut-o şi să se-ndrepte pe căi mai măreţe decât a mea; şi i-am găsit deja gata de muncă. De când am venit, Romola, am văzut c-am fost trimis oarecum pentru tine; nu pentru a-ţi reînnoi legăturile simţămintelor pământeşti, ci pentru a-ţi trimite o ameninţare cerească printr-o viziune. Am avut viziunea asta de trei ori. Căci, în toţi aceşti ani care-au trecut de când m-a chemat acea Voce dumnezeiască, atunci când mă aflam încă în lume, am fost învăţat şi condus de viziuni. În legăturile dureroase ale gândurilor trezite, nu suntem niciodată siguri că nu ne-am amestecat greşelile noastre cu acea fărâmă de lumină pentru care ne-am rugat; dar, în vise şi-n viziuni suntem pasivi, iar sufletele noastre sunt ca un instrument în mâna lui Dumnezeu. Aşa că ascultă-mă şi nu mai zice din nou; timpul e scurt.

Mintea Romolei încercase cu putere să se distragă de la ascultarea acestei viziuni. Indignarea-i cedase, dar numai datorită faptului că simţise că se măreşte distanţa dintre ea şi fratele ei. În timp ce Fra Luca-i vorbi, în cameră intrase un alt călugăr, care se aşeză pe cealaltă margine a patului, cu gluga trasă pe cap.

— Îngenunchează, fiica mea, căci îngerul Morţii e aici şi aşteaptă până când e recepţionat mesajul cerului: lasă-ţi mândria înainte să-ţi lase o roată de fier, zise o voce puternică, aflată într-un contrast vizibil cu cea a lui Fra Luca.

Călugărul nu rosti aceste vorbe pe tonul unei comenzi imperative, ci cu acea stăpânire de sine, care-ţi dă siguranţa c-ai dreptate, amestecată cu blândeţe. Romola, vibrând la auzul vorbelor

călugărului, se-ntoarse cu privirea înspre cealaltă margine a patului, unde văzu un chip ale cărui trăsături erau greu de recunoscut datorită umbrei lăsate de glugă, după care își aținti ochii către mâinile acestuia, ținute pe lângă corp și scoase în relief de mânecile mantiei negre. Mâinile erau marcate de aceeași fizionomie care dădeau putere vocii; erau foarte frumoase și de o delicatețe aproape transparentă. Dispoziția Romolei de a se opune comenzilor, care se dublase în prezența călugărilor, pe care credea că-i detestă, fu lipsită imediat de orice suport, nemaivând niciun detaliu care să-i poată argumenta repulsia. Dar, fața călugărului era ascunsă, iar mâinile păreau să se răscoale împotriva tuturor greutăților. În clipa următoare, mâna dreaptă a călugărului luase un crucifix pentru a ușura oboseala chinuitoare a lui Fra Luca, iar apoi călugărul îi atinse buzele cu un burete uscat, aflat în preajmă.

În acest act al îngenuncherii, călugărul își dădu jos gluga, lăsând să i se vadă trăsăturile, care aveau strălucirea lumânărilor din preajmă. Erau niște trăsături bine conturate, așa cum apăreau în descrierea populară. Călugărul avea un nas mare, arcuit, un maxilar proeminent; peste frunte purta o coroniță din păr aspru și-ntunecat, care ilustra forță și pasiune. Ochii călugărului, de un albastru grizonant, dădeau o strălucire gingașă pleoapelor castanii și arătau, la fel ca mâinile, o sensibilitate puternică. Romola simți c-acestea erau cu siguranță trăsăturile lui Girolamo Savonarola, priorul de la San Marco, pe care-l crezuse mai agresiv decât alți călugări, deoarece era atât de zgomotos. Revolta ei se-ndreptase asupra primei impresii, care aproape c-o obligă să-și lase genunchii la pământ.

— Îngenunchează, fiica mea, zise din nou acea voce pătrunzătoare, mândria corpului este un adevărat obstacol împotriva darurilor care curăță sufletul.

În timp ce grăi aceste cuvinte, se uită la ea cu acea privire blândă, iar ea simți din nou acea influență subtilă a unei personalități care avea darul rar de a-și mișca ascultătorii. În acea clipă, Romola-și lăsă genunchii la pământ, tremurând; renunțând la mândrie, mintea i se schimbă radical, iar ea se găsi din nou în acea stare de pasivitate. Fratele ei începu să-i vorbească din nou:

— Romola, în adâncul nopții, stând treaz, am zărit camera tatii,

biblioteca, cu toate cărţile, marmurele şi acel leggio pe care stăteam şi citeam; te-am văzut pe tine, mi te-ai revelat aşa cum arăţi acuma, cu frumosul tău păr lung, stând lângă scaunul tatii. Iar, pe leggio stătea un om căruia nu i-am putut vedea chipul. Mă uitam şi mă tot uitam, dar tot nu puteam vedea nimic, se-ntâmplă exact aşa cum se şterge o pictură. Şi l-am văzut că se mişcă şi te ţine de mână, Romola; şi l-am văzut că ţine mâna tatii; şi că tustrei aţi coborât pe scări, iar omul căruia nu-i vedeam faţa vă conducea pe un drum. Şi stăteai în faţa altarului de la Santa Croce, iar preotul care te căsătorea avea faţa morţii; şi mormintele se deschiseră şi ieşeau morţii în giulgiu şi vă urmau ca un cortegiu nupţial. Şi mergeaţi printre străzi şi printre porţi drept într-o vale şi mi se părea că el vă grăbea mai repede decât vă ţineau paşii, iar morţii se plictisiseră să vă urmeze şi se-ntoarseră înapoi în morminte. În sfârşit, aţi ajuns într-un loc stâncos, unde nu era pic de apă, nici copaci sau iarbă; iar în loc de apă, am văzut peste tot un scris pe un sul de pergament, iar în loc de iarbă şi copaci am văzut ieşind nişte oameni de bronz şi de marmură, care vă-nconjuraseră din toate părţile. Iar tata a leşinat, că dorea un pic de apă, şi s-a prăbuşit la pământ, iar omul a cărui faţă n-o puteam vedea ţi-a luat mâna şi-a plecat. Şi m-am dus să-i văd faţa, iar faţa era a marelui ispititor. Şi tu, Romola, îţi întindeai mâinile ca să cauţi un pic de apă şi nu găseai. Figurile de bronz şi de marmură păreau să râdă de tine şi să ţină-n mână cupe cu apă, iar atunci când le luai şi le puneai pe buzele tatii, se transformau în pergament. După aceea, figurile de bronz şi de marmură păreau să se transforme-n demoni şi să fure trupul tatii de lângă tine şi toate pergamentele se micşorau din ce în ce mai mult; în locul lor apăruseră pete de sânge, iar din sânge foc, după care toate dispăruseră; iar câmpia era din nou goală şi plină de stânci, şi tu erai singură-n mijlocul acesteia. După aceea a venit noaptea şi n-am mai văzut nimic... De trei ori am avut această viziune. Cred că pentru tine este o adevărată revelaţie: te avertizează c-această nuntă e-o ispită a duşmanului; te cheamă să te dedici...

Pauzele deveniră tot mai lungi şi mai dese, iar fratele Romolei era pe punctul de a suferi o nouă criză care-l făcu să respire greoi, în timp ce ochii priveau înspre crucifix ca asupra unei lumini aflate pe punctul de a se stinge. Până la urmă, îşi regăsi tăria pentru a vorbi din

nou, dar pe un ton din ce în ce mai slăbit, foarte greu de auzit:

— Renunţă la zadarnica filosofie şi la gândurile corupte ale păgânilor; căci în ora durerii şi-a morţii mândria o să se transforme-n batjocură, iar zeii necuraţi vor…

Cuvintele muriseră. În ciuda gândului care-i zicea că viziunea asta nu-i altceva decât un vis, hrănit de amintirile tinereţii şi de convingeri ideale, Romola fu cuprinsă de un fior straniu. Mintea-i nu era pregătită să facă faţă asalturilor unei fantezii bolnave, avea un intelect viu şi o sănătate a pasiunilor omeneşti care erau ţinute prea strâns legate de relaţiile obişnuite ale lucrurilor pentru a găsi urmele unei rătăciri morbide în excepţional. Cu toate acestea, imaginile viziunii o chinuiau şi-i provocau nişte plânsete crude şi dureroase. Pentru ntâia oară, fu martoră la confruntarea cu moartea: deodată, viaţa ei plină de tinereţe deveni sumbră, chiar dacă nu ştia nimic despre cele mai importante nevoi ale vieţii omeneşti; nu simţi nicio suferinţă puternică, nicio durere care să-ţi sfâşie inima; iar acest frate se-ntoarse la ea în această clipă a agoniei supreme, asemeni unei apariţii hidoase dintr-o lume nevăzută. Feţele palide ale durerii înfăţişate în frescă păreau că sunt tot mai aproape de dânsa şi că intră în comuniune cu palidul chip aflat în pat.

— Frate, zise vocea muribundului.

Fra Girolamo se aşeză pe pat, iar în această clipă fratele Romolei nu zise nimic timp câteva clipe, iar apoi adăugă: Romola… În acel moment, Romola veni să se aşeze lângă dânsul, dar se făcu din nou linişte. Cuvintele erau zadarnice.

— Fra Girolamo, dă-i…

— Crucea, zise vocea lui Fra Girolamo.

Buzele muribundului nu mai rostiseră niciun cuvânt.

— Dino! zise Romola, cu un plâns slab, dar pătrunzător, de parcă avu siguranţa că liniştea neînțelegerii nu va putea fi niciodată distrusă.

— Ia crucea, fiica mea, zise Fra Girolamo după câteva minute. Ochii lui nu te mai pot vedea.

Romola-ntinse mâna înspre crucifix, iar acest act părea să-i dezvăluie tensiunea din mintea ei. Un mare suspin izbucni dintr-însa.

Se-nclină în faţa fratelui ei mort, iar apoi plânse cu lacrimi. I se părea c-această primă viziune a morţii o să-i strice pentru totdeauna lumina zilei. Fra Girolamo se duse către uşă şi-l chemă să vegheze pe unul dintre Fraţii care aşteptau afară. După aceea, se duse la Romola şi-i zise cu tonul unei comenzi tandre:

— Ridică-te, fiica mea, şi stai liniştită. Fratele nostru este printre cei aleşi. Ţi-a lăsat crucifixul pentru a-ţi aminti de mesajul ceresc, care o să poată fi pentru tine o adevărată torţă care să-ţi lumineze în întuneric.

Romola se ridică din genunchi, tremurând, îşi puse vălul pe cap şi-şi ascunse crucifixul sub mantie. Apoi, Fra Girolamo o conduse în curtea mănăstirii, care era luminată acum de stele şi de o lanternă aşezată undeva la intrare. În acea zonă, se vedea un grup format din mai multe figuri îmbrăcate în veşmintele demnitarilor laici. Aceştia reprezentau doar câţiva dintre cei care frecventau deseori mănăstirea San Marco pentru a veni să-l viziteze pe prior. Auzind că priorul se afla în preajma Fratelui muribund, deciseră să-l aştepte în acest loc.

Romola fu puţin conştientă de paşii şi mulţimea zgomotoasă de-afară; auzise vocea lui Fra Girolamo zicând pe un ton încet: Fratele nostru ne-a părăsit. Deodată, simţi o mână pusă pe braţ. În clipa următoare, se deschise uşa şi se trezi în larga piaţă de la San Marco, fără vreun alt însoţitor în afara Monnei Brigida şi a servitorului care purta lanterna. Aerul proaspăt îi redeşteptă percepţia spaţială şi o ajută să-şi recapete stăpânirea de sine. Cu toate că scena care tocmai se încheiase fusese atâta de vie şi deosebită faţă de ce cunoscu ea până atunci, această imagine începea să intre-n umbră, cedând loc impresiilor redeşteptate de viaţa de-afară. Îşi grăbi paşii, nervoasă, gândindu-se la teama de a fi din nou cu tatăl ei şi cu Tito; oare nu erau împreună în absenţa ei? Imaginile acelei viziuni, care-i atârnau ca un vis urât nu se stinseră încă, făcând-o să vrea să vadă din nou prezenţa chipurilor mult iubite şi s-audă vocile care s-o asigure că se trezeşte iarăşi la viaţă.

După cum ştim, Tito nu se afla cu Bardo; destinul său era ghidat de conştiinţa unei vinovăţii care-i cerea să renunţe la credinţa deşartă atâta timp cât Romola poseda cunoştinţele care puteau să conducă la despărţirea finală. Dar, buzele care puteau da în vileag aceste

cunoştinţese-nchiseră pentru totdeauna. Previziunea pe care Fra Luca i-o făcuse Romolei venise din acea zonă umbroasă în care sufletele oamenilor caută înţelepciunea în afara simpatiilor omeneşti care reprezintă viaţa şi substanţa acestei înţelepciuni; revelaţia care putea veni în urma întrebărilor simple ale afecţiunii filiale şi frăţeşti se cufundară într-o linişte nestrămutată.

Cap. 16: O farsă florentină

În zorii dimineţii din ziua următoare, Tito se-ntoarse de la prăvălia lui Bratti prin zona îngustă a Ferravecchi. Străinul genovez luă inelul de onix, iar Tito se-alese cu 50 de florini. Îi trecu prin minte că dacă, la urma urmei, Fortuna, prin încâlcirile ei abile, o să-l salveze de necesitatea părăsirii Florenţei, n-ar fi trebuit să vândă inelul, din ce moment ce toată lumea înţelese că poartă acest inel cu predilecţie din cauza unor amintiri. Totuşi, făcuse o afacere subtilă, deloc demnă de laudă, pentru că-n clipele acelea îşi pierduse încrederea în noroc. Plăcerii febrile, determinate de acel prim semnal de alarmă care-i împiedicase mintea să se gândească la viitor, îi luă locul o ameţeală plictisitoare, plină de păreri de rău. Îi păsa atât de mult de plăcerile oferite de buna impresie pe care-o lăsase compatrioţilor, încât îşi dorea ca să nu fi riscat niciodată șansa de a cădea-n dizgraţie prin sustragerea de la ceea compatrioţii săi numeau îndatoriri. Dar, faptele noastre se comportă ca nişte copii pe care i-am zămislit; trăiesc şi acţionează în afara voii noastre. Ba nu: copiii pot fi educaţi, dar faptele noastre nu; acestea au o viaţă de nestăvilit, trăind atât în interiorul, cât şi-n exteriorul nostru; iar viaţa acestor fapte puse pentru prima dată o mare presiune asupra lui Tito.

Tito se-ntoarse către petrecerile din piaţa San Giovanni, dar evită să mai treacă prin Mercato Vecchio, care era foarte aproape, ca nu cumva s-o zărească pe Tessa. Nu era dispus să vadă nimic; putea doar să aştepte primul semn al intrării-n dizgraţie.

Piaţa cu tot felul de frumuseţi era luminată de acel soare cald al dimineţii care se prelinge prin roua unei zile de toamnă, invitând la o lâncezeală însoţită de o oboseală neplictisitoare. Era o dimineaţă de

sărbătoare, când căldura îmbietoare părea să te-nvite la o plăcută plimbare, în care să-ţi arunci privirea către frumuseţile oraşului. Semnele sărbătorii se vedeau la tot pasul: în jurul spaţiului de lângă Baptisteriul octogonal se aflau tot felul de tarabe cu fructe şi flori, iar peste tot catârii absorbeau prospeţimea aerului autumnal, în timp ce proprietarii lor erau duşi probabil la uşile lăcaşurilor sfinte pentru a îngenunchea în faţa Fecioarei, în această dimineaţă a Naşterii ei. Pe platoul de marmură al domului se zăreau tot felul de grupuri împrăştiate de cerşetori şi bârfitori: o babă bătrână cu părul alb şi faţa arsă de soare încuraja o faţă rotundă de prunc să încerce să facă primii paşi mărunţi pe marmura călduţă, în timp ce un câine stătea şi-urmărea acest spectacol cu o oarecare doză de scepticism; dincolo, un cuplu de băieţi cu părul rebel se aplecau să se uite la un olog vânăt la faţă care se-ntinse pe o piatră colorată în nuanţa fragilor; mai sus, pe platformă, se zăreau câţiva oameni care schimbau replici în cadrul unor conversaţii glumeţe sau stăteau în picioare, urmărind atent gesturile făcute de băieţi.

Dar, cea mai numeroasă şi cea mai importantă companie de călători se afla tocmai în locul unde Tito-şi îndreptă paşii. Era acea oră la care Nello era foarte ocupat, căci în acest anotimp plăcut şi la această oră, bărbierul avea clienţi numeroşi, majoritatea dintre ei dorind să fie raşi în faţa vitrinei prăvăliei colorate în nuanţe drăguţe de roşu şi alb, mai degrabă decât printre pereţii înguşti ai acesteia. Nu era o atitudine tocmai sublimă ca un om să stea afară pentru a-i fi luată barba şi să-i curgă nasul, dar asta era moda bărbieritului la familiile respectabile. Era de-a dreptul enervant să vezi cum fiecare om aruncă privirea înspre celălalt ca să observe în ce măsură acesta-i la modă. Era clipa zilei când se puteau auzi cele mai proaspete bârfe ale zilei de ieri şi când limba bărbierului se afla-n plină glorie în timp ce briciu-i era ocupat; această iscusită activitate a celor două instrumente păreau să se-ndrepte către o sursă comună. Tito-şi dădu seama că o să-i fie imposibil să scape din acest cerc; trebuie să zâmbească şi să răspundă şi să se arate în bună dispoziţie. Bine! La urma urmei, nu era decât o neplăcere provocată de mestecatul pâinii şi al bucăţilor de brânză. Omul care lasă să i se afle descoperirea ce i-a tăiat răsuflarea are nervii slabi.

În acea clipă, Tito simţi o mână pe umeri şi nimic din ceea ce s-a întâmplat înainte nu putu preveni senzaţia neplăcută pe care-o provocase această atingere bruscă. Chipul său, întors împrejur, trădă acest şoc neaşteptat, dar proprietarul mâinii care părea să posede o magie atât de necurată izbucni într-un râs vesel. Era un bărbat proaspăt bărbierit, cam de vârsta lui Tito, cu trăsături deosebite, un cap mărunţel, obraji rotunzi şi buze groase, care erau încărcate cu o expresie lipsit de orice stare de nervozitate. Frumoşii săi ochi erau luminaţi de speranţă şi prietenie, aşa cum mulţi ochi tinerise-nchiseră în faţa lumii prin tărie şi dezamăgire. La acea vreme, aceştia dezvăluiau un viitor plăcut pentru Niccolò Macchiavelli, un tânăr de mare perspectivă, care spera să repare necazurile sorţii ce-au afectat vechea sa familie.

— Ce, Melema, ce vis urât ai avut azi-noapte, de mi-ai luat atingerea luminoasă drept atingerea unui *zbirro* sau poate ceva mai rău?

— Ah, Messer Niccolò! zise Tito, revenindu-şi în fire; cred că-n dimineaţa asta am avut în vene un grăunte foarte mare de plictiseală care m-a zguduit văzând că mă apropii de spiritul tău. Adevărul este c-am avut o noapte proastă.

— Mare ghinion, căci eşti aşteptat să străluceşti şi să risipeşti ceaţa de la Grădinile Rucellai. Pun pariu c-o să fii acolo.

— Messer Bernardo a avut onoarea să mă invite, zise Tito, dar poate c-o să fiu ocupat altundeva.

— Ah! Îmi amintesc: eşti îndrăgostit, zise Macchiavelli dând din cap; altfel n-ai avea nişte angajamente atât de neplăcute. De ce nu vii? O să mâncăm claponi şi prepeliţe sub loggia de lângă copacii rari ai lui Bernardo Rucellai; şi-o să fie spiritele cele mai alese ale Florenţei şi vinul cel mai ales. Mai mult, dac-o să fie şi Piero de Medici, spiritele alese o să se-ntreacă în compunerea de versuri improvizate. Urăsc jocul ăla; este o deviză pentru spiritele slabe, care sunt totdeauna inspirate la ocaziile cele mai mărunte.

— Ce te face să zici despre Piero de Medici şi spirite mărunte, Messer Niccolò?, zise Nello, a cărui figură luminoasă domina-n clipa de faţă rama herculeană a lui Niccolò Caparra. Faimosul fierar, pe care

l-am văzut ţinându-şi braţele musculoase şi jacheta de piele prin Mercato Vecchio, era îmbrăcat în acea dimineaţă într-un costum de sărbătoare, şi – ndată aruncă o privire aprobatoare. În acest timp, Nello se-nvârti în jurul lui, îl bărbieri şi-l prinse de nas, după care intrase în polemică prin intermediul acelei vioiciuni magice. Acest fapt îl făcu pe fierar s-arate ca un leu care-şi dă jos coama şi tunica pentru a se pregăti să iasă-n societate.

— N-o să ajungă niciodată secretar dac-alătură lucrurile mari cu cele mărunte în felul ăsta, continuă Nello. Când oamenii mari nu-şi lasă fiii şi fiicele să se căsătorească după voia lor, nici cei mici n-ar trebui să-i lase s-alăture cuvintele aşa cum vor ei. Ai auzit de ştirile pe care ni le-a transmis, aici, Domenico Cennini? Că Pagolantonio Soderini i-a dat lui Ser Piero da Bibienna o casetă prin care s-aranjeze împreună cu Piero de Medici o căsătorie între tânărul Tommaso Soderini şi Fiammetta Strozzi? Şi că, drept pedeapsă, o să-l trimită ambasador la Veneţia?

— Nu ştiu ce să invidiez mai mult, zise Macchiavelli, jignirea sau pedeapsa. Jignirea l-a făcut să devină cel mai popular om din Florenţa, iar pedeapsa o să-l aducă între acei oameni din Italia care ştiu cum să-şi conducă propriile interese.

— Da, dacă Soderini stă mult la Veneţia, zise Cennini, ar putea să-nveţe moda veneţiană şi s-o aducă aicea atunci când se-ntoarce acasă. Soderini au fost prieteni buni cu Medici, dar ceea ce o să se-ntâmple o să deschidă ochii lui Pagolantonio către bunurile vechilor noastre trucuri florentine de a alege o nouă piele atunci când cea veche ne deranjează; dacă nu cumva ne-am pierdut trucurile ăstea în ultimii 50 de ani.

— Nu noi, zise Niccolò Caparra, care se bucura că este liber să-şi folosească buzele, să mănânci ouă-n Păresimi şi o să se topească zăpada. Asta-i ceea ce le-am zis oamenilor noştri atunci când îşi ridicau gălăgioşi cupele la San Gallo şi vorbeau de izbucnirea insurecţii. Le-am zis: să nu planificaţi niciodată o rumoare, mai bine aţi încerca să umpleţi Arno cu găleţi de nisip.

— Caparra, discursul tău oracular merge foarte bine cu bărbieritul, zise Nello. N-o să poţi niciodată să te bărbiereşti dacă

obrazul tău e de-un roşu întunecat. Ecco, Messer Domenico, sunt gata; poţi să vii. Apropo, frumosul meu erudit, continuă Nello, văzându-l pe Tito plimbându-se pe lângă uşă, te-a căutat bătrânul Maso, dar gâtul tău era gol. După aia s-a întors iarăşi. Bătrânul arăta cam mohorât şi părea grăbit. Sper că nu s-a întâmplat nimic rău în Via de Bardi.

— Fără-ndoială că Messer Tito ştie c-a murit fiul lui Bardo, zise Cronaca, în calitate de nou venit.

Inima lui Tito avu un tremur: oare a murit înainte ca Romola să-l poată vedea?

— Nu, n-am auzit, zise Tito, arătând mai multă nelinişte decât dorea, după care se-ntoarse şi se puse lângă uşa de la intrare, renunţând la intenţia de a pleca de-acolo. Ştiam că sora lui a plecat să-l vadă. A murit cumva înainte să ajungă?

— Nu, zise Cronaca, m-aflam în clipa aceea la San Marco şi am văzut-o venind de la chilia stareţului împreună cu Fra Girolamo, care ne-a povestit cum suflarea muribundului a fost ţinută printr-un miracol, pentru a putea face o mărturisire surorii sale.

Tito simţea că soarta lui a fost decisă. Reflectă-n minte toate circumstanţele plecării sale de la Florenţa şi-şi făcu un plan prin care să poată primi banii de la Cennini înainte ca dizgraţia să devină publică. O să mai aştepte puţin şi-o să meargă cu Cennini şi cu banii lui deodată. Stătu nemişcat gândindu-se la acel proiect pe care-l avu în minte: mâinile erau băgate-n centură, ochii-i cătau absenţi înspre mulţime.

Uitându-se la el, Nello era sigur că era absorbit de tristeţea Romolei şi se gândi că o asemenea imagine a tristeţii şi uitării de sine, pe care-o percepuse atunci când îl atinse cu briciul, aruncă o privire provocatoare către Piero di Cosimo, căci nu-l iertase niciodată pe artist pentru refuzul acestuia de a vedea un pronostic mai favorabil în caracterul chipului său favorit.

Piero, care se-aşeză de cealaltă parte a uşii, se apropie de Tito dând din umeri. Frecventa ocazie a provocărilor lui Nello schimbară declaraţia iniţială a pictorului dintr-un ton de neutralitate într-unul de apreciere pozitivă, crezând total neadecvată opinia acestuia despre grecul atât de lăudat.

— Ai mers iarăşi în spatele lui Fra Girolamo, Cronaca? Cred c-o să-l auzim predicând din nou în acest Advent122, zise Nello.

— Înainte nu-i nevoie, zise Cronaca grav, am auzit cea mai bună mărturie a cuvintelor sale de la ultimul Păresimi; căci până şi pentru cei necuraţi necurăţia a devenit o boală; iar sămânţa viciului se transformă în desfrâu până şi pentru cei vicioşi. Nu s-a schimbat nimic de la Păresimi încoace, nici la Roma, nici la Florenţa, dar a fost pusă o nouă pecete în vorbele Fratelui; că recolta păcatului e bogată, iar Dumnezeu o s-o secere cu sabia.

— Cred c-avut iarăşi o nouă viziune, zise Francesco Cei, batjocoritor. Ãlea vechi-s cam perimate. N-ar putea Fratele să-şi angajeze un poet care să-l ajute s-aibe o imaginaţie mai bogată?

— Nu duce lipsă de poeţi în jurul lui, zise Cronaca, pătruns de-o linişte mulţumitoare. Dar, ăia-s poeţi mari, nu ca ăilalţi; şi-s atâta de încântaţi să fie învăţaţi de el şi nu se mai gândesc la faptul că adevărul pe care i l-a zis Dumnezeu e perimat mai mult decât la faptul că lumina lunii-i perimată. Dar, poate că anumiţi prelaţi înalţi şi prinţi cărora le displac denunţurile Fratelui o să fie-ncântaţi s-audă asta; deşi Poliziano, Marsilio Ficino şi alţi oameni de seamă ai Florenţei îl cinstesc pe Fra Girolamo, Francesco Cei-l batjocoreşte.

— Poliziano? zise Cei c-un râs batjocoritor. Da, fără-ndoială că şi el crede în noul Iona123; ascultă oraţiile fine pe care le scrie pentru solii din Siena, în care zice lui Alexandru VI că lumea n-a fost niciodată mai bună ca acuma, pentru c-a ajuns el papă.

— Nu, Francesco, zise Macchiavelli zâmbind, un cărturar

---

[122] Advent-Postul Crăciunului (15 noiembrie-24 decembrie); denumirea provine din cuvântul latin *adventus-i (venire);*

[123] Iona-profet din Vechiul Testament, trimis să predice în cetatea Ninive, pentru a-i salva pe locuitori de la pieire. Iniţial, profetul refuză şi se îmbarcă pe o corabie pentru a merge la Tars. În momentul izbucnirii unei furtuni, Iona este aruncat peste bord în urma unei trageri la sorţi şi înghiţit de un chit. După trei zile, chitul îl aruncă pe profet înapoi pe ţărm pentru a-şi duce misiunea până la capăt. După ce-şi î mplineşte misiunea, are un nou sentiment de revoltă împotriva lui Dumnezeu, motiv pentru care se ascunde sub un vrej de ricin. Drept pedeapsă, vrejul este mâncat de un vierme, iar profetul moare ars de razele soarelui.

oarecare trebuie s-aibă mai multe opinii. Cât despre Frate, oricât ne gândim la sfinţenia sa, îi judeci predicile prea superficial. Secretul oratoriei stă nu în a spune lucruri noi, ci în a spune anumite lucruri cu o anumită putere care să mişte ascultătorii, fără de care, aşa cum zice bătrânul Filelfo, vorbitorul trebuie numit *non oratorem, sed aratorem.* [124]Şi după această probă, Fra Girolamo este un adevărat orator.

— Asta-i adevărat, Niccolò, zise Cennini mişcându-se de pe scaunul de bărbierit, dar o mare parte din secretul său stă în viziunile profetice. Oamenii noştri (nu-i nicio jignire, Cronaca) fug după orice om care are forma unui profet, mai ales când acesta prezice necazuri şi tulburări.

— Mai bine ai zice mai degrabă că marele secret constă în viaţa curată a Fratelui şi-n credinţa puternică; asta-l face ca un sol al lui Dumnezeu.

— Admit, admit, zise Cennini, deschizându-şi palmele după ce se ridică de pe scaun. Viaţa lui îi fără de prihană, nimeni nu i-a reproşat asta.

— Este mulţumit cu desfrâul delicat al aroganţei, izbucni Cei cu ardoare. Îi poţi vedea mândrian ochi şi pe buze. Aude aerul învăluit de numele său, Fra Girolamo Savonarola de la Ferrara: profetul, sfântul, predicatorul atotputernic, care-l înfricoşează pe fiecare prunc al Florenţei pentru a-şi da la o parte obiceiurile păcătoase.

— Haide, haide, Francesco, îţi pierzi umorul tot aşteptând, zise Nello c-un ton de împăcare. Lasă-mă să-ţi astup gura c-un pic de vată. Trebuie să nu-l fac pe prietenul meu Cronaca să se simtă mânios. Obrazul său nu s-a alterat nicidecum de când a devenit un piagnone. Din partea mea, mărturisesc, c-atunci când Fratele a predicat în Dom de Adventul trecut, am căzut într-o aşa stare de somnolenţă încât m-aş fi făcut şi eu piagnone, dacă n-aş fi îngrădit de natura liberală a artei mele şi de lungimea predicilor, care ţin o bucată de vreme înainte s-ajungă la momentul mişcător. Dar, după cum zice Messer Niccolò, Fratele îi mişcă pe oameni printr-o putere mai presus de cea a viziunilor profetice. Călugării şi călugăriţele care prorocesc nu-s deloc

124 Nu orator, ci plugar (lat)

o raritate. Ce zici Luigi Pulci? *Iataganul cel tăios al lui Dombruno avea faima de-a fi vrăjit, dar* (aşa zice Luigi), *dar opinia mea este că tăia foarte tare deoarece era făcut dintr-un oţel de calitate superioară.* Da, da; Paternosterul poate să te radă fără greşeală, dar trebuie să aibă un brici bun.

— Vezi, Nello, zise Macchiavelli, ce doctor poate să călărească aşa de bine pe Ducipal[125]? Cred că piaţa o să fie liberă de aceşti lachei ai morţii cu tunici şi robe stacojii. Omul ăsta arată de parc-ar fi avut ceva aventură nocturnă asemeni Maestrului Simone[126] al lui Boccaccio, iar mantia şi boneta-s un pic cam strunite de ticăloşii; deşi-i deştept ca şobolanul morarului.

— Ah! zise Nello, coborându-şi tonul şi aruncă o privire înspre noul venit, un personaj rotund şi durduliu, călare pe un cal tânăr şi nărăvaş, care suflă din nări cu aerul unui pericol iminent. Acesta făcea un efort continuu pentru a se ţine-n şa şi a călări, menţinând o traiectorie oblică care arătă vederi foarte liberale faţă de progresul epocii… Am avut câteva aventuri ca să-l strunesc, continuă Nello cu glas şoptit, care cred c-o să-i conducă nările interogatorii înspre alt cartier al oraşului. Este un doctor din Padova: zice c-a fost la Prato timp de trei luni şi că s-a întors la Florenţa ca să vadă ce mai poate prinde pe-aicea. Dar, principalul lui truc este să se-nvârtă printre ţărani. N-observi c-aduce nişte genţi mari pe şa? Ăstea o să ţină claponii mari, ouăle şi prânzul care o să-i fie plata pentru jongleriile prosteşti prost plătite. Îşi vinde medicamentele secrete, astfel că-i ţine la uşă pe farmacişti; iar în ultima săptămână a ales să stea în piaţă mai mult de două sau trei ore pe zi, ca să trateze astmul şi copiii plângăcioşi. Mă scoate din nervi să-l văd cum pune mâna pe banii ăia jegoşi ca un şarlatan cu faţa de broscoi sau cum pune-n geantă un porumbel oferind pilule şi pulberi. Dar, i-am pus câţiva spini în şa,

---

125 Ducipal- calul legendar al lui Alexandru Macedon (lat. Bucephalus); în legendele medievale, Ducipal este prezentat ca un animal fantastic, asemănător inorogului (cal alb, cu corn în frunte), atribuindu-se glas omenesc şi puteri supranaturale. Se spunea că aceluia care va reuşi să-l îmblânzească îi va fi dată stăpânirea asupra lumii

126 Personaj din Decameronul lui Boccaccio

altfel n-aş fi florentin. Laudamus! [127]a venit să fie bărbierit; de când am aşteptat asta! Messer Domenico, te rog să nu pleci: aşteaptă; o să vezi un soi rar de prostie, aşa cum ţi-am zis acum două zile. Aici, Sandro! (Nello şopti ceva-n urechile lui Sandro, care se-nvârti cu ochi solemni, dădu din cap, şi urmă aceste semne ale învoielii c-un zâmbet uşor, ducându-şi uneltele de bărbierit cu o repezeală surprinzătoare.)

— Ce-i cu tine, Maestro Tacco? zise Nello în timp ce doctorul reuşi cu greu să-şi strunească animalul înspre atelierul bărbierului. Ai un cal frumos, dar un pic nărăvaş la gură, eh?

— Îi o fiară blestemată, mânca-l-ar *vermocane*! zise Tacco iritat, coborând de pe şa şi grăbindu-şi armăsarul bătrân, conducându-l înspre un grajd de lângă zid pentru a-l lega. Totuşi, adăugă doctorul din amintiri, o fiară zgomotoasă şi valoroasă, pentru unul care vrea s-o cumpere ca să scoată profit din dresaj. O dau ieftin.

— Cam grea pentr-un om care-şi poartă povara învăţăturii, eh, Maestro? zise Nello. Pari înfocat.

— Cu adevărat aş vrea să fiu înfocat, zise doctorul dându-şi boneta, care scoase la iveală un cap mic, chel, o faţă dură, ursuză, cu urechi lungi, gură largă aproape fără buze şi nişte linii adânci, arcuite, aflate un pic mai sus de genele pătrunzătoare, care stăteau la baza epitetului lui Nello de *faţă de broscoi,* acesta constituind fără-ndoială un adevărat compliment pentru un batracian nevinovat. Să călăreşti de la Peretola, când soarele-i sus pe cer, nu-i chiar acelaşi lucru cu lovitul uneltelor pe o bancă la umbră, aşa cum fac doctorii voştri florentini. De asemenea, am făcut o mică raită printre căruţele şi catârii din Mercato Vecchio ca să-l caut pe soţul unei anumite Monna Ghitta, care a avut o căzătură fatală înainte să fiu chemat; şi dacă nu eram eu pentru a cere onorariul…

— Monna Ghitta! zise Nello, în timp ce doctorul îşi întrerupse istorisirea pentru a trage o gură de aer, a-şi aranja capul şi faţa. Fie ca pacea să se coboare în sufletu-i mohorât! Mercato o să mai dorească o gaiţă-n plus dacă limba-i se-odihneşte un pic.

Tito, care se trezi brusc la această consideraţie a bărbierului şi

---

[127] Laudamus-prescurtare din lat. *Te Deum Laudamus (Pe Tine, Doamne, Te lăudăm)*

ascultă cu atenţie dialogul, simţi un nou interes pentru ideile vag formulate despre Tessa, care-i trecură prin minte în seara precedentă: dacă Monna Ghitta este într-adevăr pe ducă, o să-i fie mai uşor s-o revadă pe Tessa: oricând ar fi vrut să facă asta.

— Gnaffé, Maestro, continuă Nello, c-un ton de simpatie, eşti sclavul unor muritori proşti, care, de n-ai fi tu, ar muri ca nişte brute, fără ajutorul pilulei şi-al prafului. E mare păcat să vezi cum limfa ta cultivată curge prin nişte vase atât de vulgare. Crezi că bărbieritul meu o să te împrospăteze şi-o să te ferească de greutăţi? Încă o clipă şi-am terminat cu Messer Francesco. Îmi pare c-am aşteptat o mie de ani până să-l întâlnesc pe omul care poartă toată ştiinţa Arabiei în cap şi-n geantă. Ecco!

Nello-şi puse halatul de bărbier făcând un semn de invitaţie, iar Maestro Tacco se-ndreptă spre acesta şi se-aşeză cuprins de preocuparea căldurii şi a marii sale importanţe, care-l făcea să nu-şi dea deloc seama de ironia cuprinsă în discursul foarte politicos al lui Nello.

— Este-un lucru îmbucărător că un mare medicus ca tine, zise Nello, aranjându-şi halatul, să fie bărbierit de acelaşi brici care l-a bărbierit pe ilustrul Antonio Benivieni, cel mai mare maestru al artei chirurgicale.

— Arta chirurgicală! întrerupse doctorul c-un aer de dezgust. Asta-i moda voastră florentină, să puneţi maeştrii medicinei la acelaşi nivel cu oamenii care fac tâmplărie cu picioare sparte şi-ţi ţes rănile ca nişte croitori şi-ţi aruncă afară excrescenţele de parc-ar fi nişte măcelari care tranşează carnea? *Via!* O artă manuală, pe care o poate învăţa orice artificiu, şi care a fost practicată de simpli bărbieri ca dumneata, să fie la acelaşi nivel cu nobila ştiinţă a lui Hippocrate, Galienus şi Avicenna, care penetrează influenţele oculte ale stelelor, plantelor şi bijuteriilor! O ştiinţă eliberată de barbarisme!

— Nu, Maestre, zise Nello folosind deliberat un ton emfatic, de parc-ar fi dorit să prelungească discursul anterior, e-adevărat că nu m-am gândit niciodată să-i plasez la acelaşi nivel: ştiu că ştiinţa ta-i foarte aproape de misterele şi miracolele Sfintei Biserici. Dar vezi, mi-e milă de ea (la aceste cuvinte, Nello căzu-ntr-un ton de simpatie

amestecată cu regret) ştiinţa ta înaltă îi ascunsă ochilor profani ai vulgului, astfel încât devii un obiect de invidie şi calomnie. Îmi pare rău că-ţi zic asta, dar sunt nişte compatrioţi josnici în oraş, nişte ticăloşi, care se plimbă în tunici de noapte şi au bărbi lungi, şi-şi fac afaceri din a scoate nervii fiecărui om care se descurcă bine. Lasă-mă să-ţi spun ceva, că eşti străin: ăsta-i un oraş unde fiecare om trebuie să aibă unghii foarte mari pentru a putea mişca roata norocului în aşa fel încât să poată avea parte de fericire. Deja circulă poveşti, fără-ndoială nişte scorneli, care mă fac să-mi fac griji pentru soarta ta, care mă fac să-ţi urez s-ajungi bine la Arezzo. N-am prea văzut ca unul de teapa ta să fie ucis cu pietre, pentru că, deşi Sf. Ştefan128 a fost ucis cu pietre, el n-a fost mare în medicină, precum Sf. Cosma şi Damian.129

— Ce poveşti? Ce născociri? se-agită Maestro Tacco. Ce vrei să spui?

— *Lasso!* 130Mi-e teamă c-o să fii atras într-o cursă din cauza brânzei, maestre. Adevărul este că se-află acolo un grup de băieţi răi care umblă să facă prostii pe la casele cetăţenilor noştri cărând tot felul de unelte tăioase; distrug toate uşile, ferestrele, cotloanele. Posedă acea răbdare diabolică de a se uita la faptele oamenilor făcute-n intimitate. Cred că ei ţi-au făcut asta, ei au răspândit tot felul de poveşti despre tine şi medicamentele tale. N-ai văzut aşa, din întâmplare, nicio deschizătură la uşă sau la cotlonul ferestrei? Nu? Bine; te sfătuiesc să te uiţi; că se vorbeşte deseori despre cum ai fost văzut făcându-ţi meseria la Canto di Paglia: îngropând oase de broască-n mortar, făcând o salivă din viermi striviţi şi medicamente din ficat de şobolani morţi pe care le alături cu saliva scoasă în timp ce

---

[128] Sf. Ştefan- primul episcop creştin; datorită zelului său de a predica noua religie, şi-a atras mânia asupra evreilor, care l-au ucis cu pietre; se sărbătoreşte în a treia zi de Crăciun, la 27 decembrie

[129] Sf. Cosma şi Damian (sec. III)- martiri creştini, originari din Cilicia. Conform tradiţiei, cei doi fraţi practicau arta medicinei doar din dorinţa de a vindeca pe cei bolnavi, motiv pentru care refuzau orice onorariu primit (*doctori fără de arginţi).* Viaţa lor a constituit deseori un subiect al artei religioase; celebraţi la 26 septembrie (catolici), respectiv 1 noiembrie (ortodocşi)

[130] Lasă-le la o parte (it)

mormăi o incantaţie blasfemiatoare; asta-i tot ceea ce repetă într-una aceşti martori.

— E-o grămadă de minciuni! exclamă doctorul, luptându-se pentru a scoate un mormăit, iar apoi rezistând în faţa alarmei provocate de-apropierea briciului.

— N-am zis eu asta, nici respectabilii mei tovarăşi, doctore. Noi nu suntem nişte capete atâta de mari ca să plantăm morcovi de felul ăsta. Dar ce zici de asta? Ce-i o mână de oameni respectabili pe lângă o gloată cu pietre-n mână? Sunt printre noi oameni care cred că acel Cecco d'Ascoli[131] a fost un călugăr nevinovat şi toţi ştim c-a fost ars de viu pentru că era mai înţelept decât compatrioţii săi. Ah, doctore, nu trebuie să stai în Padova ca să înveţi să cunoşti florentinii. Părerea mea este c-ăştia ar da cu pietre şi după Sfântul Părinte, dac-ar găsi ceva scuze şi-s convinşi că tu eşti ceva necromant care caută s-aducă o nouă boală vânzând tot felul de medicamente secrete; ţi-am spus c-ăştia găsesc că adevărul miroase cam urât.

— E fals, izbucni doctorul, în timp ce Nello-şi îndepărtă briciul, e fals! O să le-arăt pilulele şi prafurile acestor onorabili signori şi salvia… ce frumos miroase! Un miros de… salvie! începu să-i curgă balele pe obraji şi-şi aranjă pe gât gulerul de la haină, în timp ce căuta-n geantă miraculoasele medicamente. Nello mută scaunul de bărbierit ceva mai la dreapta, până ajunse în imediata vecinătate a calului, iar Sandro, care tocmai se-ntoarse, urmă semnul stăpânului său şi se puse lângă coama animalului.

— Vedeţi, Messeri! zise doctorul, aducând o cutiuţă cu medicamente pe care o deschise-n faţa celor prezenţi. Lăsaţi să vină toţi Signorii să-şi pună nările lângă cutie şi-o să descopere un parfum cinstit de medicamente; nu-s într-adevăr nişte nestemate, nici nişte legume rare din Răsărit sau pietre aflate-n corpul păsărilor; căci practic medicina vindecând bolile vulgului, cărora Cerul le-a dat nişte remedii mai ieftine şi mai slabe în funcţie de gradul lor. Aicea se află chiar şi nişte remedii arhicunoscute de ştiinţa noastră care costă foarte

---

[131] Cecco d'Ascoli (1269-1327)- poet şi astrolog florentin, acuzat de erezie, iar apoi ars pe rug

ieftin, aşa cum noua *tussis* poate fi contactată şi de cei săraci, care nu pot să-şi procure leacuri, printr-o simplă ţinere a răsuflării. Şi-aicea-i o pastă care are un miros îmbietor, şi-i infailibilă-n faţa melancoliei, fiind realizată sub conjuncţia lui Jupiter cu Venus; şi-ţi poate alina spasmele.

— Stai, maestre, zise Nello, în timp ce doctorul îşi întoarse faţa bărbierită înspre oamenii de lângă uşă, uitându-se cu atenţie la cutie şi separând un leac de altul; aicea a venit o contadină plângăreaţă cu pruncul ei. Fără-ndoială că pe tine te-a căutat; poate c-ai ocazia să-ţi arăţi măiestria în faţa acestei companii onorabile. Aici, buona donna! Aici-i faimosul doctor. Ce-i, ce s-a întâmplat cu micul tău *bimbo?*

Această întrebare-i fu adresată unei contadine robuste, cu umeri largi, a cărei glugă îi ascundea atât de bine faţa încât nu se putea vedea nimic, decât un nas bronzat şi o pereche de ochi şi gene negre. Ea – şi purtă copilul înfăşurat într-un scutec asemănător giulgiului unei mumii, aşa cum arăta orice veşmânt prin care, din vremuri imemoriale, pruncii italieni erau introduşi în societate. Ţăranca îşi întoarse un pic faţa către piept, făcând nişte grimase dureroase, care intră în obiceiul scripeţilor folosiţi de femei pentru a ridica lacrimile nedorite.

— Oh, pe dragostea Sfintei Fecioare! zise femeia, pe-un ton plângăcios, te uiţi la sărmanul meu bimbo? Ştiu că nu pot să te plătesc, dar l-am dus la Nunziata azi-noapte şi-acuma are o culoare mai urâtă decât înainte; poate că-s convulsiile. Dar, când l-am pus în faţa Santissima Nunziata, mi-am amintit de câţiva oameni care-au zis că aicea a venit un doctor care poate vindeca orice boală; şi-am zis că poate asta a fost voia Fecioarei: să vin la tine.

— Stai jos, maestre, stai jos, zise Nello. Asta-i o mare ocazie pentru tine; aicea-s martorii onorabili care o să declare celor Opt Magnifici că te-au văzut practicându-ţi meseria în mod cinstit şi c-ai vindecat copilul doamnei. Şi-atunci, dacă viaţa ta o să fie-n pericol, cei Opt Magnifici te vor ţine în temniţă pentru a-ţi asigura securitatea şi la urma urmei, zbirii lor o să te conducă la noapte afară din Florenţa, aşa cum au făcut cu zelosul Frate Minore care-a predicat împotriva evreilor. Ce! Pot să dea oamenii cu pietre; avem magistraţi.

Doctorul, incapabil să refuze, se aşeză pe scaunul de bărbierit tremurând, cuprins de teamă şi de furie, fiind în acelaşi timp

inconştient de farsa pe care i-o pregătise Nello cu atâta profunzime. Îşi puse trusa medicală pe genunchi, îşi luă ochelarii preţioşi (ce minunată invenţie florentină!) în bagaj şi-i aranjă pe nasul mare, lângă urechile lungi, iar apoi, aranjându-şi genele, se-ntoarse înspre pacient.

— O, Santiddio, uitaţi-vă la el, zise femeia, c-un plâns mai compătimitor ca înainte, iar apoi, de îndată ce-şi luase mica mumie, care era ascunsă sub o draperie aranjată în jurul leagănului improvizat, părând să scoată un plânset după o modă diabolică sub această captivitate. Îi posedat! Chimé! Ştiu ce culoare are, este ochiul diavolului-oh!

Doctorul, ţinându-şi enervant genunchii strânşi laolaltă pentru a servi drept suport pentru cutie, îşi mişcă ochelarii către prunc şi zise precaut: Poate că-i o nouă boală; dă-i jos zdrenţele, Monna!

Contadina-şi dădu repede veşmântul din bumbac, care-i înconjură tot trupul, când deodată se-auzi o luptă însoţită de ţipete, zgomote şi scrâşnirea dinţilor, care-l făcu pe fricosul doctor să creadă c-acolo se afla un diavol, în timp ce Tito recunoscuse prezenţa maimuţei lui Vaiano. Această agitaţie era întreţinută de o beznă artificială, cauzată probabil de fumul înecăcios din horn. De-ndată, nefericitul doctor se trase la o parte, lăsând să cadă jos cutia cu medicamente, fiind aruncat afară de salturile nu mai puţin terifiantei şi-ndignantei maimuţe. Acesta căută un loc de sprijin sub coada calului, pe care-o folosi drept o rampă de urcare până-şi regăsi echilibrul să se suie pe şa. Calul n-avu niciun scrupul în faţa unui asemenea jocheu, iar şaua deja uzată n-avu nicio rezistenţă, astfel că se îndreptă cu repeziciune spre piaţă, cu maimuţa agăţată de gât, făcând tumbe, scrâşniri din dinţi şi trăgând cu ochiul. *Îl cavallo! îl diavolo!* se-auzi din toate părţile, în spusele copiilor poznaşi şi leneşi, iar ecoul acestora era dat de alarmele păzitorilor de grajduri, ale căror interese păreau puse în pericol. În acest timp, doctorul, departe de a se gândi să nu fie confundat cu diavolul, la posibilele aruncări de pietre, la faţa ursuză şi la spuma de bărbierit de pe gât, striga continuu: *Opreşte-l! Opreşte-l! Pentru un praf... un florin, opreşte-l pentr-un florin! T*inerii, roind în jurul lui, îşi împreunară mâinile şi-l încurajau să meargă mai departe.

Ceretano, care nu se târguise deloc pentru zborul maimuţei din jurul calului, prinse fusta de damă cu o mare repeziciune şi arătă

ciorapii pestriţi din susul cizmelor contadinei, fără a-i trece prin cap să meargă la doctor, cursa grotescă avansă în continuare pe Corso degli Adunări, iar calul cu jocheul şi contadina cu ciorapii săi remarcabili, doctorul ursuz şi cu ochelari, cu mantia de la lână fluturând era o scenă mult gustată de florentini, de la puternicii şi venerabilii Signori, la consilierii în lucco, până la tinerii zgomotoşi, care-i făcea să se simtă stăpân pe situaţie atunci când sacoşa lor era plină cu pietricele luate din patul uscat al neplăcerilor. Grizonantul Domenico Cennini nu râse cu mai puţină inimă decât alţii, iar triumful lui Nello îi asigurase poziţia de simpatie generală.

A FLORENTINE JOKE.

— Aha, exclamă dânsul, mişcându-şi degetele în clipa în care scoase un hohot de râs. Mi-am curăţat piaţa de un mizerabil şarlatan zburător. Maestro Tacco n-o să mai vină pe-aici să aştepte pacienţii şi n-o să mai plătească marmura pentru cină.

— Du-te către Piaţa Signoriei, Messer Domenico, zise Macchiavelli. O să mă duc cu tine şi noi am fi probabil cei care luam premiul pentru o asemenea cursă. Haide, Melema, vii şi tu?

Fără-ndoială că Tito avea intenţia să-l însoţească pe Cennini, dar înainte să facă nişte paşi, fu rechemat de Nello, care-l văzu pe Maso apropiindu-se. Maso aduse-un mesaj de la Romola. Dorea ca Tito să vină în Via de Bardi cât mai repede posibil. O să-l vadă sub loggie, pe balconul casei, căci voia să-i vorbească personal.

Cap. 17: Sub loggie

Loggia de pe acoperişul casei din Via de Bardi se afla deasupra clădirilor, fiind vizibilă din ambele părţi, şi forma o galerie circulară cu

ziduri pătrate. Spre stradă, acoperişul era susţinut de coloane, iar pe cealaltă parte, de un zid cu arcuri deschise, care ascundea o grămadă de clădirii neregulate, prost construite, aflate pe dealul Bogoli. Aicea, Romola făcea deseori nişte plimbări ferite de ochii lumii. Tito o aştepta-n apropierea intrărilor arcuite, lângă uşa de la intrare care dădea în loggie, cu un simţământ dezgustător faţă de lumina soarelui care-i intrase în ochi şi putea aduce cu sine ruina speranţelor. Nu se eliberase nicio clipă de pasiunea pentru Romola, care se dovedise mai puternică decât repulsia creată de posibila aflare a secretului său; nu era cuprins de-acea vanitate precumpănitoare care putea să-i ascundă simţământul de iubire ce-şi avea rădăcinile în totala încredere a Romolei faţă de dânsul. Deodată, şi-o imagină umblând în toată splendoarea-i radioasă, care-o caracteriza pe delicata muritoare, frumuseţe sporită de ochii-i căprii adânci. Îşi dori ca Romola să fie mai prejos de dânsul pentru a o putea atinge, iar apoi s-o sărute înainte de căsătorie. Nu primise niciun pic de tandreţe de la dânsa; nimic decât o privire pătrunzătoare, o sărutare şi-o aprobare din cap, aşteptând clipa în care o să fie singur cu ea. Acuma, o să fie singuri, dar Tito simţi că se depărtează tot mai mult de dânsul. Inima-i fu cuprinsă de un fior puternic de-ndată ce văzu că uşa se mişcă. Romola era acolo. Totul se-ntâmplă cu viteza fulgerului: simţea, mai degrabă decât zărea, un nimb de slavă deasupra capului şi nişte ochi înlăcrimaţi şi rugători; simţea, mai degrabă decât auzea, plânsul iubirii din glasul Romolei care striga: Tito! Iar în acea clipă, se aruncă în braţele sale şi se văzură faţă-n faţă. De cât timp tânji sărmana Romola prin ceasurile nopţii după acea faţă luminoasă!

Noua imagine a morţii, acea îndoială stranie şi totodată uimitoare care intrase în povestea vieţii ei depărtând-o de toleranţă şi simpatie, acea viziune care o bântui şi pe care nu numai c-o auzi prin intermediul unei voci slăbite şi tragice, ci părea c-o trăieşte ea însăşi, de parc-ar fi propriul său vis, o făcu să devină mult mai conștientă faţă de Tito. Grecul îi readuse acea fărâmă tandră de speranţă şi plăcere în viaţa ei şi-i șterse din minte durerea puternică lăsată de amintirea fratelui ei. O să-i spună totul lui Tito; nu știa cui să-i mai spună altcuiva. Până atunci, viaţa i se restrânse la prezenţa tatălui ei, pe care-l vedea-n fiecare dimineaţă; dar acuma fu cuprinsă de suspine.

Prudentă şi capabilă să-şi controleze simţămintele, izolată faţă de toată lumea dimprejur, Romola îl iubea pe Tito cu simplitatea şi profunzimea unui copil. Până acum, se mulţumise doar cu zilele în care îşi puteau arunca priviri unul altuia, însă în clipa asta simţea nevoia să i se destăinuie, să nu-i ascundă niciun gând.

— Romola mea! Zeiţa mea! murmură Tito cu o dragoste pasională, în timp ce-o îmbrăţişă tandru şi-i sărută lungile plete aurii de lângă gât. Se simţea-n rai: în acea clipă, nu-i mai era frică nici de căderea-n dizgraţie, nici de ruşine, nici de despărţire. Fericirea era prea puternică pentru a se gândi că Romola s-ar putea să fie dezamăgită de dânsul. Ba nu, se bucură de această iluzie. La urma urmei, disimularea era un fel de înţelepciune. Singurul lucru pe care-l putea regreta era această groază inutilă; dacă, într-adevăr, această suferinţă nu-l făcea demn de clipa acestui extaz brusc.

Suspinul se potoli, iar Romola-şi ridică ochii spre cer. Niciunul dintre ei nu-ndrăzni să spună ceva; aruncau priviri reciproce către chipurile lor, priviri cuprinse de-acea dulce minune a iubirii tinereşti. Ea-i mângâie cu mâinile lungi, albe, pletele de-un castaniu închis, iar el, cu mâinile sale întunecate se scaldă-n valurile părului auriu. Totul era atât de frumos; pentru întâia oară, fiecare făcea cunoştinţă cu bucuria dragostei împărtăşite. Presiunea rece provocată de tristeţea din inima Romolei se topi în profunzimea liniştii date de apropierea persoanei iubite, iar Tito dori să-şi apropie buzele de buzele ei, pentru că totul o să se schimbe.

— Tito, zise Romola după o lungă pauză, nu-i chiar atât de dureros, dar trebuie să-ţi spun totul. O să-mi dai tăria să rezist la impresiile care nu pot fi controlate de raţiune.

— Ştiu, Romola, ştiu că-i mort, zise Tito, în timp ochii săi mari şi lucioşi nu grăiau nimic despre dorinţele pe le avuse mai demult cu privire la această moarte, mirându-se de puterea unor astfel de gânduri. Romola putea citi în adâncimea ochilor săi întunecaţi numai gândurile sale curate, aşa cum citea literele unor vise plăcute.

— Ce schimbat era, Tito! Nu-mi vine să cred că era Dino. Şi-atâta de dur: n-a zis niciun cuvânt despre tata. Nu mi-a vorbit decât despre o viziune despre care voia să-mi zică mai demult. Totul era demn de

milă: respiraţia greoaie, ochii care priveau spre crucifix, dar care nu puteau zări nimic. N-o să uit asta niciodată; părea că s-a aşternut ceva între mine şi lucrurile pe care le priveam.

Inima Romolei fu cuprinsă din nou de un fior, de parc-ar fi pe punctul de a se frânge. Dar, această tristeţe bruscă dispăru la nevoia de a-i dezvălui gândurile lui Tito. Începu să grăiască din nou, dar era cu dusă cu mintea-n altă parte.

— Era straniu, Tito. Viziunea se referea la nunta noastră, deşi nu ştia nimic despre tine.

— Ce era, Romola mea? Stai jos şi zi-mi, zise Tito conducând-o lângă o băncuţă din apropiere. Îi era frică de faptul că viziunea o să refere la ceva în legătură cu Baldassarre; iar această schimbare a simţămintelor îl făcu să-şi schimbe poziţia.

Romola-i povesti tot ce se-ntâmplase de la intrarea-n San Marco, dând la o parte anumite pasaje din vorbele fratelui ei, care i se şterseră din memorie în clipa în care începu să discute cu Tito. Când ajunse la capătul viziunii, se opri; restul venise prea repede încât nu mai putu povesti nimic. Aruncă o privire distantă, fiind aproape inconştientă de faptul că Tito se află lângă ea. Mintea grecului se uşurase; viziunea aceea vagă dispăru-n ceaţă şi nu mai lăsase nicio urmă. Dar, nu zise nimic, aşteptând ca Romola să vorbească din nou.

— Am luat-o, continuă Romola, în timp ce Tito-i citea gândurile; am luat crucifixul; îi jos în dormitor.

— Şi-acuma, Romola mea, o imploră Tito, dă la o parte aceste gânduri sumbre. Viziunea a fost o amărâtă vedenie călugărească, creată de posturi şi idei fanatice. Sunt sigur că n-are nicio importanţă pentru tine.

— Nu-i aşa, Tito, nu-i aşa. Sărmanul Dino credea că-i un mesaj divin. Este ciudat, continuă Romola meditativ, că viaţa oamenilor ăştia îi guvernată de aceste credinţe puternice care par nebunii pentru compatrioţii lor. Dino nu-i un fanatic vulgar şi Fra Girolamo, a cărui voce pătrundea-n sufletul meu asigurându-mă că este ceva adevăr în spusele lor; ceva adevăr despre care nu ştiu nimic…

— S-a întâmplat asta din cauză că simţurile tale erau în confuzie, Romola mea. Starea fratelui tău nu era altceva decât o formă a acelei teosofii care-i boala comună a minţilor visătoare din toate timpurile; aceleaşi idei pe care vechiul rival al tatălui tău, Marsilio Ficino, le-a găsit la neoplatonişti; atâta doar că natura pasională a fratelui tău l-a determinat să se comporte aşa, în timp ce alţii nu-ndrăznesc decât să scrie sau să discute despre asemenea chestii. Cât despre Fra Girolamo, el n-are altceva decât o minte îngustă de călugăr, cu un dar al predicii şi al creării de spaime în rândurile mulţimii. Orice cuvânt şi orice voce te-ar fi impresionat în clipa aceea. Când mintea ta se află-n repaus, judeci lucrurile cu totul altfel faţă de înainte.

— Nu şi faţă de sărmanul Dino, zise Romola. Am fost mânioasă pe el; inima părea să se întoarcă împotriva lui atunci când l-am auzit vorbind; dar de-atuncea, m-am gândit mai rar la ceea ce a fost în mintea mea şi mai des la ceea ce a fost în inima lui. Oh, Tito! Ţi-era milă să vezi cum această viaţă fragedă se sfârşeşte. Acea privire rugătoare înspre crucifix în timp ce-ncerca să respire… nu pot s-o uit. Azi-noapte am luat crucifixul şi m-am uitat la el o vreme, încercând să văd ce-l ajuta pe frate-meu, iar după un timp mi-a părut că-i o adevărată lumină în el, de parc-acea faţă suferindă ar fi cuprinsă de milă.

— Ah, Romola, promite-mi c-o să rezişti în faţa unor astfel de gânduri; ăstea-s pentru călugăriţe bolnave, nu pentru Aurora mea cu părul de aur, ale cărei priviri fac să se risipiască toate fanteziile amurgului. Încearcă să nu te mai gândeşti la ele; n-o să mai fim singuri multă vreme.

Ultimele cuvinte erau rostite c-un ton de rugăminţi tandre, iar Tito o făcu pe Romola să-şi întoarcă faţa spre dânsul printr-o atingere delicată cu mâna dreaptă. Romola căta absent înspre intrarea arcuită,

dar nu reuşi să vadă dealul din depărtare; mintea-i era în chilie, uitându-se la imaginile pale ale durerii şi morţii. Rugăminţile şi atingerile lui Tito o rechemaseră; şi-n acea lumină plăcută zări frumuseţea bogată şi-ntunecată ce părea s-o înconjoare cu toate imaginile fericirii: vii purpurii aşezate între ulmi, porumbul copt sub influenţa căldurii mişcătoare, fiinţe cu aripi strălucitoare zburând şi-odihnindu-se printre flori, mâini rotunde care umplu pământul de bucurie, cu chimvale-n mâini, melodii suave cântate de ritmul ameţitor al coardelor; toate obiectele şi sunetele care-i revelau marea putere a Naturii. Ce tranziţie uimitoare de la acele imagini pale ale durerii şi morţii la această tinereţe strălucitoare, în care zeul soarelui părea să nu ştie de noapte! Ce gând putea să-i aducă împăcarea provocată de agonia de pe chipul fratelui ei, acea căutare a ceva nevăzut, cu această satisfacţie a puterii şi frumuseţii, cum să înţeleagă că ambele stări aparţin aceleiaşi lumi? Sau nu era nicio posibilitate de a le împăca, numai o veneraţie oarbă a unor zeităţi în conflict, mai întâi într-o bucurie nebună, iar apoi în jale? Pentru întâia oară, Romola simţi această nevoie de a şti, care părea o ameţeală bruscă şi neliniştită, această dorinţă de a înţelege. Era o experienţă mai lungă decât o privire, căci sâmburele vârstelor este pus, asemenea unei seminţe, în dorinţa imediată a unei minţi singure. Dar, nu găsi niciun răspuns care să-i satisfacă nevoia, iar aceasta dispăru înainte de a se întoarce zorii simpatiei tinereşti care păreau să-i aducă o nouă strălucire, asemeni zorilor pe care-i zărim uitându-ne dinspre partea cenuşie a apusului.

— Mintea ta persistă în afara dragostei noastre, Romola mea, zise Tito, c-un murmur slab de reproş. Pare că-i un lucru de care-ai uitat. Romola-i privi ochii rugători, până când tristeţea-i dispăru din minte.

— Fericirea mea! zise Romola, cu toată claritatea vocii ei.

— Îţi pasă de mine atât cât să laşi la o parte aceste fantezii reci, sau o să mă suspectezi totdeauna de parc-aş fi Marele ispititor?

— Cum să nu-mi pese de tine mai mult decât de altceva? Tot ceea ce-am simţit înainte-n viaţa mea, despre tata, despre singurătatea mea, n-a fost decât o pregătire pentru dragostea ta. O să râzi de mine, Tito, de-ai şti cu fel de oameni credeam c-o să mă mărit: ceva cărturar cu riduri adânci pe chip, ca Alamanno Rinuccini, sau cu păr grizonant,

care l-ar convinge pe tata să treacă de partea aristotelienilor şi să vrea să fie cu el. Mă gândeam la iubirea cântată de poeţi, dar n-am visat niciodată că se poate întâmpla aşa ceva în biblioteca noastră din Florenţa. Şi-apoi ai venit tu, Tito, şi tata te-a plăcut aşa de mult, încât am început să cred că viaţa poate să fie veselă şi pentru mine.

— Zeiţa mea! mai este oare o femeie ca tine? zise Tito, c-un ton în care afecţiunea se împletea cu admiraţia dată de modul în care se-alăturau în dânsa maiestuozitatea şi simplitatea. Dar, draga mea, continuă mai degrabă timid, dacă-ţi aduci aminte de nunta noastră, o să-l convingi pe taică-tău şi pe Messer Bernardo să nu mai amâne atâta. Dar, văd c-asta nu-ţi trece prin cap.

— Ba da, Tito, o să fac asta, o să-mi amintesc. Dar sunt sigură că naşul meu o să ceară mai multe amânări acuma, din cauza morţii lui Dino. N-a fost niciodată de-acord că tata l-a renegat pe Dino şi ştii c-a zis totdeauna c-ar trebui să aşteptăm până a trecut un an de la şederea ta în Florenţa. Nu te mai gândi atâta de mult la naşu-meu. Ştiu că are mintea îngustă şi-ncarcată de prejudecăţi, dar e foarte nobil. Deseori i-a zis tatii că-i o nebunie dorinţa sa de a ţine biblioteca la o parte, pentru ca aceasta să-i poată purta numele, dar o să încerce să-i îndeplinească dorinţele tatii. Asta-mi pare că e ceva foarte măreţ şi nobil, puterea de a respecta un simţământ pe care nu-l împărtăşeşte şi nici nu-l înţelege.

— N-am nicio ranchiună împotriva lui Messer Bernardo, că el te crede prea valoroasă pentru mine, Romola mea, zise Tito. E-adevărat. Dar taică-tău ştie de moartea fiului său?

— Da, i-am zis, n-am putut să-l ajut. I-am spus unde am fost şi că l-am văzut pe Dino murind, dar de restul nu i-am zis nimic. Şi mi-a poruncit să nu mai vorbesc de el din nou. Dar, azi dimineaţă, a fost foarte tăcut şi avea acele mişcări neobosite care-mi merg totdeauna-n inimă; arată de parc-ar încerca să se elibereze din robia orbirii. Hai să mergem la el acuma. L-am convins să-ncerce să doarmă, deoarece a dormit aşa de puţin azi-noapte. Vocea ta o să-l revigoreze; totdeauna se-ntâmplă aşa.

— Şi niciun sărut? N-am avut vreunul, zise Tito cu acel ton de reproş politicos, care-i dădea aerul unei supuneri fermecătoare fiinţei

ce poseda nişte daruri atâta de rare încât excludea orice împotrivire.

Dulcea roşeaţă a obrajilor se răspândi pe faţa şi gâtul Romolei cu viteza luminii în timp ce dânsa se-ndoi de el; îi părea imposibil ca sărutările să devină o obişnuinţă.

— Haide să ne mai plimbăm oleacă pe loggie, zise Romola, înainte să coborâm.

— Totdeauna văd ceva sumbru şi grav atunci când mă gândesc la Florenţa, zise Tito, în momentul în care se opriră-n faţa casei, de unde cei doi tineri puteau zări o parte din acoperişurile caselor din cealaltă parte a râului. Chiar şi-n fericirea ei se află ceva complicat şi ţipător, care te muşcă mai mult decât te-nveseleşte. Aş vrea ca noi să fi locuit în Sudul Italiei, unde gândirea este stricată nu de plictiseală, ci de acea plăcere delicioasă care n-o să vină niciodată la *ingenia acerrima Florentina.* Aş vrea să te văd sub cerul de miazăzi, stând printre flori, supusă de bucuria simplă, în timp ce m-aplec peste tine, atingând corzile lăutei şi cântându-ţi ceva melodie inconştientă care pare unită cu lumina şi căldura. N-o să cunoşti niciodată fericirea nimfelor de-acolo, Romola.

— Nu, dar am visat deseori la ea din clipa în care ai apărut tu. Am poftă de un grăunte al fericirii profunde, de o viaţă la fel de strălucitoare ca a ta. Dar, acuma, să nu ne gândim la asta, Tito; îmi pare că totul o să fie ca nişte chipuri palide printre flori, iar ochii o să privească neputincioşi. Hai să mergem.

Cap. 18: Portretul

În acea zi, după ce părăsi Via de Bardi, Tito tresăltă de bucurie la satisfacţia eliberării de pericolul dizgraţiei, iar gândurile sale nu se mai concentrau asupra prezenţei imediate a Romolei şi a tatălui său, dorind să scape de acele clipe de groază inutilă, în care fusese conştient că numai simţise, dar şi acţionase ca şi cum n-ar fi avut deloc acel simţământ al prevederii. N-ar fi vrut să-şi vândă inelul, pentru că Romola şi ceilalţi îl considerau un obiect de familie, şi-ar fi fost o adevărată josnicie dac-ai vinde o bijuterie care ţi-e atât de dragă, cu excepţia cazului în care o puteai folosi drept motiv de a-ţi procura bani

pentru a face ceva dar persoanei iubite. Tito se săturase să disimuleze. Ştia ce fel de urmări puteau avea minciunile sale, deşi acestea nu mai reprezentau o povară pentru mintea lui. Norocul îl făcuse imun la aceste înşelătorii şi credea că asta era lucrul cel mai normal care se putea întâmpla. Cine-l mai putea răni? Căutarea lui Baldassarre aduse prea multe probleme pentru a mai fi luată în calcul. Acum, dori să scape de toate acele cătuşe care-i puteau provoca noi necazuri, chiar dacă nişte necazuri mai mici, în relaţia sa cu Romola. Nu-şi dădea seama c-acea plăcere a imunităţii care-l determinase să ia hotărârea de a nu se mai încurca îi distruse tocmai acele sentimente ce-l puteau scoate din încurcătură.

La urma urmei, vinderea inelului era o chestiune uşoară. Dar, oare, la fel de uşoară era şi problema Tessei, pe care o lăsase să se cufunde-n iluzii care i-ar umple căpşorul cu nişte speranţe sortite eşecului? N-ar trebui să-ncerce s-o revadă şi s-o dezamăgească încă o dată sau ar fi mai bine să lase totul în voia sorţii şi-a trecerii timpului? Visurile frumoase sunt plăcute, dar se sfârşesc odată cu lumina zilei şi cu grijile vieţii. Ce fiinţă dulce, bosumflată, ce căpşor rotund! Era imposibil să nu te gândeşti la ea. Tito crezu că vrea doar să-i ofere un dar care s-o mulţumească şi să aibă grijă de educaţia ei, tocmai acum, când tatăl ei vitreg se purta foarte crud cu ea, iar mama ei murise. Oh, ar trebui s-o mai dezamăgească încă o dată pe Tessa, iar apoi să-i zică Romolei de ea, pentru ca după aceea să caute împreună soluţii care să-mbunătăţească viaţa acestei fetiţe sărmane? Nu: acel incident cu ceretano şi acea căsătorie, acea permisiune acordată Tessei pentru a-l scăpa de toate problemele nu trebuie să fie niciodată ştiută de Romola; iar, din moment ce nimic nu-l poate scoate din mintea Tessei, o să existe totdeauna o posibilitate de înşelăciune. Chiar şi micuţa Tessa ar întâmpina ceva probleme dac-ar cunoaşte dezamăgirea-n dragoste; da, Tessa trebuie să rămână un pic îndrăgostită de dânsul, aşa c-ar fi mai bine să nu o mai vadă. Totuşi, era o aventură de neuitat pentru o fetiţă de la ţară care probabil o să găsească vreun contadino rumen la faţă capabil să-i accepte dragostea, atunci când o să rupă hotărârea de a

ţine secrete şi o să descopere adevărul: că este liberă. *Dunque*[132] adio, Tessa! Adio, vise plăcute! Tito îşi zise-n minte că acea aventură stupidă cu cerretano nu trebuie s-aibă niciodată urmări pentru dânsul. Oamenii consideră deseori c-astfel de hotărâri luate de dragul lor sunt cea mai bună soluţie. Cât despre cei 55 florini, banii obţinuţi din vânzarea inelului, mintea lui Tito ştia ce are de făcut: o să-i dea pentru vreun gând drăguţ şi măreţ care-o să poată explica Romolei absenţa inelului şi care va servi drept mijloc de a-i proteja mintea de amintirea acelor fantezii călugăreşti, atât de nefavorabile lui. Cu acest gând, grecul merse pe Via Gualfonda pentru a-l căuta pe Piero di Cosimo, artistul care în acea epocă era cunoscut drept maestru al alegoriilor şi fanteziilor mitologice de care avea atâta nevoie. Intrând în curtea pe care Piero o lăsa deliberat deschisă, Tito găsi cu greutate clanţa de fier a uşii, legată c-un strat gros de lână şi fixată cu şnur. Amintindu-şi de practica pictorului de a-şi pune vată-n urechi pentru a nu fi deranjat de zgomote turbulente, grecul nu fu deloc surprins de apărarea acestuia împotriva glasurilor de tunet ale vizitatorilor şi recurse la o apăsare mai moderată a clanţei, iar după aceea la o încercare nereuşită de a forţa uşa. Stătea-n ploaie! Tito se-ndepărtă puţin, învinuindu-se pentru faptul că şi-a pierdut timpul prin această vizită în loc să-l aştepte pe pictor la Nello, când intră deodată-n curte o fetiţă cu un coş de ouă-n braţe, venind tiptil la uşă şi-mpingând o uşă mică de fier împodobită cu caneluri, după care-şi puse guriţa la deschiderea uşii, strigând cu o voce de flaut:

— Messer Piero!

În câteva clipe, Tito auzi sunetul bolţilor, uşa se deschise, iar Piero se-nfăţişă înaintea lui îmbrăcat într-o cămaşă de noapte de culoare roşie, peste care puse o tunică greoaie, brună, de serj, cu mânecile mulate pe umeri. În timp ce artistul întinse mâna pentru a lua coşul copilei, acesta aruncă o privire către Tito, fără să-şi dea seama de prezenţa grecului. Apoi, reintră în casă şi-ntorcându-se cu coşul gol, zise:

— Cât costă?

---

[132] Aşadar (lat)

— Doi grossoni, Messer Piero, mami zice că-s gata fierte.

Piero luă o monedă din punga de la brâu, iar micuţa domnişoară se-ndepărtă îndată, nu fără a arunca nişte priviri de admiraţie sinceră către surprinzătorul tânăr signor. Privirea lui Piero fu însă mult mai lipsită de complimente în timp ce grăi către Tito:

— Ce cauţi la uşa mea, Messer Greco? Te-am văzut azi-dimineaţă la Nello; dacă m-ai fi întrebat atuncea, ţi-aş fi spus că nu primesc pe nimeni la casa mea fără să ştiu ce treburi are şi fără să nu-i fi dat aprobarea înainte.

— Pardon, Messer Piero, zise Tito cu imperturbabilul său simţ al umorului, am venit aicea fără să reflectez la astea. Nu-mi amintesc nimic altceva decât admirabila ta măiestrie de a crea capricii frumoase. O astfel de dorinţă m-a adus la tine.

Manierele pictorului erau cunoscute pentru excentricitatea lor, astfel că acest mod de ospitalitate nu putea stârni nicio insultă. Dar, deşi Tito-l suspectă de vreo intenţie ofensivă, resentimentul provocat de vorbele artistului era mult mai slab decât dorinţa de a-i câştiga încrederea. Piero făcu o grimasă, aşa cum se-ntâmpla deseori când vorbea cu o gingăşie creată anume pentru a flata, apoi rânji, îşi mişcă maxilarele şi-şi apăsă sprâncenele, în aşa fel încât să-şi ascundă orice urmă de sentiment.

— Şi care-i dorinţa aia? zise după câteva clipe de pauză. Inima sa era supusă tentaţiei de a-şi crea o oportunitate pentru a-şi arăta fantezia artistică.

— Vreau o miniatură delicată, inspirată din anumite fabule poetice, pe care ştii tu cum să le combini. Trebuie pictată pe-un suport în lemn, o să-ţi arăt mărimea, în forma unui triptic. Interiorul trebuie să fie simplu şi aurit; deviza o vreau în exterior. Pictura are un subiect favorit al florentinilor: triumful lui Bacchus şi al Ariadnei; dar, vrea să-l văd tratat altfel. Povestea lui Ovidiu ţi-ar putea servi drept reper. Tânărul Bacchus trebuie să stea pe un vas, având capul împodobit de ciorchini de struguri, ţinând în mână o spadă presărată cu frunze de viţă-de-vie: ciorchinii cu fructe negre trebuie să ţină loc de piloni şi vele, caduceul să servească de vâslă, iar florile să se încolăcească la pupa. În jurul lui, îngenunchează nişte tigri şi leoparzi, iar delfinii

se-nvârt pe lângă navă. Vreau ca lângă dânsul să stea tânăra Ariadna, cu nemuritoarea sa cunună de aur; asta nu apare-n povestea lui Ovidiu, dar nu-i nicio problemă, tu o să concepi toată lucrarea. Ceva mai sus trebuie să se afle perechi de tineri amoraşi, aşa cum ştii tu să pictezi, care trag cu săgeţi de trandafiri…133

— Nu mai spune nimic, zise Piero. Am aicea-un volum de Ovidiu-n limba vulgară. Caută-mi pasajul. Nu-mi place să fiu sufocat de gândurile altora. Poţi să intri.

Piero-l conduse în prima cameră a locuinţei sale, unde se vedea un coş de ouă pus pe vatră, aflat lângă o grămadă de cenuşă şi coji sparte. În ambianţa stranie a acestor resturi de mâncare, se putea observa un pat din lemn masiv, acoperit cu grijă de o bucată de covor oriental, care arăta de parc-ar servi la împodobirea tronului unei Madone, şi un cassone sau o ladă mare, decorată cu devize pictate pe capac şi pe ambele părţi. Cu greu mai zări un alt fel de mobilă în afară de mulaje, trepte de lemn şi cutii groase, toate umplute de pânze de păianjen. Cealaltă cameră era ceva mai mare şi mai aglomerată. Se părea că Piero urmărea Festa cu mare atenţie, având în vedere faptul că uşa dublă din spatele geamului care lăsa pătrunderea luminii-n atelier era lăsată deschisă înspre o grădină (sau mai degrabă un desiş) în care smochinul şi viţa-de-vie creşteau într-o dezordine totală printre urzici şi cucută, iar un chiparos îşi scoase capul întunecat dintr-o grămadă înăbuşitoare de frunze gălbui de dud. Părea că umezeala şi luxurianţa începură s-ajungă până şi-năuntrul pereţilor măreţei camere largi, căci într-un colţ tufele de iarbă deasă şi buruieni întunecoase se amestecau printre grămezile confuze din fragmente de marmură cioplită şi armuri ruginite, în timp ce iedera din jur începu să se reverse pe lângă o vază mare din piatră, înclinată-ntr-o parte. Pe toţi pereţii atârnau schiţe executate-n peniţă şi ulei reprezentând monştri marini fantastici, dansuri de satiri şi menade; revenirea la viaţă a Sf. Margareta după ce a fost mâncată de balaur; Madone iluminate de-o lumină supranaturală, studii de plante şi capete groteşti, iar pe câteva

---

133 O astfel de lucrare nu figurează între operele lui Piero di Cosimo; naratorul s-a inspirat probabil din pictura barocă a lui Annibale Carracci de la Palatul Farnese;

rafturi se găseau dezordonate câteva cărţi presărate printre grămezi de porumb, coarne de bivol, bucăţi uscate de faguri de miere, pietre cu licheni rari viu coloraţi, cranii şi oase, creste de cocoş şi aripi de păsări mari. Din această murdărie ieşeau la iveală diverse figuri, una-n formă de rasa unui călugăr vallombrosan134, înconjurat în mod straniu de o cască având un cozoroc graţios, iar cealaltă sufocată de brocart și tot felul de piei. În afară de această natură moartă eterogenă, puteai zări mai mulţi porumbei albi sau pătaţi, care se cocoţau sau umblau ţanţoşi în diverse părţi, fiind prea îmblânziţi pentru a zbura în momentul în care intrau diverse persoane; trei broaşte corpolente orăcăiau prietenos lângă uşa de piatră, iar un iepure alb, care probabil fusese modelul pentru un Cupidon speriat din tabloul cu Marte și Venus atârnat în centrul şevaletului, îşi mişcă nasul în semn de mulţumire pentru blidul plin de tărâţe.

— Şi-acuma, Messer Greco, zise Piero făcând un semn prin care-i arătă lui Tito că poate să se aşeze pe scăunelul de lângă uşă, iar după aceea să stea-n picioare în faţa lui, cu mâinile pe lângă corp. Nu-ncerca să vezi totul dintr-odată, ca Messer Domeneddio, dar spune-mi măcar cât de mare trebuie să fie tripticul ăsta.

Tito indică dimensiunile necesare, iar Piero le transcrise pe-o foaie de hârtie.

— Şi-acuma să vedem cartea, zise Piero luând de jos un volum manuscris.

— Nu zice nimic de Ariadna acolo, zise Tito arătându-i pasajul, dar o să-ţi amintesc încă o dată c-o vreau pe Ariadna încoronată lângă Bacchus; trebuie s-aibă părul de aur.

— Ha! zise Piero brusc, mişcându-şi iarăşi buzele. Şi vrei să-i semene, eh? adăugă, uitându-se la mimica feţei lui Tito.

Tito râse, cuprins de-o roşeaţă-n obraji:

— Ştiu că eşti un mare portretist, Messer Piero, dar nu pot să-i cer Ariadnei să vină lângă tine, pentru că tabloul ăsta-i secret.

— Aşa este! Vreau ca ea să vină să stea lângă mine. Giovanni

---

134 Vallombrosani- ordin monastic catolic remarcat prin grija purtată protejării mediului ambiant (*monahii pădurari)*

Vespucci vrea să-i pictez un tablou cu Oedip şi Antigona la Colonos, aşa cum mi l-a expus el. Am o fantezie pentru acest subiect, şi vreau să-mi pozeze Bardo şi fiica sa. Acuma, cere-le asta, iar apoi o să-i pun asemănarea Ariadnei.

— De-acord, dacă reuşesc. Şi cât costă Bacchus şi Ariadna?

— *Baie!* Dac-o să mă laşi să-i pictez, atunci o să-mi plăteşti. Nu vreau să-ţi iau banii; o să-i plăteşti atuncea.

— Şi când o să-ţi pozez? pentru că, dacă există o asemănare, atunci trebuie să existe şi-a doua

— Nu-ţi vreau asemănarea; o am deja, zise Piero. Numai că ţi-am făcut-o atunci când erai fricos. O să-i scot spaima pentru a-l crea pe Bacchus.

În timp ce rosti aceste cuvinte, Piero răsfoi cartea şi aruncă privirea înspre nişte picturi, aflate pe perete, pentru a căuta chipuri în profil, iar apoi se întoarse ţinând în mână o schiţă în ulei.

— Cred că-i unul din cele mai bune portrete pe care le-am realizat vreodată, zise artistul, în timp ce se-ndreptă spre Tito. Faţa ta exprimă atât de bine teama, deoarece natura i-a dat o strălucire foarte puternică. Asta am văzut încă de când te-am întâlnit prima oară. Restul lucrării este schiţat cam greoi; dar te-am pictat bine.

Piero luă schiţa din mână şi o îndreptă spre ochii lui Tito. Acesta se văzu pe sine cu o cupă de vin în mâna dreaptă, având expresia unei bucurii triumfale. Cu toate acestea, chipul din tablou ţinea cupa cu nişte ochi atât de dilataţi şi nişte buze atât de palide, ce ilustrau o teamă intensă de ceva necunoscut. Văzând acest tablou, Tito simţi în vene un val de răceală, de parcă ar fi manifestat simpatie pentru eul său imaginat de artist.

— Deja începi să arăţi ca el, zise Piero, cu un râs scurt, în timp ce luă tabloul din faţa lui. Vede o fantomă… vorbesc despre tânărul ăla o să-l termin într-o zi, când o să mă gândesc la cel fel de fantomă ar fi mai indicat, care-ar fi mai teribilă: dac-o să pară solidă, ca un om înviat din morţi, sau transparentă, ca ceaţa.

Tito era foarte ruşinat de această sensibilitate bruscă atât de potrivnică obişnuitei sale stăpâniri de sine, motiv pentru care zise cu grijă:

— Ãsta-i un subiect după voia inimii tale, Messer Piero: o distracţie întreruptă de-o fantomă. Îţi place să-mbini eleganţa cu teama. Cred c-ăsta-i motivul pentru care rafturile tale-s pline de cranii de morţi, în timp ce tu pictezi tot felul de amoraşi jucăuşi care fug cu armura lui Marte. Cred că eşti un filosof cinic deghizat în înfăţişarea agreabilă a unui pictor viclean.

— Nu eu, Messer Greco, un filosof este ultimul fel de animal pe care l-aş putea vreodată înlocui. Cred că-i suficient să trăieşti, fără să fii nevoit să spui tot felul de minciuni viclene cu privire la viaţa ta. Găinile cotcodăcesc, măgarii nechează, femeile bârfesc, iar filosofii ţes tot felul de motive false. Bine, sunt un animal care pictează în loc să cotcodăcească, să necheze sau să fabrice minciui. Şi-acuma, cred că treaba-i gata; participi la învoiala cu Oedip şi Antigona?

— O să fac ce-i mai bine, zise Tito, după ce se duse la poartă, pe care o trânti.

— Şi-o să ne întâlnim la Nello. Să nu cumva să mai treci pe-aici.

— Înţeleg, zise Tito, râzând, strângându-i mâna în semn de prietenie.

Cap 19: Nădejdea bătrânului

Messer Bernardo fu într-adevăr neînduplecat, aşa cum se aşteptase şi Romola, care în clipa ceruse să amâne căsătoria până de Paşti, iar în această privinţă Bardo se afla în totalitate sub influenţa prietenului său precaut şi cu spirit practic. Totuşi, Bernardo însuşi, deşi era departe de a cădea în plasa unei fascinaţii pentru personalitatea lui Tito, aşa cum făceau alţii, nu putea să reziste în faţa succeselor care era exercită o influenţă atât de puternică printre oamenii lumii. Tito urcă repede pe scara ierarhică, mai ales datorită intrării în graţiile tânărului cardinal Giovanni de Medici, care auzise zvonuri despre ambianţa de învăţaţi în care se formase tânărul grec în timp ce se apropie de Roma; iar frumosul şi strălucitorul Tito avu un talent oratoric capabil să-i farmece pe toţi fără a fi cicălitor. Grecul era din ce mai dorit la supeurile elegante de la Via Larga şi la jocurile florentine la care nu avea pretenţia de a excela, unde putea admira

măiestria incomparabilă a lui Piero de Medici în modul cel mai graţios din lume. Printr-o manieră fără greşeală, reputaţia lui Tito ca o companie agreabilă în „magnifica" societate datorită meritului şi învăţăturii creştea tot mai mult, iar dânsul avea suficiente mijloace pentru a preveni acea stimă exagerată pe care o datora în mare măsură hazardului

Messer Bernardo avu nişte prejudecăţi şi ataşamente care începeau să spargă noua şi slaba prejudecată contra tânărului străin grec, acesta părând din ce în ce mai linguşitor. Pentru un florentin bătrân, era imposibil să separe buna cuviinţă de marile familii ale Florenţei, iar din clipa în care Tito începu să fie primit tot mai des în cercurile ale căror vederi constituiau standardul valorilor sociale, părea ceva iraţional dacă respingeai să satisfaci propunerea de a găsi un asemenea ginere pentru Bardo şi un asemenea soţ pentru Romola. Fără-ndoială, venirea lui Tito însemnă începutul unei noi vieţi atât pentru tată, cât şi pentru fiică, iar prima făgăduială fusese îndeplinită.

Bătrânul cărturar orb, a cărui sinceritate n-o să intre niciodată în acel negoţ al falsităţii şi al admiraţiei absurde care, deși era diferită prin mulţimea cererilor şi a ocărilor, constituia liantul tuturor conversaţiilor cultivate, era total neglijat de concetăţenii săi, iar atunci când el discuta despre dânşii, se spunea de obicei că se mulţumea doar cu valoarea operelor sale, mai ales de când suferise nişte necazuri demne de milă, precum orbirea şi pierderea unicului său fiu; că nemulţumirea sa era ceva neobişnuit pentru un om care manifestase deschis un dezinteres faţă de toate riturile religioase; că în trecut refuzase oferte venite din diverse părţi, pe motiv că o să-şi exprime anumite cerinţe care nu erau deloc uşor de îndeplinit pentru patronii diverşilor cărturari. Dar, de la venirea lui Tito, nu mai era aceeaşi monotonie a gândirii pe care ţi-o sugera numele lui Bardo. Bătrânul era înţeles şi-şi mai lăsase din lamentări, iar fiica sa nu mai era închisă de mândria de a-şi păstra zestrea în vederea unui parentado. Manierele cuceritoare şi favorurile tot mai mari pe care le primea frumosul grec ce urma să intre în îndoita calitate de soţ şi de fiu îl făcea să manifeste un nou interes pentru prieteni, astfel că momentele în care un vizitator venea s-aducă lumină în liniştita bibliotecă nu mai erau deloc o raritate. Oamenii mai în vârstă veneau din acea dorinţă de

nedefinit de a reînnoi vechile legături de prietenie care renasc în clipa în care se discută din nou despre o veche cunoştinţă, iar tinerii pe care Tito-i ceruse permisiunea de a-i aduce, găseau de cuviinţă să revină pe drumul spre Via de Bardi, şi ţinându-şi mâinile de umerii bătrânului, intrau în conversaţie cu acesta. Căci, era fascinant să priveşti frumuseţea Romolei: să o vezi, asemenea tipului descris de Firenzuola ca imagine a maiestăţii feminine, *stând cu o anumită grandoare, vorbind cu gravitate, zâmbind cu modestie, şi uitându-se-n jur cu un aer de regină*[135]iar ea părea să dea viaţă şi putere unui crin alb prin intermediul unui suflu de admiraţie şi omagiu. Toate acestea i le aduse o nouă viaţă strălucitoare dăruită de iubirea lui Tito. Tito era unul din mijloacele care întăriseră nădejdile minţii lui Bardo că acesta ar putea primi încă înainte de a muri asigurarea mult-dorită pentru siguranţa bibloitecii sale; că n-o să meargă într-o altă colecţie; că n-o să fie transferată unui corp de călugări şi numită după denumirea unei mănăstiri; ci o să rămână Biblioteca Bardi, pentru uzul florentinilor. Căci vechiul obicei de a crede în familia de Medici nu putea muri în clipa în care influenţa acesteia era cea mai importantă putere în stat, iar Tito, odată ce poseda urechile cardinalului Giovanni de Medici, putea face mult mai mult decât Messer Bernardo pentru a obţine scopul mult dorit, demonstrând unui public cultivat valoarea deosebită a colecţiei Bardi. Grecul dorea cu ardoare un astfel de rezultat, vrând să-l îmbărbăteze pe bătrân, fiind conştient că Romola o să-i transmită acele cuvinte galante tatălui ei cu un fel de adoraţie, arătându-i că nicio implicare directă a ei nu putea să scoată un asemenea rezultat.

Chestiunea bibliotecii era un subiect care necesita o nouă discuţie cu Bernardo del Nero, aceasta având loc în preajma Crăciunului, când se apropie data nunţii, dar se desfăşura departe de urechile lui Bardo. Căci Bardo nutrea o speranţă vagă, pe care nu trebuia să i-o scoţi din cap, că proprietatea sa, exceptând biblioteca, o

---

[135] Quando una donna è grande, ben formata, porta ben sua persona, siede con una certa grandezza, parla con gravità, ride con modestia, e finalmente getta quasi un odor di Regina; allora noi diciamo quella donna pare una maestà, ella ha una maestà. ” – Agnolo Firenzuola: *Della Bellezza delle Donne* (Despre frumuseţea doamnelor, 1540)

să fie suficientă pentru a satisface toate cererile. Putea chiar, cu excepţia momentului în care se afla sub presiunea deznădejdii şi a furiei, să admită că testamentul prin care-l dezmoştenise pe Dino nu-i lăsa Romolei decât datorii şi că nu putea obţine prin patronaj decât siguranţa că o să-i fie oferită o locaţie separată bibliotecii sale, drept recompensă pentru darul făcut Republicii Florentine.

— Părerea mea este, zise Bernardo către Romola, consultându-se cu aceasta în loggie, că în clipa în care te-ai măritat, iar Messer Tito o să aibă un venit suficient, o să începem să lichidăm afacerile astea şi o să obţinem suma necesară pentru a salva biblioteca din mâini străine, în loc să lăsăm să se acumuleze alte datorii. Tatăl tău n-are nevoie de nimic în afara cotletului de oaie şi a macaroanelor de fiecare zi; cred că Messer Tito o să se poată angaja să-l întreţină în anii care-i mai rămân de trăit; o să ţină el locul banilor de nuntă.

— Tito ştie dintotdeauna că viaţa mea-i strâns legată de a tatii, zise Romola, şi-i mai bun pentru tata decât mine: îi place să-l facă fericit.

— Ah, nu-i făcut din acelaşi lut ca alţi oameni, nu-i aşa? zise Bernardo zâmbind. Taică-tău s-a gândit să-ţi închidă nebunia femeiască îndopându-te cu greacă şi latină; dar văd că eşti gata să crezi în prima pereche de ochi albaştri pe care i-ai văzut şi-n primele vorbe frumoase care ţi-au pătruns în suflet. Dar, nu poţi zice nimic din inimă decât rugăciunea *Tatăl Nostru,* la fel ca alte fiice de creştini.

— Acuma, naşule, zise Romola mişcându-şi mâinile în mod jucăuş, de-ar fi numai acei ochi albaştri strălucitori şi-acele cuvinte frumoase care m-au făcut să mă îndrăgostesc de Tito! Ştii mai bine ca mine. Ştii că-l iubesc pe tata şi că te iubesc pe tine deoarece amândoi sunteţi buni şi-l iubesc pe Tito pentru că-i atâta de bun. Văd asta, o simt, în tot ceea ce zice şi o face. Şi dacă mai e şi frumos, ce-i atât de rău dacă-l iubesc aşa de mult? Mi se pare că frumuseţea reprezintă o parte din limba cu care ne vorbeşte bunătatea. Ştiu că tu trebuie să fi fost un tânăr foarte frumos, naşule, (se uită la dânsul, cu ochii plini de dragoste, cătând spre bătrânul de lângă ea), erai cam la fel de înalt ca Tito, aveai ochi foarte frumoşi; poate c-arătai mai mândru, mai sever şi…

— Şi Romolei îi place s-aibă în ea toată mândria? zise Bernardo, care nu păru deloc impresionat de acest alint gingaş. Totuşi, într-o oarecare măsură, e mai bine că pretenţiile lui Tito sunt mai modeste decât cele ale altor soţi florentini de rang înalt pe care ţi i-am găsit; nu vrea zestre.

Astfel, se stabilise acordul dintre Messer Bernardo del Nero, Romola şi Tito. Bardo aprobă prin mişcarea mâinii tot ceea ce-i zise Bernardo despre modul cum gândise el c-ar fi mai bine să înceapă vânzarea proprietăţii şi plata datoriilor; c-ar fi mai bine să te gândeşti la datorii şi la proprietăţi ca la un fel de lemn gros pe care imaginaţia nu-l poate nici măcar penetra, darămite să treacă dincolo de el. Tito reuşi să câştige respectul lui Messer Bernardo prin întrebările cu mintea-i deschisă despre chestiunile financiare florentine, secretele *Monti* sau fondurile publice, valoarea reală a proprietăţii şi profiturile tranzacţiilor bancare.

— O să uităm curând că Tito nu-i florentin, naşule, zise Romola. Uite-l cum învaţă totul despre Florenţa.

— Mi se pare că-i unul din acei demoni care n-au o ţară anume, copila mea, zise Bernardo zâmbind. Mintea lui e prea sprintenă pentru a putea fi judecată de facultăţile pe care noi, oamenii, le purtăm în inimă. (Romola zâmbi, plină de încredere.)

Cap. 20: Ziua logodnei

Era ultima zi a carnavalului şi străzile Florenţei erau pline de gălăgia caracteristică perioadei: acolo se derulau procesiuni cu măşti, se cântau cântece, a căror modă devenise indispensabilă odată cu Lorenzo Magnificul; în pieţei se juca rigoletto, dansul în cerc, preferat de florentini, sub cerul senin al unei dimineţi geroase; se spuneau glume de tot soiul, de la aruncat cu bomboane la aruncat cu pietre (cel mai des se aruncau pietre). Băieţii şi flăcăiandrii florentini, care constituiau de fiecare dată o parte importantă a mulţimii, deveneau în timpul carnavalului zgomotoşi şi greu de controlat, asemeni greierilor din copaci, având un privilegiu imemorial de a bloca drumul de acces tuturor trecătorilor până când aceştia plăteau un tribut iubitorilor de

senzaţii tari cu dineuri şi focuri de artificii prin care se punea capăt distracţiilor date de aruncarea cu pietre, care nu era atât de monotonă din moment ce putea avea tot felul de consecinţe nefaste, existând numeroase cazuri în care erau mureau oameni. În acest mod, plăcerile carnavalului aveau o anumită culoare, pe care un pictor, dacă ar vrea s-o reprezinte aşa cum arăta în realitate, ar trebui s-o ilustreze într-un tablou realizat într-o manieră atât de barbară şi de grosolană, încât ar fi nevoit să-şi întoarcă faţa înspre zid, cu excepţia cazului în care ar folosi pretextul unui subiect istoric grav cu scopul de a justifica un zel reformator care, ignorând faptele, ar putea fi condamnat din cauza profunzimii. Totuşi, acel tablou ar avea acea fericire pitorească deloc întâlnită la oamenii dominaţi de instincte animalice, cu corzi sensibile: nu se zărea deloc acea nebunie caracteristică răcelii sângelui nordic, nici acea cruzime ascunsă care în regiunile sudice ale Peninsulei duce la certuri încheiate cu lovituri de ciocan.

Deşi erau deja zorii zilei, spiritele vesele ale carnavalului mai erau încă înclinate să hoinărească şi să-şi aducă aminte de glumele din noaptea trecută, când Tito Melema se duse voios către Via de Bardi. Tânărul Bernardo Dovizzi, care priveşte înspre noi cu ochii frumoşi ai cardinalului da Bibbiena din portretul lui Rafael, se afla cu dânsul; în timp ce se plimbau, aceştia ţineau o discuţie animată despre un subiect care părea să n-aibă nicio legătură cu priveliştile şi sunetele auzite de-a lungul căii Por Santa Maria. Totuşi, în timp ce tinerii discutau, zâmbeau şi gesticulau, aceştia aruncau din vreme-n vreme priviri bruşte către lumea din jur, iar întorcându-se spre Lung Arno, pe drumul ce duce la Ponte Rubaconte, Tito deveni conştient că nu se aflǎ deloc departe de persoana de care nu dorea să fie recunoscut în clipa aceea. Timpul şi gândurile sale erau foarte preocupate de ceea ce părea să fie o ocazie unică în viaţa sa: se pregătea de logodnă, care urma să aibă loc în seara zilei aceleia. Decizia survenise oarecum brusc, căci, deşi pregătirile pentru căsătorie fuseseră începute încă de mai multă vreme, mai exact din clipa-n care Tito îşi folosi florinii pentru a amenaja camerele locuinţei lui Bardo (care, exceptând biblioteca, fuseseră mobilate sumar) trebui să amâne logodna şi cununia până după Paşti, când se termina anul de încercare propus de Bernardo del Nero. Dar, propunerea expresă de a-l însoţi pe cardinalul

Giovanni la Roma spre a-l ajuta pe Bernardo Dovizzi cu cunoştinţele sale de greacă în aranjarea unei biblioteci, astfel încât nu mai exista posibilitatea de a respinge ceea ce fusese aranjat atât de uşor pe calea succesului, duse la grăbirea logodnei, care fu astfel stabilită înainte de plecarea sa. În acest mod, cununia o să mai poată fi amânată puţin până la întoarcere, fapt ce o să provoace mai puţină durere, având în vedere că el şi Romola o să fie nevoiţi să-şi facă jurăminte veşnice unul altuia, atât în afară, cât şi înăuntrul sufletului lor, pretenţie care învingea aşadar încercările lui Messer Bernardo sau ale altora de a anula căsătoria. Pentru că logodna însemna schimbarea inelelor şi semnarea contractelor mutuale, care aveau mai mult de jumătate din legalitatea actelor de căsătorie, urmând să fie completate separat în clipa binecuvântării nupţiale. Sentimentele Romolei se întâlneau cu dorinţele lui Tito, câştigând consimţământul bătrânilor.

În clipa aceea, cuprins de febra pregătirilor de plecare, Tito se grăbi să facă o vizită matinală Romolei pentru a discuta cu ea şi a auzi ultimele vorbe care mai erau de spus înaintea logodnei de diseară. Nu era deloc o vreme potrivită în care să fie încântat de faptul că poate fi recunoscut de cineva, cu atât mai puţin de faptul că este recunoscut de Tessa. Şi era aceeaşi neprihănită Tessa pe care o văzu plimbându-se în jur, cu acea privire timidă şi deznădăjduită, ce se uita înspre cotitura de la Lung Arno pe unde rătăcea alături de Dovizzi. În timpul conversaţiei, Tito simţi un flux neplăcut al conştiinţei care-i zise că Tessa îl zăreşte şi c-o să-l urmărească: nu putea nicicum să scape de ea pe drumul acesta care duce la Arno prin Ponte Rubaconte. Dar, nici Tessa nu voia să-i vorbească sau să se apropie de dânsul până nu rămânea singur, motiv pentru care o să stea în continuare lângă Dovizi până ajunge la uşa lui Bardo. Îşi mări pasul şi oferi o nouă turnură conversaţiei sale; dar, în momentul în care Tessa se afla-n spatele său, deşi n-avea nicio dovadă clară a acestui fapt, mări tot mai mult viteza de deplasare. Era un lucru foarte jenant, mai ales din cauza faptului că simţea o oarecare milă şi tandreţe pentru sărmana fetiţă care-l făcu să ia decizia de a căuta să scape de dânsa fără ca ea să-l poată observa, ceea ce nu era un mod tocmai agreabil. Totuşi, Tito insistă cu ardoare să-şi ducă însoţitorul până la uşă, luându-şi adio de la acesta fără a-şi întoarce faţa în direcţia unde era foarte posibil să zărească acea

nefericită pereche de ochi albaştri. De-ndată ce urcă pe scările de piatră, Tito încerca din răsputeri să-şi zică lui însuşi că, la urma urmei, poate că Tessa nici nu l-a văzut sau poate că nu l-a mai urmărit.

Dar, se pare că această posibilitate nu avea argumente suficiente, căci în clipa în care vizita tocmai se încheiase, Tito ieşi pe poartă cu paşi repezi şi cu un aer de inconştienţă de parcă n-ar fi nimic nici la dreapta, nici la stânga. Totuşi, ochii noştri sunt făcuţi în aşa fel încât se uită prin jur fără a cere permisiunea dorinţelor noastre, iar Tito ştia c-acolo se află o fetiţă în scufie albă care stă în faţa uşii; ştia foarte bine asta, înainte să simtă o mână pe braţ. Era o adevărată înşfăcare, nu o atingere subtilă, sfioasă, deoarece micuţa Tessa, văzându-i paşii repezi, făcu un efort considerabil pentru a ajunge lângă dânsul. În clipa în care se opri şi aruncă o privire spre dânsa, faţa Tessei fu cuprinsă de spaimă, de parcă groaza o făcu să simtă efectul acestei îndrăzneli.

— Tessa! zice Tito, cu o voce care avea o asprime neîntâlnită înainte în discuţia cu ea, ce cauţi aici? Nu trebuie să mă urmăreşti; nu trebuie să stai înaintea uşilor ca să m-aştepţi.

Ochii-i albaştri se încărcară de lacrimi, iar dânsa nu mai zise nimic. Tito se-nfricoşa de faptul să nu se întâmple ceva rău mai mult decât de ridicolul situaţiei de a fi văzut c-o contadină copilăroasă care-i aruncă nişte priviri patetice. Era o stradă a locuinţelor tăcute, mai puţin frecventată de trecători, dar Bernardo del Nero, sau cineva la fel de periculos, putea s-apară în orice clipă. Chiar de n-ar fi ziua logodnei, incidentul ar deveni enervant şi incomod. Totuşi, ar fi extrem de brutal, ba chiar imposibil, s-o părăsească pe Tessa cu nişte vorbe atât de dure. Acea nebunie de la cerretano, care fusese îngropată şi dată la o parte de luni întregi, ar ajunge în faţa lui asemeni fructelor nesezoniere ale necazului! Nu putea să vorbească dur, dar trebuia să vorbească repede.

— Tessa, nu pot… nu trebuie să vorbesc cu tine aici. O să mă duc la pod şi-o să te aştept acolo. Urmează-mă încetişor.

Tito se-ntoarse şi se plimbă cu repezeală pe Ponte Rubaconte iar acolo se întinse lângă pereţii unor căsuţe aflate la ceva distanţă de pod, căutând calea prin care o s-apară Tessa. Ar trebui s-ar o inimă

mult mai tare decât cea a lui Tito pentru a te uita la fetiţă în timp ce avansează cu căpşoru-i rotund şi întristat pe care grecul îl întâlnise la uşa de la Nunziata. Din fericire, podul era unul din locurile cel mai puţin frecventate de florentini, iar cu siguranţă la ora aceea nu se afla niciun trecător pe-acolo. Nu pierdu vremea, aşa că începu să vorbească imediat ce Tessa ajunse lângă dânsul.

— Acuma, Tessa, n-am atâta vreme. Nu trebuie să plângi. De ce m-ai urmărit azi-dimineaţă? Să nu mai faci asta niciodată.

— Credeam, zise Tessa şoptind, în timp ce se luptă din răsputeri împotriva suspinului care-i apăru în clipa în care fu surprinsă de noua voce a lui Tito, credeam că n-o să treacă atât vreme până-n clipa în care o să vii iarăşi să ai grijă de mine. Patrigno mă bate, nu-l mai pot suporta multă vreme. Totdeauna când îi sărbătoare vin să te caut şi nu te aflu. Oh, nu mă părăsi din nou! A trecut atâta vreme, plâng acuma, deoarece n-ai mai venit la mine. Nu mă poţi ajuta, că zilele-s aşa de lungi; nu-mi pasă de capre şi de iezi, de nimic altceva. Nu mai pot… (Suspinele izbucneau tot mai tare, degenerând în lacrimi puternice. Tito simţi că nu poate să facă altceva decât s-o liniştească. S-o părăsească, da, trebuie s-o lase odată. Dar era mai mult decât imposibil s-o lase într-o stare de suspin şi disperare. Văzu pe fundal noi necazuri, dar dificultatea acelei clipe apăsa prea mult pentru a cântări consecinţele posibile.)

— Tessa, micuţa mea, zise cu vechiul său ton tandru, nu mai trebuie să plângi. Mai suportă-l pe blestematul de patrigno încă puţin. O să mă întorc la tine, dar acuma trebuie să plec la Roma, departe, departe de tot. O să mă întorc peste câteva săptămâni şi-atunci îţi promit că vin să te văd. Promite-mi c-o să fii cuminte şi c-o să mă aştepţi.

Era aceeaşi voce bine cunoscută şi acelaşi sunet care aproape o calmă pe Tessa. Fata se uită la dânsul cu ochii-i încrezători, încă umpluţi de lacrimi, încărcaţi de suspine, dar c-un efort vizibil de a se supune. Tito repetă cuvintele pe un ton galant:

— Promite-mi, Tessa.

— Da, zise Tessa şoptind. Dar n-o să dureze mult?

— Nu, n-o să fie aşa de mult. Acuma trebuie să plec. Aminteşte-ţi

ce ţi-am zis. Nimeni nu trebuie să ştie că te-am văzut vreodată, altfel o să mă pierzi pentru totdeauna. Acuma, te-am părăsit, du-te acasă şi altă dată să nu mă mai urmăreşti. La revedere, micuţa mea Tessa. O să ne mai vedem noi.

Nu mai avea nimic de adăugat; trebuia să se întoarcă şi s-o părăsească fără a se uita în spatele lui pentru a o vedea cum a suportat asta, căci n-avea vreme de pierdut. Când se întoarse împrejur, Tito ajunse în Via de Benci, unde nu putea zări nimic din ceea ce se întâmplase pe pod, dar Tessa avea prea mare încredere în dânsul şi se supuse voinţei sale. Se părea că greutăţile luaseră sfârşit în ziua aceea, dar această întoarcere a Tessei, survenită în clipa în care îi fu imposibil să pună capăt necazurilor provocate de dânsa dezamăgind-o, era un eveniment suficient de neplăcut pentru a-i încărca memoria. Însă, mintea lui Tito era pătrunsă de speranţele primei iubiri, asociate cu perspectivele împlinirii ambiţiilor sale, iar viitoarea necesitate de a o necăji pe Tessa nu era altceva decât plânsul îndepărtat al unui animal micuţ suferind aflat în desiş, faţă-n faţă cu o cavalcadă, aflată într-un câmp însorit. Când Tito trecu pentru a doua oară pe Ponte Rubaconte, gândul la Tessa nu-i mai cauză nicio perturbare a stării de fericire. Se-nfăşură în mantie, nu atât pentru a se proteja de frig, cât mai ales pentru a evita o nouă expunere din cauza hainelor sale bătătoare la ochi. Urcă în acelaşi timp două scări deodată, zicând cu grabă către Maso, care-i ieşise în cale:

— Unde-i damigella?

— În bibliotecă; îi gata, iar Monna Brigida şi Messer Bernardo sunt deja acolo, la fel şi Ser Braccio, dar restul încă n-au venit.

— Cere-i să mă lase singur câteva minute; o s-o aştept în salotto.

Tito intră într-o cameră care se afla în contrast izbitor cu nuanţele pe jumătate pale, pe jumătate sumbre ale bibliotecii. Pereţii camerei erau împodobiţi cu fresce strălucitoare înfăţişând capricii cu nimfe și amorași plimbându-se pe albastrul cerului printre flori şi păsări. Singura mobilă, în afară de masa din centru şi scaunele de piele, era compusă din două vaze mari de culoare albă şi un faun cântând din flaut, o figură sculptată de un tânăr promiţător numit Michelangelo Buonarotti. Camera dădea impresia că te aflai undeva în aer liber. Grecul rămase înfăşurat în mantie şi aruncă o privire către uşă. Nu trecu multă vreme şi apăru Romola, plină de albeaţă şi de aur, semănând mai bine ca niciodată c-un crin mare. Rochia-i albă de mătase era strânsă de un brâu auriu, care se împrăştia în ciucuri mari, iar capu-i cu părul de aur sclipitor era acoperit de negura albă a unui văl lung, c-un colier de perle aşezate pe frunte, darul lui Bernardo del Nero, văl care fu dat pe spate pentru a-i descoperi faţa.

— Regina mia! zise Tito, după ce-i luă mâna şi-o sărutase, care-şi lăsase mantia înfăşurată pe corp. Nu se putu abţine să meargă puţin în spate pentru a mai arunca asupra ei încă o privire, în timp ce ea afişă expresia unei fericiri calme, încărcată de-acea conştiinţă apărută sub fiorul iubirii şi admiraţiei.

— Romola, o să-mi arăţi camera următoare? zise Tito, amintindu-și c-ar putea să aibă foarte puțin timp. Mi-ai spus c-o s-o văd imediat după ce o să aranjezi totul.

Fără a mai scoate un cuvânt, Romola îl conduse pe grec într-o cameră îngustă, de mari dimensiuni, pictată la fel de strălucitor ca

încăperea precedentă, însă numai cu păsări şi flori. Mobila era foarte veche; de asemenea, acolo se mai aflau resturi ale unor obiecte de uz feminin sau cu rol ornamental, aranjate într-un scrin deschis situat în spaţiul dintre cele două ferestre înguste; ceva mai sus, deasupra scrinului, stătea crucifixul pe care Romola-l aduse de la San Marco.

— Am adus ceva sub mantie, zise Tito zâmbind, iar apoi dându-şi de pe el veşmântul greoi, scoase micul tabernacol pictat de Piero di Cosimo. Pictorul materializase intenţia lui Tito printr-o operă fermecătoare, care merita aşteptarea îndelungată. Ştii pentru cine-i, Romola mea? adăugă grecul ţinând-o de mână şi conducând-o la scrin. E o mică rază de lumină, menită să-ţi dea la o parte orice amintire încărcată de tristeţe. Gata cu tristeţea; să îngropăm toate imaginile ei, să le îngropăm în mormântul bucuriei. Uită-te!

Chipul Romolei fu cuprins de un tremur subtil văzând că Tito ia crucifixul de pe masă. Dar, n-avea nicio intenţie să-i împiedice această faptă, dorea să lase o parte aceste amintiri triste şi acele interogaţii care-i dădeau nişte umbre inexplicabile gândurilor sale de fericire. Tito deschise tripticul şi puse crucifixul în interiorul acestuia, după care-l închise din nou cu cheia, iar apoi puse tabernacolul în locul crucifixului.

Grecul grăi:

— Acuma, Romola, uită-te la tablou şi spune-mi dacă eşti încântată cu portretele pe care ni le-a făcut Piero. Nu-i o deviză potrivită? Eu am ales subiectul.

— Ah! Tu eşti… e perfect, zise Romola uitându-se cu ochii plini de fericire la Bacchus în miniatură, cu ciorchinii săi de struguri. Şi eu sunt Ariadna, şi tu-mi pui coroana! Da, Tito, mi-ai încoronat sărmana mea viaţă!

În timp ce rosti aceste cuvinte, cei doi se ţineau de mâini, cătând înspre eurile lor imaginate. Dar, realitatea era mult mai frumoasă: ea, un crin alb şi auriu, iar el, o frumuseţe întunecată purtând o tunică mov cu dungi roşii.

— Şi toate le-a făcut bunul şi ciudatul nostru Piero? zise Romola. Tu i-ai dat ideea să mă picteze ca Antigona, ca să poată avea o asemănare de-a mea?

— Nu, el m-a rugat să-l las să te picteze pe tine şi pe taică-tău, fiind o condiţie necesară pentru a putea face tabloul ăsta pentru mine.

— Ah! Acuma văd pentru ce ţi-ai vândut inelul ăla preţios. Îmi dau seama c-ai avut un plan anume pentru a-mi satisface plăcerea. (Tito nu bătu în retragere. Micile iluzii ale Romolei nu-i provocau nimic altceva decât satisfacţie.)

Grecul scoase un zâmbet, iar apoi grăi:

— Poate că mi-am scutit inelul; Piero n-o să accepte niciun ban de la mine; cred c-a fost plătit prin faptul că l-am lăsat să te picteze. Acuma, când o să fiu departe, o să te uiţi în fiecare zi la aceste simboluri drăguţe ale vieţii: corabia pe o mare calmă, amoraşii care ne-au rănit cu săgeţile lor şi care presară nişte petale delicate ca sărutările noastre, leoparzii şi tigrii, astea-s necazurile vieţii care au luat sfârşit; ciudaţii monştri marini, cu ochii lor veseli (uită-te la ei) ăia-s pasajele plictisitoare din cărţile alea grele, care ne-au oferit bună dispoziţie atunci când eram împreună.

— Tito mi-o zise Romola râzând, cu o voce încărcată de dragoste, dar o să-mi dai cheia? adăugă întinzând mâna pentru a o primi.

— Niciodată, zise Tito pe un ton jucăuş, în timp ce-şi deschise scarsella pentru a pune cheia acolo. O s-o arunc în Arno.

— Dar dac-o să vreau să mai privesc iarăşi crucifixul?

— Ah! Tocmai pentru această decizie am ascuns-o, am ascuns-o de aceste imagini ale tinereţii şi bucuriei.

Tito-i oferi un sărut subtil pe frunte, iar ea nu mai zise nimic, gata să capituleze, ca toate sufletele tari, atunci când nu simţea niciun motiv de rezistenţă.

După aceea, Tito şi Romola se alăturaseră grupului care-i aşteptase, care făcu o mică procesiune plină de demnitate, mergând pe lângă Ponte Rubaconte înspre Santa Croce. Pentru Bardo, care nu ieşise din casă de ani buni, acest drum părea foarte lung, deoarece merse cu nişte paşi mai mărunţi ca de obicei, paşi care se potriveau perfect cu demnitatea gutei lui Messer Bartolommeo Scala, prezent şi el la ceremonie, împreună cu fiica sa Alessandra. Era un obicei frecvent să inviţi prieteni şi rude numeroase la *sposalizio (logodnă)*, motiv

pentru care în vremurile de demult legea impuse o triere a numărului de invitaţi, aceştia neavând voie să depăşească cifra 400: trebuiau să fie 200 de fiecare parte. Din moment ce oaspeţii trebuiau să fie ospătaţi după această ceremonie, la fel ca la nuntă, această etapă a procesului de căsătorie devenise o risipă de cheltuieli, aşa cum se plânse şi învăţatul Benedict, Leonardo Bruno. Dar, Bardo, care se mândrea că sărăcia nu l-a împiedicat să beneficieze de avantajele numelui unei familii puternice, nu dorea să invite alte persoane doar pe baza unei simple prietenii, astfel că procesiunea nu avea mai mult de 20 de oameni care însoţeau sposi, iar aceştia erau, cu trei sau patru excepţii, cunoştinţe de-ale lui Bardo sau Tito selectate pe baza unor considerente personale. Bernardo del Nero stătea în faţa lui Bardo, care se afla la dreapta lui Tito, iar Romola-l ţinea de mână pe tatăl ei. Cu mult timp în urmă, Bardo însuşi se căsătorise la Santa Croce, astfel că insistă ca logodna şi nunta Romolei s-aibă loc acolo, nu în mica biserică Santa Lucia, aflată foarte aproape de locuinţa lui. Îi trecea prin minte că s-ar putea ca într-o zi să fie el însuşi îngropat în această mare biserică a Florenţei, printre celelalte personalităţi florentine. Din fericire, drumul era scurt şi drept, aflându-se departe de zgomotele şi agitaţia carnavalului, numai că trebuiau să se întoarcă înainte de începerea dansurilor şi spectacolelor din Piaţa Santa Croce.

Soarele tocmai scăpătase, lăsând o dâră roşiatică pe care aceştia o observaseră în timp ce trecură podul, acest licăr oferind o strălucire tandră micii procesiuni care avea o solemnitate deosebită în ochii părintelui orb. Ceremonia tocmai se încheiase, iar Tito şi Romola coborau treptele bisericii purtând pe degete legăturile aurii ale destinului. Amurgul lăsă treptat locul cerului încărcat de o puzderie de stele, eveniment care-i determină pe servitori să aprindă torţele. Ajunşi acasă, cei doi auziseră o cântare stranie, sumbră, asemănătoare unui Miserere, iar în clipa următoare văzură la capătul pieţei ceva ce părea o mulţime de oameni impulsionaţi de apropierea unei parade venind dinspre Borgo de Greci.

— Cred că-i una dintre procesiunile cu măşti, zise Tito, care rămase singur cu Romola, în timp ce Bernardo avea grijă de Bardo.

În timp ce rosti aceste cuvinte, privirea celor doi fu aţintită de figura uriaşă şi sumbră a unui Timp înaripat, ţinând în mână coasa şi

clepsidra, înconjurat de copiii săi, Orele. Această imagine, aflată la o lungime distanţă de dânşii, era montată pe un car acoperit în totalitate de-o mantie neagră, tras de tauri împodobiţi tot cu negru, cu nişte coarne albe ieşite din beznă. În atmosfera sinistră dată de umbrele caselor din jur, se părea că apariţia Timpului şi a copiilor săi ar fi nişte spirite care plutesc prin văzduh, însoţite de o trupă de morţi îmbrăcaţi în mantii negre, lăsând în urma lor un val de întuneric. Apariţiile pluteau încet, cântând o melodie jalnică. În clipa aceea, Romola fu cuprinsă de o groază rece. Imaginea părea asemeni celei din viziunea fratelui ei pe care nu şi-o putu şterge din minte, iar profeţia-i părea pe jumătate împlinită. Se agăţă de Tito, care, ghicindu-i gândurile zise:

— Ce plăceri sumbre adoră câteodată florentinii voştri! Fără îndoială, asta-i o invenţie de-a lui Piero di Cosimo, căruia-i plac astfel de bucurii teribile.

— Tito, aş vrea ca asta să nu se fi întâmplat niciodată. O să-mi adâncească şi mai tare-n minte acele imagini de care doream să scap atâta.

— Nu, de-acum înainte o să te uiţi doar la imaginea fericirii noastre. Am alungat tristeţea din faţa ta.

— Dar e încă acolo, e ascunsă, zise Romola pe un ton încet, conștientă de vorbele sale.

— Vezi, acuma toate s-au dus! zise Tito. O să uiţi de această mascaradă sinistră de îndată ce-o să ajungem la lumină şi o să ne putem privi în ochi reciproc. Ariadna mea nu trebuie să mai privească în urmă, numai înainte, către Paşti, când o să triumfe împreună cu cel care-i poartă grija.

Partea a-II-a
Cap. 21: Florenţa aşteaptă un oaspete

Era ziua de 17 noiembrie 1494; trecuseră mai mult de 18 luni de când Tito şi Romola reuşiseră să se căsătorească în sfârşit în vremea fericită a zilei de Paşti, când asupra lor fuseseră aruncate pachete de bomboane colorate în culorile curcubeului, după vechea modă grecească, în speranţa că poate Cerurile o să asigure celor doi o viaţă fericită. Însă, perspectivele Florenţei se schimbaseră mult faţă de acea zi de Paşti, iar, asemeni pomului încărcat de flori, unde fiecare ramură cu fructe depinde de circulaţia sevei, soarta lui Tito şi a Romolei se afla în strânsă legătură cu marile schimbări politice şi sociale din această epocă a istoriei Italiei.

În această atmosferă de noiembrie, cu mai puţin de o săptămână în urmă, spiritul vremurilor trecute pătrunse din nou în inimile florentinilor. Marele clopot din turnul palatului trase semnalul de fier al alarmei, iar la auzul acestuia, oamenii îşi adunară armele, uneltele ruginite şi bastoanele improvizate pentru a-i alunga pe Medici. Poarta de la San Gallo se închise în faţa arogantului şi gravului Piero, care galopă până la Bologna, împreună cu ceilalţi însoţitori fricoşi, lăsându-l pe priceputul său frate mai tânăr, cardinalul, să scape deghizându-se în călugăr franciscan; pe ambele capete s-a pus un preţ mare. După acest eveniment, urmă, la fel ca în trecut, o nouă jefuire a caselor, iar nedemnele imagini şterse, pictate pe clădiri publice, reprezentându-i pe cei care conspiraseră mai demult împotriva Mediceilor, erau afişate din nou; inamicii exilaţi ai familiei de Medici erau invitaţi să se întoarcă acasă. Pe jumătate tirani, Mediceii fuseseră alungaţi din splendidul cuib de la Via Larga, iar Republica se trezise din nou la viaţă.

Însă, în această clipă, marele palat de pe Via Larga fusese pregătit pentru un alt oaspete; iar draperiile care acopereau străzile cu culori neobişnuite, blazoanele care atârnau la ferestre, covoarele şi tapiseriile care acopereau toate potecile şi podelele menite a fi călcate de nişte picioare regeşti puteau considerate un semn al bucuriei nepreţuite, oferind Florenţei însăşi o stare de veselie datorată întâmpinării noului venit. Văluri de culoare împodobeau toată zona întinsă de la Via Larga trecând prin jurul catedralei, apoi prin marea Piaţă a Signoriei, peste Ponte Vecchio până la Porta San Frediano, care ducea înspre Pisa. Acolo, în apropierea porţii, fuseseră aranjate o platformă şi o canapea anume pentru Signorie, iar Messer Luca Corsini, doctor în drept, îşi simţi inima cuprinsă de un fior puternic

asemănător celui avut atunci când citea o oraţie latinească. Fiecare şef al bătrânilor florentini, cu obraji proeminenţi şi cu mătasea elegantă din lucco, era gata de procesiune, în timp ce tinerii de familie bună cătau să-şi aranjeze tunicile noi şi bogate după moda franceză, iar o mare parte din cler, de la arhiepiscopul în toată splendoarea sa până la grupul de călugări îmbrăcaţi în alb, negru sau gri, discutau în dimineaţa aceea despre modul în care o să defileze ei înşişi, cu povara relicvelor, a blazoanelor sacre şi a podoabelor consacrate, cum s-aranjeze procesiunea în aşa fel încât mişcările lor să fie potrivite cu sosirea oaspetelui ilustru, care urma s-aibă loc la ora trei după-amiază.

Ce oaspete neobişnuit! De fiecare dată trecea văile Alpilor cu o armată atât de mare cum nu mai văzuse Italia până atunci: cu o mie de elveţieni teribili, instruiţi să lupte atât pentru iubire şi ură, cât şi pentru decoraţii; cu o ceată de cavaleri galanţi, mândri de numele lor; cu o infanterie fără precedent, în care unul din cei o sută de oameni căra o archebuză (ba nu, un tun de bronz care n-arunca pietre, ci mingi de fier trase nu de boi, ci de cai, capabile să ia foc de două ori înainte ca oraşul să repare daunele făcute de prima aruncare). Câţiva oameni îl comparau pe noul oaspete cu Carol cel Mare, care avea reputaţia de a reconstrui Florenţa, cuceritor binevoitor al unor regate degenerate, organizator şi binefăcător al Bisericii, alţii preferau asocierea cu Cyrus, eliberatorul poporului ales, restaurator al Templului. Căci, trecuse Alpii având cele mai glorioase proiecte: dorea să mărşăluiască prin Italia printre aplauzele unor oameni recunoscători şi admiratori, să-şi satisfacă rezolvarea tuturor conflictelor cu Roma; o s-aibă nişte posesiuni, în virtutea dreptului ereditar şi a niţică bătaie, din Regatul Neapolelui; iar din acest punct de vedere convingător prin cucerirea turcilor, care-ar fi sfâşiaţi în bucăţi şi parţial convertiţi la credinţa în Hristos. Era o schemă care urmărea să-l facă un rege preacreştin, cap al unei naţiuni care, mulţumită devizelor subtilului Ludovic XI, care murise cu zece ani în urmă, fără a-şi putea împlini aspiraţiile personale, deşi devenise cel mai puternic dintre monarhi. Această replică a lui Cyrus şi Carol cel Mare nu era altul decât fiul subtilului rege Ludovic XI: tânărul Carol VIII al Franţei.

Cu siguranţă că atmosfera generală cu greu putea părea mai grandioasă sau să trezească în piepturile oamenilor amintirea marilor

schimbări pe care noile straturi ale societăţii le aduseră în istoria omenirii. Acolo era adânc întipărită convingerea că venirea regelui Franţei și-a armatei sale în Italia fu unul din acele evenimente în faţa căruia puteau transpira statuile de marmură, fantomele ferocilor luptători se luptau în văzduh, iar dobitoacele dădeau naștere unor monstruozităţi, c-aceste fapte n-aparţineau ordinii prestabilite de Providenţă, ci arătau în mod explicit munca lui Dumnezeu. Era o convingere care ţinea mai puţin de necesitatea momentană a unei puternice invazii străine și mai mult de acele emoţii morale care considerau faptele vremii drept nişte presentimente ale nenorocirii; aceste emoţii îşi găsiseră expresia prin vocea unei persoane deosebite. Acea persoană era Fra Girolamo Savonarola, călugărul dominican de la mănăstirea San Marco din Florenţa.

Într-o dimineaţă de septembrie, când mulţimea auzi vestea că armata franceză tocmai intrase în Italia, călugărul predică în catedrala din Florenţa pe baza textului: *Iată, voi aduce asupra pământului un potop de apă, ca să pierd tot trupul de sub cer în care este suflu de viaţă şi tot ce este pe pământ va pieri.* [136]Călugărul credea că a fost îndrumat de Providenţa Divină să ajungă la această parte a Genezei în timpul Postului Mare precedent, susţinând că potopul de apă, simbolul mâniei neîndurătoare a Domnului, dar și al milei purificatoare, este reprezentat de simbolul armatei franceze. Publicul său, printre care se numărau câteva din cele mai alese spirite ale vremii, cei mai cultivaţi oameni din cele mai cultivate oraşe ale Italiei, credea la fel şi asculta cu frică și cu cutremur. Căci omul acesta avea puterea de a impune credinţele sale altora şi de a clătina minţi de toate soiurile. Cu mai mult de patru ani în urmă, proclamase din amvonul principal al Florenţei că o mare nenorocire urma să se pogoare asupra Italiei şi că prin această nenorocire Biserica se va purifica. Savonarola părea să creadă, iar ascultătorii săi credeau cu mai multă sau mai puţină ardoare, că are o misiune asemănătoare prorocilor iudei şi că florentinii care-i primeau mesajul erau într-o oarecare măsură un nou popor ales. Ideea darurilor profetice nu era ceva nou în vremurile acelea: vizionarii,

---

[136] Geneza 6: 17

vestitori ai evenimentelor ce va să fie, erau întâlniţi atât în afară, cât şi înăuntrul mănăstirii, însă tocmai acest fapt îl făcea pe Savonarola să fie privit ca o mare excepţie. În timp ce alţii foloseau darul proroocirii drept un mijloc de a câştiga gologani luminând micile aspecte ale destinului omenesc prin intermediul unor bârfe prevestitoare, Savonarola părea un far menit s-avertizeze şi să călăuzească oamenii. Şi chiar pentru minţile cele mai sobre caracterul supranatural al viziunilor călugărului cu privire la viitor oferea o justificare puternică a condiţiilor generale caracteristice vremurilor acelea.

La sfârşitul lui 1492, anul în care murise Lorenzo de Medici şi în care Tito Melema venise ca un hoinar la Florenţa, Italia cunoştea o perioadă de pace şi prosperitate care nu părea ameninţată de niciun pericol real. Nu exista nicio teamă de foamete, căci avu loc o recoltă bogată de grâne şi era vin din belşug, de-asemenea şi ulei; fuseseră construite noi palate în toate oraşele mari, se ridicaseră noi vile pe frumoasele plaiuri şi coline, iar oamenii care posedau aceste bunuri nu se temeau de numărul mare al acelora care n-au. Căci armura cetăţenilor se rugini, iar populaţiile păreau să fie îmblânzite, lingând mâinile maeştrilor care plăteau o armată gata făcută atunci când doreau, aşa cum plăteau pentru bunurile din Smyrna. Chiar şi frica de turci părea să înceteze, iar papa găsi c-ar fi mai bine să profite în urma acceptării mitei pentru a-şi deschide o nouă cale prin otrăviri decât să facă nişte planuri fie pentru a-i cuceri, fie pentru a-i converti la creştinism. Toată această lume, cu imperiul în bucăţi şi cu încăpătoarea Biserică universală, părea un frumos sălaş al puţinilor norocoşi sau suficient de deştepţi pentru a profita de pe urma avantajelor prostiei omeneşti: o lume în care desfrâul şi plăcerile, minciunile şi trădările, persecuţiile şi crimele, erau plăcute, folositoare şi, dacă erau aranjate cu grijă, deloc periculoase. Ca un fel de franjuri şi podoabe ale deliciilor substanţiale ale tiraniei, avariţiei şi lascivităţii, erau patronajele asupra elitei învăţaţilor cultivaţi şi artelor frumoase, menite să flateze comanditarii prin cea mai aleasă latină a vremii aceleia şi să impună artiştilor sublimi capacitatea de a picta fără nicio părtinire atât lucrurile sfinte, cât şi cele necurate, arătându-şi măiestria ieşită din comun. Se zicea că niciodată Biserica nu fusese atât de stricată, că niciodată n-avuse atât de puţine semne de reîânoire,

credinţă vitală pentru micii săi membri; cu toate acestea, părea mai prosperă decât în vremurile trecute. Cerurile erau senine și zâmbeau către pământeni, iar în adâncul pământului nu se-arăta niciun semn de cutremur. Totuşi, după cum am arătat mai sus, în vremurile acelea trăia un om în Florenţa care de mai bine de doi ani avu îndrăzneala să predice că nenorocirea bate la uşă; că lumea nu era făcută pentru bunul plac al ipocriţilor, libertinilor şi persecutorilor. Căci în inima acestor ceruri zâmbitoare vedea atârnând o sabie, sabia dreptăţii lui Dumnezeu, care cobora cu iuţeală pentru a aduce pedeapsa purificatoare asupra Bisericii şi a lumii. În strălucitoarea Ferrara, cu 17 ani în urmă, contradicţia dintre vieţile oamenilor şi credinţele lor puseră presiune asupra dânsului cu o forţă suficient de puternică pentru a-i distruge apetitul pentru viaţa lumească, iar la vârsta de 23 ani această forţă-l trimise la mănăstire. Credea că Domnul oferise Bisericii făclia sfântă a adevărului pentru călăuzirea şi salvarea oamenilor, însă văzu c-această Biserică, devenită coruptă, se transformă într-un mormânt care ascunse lumina. De ani buni, ea fu cuprinsă de scandaluri tot mai mari, iar ipocrizia părea să cedeze locul desfrâului. Oare lumea încetase de a mai avea un conducător drept? Oare Biserica a fost uitată? Nu, cu siguranţă că nu: în Cartea Sfântă exista amintirea unui trecut care putea fi perceput drept oglinda a ceea ce va să fie în zilele din urmă, iar Scriptura arăta că atunci când necurăţia poporului ales, tipul Bisericii Creştine, devenise insuportabilă, asupra acesteia căzu judecata Domnului. Nu, raţiunea-i spunea că judecata-i iminentă, altfel cum ar mai putea fi scoşi oamenii de sub incidenţa răului? Iar dacă Biserica nu acţiona, cum mai puteau fi împlinite promisiunile, cum puteau fi convertiţi păgânii, cum putea deveni lumea întreagă subiectul singurei legi adevărate? Văzuse credinţa în viziuni, un mod de a vedea care devenise pentru dânsul o obişnuinţă încă din anii tinereţii. Dar, adevărata putere de argumentare a lui Girolamo Savonarola venea din indignarea arzătoare faţă de greşeli; în credinţa sa ferventă că există o Dreptate Nevăzută care va pune într-o zi capăt tuturor fărădelegilor şi o Puritate Nevăzută pentru care minciuna şi necurăţia sunt nişte lucruri abominabile. Pentru sufletul său arzător, capabil de o iubire puternică, credincios unor idealuri măreţe, credinţa într-un conducător suprem şi

drept devenise acelaşi lucru cu credinţa într-o intervenţie divină care va oferi pedeapsa şi răsplata.

Între timp, sub acea splendidă mascaradă a demnităţilor laice şi ecleziastice care făcea viaţa canonicilor norocoşi şi a familiilor princiare atât de amuzantă şi luxoasă, se aflau anumite condiţii care puteau să pună capăt atmosferei festive. Ludovico Sforza, acel bogătaş galant, devenit între timp splendidul patron al incomparabilului Leonardo da Vinci, ţinea coroana ducală a Milanului sub control şi dorea mai degrabă să şi-o pună pe capul său mai decât s-o dea unui nepot neputincios pe punctul de a fi otrăvit. Ducele se temea de bătrânul rege spaniol Ferdinand şi de prinţul Alfonso al Neapolelui, căruia nu-i plăceau nici cruzimea, nici trădarea, de pe urma cărora nu putea trage niciun folos. Acesta se împotrivea otrăvirii rudei apropiate care ar oferi avantaje uzurpatorului lombard. Dar, la rândul său, curtea napolitană se temea de propriul ei suzeran, papa Alexandru VI Borgia. Toţi aceşti conducători priveau cu mânie înspre Florenţa, a cărei poziţie de mijloc putea decide soarta jocului puterii prin intermediul unui suport ascuns. Dar, aceste puteri, împreună cu statele mici ale Italiei, se temeau de Veneţia: o Veneţie precaută, stabilă şi puternică, o Veneţie care voia să supună cu forţa armelor atât ambele maluri ale Adriaticii, cât şi porturile de pe coasta vestică a Italiei. Se credea că Lorenzo de Medici reuşise să prevină ruperea acestui lanţ fatal al slăbiciunilor, ţinând continuu Florenţa în alianţă cu Napoli şi Statul Papal, dar şi căutând să convingă Milanul asupra avantajului general al unei astfel de alianţe. Însă, vanitatea nesăbuită a lui Piero de Medici anulase repede roadele politicii militare a tatălui său, iar Ludovico Sforza, împins de suspiciunea c-acesta ar putea crea o ligă împotriva dânsului, căută o manieră de a da şah mat tuturor adversarilor: decise să-l invite pe regele francez să mărşăluiască prin Italia, şi să ia Napoli în calitate de moştenitor al casei de Anjou. Ambasadorii (sau „oratorii”, după cum erau numiţi în aceste vremuri tumultuoase) soseau şi plecau; un cardinal recalcitrant, hotărât să nu recunoască un papă ales prin corupţie (şi de marele său inamic) tot sosea şi pleca, primind invitaţia printr-o retorică înflăcărată, iar tânărul rege părea să dispună de o ureche-n plus. Astfel că în 1493 se înteţiseră zvonurile şi devenea tot mai clar că regele Franţei Carol VIII urma să treacă Alpii cu o

armată puternică, iar locuitorii Italiei se obişnuiau cu asta, încă din clipa în care Italia încetase să mai fie inima Imperiului Roman, căutând un arbitru de-afară; italienii începură să privească venirea acestuia ca un mijloc de pedeapsă a fărădelegilor şi redresare a plângerilor.

În această atmosferă de rumoare, Savonarola avea asigurarea că profeţia sa este valabilă. Ce altceva auziseră oare urechile profeţilor din vechime în afara ameninţării îndepărtate a unor armate străine, care urmau să împlinească dreptatea? Orizontul furtunii care se-apropia nu mai era deloc vag: se uită la norii care răsar pe cerul senin. Armata franceză era noul potop care urma să purifice pământul de fărădelegi; regele Franţei Carol VIII era un instrument al Domnului, asemeni lui Cyrus din vechime, iar toţi oamenii care doreau binele în locul răului urmau să se bucure de venirea lui. Căci, pedeapsa o să cadă doar asupra necredincioşilor. Să nu mai rămână niciun oraş al Italiei, s-ajungă Florenţa deasupra tuturor, Florenţa era cetatea preaiubită a lui Dumnezeu, din moment ce acolo auzise vocea ameninţătoare a mâniei divine. Florenţa o să se pocăiască şi-o să se întoarcă la Domnul, asemeni cetăţii Ninive din vechime, iar norii furtunii o să plutească asupra sa, lăsând doar picurii proaspeţi de ploaie.

Cuvintele lui Fra Girolamo erau puternice, dar acum toată lumea ştia că noul Cyrus ajunsese în Italia de trei luni şi nu era deloc departe de porţile Florenţei. Prezenţa acestuia stârni simţăminte amestecate, însă florentinii ştiau că n-aveau niciun motiv de mulţumire faţă de dânsul. Avea cetăţi puternice la frontieră, pe care Piero de Medici i le oferi regelui fără să-şi asigure termeni onorabili. Piero nu făcuse nimic pentru a opri revolta alarmantă din Pisa, care fusese încurajată de prezenţa regelui pentru a da jos jugul florentin”. Oratorii”, chiar dacă aveau un profet în frunte, nu puteau avea nicio asugirare din partea regelui, în afara aceleia de a rezolva totul în clipa în care se-afla la zidurile cetăţii florentine. Astfel, mai era satisfacţia că puteau şti că violentul Piero de Medici fugise imediat după nedemna predare a fortăreţelor şi că spiritul Republicii îşi reaprinse vechea făclie.

Pregătirile pentru acest oaspete nemaipomenit nu erau în totalitate acelea ale unui oraş obligat să capituleze. În spatele draperiilor strălucitoare şi a blazoanelor simbolice ale bucuriei, se făceau pregătiri de cu totul alt tip, sub aprobarea guvernului şi a

poporului. Soldaţii Republicii, proaspăt chemaţi din districtele din împrejurimi, se ascundeau printre ziduri, unde se lustruiau vechile arme ruginite, iar uneltele ascuţite şi bastoanele greoaie erau puse cu grijă în mâinile lor, pentru a ataca la prima chemare. Acolo era un loc excelent pentru a ridica baricade, iar ferestrele superioare urmau să adreseze un neaşteptat bun venit prin aruncări cu pietroaie. Ceva mai sus, se aflau mulţi oameni care doreau cu ardoare să lupte împotriva duşmanului arogant şi fanfaron, fiind dornici de a gusta dulceaţa acestei noi plăceri. Această dorinţă nu era întreruptă nicio clipă de bandele răzleţe de francezi, care veneau să-şi aleagă noul sălaş însoţiţi de un şoim, ţinut în mâna stângă şi care, vorbind metaforic, ţineau o bucată de cretă în mâna dreaptă pentru a marca uşile locuinţelor italiene dinăuntrul cetăţii, mai ales atunci când istoricii credibili susţin că mulţi fii ai Franţei din vremea aceea erau cuprinşi de ceva ce părea orgoliu, care nu făcea altceva decât să aţâţe apetitul florentin pentru aruncări cu pietre. Aceasta era atmosfera Florenţei în ziua de 17 noiembrie 1494.

Cap. 22: Prizonierii

Cerul avea o culoare cenuşie, dar lucrul acesta conta foarte puţin în Piazza del Duomo, care era acoperită cu mantia de sărbătoare a draperiei albastrului înstelat, cu constelaţii de crini galbeni şi straturi de arme. Legăturile blazoanelor erau deja atârnate în colţurile Baptisteriului, deşi covorul nu era aşternut pe scările Domului, căci marmura era călcată de nişte picioare care n-aveau nimic extraordinar. Era ora predicilor din Advent, iar aceleaşi motive care umpluseră strada de culoare făceau oamenii să nu se poată lipsi de predicile rostite în Dom. Dar, nu toate picioarele din Piaţă se-ndreptau către scările Domului. Oameni aparţinând stratului superior sau inferior al societăţii se mişcau încoace şi încolo cu ritmul vioi al grupurilor de dinaintea lor care rătăceau care încotro; se găseau mulţimi împrăştiate de vorbitori, unii dintre ei dorind să vină mai târziu pentru predică, iar alţii nu erau încântaţi de aceasta. Expresiile de pe chipurile acestor presupuşi pierde-vară nu erau deloc cele ale unor oameni care se bucurau de trândăveala plăcută a zilelor de sărbătoare. Unii erau

cufundaţi în discuţii, alţii ascultau c-un interes vădit pe un vorbitor oarecare, iar din vreme-n vreme îşi aruncau privirile înspre trecătorii noi veniţi.

La un colţ, uitându-se către Via de Cerretani, tocmai acolo unde se termina curcubeul artificial al Pieţei, cătând înspre lumina mohorâtă a dimineţii care se reflecta sumbru pe nuanţele caselor de piatră, se afla un grup mare de muncitori, mulţi dintre ei purtând cu dânşii ceva arme ascunse sub veşminte sau îşi cărau însemnele muncii de fiecare zi. Aproape toţi purtau fie arme, fie niscaiva unelte ce puteau fi folosite drept arme în cazul unor situaţii de urgenţă. Stând în lumina mohorâtă a străzii, cu braţele musculoase şi hainele zdrenţuite, aceştia realizau un adevărat contrast cu strălucirea Pieţei. Oamenii ascultau vorbele notarului slăbănog Ser Cioni, care tocmai se oprise în drumul său către Dom. Vorbele sale dure captau atenţia publicului de mai bine de doi ani şi jumătate în Mercato, însă în clipa aceea glasu-i primi tonul umoristic al unui om mulţumit de sine, al cărui partid reuşi să ajungă în vârful ierarhiei, conştient de influenţa pe care o exercita asupra mulţimii.

— Să nu mai vorbeşti cu mine, zise cu obişnuitul său ton tăios, să nu mai vorbeşti cu mine despre acei elveţieni setoşi de sânge sau de cruda infanterie franţuzească: şi pe străzile noastre o să fie la fel ca-n trecătorile din munţi. Ţăranii au mai distrus în trecut cele mai falnice armii ale condotierilor, atunci când i-au prins între prăpăstii abrupte. Aşa vă zic: florentinii nu trebuie să se teamă de nicio armată pe străzi.

— Aşa-i, Ser Cioni, zise un om cu mâinile pătate de o nuanţă roşiatică, asemeni sângelui, care ţinea în centură un topor mic. Cavalerii ăştia franţuzi, care au venit mai demult să-şi arate jiletcile lor mândre, au văzut cu ce fel de cină frugală-i întâmpinăm. M-am îmbrăcat să mă duc la Organissanti, când am văzut nişte Messeri eleganţi care se tot plimbau şi priveau împrejur de parcă reşedinţele de la Vespucci şi de la Agli ar fi nişte colibe sărmane pentru dânşii, şi cătau înspre noi, florentinii, ca nişte cocoşi îmbufnaţi ce sunt, de parcă ne-ar fi milă de noi pentru că nu ştim să stăm încremeniţi, ca stâlpii. Da, dragii mei gali, le-am zis eu, umpleţi-vă stomacul; am un topor în

centură, o să vă facă să mestecaţi mai uşor, când vaca aia bătrână tocmai scoase un muget[137] şi ştiam că se-ntâmplase ceva, n-are importanţă ce anume. Aşa că mi-am lăsat hainele la uşa de la intrare; am luat un topor de tăiat carne şi m-am dus după cavalerii ăia eleganţi până la Vigna Nuova. Şi-atunci am zis către ăla care venise cu mine: „Ce este, Guccio?”. Cred că se-ntorc Medici”, zise Guccio. Bembé! Mă aşteptam la asta. Şi-atunci am ridicat o baricadă, şi franţuzii se uitau în spate şi se treziră în capcană; iar dup-aia veniseră un roi mare de ciompi de-ai noştri. Unul dintre ei ţinea în mână o coasă şi tăie pintenii unuia din cavalerii ăia galanţi. Ăsta-i adevărul; iar fetele florentine puseră piper pe pietre ca să-i sperie. Până la urmă, Piero de Medici n-a mai venit; că nu i-am dat nici picioare, nici aripi, ca să se poată întoarce înapoi.

— Bine-ai grăit, Oddo, zise un tânăr măcelar, c-un cuţit la brâu, şi eu cred că o să treacă o vreme îndelungată până Piero o să dorească să vină înapoi, c-arăta aşa de speriat ca un pui urmărit, pe care-l împingi şi-l fugăreşti prin piaţă. E-un laş, altfel mai bine ar fi rămas aici atunci când şi-a căutat călăreţi. Dar n-o să-i mai înghiţim pe Medici, oricât ar dori regele francez să ne facă să-i înghiţim.

— Dar, nu-mi place deloc de tunul franţuzesc de care se vorbeşte atâta, zise Goro, care nu slăbise deloc, deşi avea nemulţumiri continue de mai bine de doi ani. Să ne-apere San Giovanni! Dacă Messer Domeneddio vrea ceea ce zice Fratele că vrea, Ser Cioni, de ce nu i-a trimis pe franţuzi pe altă cale către Napoli?

— Ah, Goro, zise boiangiul, asta-i bună întrebare. N-ai deloc un cap de dovleac, aşa cum am crezut. De ce, puteau să meargă la Napoli prin Bologna, eh, Ser Cioni? ori dacă s-au dus la Arezzo… nu-mi amintesc să meargă la Arezzo.

— Proştilor! O să fie pentru binele şi gloria Florenţei, începu Ser Cioni.

Dar, imediat fu întrerupt de strigările „Uită-te acolo!” care se contopiseră într-o singură voce, în timp ce toate privirile fură aţintite

---

137 La vacca muglia (muget de vacă) era expresia folosită pentru a desemna dangătul clopotului cel mare din Palazzo Vecchio.

către grupul care mergea prin Via de Cerretani.

— Ăsta-i Lorenzo Tornabuoni, alături de unul din nobilii francezi care stau acasă la dânsul, zise Ser Cioni, oarecum mulţumit de-o astfel de întrerupere. Pretinde că-i foarte încântat, săracul

Tornabuoni, da i Mediceu în inima lui; ţineţi minte asta.

Grupul era unul strălucitor, mai ales că acolo se puteau zări nu numai prezenţa lui Tornabuoni şi splendidul costum al francezului cu eleganta sa croială de lână albă presărată cu o broderie fastuoasă, ci şi alţi florentini de rang înalt îmbrăcaţi în haine de ceremonie, în timp ce-n stânga francezului stătea o figură care nu ieşea deloc în evidenţă nici prin intenţii, nici prin veşmintele de brocart, o figură pe care am mai văzut-o înainte. Nu purta decât haine negre, căci era în doliu, dar întunecimea vestimentaţiei era acoperită de o mantie roşie, deoarece participa la procesiune în calitate de Secretar Latin al Celor Zece.

Tito Melema se purtă foarte umil faţă de oaspeţii francezi, datorită obişnuinţei cu astfel de oameni în Sudul Italiei, şi-şi arăta binevoitor cunoştinţele de limbă franceză, pe care o vorbise încă din tinereţe. Grecul făcuse mai mult de-o vizită taberei franceze de la Signa. Se afla sub o stea norocoasă; zâmbea, asculta şi explica prin obişnuita graţie a vocii sale lipsite de pretenţii, iar numai un ochi foarte priceput în studierea oamenilor ar fi observat acel grăunte al schimbării care nu dispăruse pe parcursul celor optsprezece luni. Era acea schimbare provocată de despărţirea de viaţa morală din tinereţe, de acea stăpânire de sine specifică, adoptată în prima parte a vieţii sale. Trăsăturile feţei erau mai adânci ca oricând, iar ochii mai scânteietori, dar ceva dispăruse, ceva la fel de greu de văzut ca schimbările din zorii zilei.

Francezul dădea anumite instrucţiuni despre modul cum ar trebui să se desfăşoare ceremonia înainte de a ajunge la Signa; urma să realizeze un ultim înconjur prin Piazza del Duomo, unde procesiunea regală trebuia să se oprească din motive religioase. Grupul distins atrase privirile tuturor de-ndată ce membrii acestuia intraseră în Piaţă, dar acestea nu erau atât de prietenoase şi admirative pe care se aşteptau; se-auzeau remarci care nu păreau deloc aluzive şi misterioase pentru pantofii cu toc ai francezului, o flatare delicată a

picioarelor regale de prisos; grupului nu-i păsa deloc de mârâiturile mulţimii la adresa Mediceilor, mârâituri care nu trebuiau să se audă. Dar, Lorenzo Tornabuoni poseda acea putere de a pune capăt agitaţiei cerută unui om dornic de a câştiga popularitate, iar Tito, alături de acea predispoziţie naturală de a pune capăt relei voinţe prin simţul umorului, avu acea simţire plină de răceală caracteristică străinului atunci când aude nume şi detalii care mişcă pasiunile localnicilor. Ajunşi într-un loc de unde puteau arunca o privire oblică asupra Domului, oamenii din grup se opriră. Ghirlandele şi devizele de pe poarta din mijloc puseră capăt unor obiecţii, iar Tornabuoni făcu semn lui Piero di Cosimo, care, aşa cum obişnuia să facă la această oră, trândăvi în faţa atelierului lui Nello. Imediat, se stârni o discuţie animată asupra situaţiei ciudate a artistului, pe care Tito i-o traduse literal. Spre uimirea sa, francezul fu încântat. Chiar şi trecătorii care mârâiau deveniseră curioşi, iar chipurile lor începură să aibă o expresie pe jumătate zâmbitoare, pe jumătate plină de umilinţă, caracteristică unor oameni care n-aud gluma ce producea hohotele de râs. Era un moment extrem de plăcut pentru Tito, care era singurul din grup ce putea să-i amuze atât de tare pe interlocutori, fără a avea o predispoziţie de a arăta o mulţumire de sine triumfătoare pe care o simţea de-ndată ce vedea că este plăcut de cei din jur. Grecul aruncă nişte priviri aprobatoare. Lumina de curcubeu căzu apoi asupra grupului de glumeţi, iar severii oameni care se-ntoarseră de la biserică dispăruseră din cadru. Se părea că Piaţa fusese împodobită pentru o sărbătoare florentină.

Între timp, în lumina cenuşie a străzilor neîmpodobite, apăreau trecători lipsiţi de lână şi de brocart, a căror stare de spirit era departe de veselia celor din grup. Aicea, robele franţuzeşti şi papucii cu toc păreau ceva obişnuit, însă numărul acestora era înghiţit de prezenţa tot mai mare a florentinilor ce nu simţeau nicio admiraţie faţă de oaspeţi. La marginea acestei mulţimi se aflau trei oameni în haine ponosite; fiecare avea mâinile, gâtul şi corpul legate cu frânghia, legătură care împiedica orice mişcare de împotrivire deoarece aceasta le ameninţa beregata. Frânghiile erau ţinute de soldaţi francezi, care-i obligau pe prizonieri să se mişte cât mai repede, prin intermediul unor fraze întrerupte rostite în italiană, precum şi a unor lovituri venite de

la capătul frânghiei. Doi dintre ei erau supuşi, cerând îndurare fiecărui florentin pe care-l zăreau:

— Pe dragostea lui Dumnezeu şi-a Sfintei Fecioare, daţi ceva bani pentru a ne răscumpăra! Suntem toscani; am fost luaţi prizonieri la Lunigiana.

Dar, cel de-al treilea rămânea cu desăvârşire tăcut, în ciuda tuturor bătăilor primite. Arăta cu totul altfel decât compatrioţii săi. Aceştia erau tineri şi rezistenţi, iar în veşmintele sărăcăcioase oferite de zgârcenia celor ce i-au capturat, păreau nişte mendicanţi robuşti, din popor. Celălalt prizonier se afla la hotarul bătrâneţii şi avea circa 64 – 65 ani. Păru-i lung crescut în jurul unui cap chel şi barba care-i crescuse mare datorită imposibilităţii de a se bărbieri erau aproape albe. Cu toate acestea, figura-i îndesată era încă în putere şi rămânea dreaptă, chiar dacă arăta cam desfigurată, părând să exprime o oarecare vigoare nedoborâtă încă de greutatea anilor. Acea expresie era dată de ochii-i întunecaţi şi de sprâncenele mari, negre, care aveau o nuanţă stranie, intensă, ce dădea culoare obrajilor pali, gălbui, brăzdaţi de riduri şi părului lins, grizonant. Încă se mai afla ceva strălucire în acei ochi care contraziceau zvâcnirea ocazională a vigorii. După ce cătau în jur, uitându-se cu o ferocitate bruscă la chipuri şi ferestre, ochii recăzură în acea căutătură pierdută şi rătăcitoare. Buzele rămâneau închise, iar mâinile erau lăsate-n jos. N-o să ceară milă.

Această privelişte provoca trecătorilor florentini o teamă crescândă. Mulţi dintre ei stăteau la uşi sau se plimbau liniştiţi pe lângă cei cărora le dădeau bani, unii ca un răspuns aproape automat la cererile lor în numele Domnului, alţii în acea credinţă de neclintit în soldaţii francezi ce se crease în urma relatărilor despre cruzimea războiului şi pe care francezii înşişi o cereau drept garanţie a imunităţii în actele lor de violenţă. Dar, imediat ce grupul de prizonieri se-ndreptă către inima oraşului, cererile de milă începeau să dispară, iar soldaţii se vedeau escortaţi de o mulţime de bărbaţi şi băieţi, care dădeau glas unui cor de strigături suficient de clar pentru a fi înţeles de urechile străine fără a mai avea nevoie de translator. Soldaţii începeau să fie nemulţumiţi de această postură, care necesita o predispoziţie puternică pentru a pune mâna pe arme ca să ţină sub

supraveghere prizonierii, astfel că se grăbeau sperând să poată găsi un sălaş în care să se adăpostească.

— Câinii de francezi!

— Picioare de bou!

— La suliţă cu ei!

— Tăiaţi funiile şi faceţi-i pe prizonieri să fugă! O să fugă la fel de repede ca gâştele; nu vedeţi c-au picioarele legate cu o pieliţă?

Acestea erau strigăturile pe care le auzeau soldaţii francezi, care înţeleseră repede că sunt luaţi în batjocură şi poate chiar ameninţaţi. Dar, fiecare dintre ei părea dispus s-ofere invitaţii acestor rudenii spirituale mai degrabă decât să reacţioneze la vorbele lor.

— Santiddio! Ce privelişte! zise boiangiul, imediat ce înţelese rostul acestui tumult. Şi proştii nu fac altceva decât să huiduiască. Hai acolo! adăugă, în timp ce-şi scoase toporul de la brâu, iar apoi merse să se alăture mulţimii, însoţit de măcelar şi de restul compatrioţilor săi, în afară de Goro, care se retrase cu repeziciune înspre ceva loc mai îngust.

Vederea boiangiului, alergând în jur cu umerii însângeraţi şi cu toporul în mână, avându-i în spate pe furioşii săi compatrioţi, avu un efect stimulator asupra mulţimii. Nu făcuse nimic altceva decât să treacă dincolo de soldaţi şi să se amestece printre concetăţenii săi, rotindu-şi ciocanul, însă acest lucru servi drept simbol pentru luptele de stradă, asemeni unduirilor unui gonfalon cunoscut. Primul semn care aprinse focul venise atât de repede ca scânteia unei făclii; acesta fu o faptă a flăcăului neastâmpărat al scamatorului, Lollo, care dansă şi făcu glume în faţa nobililor băieţi care formau majoritatea mulţimii. Lollo n-avu o milă foarte mare pentru prizonieri, dar era conştient

c-are un cuţit excelent, care-l însoţea pretutindeni, ce o să-l ajute să provoace un prilej amuzant pentru a-şi demonstra capacităţile. Astfel, începu să facă salturi şi tăie o frânghie pe care o puse apoi la loc, chiar în faţa unuia dintre soldaţi, care nu ştia dacă trebuie să-şi folosească arma. În clipa în care mulţimea începu să huiduie şi să batjocorească tot mai puternic, Lollo simţi c-a sosit acel prilej. Se apropie de prizonierul cel mai în vârstă, iar apoi tăie frânghia.

— Fugi, bătrâne! zise la urechile prizonierului, de-ndată ce tăie frânghia-n două, iar apoi, îi arătă un exemplu de fugă, alergând de parc-ar avea aripi, asemeni unei bufniţe fricoase.

Simţurile prizonierului nu erau chiar atât de adormite încât să nu profite de această oportunitate; ideea fugii o avu continuu în minte, iar încurajările mulţimii îi dădură o nouă rază de speranţă. Fugi, dar viteza ar fi fost cu greu suficientă pentru a-i înlesni scăparea dacă florentinii nu s-ar fi amestecat deodată între el şi cei care l-au capturat. Fugi către piaţă, dar auzi imediat nişte picioare în spatele lui, pentru că reuşiseră să scape şi ceilalţi prizonieri, iar soldaţii se luptau să-şi croiască un drum pentru a-i putea urmări, în moda permisă de pantofii cu toc: împiedicaţi, deşi nu erau atacaţi cu atâta înflăcărare de popor. Unul dintre prizonierii mai tineri se-ntoarse tiptil către Borgo di San Lorenzo, iar acest fapt făcu o oarecare diversiune; totuşi, lupta principală continua să aibă loc în piaţă, unde toţi trecătorii se adunaseră să privească scena, manifestând o curiozitate vădită. Nu se putea ghici care-i cauza acestei tulburări, deoarece robele franceze erau eclipsate de mulţimea care-i împiedica.

— O evadare de prizonieri, zise Lorenzo Tornabuoni, în timp ce grupul său se reîntoarse lângă scările Domului şi o văzu cum un prizonier vine spre ei. Oamenii nu-s mulţumiţi c-au golit deunăzi Bargello. Dacă nu-i vede nicio autoritate, trebuie să cadă-n mâna zbirilor şi să-şi câştige libertatea ca hoţi. Ah! Iată un soldat francez; îi ceva mai serios.

Soldatul pe care-l văzu Tornabuoni se îndreptă către partea nordică a pieţei, însă obiectul urmăririi sale o luase în altă direcţie. Acel obiect era prizonierul bătrân, care înconjurase Baptisteriul şi alergă înspre Dom, mai hotărât să-şi găsească refugiul în biserică decât să se încreadă în viteza sa. Dar în timp ce-şi mări paşii, picioarele-i fură

cuprinse de un fior; se împiedică lângă un grup de signori, întorşi cu spatele către dânsul şi reuşi să-şi regăsească echilibrul abia când unul dintre ei îl prinse de braţ. Cel care-l prinse de braţ era Tito Melema. Acesta-şi întoarse capul şi văzu chipul tatălui său adoptiv, Baldassarre Calvo, foarte aproape de dânsul. Cei doi se priviseră reciproc, într-o tăcere de mormânt: Baldassarre, cu o mânie cumplită, iar mâinile-i murdare şi slăbite strângeau pătimaş nişte mâini îmbrăcate în catifea; Tito, cu buzele şi obrajii fără vlagă, fascinat de teroarea clipei. Pentru ei, părea o vreme îndelungată; dar momentul dură doar o clipă. Primul sunet pe care-l auziră urechile lui Tito fu râsul scurt al lui Piero di Cosimo, care stătu foarte aproape de dânsul şi era singura persoană căreia-i putea zări faţa.

— Ha, ha! Acuma ştiu ce fel de fantomă trebuie să fie.

— Ăsta-i un alt prizonier evadat, zise Tornabuoni. Mă-ntreb, cine-i?

— Ceva nebun, cu siguranţă, zise Tito.

Cu greu îşi dădea seama de ce cuvinte-i vin pe buze; sunt clipe în care pasiunile vorbesc şi hotărăsc pentru noi, iar noi stăm şi ne întrebăm. De multe ori, acestea poartă inspiraţia crimei, iar uneori constituie munca unei premeditări îndelungate. Cei doi oameni nu şi-au închis ochii atunci când s-au privit reciproc, iar lui Tito îi păru, atunci când rostise vorbele, că ochii lui Baldassarre erau murdăriţi de ceva otravă magică, pe care o simţi curgându-i prin vene. Dar, în clipa următoare, fiorul dispăru, iar Baldassarre dispăru înăuntrul bisericii.

Cap. 23: Gânduri ulterioare

— Eşti uşor de speriat, zise Piero c-un râs dispreţuitor, deşi portretul meu nu-i la fel de bun ca originalul. Dar, bătrânul avea o privire de tigru; trebuie să mă duc în Dom pentru a-l mai vedea o dată.

— Nu-i plăcut să ţii de mână un nebun, indiferent ce nebun o fi ăta, zise Tornabuoni, scuzându-l politicos pe Tito, dar poate că-i numai un golan. O să mai auzim. Cred c-ar trebui să vedem dacă avem suficientă autoritate pentru a opri aceste tulburări dintre poporul vostru şi ţăranii noştri, adăugă apoi adresându-se francezului.

Tornabuoni şi compatrioţii săi pătrunseră în mijlocul mulţimii cu săbiile în mână, însoţiţi de nişte spectatori liniştiţi. Tito merse împreună cu aceştia; era obligatoriu să fie acolo pentru a putea cunoaşte ce ştiau alţii despre Baldassarre, iar în acest timp paralizia terorii fu înlocuită de mişcările repezi stimulate de pericolul morţii. Gloata de bărbaţi şi băieţi, înclinată mai degrabă să-i huiduiască şi să-i ameninţe pe soldaţi decât să producă ori să primească răni serioase, făcuse drum pentru a permite trecerea signorilor cu sabia-n mână, în timp ce soldatul francez fu supus unui interogatoriu. El şi însoţitorii săi aduseră pur şi simplu nişte prizonieri în oraş pentru a cere bani de răscumpărare: doi dintre prizonieri erau soldaţi toscani capturaţi la Lunigiana, în vreme ce bătrânul aparţinea unui grup de genovezi pe care francezii îi prinseră lângă Fivizzano. Poate că era nebun, dar cu siguranţă era neajutorat. Soldaţii nu ştiau nimic despre dânsul neputând, înţelege niciun cuvânt din ce le spuse bătrânul. Tito auzi vorbele acestea de departe, dar era surd la orice chestiune de acest tip până nu i se adresă cineva. Acel cineva era Tornabuoni:

— O să te întorci cu noi, Melema? Ori, de vreme ce Messerul pleacă acuma la Signa, o să urmezi cu înţelepciune moda vremurilor noastre şi-o să pleci să-l auzi pe Frate, care o să fie dimineaţă ca apa unui torent? Asta trebuie să facem cu toţii, ştii, dacă vrem să ne salvăm pieile de Medicei. Ar trebui să merg şi eu dac-am vreme de distracţie.

Faţa lui Tito îşi recăpătă culoarea în clipa aceea, astfel că făcu un efort pentru vorbi pe un ton vesel.

— Cu siguranţă că mă număr printre admiratorii acelui orator inspirat, zise zâmbind, dar, din păcate, o să fiu ocupat cu secretarul până la vremea procesiunii.

— Mă duc în Dom ca să mă uit iarăşi la bătrânul ăla sălbatic, zise Piero.

— Atunci o să ai bunătatea să-i arăţi unul din spitalele pentru călători, Piero mi-o zise Tornabuoni.

Călugării o să găsească o cale dac-o să vrea să fie pus în cuşcă.

Grupul se destrămă, iar Tito se-ndreptă pe drumul către Palazzo Vecchio, unde urma să-l găsească pe Bartolommeo Scala. Nu era mult de mers, dar pentru Tito, drumul era la fel de lung ca minutele din

visele noastre de dimineaţă: spaţiile înguste dintre piaţă şi stradă dădeau drumul unor memorii, amintiri, previziuni şi temeri care-l torturau şi care puteau constitui obiectul unei istorii de câteva luni. Se simţea de parcă un şarpe s-ar fi încolăcit în jurul corpului.

Baldassarre era în viaţă, iar în Florenţa avea o viaţă de răzbunare, care nu se va odihni mai mult decât se odihneşte un şarpe care se-ncolăceşte în jurul prăzii. Nu era în firea acestui om să lase o injurie nepedepsită: iubirea şi ura lui aveau o intensitate care-i subjuga tot restul fiinţei şi-l făcea să se sacrifice pasiunii de parc-ar fi o zeitate venerată prin distrugerea de sine. Baldassarre şi-a relaxat strângerea de mână, iar apoi a dispărut. Tito ştia foarte bine ce interpretare avea gestul acesta: însemna că o să-l studieze până-n momentul în care o să fie sigur de răzbunare. Dacă nu mârâi acele vorbe decisive „este un nebun", dacă putea să-şi controleze starea de spirit, dacă avea curajul de a-l recunoaşte pe Baldassarre, riscul ar fi fost mai mic? Putea să declare c-avu motive clare să creadă că Baldassarre ar fi murit, iar singurele persoane care ar avea suficiente cunoştinţe pentru a-l contrazice ar fi Fra Luca, mort, şi echipajul însoţitorilor de pe galeră, care i-au adus vestea întâlnirii cu piraţii. Şansele ca Baldassarre să întâlnească un membru din echipaj erau infinit de mici, astfel că Tito crezu cu ardoare că o falsitate imediată, bine construită, o să-l salveze de orice consecinţe nefaste. Dar, în acelaşi timp, ştia c-o astfel de impostură avea nevoie de o stăpânire de sine în momentul unor şocuri convulsive. Părea să vorbească fără pic de discernământ; vorbele-i ieşeau asemeni unei naşteri bruşte, creată şi hrănită de întuneric. Tito văzu c-acea lege de neclintit a sufletelor omeneşti care ne pregăteşte pentru a lua decizii imediate de a alege între bine şi rău îi construi decisiv caracterul. Mai avea o singură şansă: şansa eşecului răzbunării lui Baldassarre. Şi…

Tito înţelese că trebuie să se comporte mai crud ca înainte: n-ar putea fi ceva adevăr în cuvintele sale nepremeditate? Cel puţin destul adevăr pentru a continua să nege toate declaraţiile pe care le-ar putea face Baldassarre despre dânsul; bătrânul arăta ciudat şi sălbatic, cu inima şi mintea limpede, suferinţă suficient de puternică pentru a-l aduce în pragul nebuniei. Dac-ar fi aşa, răzbunarea care i-ar putea provoca dizgraţia ar fi evitată. Dar, mai era o formă de răzbunare ce nu

putea fi evitată prin minciuni iscusite. Baldassarre aparţinea unei rase pentru care tăişul ciocanului părea aproape la fel de natural ca tăişul din ghearele tigrului. Tito se temea de ruşinea crâncenă a dizgraţiei, dar el însuşi avea acea groază fizică de nedespărţit de profunzimea unei firi iubitoare de plăceri, care previne omul de întâlnirea cu rănile şi cu moartea, ce devin astfel o imagine binevoitoare a dizgraţiei. Gândurile sale zburau în căutarea unei armuri care să-l apere și să-l poată salva de o răzbunare pe care nicio subtilitate n-o putea ocoli.

Încă mai exista o soluţie. Se putea întoarce să-l caute iarăşi pe Baldassarre, să spună totul lui, Romolei şi lumii întregi. Dar, nu se gândi niciodată la aşa ceva. Pocăinţa care taie toate rădăcinile răului cere mai mult decât o frică egoistă. N-avea niciun motiv să afle putere şi siguranţă în adevăr; singura putere în care credea era iscusinţa şi disimularea. Acum, acel prim șoc, pe care-l numi semnul trădător al fricii, trecuse, astfel că spera să poată pregăti toate urgenţele printr-o înşelăciune rece şi o armură de apărat.

Era o trăsătură fundamentală a experienţei lui Tito în astfel de crize, încât nu-i trecu prin cap nicio măsură directă de a scăpa de Baldassarre. Îi veneau în minte toate posibilităţile, chiar şi fuga din Florenţa, dar nu se gândi niciodată la un plan de a-şi ucide duşmanul. Frica sa nu genera nicio acţiune de răutate, iar el încă era încântat că nu provoacă durere niciunui muritor. Alese pur şi simplu să-şi facă viaţa mai uşoară, să-şi poarte ursita în aşa fel încât să nu fie împiedicat de nimic; iar soarta-l duse deseori în situaţii neprevăzute. Acum, întrebarea era dac-ar trebui să împartă povara comună a destinului cu ceilalţi colegi de suferinţă sau dacă mijloacele minciunii o să-l poată salva de posibilitatea de a fi strivit de urmările acestei alegeri obişnuite.

Cap. 24: Înăuntrul Domului

Baldassarre, care încă mai era legat cu cătușe la gât şi pe corp şi ţinea mâinile împreunate, se abătuse din drum ascunzându-se sub perdea și se trezi înăuntrul Domului, acesta fu cuprins de un sentiment de uimire şi decise să stea lângă uşa de la intrare. Se aşteptă să vadă o

navă mare, plină de obiecte neînsufleţite: altare laterale cu candele stinse, picturi şterse, statui pale și rigide, cu câţiva credincioşi într-un cor îndepărtat care urmăreau melodia unui cânt monoton. Așa arăta aspectul obişnuit al unei biserici în ochii unui om care nu intrase niciodată înăuntrul acestora pentru că n-avuse niciodată un motiv religios. În loc să vadă asta, Baldassarre sări o mulţime de figuri prietenoase, vii, ascultând într-o linişte deplină lângă un amvon, situat în unghiul dintre navă şi cor. Mulţimea cuprindea oameni de toate soiurile, de la magistraţi şi doamne îmbrăcate elegant până la ţărani şi meşteşugari. În amvon se afla un călugăr dominican, cu părul lung şi trăsăturile aspre, care predica ţinând în mână un crucifix.

Timp de câteva clipe, Baldassarre nu auzise nimic din ceea ce se predica. Câţiva ochi erau aţintiţi asupra lui, privindu-l cu surpriză şi suspiciune, deoarece intrase tiptil. Lanţurile erau o dovadă suficientă pentru a indica starea de prizonier, dar biserica era un loc unde-şi putea exprima doleanţele; vârsta înaintată şi privirea-i sălbatică şi mizeră urmau să stârnească mila mai mult decât frica; şi cum stătu nemişcat, cu ochii cătând absent înspre marea scenă din faţă, iar apoi spre podeaua de sub picioare, cei care-i observaseră prezenţa încetară să se mai uite la dânsul, fiind din nou absorbiţi de interesul puternic stârnit de cuvintele predicii.

Printre ochii aţintiţi asupra sa se numărau şi cei ai Romolei: domniţa intrase mai târziu prin una dintre uşile laterale şi se aşezase în aşa fel încât să poată vedea toată zona de la intrarea uşii principale. Aruncă o privire lungă și atentă către Baldassarre, iar părul nins al acestuia îi amintea de cineva anume, în timp ce pecetea unei suferinţe neobişnuite, dată de cutele feţei şi de lanţul din jurul gâtului, stârni în inima ei acele simţăminte legate de durerile bătrâneţii în jurul cărora părea să i se desfăşoare întreaga viaţă. Avu impresia că ochii bătrânului se întâlnesc cu ai ei de-ndată ce aruncă prima privire asupra acestuia, dar, de fapt, Baldassarre nici n-o observase.

Bătrânul avu doar o imagine vagă asupra cadrului general, iar acest cadru era un simplu licăr care nu făcu nicio ruptură vizibilă în înfiorătorul tumult al emoţiei creat de întâlnirea cu Tito. Amintirile trecutului îl tulburau asemeni unor viziuni delirante amestecate în mod straniu cu sete şi chin. Niciun gând despre viitor nu se putea

înfiripa în mijlocul acelei pasiuni arzătoare; cel mai apropiat simţ era cel dat de amărăciunea unei puteri slăbite şi de o înclinare vagă către suspiciune şi neîncredere universală. Deodată, se simţi cuprins vibrând la nişte tonuri acute, care păreau ecoul de tunet al simţurilor sale. O voce îi penetră măduva cu acel accent al unei certitudini triumfale care zicea:

— Ziua răzbunării a sosit!

Baldassarre tremură şi se uită în jur. Era prea departe ca să vadă şi altceva în afara predicatorului care stătea în picioare, întinzându-şi mâna dreaptă pentru a pune crucifixul. Apoi, rosti din nou cu o voce ameninţătoare, făcând o promisiune de fericire. Lumea era cu sufletul la gură, după care urmă o pauză până ce predicatorul vorbi din nou. Puse crucifixul lângă amvon, îşi duse mâinile la piept şi le împreună în poziţie de cruce, aruncând o privire înspre mulţime de parc-ar fi întâlnit fiecare faţă a persoanelor din grup.

— Voi, toţi cei care sunteţi în Florenţa, îmi sunteţi martori, căci nu vorbesc numai într-un colţ. Voi sunteţi martorii care m-au auzit în urmă cu patru ani, când încă nu era niciun semn de război şi necaz, c-am predicat venirea nenorocirii. Mi-am făcut vocea asemeni unei trâmbiţe în faţa prinţilor, prelaţilor şi-a poporului Italiei zicând: *Cupele mâniei s-au umplut.* [138]*Iată, s-a pogorât tunetul Domnului şi va cădea şi va sparge cupa, şi fărădelegea voastră, care vi se pare că-i vin plăcut, se va vărsa asupra voastră şi va fi plumb topit. Şi voi, preoţilor care ziceţi Ha! Ha! Nu este nicio Prezenţă în altar, Shechinah*[139] *e nimic, Scaunul Milei e gol; putem să păcătuim în spatele vălului, căci cine ne va pedepsi? Vă zic vouă: Prezenţa lui Dumnezeu o să se arate în Templul Său ca flacăra arzătoare, iar veşmintele voastre scumpe o să fie nişte paie pentru foc, iar muzica voastră dulce va fi vaiet şi scrâşnire, iar paturile voastre comode vor fi spini, iar suflul glumelor voastre vor aduce boala. Să nu credeţi în aurul şi argintul vostru, să nu credeţi în măreţele voastre fortăreţe; căci, deşi zidurile sunt de fier, iar fortăreţele de diamant, Cel Preaînalt o să semene groaza în inimi şi o să vă*

---

138 Apocalipsa: 16

139 Prezenţa vizibilă a lui Dumnezeu (ebraică)

slăbească adunările, în aşa fel încât să fiţi blestemaţi şi să fugiţi ca femeile. O să strivească oameni puternici fără număr şi o să-i pună pe alţii în locul lor. Că Domnul n-o să mai îndure să-i fie murdărit sanctuarul, mai repede o să distrugă Biserica. Şi aşa cum s-a scris că Domnul o să se reveleze prin servii săi, prorocii, aşa m-a ales pe mine, nevrednicul Său rob, să-i împlinesc voia şi mi-a arătat calea prin cuvântul viu al Sfintei Scripturi şi prin lucrarea Providenţei sale, iar prin mijlocirea îngerilor mi s-a revelat în viziuni. Şi-acest cuvânt îmi pătrunde în suflet şi mă posedă în aşa fel încât nu sunt decât o ramură din arborii pădurii pe care-i adie vântul din Ceruri, şi Cuvântul nu se află în mine ca să păstrez liniştea, chiar dac-aş putea fi luat drept nebun de cei ce mă batjocoresc. Şi de patru ani predic supunerea la voinţa Domnului şi-n faţa batjocurilor am predicat trei lucruri pe care mi le-a zis Domnul, şi-anume că-n vremurile astea *Dumnezeu va înnoi Biserica şi c-această înnoire o să vină după ce-o să cadă nenorocirea asupra Italiei şi c-aceste lucruri o să se întâmple cu repeziciune.* Dar, ipocriţii care-şi ascund ura asupra adevărului sub masca dragostei mi-au zis: *Hai acuma, Frate, mai lasă profeţiile alea; e suficient să-i înveţi virtutea*; şi-acestora le răspund aşa: *Da, voi ziceţi în inimile voastre că Domnu-i afară, şi Cuvântul Său este un pergament scris de oameni morţi şi că nu mai e la fel de valabil aşa cum era în vechime, când se ocupa cu mustrarea naţiunilor, pedepsirea persecutorilor şi lovirea preoţilor nesfinţiţi aşa cum i-a lovit pe fiii lui Eli.* [140]*Dar, vă strig din nou la urechile voastre: Domnul e aproape şi nu e afară; judecata Lui nu se schimbă. El este Domnul armatelor; cei puternici, care merg la război, sunt reprezentanţii Săi, la fel ca furtuna, focul şi boala. Îi conduce prin suflarea îngerilor Săi, şi vin asupra Ţării Făgăduinţei care şi-a uitat legământul. Tu, Italie, eşti Ţara Făgăduinţei, oare nu aicea şi-a făcut Domnul Templu? Oare nu tu l-ai pângărit? Iată, solii mâniei vin asupra ta, sunt la porţile tale.*

Vocea lui Savonarola căpătă o forţă nemaiauzită până atunci, iar apoi căzu într-o tăcere bruscă, în timp ce călugărul îşi lăsă jos mâinile

[140] Eli-conducător evreu din perioada Judecătorilor; fiii săi, ducând o viaţă prin care călcau legile divine, au fost ucişi într-o luptă în care filistenii capturează Chivotul Legilor

împreunate. Această linişte nu era nicidecum semnul unei mişcări uşoare, ci părea atât de puternică încât vocea sa aruncă o vrajă asupra întregii mulţimi. În spaţiul larg al catedralei, domnii şi doamnele aveau chipurile încremenite, părând mai degrabă nişte statui vii, senzaţie care dură până-n clipa în care predicatorul începu să vorbească din nou, adoptând un ton clar şi grav:

— Încă e linişte; chiar şi-n zilele în care Ierusalimul fusese distrus[141] era linişte, pentru ca fiii Domnului să poată fugi din cetate. Totdeauna e o linişte înainte de furtună: uitaţi, cerul se întunecă, dar nu se mişcă nicio frunză: nu e nicio adiere de vânt, până când nu se va auzi mesajul Domnului. Ascultă, Florenţă, cetate aleasă din ţara aleasă de Dumnezeu, cuvintele Celui Preaînalt! Pocăieşte-te şi distruge-l pe cel rău: fă dreptate, umple-te de milă, smulge toată necurăţia din faţa ta, astfel încât Duhul Adevărului şi al Sfinţeniei să umple sufletul şi să adie prin toate străzile şi locuinţele tale, pentru ca să nu poată intra nicio boală şi sabia să treacă prin tine şi să nu-ţi lese nicio rană. Căci sabia tocmai a coborât din cer; se clatină; este pe punctul să cadă! *Sabia Domnului o să cadă asupra pământului, curând şi repede!* Nu aşa vă ziceam în urmă cu câţiva ani? Şi iată, s-a împlinit! Nu se află un rege cu armatele sale la porţile voastre? Nu se cutremură pământul la picioarele cailor şi a maşinăriilor cu ghiulele repezi? Nu-i acolo o oaste înfricoşătoare care ară pământul cu brăzdarul de fier? Vă zic că francezul şi armata lui este un sol al lui Dumnezeu; Domnul o să-l călăuzească aşa cum mâna călăuzeşte o seceră ascuţită, iar spicele celor păcătoşi o să ardă în faţa lui şi vor fi cosite ca o pajişte; iar cel care încearcă să fugă de ele n-o să aibă scăpare şi cel care o să scape de ele n-o să aibă adăpost. Şi tiranii care şi-au făcut tron din păcatele celor mulţi şi preoţii necredincioşi care fac negoţ cu sufletele oamenilor şi-şi spurcă altarele prin desfrâu, o să fie azvârliţi de pe aşternuturile lor de puf direct în focul iadului; şi păgânii şi cei care-au păcătuit împotriva legământului cel vechi o să se dea la o parte zicând: *Iată-i pe oamenii care au adus duhoarea necurăţiei aruncaţi în focul cel veşnic.* Dar, ţie,

---

[141] Aluzie la cucerirea Ierusalimului de regele babilonian Nabucodonosor (585 î. Hr) sau la distrugerea acestei cetăţi de către Titus (70)

Florenţă, îţi este dăruită mila! Vezi: semnul crucii cade asupra ta: vino şi o să fii vindecată. Care dintre naţiunile Italiei a mai avut o slavă ca a ta? Tiranul o să fie alungat din calea ta; cei care au ţinut mita în mâna stângă şi securea în dreapta o să fie daţi afară şi nicio vărsare de sânge n-o să aibă loc în tine. Și-acuma aruncă din sânul tău toată spurcăciunea şi fii puternică în credinţa vie în Dumnezeu. Spală-te de murdăria neagră a viciilor tale, care te-au făcut ca păgânii; lasă la o parte ura şi invidia care au făcut din cetatea ta un bârlog de lupi. Şi atunci nu ţi se va face nicio rană, şi armatele o să zboare ca păsările din calea ta, şi rebela Pisa o să-ţi fie dăruită din nou, foametea şi boala o să plece departe de porţile tale, şi tu o să fii un grânar pentru naţiuni. Dar, ţine minte: dac-o să te laşi cuprinsă de lucrurile blestemate o să fii zdrobită şi pustiită, chiar dacă o parte din tine o să fie cruţată. (Aceste avertismente şi făgăduieli fuseseră rostite pe un ton autoritar, însă următoarele fraze ale călugărului căzură într-o melodie veselă.) Ascultaţi, oamenilor, asupra cărora inima-mi tresaltă, aşa cum tresaltă inima unei mame pentru copiii cărora le-a dat viaţă! Dumnezeu mi-e martor că de dragul vostru aş vrea să locuiesc ca o ţestoasă în străfundurile pădurii, unde să pot cânta imnuri tăcute celui Preaiubit, care este în mine şi eu sunt al Lui. Pentru voi mă trudesc atâta, pentru voi îmi chinui trupul, pentru voi îmi pierd nopţile în veghe, iar sufletul mi se topeşte de greutăţile voastre. Oh, Doamne, ştii bine ce doresc; sunt gata. Du-mă, răstigneşte-mă pe crucea Ta: lasă-i pe păcătoşii setoşi de sânge, care-i asupresc pe săraci, care îţi împodobesc templul cu trupurile lor şi se încăpăţânează să-ţi ceară mila, lasă-i să dea din ea [şi să-mi închidă buzele. Fie ca spinii să cadă pe spinarea mea, fie ca sudoarea-mi să mă ducă-n agonie; vreau să fiu asemeni Ţie în marea Ta iubire. Dar, lasă-mă să văd roadele muncii mele, vreau ca aceşti oameni să fie salvaţi! Lasă-mă să-i văd înveşmântaţi în puritate, să le-aud vocile cântând în armonie cu glasurile îngereşti, să nu aibă altă înţelepciune în afara legii Tale veşnice şi nici altă frumuseţe în afara sfinţeniei. Ei o să deschidă calea altor naţiuni, şi popoare din toate cele patru colţuri ale pământului o să meargă pe urmele lor şi o să umple ceata celor aleşi. C-asta-i voia Ta, Doamne, ca pământul să se supună legilor Tale; ca necurăţia să piară, dragostea să învingă şi să conducă lumea. O, vino, făgăduială binecuvântată! Iată; o aştept; lăsaţi-mă la

altar; lăsaţi-mă să-mi vărs sângele şi să ard în foc; dar fie ca robul Tău să rămână în mintea oamenilor şi ca fărădelegea să nu ţină o veşnicie![142]

În clipa în care rosti aceste ultime cuvinte, Savonarola îşi puse mâinile la piept şi-şi ridică ochii spre cer; vocea sa tremură de emoţie, iar apoi se ridică din nou prinzând noi puteri, dar duioşia de care dădu dovadă în timp ce se postă în rolul victimei deveni atât de puternică încât nu mai putu să zică nicio vorbă, astfel încât discursul se încheie c-un suspin. Fiecare ton schimbător vibra prin urechile ascultătorilor, care răspundeau prin intermediul unor emoţii puternice. Mulţi dintre cei care se aflau acolo aveau o credinţă moderată în misiunea profetică a Fratelui, arătând puţină stimă acestuia în clipele vieţii cotidiene, însă acest fapt nu-i împiedica să se lase purtaţi de marele val al simţămintelor care-şi afla sursa în nişte simpatii mai profunde decât toate doctrinele. Deodată, se-auzi un suspin puternic venit din toate inimile ascultătorilor ca răspuns la predică, survenit chiar în clipa în care Savonarola căzu în genunchi şi-şi ascunse faţa sub mantie. Călugărul simţi în acel moment extazul şi slava martirajului fără a se afla în agonie.

La acest suspin al mulţimii, Baldassarre fu cuprins de un fior. Poate că nimeni dintre cei prezenţi la predică nu vibră atât de puternic la glasul şi cuvintele predicatorului, însă această vibraţie era asemeni unei harpe ale cărei coarde sunt rupte, cu excepţia uneia. Acea ameninţare a unei răzbunări cumplite şi inevitabile, a unui viitor în care hulitul păcătos era urmărit şi ţinut de un răzbunător în chinuri veşnice, îi păru asemeni unei făgăduieli a unei fântâni nepotolite pentru unul cuprins de-o sete nepotolită. Doctrinele înţelepţilor, vechea stimă pentru superstiţiile preoţeşti păreau pentru sufletul său o limbă uitată: dacă şi le-ar putea aminti, ce alt fel de răspuns i-ar putea oferi marii sale nevoi în afara celui dat de vocea acestei credinţe puternice? Tunetul denunţului căzu în nervii săi pasionali cu toată

---

[142] Predica de-aici nu este o traducere, ci o redare liberă a tipului de predici rostite de Fra Girolamo Savonarola în momentele sale cele mai înduioşătoare (nota autorului)

forţa sensibilităţii; gândirea sa nu avuse niciodată asemenea întrebări; părea posedat de ele asemeni calului de război aflat sub influenţa a tot felul de zgomote. Niciun cuvânt din cele auzite până acum nu pătrunsese atât de adânc în conştiinţa lui Baldassarre, firea sa nu îngăduia acest lucru. Însă, acea plăcere a extazului şi-a cruzimii mişcată de ideea unei răzbunări eterne atinse apogeul şi-şi găsi o formă de manifestare în cuvintele predicatorului care îndemna la renunţare de sine. Pentru Baldassarre, acest cuvinte nu îi aduceau doar imaginea unui triumf vag care-i arăta că a crezut prea mult, semnându-şi cu sânge o acţiune care-l lăsase pradă unui foc mistuitor, care nu-i va aduce altceva decât alinare în faţa urii.

— L-am salvat, l-am crescut, de-ar putea bătăile inimii să înceteze o dată pentru totdeauna! Vino, făgăduială binecuvântată! Să-mi curgă sângele, să mă mistuie flăcările!

Una dintre corzi vibră mai mult ca de obicei. Baldassarre îşi împreună mâinile, iar apoi scoase un suspin.

Cap. 25: În afara Domului

Cât timp Baldassarre fu cuprins de cuvintele lui Savonarola, acesta nu observă prezenţa omului care intrase prin poarta din spatele său, nu atât de departe pentru a-l studia pe bătrân. Acest om era Piero di Cosimo, care nu era interesat de predică, venind numai pentru a se uita la prizonierul fugit. În timpul pauzei, în clipa în care predicatorul şi publicul dădeau drumul unor emoţii de nestăvilit, nou-venitul pătrunse în biserică şi atinse braţul lui Baldassarre. Acesta privi împrejur, cu ochii încă lăcrimaţi, dar cu o căutătură viguroasă, de parc-ar fi avut de-a face cu o nouă izbucnire. Pictorul grăi încetişor:

— Pot să-ţi tai lanţurile? Am auzit că te-au făcut prizonier.

Baldassarre nu răspunse imediat; aruncă o privire de suspiciune către străin. În cele din urmă, zise:

— Dacă vrei.

— Să mergem mai bine afară, zise Piero.

Baldassarre se uită din nou cu suspiciune către artist, în vreme ce Piero zâmbi, ghicindu-i parţial gândurile şi luă un cuţit pentru a tăia

lanţurile. Începu să creadă că posibilitatea nebuniei prizonierului putea fi adevărată, mai ales că văzu ceva deosebit în expresia feţei.

— Bine, zise în sinea-i, dacă face vreun necaz, o să-l leg din nou. Drăcuşorul are o şansă măcar… Ţi-e frică de mine, zise artistul pe acelaşi ton încet. Nu vrei să-mi zici nimic de tine.

Baldassarre îşi îndoi mâinile, încântat de satisfacţia provocată de mişcarea muşchilor. Îi răspunse lui Piero c-un o privire mai puţin suspicioasă şi cu un ton ce ilustra ceva hotărâre absentă:

— Nu, n-am nimic să-ţi spun.

— Dacă aşa doreşti, zise Piero. Poate că vrei un adăpost şi habar n-ai cât de ospitalieri suntem noi, florentinii, cu oaspeţii care au veşmintele rupte şi stomacuri goale. Acolo-i un spital pentru călătorii sărmani din afara zidurilor noastre şi, dacă vrei, îţi pot arăta drumul. Nu-ţi mai fie frică de soldatul francez. A plecat de-aicea.

Baldassarre dădu din cap, iar apoi acceptă oferta liniştit, astfel că ieşi din biserică împreună cu Piero.

— Nu vrei să stai ca să-ţi pot face portretul, nu-i aşa? zise Piero în timp ce se plimbau pe Via dell'Oriuolo, pe drumul spre poarta de la Santa Croce. Sunt pictor; îţi dau bani pentru portret.

Suspiciunea se reîntoarse în privirile lui Baldassarre, care se uită la Piero şi zise hotărât:

— Nu.

— Ah! zise pictorul, tăios. Bine, mergi înainte şi-o să ajungi la poarta de la Santa Croce. Dincolo de ea, se află un spital pentru călători. Deci n-o să accepţi niciun serviciu de la mine?

— Îţi mulţumesc pentru ceea ce ai făcut. Nu mai am nevoie de altceva.

— Bine, zise Piero dând din cap, după care se îndepărtă de prizonier... Ce tigru misterios! zise artistul în sinea-i. Bun de pictat! Urât, cu trăsături adânci, privind de parcă s-a arat în inima lui cu plugul și cu grapa. Ce contrast faţă de blândul și zâmbitorul Messer Greco, acel *Bacco triumfante* care s-a însurat cu Antigona în ciuda istoriei și a bunului simţ. Aha! Sângele-i de cărturar stropind ghearele compatriotului său!

Când Piero se reîntoarse în Piazza del Duomo, mulţimea care ascultase predica lui Fra Girolamo tocmai se înghesuise pe la uşi, iar graba din diverse părţi ale catedralei era o dovadă care arăta cât de importantă fusese predica care-i abătea florentini de la treburile cotidiene. Artistul aruncă o privire către unul din colţurile Baptisteriului și se uită la mulţimea care iese din biserică, încântat de diversitatea veşmintelor și a feţelor; feţe asemeni celor pictate de Masaccio cu mai mult de 50 ani în urmă și pe care Ghirlandajo nu le terminase încă de zugrăvit. În dimineaţa aceea, era o ocazie deosebită, iar publicul Fratelui, totdeauna numeros, reprezenta multitudinea claselor și a partidelor politice florentine cu o mai mare acurateţe ca de obicei.

Acolo se aflau oameni de familie aleasă, ocupaţi cu treburile publice de-acasă și din străinătate, care erau nou-veniţi nu numai printre inamicii Mediceilor și prietenii guvernării populare, ci și printre Piagnoni, ascultând cu atenţie doctrinele și învăţăturile practice ale Fratelui și frecventând scaunul de la San Marco tronat de noul Samuel143: unii dintre ei erau oameni autoritari și cumsecade, ca

143 Samuel-figură importantă a Vechiului Testament, considerat ultimul dintre

Francesco Vallori, care mai avea pe deasupra o fire înflăcărată şi arogantă; alţii, ca Soderini, aveau mai puţin ardoarea unui Piagnone şi mai mult iscusinţa unui politician înţelept. Se aflau de asemenea oameni (tot de familie bună) ca Piero Capponi, iubitor brav, lipsit de doctrina ibertăţii şi sobrietăţii republicane, preferând discursurile în locul luptelor, şi care n-avea niciun motiv deosebit să se gândească la acele idealuri false care i-au alungat pe Medici şi au făcut loc spiritului public. Printre camarazii lor se găseau doctori în drept care-i studiaseră pe Accursius [144]şi pe fraţii săi, fapt ce nu le împiedică imboldul de a deveni nişte piagnoni entuziaşti: de exemplu, Messer Luca Corsini însuşi, care aştepta clipa ce avea să vină pentru a ridica braţele sale vânjoase ca s-arunce cu pietre în numele religiei, libertăţii şi a Fratelui cu prilejul luptelor de stradă florentine. Printre magistraţii care-şi purtau lucco-ul negru şi a mantia de lână cu un aer de autoritate obişnuită se aflau şi tineri zglobii cu chipuri mult mai sensibile şi meditative: cărturari de talia unor nume ilustre precum Strozzi şi Acciajoli, care intenţionau să îmbrace sutana şi să se alăture comunităţii de la San Marco, artiştii mânaţi de ambiţii noi şi idealuri înalte scoase la iveală de predica lui Savonarola, asemeni tânărului acela care se pictase pe sine în fresca despre Pruncul Sfânt de pe pereţii chiliei principale a Fratelui, neştiind încă de faptul c-o să ajungă să poarte el însuşi sutana şi tonsura specifică, fiind numit Fra Bartolommeo. Acolo se afla şi poetul mistic Girolamo Benevieni, grăbindu-se, probabil să pregătească drumul venirii repezi a Fratelui la prietenul său, Pico della Mirandola, care urma să nu mai vadă lumina altei dimineţi. Se găseau şi femei de familie bună împodobite cu o simplitate căutată, în aşa fel încât graţia lor rafinată să fie semnul de distincţie dintre ele şi surorile lor mai puţin aristocratice. Populaţia predominantă, însă, era alcătuită de popolani obişnuiţi sau clasa de mijloc, aparţinând atât artelor majore, cât şi celor minore, conştienţi de agoniseala lor ameninţată de taxe de război. Mai uşor de observat şi mai deosebiţi faţă de toate clasele în care avea Fratele discipoli erau

---

Judecători şi primul dintre profeţi;

[144] Francesco Accurso (1181/1185-1259/1263)-jurist medieval italian, commentator al dreptului roman

valul mare al negustorilor şi artizanilor săraci, a căror credinţă şi nădejde în mesajul divin diferea de la sărmana şi necondiţionată imagine de prieten al sărăcimii şi duşman al luxului persecutorilor bogaţi până la gustul conştient al tuturor subtilităţilor interpretării biblice care dădea o putere deosebită artizanului sedentar, iluminând spaţiile înguste şi slab luminate aflate în spatele corabiei pe care o aducea la suprafaţă prin flacăra palidă ce părea pentru dânşii lumina ştiinţei divine.

Dar, printre discipolii numeroşi ai Fratelui se aflau mulţi oameni care nu erau deloc admiratori de-ai să-i Unii erau Medicei care, din motive de frică şi politică, începeau deja să arate o supunere oarbă spiritului partidului popular. Alţii erau avocaţii unei guvernări libere, dar îl priveau pe Savonarola ca pe un simplu călugăr, pe jumătate înţelept, pe jumătate fanatic, care se considera el însuşi un instrument puternic alături de popor şi trebuia acceptat ca un fapt social. Se găseau chiar şi câţiva din duşmanii cei mai înflăcăraţi: membri a unui partid vechi, aristocratic, anti-Mediceu, determinat să încerce şi să preia frâiele din mâinile anumitor familii puternice, sau tineri grosolani, care-l detestau ca pe omul care ucise veselia din Florenţa. Oamenii de idei, ca tânărul Niccolò Macchiavelli, veneau să observe şi să scrie rapoarte prietenilor aflaţi departe, în vilele lor de la ţară; oamenii de apetit, ca Dolfo Spini, căutau să-l vâneze şi să-l pună la pământ pe Frate, ca pe o pacoste publică, unde jocul este o raritate, hrănindu-şi ura şi culcându-se pentru a aştepta prilejul de acuzaţie.

Poate că niciun predicator n-avu o influenţă mai mare decât Savonarola, niciun predicator nu avu nişte fiinţe mai diverse cu care să lucreze. Şi unul din secretele influenţei sale masive rezidă în caracterul

mixt al predicilor sale. Baldassarre, mânat de extazul unei răzbunări prin martirizarea sinelui, era doar un caz extrem printre simpatiile parţiale şi profunde ale publicului.

În predicile lui Savonarola se aflau nişte corzi care apelau la cele mai delicate sensibilităţi ale naturii umane, găsindu-se elemente care scădeau egoismul cel mai josnic, stârneau curiozitatea bârfelor şi fascinau frica superstiţioasă. Nevoia experienţei personale, labirintul interpretării alegorice a Scripturilor, viziunile enigmatice şi certitudinea sa (falsă) cu privire la intenţiile divine nu se opreau niciodată în sufletul său mare, înnobilat de acea pietate înflăcărată, acel simţ al nemărginirii, acea simpatie activă, acea poruncă clară de a subordona interesele sinelui binelui obştesc, pe care le avea alături de întreaga omenire. Dar, pentru masa de oameni care-i formau publicul, toată însărcinarea predicilor sale stătea în puternica credinţă în poruncile supranaturale, în viziunile acuzatoare, în falsa certitudine care dădeau predicilor sale aspectul unui buletin; şi odată ce-şi câştiga publicul cu măiestria sa, era necesar pentru natura sa (era necesar pentru bunăstarea lor) să-şi păstreze măiestria. Efectul acesteia era inevitabil. Niciun om nu se luptase mai puternic să-şi păstreze puterea fără să sufere distrugerea; idealul său era nevoile lor cele mai joase şi nu înţelegerea sa. Misterele caracterului uman fuseseră rareori prezentate într-o manieră mai accesibilă judecăţii unei cunoştinţe facile ca la Girolamo Savonarola; dar îi putem oferi recunoştinţă pentru că nu închise ochii la faptele omeneşti, dacă privim viaţa ca pe o dramă în care marile schimbări din interior sunt însoţite de schimbările din exterior. Până la această perioadă, când acţiunea sa asupra treburilor politice tocmai începuse, e foarte probabil ca nevoia urgentă de ascensiune să fi ars într-o flacără ascunsă de focul puternic generat de zelul său pentru Dumnezeu. În vechime, moda era ca atunci când un bou era sacrificat lui Jupiter, să se vopsească trupul său negru şi să ofere un spectacol fals a unei albiri nepătate. Haideţi să dăm jos creta şi să zicem sincer: victima este pestriţă, dar asta nu afectează cu nimic puterea inimii sale capabile să se sacrifice pe altarul celor mai înalte speranţe omeneşti.

Cap. 26: Veşmântul groazei

La ora şase seara, majoritatea oamenilor din Florenţa erau bucuroşi că intrarea triumfală a noului Carol cel Mare era gata. Fără îndoială că atunci când bubuitul tobelor, sunetul trompetelor şi tropăitul cailor prin drumul pisan începu să se amestece cu clinchetul vesel al clopoţeilor, mulţimea care stătea în turnurile cetăţii putu să vadă marele moment al defilării pompei şi fastului teribil al curţii regeşti pe fundalul colinelor şi văilor înverzite. Nicio lumină din zori nu putu scoate la iveală toată splendoarea blazoanelor, săbiilor, penelor şi a hainelor de mătase, pe care nicio umbră nu le putea feri de ochii privitorilor. De-ndată ce trupele avansau înspre cetate, trecătorii puteau să distingă mai bine trăsăturile alaiului regesc, care-şi pierdea treptat strălucirea de paradă. Acolo se zăreau înalţii şi robuştii arcaşi scoţieni, ferocii şi grosolanii halebardieri elveţieni, agilii gasconi, gata să se învârtă şi să se caţere pe ziduri, cavaleria care părea asemeni unui justiţiar rătăcitor cu suliţa şi armăsarul îndărătnic; ce plăcut era să fii asigurat că oamenii ăştia n-o să rănească decât pe duşmanii Domnului! Cu acea încredere-n inimă, era plăcut să priveşti defilarea puterii şi splendorii nobiliare, cu paji tineri aleşi la întâmplare, cu tecile de lemn împodobite cu nestemate, cu eşarfele de satin brodate cu devize şi simboluri stranii ce ascundeau un tâlc pios sau galant, cu lanţurile de aur şi panaşuri ornate de podoabe, cu simpaticele şei şi mantii de brocart şi la baldachinul măreţ cărat de paji, de la capul regelui preacreştin. Parafrazându-l pe bătrânul cărturar, a cărui frazeologie şi ortografie se minună de micile minuni din spatele acestei vizite regale, *fu gran magnificenza.145*

Dar, pentru Signorie, cu oratorul în frunte, care aştepta acest eveniment pe platforma din faţa porţii de intrare, sperând să vină clipa potrivită pentru a putea mărşălui în întâmpinarea oaspetelui preaputernic, grandoarea scenei era umbrită de nişte senzaţii nu tocmai plăcute. Dacă Messer Luca Corsini putu să rostească din buzele sale urarea de bun venit într-o latină ceva mai inteligibilă, n-ar fi fost o

---

[145] Avu o măreţie deosebită (it); naratorul face aluzie la cronicarul Giovanni Cambi (1458-1535)

atât de mare confuzie în momentul în care veni ploaia şi n-ar fi creat o atât de mare nerăbdare în rândul oamenilor şi al cailor, care împiedicaseră hotărârile acestor oameni cultivaţi şi-i obligară pe reprezentanţii oraşului cărturarilor să facă întâmpinarea doar într-o franceză improvizată. Însă, această confuzie bruscă fu o mare oportunitate pentru Tito. Grecul se afla printre oficialii care staţionau în spatele Signoriei în calitate de secretar. Aceşti demnitari de rang înalt se traseră la o parte în clipa în care se auzi tropotul cailor.

— Să meargă cineva înainte şi să zică nişte vorbe-n franceză, grăi Soderini. (Dar, nicio personalitate de rang înalt n-avu îndrăzneala să rişte un nou eşec.) Tu, Francesco Gaddi, poţi vorbi. Gaddi, însă, neavând suficientă încredere se duse-n spate şi-l împinse pe Tito zicând:

— Tu, Melema.

Imediat, Tito se duse înainte şi c-un aer de consideraţie profundă care veni în mod natural de-ndată ce începu să facă câţiva paşi, zise cuvintele trebuincioase în numele Signoriei, apoi le arătă calea în mod graţios, lăsându-l pe rege să treacă înainte. Prezenţa de spirit, care slăbise în urma crizei teribile din dimineaţa aceea, fu un instrument picat la momentul oportun. Era livreaua excelentă a unui servitor care nu-l trăda niciodată dacă nu exista vreun pericol vizibil. Dar, în momentul în care i se adresară nişte complimente pentru serviciul făcut, grecul râse de parcă n-ar fi făcut nimic, astfel că pentru cei care nu fuseseră martori la întâmpinare, onoarea primirii improvizate reveni lui Gaddi. Nu-i nicio mirare că Tito era atât de popular: avea acea atingere de a satisface vanităţile oamenilor.

Şi celelalte ceremonii care însoţeau oratoricul bun venit merseră mai prost decât era prevăzut. Dacă totul s-ar fi întâmplat potrivit organizării prestabilite, procesiunea clericilor şi laicilor florentini n-ar fi trebuit să se anuleze şi să fie obligată să se rezume la o plimbare repezită printre străzile lăturalnice în aşa fel încât să poată ajunge cât mai repede la catedrală pentru a se întâlni cu regele. De asemenea, dacă tânărul monarh de pe baldachin, care stătea călare cu lancea deasupra coapsei, ar fi semănat mai mult cu Carol cel Mare şi mai puţin cu un soi grotesc modelat în grabă, imaginaţia trecătorilor ar fi fost mult mai satisfăcută. Se dorea ca pedeapsa păcatelor italiene şi

campionul onoarei femeilor s-aibă un picior mai puţin murdar şi nişte călcâie mai fireşti, gura să aibă nişte fălci mai puţin reptiliene, iar capul şi nasul nişte contururi mai puţin diforme. Totuşi, piciorul slab era acoperit de veşminte de aur şi perle, iar faţa sa nu era decât o spărtură de câţiva inci pătraţi, aflată în mijlocul aurului şi al veşmintelor negre de catifea, în timp ce focul rubinelor şi nuanţele scânteietoare ale baldachinului împodobit şi perlat *fu gran magnificenza.*

Şi oamenii strigau *Francia! Francia!* cu un entuziasm proporţional cu splendoarea baldachinului, care se rupse-n bucăţi asemeni unei prăzi, potrivit unui obicei imemorial; buzele regale sărutaseră palid altarul și după toate aceste nenorociri persoana regală şi suita sa se stabiliseră în palatul de pe Via Larga, restul de nobili şi curteni se dispersaseră printre marile case ale Florenţei, iar teribila armată își făcu tabăra la Prato și-n alte cartiere din împrejurimi. Treburile zilei tocmai se terminaseră. Dar, străzile aveau încă un aspect surprinzător, aşa cum nu mai văzuseră florentinii sub cerul înstelat al unei zile de noiembrie. În loc de acea întunecime stricată din când în când de lumina palidă a unei lămpi arzânde din faţa unei imagini sfinte aflate la colţul străzii sau de licărul unei lumini roşiatice venită dinspre vreo poartă deschisă, se puteau zări tot felul de lămpi suspendate la ferestrele tuturor caselor, astfel încât oamenii puteau umbla mai în siguranţă şi mai comod decât în timpul zilei-*fu gran magnificenza.* Printre aceste străzi iluminate se plimbă Tito Melema la ora opt seara în drumul spre casă. Fu stăpânit tot restul zilei de presiunea unor temeri ascunse, astfel că se simţi uşurat în clipa în care putu să scape, fără să-l observe nimeni, din mijlocul supeului galant. Văzând că nu mai poate face faţă acestor circumstanţe, grecul spera să se poată adapta lor în aşa fel încât să poată scăpa de aceste temeri copilăreşti. Dac-ar fi avut dorinţa şi starea de spirit necesară pentru a-l recunoaşte pe Baldassarre în acea surpriză! totul ar fi fost bine pentru el; căci mai tresărea încă la ideea că provoacă deliberat suferinţă tatălui său: ar fi vrut ca Baldassarre să fie prosper şi fericit. Dar, simţi că pentru el nu mai există acum o a doua șansă: singurul lucru care mai era de făcut era să-şi poarte de grijă.

Aceste gânduri tulburau mintea grecului în timp ce avansă dinspre Piazza di Santa Croce înspre Via de Benci; în clipa în care se

apropie de colţul ce marca intrarea în Borgo di Santa Croce, urechile sale auziră o muzică în care nu se simţi atmosfera unei orgii de seară, ci sârguinţa unei munci asidue: muzica unei nicovale. Tito avu o uşoară tresărire, iar apoi îşi grăbi paşii, căci sunetele indicau un bun venit. Ştia că a intrat în fierăria lui Niccolò Caparra, un loc faimos de întâlnire al tuturor florentinilor interesaţi de o prelucrare curioasă şi frumoasă a metalului feros.

— La ce munceşte uriaşul atât de târziu? gândi Tito. Dar, cu atât mai bine pentru mine. Pot să fac acea mică afacere azi-noapte în loc de mâine dimineaţă.

Preocupat de aceste gânduri, grecul nu putu să nu se oprească pentru a admira lucrurile lucrurile din faţa fierăriei. Uşa largă, aşezată la colţul trunchiat al unei mari aglomeraţii sau „insule" de case, trecea peste o loggie acoperită cu cute de gresie, ce sprijineau nişte coloane de piatră cu capiteluri cioplite brutal. În lumina roşie care înconjura linia cutelor de gresie şi a coloanelor se zărea într-un relief întunecat figura lui Niccolò, cu braţele sale uriaşe care executau mişcări ritmice de urcare şi coborâre, mai întâi ascunzându-şi, iar apoi scoţându-şi la iveală profilul unei guri bine conturate şi a unei frunţi puternice. Masivitatea acestuia era flancată de două figuri subţiri de abanos, una pe nicovală, iar cealaltă pe burduf. Tito închise uşa cu un contur atât de diferit, stând în picioare şi negrăind niciun cuvânt, deoarece era inutil să vorbească înainte ca Niccolò să binevoiască a lua o pauză pentru a-l observa. Acest moment nu avu loc până când fierarul nu luă capul unui topor pentru a-i ascuţi marginea tăişului desprins de pe nicovală. Între timp, Tito aruncă o privire de satisfacţie către uneltele din jurul fierăriei pentru a se asigura că obiectul căutat nu dispăruse. Niccolò

aruncă înspre grec o privire de aprobare cam lipsită de ceremonie, dar plină de bune intenţii de-ndată ce se întoarse de la nicovală şi-şi puse ciocanul pe șold pentru a se odihni.

— Ce-i, Messer Tito? Treabă?

— Bineînţeles, Niccolò; altfel n-aş fi venit să te întrerup atunci când lucrezi în afara programului, mai ales c-am auzit semnalul care arată că eşti apăsat de treburi.

— Am avut aceeaşi muncă toată ziua: să fac topoare şi vârfuri de sabie. Şi orice prost care-a trecut pe la fierăria mea şi-a arătat capul de dovleac și-a zis: *Niccolò, nu vii să-i vezi pe regele Franţei și pe soldaţii săi?*, iar eu i-am răspuns: *Nu, nu vreau să le văd capul, mai bine le-aş vedea fundul.*

— Aşadar, faci arme pentru cetăţeni, Niccolò, dar ai putea avea ceva mai bun decât nişte frigări și coase ruginite în caz de revoltă?

— O să vedem. Armele-s bune şi Florenţa poate c-o să aibă nevoie de ele. Fratele ne zice c-o să luăm Pisa din nou şi-s de acord cu dânsul, numai c-aş fi încântat să ştiu cum ni se împlineşte făgăduiala, dacă n-avem la îndemână nişte arme bune? Fratele vede astea cu mult înainte și-l cred. Dar, nu vede păsările prinse doar printr-o simplă aruncare cu privirea, aşa cum vor să ne zică unii. El vede sens, nu nonsens. Dar, tu, Messer Tito, eşti un pic Mediceu. Ebbene, am fost şi eu la vremea mea, înainte ca armura să înceapă a rugini. Ce treabă ai?

— Aş vrea să ştiu cât costă cămaşa aia de zale pe care-am văzut atârnată aici în zilele astea. Vreau s-o cumpăr pentru un personaj oarecare; are nevoie de protecţie sub jiletcă.

— Atunci, lasă-l să vină şi s-o cumpere, zise Niccolò fără menajamente. Aş fi încântat să văd ce vând şi cui vând. Aş vrea să ştiu cine-i clientul.

— Îţi ştiu scrupulele, Niccolò, numai că-i o armură defensivă; nu răneşte pe nimeni.

— Aşa-i; numai că-l face pe omul care-o poartă să se simtă în siguranţă atunci când vrea să rănească pe cineva. Nu, nu, aia nu-i lucrarea mea; îi o frumoasă lucrare a lui Maso de Brescia. Ar putea s-acopere inima unui ticălos. Trebuie să ştiu cine vrea s-o poarte.

— Bine, atunci, ca să fiu sincer cu tine, Niccolò mi-o eu o vreau,

zise Tito, ştiind că-i inutil să încerce să-l convingă. Adevărul îi… Sunt pe cale să fac o călătorie, şi ştii cât de primejdioase-s călătoriile în zilele astea. Bănuiesc că nu mă suspectezi de trădare împotriva Republicii?

— Nu, nu-ţi provoc niciun necaz, zise Niccolò, cu tonul său lipsit de inhibiţii. Dar ai bani suficienţi ca să plăteşti haina? C-ai mai trecut pe-aici destul ca să-mi ştii semnul: ai văzut cărţile de credit arse. N-am încredere-n nimeni. Preţu-i de 20 florini, asta pentru că-i la mâna a doua. Nu cred c-ai atâţia bani la tine acuma. Să mi-i aduci până mâine.

— Se pare c-am bani, zise Tito, care câştigase banii la jocul din ziua precedentă şi nu-şi golise încă traista. O să port armura cu mine.

Niccolò luă haina de zale frumos lucrată, care căzu datorită greutăţii, încât două mâini nu erau suficiente pentru a o ridica de jos.

— Bine, atunci, zise fierarul în clipa în care florinii îi căzură-n palmă. Ia haina. Îi făcută să te apere de sabie, pumnal sau săgeată. Dar, după mine, n-aş îmbrăca aşa ceva. E ca şi cum ai purta frica lângă tine.

Cuvintele lui Niccolò aveau intensitatea neplăcută a unui tâlc pentru Tito. Dar, grecul zâmbi şi zise:

— Ah, Niccolò, noi, cărturarii, suntem foarte laşi. Să ţii pana nu-ţi zgârie umărul aşa cum face lovitura voastră de ciocan. Addio!

Îşi puse armura sub mantie, iar apoi merse-n grabă către Ponte Rubaconte.

Cap. 27: Tânăra soţie

În timp ce Tito mergea cu paşi repezi către pod purtând sub mantie armura proaspăt cumpărată, Romola se preumblă în jurul vechii biblioteci, gândindu-se la el şi la întoarcerea sa. Puţine chipuri nu aruncă priviri înspre geam în ziua intrării trupelor franceze pentru a vedea intrarea regelui şi a nobililor săi. Unul dintre acestea era cel al Romolei. Nu mai merse la nicio festivitate din clipa în care murise tatăl ei; acesta murise cu trei luni în urmă, stând pe scaun.

— Mai vine Tito să scrie? zise bătrânul în clipa în care clopotul anunţă ora obişnuită a serii. Nu mai întrebase până atunci, de teamă să nu i se răspundă negativ; dar Romola văzu în faţa-i tăcută şi-n

mişcările neliniştite că mintea sa nu era interesată de altceva.

— Nu, tată, a plecat la un dineu de-al cardinalului; ştii că-i dorit de toţi, zise Romola, cu tonul unei scuze politicoase.

— Ah! Poate c-atunci o să ne aducă nişte vorbe binevoitoare despre bibliotecă; aşa ne-a promis cardinalul săptămâna trecută, zise Bardo, care căpătă o linişte aparentă la gândul acestei speranţe.

Bătrânul tăcu o vreme; apoi, cu faţa înroşită, zise:

— Continuăm fără el, Romola. Ia peniţa; nu mi-a mai adus ceva text nou de comentat, dar trebuie să-mi exprim în scris opiniile despre neoplatonişti. O să mor şi n-am făcut nimic. Grăbeşte-te, Romola.

— Sunt gata, tată, zise domniţa în clipa următoare, luându-şi peniţa în mână. Dar, se aşternu liniştea. Romola nu-şi dădu seama de asta timp de câteva clipe, fiind obişnuită cu pauze în timpul dictării; dar în momentul în care aruncă o privire de nedumerire, văzu că n-are loc nicio schimbare.

— Sunt gata, tată. Bardo tăcu în continuare, iar liniştea se aşternu definitiv în glasul acestuia. În acea clipă, Romola privi indignată înapoi, cu o oarecare ruşine faţă de ea însăşi, datorată faptului că-n ciuda durerii simţite de moartea tatălui ei, îi apăru gândul de neexprimat că de-acum înainte, poate că viaţa ei cu Tito o să fie perfectă. Dar, visul acelei vieţi în trei presărate de o fericire nemărginită nu se împlinise. Curcubeul de dulciuri aruncat la nuntă după obicei aduse cu sine seminţele nenorocirii; Ariadna încoronată, păşind pe trandafirii ca zăpada, simţi din ce în ce mai mult prezenţa spinilor.

Nu era vina lui Tito, căuta să se consoleze Romola. Era în continuare întruchiparea nobleţii pentru ea şi pentru tatăl ei. Dar, aşa era natura lucrurilor, acum vedea clar, aşa era natura lucrurilor ca nimeni în afară de dânsa să meargă să îndeplinească cu răbdare toate cererile monotone ale tatălui ei, lună de lună, an de an. Chiar şi ea, pentru care dragostea pentru tatăl ei fusese toată pasiunea şi religia anilor de tinereţe, nu era totdeauna răbdătoare, câteodată în mintea ei era chiar rebelă. E adevărat că înainte de căsătorie şi chiar ceva vreme după Tito părea mai nerăbdător decât dânsa; dar, dup-aceea, desigur, efortul cedă în faţa noutăţilor. Totdeauna ne asumăm o sarcină cu o

încredere nestrămutată, iar până la un punct creşterea supărătoare a presiunii este tolerabilă, dar până la urmă nu poţi rezista dorinţei de uşurare. Romola-şi zicea sieşi că fusese prea proastă şi ignorantă în vremea când era fată: acum era mai înţeleaptă şi n-o să ceară nişte îndatoriri nedemne pentru omul care-i dăruise dragostea şi veneraţia de femeie. Suflul tristeţii despică tot mai mult firea ei cât timp văzu cum lună de lună tatăl ei trece de la extaz la agonie deoarece Tito se ocupă tot mai puţin de el şi caută scuze tot mai slabe pentru a refuza să continue munca de colaborare; tristeţea nu era vina lui Tito, zicea Romola în sinea-i, ci a destinului inevitabil.

Dacă stătea din ce în ce mai puţin cu dânsa, asta era din cauza c-ar putea cu greu să fie totdeauna singuri. Alinturile grecului nu mai erau atât de tandre: dacă-l ruga timid să stea cu tatăl ei într-o seară în loc să meargă la o altă invitaţie care nu era urgentă, grecul se scuza cu o galanterie atât de fermecătoare, părea să se gudurească pe lângă ea într-o joacă atât de profundă înainte de a o părăsi, încât simţi o mică de durere de cap în mijlocul dragostei. Imediat după ce Tito o părăsea, Romola mergea la tatăl ei şi căuta să-i aline necazul şi dezamăgirea. Însă, în clipele în care imaginaţia sa era ocupată încercând să vadă cum Tito, pe care-l credea atât de bun, nu era în stare să sacrifice plăcerile societăţii, care erau mult mai importante pentru o persoană strălucitoare ca dânsul decât pentru oamenii obişnuiţi. Ar fi vrut mai multă gingăşie, mai multă admiraţie: e adevărat, renunţase la acestea de dragul tatălui ei, ar fi renunţat la mai multe de dragul acestuia dac-ar fi văzut o oarecare dorinţă din partea lui Tito. Era clar că firile lor erau atât de diferite, dar poate că nu erau decât diferenţele normale dintre bărbat şi femeie, care făceau ca afecţiunile ei să fie mai profunde. Dac-ar fi fost şi alte deosebiri, căuta să se convingă că inferioritatea era de partea ei. Tito era mai tandru decât dânsa, o fire mai echilibrată, mai puţin mândru şi enervat, nu avea accese de furie, întâmpina toate plângerile cu o dulceaţă perfectă; dorea doar să scape cât mai mult de lucrurile ce i se păreau neplăcute.

Orice suflet mare, atunci când nu se află sub incidenţa puterii unei emoţii de nestăvilit, se suspectează pe sine însuşi, şi se îndoieşte de adevărul propriilor simţuri. Romola conştientă de posibilităţile aflate dincolo de propriul ei orizont. Şi avea nevoie să se îndoiască de

ea însăşi mai mult din cauza necesităţii de a căuta explicaţii asupra vieţii dezamăgitoare dintre ea şi Tito în aşa fel încât să-şi satisfacă durerea şi mândria. Dezamăgire? Da, nu exista un cuvânt mai blând pentru a reda adevărul. Poate că toate femeile suferă dezamăgirea unor speranţe ignorante, măcar de le-ar şti experienţa. Totuşi, cazul ei avea ceva particular: relaţia cu tatăl ei cerea sacrificii neobişnuite din partea soţului.

Tito se gândi că dragostea o să facă aceste sacrificii mai uşoare, însă dragostea nu era de ajuns. Aceasta nu justifica distrugerea iluziilor. Nu! nu trebuie s-aibă resentimente; pentru Romola era mai uşor să îndure aceste chinuri decât să se gândească la faptul că Tito ar fi procedat greşit. Dac-ar simţi o nouă durere de cap în clipele când se afla singură cu tatăl ei, în ultimele lunii ale vieţii acestuia, aceasta n-ar apărea din cauza soţului. Acum, avea speranţa c-o să reuşească să-i facă simţită prezenţa în clipa în care scaunul tatălui ei era gol. Nu mai exista nimic care s-o poată despărţi de Tito; vieţile lor tinere o să curgă într-un singur râu; acum începea adevărata lor căsătorie. Dar, sentimentul de vinovăţie provocat de faptul c-această speranţă a izvorât abia după moartea tatălui ei oferi o putere mai mare neliniştii pe care o simţi după ce văzu prin ce mijloace se împliniră dorinţele ei.

Credinţa în memoria tatălui ei era singura alinare pe care o putea avea în faţa unui gând care o făcea să se bucure de moartea lui. Acea viaţă simplă şi truditoare, nestricată de ambiţiile corupte ale vulgului, zdruncinată de frustrările provocate de pierderea nădejdilor, captivă unui întuneric total, o sământă făr' de fruct, se sfârşise, iar tot ce mai rămase din ea erau tăbliţa comemorativă de la Santa Croce, comentariul neterminat asupra textului lui Tito, colecţia de manuscrise şi antichităţi, rodul unor străduinţe şi sacrificii de-o jumătate de veac. Împlinirea acelei ambiţii de-o viaţă a tatălui ei cu privire la bibliotecă deveni o datorie sfântă pentru Romola. Acea relicvă se afla în siguranţă, departe de ochii creditorilor, căci în momentul în care trebuiau plătite datoriile, Bernardo del Nero, deşi nu era cel mai bogat dintre florentini, aduse suma necesară de circa 1.000 florini (o mare sumă în zilele acelea) acceptând drept gaj siguranţa colecţiei.

— Statul o să mă plătească din nou, zise Bernardo către Romola,

arătându-i modul în care încheiase târgul ce-i provocase lui o oarecare pierdere. De cardinalul găseşte o clădire, aşa cum vrea, Signoria şi-a dat acordul că va plăti restul banilor. N-am copii, îmi permit riscul.

Dar, în ultimele zece zile, toate speranţele cu privire la Medici au luat sfârşit, iar faimoasele colecţii ale Mediceilor din Via Larga erau pe punctul de a fi dispersate. Agenţii francezi începuseră să se uite la frumoasele podoabe antice pe care Lorenzo le colectase şi le luau pe baza dreptului celei mai puternice naţiuni din Europa, astfel că statul florentin, care poseda biblioteca Mediceilor, părea să fie un client potrivit pentru ei. Din moment ce se pregătea un război pentru recucerirea Pisei şi se urmărea plata subsidiilor către regele Franţei, devenea clar că Florenţa o să prefere banii în locul manuscriselor.

Pentru Romola, aceste schimbări politice grave îi readuseră în prim-plan interesul pentru a vedea împlinite dorinţele tatălui său. Fusese crescută într-o separare cultivată de interesele vieţii cotidiene, fiind obişnuită să se gândească la fapte eroice şi la principii măreţe ca fiind aflate în antiteză cu vulgarul prezent, la Pnyx şi la Forum ca la ceva ce merită mai multă atenţie decât la consiliile florentinilor în viaţă. Şi-acum, alungarea Mediceilor însemna nici mai mult, nici mai puţin decât dispariţia celor mai mari nădejdi cu privire la biblioteca tatălui ei. Ştia că vremurile sunt neplăcute pentru Medicei, la fel de bine ca Tito şi naşul ei: superstiţioşii proprietari de prăvălie şi prostimea gloatei erau un lucru suspect, dar noul interes în treburile publice, în iminenţa războiului, în chestiunea vizitei regelui Franţei, în schimbările care urmau să se petreacă în statul florentin, fusese aprinse de simţământul datoriei şi al dragostei faţă de amintirea tatălui ei. Toată ardoarea Romolei se concentra în afecţiunile sale. Grija pentru scopurile cultivate ale tatălui ei erau pentru ea mai mult decât o povară pe care o suporta de dragul acestuia; iar capacităţile strălucitoare şi aeriene ale lui Tito n-aveau nicio atracţie pentru dânsa dacă nu pătrundeau în simpatiile adânci ce aparţin iubirii şi încrederii tinereşti. Romola n-avu niciun contact cu cineva care să-i poată arăta largile posibilităţi ale firii sale: acestea se pliau şi se zdrobeau asemeni unor aripi de larvă, nelăsând în conştiinţa sa niciun element în afara unei nelinişti vagi, ocazionale.

Dar, acest nou interes în treburile publice o făcu să înţeleagă în

sfârşit care era influenţa predicilor lui Fra Girolamo în noul curs al evenimentelor. Se discuta despre schimbarea formei de stat, iar tot ceea ce putea învăţa de la Tito, a cărui poziţie de secretar şi capacitate de servire a intereselor îl duseră în inima vieţii publice, o făcea din ce în ce mai dornică să îşi umple singurătatea zilei cu dorinţa de a merge să audă cu urechile ei cine era cel care conducea întreaga Florenţă prin vorbele sale.

Pentru prima oară în viaţa ei, în această dimineaţă, merse în Dom ca s-aculte predicile de Advent. De-ndată ce Tito o părăsi, Romola luă o decizie bruscă de a face o plimbare către Dom imediat după ce vizită locul din Santa Croce în care înmormântat tatăl ei. Amintirea ultimelor clipe ale lui Dino era prezentă în mintea ei de fiecare dată când îşi aducea aminte de acea scenă, însă pierdu din importanţă după experienţele şi temerile vieţii de căsnicie. Noile întrebări şi sensibilităţi care se trezeau în dânsa erau iarăşi modelate de acea supunere în faţa gândurilor soţului simţită de orice nevastă care-şi iubeşte perechea cu un devotament pasional şi o încredere totală. Îşi aduse aminte de vocea şi prezenţa lui Fra Girolamo care-i arătau că predica acestuia s-ar putea să o mişte, în ciuda faptului că era un călugăr cam îngust la minte. Dar, predica nu făcu altceva decât să-i adâncească prima impresie, c-acest predicator al necazurilor era la urma urmei un om în faţa căruia poate c-ar simţi o stare de stimă şi respect. Acuzele şi îndemnurile îi captară atenţia. Nu simţi nicio frică, nicio remuşcare: era doar zgomotul unui tunet din depărtări, care părea mare, dar care nu putea s-o lovească. Însă, în clipa în care Savonarola invocă martirajul, scoase un suspin împreună cu ceilalţi: se simţi pătrunsă de un nou simţământ; o simpatie stranie care era mai presus de toate interesele vieţii ei. Nu era asemeni fiorului care însoţi anumite aspecte eroice din istorie şi poezie, dar răsunetul său era cel situat undeva între amintirea muzicii şi sensul existenţei determinat de vibraţiile armonioase ale clipei de faţă.

Dar, acea emoţie transcendentă, oricât ar fi de puternică, părea să nu poată pătrunde în afara anticamerei şi sanctuarului vieţii ei. Acum, n-o să se mai gândească la Fra Girolamo; o să asculte neliniştit paşii soţului ei. În timpul acestor ultime trei luni, îndoita singurătate de fiecare zi îi părea o epocă în care legătura dintre ei ar putea începe

să fie perfectă. Era conştientă de faptul că fusese uneori prea tristă sau prea grăbită în tot ceea ce priveşte amintirea tatălui ei; un pic prea critică şi prea rece în clipa în care Tito îi povesti tot ceea ce se petrecea în lumea pe care o frecventa, un pic prea ruşinoasă pentru a-i sugera că, printr-o viaţă simplă ca a tatălui ei, puteau ajunge suficient de bogaţi cât să-l plătească pe Bernardo del Nero şi să reducă problemele cu privire la bibliotecă. Era imposibil ca Tito să poată simţi la fel de puternic aceste probleme aşa cum le simţea dânsa şi să-i ceri sacrificiul de a sacrifica luxul pentru care muncea atâta. În clipa în care Tito o să vină acasă, o să fie atentă să renunţe la toate aceste cereri care păreau s-o înstrăineze de dânsul. Romola muncea, aşa cum ar trebui să facă orice soţie iubitoare, pentru a-şi subordona firea în faţa firii soţului ei. Marea nevoie a inimii ei o făcea să înăbuşe cu strădainţe disperate orice impuls de suspiciune, mândrie sau resentiment; se simţea capabilă la orice sacrificiu care o putea salva de pieirea dragostei. Această pieire ar fi asemenea unui coşmar hidos în care toată lumea s-ar sparge în bucăţi în jurul ei, lăsându-i picioarele atârnate în întuneric. Romola nu îşi putea imagina un asemenea viitor; începu doar să simtă prezenţa efortului de a nu-şi clătina încrederea care fusese odată de neclintit.

Aşteptă şi ascultă multă vreme, dar Tito nu merse direct acasă după ce-l părăsi pe Niccolò Caparra, şi trecură mai mult de două ore din momentul în care trecu pe Ponte Rubaconte când Romola auzi marea uşă a curţii de la intrare mişcându-şi clanţa şi-şi grăbi paşii până la marginea scărilor de piatră. Lângă scări, era pusă o lampă, astfel că putea să vadă clar cum Tito urcă scările. Cele optsprezece luni produseră o schimbare mult mai puternică în chipul Romolei decât în

cel al lui Tito: mimica era mai pronunţată, nu mai era atât de rece, ci avea o expresie mai binevoitoare şi, în clipa în care faţa-i fu cuprinsă de-o roşeaţă în obraji, bucuroasă că lunga aşteptare lua sfârşit, era mult mai delicată decât în ziua în care o văzuse Tito prima dată. În acea zi, toţi ziceau că firea Romolei era făcută să poruncească, iar a lui Tito să asculte; dar acum, buzele Romolei tremurau puţin, iar privirea-i fu pătrunsă de timiditate. Făcu un efort să zâmbească de-ndată ce grăi:

— Tito al meu, eşti obosit; a fost o zi obositoare, nu-i aşa?

Maso era acolo şi niciun cuvânt nu putea fi rostit până nu străbăteau anticamera şi nu închideau uşa bibliotecii după ei. Lemnul ardea, iar lumina focului strălucea asupra câinilor; asta era un bun venit pentru Tito (cam târziu, e drept), iar cealaltă întâmpinare era vocea galantă a Romolei. Grecul se-ntoarse şi o sărută tocmai în clipa în care-i dădu jos mantia; apoi, se duse înspre scaunul cu spătar lung de lângă foc, se aşeză pe el, îşi dădu jos bereta, zicând, deloc iritat, dar c-un ton de oboseală vizibilă şi de protest, pătruns de un fior uşor:

— Romola, vreau să nu mai stăm în această bibliotecă. Fără îndoială c-avem camere mai plăcute pentru vremea asta răcoroasă.

Romola se simţi rănită. Nu-l văzuse niciodată pe Tito c-un ton de indiferent; de obicei era plin de o delicateţe bine măsurată. Şi se gândi atât de mult la întoarcerea lui atunci când lipsea! Trebuie să fie foarte plictisit.

— Cred c-ai uitat, răspunse, uitându-se neliniştită, de parc-ar fi căutat să vadă o scuză în semnele oboselii trupeşti. Ştii că fac catalogul noului plan pe care l-a vrut tata atât de mult; n-ai timp să m-ajuţi, aşa că trebuie să lucrez mai atentă.

Tito, în loc să se uite la Romola, îşi închise ochii şi-şi puse mâinile pe faţă. Simţi că nu se comportă ca de obicei, dar mâine o să repare lucrul acesta. Reînvierea teribilă a fricii sale secrete, care, dac-ar fi ştiute de Romola, l-ar despărţi de soţia lui pentru totdeauna, îl făcea să simtă înstrăinare, provocându-i o oarecare repulsie faţă de cea care fusese cauza acestui pericol. Această senzaţie survenise pe neaşteptate, astfel că grecul fu extrem de nemulţumit de răceala comportamentului său. Dintr-odată, nu mai putea cere niciun cuvânt sau o privire afectuoasă; putea doar să se străduiască pentru a căuta

nişte vorbe prin care să-şi ceară scuze.

— Nu mă simt bine, Romola; n-ar trebui să fii atât de surprinsă de faptul că-s nervos.

— Ah, ai avut mult de lucru astăzi, zise Romola, îngenunchind foarte aproape de dânsul şi punându-i braţul pe piept în timp ce-şi aranjă cu grijă părul din spate. Deodată, îşi luă braţul şi aruncă o privire speriată către grec. Ce ai sub mantie, Tito? Pare că-i tare ca fierul.

— E fier; e o cămaşă de armură, zise Tito. Se aştepta la această întrebare, astfel că vorbea liniştit, de parcă nu s-ar fi grăbit deloc pentru a da explicaţii.

— A fost ceva pericol neaşteptat azi, nu-i aşa? zise Romola pe un ton bănuitor. Ai luat-o pentru procesiune?

— Nu, e a mea. O să fiu nevoit s-o port des, ceva timp.

— Ce te ameninţă, Tito? zise Romola cu o privire îngrozită, agăţându-se iarăşi de el.

— Toată lumea-i ameninţată de ceva în zilele astea, toţi cei care nu-s duşmani înverşunaţi ai Mediceilor. Nu te uita aşa speriată, Romola, armura asta o să mă apere în cazul unui atac.

Tito-i puse mâna pe gât, iar apoi scoase un zâmbet. Micul dialog despre armură rupse noul obstacol dintre ei şi făcu loc unor afecţiuni galante.

— Oare naşu' nu-i şi el în pericol? Şi el nu-şi ia nicio precauţie, nu-i aşa? Cu siguranţă că-i mai în pericol ca tine, pentru că ai o influenţă mult mai mică decât dânsul.

— Tocmai pentru că nu-s aşa de important, pericolul e mai mare, zise Tito grăbit. Sunt deseori suspectat c-aş fi o iscoadă. Şi oameni ca Messer Bernardo sunt protejaţi de poziţia lor şi de puternicele legături familiale, care au ramuri prin toate partidele, în timp ce eu sunt un grec pe care nimeni n-o să-l răzbune.

— Dar, Tito, ţi-e frică de cineva anume sau ai doar un simţământ vag al primejdiei, care te-a făcut să porţi aşa ceva? Romola nu putu să reia ideea fricii degradante pentru Tito, care se amesteca oarecum cu neliniştea ei.

— Am avut ameninţări speciale, zise Tito, dar te rog să nu mai

vorbeşti despre acest subiect. Altfel o să cred că ţi-ai pierdut încrederea-n mine, dacă o să zici ceva naşului tău.

— Desigur că n-o să-i zic nimic, zise Romola roşind; dacă vrei să fie secret. Dar, dragul meu Tito, adăugă după o clipă de tăcere pe un ton de nelinişte afectuoasă, o să te facă un mizerabil.

— Ce-o să mă facă mizerabil? zise grecul, având pe faţă o expresie abia perceptibilă, asemeni unei senzaţii fugitive.

— Această frică, această armură grea. Nu pot să n-am fiori când o simt pe braţ. Aş putea s-o iau drept ceva vrajă din poveşti; ceva duşman ticălos ţi-a preschimbat pielea ta omenească şi sensibilă într-o carapace greoaie. Parcă nu mai eşti strălucitorul, luminosul meu Tito!

— Ai vrea ca soţul tău să se expună primejdiilor, atunci când pleacă de lângă tine? zise Tito zâmbind. Nu vrei să fiu împuşcat sau lovit de pumnal, nu-i aşa? Ar trebui să-mi dau jos armura?

— Nu, Tito, nu. Îs temătoare. Nu pune la inimă ce – am zis. Dar chiar atât de frecvente-s omorurile în Florenţa? Tata şi naşul ziceau că nu. Au devenit mai dese-n ultimul timp?

— Nu-i cu neputinţă ca ele să nu fie mai frecvente, având în vedere ce un arzătoare se nasc tot timpul.

Romola tăcu un timp. Renunţă să mai insiste asupra armurii. Încerca să scape de ea.

— Zi-mi ce s-a întâmplat azi, zise pe un ton mai vesel. A decurs totul bine?

— Foarte bine. În primul rând, a venit ploaia şi a pus capăt discursului lui Corsini, pe care nimeni nu mai vru să-l audă şi un personaj bun de gură, unii au zis c-a fost Gaddi, alţii Melema, dar sincer să fiu totul s-a petrecut aşa de repede, încât nimeni nu ştie cine-a fost, a avut onoarea să adreseze Preacreştinului cea mai scurtă urare de bun venit într-o franceză proastă.

— Tito, ştiu că tu ai fost, zise Romola c-un zâmbet strălucitor, sărutându-l pe grec. Chiar nu vrei să ceri nimic? După aceea?

— Ah! dup-aia a fost o paradă de armuri, săgeţi şi obstacole, aşa cum ai văzut şi tu la ultimul giostra, doar că pariurile au fost ceva mai mari. Defilări, grozăvii, confuzii, ţipete, oamenii strigau, şi regele Preacreştin zâmbi de mama focului. Dup-aia, multe complimente,

mâncare şi jocuri. La Tornabuoni. O să-ţi zic mâine de asta.

— Dragul meu, lasă-le la o parte. Acuma-i mai multă speranţă că lucrurile se vor termina paşnic la Florenţa, că Republica n-o să se vâre în noi necazuri?

Tito dădu din cap în semn de aprobare.

— Florenţa n-o să aibă pace până nu se va plăti totul, asta-i sigur.

Faţa Romolei se posomorî, dar până la urmă domniţa reuşi să-şi revină şi zise pe un ton vesel.

— Ghici unde am fost astăzi, Tito. În Dom, să-l ascult pe Fra Girolamo.

Tito era îngrozit; se gândi imediat la intrarea lui Baldassarre în Dom, dar Romola dădu un alt sens acestei frici.

— Eşti surprins, nu-i aşa? A fost ceva brusc. Vreau să ştiu tot ce se întâmplă acuma în viaţa publică, am vrut s-aud cu urechile mele ce spune Fratele către popor cu privire la invazia franceză.

— Ce crezi despre profet?

— Omul ăle are nişte puteri foarte misterioase. O mare parte din predică era ceea ce mă aşteptam; dar la un moment dat am fost mişcată. Am suspinat împreună cu ceilalţi.

— Ai grijă, Romola, zise Tito pe un ton glumeţ, regăsindu-şi liniştea în clipa în care văzu că Romola nu zice nimic despre Baldassarre. Ai în tine un grăunte de fanatism. Cred c-o să ai şi tu viziuni, ca fratele tău.

— Nu, am fost la fel ca ceilalţi. Pe toţi îi purta cu dânsul, mai puţin pe grosolanul de Dolfo Spini, pe care l-am văzut că face grimase. Acolo era un om care arăta cam mizerabil, cu un lanţ în jurul gâtului; cred că era un prizonier fugar, unul din ăia care cereau răscumpărare; un om foarte bătrân, cu o privire sălbatică. L-am văzut cum îi cădeau lacrimile pe obraji, uitându-se şi ascultând foarte atent vorbele călugărului.

Se aşternu liniştea, după care Tito grăi:

— L-am văzut pe omul ăla; prizonierul. Eram în afara Domului cu Lorenzo Tornabuoni tocmai în clipa în care reuşise să fugă. A fugit de nişte soldaţi francezi. L-ai văzut când a intrat în Dom?

— Nu, s-a dus de acolo împreună cu bunul nostru Piero di Cosimo. L-am văzut pe Piero cum a venit şi i-a tăiat lanţurile, iar apoi l-a scos din biserică. Vrei să te odihneşti, Tito? Eşti bolnav?

— Da, zise Tito iritat. Groaznica idee că trebuie să trăiască într-o continuă teamă faţă de ce spune ori face Baldassarre apăsă asupra sa asemeni unei răceli.

Cap28: Amintirea pictată

Patru zile mai târziu, Romola se duse la casa lui Piero di Cosimo, în Via Gualfonda. Fu nevoită să treacă prin câteva străzi străjuite de nişte soldaţi francezi care aruncau o privire către oraş, în vreme ce florentinii se uitau la francezi. Însă, privirile nu erau totdeauna stârnite de bunăvoinţă şi admiraţie. Prima naţiune a Europei, nevoită să se afle într-o stare generală de inferioritate în afara pământurilor sale, arboră aerul unei superiorităţi conştiente, în timp ce florentinii, care fuseseră zguduiţi de durere în clipa în care fuseseră nevoiţi să joace rolul de gazde ospitaliere, îi priveau cu ironie răutăcioasă pe încrezuţii lor oaspeţi. Căci, primele zâmbete, ceremonii şi complimente tocmai luaseră sfârşit. După minunatele misterii prezentate în biserici prin nişte efecte strălucitoare de nori plutitori şi îngeri înaripaţi, după ce oaspetele regal onorase doamnele florentine cu galanteriile sale preacreştine în timpul balurilor şi supeurilor, noul Carol cel Mare consideră Florenţa drept un oraş cucerit, de parc-ar fi intrat în el cu lancea, astfel că hotărî să lase în locul lui un vicerege şi nutri gândul de a-i readuce pe Medici. Ce logică îl făcu să devină un instrument al Domnului! Piero de Medici, alungat de popor, era singura ofensă adusă de Florenţa la adresa coroanei franceze. Şi Florenţa nu voia să i se supună. Această hotărâre fu exprimată cu putere pe parcursul adunărilor cetăţeneşti de la Palatul Vechi, astfel că începu să se arate că arborarea steagurilor franceze pe străzi şi-n piaţă era un prilej foarte bun de a-l alunga pe obraznicul francez.

Aceste circumstanţe făceau ca strada să nu fie un loc foarte plăcut pentru plimbarea doamnelor de familie bună; însă Romola, înfăşurată într-o mantie neagră cu văl pe cap şi cu Maso alături, se

simţi în siguranţă, neţinând cont de această observaţie neplăcută. Era nerăbdătoare să-l viziteze pe Piero di Cosimo. Artistul nu terminase încă acel portret al tatălui ei sub chipul lui Oedip, pe care-l realizase la solicitările ei; uneori munca lui Piero era cam inconstantă, mai ales atunci când nu avea o comandă definitivă, punând la o parte lucrările luni întregi. Alteori, punea tablourile într-un colţ sau în cufăr, unde rămâneau ascunse mult timp. Romola simţi c-a venit clipa optimă pentru a vedea progresele artistului. Era unul din modelele favorite ale artistului, astfel că acesta era deseori înclinat să-i împlinească toate cerinţele, însă nicio înclinaţie nu-i putea oferi protecţie împotriva capriciilor sale bruşte. Piero-i zise cu o săptămână înainte că s-ar putea ca tabloul să fie gata la timp, iar Romola nutrea o dorinţă fierbinte de a intra în posesia copiei singurului portret de-al tatălui său din anii orbirii, fiind îngrijorată de posibilitatea ca imaginea tatălui pe care-o avea în mintea ei să intre într-un con de umbră. Ideea de defect o făcu să se agaţe în devotamentul ei faţă de părintele răposat cu toată forţa remuşcării şi cu afecţiunea dată de obligaţia de a-i păstra amintirea vie. Iubirea nu se agaţă numai de imaginea binevoitoare a obiectului adorat: nu este satisfăcută fără o loialitate totală a inimii; se agaţă de totul. Ca urmare a favorii deosebite, Romola avea dreptul să vină la artist fără o invitaţie în prealabil, astfel că deschise uşa de fier şi-l strigă pe Piero într-un ton ca de flaut, asemeni fetiţei cu ouăle auzite de Tito. Piero răspunse cu repeziciune, însă în clipa în care văzu că uşa se deschise vocea-i repezită avu un glas nu tocmai politicos:

— Ah, Madonna Romola, eşti tu? Credeam c-au venit ouăle; pe-alea le doream.

— Ţi-am adus ceva mai bun decât nişte ouă tari, Piero. Maso a primit o cutiuţă plină cu prăjituri şi confetti; ţi-o dau ţie, zise Romola zâmbind, în clipa în care-şi dădu jos vălul. Luă cutia lui Maso şi ducând-o în casă, grăi: Vreau să ştiu dacă-ţi plac lucrurile astea pe care le poţi avea fără efort. Spune-mi dacă le vrei.

— Da, mai ales când vin aşa de repede ca lumina, zise Piero mişcându-şi umerii şi aruncând o privire către dulciurile dezvelite de Romola, care se uită la artist cu mândrie. Şi-acuma vin deodată cu lumina, adăugă, uitându-se la faţa şi părul domniţei cu o admiraţie de artist, în clipa în care aceasta-şi dădu jos scufia de pe cap, care căzu jos,

sub presiunea vălului. Dar ştiu pentru cine-s; acestea-mi închid gura dacă o să mă cert. Bine, du-te-n camera ailaltă şi-o să vezi c-am mai lucrat un pic la tabloul ăde la când l-ai văzut ultima dată, dar încă nu-i gata. Ştii că nu ţi-am făgăduit nimica; nu-mi pasă de făgăduieli:

Chi promete e non mantiene
L'anima sua non va mai bene.146

Uşa dinspre grădină era închisă, iar pictorul se puse pe lucru. Însă, nu lucră la tabloul Romolei. Acesta stătea pe podea, rezemat de perete, iar Piero se aplecă pentru a-l lua de acolo, dorind să-l pună într-un loc unde se afla o lumină optimă. Dar, în clipa în care mişcă tabloul, dădu de o altă lucrare, un portret în ulei al lui Tito, căruia-i făcuse ceva adăugiri în zilele precedente. Era mai mic decât celelalte tablouri aflate ceva mai departe. Piero, uitând de locul unde-şi aşază lucrările, nu-şi dădu seama de acest fapt, astfel că se puse să cerceteze fiecare detaliu al tabloului pe care-l ţinea-n mână, iar apoi îl puse pe şevalet.

Romola scoase o exclamaţie încărcată de un puternic sentiment al uimirii:

— Ăsta-i Tito!

Piero se uită împrejur, iar apoi dădu încetişor din cap în semn de aprobare. Artistul fu surprins de felul în care uitase de tablou. Romola se uită în continuare cu uimire la schiţa pictorului, dar imediat ce se-ntoarse către acesta, zise cu o voce alarmantă:

— Ce pictură ciudată! Când ai făcut-o? Ce-nseamnă asta?

— O simplă fantezie de-a mea, zise Piero dându-şi jos bereta scheletică, scărpinându-şi capul, iar apoi făcând obişnuitele sale grimase prin care evita să-şi trădeze simţurile. Am avut nevoie de ceva faţă frumoasă pentru a realiza opera asta şi-am văzut că soţul tău e modelul cel mai potrivit.

Piero merse către şevalet, se aplecă lângă tablou, după care îl mută în spatele Romolei, pretizând că vrea să-i facă o examinare

---

146 Cine nu se ţine de promisiune, / Sufletul nu-i merge bine (it); citat din Il Manmantile Racquistato de Lorenzo Lippi
(poet şi pictor florentin baroc, 1606-1664)

rapidă, înainte să-l pună la o parte ca pe un lucru nedemn de a fi expus. Însă, Romola, care mai avea încă în minte imaginea armurii, fu pătrunsă de acea stranie coincidenţă a lucrurilor care duse la asocierea lui Tito cu ideea de frică, astfel că se puse lângă cotul artistului şi grăi:

— Nu-l duce de-acolo; lasă-mă să mă mai uit o dată. Omul cu lanţurile în jurul gâtului... l-am văzut... te-am văzut cum te-ai dus la el în Dom. Ce te-a făcut să-l pui într-un tablou cu Tito?

Piero văzu că n-are o explicaţie mai bună în afară de aceea de a-i zice parţial adevărul.

— A fost un simplu accident. Omul fugea, fugea pe scări, şi l-am văzut ţinându-se de soţul tău. Cred că s-a poticnit. S-a întâmplat să fiu acolo, l-am văzut şi-am crezut că omul ăsta cu faţa de sălbatic îi un subiect potrivit. Dar nu-i demn de nimic... un răget fantastic de-al meu. (Piero încheie pe un ton de admiraţie, iar apoi hotărî să ducă schiţa din locul acela pentru a-l pune pe un suport mai înalt.) Hai şi uită-te la Oedip.

Artistul arătă o prea mare nerăbdare în clipa în care-i puse schiţa în faţă, astfel că produse impresia pe care dori atât de mult s-o evite; acolo chiar se afla ceva neplăcut, ceva dezavantajos pentru Tito, în circumstanţele în care se realizase pictura. Dar, această impresie o făcu pe Romola să nu mai scoată niciun cuvânt: mândria şi delicateţea-i caracteristică nu mai îndrăzniră să scoată o întrebare, din moment ce asemenea întrebări o puteau face să aibă nişte suspiciuni subtile asupra soţului ei, astfel că vocea ei grăi pe cel mai încet ton de care era în stare:

— Era un om foarte ciudat, arăta demn de milă prizonierul ăla

ştii multe despre dânsul?

— Nu mare lucru; i-am arătat drumul spre spital; atât. Uită-te acuma, faţa lui Oedip îi aproape gata, spune-mi ce crezi despre dânsul.

În clipa aceea, Romola îşi concentră atenţia către portretul tatălui ei, astfel că tăcu o vreme, după care răspunse:

— Ah, ai făcut ceea ce ţi-am cerut. Mi-ai dat mult din privirea aia ascultătoare. Bunul meu Piero, zise Romola întorcându-şi ochii strălucitori, îţi mulţumesc foarte mult.

— Asta-i ceea ce nu mai aflu la alte femei de-acuma, zise Piero, întorcându-se nerăbdător pentru a pune deoparte obiectele aruncate pe podea, totdeauna scoţi la iveală nişte simţăminte chiar şi atunci când nu-i nevoie de ele. De ce-mi eşti mulţumeşti pentru o pictură pentru care ai plătit, mai ales că te-am făcut s-aştepţi atâta vreme? Şi dac-aş mai picta un tablou, cred c-aş face-o pentru propria-mi satisfacţie şi aş căuta să-l pictez ca lumea, nu-i aşa? îi mulţumeşti cuiva că n-ajuns hoţ sau prostănac? îi destul că el însuşi mulţumeşte lui Messer Domeneddio, pentru că nu L-a făcut niciunul, nici altul. Dar, femeile cred că zidurile-s tencuite cu miere.

— Nervosul meu Piero! Am uitat cât de arţăgos eşti. Uite, pune dulciurile astea-n gură, zise Romola scoţând lacrimi de fericire, în timp ce scoase din cutie nişte bucăţi foarte dulci şi crocante. Piero acceptă dulciurile cu încântare, simţindu-se asemeni ursului din poveste care visând la pere acceptă fără rezerve oul de lebădă prea moale; îi plăcea foarte mult darul primit, dar era obişnuit să aibă plăcerile şi durerile ascunse sub o haină păroasă.

— Foarte bine, Madonna Antigona, zise Piero, punându-şi degetele în cutie pentru a lua alte dulciuri. Nu mâncase nimic în afara ouălor tari de azi-noapte. Romola stătea în cealaltă parte, simţind cum noua ei nelinişte se risipeşte pentru o clipă la vederea acestei bucurii naive.

— La revedere, Piero, zise Romola imediat după ce puse cutia pe podea. Îţi promit că n-o să-ţi mai mulţumesc dac-o să termini portretul repede şi bine zici, eşti nevoit să faci asta pentru a-ţi câştiga existenţa.

— Bine, zise Piero galant, ajutând-o cu îndemânarea sa să-şi pună mantia şi vălul… Ce bine că n-a mai avut alte întrebări despre

această schiţă, zise în sinea-i, în clipa în care închise uşa în spatele ei. I-ar părea rău dac-ar ghici că eu cred că soţul ei e-un model perfect pentru un laş. Dar, o să-i dezvălui asta, ca să nu se mai gândească iarăşi.

Piero era prea sangvinic, aşa cum sunt toţi oamenii cu inimă deschisă atunci când disimulează cu înţelepciune. Gândul la tablou puse din ce în ce mai mult stăpânire pe mintea Romolei imediat după ce plecase de la artist. Nu putea să găsească legătura dintre cămaşa de armură şi întâlnirea dintre soţul ei şi prizonier, povestită de Piero, care avu loc tocmai în ziua în care-şi luase armura. Văzuse oare imaginea de teroare pe care-o oferise Piero lui Tito? Ce însemnau toate astea?

— Asta nu înseamnă nimic, căuta să se asigure dânsa. E doar o simplă coincidenţă. Oare să-l întreb pe Tito? În clipa aceea, mintea însă-i răspunse: Nu, n-o să-l întreb de niciun lucru de care n-o să-mi zică el din proprie iniţiativă. Inima-i zise: Nu îndrăznesc să-l întreb.

Astfel, apăru o breşă teribilă în încrederea sa: Romolei îi fu frică de orice mişcare pripită, asemeni tuturor oamenilor care posedă ceva preţios şi cred că din cauza asta n-o să se spargă.

Cap. 29: O clipă de triumf

— Bătrânul a dispărut; s-a dus la Arezzo în dimineaţa imediat următoare; nu suportă mirosul de franţuz, cred, după ce-a ajuns prizonier. M-am dus la spital să întreb de el; vreau să ştiu dac-aceşti călugări făcători de bulion au descoperit dac-are mintea întreagă sau nu. Totuşi, nu arăta niciun semn de nebunie; doar că nu adresa întrebări şi părea să planteze ceva vie undeva la douăzeci de mile distanţă. Era un tigru bătrân şi misterios. Aş vrea să ştiu mai multe despre dânsul.

Astfel grăi Piero di Cosimo în atelierul lui Nello în ziua de 24 noiembrie, la o săptămână după intrarea francezilor. Acolo se afla un grup de şase sau şapte persoane care îşi stabileau întâlnirile la o oră cam neobişnuită pentru dânşii: trei dup-amiază. Era ziua în care Florenţa era interesată de perspectiva unui nou eveniment politic decisiv. Toate locurile de promenadă erau pline şi toţi proprietarii de

prăvălii care n-aveau câte o nevastă sau un delegat care să își asume această sarcină stăteau lângă uşi punându-şi mâinile-n buzunar; în vreme ce străzile erau deseori ocupate de artizani care se plimbau sau se opreau leneşi asemeni unor cioburi plutitoare, capabili să se grăbească impetuos de nu se afla nimic care să le atragă atenţia. Nello începu să zdrăgăne lăuta în timp ce stătea aproape sprijinit de bordura ferestrei atelierului, aruncând nişte priviri către piaţă.

— Ah, zise cu emfază în timp ce puse lăuta jos. N-aş fi lipsit de la acea scenă în care soldaţii francezi se chinuie în pantofii ăia strâmţi pentru a-i prinde pe prizonierii fugiţi, nici de mi-ar fi dat careva un florin de aur. Numai c-a trebuit să-mi părăsesc atelierul pentru a bărbieri nişte obraji magnifici. Totdeauna-i aşa: aş putea să-nchid vreodată buricul pământului, de-ar fi ceva care îmi dă şansa să văd tot ceea se-ntâmplă în piaţă.

— Da, ar fi trebuit să fii şi tu acolo, zise Piero cu tonul său tăios, să-l fi văzut pe grecul tău favorit cum se uita atât de-nspăimântat de parcă l-ar fi ţinut diavolul de mână. I-ai fi văzut pe Messerii zâmbitori prinşi brusc de-un vânt tăios şi obligaţi să-şi dezvăluie cutele de pe faţă în ciuda voinţei lor. Ce culoare crezi c-are fierea omului, care-arată ca un cerb albit, atunci când un străin îl ţine de mână aşa brusc?

— Piero, ţine-ţi viţa aia ca să-ţi faci sos pentru ouăle tale! Ce-ai împotriva lui bel erudito al meu care se sperie atunci când simte o pereche de fălci asupra sa şi vede un nebun dezlegat lângă cotul lui? Cărturarul tău nu-i ca aceste bestii de nemţi şi elveţieni, ale căror capete-s bune pentru tobe şi care-au nişte apetituri aşa de mari, încât să nu se gândesc decât să dea câteva lovituri de tun înainte de a lua micul dejun. Noi, florentinii, măsurăm calităţile unui om trecând peste ceea ce gloata vulgară numeşte curaj, care se poate căpăta prin încăierarea unei duzini de năuci. Îţi zic eu, atunci când oamenii ăştia o s-aibă nişte creiere mai mari decât boii, o să trimitem boii să-i strivească şi-atunci când noi, florentinii, o să aflăm c-au nişte creiere mai mari decât alţi oameni, o să-i trimitem să lupte pentru noi.

— Trădare, Nello, zise o voce dinăuntrul sanctuarului. Asta nu-i doctrina statului. Florenţa-şi macină armele; ultima viziune autentică a Fratelui a fost Marte stând lângă Palazzo Vecchio ţinându-şi mâinile de şoldul Sf. Ioan Botezătorul, care-i dădea o bucată de fagure de miere.

— Bine, Francesco, zise Nello. Florenţa mai are câteva cranii groase cu care să bombardeze Pisa; o să mai rămână acasă nişte spirite elevate care să se gândească şi să se bărbierească. Iar Piero-i aici: dacă-i pasă un pic de valoare, o să-l vezi cum îşi cară peria cea mai mare pentru a-şi face arme şi cum îşi ţine paleta pe post de spadă, provocându-l pe şviţerul ăla cu gura mare pe care l-a văzut la Prato.

— Va, Nello, mormăi Piero, gura-ţi merge ca de obicei, asemeni unei mori de pe Arno, chiar dacă-i grâu sau nu.

— Îţi spun că-i grâu foarte bun; un om care-a studiat cu ardoare clasicii s-aibă faţa străpunsă de-o fiară sălbatică e la fel de probabil pe cât e ideea că un pictor cărunt ca tine să fie străpuns cu suliţa.

— Du-te acolo, poate c-o să-ţi afli oameni care să-ţi bage picioarele-n sac doar pentru faptul că tu crezi că-ţi vor da o pereche de ciorapi. Ai zis ceva de-o fiară sălbatică sau de-un om neînarmat mergând la luptă? Bătaia-i comerţ, dar nu-i comerţul meu. Aş fi un prost dacă m-aş băga în pericol, dar i-aş face faţă de-aş da de el.

— Da cum se face că ţi-e frică de tunete, atunci? zise Nello, hotărât să-şi pună la pământ acuzatorul. Ar trebui să poţi înţelege de ce un om e aşa-nfricoşat de-un lucru pe care alţii-l iau drept fleac. Te-ascunzi ca şobolanii atunci când vine furtuna.

— Asta-i pentru că-s foarte sensibil la sunetele puternice; n-are nimic de-a face cu curajul sau cu conştiinţa.

— Bine; şi Tito Melema poate s-aibă o sensibilitate deosebită la neaşteptatele ţineri de mână ale prizonierilor care au scăpat din mâinile soldaţilor francezi. Oamenii se nasc cu antipatii; nici eu, de exemplu, nu pot suporta mirosul de mentă. Tito a fost născut cu o antipatie faţă de prizonierii bătrâni care se poticnesc şi te prind de mână.

Apărarea lui Nello stârni hohote de râs, fapt ce indica clar că proasta opinie despre grec avută de Piero nu era deloc împărtăşită de ceilalţi membri ai grupului. Pictorul, cu grimasa sa indescifrabilă, luă vata din sacoşă şi-şi acoperi urechile pentru a-şi manifesta astfel indignarea şi dispreţul, iar Nello continuă triumfător:

— Nu, Piero al meu, nu suport să-l văd calomniat pe bel erudito; nici Florenţa nu suportă asta, cu toţi cărturarii ei care năpârlesc la 40

ani. Phoenixul Pico s-a dus drept în Paradis, după cum ne-a anunţat Fratele; iar incomparabilul Poliziano a plecat şi el dintre noi, cu mai puţin de două luni în urmă; bine, să sperăm că nu se află printre cărturarii eminenţi din Malebologia.147

— Apropo, zise Francesco Cei, aţi auzit de Camilla Rucellai, care nu-i mai prejos de Frate în ceea ce priveşte proroocirile? A prezis acum doi ani că Pico o să moară la vremea crinilor. A murit în noiembrie. Nu la vremea crinilor, ar zice scepticii. Lasă-i în pace, mi-a zis Camilla, era vorba despre crinii Franţei şi mi se pare c-ăştia miros chiar sub nasul nostru. Am zis: Euge148, Camilla. Dacă Fratele-mi dovedeşte că viziunile sale s-au împlinit la fel ca a ta, o să mă fac Piagnone chiar de mâine.

— Eşti prea frivol când e vorba de Frate, Francesco, zise Piero Cennini pe un ton cărturăresc. Toţi suntem recunoscători lui, pentru că ne-a predicat pacea şi liniştea, să lăsăm la o parte rivalităţile de partid. Se află oameni c-un discernământ slab care ar fi încântaţi să vadă cum oamenii îl prind în lesă pe Frate tocmai acum. Şi dacă Regele Preacreştin se încăpăţânează şi astăzi în privinţa tratatului, şi n-o să semneze ceea ce-i drept şi onorabil pentru Florenţa, trebuie să credem că Fra Girolamo e omul care-l face pe rege să-şi bage minţile în cap.

— Asta-i adevărat, Messer Piero, zise Nello, Fratele-i una dintre unghiile cele mai solide de care atârnă Florenţa; cel puţin, asta-i părerea celor mai respectabili obraji pe care i-am bărbierit. Dar, Messer Niccolò mi-a zis ceva – ntr-o dimineaţă (fără-ndoială că Francesco zice de acelaşi lucru) cică ar fi o putere de convingere în tâlcul viziunilor sale la fel de ascunsă ca taurul Didonei149. Mi se pare că un vis poate să-nsemne tot ceea ce vine după el. Cum bine a zis Franco Sacchetti al nostru, femeia visează noaptea că-i muşcată de şarpe, apoi sparge o cupă-n ziua următoare şi plânge continuu: Iată, am ştiut c-o să se-ntâmple ceva, acuma-i limpede ce tâlc avea şarpele ăla.

---

147 Regiune a infernului în *Divina Comedie*
148 Aşa-i (lat)
149 Didona -regină legendară a Africii, considerată întemeietoarea Cartaginei

— Dar viziunile Fratelui nu-s de soiul ăsta, zise Cronaca. El nu zice numai ce-o să se-ntâmple: că Biserica o să fie distrusă și reînnoită, iar păgânii convertiţi; zice că o să se-ntâmple în curând. El nu-i simplu pretendent care deschide uși pentru sine, este…

— Ce-i asta? Ce-i asta? zise Nello, mişcându-se de la geam și punându-și capul lângă ușă. Acolo-s niște oameni care se tot înghesuie şi ţipă-n Piaţă. Trebuie să se fi întâmplat ceva în Via Larga. Aha! izbucni bărbierul plin de uimire, oprindu-se din râs şi fluturându-şi bereta.

Restul grupului se grăbi s-ajungă la uşă. Ştirile din Via Larga erau tocmai ceea ce aşteptau de atâta bucată de vreme. Nu erau deloc surprinşi de forma în care pătrunseră ştirile în Piaţă. Tito stătea pe o băncuţă aflată aparent departe de stradă, zâmbind cu amuzament de însărcinarea primită care ducea povara poporului. Bereta-i căzu de pe cap, atârnând de bechetto care-i înfăşura gâtul. Grecul văzu grupul de la uşa lui Nello şi-şi întinse degetele pentru a le arăta că-i recunoaşte. În clipa următoare, se ridică de pe băncuţă punându-se lângă un coş umplut cu baloturi aflat în spaţiul larg dintre Baptisteriu și scările Domului, în timp ce oamenii roiau în jurul lui cu acel zel zgomotos al păsărilor de casă care aşteaptă hrana. Deodată, se făcu linişte. Era clipa în care grecul începu să vorbească pe tonul său dulceag:

— Cetăţeni ai Florenţei! N-am alt mandat ca să vă zic ştirile în afara voinţei voastre. Ştirile-s bune şi n-o să rănească pe nimeni dac-o să le spun eu. Regele Preacreştin semnează un tratat onorabil pentru Florenţa. Dar, acest lucru-l datorăm unuia din cetăţenii voştri, care a rostit un discurs demn de vechii romani; acest lucru-l datorăm lui Piero Capponi.

În clipa următoare, izbucni rumoare.

— Capponi! Capponi! Ce zice Piero al nostru?

— Ah! N-a trebuit să fie trimis de la Irod înapoi la Pilat!

— Îl știm pe Piero!

— Orsú, zi-ne… ce zice?

După ce zgomotul de insistenţe pierdu din intensitate, Tito vorbi din nou:

— Regele Preacreştin a cerut ceva mai mult… a fost cam încăpăţânat. În sfârşit, a zis: O să cer trompetelor să sune. Apoi,

cetăţeni florentini, Piero Capponi al vostru a grăit cu vocea unui oraş liber: Dac-o să sune trompetele voastre, noi o să tragem clopotele noastre! A rupt copia cu condiţiile dezonorante din mâna secretarului, a frânt-o în bucăţi şi-a cerut să plece prezenţa regală.

Din nou, se auziră strigăte puternice; din nou, cereri nerăbdătoare de a afla mai mult.

— După aceea, florentinilor, înalta majestate a Franţei a simţit, poate pentru prima oară, toată maiestuozitatea unui oraş liber. Şi Regele Preacreştin s-a grăbit spre palat ca să-i ceară lui Piero Capponi să se întoarcă. Marele spirit al oraşului vostru florentin și-a făcut lucrarea prin vorbe mari, fără s-aibă nevoie de acţiunile care se aflã-n spatele acestora. Şi regele a consfinţit să semneze tratatul, care garantează onoarea şi siguranţa Florenţei. Blazonul Franţei o să atârne pe fiecare galeră florentină în semn de prietenie şi privilegii comune, dar mai presus de blazon o să fie cuvântul Libertate! Astea-s toate ştirile pe care trebuie să vi le spun, nu-i destul? Din moment ce-i pentru gloria fiecăruia dintre voi, cetăţeni ai Florenţei, că aveţi un compatriot care ştie să expună cerinţele voastre.

După ce zgomotele izbucniră din nou, Tito se-ntoarse înspre mulţime cuprins de o satisfacţie interioară. Fiecare persoană din mulţime credea că Piero Capponi îl reprezentase pe grec, toţi credeau că Piero Capponi nu era altceva decât gura cu care vorbea mintea lui Tito. Grecul se alătură acestui incident umoristic care-l transformase dintr-un străin şi un prieten al familiei de Medici într-un orator care ascultă urechile poporului bătând cu ardoare pentru ceva bun obştesc pe care-l numeau libertate. Se simţi foarte încântat de faptul că era prins şi purtat de mulţime în clipa în care se-ntoarse de la palatul de pe Via Larga cu o însărcinare din partea Signoriei. Era foarte uşor, foarte plăcut, acest exerciţiu de vorbire în faţa bucuriei generale a oamenilor din jur: era un om care ştia cum să convingă că nevoile lor n-o să fie puse-n pericol de niciun partid; îi putea convinge pe fiecare dintre ei că se preface în faţa tuturor. Gesturile şi mimicile ţesătorilor şi boiangiilor erau foarte amuzate în clipa în care grecul aruncă din înălţimi o privire înspre ei.

Tito începu să se simtă mai confortabil în armură, iar în această clipă chiar nu-şi dădea seama de existenţa ei. Stătu în picioare

ţinându-şi bereta într-o mână, iar cealaltă era băgată în centură. Ochii săi mari şi lucioşi scânteiau de un zâmbet de apreciere de sine de-ndată ce făcu o reverenţă ceremonială în faţa mulţimii, înainte de a se întoarce iarăşi la baloturi, unde privirea sa zări un om care n-avu deloc aspectul vesel al bucuroşilor ţesători, boiangii şi lânari. Omul avea o faţă proaspăt bărbierită, un păr proaspăt aranjat şi o pălărie aranjată decent. Cu greu putea să-şi dea seama cineva dintr-o simplă privire c-acest chip era cel al prizonierului evadat care-l ţinuse de mână pe scări. Dar, lui Tito nu-i păru c-ar fi chiar faţa prizonierului, ci era mai degrabă un chip care-i fusese familiar în urmă cu mulţi ani.

Totul se petrecu într-o clipă; privirea lui Baldassarre cătă înspre dânsul, această senzaţie părându-i grecului asemeni unei săgeţi de fier, iar apoi Tito se furişă în trăsură. Oricum avea de gând să facă acest lucru, indiferent dacă se-ntâlnea cu Baldassarre sau nu, căci se grăbea s-ajungă la Palazzo Vecchio: de data asta nu se trădă prin niciun gest sau mişcare, pentru că-şi zise în sinea-i că n-o să mai fie iarăşi luat prin surprindere; de-acum înainte, o să fie pregătit să vadă această faţă care apăru continuu, asemeni unei pete de cerneală din ceva închipuire bolnavă. Dar, revenirea lui Baldassarre fu atât de apăsată de ideea propriei nefericiri încât aducea cu o nebunie. De data aceasta, însă, arăta bărbierit şi îmbrăcat asemeni unui cetăţean vrednic. Cu siguranţă, faţa-i suferise o mare schimbare; dar se putea altfel? Şi încă, dac-ar fi în totalitate cu mintea întreagă, în posesia tuturor puterilor şi cunoştinţelor sale, de ce zăbovea atâta înainte de a-şi face cunoscută identitatea? Ar trebui s-o facă pentru a-şi termina planul de răzbunare. Dar, Baldassarre zăbovi: asta-i dădu oportunitatea de a fugi, iar Tito începu să creadă că fuga-i singura lui şansă.

De-ndată ce se întoarse la Piazza del Duomo, Tito îşi pierdu amintirea acestei întâlniri. Participă la joc, astfel că nu se mai gândi la majoritatea lucrurilor pe care o gură şi o minte bolnavă le-ar face mai uşor, ci la acele lucruri care le-ar face mai greu. Entuziasmul îl cuprinse cu satisfacţie, creând astfel o scenă în acea piaţă aflată într-un contrast evident cu drama interioară a firii sale egocentrice care purta cu sine grăuntele fricii. După plecarea lui Tito, mulţimea începu să-şi întoarcă privirea înspre prăvăliile din piaţa situată lângă Via Larga, unde priveliştea purtătorilor de sceptru (*mazzieri)* intră dinspre Via de

Martelli, anunţând apropierea demnitarilor. Aceştia trebuiau să fie sindici sau comisionari însărcinaţi cu semnarea tratatului; tratatul trebuia semnat deja, iar demnitarii se întoarseră de la prezenţa regală. Piero Capponi venise; venise acea inimă bravă care ştiuse să vorbească pentru Florenţa. Efectul asupra mulţimii fu remarcabil; oficialii se amestecară cu nişte voci grave, şoptite, care declanşau liniştea, iar liniştea deveni atât de deplină încât se puteau auzi foşnetul veşmintelor de mătase neagră şi paşii sindicilor de pe podeaua largă, care răsunau asemeni ploii din timpul nopţii. Acolo se aflau patru dintre ei; dar printre ei nu erau nici cei doi învăţaţi doctori în drept, Messer Guidantonio Vespucci şi Messer Domenico Bonsi, atât de aşteptaţi de mulţime; nici Francesco Vallori, atât de popular în zilele noastre.

Momentul aparţinea altui om, unei persoane ferme, tot atât de înclinate către cererile poporului pe cât era de înclinat în satisfacerea clienţilor nerezonabili-o persoană iubitoare de ordine, asemeni celuia care devenise negustor din întâmplare sau prin forţa naturii ajunse soldat. Nu se văzu nimic la intrarea în piaţă până-n clipa în care liniştea se rupse, iar apoi strigătele de Capponi! Capponi! Bună treabă, Capponi! răsunau în toată piaţa. Omul simplu, cinstit, se uită în jurul lui cu o privire gravă. Compatrioţii săi îi făcură o mare înmormântare doi ani mai târziu, când murise în timpul unei lupte. Toţi magistraţii purtau torţe, apoi alte torţe, iar apoi panglici cu blazoane. Dar, nimeni nu ştiu dac-acest om simţi o mare bucurie în oraţia dedicată în memoria lui, atunci când blazoanele fură înfăşurate pe sicriu. Să fim încântaţi c-acest om primi niscaiva laude şi mulţumiri atunci când era în viaţă.

Cap. 30: Secretul răzbunătorului

Baldassarre pătrunse-n Dom pentru prima dată după ziua în care fugise de soldaţii francezi. Nutrea o dorinţă puternică de a auzi iarăşi predicile remarcabilului călugăr, dar se feri să mai stea în acelaşi loc în care fusese văzut pe jumătate dezbrăcat, cu părul rebel, purtând un lanţ în jurul gâtului; în acelaşi loc în care trecuse drept nebun.

Simţămintele prea delicate fuseseră prea puternice pentru a fi înfrânte de noua schimbare a înfăţişării sale, mai ales că acele cuvinte *cu siguranţă este-un nebun* fuseseră rostite de buzele lui Tito, căci josnicia şi cruzimea nu fuseseră suficiente pentru a da cuvintelor un venin de viperă; un rol important revenise şi conştiinţei arzătoare a lui Baldassarre care se considera incapabilă să demonstreze contrariul. De-ndată ce ajunsese posedat de gândul răzbunării, în mintea lui Baldassarre apăruse şi ideea că puterea de a împlini această răzbunare era îndoielnică. Simţea că Tito ar fi protejat de ceva spirite diabolice, care şoptiseră urechilor trădătorului tristul său secret. Nu era nebun; căci reuşise să care cu dânsul povara sănătăţii mintale, conştiinţa facultăţilor sale zdruncinate; îşi măsurase propria slăbiciune. Când se trezi în mintea-i prima zvâcnire a mâniei răzbunătoare, aceasta fu însoţită de o prudenţă vagă, similară celei avute de o fiară sălbatică foarte feroce, dar slabă sau de o insectă a cărei cale fu deschisă de o bucată de pământ, fiind nevoită să se oprească din pricina unui puls de neîncredere. Era acea neîncredere, acea determinare de a nu face niciun pas care i-ar putea trăda prezenţa, care-l făcu să respingă sfaturile prieteneşti ale lui Piero di Cosimo.

Îşi luase măsuri de precauţie şi atunci când se află în spital, astfel că nu zise nimic altceva celor trei călugări care-i adresau întrebări în afara faptului că fusese luat prizonier de francezi pe drumul spre Genoa. Dar anii, inflexiunile din voce şi maniera de a vorbi arătase acestora că aparţinea unei cu totul alte clase decât mendicanţii obişnuiţi şi călătorii săraci găzduiţi de obicei în spital, fapt ce-i determină pe interogatori să creară o extra-donaţie: o tunică aspră de lână care să-i protejeze de frig, o pereche de pantofi ţărăneşti şi câţiva danari (monede mici florentine), care să-l ajute pe drum. În dimineaţa următoare, în zori, merse pe drumul către Arezzo, dar se opri la primul orăşel pentru a se bărbieri şi a-şi scurta pletele de păr creţ, după moda vremii. Bărbierul de-acolo avu o oglindă mică de mână, realizată din oţel: era prima oară, după mult timp, când Baldassarre aruncă o privire spre dânsul şi de-ndată ce-şi aruncă privirea înspre oglindă, îi trecu prin minte un nou gând:

Chiar atâta era de schimbat încât Tito nu-l mai poate recunoaşte? Gândul acesta fu asemeni unei reţineri de porniri

tumultuoase, un adevărat şoc dureros pentru dânsul; mâna-i căzu ca o frunză imediat după ce dădu la o parte umărul bărbierului și ceru oglinda. Bărbierul, văzând tremurul său, i-o dăduse.

Nu, nu era chiar așa de schimbat. Ştia că ridurile arătau ca în urmă cu trei ani, doar că acum erau mai adânci: era aceeaşi piele aspră, murdară, care făcea niște cute superficiale pe frunte, ca niște semne încifrate, doar că arăta mai galbenă, similară unei cruste lipsite de viaţă. Barba aceea albă şi aspră nu putea să fie o deghizare pentru acei ochi care-l priveau cu atâta afecţiune la vârsta de 16 ani, pentru acei ochi care-l puteau căuta aşteptându-se să-l găsească schimbat, aşa cum oamenii caută leşurile celor dragi, care au pierit în ape. Ceva diferea în privirea lui, dar era o diferenţă care putea să facă recunoaşterea lui ceva mai înfricoşătoare: oare o voce nu stârneşte teama atunci când răsună ca un plâns? Dar, îndoiala era o nebunie: simţi că Tito îl recunoscuse. Puse mâna la o parte și aruncă oglinda jos. Era din nou tulburat de curenţi puternici, iar puterile urii şi răzbunării deveneau iarăşi din ce în ce mai active.

Merse din nou pe drumul către Florenţa, dar nu dori să intre în oraş până la lăsarea întunericului; astfel, se abătu de la drumul principal și văzu o mică piscină umbrită de niște tufișuri de anin presărate cu frunze îngălbenite. Era o zi plăcută de noiembrie, dar nici nu se uită bine la piscină, că începu să creadă că apa de-acolo ar putea reprezenta pentru dânsul o oglindă. Dorea să facă o uşoară contemplare, pe care nu îndrăzni s-o realizeze în prezenţa bărbierului. Se puse lângă malul piscinei şi se aplecă pentru a-şi face o părere clară despre înfăţişarea sa. Era ceva rătăcitor şi nebunesc în faţa sa, ceva asemănător simţurilor din mintea sa? Acuma nu; nu atunci când se examină pe sine cu o privire de interogaţie atentă; dimpotrivă, ochii-i dezvăluiră un ţel clar. Dar altă dată? Da, trebuie să fi fost; în acele clipe foarte lungi când avu acea durere mare a trecutului pe care nu şi-l putea aminti, când părea să stea în singurătate şi-n întuneric, vizitat doar de acele şoapte care-şi băteau joc el de-ndată ce le-auzise-n ureche şi de forme care păreau să se apropie de dânsul, iar dup-aceea dispăreau imediat ce împinse mâna pentru a le apucafără-ndoială că în acele clipe fusese o continuă frustrare şi încântare în privirile alea. Şi încă mai oribil apărea, în clipa în care norul gros se depărtă, faptul că

de-ndată ce prinse o rază de speranţă, acestea se amestecară iarăşi şi-l făcură să se simtă tot aşa de neajutorat ca înainte: faţa-i avea o confuzie deplină, similară unui om cuprins deodată de orbire.

Nu putea să dovedească nimic? Nu putea să pretindă nimic, fără a avea conştiinţa că n-o să se ducă totul de râpă? Nu-l putea crede nimeni c-are o minte umplută de cunoştinţe rare, că e ocupat de chestiuni adânci, că-i gata să vorbească despre subiecte diverse? Se părea că a pierdut toată acea memorie, rod al unei munci îndelungate. Chiar totul plecase de la dânsul, asemeni apelor care se varsă într-un ocean întins? Sau se mai aflau încă în dânsul, blocate de ceva obstacol ce s-ar putea sparge într-o zi? Ar putea fi şi asta; căuta să-şi păstreze acea fărâmă de speranţă. Căci, din ziua în care începuse să se plimbe febril din patul său de paie, simţi că pătrunse înăuntrul său o nouă întunecime sub acea lumină de soare, mintea-i suferise schimbări, parţial graduale şi persistente, parţial bruşte şi trecătoare. După ce-şi recăpătă puterile trupului, îşi recăpătă şi acea stăpânire de sine şi forţa voinţei; îşi recăpătă amintirea întregii părţi a vieţii sale care fusese amestecată cu propriile emoţii; simţind din ce în ce mai des neplăcutul sens al cunoştinţelor pierdute. Ba chiar mai mult de-atât: o dată sau de două ori, atunci când fuseseră puternic tulburat de aceste simţuri, se simţi aproape în posesia tuturor amintirilor din propriul trecut, aşa cum oamenii în vârstă se-ntorc pentru o clipă la conştiinţa din tinereţe: părea să vadă iarăşi manuscrisele greceşti şi să le înţeleagă, începea să-şi simtă din nou mintea mişcându-se fără probleme printre idei familiare. Era doar o simplă zvâcnire, iar întunericul ce-i închise aceste amintiri păru din ce în ce mai înfricoşător; dar nu se putea întâmpla acelaşi lucru pentru perioade mai lungi? De-ar putea să revină şi să stea în dânsul până-şi putea împlini răzbunarea, deviză a unei suferinţe îndelungate, căreia nicio armă nu i-ar putea face vreodată dreptate.

Se ridică din această atitudine contemplativă şi, ridicându-şi braţele, căută să-şi unească toate forţele mintale pentru a alcătui un plan pe care să-l urmeze imediat. Trebui s-aştepte pentru a-şi recăpăta cunoaşterea şi a căuta prilejul potrivit şi cât timp aşteptase trebuia să găsească mijloacele de a trăi fără cerşetorie. Nimeni nu trebuie să ştie că o parte din memorie i se duse: puterea-i pierdută trebuia să se

reîntoarcă; şi chiar de-ar fi doar pentru scurtă vreme, ar trebui să fie îndeajuns. Începu să caute informaţii despre Tito. Repetă cuvintele Bratti Ferravecchi atât de des după ce-i fuseseră rostite de cineva, în aşa fel încât să nu plece de la el pentru mai multă vreme. Un om din Genoa, pe a cărui deget văzuse inelul lui Tito, îi spuse că-l cumpărase de la Florenţa, de la un grec tânăr frumos îmbrăcat, cu o frumoasă faţă întunecată, în prăvălia unui rigatierre numit Bratti Ferravecchi care stătea pe o stradă numită de asemenea Ferravecchi.

Această descoperire provocă un şoc violent în inima lui Baldassarre. Până în clipa aceea, ţinuse cu toată ardoarea lui de credinţa în Tito, astfel încât nu-şi putea închipui c-ar putea fi vreodată trădat de acesta. Prima oară îşi zise: *Bucata de pergament n-o s-ajungă niciodată la dânsul; de-asta stau atâta în vreme în Antiohia. Dar mă caută; ştie unde m-am pierdut; o să mă elibereze, până la urmă o să mă afle.* După aceea, când fusese mutat la Corint se gândi bucuros: *În sfârşit, trebuie să mă afle. Aici sigur o să mă afle, indiferent pe ce drum mă caută.* Dar, trecu încă un an, iar boala îi lăsă trupul şi mintea într-o stare atât de zdruncinată încât se simţea mai rău decât toţi nevoiaşii stăpânilor lui, afară de cei ce nu veniseră acolo de hatârul răscumpărării. Astfel, stând neliniştit în soarele din zori, începu să se gândească la faptul că *Tito s-a înecat ori a căzut prizonier şi el. De acum înainte n-o să-l mai văd. S-a dus după mine, dar a dat de necaz. N-o să-i mai pot vedea chipul.* Cuprins de o nouă boală şi de disperare, punând – şi capul între braţe, cu ochi stinşi şi buze care se mişcau nesigur, Baldassarre arătă ca un sărman bătrân nevoiaş, motiv care-i determină pe proprietarii lui să ia hotărârea de a se descotorosi de el. Aceştia căzură de acord cu un neguţător genovez, căruia-i fu milă de el pentru că era italian, ca acesta să-l ia la bordul galerei sale. Într-un voiaj de câteva luni prin Arhipelag şi Asia Mică, Baldassarre îşi recăpătă puterile, însă în clipa debarcării de la Genoa aproape că dorea să fi murit la Corint. Mai era încă o posibilitate care împiedica această dorinţă: poate că Tito nu era mort, ci trăia şi el într-o stare de robie sau sărăcie; iar dacă trăia, mai era încă o speranţă pentru Baldassare; cam slabă şi greu de îndeplinit, e drept, dar era totuşi o speranţă c-o să-şi poată găsi iarăşi fiul, c-o să se mai poată strânge de mână, c-o să se mai poată întâlni faţă-n faţă cu acela pe care amintirea îl înfăţişase aşa cum

fusese înainte, amintire păstrată chiar şi atunci când mintea-i fu zdruncinată. În această stare se afla Baldassarre în clipa în care avu ocazia să-l întâlnească pe străinul care purtă inelul de onix al lui Tito şi, deşi Baldassarre părea să nu poată vedea bine inelul aflat înaintea sa, imaginea acestei podoabe îi trezi simţurile adormite, astfel că-l putu recunoaşte. Acel Tito care fusese despărţit de tatăl său vreme de-aproape un an părea să trăiască în prosperitate la Florenţa, deoarece vânduse bijuteria pe care trebuia s-o păstreze până la sfârşitul vieţii sale. Acest lucru-l făcu pe Baldassarre să dorească din ce în ce mai mult să se poată întâlni cu tânărul grec; era încântat c-a fost ameţit şi năucit de acest inel, nu se gândi să-şi pună întrebări, ci căuta să simtă bucuria pe care o s-o poată simţi în momentul în care o să-l vadă iarăşi pe Tito. Poate că Tito crezuse că tatăl său a murit; aceasta ar putea explica oarecum acest mister.

— În sfârşit o să pot vedea acei ochi care o să-şi amintească de mine. Nu-s singur pe lume.

Apoi zise din nou:

— Nu-s singur pe lume, n-o să mai fiu niciodată aşa; răzbunarea-i cu mine.

Era instrumentul acestei răzbunări, de parcă nişte forţe exterioare şi servile luaseră locul vieţii sale adevărate, astfel că fu iarăşi înclinat să se examineze cu o curiozitate adâncă: credea că e un om sărman, de care nimănui nu-i pasă, nimeni nu-l iubeşte, al cărui suflet e ca o casă pustie, unde lemnele din vatră sunt reci, iar pereţii nu reprezintă decât ruina a ceea ce a fost odată. Aceasta e în natura tuturor pasiunilor omeneşti, de la cea mai joasă până la cea mai înaltă, c-acolo să se afle un punct în momentul în care acestea încetează să mai fie egoiste, devenind astfel nişte flăcări înăuntrul fiinţei noastre hrănite de toate lucrurile din împrejurimi. Baldassarre privi înspre acea pată cafenie din apă până când reuşi să se identifice cu acea persoană pentru care răzbunarea părea un lucru aparte; se simţi de parcă acea imagine auzi vorbirea mută a gândurilor sale:

— Am fost un prost care a iubit, am venerat o femeie şi-am crezut că-i pasă de mine; dup-aia am luat un copil neajutorat şi l-am crescut; l-am urmărit cum creşte, ca să văd dac-o să-i pese de mine

puţin. I-a păsat de mine, dar mai mult i-a păsat de bunurile pe care le-a primit de la mine. Mi-aş fi deschis inima ca să-l pot încălzi cu sângele vieţii mele dac-aş fi văzut că-i pasă puţin de durerea rănii mele. Am muncit, m-am străduit să zdrobesc din viaţa asta un grăunte de iubire necondiţionată. Dar, prost am fost! Oamenii nu iubesc decât plăcerile lor, dar eu n-am avut nicio plăcere. Totuși, l-am urmărit ca să văd ce o să iasă din strădaniile mele. Când era copil, îşi apleca ochii către mine şi-mi ţinea mâna cu ardoare: credeam c-acest băiat o să mă iubească puţin. Pentru că i-am dat viaţă şi m-am străduit să nu cunoască niciun necaz, am crezut c-o să-i pese de mine în clipa în care o să fiu însetat, dar picurii pe care o să-i las pe podea o să fie o bucurie pentru dânsul. Fie blestemat! Am crezut c-o să-l văd stând cu mine cu acele buze albe şi uscate ca nişte lemne, c-atunci când privea milos. Aş fi vrut să-l bucur cu faţa mea atunci când era necăjit. Dar totu-i o minciună; lumea întreagă-i o minciună; nu este nicio bunătate, numai ură. Prost am fost! C-am crezut că toate strădaniile o să-mi aducă un grăunte de dragoste, dar viaţa nu-ţi dă nici atât. Dar sunt multe locuri în această lume pentru ură şi răzbunare. Mi-am lăsat amintirile, dar mai am încă forţă-n braţ, ceva forţă este în fiecare braţ, şi dacă nu pot face altceva decât să-l omor…

Mintea lui Baldassarre se împotrivi însă la acea pedeapsă rapidă. Sufletu-i fu atât de înspăimântat de acea credinţă iraţională în răzbunarea eternă, încât el, cuprins de o ură fără de moarte, dorea să pună capăt vieţii unui trădător şi să audă acel chip frumos şi zâmbitor cum plânge şi scrâşneşte de durere. Dar, speranţele şi trebuinţele sale se-ndreptau către o răzbunare uşoară, care urma s-aibă loc pe acelaşi cer şi pe acelaşi pământ unde fusese uitat şi căzuse în leşin de disperare. De-ndată ce încercă să-şi concentreze mintea înspre modurile de a-şi duce la bun sfârşit acest act, simţul slăbiciunii apăsă din ce în ce mai tare asupra dânsului, asemeni durerii provocate de ger. Acest trup desfigurat, care trebuia să fie unealta unei răzbunări sublime, trebuia hrănit şi îmbrăcat decent. Dacă trebuie s-aştepte, o să muncească, iar munca sa o s-aibă un aspect umil, căci n-avea nicio deprindere. Se întreba dacă vederea caracterelor scrise o să-i poată stimula memoria încât să poată încerca o muncă de copist, care i-ar putea aduce oarecare credibilitate datorită trecutului său cărturăresc.

Dar, nu trebuie s-aibă încredere nici în mână, nici în minte. Trebuie să se mulţumească dacă poate face o muncă similară celei unei fiare cu greutate. Să mulţumească dreptăţii care se luptă în această lume confuză cu răzbunarea. Buzele începură să-şi recapete ceva din vechea lor fermitate. Se săturase de tot ceea ce ar duce atâţia bani altor oameni.

Dar, noile urgenţe ale gândirii sale aduseră cu ele o nouă sugestie. Acolo se afla un săculeţ care atârna în jurul gâtului: ceva care părea atâta de puţin valoros, încât credinţa turcilor şi a francezilor îl cruţară – o bucată de pergament înnegrită de vreme. Acesta atârna în jurul gâtului asemeni unui farmec preţios încă de când era copil, şi-l păstră cu băgare de seamă lângă piept, fără a crede c-ar putea conţine şi altceva în afara unui pergament mărunţel, înfăşurat greoi. Îl puse la o parte ca pe o relicvă a superstiţiei mamei sale moarte; se gândi că-i o relicvă a dragostei, aşa c-o păstrase. Era o parte din acea pietate asociată cu astfel de brevi, care nu trebuiau niciodată deschise, iar până acum Baldassarre zise că niciun necaz nu o să-l convingă să deschidă acest săculeţ ca să aibă şansa să vadă ce conţine, c-acolo nu se află un pergament, ci o amuletă gravată, care i-ar aduce bani suficienţi. Dar acum venise un astfel de necaz care-i face pe oameni să-şi deschidă venele pentru a-şi satisface trebuinţele, iar gândul unei posibile amulete îi trecu prin minte lui Baldassarre în clipa în care luase brevele de la gât. Totul îi trecu prin minte: anii îndelungaţi în care îl purta, îndepărtatul balcon din Napoli privind înspre apele albastre, când stătea pe genunchii mamei; dar n-avu niciun moment de ezitare: toată pietatea se preschimbase într-o răzbunare dreaptă. Încercă să rupă totul până când reuşi să deschidă bucăţile de pergament, iar apoi (era o privelişte care-l făcu să gâfâie: găsi o amuletă. Era foarte mică, dar avea un albastru similar apelor din depărtări, era un safir gravat pe care scotea câţiva ducaţi de aur. Nici bine nu văzu Baldassarre aceşti ducaţi, că-i şi schimbă pe câţiva dintre ei pentru un pumnal. Nu dorea încă să se folosească de pumnal. Dacă-l putea prinde de mâner şi dacă-i afla tăişul, acel gol din inimă, trecutul pe care-l uita continuu, n-o să se mai simtă chiar atât de neajutorat: oţelul ăla tăios care despica talente şi distrugea forţe o să fie acuma de partea lui. Acesta fu un triumf fulminant pentru sprâncenele negre ale

Baldassarre, care pumnalul în pergament în locul micului safir şi înfăşură totul cu grijă.

Acum era aproape întuneric şi decise să se întoarcă la Florenţa. Luă cu el câţiva danari pentru a cumpăra pâine şi se simţi bogat: putea să locuiască sub cerul liber, aşa cum îi văzu pe mulţi făcând asta în toate colţurile Florenţei. Peste câteva zile, îşi vându safirul, îşi cumpără haine noi, cumpără un pumnal strălucitor şi-i mai rămase rest câţiva florini. Dar, dorea să ascundă cu grijă această comoară: locuinţa lui era o latrină cu ceva paie în ea, dintr-o zonă slab populată din Oftarno, astfel că se gândi să se angajeze ca portar. Cumpără pumnalul de la Bratti. Hotărât să facă o vizită seara pe înserat, îl găsi pe acel singular neguţător de vechituri tocmai când se întorcea de la unul din tururile sale, golindu-se sacoşa de sticle sparte şi fier vechi amestecate prin alte obiecte spectaculoase de diverse bunuri de mâna a doua. De-ndată ce Baldassarre intră în prăvălie, acesta aruncă o privire către diferitele piese de îmbrăcăminte, instrumente muzicale, arme, expuse în lumina difuză de la geam, văzând un pumnal atârnat lângă o eşarfă roşie. Cumpărând pumnalul îşi putea satisface nu numai dorinţa arzătoare de răzbunare, ci putea începe şi cercetările într-o manieră mai indirectă decât aducând vorba despre inelul de onix. În timpul târgului pentru armă, lăsă să se înţeleagă că a venit de la Genoa şi c-a fost îndrumat înspre prăvălia lui Bratti de o oarecare cunoştinţă care cumpărase de-acolo un inel valoros. Avea respectabilul neguţător asemenea inele? Atunci, Bratti începu să spună că-i foarte puţin probabil să aibă astfel de podoabe, care sunt apanajul oamenilor bogaţi, însă se laudă cu cunoştinţe de-asemenea teapă datorită cinstei şi înţelepciunii sale binecunoscute. E adevărat că este doar un negustor ambulant, a ales să fie un negustor ambulant, dar era suficient de bogat ca să poarte toată ziua în prăvălie picioare cu toc. Cei care credeau c-au zis tot ce era de spus despre Bratti atunci când l-au descris drept negustor ambulant erau la fel de departe de adevăr ca cealaltă parte a oraşului de Pisa. Cum a putut să vândă inelul străinului? A putut, pentru că avea drept cunoştinţă un frumos tânăr signor, care atunci când îl văzuse prima dată nu era aşa de împopoţonat cu pene de pasăre ca acum. Şi din cele câteva întrebări pe care le puse lui Bratti, Baldassarre află fără nicio dificultate ce fel de

viaţă grea şi riscantă duse Tito din clipa în care cârpaciul îl aflase dormind lângă Loggia de Cerchi. Niciodată nu i se păru lui Bratti că omul cinstit (care părea cam surd, deoarece ceruse să-i repete lucrurile de mai multe ori) era foarte curios de ce făcuse Tito; curiozitatea se-ndrepta, fără îndoială, asupra lui însuşi, ca negustor ambulant remarcabil. După ce Baldassarre părăsi prăvălia lui Bratti, acesta avu nu numai pumnalul, ci şi cunoştinţe generale despre conduita şi poziţia lui Tito: cum imediat vânduse bijuteriile, cum se stabili liniştit în Florenţa, de căsătorie şi de marea lui prosperitate.

— Ce-a zis despre viaţa lui de dinainte, de taică-său?

Era dificil pentru Baldassarre să descopere răspunsul la întrebarea aceasta. Între timp, dorea să-nveţe totul despre Florenţa. Însă, găsi cu mare tristeţe că din noile detalii pe care le auzise nu putu să reţină decât foarte puţine şi pe acelea le reţinea doar printr-o continuă repetiţie; începu să-i fie frică de a mai asculta alte convorbiri, ca nu cumva să uite tot ceea ce s-a chinuit să reţină. În ziua următoare, fusese văzut de Tito în Piazza del Duomo. Simţi acea conştiinţă a mâniei din mintea sa, iar discursul rapid al lui Tito i se păru batjocura unui diavol plutitor, care trebuie învins. Imediat după ce se-ntoarse acasă, în acea grămadă, merse pe la nişte librării din Via del Garbo, unde se opri în faţa unor volume deschise. Putea ca uitându-se la aceste cărţi s-adune acele cărări întunecoase ale memoriei? Putea, prin strădaniile sale, s-arunce o privire fermă undeva şi să se ridice deasupra apelor care curgeau în jurul lui? Era ispitit şi cumpără cea mai ieftină carte grecească pe care o văzu. O duse acasă şi o puse pe acea grămadă de paie, uitându-se la caractere prin lumina dată de micile ferestre; dar acestea nu-i aduseră nicio lumină interioară. Curând, veni întunericul serii, dar Baldassarre nu observă decât o mică diferenţă. Ochii săi încordaţi păreau să privească paginile albe cu semnele de neînţeles pentru dânsul.

Cap31: Fructul şi sământa

— Romola mea, zise Tito în a doua dimineaţă de după discursul din Piaţa Domului, trebuie să primesc nişte oaspeţi de seamă în ziua de

azi; vine iarăşi contele milanez şi seneşalul de Beaucaire, favoriţii Preacreştinului. Ştii că nu-mi place să mă duc la toate ceremoniile alea zâmbitoare cu aceşti magnaţi sâcâitori, cu care, probabil, n-o să ne mai întâlnim iarăşi. Şi cum vor să se uite la bibliotecă şi la antichităţi, poate c-ar fi mai bine să-ţi laşi treburile pe ziua de azi şi să mergi în vizită la verişoara ta Brigida.

Romola observă o dorinţă ascunsă în spatele acestei intimităţi şi consimţi imediat. Dar, de îndată ce merse să-şi ia scufia şi mantia, grăi către Tito:

— Oh, ce uşurată o să răsufle Florenţa în clipa în care o să i se deschidă porţile pentru a pleca ultimul francez din ea! Până şi tu te-ai săturat de ei, Tito, cu toată răbdarea ta. Recunoaşte. Oh, ai fierbinţeli.

Grecul se aşeză pe băncuţă pentru a scrie, iar ea puse mâna pe capul său, căutând să-i ofere nişte dezmierdări. Aceste gesturi erau foarte frecvente între ei, iar Tito se obişnuise cu ele, astfel că-şi puse mâna lângă ea, apoi o duse mai în spate şi se uită la dânsa. Însă, în clipa aceea, nu putu să-şi ridice capul, astfel că mâna Romolei fu asemenea unei glugi de plumb. Grecul grăi pe un ton cald, în timp ce ţinu stiloul în mână:

— Francezii-s gata să plece din Florenţa, aşa cum viespile-s gata să părăsească o pară atunci când au consumat tot miezul ei.

Romola, care era de obicei foarte sensibilă la astfel de răspunsuri, îşi luă de mâna de pe capul grecului şi grăi:

— Plec, Tito.

— Adio, draga mea. O să te aştept acasă. Ia-l pe Maso cu tine.

Tito n-aruncă nicio privire înapoi, iar Romola merse fără să mai zică niciun cuvânt. Epocile vieţii de căsnicie se schimbă prin gesturi mărunte, foarte subtile, astfel că în această dimineaţă Romola fusese nevoită s-accepte nu numai faptul că Tito s-a schimbat, ci şi faptul c-această schimbare a avut un impact puternic asupra dânsei. Oare mai era ceva raţiune în sinea ei? Credea că poate mai are un pic, dar imaginile armurii şi tabloului îi sugerau că anumite elemente exterioare reprezentau în continuare un mister. În clipa în care Romola ieşi din casă, Tito lăsă stiloul jos şi aruncă o privire împrejur, încântat de siguranţa faptului că nu vede nimic altceva în afară de

pergamente şi marmure. Îi era ruşine de faptul că nu fusese în stare să se uite la Romola şi să se comporte cu ea ca de obicei. Dacă ar fi putut, ar fi ales să fie chiar mai tandru, dar simţi că, brusc, nu-şi mai poate dirija aceste scăderi involuntare ale dânsei care, printr-o relaţie imperceptibilă, influenţau acele trăsături ce-l făceau să dorească evitarea unui eşec afectiv. Era pe punctul să facă pasul care ştia c-o să-l stârnească indignarea; trebuia să facă faţă a ceva ce părea extrem de neplăcut înainte de a-i putea cere iertare. Iar, Tito nu putea niciodată face faţă cu uşurinţă unui lucru ce-i cauza mânie şi neplăcere; natura sa era atât de îndepărtată de sfidare ori îndrăzneală, încât toate înclinaţiile se supuseră ideii de a păstra tandreţea Romolei. Însă, în clipa aceea, grecul nu mai era tulburat de acele scrupule sentimentale care, aşa cum îi demonstrase fluxul rapid al argumentelor, n-aveau nicio legătură cu bazele solide ale utilităţii; această libertate nu-l eliberă de frica a ceea ce era neplăcut. Lipsa de scrupule crescu din ce în ce mai tare, dar această creştere n-avu loc din cauza durerii de cap, nici din orgoliul rănit sau din imaginea obsesivă a singurătăţii împotriva căreia (după cum stau legile lumii de azi) nu poţi fi protejat decât de un apetit sănătos sau de un suflet drept şi iubitor. Tito simţi intens că din acest moment niciun principiu n-o să-l mai salveze de inevitabila coliziune a sentimentelor faţă de Romola; nicio amabilitate convingătoare n-o să-l protejeze de şocul în care era aruncat la fel ca un animal timid obligat să facă un salt disperat din pricina dinţilor şi a fălcilor aflate în spatele său.

Simţământul ascuns de dinainte, cu privire la aderarea stăruitoare la dorinţele lui Bardo asupra bibliotecii în ciuda tuturor piedicilor, îi păru acum o nebunie sentimentală, care înjosea avantajele substanţiale pe care le-ar putea avea el şi Romola, iar din cauza acesteia poate că n-ar fi intrat niciodată în acţiune dacă n-ar fi fost evenimentele de săptămâna trecută. Acestea aduseră cu sine o nouă motivaţie şi imaginea unei rare oportunităţi. Nu, acest lucru nu se putea întâmpla dacă această groază n-ar fi fost agravată de imaginea lui Baldassarre, care arăta asemănător sinelui său sănătos, nu înainte de a fi constrâns să părăsească Florenţa. Asta-l făcu să ia decizia de a vinde biblioteca înainte ca marea oportunitate oferită de clienţii francezi şi milanezi să-i scape printre degete. Căci, dacă trebuia să

părăsească Florenţa, nu dorea s-o facă asemeni unui aventurier nevoiaş. Fusese destinat unei existenţe agreabile, astfel că dorea să ia cu dânsul toate mijloacele capabile să-i ofere aceleași condiţii agreabile.

Printre altele, dorea s-o ia pe Romola cu dânsul, iar dacă nu se poate, să nu lase după dânsul nicio infamie. Succesul îi oferi un apetit crescând pentru toate plăcerile unei poziţii sociale avantajoase, astfel că nicio clipă nu se gândea c-acest lucru ar fi o ispită pentru dânsul. Ar fi doar o alternativă hidoasă de a fugi de dezonoare, chiar de-ar face-o cu o sacoșă cu diamante, și-ar avea de suporta o viaţă de aventurier. Nu mai exista posibilitatea de a fi independent de acei florentini care i se închinau reverenţios de-ndată ce-l zăreau; totuși, mai exista șansa de a deveni independent faţă de Romola. Era soţia lui, prima lui iubire, o mai iubea încă, aparţinea acelui mobilier al vieţii care se sparge de te apropii prea tare de el. Tresări la judecata ei, se simţi lipsit de siguranţă când vedea cât de departe ajunse cu repulsia faţă de sentimentele dânsei, iar sentimentul care-l face pe soţ să creadă că deţine puterea asupra unei soţii şi să rişte nişte trădări pe care un îndrăgostit nici nu şi le-ar putea închipui nu era suficient pentru a contracara nesiguranţa lui Tito. Aceasta era greutatea plumbului care era prea puternică pentru a face faţă dorinţelor sale şi care nu-l lăsase să-şi ridice capul atunci când văzu ochii ei. Lumina pură dintre ei îl puse în faţa perspectivei unei confruntări imediate. Dar, nu trebuia ajutat; într-adevăr, dacă trebuiau să părăsească Florenţa, aveau nevoie de bani. Tito nu-şi putea aranja viaţa fără a-i trece prin minte imaginea unei sume consistente de bani, iar dorinţa de a-şi aranja viaţa după mintea lui fusese cauza tuturor greşelilor realizate de dânsul. Nu putea face niciun sacrificiu neplăcut.

Magnaţii sâcâitori mergeau şi veneau, târgurile fuseseră încheiate, iar Romola se-ntoarse acasă; nimic grav nu se-ntâmplase în noaptea aceea. Tito fusese elegant şi flecar, povestindu-i aşa cum nu mai făcuse înainte tot felul de întâmplări şi descrieri a ceea ce a văzut în timpul vizitei francezilor. Romola crezu că vede în el un efort de delicateţe, atribuindu-l conştiinţei şi faptului că fu rănită în dimineaţa aceea, astfel că acceptă efortul ca o penitenţă, simţind o oarecare durere în suflet văzând cum creşte distanţa dintre dânşii: era o insultă

de care niciunul nu îndrăzni să vorbească.

În ziua următoare, Tito plecă de-acasă până noaptea târziu. Era o zi importantă pentru Romola, căci Piero di Cosimo, stimulat de marea-i hărnicie, în ciuda temerii c-a provocat durerea Romolei de săptămâna trecută, îi trimise portretul tatălui ei. Romola-l atârnă pe perete, lângă scaunul vechi și aruncă niște priviri către tablou până când ușa se deschise-n spatele dânsei și intră Bernardo del Nero.

— Tu ești, nașule! Ce-aş fi vrut să fi venit mai devreme! S-a întunecat puţin, zise Romola ducându-se lângă dânsul.

— Am venit până aicea pentru a-ţi aduce vești bune, căci, știi, Tito încă n-a venit, zise Bernardo. Mâine pleacă regele Franţei; nu înainte de amiază. Au mai fost câteva certuri între oamenii noştri şi soldaţii francezi azi-dimineaţă. Dar, acuma, este un prilej optim pentru restabilirea ordinii în oraş şi ca negoţul să prospere din nou.

— Asta-i bine, zise Romola. Dă-i cam brusc, nu-i aşa? Tito părea să gândească ieri că-s mici șanse ca regele să plece așa de curând.

— S-a lătrat foarte mult la el, ăsta-i motivul. Generalii lui și-au cam umplut gâtlejurile și-n sfârșit Signoria a trimis pe buldogul orașului, Fra Girolamo. Preacreştinul s-a speriat de tunete și-a dat ordin de plecare. Mi-i teamă c-o să fie mai puţine înţelegeri printre noi după ce a plecat, dar, oricum, toate partidele au căzut de acord ca să nu mai lase Florența sufocată de niciun soldat de-acum înainte și Fratele a lătrat o vreme pentru același motiv. Ah, ce-i asta? adăugă, în timp ce Romola-l conduse ţinându-l de braţ până la tablou. Să vedem.

Bernardo începu să-și dea jos fularul în clipa în care Romola-i ceru s-ocupe un loc pe scaun.

— Nu mai vrei spectacolele tale, naşule? zise Romola, enervată de faptul că naşul ei trebuia să vadă exact ceea ce văzuse și dânsa.

— Nu, copilo, nu, zise Bernardo descoperindu-și capul nins, pentru a sta drept. Văzând de la distanţa asta, ochii mei bătrâni sunt mai buni decât ochii cei tineri ai tăi. Ochii bătrânilor-s ca amintirile acestora; pot vedea mai bine lucrurile din depărtare.

— E mai bine decât să n-am niciun portret, zise Romola apologetic, după ce Bernardo tăcu o vreme. N-arată mai bine ca imaginea pe care o am în minte, dar poate c-o să se schimbe odată cu

trecerea anilor. În timp ce rosti aceste cuvinte, își puse mâna pe umărul bătrânului, apoi se întoarse spre acesta mânată de interesul pentru cel răposat.

— Nu știu, zise Bernardo. Aproape cred că-l văd pe Bardo așa cum arăta când era tânăr mai mult decât că tabloul-l arată atunci când era bătrân. Taică-tău avea multe flăcări în privire atunci când era tânăr. Asta era ceea ce n-o să pot înțelege niciodată; cu el, cu spiritul său arzător, care părea mai nerăbdător c-al meu, putea să se-aplece asupra unor cărți și să trăiască cu umbrele vieții sale. Totuși, și-a pus sufletul în asta.

În timp ce vorbi, Bernardo dădu din cap subtil, iar Romola observă în vocea lui un simțământ în perfectă concordanță cu ceea simțea ea.

— Până la urmă a fost dezamăgit, zise Romola fără să vrea. Dar, imediat, temându-se că ultimele sale vorbe ar putea fi luate drept o acuzație împotriva lui Tito, zise în grabă: Dacă am putea face ca dorințele sale dragi, îndelungate, să se împlinească în sfârșit!

— Bine, așa o să facem, zise Bernardo galant, ridicându-se și punându-și bereta pe cap. Timpurile sunt cam înnourate, dar peștii se prind dac-aștepți. Cine știe? Când o să se întoarcă iarăși roata, o s-ajung gonfalonier, chiar înainte de a muri; niciun creditor n-o să se atingă de lucrurile ăstea. (Se uită împrejur în timp ce rosti aceste cuvinte.) Apoi, întorcându-se spre ea și mângâind-o pe obraji, zise: Să nu-ți fie frică de moartea mea; fantoma n-o să ceară nimic. Am avut grijă de asta în testamentul meu.

Romola lua mâna de pe obrazul ei, iar apoi o puse liniștită pe buze.

— Nu l-ai certat cumva pe soțul tău pentru că stă departe de casă atâta de târziu? Stă peste tot, numai aicea nu, zise Bernardo, căutând să schimbe subiectul. Romola simți cum gâtul și obrajii-s pierd culoarea în clipa în care grăi:

— A fost foarte căutat; știi că vorbește atât de bine. Sunt încântată să știu că valoarea să-i înțeleasă.

— Ah, ești încântată, Madonna Orgogliosa? zise Bernardo zâmbind, în timp ce deschise ușa.

— Sigur.

Sărmana Romola! mai era un singur lucru care făcea ca povara dezamăgirii de soţul ei să nu fie purtată atât de greu: acela ca nimeni să nu ştie cauza acesteia. Asta putea fi o slăbiciune feminină, dar este deseori o alianţă cu nobleţea sufletească. Aceea care-şi dă jos vălul vieţii sale de căsnicie din propria iniţiativă a profanat acel sanctuar, transformându-l într-un loc vulgar.

Cap. 32: Revelaţia

În ziua următoare, Romola, ca orice alt florentin, se bucură de plecarea francezilor. Pe lângă motivele ei de bucurie, Romola mai avea şi o speranţă vagă, aproape superstiţioasă, că noile temeri asupra lui Tito, care apăruseră odată cu venirea acestor oaspeţi greu de suportat, ar putea dispărea imediat după plecarea acestora. Francezii împovăraseră Florenţa mai mult de unsprezece zile, iar Romola simţise în acest interval mai multă nefericire decât în toate clipele vieţii de dinainte. Tito luase hulita armură chiar în ziua venirii francezilor şi, deşi nu îşi dădea seama de ce plecarea lor ar putea pune capăt acestei temeri, deşi se gândea că imaginea prizonierului care-l prinse de mână (aşa cum văzu în schiţa lui Piero)! obliga să se despartă, imediat ce văzuse cum pleacă francezii, Romola simţi c-o să scape de lucrul ce-i provocă atâta durere. Înfăşurată în mantie, domniţa se află sub loggia din faţa casei, uitându-se la ultimele rânduri de trupe şi la alaiul regal care treceau peste podurile din drumul către Porta San Pietro, care ducea la Siena şi Roma. Se-ntoarse la locul ei imediat ce porţile s-au închis, încât să poată vibra împreună cu marele dangăt al clopotelor. Când se lăsă seara, coborâse-n bibliotecă, aprinse lampa sperând c-astfel o să pună capăt agitaţiei care o făcu să lenevească toată ziua şi se aşeză pe scaun pentru a continua munca de copiere a catalogului. Tito părăsi casa dis-de-dimineaţă, iar ea nu-l aştepta încă. Înainte de a se întoarce Tito acasă, intenţiona să se mute din bibliotecă şi să se aşeze în salonul cel drăguţ cu păsări şi nimfe în dans. Aşa făcea în fiecare seară din clipa în care grecul comentă că biblioteca-i un loc prea întunecos şi rece. Spre marea-i surpriză, se afla

încă la muncă în clipa în care intrase Tito. Primul gând care-i trecu prin minte era cât de bine o să se simtă soţul ei în marea întunecime a acestei camere mari, luminată doar de lampa cu petrol din capăt şi de focul din interior. Aproape că fugi către dânsul.

— Tito, dragul meu, n-am ştiut că vii aşa devreme, zise Romola agitată, în timp ce puse mâinile pe Tito pentru a-i da jos becchetto-ul.

— Deci nu-s binevenit? zise Tito, cu unul din cele mai sclipitoare zâmbete, prinzând-o de talie, iar apoi întorcându-şi jucăuş capul cu spatele spre ea.

— Tito! grăi Romola pe un ton de reproş gingaş, tandru, după care grecul o sărută cu ardoare şi-i mângâie capul în stilu-i propriu. Se părea că nu vrea să-şi dea jos mantia pentru moment. Romola tremură de plăcere. Toate emoţiile zilei îi pregătiră sensibilitatea necesară pentru întoarcerea acestei maniere obişnuite.

— O să se întoarcă, zise în sinea-i, vechea fericire; poate c-o să vină iarăşi. E iarăşi el însuşi.

Tito avu mari dureri pentru a redeveni el însuşi; inima-i palpită de frică.

— Dacă te-aş fi aşteptat atât de repede, zise Romola, în timp ce-l ajută să-şi dea jos mantia, m-aş fi pregătit de o mică sărbătoare pentru acest dangăt vesel de clopote. N-am vrut să mă vezi în bibliotecă în clipa în care o să vii acasă.

— Lasă-le astea, dulcea mea Romola, zise Tito cu tandreţe. Nu te gândi la foc. Vino şi stai jos.

Lângă scaunul lui Tito se afla un mic taburet care era locul obişnuit al Romolei atunci când purtau conversaţii. Romola puse mâinile pe genunchiul lui Tito, aşa cum le punea odinioară pe genunchii tatălui ei, şi aruncă privire către grec în timp ce acesta vorbea. Tito încă nu băgase în seamă prezenţa portretului, iar ea încă nu aduse vorba de acesta (deşi se gândea la el).

— Pentru prima oară mi-a plăcut dangătul clopotelor, Tito, începu Romola. Mi-a plăcut să fiu scuturată şi asurzită de ele: m-am simţit ca o bacantă pătrunsă de mânie divină. Oare nu toţi oamenii-s fericiţi în noaptea asta?

— Fericiţi după o modă posacă şi pioasă, zise Tito dând din cap.

Dar, adevărul este c-aceia care au lăsat Florenţa-n spate au puţine motive de fericire. Mi se pare c-am fi mai fericiţi dacă am pleca din Florenţa.

Tito aduse discuţia la punctul dorit fără probleme şi fără urmă de premeditare. Vorbi fără emfază, dar aruncă o privire gravă care-o făcu pe Romola să răspundă pe un ton iritat:

— De ce? Au apărut noi necazuri?

— Nu-i nevoie de altele noi, Romola mea. Sunt partide puternice-n oraş, toate-s gata să rupă grumazul unul altuia. Şi dacă partidul Fratelui e suficient de puternic pentru a le speria şi linişti pe celelalte două, după cum ar fi de dorit, viaţa o să fie la fel de plăcută şi de amuzantă asemeni unei înmormântări. Au deja un plan care-o să facă să fiarbă Marele Consiliu; dacă-l pun în aplicare, omul care o să cânte Laudele cu cea mai tare voce va fi cel mai potrivit pentru funcţii. Pe lângă asta, oraşul o să fie atât de golit de plata subsidiilor către regele Franţei şi de războiul pentru recucerirea Pisei, încât această perspectivă o să fie suficient de sumbră, chiar fără a se ajunge la preluarea puterii de către fanatici. Aşadar, Florenţa o să fie un loc încântător pentru cei vrednici de a se distra seara prin plimbări în criptă şi condamnări; dintre toţi cetăţenii, exilaţii o s-aibă parte de ce-i mai bun. Părerea mea este c-ar fi mai înţelept să părăsim Florenţa, Romola mea.

— Tito, cum am putea părăsi Florenţa? zise Romola. Cu siguranţă nu te gândeşti c-aş putea face asta vreodată? Cel puţin, deocamdată nu; nu pentru multă vreme. (Tremură de frig, aşa că nu putea să vorbească prea uşor. Tito trebuia să ştie ce motive are-n minte.)

— Asta-i lucrarea imaginaţiei tale, draga mea. Viaţa ta retrasă a pus o lumină falsă asupra câtorva lucruri. Ştii că ţi-am spus înainte de a ne căsători c-aş vrea să fiu oriunde altundeva în afara Florenţei. De-ai fi văzut mai multe locuri şi mai mulţi oameni, ai fi ştiut ce vreau să spun atunci când afirm că florentinii au ceva care-mi aminteşte de vânturile tăioase ale primăverii. Îmi plac oamenii care nu sunt aşa de nerăbdători şi-ar fi mai bine pentru Romola mea să vadă o nouă viaţă. Aş vrea s-o cufund în apa adâncă a iertării.

Se ridică de pe scaun şi o sărută pe frunte, iar apoi îi puse iarăşi pe mâna pe păr. Dar, Romola simţi că delicateţea grecului nu era altceva decât sărutul unei măşti. Era prea agitată din cauza distanţei care apărea între ei pentru a conştientiza că Tito-i atinse buzele.

— Tito, asta nu-i din cauză că eu cred că Florenţa-i cel mai frumos loc din lume, nu de-aia nu vreau să plec, ci pentru că vreau să văd împlinită dorinţa tatălui meu. Naşu-i bătrân; are 71 de ani; nu-l putem lăsa singur.

— Asta-i din cauza superstiţiilor care atârnă în mintea ta ca nişte nori întunecaţi, Romola mea; ăsta-i unul din marile motive care mă face să vreau să ne aflăm la cel puţin 200 de leghe depărtare de Florenţa. Sunt obligat să am grijă de tine, în ciuda voinţei tale. Sunt obligat să am grijă de tine, în ciuda acestor ochi dulci, care arată atât de tandri, dar care privesc lucrurile în mod greşit, trebuie să văd eu pentru ei şi să-mi salvez nevasta de pericolul de a-şi strica viaţa cu tot felul de dezamăgiri survenite în urma unor vise irealizabile.

Romola stătea tăcută şi nemişcată; nu-şi dădea seama de direcţia pe care o luau cuvintele lui Tito: dorea s-o convingă c-ar fi mai bine să lase biblioteca în grija unei mănăstiri oarecare sau să găsească alte mijloace de a scăpa de această sarcină şi de cravata florentină. Era hotărâtă să nu se supună voinţei lui în chestiunea datoriei faţă de tatăl ei; era pregătită să reziste înăuntrul ei în ciuda oricărei dureri cu care s-ar întâlni. Dar, hotărârea fu ţinută în frâu în acele momente de ideea că şi-ar frânge inima printr-o ruptură definitivă dintre dorinţele ei şi cele ale lui Tito. Tito era mulţumit de tăcerea ei; căci, oricât se temea de tăria sentimentelor ei, era imposibil ca dânsul să nu supraestimeze puterea de convingere a argumentelor sale. Mintea grecului era închisă de acel zid îngust întâlnit la toţi oamenii cultivaţi şi lipsiţi de sentimente, aşa că urmărea să nu se urâţească pe dânsul; însă, imaginaţia nu-i arăta suficiente mijloace de a face o impresie bună în faţa Romolei. Alese să continue în acelaşi ton galant, batjocoritor:

— Ştii, draga mea, judecata ta clară ţi-a arătat asta întotdeauna că ideea de a izola o colecţie de cărţi şi de antichităţi pentru a-i ataşa un singur nume pentru totdeauna n-aduce niciun câştig clar, substanţial; ba mai mult, a fost sortită eşecului în mii de cazuri. Uite ce-au ajuns colecţiile familiei Medici! Din partea mea, mi se pare demn

de milă să te distrezi cu aceste piese mici de credit; de ce-ar trebui să fie cineva mulţumit că Florenţa o să posede aceste cercetări cărturăreşti şi c-o să guste din ele mai mult decât alt oraş? Îţi înţeleg simţămintele cu privire la dorinţele celor morţi; dar înţelepciunea pune şi ea o limită acestora, altfel viaţa ar fi pierdută într-un fel de devoţiune prostească, asemeni rugăciunilor date unor zei surzi. Ţi-ai dăruit viaţa tatălui tău cât timp a trăit; de ce vrei atât de mult asta?

— Pentru că-i o dovadă de încredere, zice Romola încet, dar clar. A crezut în mine, a crezut în tine, Tito. Nu mă aşteptam să simţi altceva în afară de asta, să simţi altfel decât mine, mă aşteptam să simţi asta.

— Da, draga mea, sigur că simt asta în ce priveşte fericirea şi bunăstarea adevărată a tatălui tău; dar nu despre asta-i întrebarea. Dacă o să credem în Purgatoriu, ar trebui să fiu la fel de nerăbdător ca tine, ca s-aibă ce zice lumea; dac-o să cred asta, o să mor de durere văzând cum biblioteca tatălui tău este păstrată şi folosită pentru cu totul alte scopuri decât cele pe care le-a avut acesta în minte; asta s-ar întâmpla dac-aş împărtăşi strict vederile tale. Însă, puţină filosofie o să te înveţe cum să te descotoroseşti de aceste cătuşe aeriene cu care se leagă muritorii, petrecându-şi vieţile în mizerie sub imaginea greutăţilor. Mintea ta, care prinde atât de repede nişte idei, Romola mea, e capabilă să distingă dintre bine şi aceste fantezii ale creierului. Întreabă-te singură, draga mea, ce bine pot să-ţi aducă aceste cărţi şi antichităţi, puse laolaltă sub numele tatălui tău la Florenţa, ţi-ar aduce mai mult decât dacă ar fi separate sau cărate altundeva? Nu, e dispersarea lucrurilor ăstora, care trebuie s-ajungă în mâinile unor oameni care să le ştie valorifica, pentru a-şi dovedi utilitatea. Rivalitatea dintre oraşele italiene e cam mică, nu-i deloc liberală. Căderea Constantinopolului a fost scopul întregii lumi civilizate.

Romola era încă aruncată total în presiunea noii revelaţii că Tito urmăreşte totul pentru sine, astfel că rezistenţa ei nu mai găsi niciun punct de sprijin. În timp ce vorbirea fluentă a grecului intră în urechile Romolei, domniţa fu cuprinsă de dispreţ, devenind tot mai conştientă de iubirea-i disperată şi sfâşiată, acea iubire pentru Tito acela cu care se măritase şi-n care crezuse atât de mult. Natura ei, posedată de puterile emoţiei, repugnă această trezire superficială şi lipsită de orice nădejdi care o făcu să se apropie de simpatiile cele mai îndepărtate şi

să nu le mai simtă deloc pe cele apropiate. Romola încă vorbea cu tonul uneia care trebuia s-ascundă tot ce simte. Își desprinse brațele de pe genunchii lui Tito, iar apoi și le împreună în față, asemeni unor ape reci și stătătoare.

— Vorbești de-un bine substanțial, Tito. Dar devotamentul, iubirea și amintirile dragi nu-s oare un bine? Chiar nu există niciun bine care să ne oblige să ne ținem făgăduielile pe care ni le fac alții, crezând în iubire și adevăr? Oare niciun bine din viață nu poate primi o răsplată dreaptă? Ori binele-i lucrul care ne îngheață inimile în fața tuturor dorințelor și speranțelor celor care depind de noi? Ce bine aparține oamenilor care-au suflet? Poate că a grăi înțelept și a găsi paturi pufoase, a trăi și a muri cu propriile euri drept cei mai buni însoțitori.

Vocea grecului se ridică până în clipa în care rosti ultimele cuvinte pe un ton batjocoritor; Romola făcu o pauză subtilă, dar în clipa în care Tito văzu că pe buzele ei mai atârnă câteva cuvinte, o lăsă să vorbească din nou.

— Nu știu dacă există un bine prin orașele și țările lumii dacă toate-s făcute din astfel de lucruri. Dar, nu mă gândesc numai la alte orașe italiene sau din toată lumea; mă gândesc la tata, la iubirea lui și la tristețea pe care o simt pentru el și la cererile lui drepte. N-o să renunț la nimic, Tito, o să părăsesc Florența, altfel pentru ce-am trăit dacă n-ați fi tu și tatăl meu? N-o să renunț la această datorie. Ce să fac cu argumentele tale? Până acum a fost o dorință a tatii; de-acum înainte o să fie dorința mea.

Vocea ei, din tremurătoare, deveni puternică și hotărâtă. Simți c-a zis tot ceea ce trebuia să spună. Sărmana de ea! se gândea că n-o să mai vină alte greutăți mai mari decât această luptă împotriva dorințelor lui Tito, care i se părea o luptă cu partea ei întunecată. Tito văzu că n-o poate convinge să consimtă; experiența afecțiunii ei și neașteptata lipsă de supunere, chiar și căsătoria de-acum, îl încurajă să spere că de-acum înainte o să se acomodeze la dorințele lui.

— Îmi pare rău c-am vorbit chiar în fața spiritului acestei prezențe oarbe, Romola, zise încetișor. Dar asta mă face să-ți aduc durerea. Am prevăzut o parte din această opoziție, dar, cum era

necesară o decizie promptă, am ocolit obstacolul şi-am decis fără să mă consult cu tine. Grija prea mare a soţului faţă de interesele soţiei face ca uneori aceştia să acţioneze separat; chiar şi când soţul are o soţie ca tine, Romola mea.

Romola-şi întoarse ochii către Tito pentru a pune întrebări, însă rămase fără suflare.

— Vreau să zic, grăi Tito, uitându-se la privirea ei, c-am aranjat un transfer, atât pentru cărţi, cât şi pentru antichităţi; am aranjat să fie duse acolo unde o s-aibă cea mai mare trebuinţă şi cea mai mare valoare. Cărţile au fost cumpărate de ducele Milanului, marmura şi bronzul pleacă-n Franţa; toate o să fie protejate de stabilitatea unei mari puteri, n-o să rămână într-un oraş sortit ruinei.

Înainte să-şi ternine vorbele, Romola se ridică de pe scaun şi se puse în faţa lui, cu mâinile împreunate şi pentru prima dată în viaţa ei, aruncă o privire de mânie pentru a-şi arăta furia şi dispreţul.

— Le-ai vândut? zise de parcă urechile sale n-ar fi auzit cuvintele grecului.

— Da, zise Tito, codindu-se. A fost cam neplăcut. (Dispreţul puse deja stăpânire pe dânsul.)

— Eşti un trădător! zise Romola cu o oarecare asprime în voce, privind către grec.

Romola nu zise nimic o vreme, iar el stătea tăcut, simţind că nevinovăţia nu mai are acum nicio putere. Deodată, domniţa se-ntoarse către uşă şi zise pe un ton agitat:

— Poate fi închis. O să mă duc la naşul.

Tito se ridică de pe scaun, merse la uşă, o-nchise şi luă cheia cu dânsul. Era clipa să-şi arate toată virilitatea care zăcea latentă atâta vreme. Dar, nu era deloc mânios; simţi doar că momentul este prea neplăcut şi că-n clipa când scena se va sfârşi, o să fie încântat c-a reuşit să scape de Romola pentru o vreme. Dar, era absolut necesar ca mai întâi s-o reducă la tăcere.

— Caută să te calmezi puţin, Romola, zise grecul, aşezându-se în cea mai uşoară atitudine posibilă pe piedestalul de sub bustul unui portret de roman, executat într-o manieră severă. Dar, înăuntrul său Tito nu se simţea deloc uşurat: inima-i palpită de acea temere morală

în faţa căreia nicio armură nu poate rezista. Blocase mânia şi dispreţul soţiei sale, însă mai trebuia să se închidă şi dânsul; iar sângele nu putea să reziste la această confruntare, obrajii măslinii căpătau o paloare vizibilă.

Romola tăcu şi-şi întoarse privirea spre dânsul de-ndată ce observă că grecul stă în picioare şi pune cheia în scarsella. Toată durerea stânjenitoare provocată de dezamăgirea pe care i-o aduse soţul ei, care pusese stăpânire pe conştiinţa ei cu câteva minute-n urmă, fu zdrobită de violenţa indignării. În clipa aceea, nu-i mai păsa de faptul că omul pe care-l dispreţuia stătea lângă ea cu toată frumuseţea-i dezgustătoare, nu-i păsa de faptul că era soţul ei; simţea doar că-l dispreţuieşte. Mândria şi cruzimea vechiului sânge al lui Bardo se trezise în ea pentru întâia oară.

— Încearcă măcar să înţelegi acest lucru, zise Tito, şi nu căuta să faci nişte paşi greşiţi care ar putea să-ţi fie fatali. N-are rost să mergi la naşul tău. Messer Bernardo nu mai poate îndrepta ceea ce am făcut. Stai jos doară. Dac-ai fi chiar tu însăţi, ai vrea ca nicio a treia persoană să nu afle ceea ce s-a întâmplat între noi doi.

Tito ştia că atinsese coarda sensibilă, însă ea nu dorea să stea jos; era prea inconştientă pentru ca să-şi poată schimbat imediat atitudinea.

— Oare nu se mai poate îndrepta nimic? zise Romola după o scurtă pauză. Încă nu s-a mutat nimic.

— Nu se mai poate face nimic din simplul motiv că vânzarea a fost decisă printr-un acord scris; clienţii au părăsit Florenţa şi-am primit obligaţiunile de plată necesare pentru încheierea tranzacţiei.

— Dacă tata ar fi crezut că eşti un om făr’ de credinţă, zise Romola pe un ton aspru de dispreţ, care insista pe aruncatul privirilor mai degrabă decât pe rostirea cuvintelor, ar fi lăsat biblioteca într-un loc sigur, în afara puterii tale. Dar, l-a răpus moartea înainte de vreme şi când ai văzut că urechile i-au surzit pentru totdeauna şi că mâna nu i se mai poate mişca, l-ai jefuit. Se opri o clipă, iar apoi zise cu pasiune: Nu cumva ai jefuit şi pe altcineva, care n-a murit încă? Nu cumva ăsta-i motivul pentru care porţi armură?

Romola fusese nevoită să rostească acele cuvinte tot aşa cum

oamenii sunt învăţaţi să folosească biciul. La început, Tito fu teribil de intimidat; i se păru că dizgraţia de care-i fu atâta frică era chiar mai rea decât se aştepta. Dar, imediat începu să reacţioneze: prin puterea antipatiei şi a rezistenţei dinăuntrul lui, grecul începu să se răscoale împotriva nevestei sale, a cărei voce părea vestitorul unei sorţi răzbunătoare. În sfârşit, mintea-i agilă spunea că putea să devină stăpân.

— Nu-i nevoie, zise pe un ton rece, să răspund l-astfel de vorbe pline de nebunie. Simţământul special pentru taică-tău te-a făcut nebună în momentul de faţă. Orice persoană raţională care ar arunca o privire distantă asupra acestor lucruri o să vadă c-am ales calea cea înţeleaptă. Lăsând la o parte simţămintele exagerate pentru răposat, sunt convins că Messer Bernardo ar avea aceleaşi opinii ca mine.

— N-o să aibă, zise Romola. Trăieşte în nădejdea de a vedea împlinite dorinţele tatălui meu. Chiae ieri am vorbit de ele. Ba încă o să mă ajute. La ce oameni ai vândut proprietatea tatii?

— O să-ţi spun numele lor, chiar dacă asta înseamnă foarte puţin. Contele di San Severino și Seneşalul de Beaucaire se află acuma în alaiul regelui, în drum spre Siena.

— Pot fi ajunşi şi convinşi să renunţe la tranzacţie, zise Romola nerăbdătoare, în timp ce mânia sa cedă locul neliniștii.

— Nu, nu pot, zise Tito, luând o hotărâre rece.

— De ce?

— Nu cred c-ar trebui.

— Dar dacă le dai banii înapoi? O să le dăm bani, zise Romola.

Nicio vorbă nu reuşise să-i provoace o asemenea înstrăinare faţă de Tito; vorbele fuseseră rostite nu neapărat pe un ton de nervozitate, cât pe unul de o nelinişte implorătoare. Grecul se simţi mai puternic, căci văzu că primul impuls al furiei trecuse.

— Nu, Romola. Înţelege că nu se pot face asemenea lucruri. Nu l-ai ruga pe naşul tău să-ţi mai îngroape încă 3.000 florini pe lângă ceea a plătit pe bibliotecă. Cred că mândria și delicateţea ta ar da înapoi.

Romola începu să tremure şi se întoarse iarăşi în spatele grecului, dezamăgită. După aceea, se prăbuşi pe canapeaua împodobită

aflată lângă scaunul ei. Tito continuă pe o voce clară, care o făcu pe Romola să aibă un nou fior, de parcă obraji-i fierbinţi ar fi cuprinşi de un val rece.

— Pe lângă asta, nu vreau ca Messer Bernardo să mai dea nişte bani în plus, chiar dacă proiectul tău n-ar fi aşa de nebunesc. Şi te rog să iei în considerare, înainte de a face un pas sau de a murmura nişte vorbe despre acest subiect, care o să fie urmările dacă o să te pui contra mea şi dac-o să încerci să-ţi pui soţul într-o lumină odioasă, aşa cum ţi-l arată simţămintele tale lipsite de măsură. Ce obiect o să-ţi servească pentru a mă răni în faţa lui Messer Bernardo? Evenimentu-i ireversibil, biblioteca-i vândută, tu eşti soţia mea.

Fiecare vorbă era rostită de dragul unui efect calculat, căci avea nevoie de a-şi ocupa creierul cu o nouă activitate pentru a evita pericolul unei crize. Ştia că mintea Romolei o să-şi dea seama repede de toate sensurile cuvintelor lui. Grecul aştepta acest lucru şi o privea pe Romola în tăcere. Romola-şi întoarse ochii spre dânsul, apoi şi-i aţinti spre podea şi rămase în această poziţie vreme de câteva minute. În timp ce grăi, vocea ei slăbise; devenise înceată şi rece.

— Un singur lucru mai vreau să te-ntreb.

— Întreabă ceva care să nu ne rănească pe amândoi, Romola.

— O să-mi dai partea din bani care revine naşului meu şi o să mă laşi să-l plătesc.

— Mai întâi vreau de la tine o asigurare asupra atitudinii pe care intenţionezi s-o iei faţă de mine.

— Crezi în asigurări, Tito? zise Romola, cu tentă de dispreţ.

— De la tine, cred.

— N-o să te rănesc. N-o să dezvălui nimic. N-o să mai zic nimic ce l-ar putea răni pe el sau pe tine. Aşa cum ai zis, e adevărat c-asta-i ireversibil.

— Atunci poţi face ce vrei mâine dimineaţă.

— Diseară, dacă se poate, zise Romola, ca să nu mai vorbim iarăşi de asta.

— Se poate, zise Tito, ducându-se la lampă, în timp ce Romola stătea liniştită, aruncând spre dânsul o privire absentă. În clipa următoare, grecul veni şi se aplecă lângă dânsa, pentru a-i oferi o coală

de hârtie.

— O să primeşti ceva drept răspuns, eşti conştientă de asta, Romola? zise grecul galant, fără a se mai gândi la ce se întâmplase înainte; acum era asigurat, se simţea capabil să încerce să se împace cu dânsa.

— Da, zise Romola, luând hârtia fără să se uite la Tito. Înţeleg.

— Şi o să mă ierţi, Romola, atunci când o s-ar vreme să reflectezi.

Buzele grecului atinseră fruntea fiicei lui Bardo, dar ea nu-şi dădu seama de acest fapt; păru inconştientă până-n clipa în care o părăsi. Îşi dădea seama că Tito a lăsat uşa deschisă, după care plecase. Se mişcă puţin ca să asculte cum se deschide şi se închide marea poartă a curţii interioare. În cele din urmă, se ridică de parc-ar simţi o eliberare neaşteptată, merse la scaunul tatălui ei tocmai în locul unde fu atârnat portretul, se puse în genunchi şi scoase câteva suspine.

Cap. 33: Baldassarre are o nouă cunoştinţă

Baldassarre hoinări prin Florenţa în căutarea unei latrine de rezervă cu scopul de a-şi face rost de un pat mai ieftin. Paşii săi fură atraşi de acea porţiune de pământ din afara zidurilor cetăţii, constituită din colinele protectoare şi întinsa vale din împrejurimi, care poate fi văzută doar de pe acoperiş, deoarece este ascunsă privirii din pricina largii deschizături făcută de Arno. O parte din această porţiune este cunoscută nouă sub numele de dealul Bogoli, care era la

vremea aceea o carieră de piatră, dar direcţia pe care o luă Baldassarre mergea prin spatele Via de Bardi şi era denumită dealul San Giorgio. Bratti îi zise că Tito are reşedinţa în Via de Bardi şi, după ce străbătu această stradă, se întoarse către coasta dealului pe care-l văzu de îndată ce trecu podul. Dacă-şi putea găsi acolo un adăpost mulţumitor, o să fie încântat: de câţiva ani încoace, fusese obişnuit să trăiască sub cerul liber, ba chiar mai mult, să stea pe la colţul străzilor cu bolta cerească deasupra şi cu un labirint necunoscut împrejur, care părea să-i intensifice imaginea singurătăţii şi a memoriei slăbite. Colina era slab populată, fiind în mare parte acoperită de grădini; dar în anumite locuri nu se afla altceva decât pământ dur presărat cu bolonavi, care nu mai fusese cultivat din clipa în care alunecările de teren ruinaseră casele aflate acolo la sfârşitul sec. XIII. Ceva mai sus de acest pământ zgrunţuros se afla o casă ciudată de forma unui pătrat, care arăta ca un turn prăbuşit acoperit de nişte ţigle încovoiate, care închideau o curte de mărime redusă, ce părea construită pe o bucată de zid căzută-n ruină. Sub un dud mare, pe jumătate uscat, care-şi arunca ultimele frunze uscate lângă uşa deschisă, se zărea o bătrână robustă, cu faţa scorojită, care ţinea o capră cu doi iezi. Baldassarre observă că o parte din clădire era ocupată de o turmă, iar cealaltă parte, unde uşa era larg deschisă, dezvăluia nişte încăperi aproape goale, unde nu se aflau decât paie şi unelte. Era chiar sălaşul dorit de Baldassarre. Acesta dorea să discute cu bătrâna, însă nu înainte de a se apropia de dânsa pentru a-i striga ceva în urechi pentru a face să înţeleagă că vrea să afle un adăpost şi că-i gata să-l plătească. La început, nu primi niciun răspuns în afară de aprobări din cap şi cuvinte *că Nu. Nu cazăm pe nimeni,* rostite pe tonul înăbuşit al unei femei surde. Dar, tot insistând, o făcu să înţeleagă că era un străin sărac venit de peste mări şi că nu-şi poate permite să caute un alt loc de cazare; că doreşte să stea numai în grajd şi c-o să-i plătească pentru asta unul sau doi quattrini pe săptămână. Bătrâna se uita-n continuare la el cu o privire dubioasă, dând din cap şi vorbind singură, dar imediat îi trecu prin minte un nou gând, aşa că scoase baltagul din casă şi-i arătă un butuc pe jumătate acoperit cu gunoi, aflat undeva într-un colţ al camerei, iar apoi îl întrebă dacă-l poate reteza: dacă da, atunci poate să stea în grajd pentru o noapte. Căzu de acord, iar Monna Lisa stătea cu mâinile în

şold, având un zâmbet de viclenie şi grăia în sinea-i:

— A zăcut acolo de când mi-a murit bătrânul. Ce să fac cu el? Mai bine l-aş fi pus pe un bolovan şi-apoi să-i fi dat foc. Taie foarte bine, deşi arată cam ciudat şi are un grai cam străin. N-aş fi primit mai ieftin de la altcineva. Şi dacă nu vrea decât nişte paie ca să stea acolo, i-aş cere să facă înconjurul dealului o dată sau de două ori, de sus în jos. Cine ştie? Păcatul ascuns îi pe jumătate iertat *Peccato celato e mezzo perdonato.* E un străin; n-o s-o observe pe dânsa. Ba încă ei o să-i cer să-şi ţină gura.

Aceste pronume feminine desemnau o pereche de ochi albaştri, care stătea în clipa aceea la gaura rotundă de la deschizătura geamului de sus. Deschizătura fu închisă, însă nu din motive de pedeapsă, ci din pricina faptului că fereastra alăturată avea prea multă sticlă: vremea nu era deloc caldă, iar o gaură rotundă c-un diametru de patru inci era singurul loc în care puteai să-ţi arunci privirea. Din păcate, gaura era prea mare, fapt ce-l obliga pe micul observator să stea pe un mic taburet care se putea răsturna uşor; însă Tessa stătu destul de des în acea poziţie nu foarte confortabilă pentru simplul motiv de a varia activităţile vieţii sale. Fusese distrasă de vocea puternică a străinului care tocmai intrase pentru a vorbi cu Monna Lisa, aşa că se duse cu fineţe înapoi în camera ei şi apoi fluieră ceva. Stătu acolo până când lemnul fusese tăiat, tocmai în clipa în care Baldassarre intră în grajd deoarece se înserase deja pentru a se culca pe paie.

O mare ispită puse stăpânire pe mintea Tessei; o să meargă să-l invite pe bătrân la cină, iar apoi o să vorbească un pic cu el. Nu era surdă ca Monna Lisa, iar pe deasupra, putea să-i zică mai multe lucruri şi nu mai trebuia să strige la bătrână, care le ştia deja. Era un străin; străinii vin de departe şi pleacă iarăşi înapoi, nu stau nicăieri locului. Ştia că-i obraznică, deoarece supunerea constituia cea mai importantă parte a ideii pe care o avea Tessa despre datorie; dar trebuie să-i zică părintelui la mărturisirea pentru Paştele de anul viitor şi altceva în afara faptului că merge la uneori la culcare cu şiragul de mărgele-n gât, că-i o adevărată povară pentru Monna Lisa care-i atâta de surdă; c-a fost mai leneşă decât ar vrea să fie sau că nu s-a temut niciodată dacă spune minciuni. Se întoarse de la geam cu expresia de încântare întipărită pe faţa-i de copil, care arăta mai gingaşă şi mai bosumflată ca

oricând. Veşmintele erau încă ale unei ţărănci, dar această ţărancă se pregătea de sărbătoare: purta o rochie verde de serj, cu o panglică roşie, curată şi proaspăt călcată, la gât avea un şirag de mărgele din coral roşu, iar păru-i castaniu, cu bucle aranjate în coc, prins c-un ac de argint. N-avea decât o singură podoabă, însă era foarte mândră de aceasta, căci era un frumos inel de aur. Tessa ocupă un loc pe taburet, îngrijindu-şi genunchii timp de un minut sau două, în timp ce micuţu-i pulsă de încântare în faţa acestei plăcute transfigurări. Era chiar irezistibil. Ceruse să nu aibă nicio cunoştinţă sub ameninţarea ca nu cumva odată cu aceste cunoştinţe toate clipele de fericire o să ia sfârşit. Dorea să fie asemeni unei comori ascunse care se transformă în plumb de-ndată ce este scoasă la lumina zilei; până acum fusese atât de supusă, încât îşi ascundea faţa sub scufie atunci când mergea la biserică şi se ruja foarte discret. E adevărat c-această supunere era datorată în mare parte şi fricii că brutalul tată vitreg Nofri s-ar putea întoarce în acest cartier, atât de departe de Por de Prato, ca s-o bată din nou, dacă n-o să dorească să se întoarcă pentru a munci pentru el. Dar acest bătrân nu era o cunoştinţă; era un străin sărac care dormea în grajd şi care poate că nu ştia nimic de Nofri şi pe lângă asta, dacă-i dădea cina, o s-ajungă s-o îndrăgească şi n-o să zică nimic de dânsa. Monna Lisa-i zice că nu trebuie să meargă pentru a vorbi cu dânsul, dar bătrâna nu trebuie consultată; asta nu însemna că-şi dădea seama ce are de făcut.

Cina era pregătită deja, cel puţin aşa ştia: un munte de macaroane presărat cu bucăţi de brânză, suficient cât să îmblânzească orice străin. Tessa cobora scările cu mintea încărcată de tot felul de planuri fanteziste, întrebând cu privirea-i inocentă ce vorbe provocaseră un asemenea zgomot, fără a aştepta însă niciun răspuns, după care îşi încruntă fruntea c-un aer de aroganţă, asemeni unui motănel care încerca să facă o impresie bună, trimiţând-o pe bătrână, spunându-i că a ales să mănânce supa în camera de jos. În trei minute, copila bătu galant la uşa grajdului, cu o lanternă într-o mână şi c-un castron de macaroane în cealaltă. Baldassarre, cufundat într-o tristă reverie, se îndoi în prima clipă dacă era treaz văzând o micuţă doamnă, cu ochi mari care scânteiau de plăcere, care puse capăt acestei linişti sumbre.

— Ţi-am adus cina, zise Tessa, strigându-i la ureche, de parcă bătrânul ar fi fost la fel de surd ca Monna Lisa. Stai jos şi mănâncă. O să stau cu tine.

Surpriza şi neîncrederea pătrunseră în toate simţurile lui Baldassarre şi, deşi n-avea pregătit niciun zâmbet sau o vorbă de mulţumire, nu putea nici să-l dea afară pe vizitator, astfel că se întoarse la paie. Tot în acelaşi timp, Tessa se apropie de dânsul, puse vasul de lemn în poale, apoi luă lanterna şi o aşeză în faţa lor; după care-şi împreună mâinile şi dădu din cap zâmbitor, arătând înspre vas, de parc-ar zice:

— Da, chiar poţi să mănânci din asta.

Căci, în entuziasmul pe care-l simţi văzând că-i poartă de grijă, uitase gândul că străinul nu e surd şi căzu în obişnuita sa alternanţă dintre strigăte şi gesturi mute.

Invitaţia nu era deloc dezagreabilă, pentru că Baldassarre roase doar o bucăţică de pâine uscată, care-i deschise apetitul pentru orice fel de mâncare caldă şi gustoasă. Tessa urmări cum dispar două sau trei înghiţituri fără a scoate un cuvânt, moment în care crezu că ochii lui arată mai fioroşi ca la început, dar imediat după aceea, căută să-i strige la urechi pe un ton plângăreţ:

— Îţi place cina mea, nu-i aşa?

Nu era chiar un zâmbet, ci mai degrabă privirea blândă a unui câine atins de bunăvoinţa stăpânului care-l făcu pe Baldassarre să se întoarcă înspre fiinţa cu ochi albaştri care avea atâta grijă de dânsul.

— Da, zise bătrânul, dar aud bine. Nu-s deloc surd.

— Adevărat, am uitat, zise Tessa, ridicându-şi mâinile pentru a-l strânge în braţe. Dar, Monna Lisa-i surdă şi trăiesc cu ea. Îi o bătrână drăguţă şi nu mi-e frică de ea. Şi trăim foarte bine; facem multe lucruri drăguţe. Dacă vreau, pot avea nuci. Acuma nu-s obligată să muncesc. Am lucrat şi nu mi-a plăcut; dar mi-a plăcut să hrănesc catârii şi mi-ar plăcea iarăşi s-o văd pe Giannetta, catârul ăla mic. Am o capră cu doi iezi şi mi-a plăcut multă vreme să vorbesc cu ea, dar nimeni nu-i ca Monna Lisa. Dar acuma am primit altceva; ghici ce-i?

Se-ntoarse iarăşi cu capul către Baldassarre, aruncând un zâmbet provocator, de parcă i-ar fi cerut să rezolve o ghicitoare prea

grea pentru dânsul.

— Nu, zise Baldassarre, dând vasul la o parte şi uitându-se la ea visător. Se părea c-acest gângurit îi duse iarăşi memoria în zilele tinereţii.

— Vrei să vorbeşti cu mine, nu-i aşa? zise Tessa, dar să nu spui la nimănui. Să-ţi mai aduc nişte cârnaţi reci?

Baldassarre dădu din cap şi aruncă o privire care-o făcu pe Tessa să se simtă uşurată.

— Da, am un mic băieţel. Ce drăguţ bambinetto, ce unghii şi degete mici! Nu-i atâta de bătrân, s-a născut de Crăciun. Monna Lisa mi-a zis că s-a măritat odată chiar de Crăciun, cu mult timp în urmă şi nimeni n-a ştiut. O, Sfântă Fecioară! n-am vrut să-ţi zic de asta!

Tessa îşi aranjă umerii şi acoperi buzele c-un deget, uitându-se cu atenţie la Baldassarre de parcă această trădare de secrete ar trebui s-aibă un efect plăcut şi asupra dânsului. Dar, lui nu-i păsa atât de mult; poate c-asta era în natura străinilor.

— Da, zise gândind cu voce tare, eşti un străin, nu trăieşti nicăieri şi nu cunoşti pe nimeni, nu-i aşa?

— Nu, zise Baldassarre, care gândea şi el cu voce tare, mai degrabă decât să răspundă conştient, ştiu pe cineva.

— Nu-l cheamă Nofri, nu-i aşa? zise Tessa iritată.

— Nu, zise Baldassarre, uitându-se la privirea-i fricoasă. Îi cumva numele soţului tău?

Presupunerea greşită a bătrânului fu un adevărat amuzament pentru Tessa. Râse şi bătu din palme în timp ce grăi:

— Nu, desigur. Dar trebuie să nu zic nimic despre soţul meu. Nici nu te gândeşti cine-i, nu-i deloc ca Nofri.

Tessa râse din nou la plăcuta nepotrivire dintre numele lui Nofri, care nu era despărţit de imaginea blestematului de părinte vitreg şi cel al soţului ei.

— Dar nu-l văd prea des, continuă Tessa pe un ton grav. Uneori mă rog la Sfânta Fecioară să-l văd mai des, aşa cum venea odată. Dar, trebuie să mă duc la copilaşul meu. O să ţi-l arăt mâine. O să-ţi placă să-l vezi. Uneori plânge şi are o faţă tristă, dar numai atunci când i-e foame, aşa zice Monna Lisa. Poate că nu crezi, dar şi Monna Lisa a avut

copii oarecând, numai că toţi au murit. Soţul meu zice că n-o să moară acuma, deoarece-i viguroasă. Sunt încântată de asta, căci mi-e dragă. Vrei să rămâi şi mâine, nu-i aşa?

— Vreau să am un loc unde să stau şi să dorm, atât, zise Baldassarre. O să-l plătesc şi nu o să deranjez pe nimeni.

— Nu, desigur; nu cred că eşti un om bătrân şi rău. Dar parcă eşti supărat de ceva. Spune-mi, o să mai plângi atunci când te las? Am plâns şi eu odată.

— Nu, draga mea, nu cred c-o să mai plâng.

— Asta-i bine, o să-ţi aduc micul dejun şi o să-ţi arăt micul bimbo. Noapte bună.

Tessa duse vasul şi lanterna, iar apoi închise uşa după ea. Delicata apariţie iubitoare fu pentru Baldassarre un adevărat curcubeu în întunericul pe care-l simte un om pe punctul de a fi cufundat în ape adânci. Se gândi la ea până-n clipa în care visarea zilei se transformă încetul cu încetul în somnul agitat al nopţii. Şi Tessa se gândea mult la bătrân. Nici bine nu intră în casă, că Monna Lisa o şi întrebă ce face, iar ea-i răspunse că ar trebui să i se permită străinului să vină şi să se odihnească în grajd ori de câte ori va dori. Bătrâna, care se gândi cum s-ar putea folosi de oaspete, arătă multe rezerve şi spuse că Messer Naldo va fi foarte supărat dac-o să lase pe cineva să intre-n casă. Tessa nu o credea. Naldo nu zise nimic de străinii care nu locuiesc nicăieri; bătrânul nu ştia decât o singură persoană, iar aceasta nu era Nofri.

— Bine, zise în cele din urmă Monna Lisa, cu obişnuita-i voce groasă, o să-l las să stea acolo o vreme şi o să care câteva lucruri pe deal, tu să-ţi ţii promisiunea şi nu zici la nimeni.

— Nu, o să-i zic şi micuţului.

— Atunci, să sperăm că Domnul ne îndrăgeşte suficient cât să nu-l lase pe Messer Naldo să afle ceva. Căci dânsul nu vine niciodată pe întuneric; a fost aici acum două zile şi-i posibil să nu mai vină până pleacă bătrânul.

— Vai mie, Monna, zise Tessa împreunându-şi palmele, aş vrea uneori ca Naldo să nu plece atâta de departe înainte de a se întoarce iarăşi la noi.

— Ah, draga mea, lumea-i mare, aşa se zice. Sunt tot felul de ţări

peste munţi, şi dacă oamenii merg continuu zi şi noapte, ajung la Roma şi-l pot vedea pe Sfântul Părinte.

Tessa se arăta foarte supusă în faţa acestui mister şi-ncepu să-şi legene băiatul, cântând nişte tonuri de o vagă încărcătură afectivă, care imitau sunetul întreit şi melodios al clopotelor. În ziua următoare, ţărăncuţa se arătă neobişnuit de dispusă la dialog, având plăcerea de a-i oferi o bucurie bătrânului arătându-i copilul. Dar, înainte să plece să-i dea lui Baldassarre micul dejun, văzu că Monna Lisa-l puse să care apa. Tessa – şi rosti rugăciunile, iar apoi alergă să-l convingă pe Baldassarre să se întoarcă înapoi în sălaş, pentru a putea veni să stea lângă dânsul atunci când va lua micul dejun. Astfel, Tessa deveni din ce în ce mai încântată de noua ei companie, căci ţărăncuţa era obişnuită să stea acolo încă din vremurile când avea grijă de capre şi de catâri.

— N-o s-o las pe Monna Lisa să-ţi dea atâta de lucru, zise Tessa, dându-i lui Baldassarre o supă de carne şi o pâine înmuiată. Nu-mi prea place să lucru atâta şi bănuiesc că nu-ţi place nici ţie. Monna Lisa zice că munca-i bună, dar îşi poate face treaba şi singură, nu-ţi face griji. Nu-i o bătrână prea împovărătă; nu te teme de povara ei. Şi-acuma, mănâncă, iar după aia o să mă duc să-mi înfăşez copilaşul şi o să ţi-l arăt şi ţie.

Tessa se-ntoarse ţinând în braţe toate scuturile trebuincioase ale unei mame. Mama arăta foarte drăguţ, având nişte ochi întunecaţi neobişnuit de mari, deşi nu mai mari decât posibila cută a nasului copilului.

— Ăsta-i copilul meu, zise Tessa apropiindu-se de Baldassarre. Nu credeai că-i aşa de drăguţ, nu-i aşa? Seamănă cu Pruncul Iisus şi

cred că Sfânta Fecioară o să fie blândă cu mine de-acuma, aşa-i? Dar nu mai am ce să-i cer, deoarece mi-a dat totul; poate, eventual, să-l pot vedea mai des pe soţul meu. Poţi să ţii copilul în braţe câteva minute, dar cred că nu trebuie să-l săruţi, ca nu cumva să-i faci rău.

Această interdicţie fu rostită pe tonul unei scuze liniştitoare, astfel că Baldassarre nu putu refuza să ţină în braţe micul băieţel.

— Sărăcuţul, sărăcuţul! zise bătrânul, pe o voce groasă care avea ceva ameninţare ascunsă sub aparenţa milei. Nu credea nicicum c-această femeie nevinovată şi iubitoare l-ar putea împăca cu lumea, ci că mai degrabă ea era împotriva lumii, că era o creatură care avea nevoie să fie răzbunată.

— O, nu-ţi face griji pentru mine, zise ţărăncuţa, căci, deşi nu-l văd atât de des, arată mai bun şi mai frumos decât toţi oamenii din lume. Mă rog pentru el atunci când e departe. Nici măcar n-ai putea bănui cine este!

Tessa se uită la Baldassarre cu o privire plină de mister, luând iarăşi copilul din braţele lui şi cu dorinţa de a mai fi întrebată de bătrân pentru a-i putea zice mai multe.

— B-aş putea! zise Baldassarre tăios.

— Nu, nu cred c-ai putea! zise Tessa cu onestitate. Crezi c-ar putea fi Nofri, adăugă cu aerul triumfant al unei concluzii. Nu-ţi face griji; n-ai de unde să ştii. Cum te cheamă?

Baldassarre îşi frecă fruntea plină de riduri, după care aruncă spre Tessa o privire absentă şi zise:

— Ah, copilo, ce-i?

Asta nu se-ntâmplă pentru că Baldassarre nu-şi putea aminti numele; dacă avea suficientă prezenţă de spirit, şi-l amintea, numai că alese să nu-l zică nimănui. Întrebarea care apela la memoria lui avu un efect paralizant, iar clipa aceea îl făcu să se simtă neajutorat. Ignorantă, Tessa fu cuprinsă de milă în clipa în care privirea-i deveni absentă, motiv pentru care grăi:

— Nu-ţi face griji; eşti străin, nu-i vorba de a avea un nume. Acuma-ţi zic la revedere, pentru că trebuie să mănânc şi eu. Poţi să vii pe-aici şi să te odihneşti de câte ori vrei; Monna Lisa-i de acord. Nu mai fi trist; o să fim bune cu tine.

— Săraca, zise Baldassarre din nou.

Cap. 34: Nu-i loc de căinţă

Messer Naldo venise mai repede decât era prevăzut, în seara de 28 noiembrie, la doar unsprezece zile după vizita precedentă, fapt ce arăta că nu merse atât de departe în călătoria sa de peste munţi, iar scena care se petrecu în seara aceea pe Via de Bardi ne-ar putea ajuta să explicăm ce motiv îl determină să se îndrepte înspre colinele de la San Giorgio.

Cu un an şi jumătate în urmă, imediat după ce se întoarse de la Roma, Tito găsi un nou sălaş pentru Tessa. Grecul se prefăcea în continuare şi căuta să se convingă pe sine că delicateţea impune nişte constrângeri serioase ca urmare a acelui incident nefericit ce-o făcea pe micuţa şi prostuţa Tessa să-şi imagineze că Tito ar fi soţul ei. Era adevărat c-această delicateţe se manifesta asupra unei făpturi drăguţe şi demne faţă de care imposibil să te apropii fără a fi cuprins de drăgălăşenie şi alint; dar nu era mai puţin adevărat nici faptul că Tito avea nişte momente de drăgălăşenie, fără niciun câştig substanţial. Astfel că Tito dorea să se elibereze de ea, oricât ar fi de fermecătoare în gingăşie şi oricât ar gânguri alături de dânsul în clipele de trândăvie. N-o iubea pe Tessa; fu cuprins de iubire în momentul în care întâlnise o femeie total diferită faţă de aceasta, care nu era înclinată numai către momente de gingăşie, ci mai avea pe deasupra şi puterea de a pune stăpânire asupra dânsului în aşa fel încât dacă-i atingea obrazul cu cosiţele ei, vibraţia acestei atingeri părea să dureze câteva ore. Toată pasiunea ideală a tinereţii fusese stârnită de Romola, care era o făptură atât de gingaşă, o minte atât de sclipitoare, iar aceste trăsături îl duseră în ispita obiceiurilor unui căutător de plăceri. Dar, în acelaşi timp, ţesu o pânză între el şi Tessa, care părea imposibil de rupt: în primele clipe după acea căsătorie de probă, Tito căuta s-o părăsească sub iluzia unui calcul special care să ţină cont de toate nevoile sale, dar acel moment critic păru că ţese pânza împotriva voinţei lui, asemeni unei creşteri asupra căreia nu are nicio putere. Elementele gingăşiei şi ale iertării sinelui sunt greu observabile într-o natură atât de profundă

ca cea a grecului, iar mânia pe care o simţi în momentul în care o văzu pe Tessa venind după el chiar în ziua logodnei şi intenţia continuă de a-i dezvălui adevărul imediat după ce-şi va împlini făgăduiala de a se revedea cu ea erau argumente suficiente de puternice pentru a o lăsa pe Tessa în iluziile sale şi de a-i face rost de o casă. Însă, aceste dorinţe luaseră sfârşit din pricina delicateţei micuţei ţărănci. De asemenea, în primele zile ale devoţiunii sale faţă de Romola, grecul avea nevoie de argumente suficient de puternice pentru a-şi justifica intenţiile. Învăţase să fie încântat de situaţia sa, astfel încât Tessa a fost înşelată în multe privinţe. Însă, fiecare sentiment profund îşi face o conştiinţă proprie, are propria sa pietate; similară afecţiunii dintre mamă şi copil, care supravieţuieşte deseori chiar şi prin aerul cel murdar al depravării, astfel că lui Tito nu-i era atât de uşor să comită o ofensă secretă împotriva dragostei celei cu care se căsătorise.

Cu toate astea, trebuia s-aibă grijă să ia nişte măsuri de precauţie pentru a păstra secretul acestei ofense. Monna Lisa, care era, la fel ca multe alte femei din această clasă, nu-şi părăsea casa decât pentru a merge la una sau două prăvălii şi o dată pe an la spovedanie, nu-i ştia numele adevărat şi nici faptele sale: ştia doar că primise nişte bani de la el pentru a se aşeza confortabil şi nu-i trecea prin minte altceva decât afecţiunea faţă de Tessa, găsind o mare plăcere în grija pentru care era plătită. Cu siguranţă c-acolo se afla ceva mister, din moment ce Tessa era o contadină, iar Messer Naldo era un signor; dar, după cum se gândea, poate c-ăsta era soţul ei adevărat. Tito insista în continuare s-o sperie pe Tessa de circumstanţele căsătoriei, spunându-i că dac-o să zică vreun cuvânt, n-o s-o mai vadă niciodată; pe de altă parte, surzenia Monnei Lisa făcea aproape imposibil să-i spui ceva fără intenţie. Aceasta o salvase pe Tessa de orice dezvăluire imprudentă, asemeni celei pe care o zise fără să vrea lui Baldassarre. De multă vreme, vizitele lui Tito erau din ce în ce mai rare, astfel că păreau s-arate ca nişte popasuri din timpul unei călătorii. Vizitele aveau loc mai mult din dorinţa de a vedea că totul merge bine cu Tessa; deşi vedea totdeauna că această trecere pe la ea era mult mai plăcută decât era planificat (totdeauna simţi farmecul nestricat al micii făpturi ignorante, iubitoare şi încrezătoare), ştia că n-are nevoie de ea. Dar era hotărât, atâta vreme cât era posibil, să păstreze simplitatea

care provoca acest farmec; s-o lase pe Tessa să rămână o ţărăncuţă nevinovată şi să nu planteze această floare pe un pământ care i-ar putea răpi graţia. Ar fi şocat s-o vadă purtând alte veşminte care-ar arăta un cu totul alt rang decât cel al dânsei; picanteria conversaţiei ei ar dispărea, dacă lucrurile aduceau alte relaţii pentru dânsa; dacă lumea-ar deveni mai largă, plăcerile n-ar mai fi aşa de copilăreşti; iar nucile pe care i le aducea îi provocau un entuziasm asemănător unei veveriţe, constituind singurul lux pe care i-l putea oferi. Prin aceste mijloace, Tito salvase farmecul Tessei de întinare; de asemenea, printr-o coincidenţă convenabilă, se salvă de noile cheltuieli care erau deja neadecvate pentru un om care-şi folosi banii cu scopul declarat de a gusta din plăcerile vieţii.

Aceasta fu povestea relaţiei lui Tito cu Tessa până de curând. E adevărat c-o dată sau de două ori înainte de moartea lui Bardo, ideea că Tessa se afla pe deal şi c-ar putea petrece o oră agreabilă cu dânsa putea constitui un motiv de a scăpa de micile plictiseli pe care i le provoca bătrânul când, în lipsa unei aprobări de logodnă, alternativă era de a îndura cu răbdare această plictiseală şi să primească povara Romolei. Dar, clipa în care simţi o adevărată foame pentru dragostea ignorantă şi credinţa nestăvilită a Tessei apăru târziu şi era marcată de acele circumstanţe de a uita venirea bolii care-i atacase permanent auzul şi vederea. Era ziua când îl văzu pentru prima oară pe Baldassarre şi cumpără armura.

Întorcându-se pe pod, cu cămaşa de zale-n mâini, simţi o sfială de necucerit în faţa unei întâlniri imediate cu Romola. Şi Romola ştia puţine lucruri despre lumea actuală; şi ea avea încredere-n el, însă grecul simţi instinctiv o conştiinţă încărcată care-i arăta că-n spatele acelor ochi sinceri se ascundea o natură care-l putea osândi, c-acea încredere oarbă a domniţei în el nu izvora dintr-o neputinţă gingaşă, asemănătoare unui animal, ci dintr-o nobleţe care poate oricând da un semnal de alarmă. Dorea o mică uşurare, de o mică relaxare a controlului de sine, după toată agitaţia şi tumultul zilei; dorea să fie acolo unde-şi putea relaxa mintea pentru ziua de mâine, fără să-i pese de cum se comportă în clipa de faţă. Şi acolo se afla o făptură dulce şi adorabilă a cărei prezenţă era la fel de sigură şi de lipsită de constrângeri ca şi prezenţa propriilor copii: ar crede orice poveste şi

n-ar impresiona-o deloc opinia publică. Şi astfel în seara aceea, când Romola îl tot aştepta şi-l asculta, îşi îndreptă paşii spre deal.

Nici nu-i de mirare că paşii-i mergeau pe aceeaşi cale seară de seară, unsprezece zile mai târziu, când trebuia să se destindă după ce făcu faţă primelor izbucniri de mânie ale Romolei. Nu dorea nicidecum ca Tessa să se afle în locul soţiei sale sau să repete dorinţa de a se împăca pe deplin cu nevastă-sa, pentru că era Romola, nu Tessa, cea care aparţinea lumii unde se puteau îndeplini toate dorinţele unui om măcinat de ambiţii şi care poseda calităţi mintale deosebite. Dar, Tito dorea un refugiu în care să poată scăpa de standardul unor rigori neplăcute, care nu-l puteau face independent doar printr-o gândire nebunească, iar acest refugiu era constituit de sufleţelul Tessei. Nu era mai mult de opt ceasuri în clipa în care Tito ajunse pe scările de la uşa din camera Tessei. De obicei, ţărăncuţa-l auzea când intra în casă şi alerga în întâmpinarea lui, însă de data nu o făcu; în momentul în care Tito deschise uşa, îşi dădu repede seama care era motivul. O lumină simplă şi difuză creată de un foc aflat pe punctul de a se stinge o arăta pe Tessa îngenunchind la căpătâiul patului unde era aşezat copilul. Deodată, capu-i căzu pe pilastrul unde atârna imaginea Madonei cu frunze de palmier, pe care o luă şi-o strânse cu putere în mâna dreaptă şi adormi cu mărgelele-n braţe. Tito intră tiptil în mica încăpere şi se aşeză foarte aproape de ea. Poate că Tessa auzise cum se deschide uşa, însă crezu c-asta-i o parte dintr-un vis, deoarece Tito nu se uită încă la ea în clipa în care-şi deschise ochii. Îi deschise fără griji, rămânând nemişcată în faţa lui, de parcă ideea că el se află acolo şi că se uită la ea zâmbind închise toate impulsurile care perturbau această fericire. Însă, în momentul în care-i puse mâna pe bărbie şi se hotărî s-o sărute, Tessa grăi:

— Am visat asta; după aia mi-am zis că visez şi m-am trezit, şi era adevărat.

— Păcătoasa mea mică! zise Tito prinzând-o de bărbie, nu ţi-ai zis jumătate din rugăciuni. Te pedepsesc prin faptul că n-o să mai uit la copilaş; e urât.

Tessei nu-i plăceau aceste cuvinte, chiar dacă Tito zâmbea. Avea o oarecare bosumflare pe faţă, iar apoi zise uitându-se cu mânie la copil:

— Ah, nu-i adevărat. Îi mai drăguţ ca orice. Doar nu crezi că-i urât. Arată chiar mai frumos decât atunci când l-ai văzut ultima oară; numai că doarme, şi nu-i poţi vedea nici ochişorii, nici guriţa şi nu-ţi pot arăta părul (să vezi cum îi creşte), nu-i minunat? Uită-te la el! E adevărat că faţa arată la fel cu a noastră atunci când doarme, n-ai atât de multe de văzut ca atunci când îi treaz. Dacă o să-l săruţi foarte galant, n-o să se trezească: vrei să-l săruţi, nu-i aşa?

Tito-i făcu pe plac Tessei, dând micii mămici un sărut ca de fluture, iar apoi îi puse mâna pe umăr şi-o întoarse cu faţa spre dânsul:

— Te uiţi mai mult la copil decât la soţul tău, prefăcută mică!

Tessa continua să îngenuncheze, iar apoi îşi puse capul pe genunchi, uitându-se la copil de parcă ar privi unul din îngerii în adoraţie cu obrajii rotunji ai lui Fra Filippo Lippi.

— Nu, zise Tessa dând din cap, pe tine te iubesc mai mult, numai că vreau să mă uit şi să-l iubesc şi pe copilaş; aş vrea să mă iubeşti şi tu.

— Te-aşteptai să mă întorc aşa de repede? zise Tito, dornic s-o facă să murmure. Simţi că toate efectele agitaţiei dispăruseră, deşi încă mai avea ceva dintr-un om care avuse o ceartă violentă; asta era cea mai uşoară trecere către linişte şi singurătate.

— Ah, nu, zise Tessa, am tot numărat zilele, astăzi ajungeam să număr iarăşi degetele din dreapta, de când ţi-ai pus cămaşa aia frumoasă de zale, pe care Messer San Michele ţi-a dat-o pentru a-ţi purta de grijă în călătorie. Şi-ai venit chiar acuma, continuă ţărăncuţa, pipăind deschizătura de la piept a tunicii. Poate c-asta te-a făcut să te întorci mai repede.

— Poate, Tessa, zise Tito. Dar nu te gândi la cămaşă acuma. Spune-mi ce s-a mai petrecut de când am trecut pe aici. Ai văzut corturile din Prato, ai văzut cum au trecut podurile soldaţii şi călăreţii, ai auzit tobele şi trâmbiţele?

— Da, şi-am fost speriată. M-am temut ca nu cumva soldaţii să vină aici. Şi Monna Lisa s-a temut un pic, că zicea c-o să-şi care iezii înapoi; zicea că treaba lor îi să facă necazuri. Dar, Sfânta Fecioară a avut grijă de noi, că de-atunci nu i-am mai văzut pe aici. S-a mai întâmplat ceva, numai că mi-e greu să-ţi zic şi pentru asta ziceam

atâtea *Ave.*

— Ce-nseamnă asta, Tessa? zise Tito puţin mânios. Grăbeşte-te şi zi-mi.

— Da, da mă laşi să stau pe genunchii tăi? Cred c-aşa n-o să mai fiu atâta de speriată.

O puse pe genunchi, iar apoi o ţinu de mână, aruncând o privire gravă: se părea că tocmai aici o să fie urmărit de ceva neplăcut.

— La început, n-am vrut să-ţi zic nimic, zise Tessa, folosind un ton similar unei şoapte, de parc-asta ar diminua ofensa; deoarece am crezut că bătrânul o să plece în clipa în care o să te întorci, aşa c-o să fie ca şi cum nici n-ar fi trecut pe-aici. Dar, el e acolo şi tu ai venit, nu i-am zis nimic din ceea ce mi-ai zis să nu spun la nimeni. Şi vreau să-ţi spun asta, poate c-o să mă ierţi, mai ales c-a trecut multă vreme de când m-am dus la spovedit.

— Da, zi-mi totul, Tessa mea. Începu să spere că la urma urmei totul era o chestiune trivială.

— Oh, o să-ţi pară rău de el: mă tem că plânge din pricina a ceva atunci când nu-l văd. Dar nu din motivul ăsta m-am dus prima oară la el; ci pentru c-am vrut să vorbesc şi să-i arăt copilul, că-i un străin care nu stă nicăieri; credeam că n-o să-ţi pese atâta de faptul c-am vorbit cu el. Cred că nu-i un om rău, chiar dacă-i bătrân; a vrut să vină să doarmă în grajd lângă capre şi-am făcut-o pe Monna Lisa să-i spună că poate. Îi plecat aproape toată ziua, dar când se-ntoarce vorbesc cu el şi-i dau ceva de mâncare.

— Cred că-i ceva cerşetor. A fost ceva ruşinos pentru tine, Tessa, şi-o să mă-nfurii pe Monna Lisa. Trebuie să-l dau afară.

— Nu, nu-i cerşetor, c-a vrut s-o plătească pe Monna Lisa, dar ea l-a întrebat numai dac-o poate ajuta la muncă în schimb. Şi-i bărbierit, iar hainele-s călcate: Monna Lisa zice că-i o persoană decentă. Dar, uneori cred că nu-i cu mintea-ntreagă: Lupo de la Peretola nu avea mintea-ntreagă, şi câteodată arată ca Lupo, uneori parcă nici nu ştie unde se află.

— Dar ce fel de faţă are? zise Tito, în timp ce inima începu să-i bată în mod straniu. Era atât de bântuit de imaginea lui Baldassarre, încât şi-l şi închipuia cum stă într-un grajd, la o distanţă de nici câţiva

yarzi faţă de dânsul. Aranjează-ţi scaunul, Tessa, și ocupă loc.

— N-o să mă ierţi? zise Tessa timid, ridicându-se de pe genunchii lui.

— Ba da, n-o să mă-nfurii, numa stai jos şi spune-mi de ce teapă-i bătrânul ăsta.

— Nu ştiu cum să-ţi spun: nu-i ca tata vitreg Nofri, nu-i ca nimeni. Are o faţă galbenă, cu riduri adânci; păru-i alb, dar în vârful capului n-are deloc; sprâncenele-s negre şi se uită de sub ele la mine şi-mi zice sărăcuţo! de parc-ar crede c-am fost bătută; şi pare că nu-i cu mintea întreagă, nu-i aşa? Acuma are o carte şi se tot uită la ea de parc-ar fi ceva Părinte. Numai că nu zice nicio rugăciune, pentru că buzele nu i se mişcă niciodată; ah, te-nfurii pe mine sau te simţi aşa pentru că ţi-e milă de bătrân?

Tito-şi fixă privirea asupra Tessei, dar nu se uită la dânsa, ci căuta să vadă imaginile pe care i le sugerau vorbele ei. Tocmai această privire absentă o speria atât de tare pe copilă, încât ea nu se mai putea întoarce la locul de rugăciune. Grecul, însă, nu era atent la ea, iar ea nu îndrăznea să-l atingă sau să-i spună măcar un cuvânt: merse să-ngenuncheze tremurând şi întrebându-se asupra ceea ce putea provoca probleme grecului. Cuprinsă de teamă, luă mătăniile de pe podea şi-ncepu să-şi spună iarăşi rugăciunile, cu buzele-i delicate mişcându-se încetişor şi ochii-i mari sfâşiaţi de lacrimi.

Tito nu-şi dădea seama de mişcările Tessei, nu-şi dădu seama de comportamentul său: se afla în acea stare obscură în care omul caută urma durerii, apăsând-o tot mai adânc, fără a o simţi. În faţa lui se ivi o nouă posibilitate, care putea pune capăt tuturor gândurilor păcătoase de teamă şi opresiune care-i marcaseră viaţa. Destinu-i aduse oportunitatea de a-şi renega comportamentul pe care-l avuse lângă scările Domului, unde trecutul îl cuprinse cu mâinile sale vii şi tremurătoare, pe care el le refuzase. Ar face doar câţiva paşi şi s-ar găsi faţă în faţă cu tatăl său, fără niciun martor de faţă; acum putea căuta iertarea şi împăcarea; avea banii obţinuţi din vânzarea bibliotecii care îl puteau face să părăsească Florenţa fără a zice nimic şi să plece în Sudul Italiei, unde sub posibila dominaţie a Franţei ar putea pune bazele unui patronaj. Romola n-o să ştie niciodată tot adevărul, căci

n-avea niciun mijloc sigur pentru a-l identifica pe prizonierul din Dom şi nu avea cum să afle ceea ce s-a întâmplat pe scări, numai dacă nu cumva-i zicea Baldassarre; dacă taică-său îl iartă, o să consimtă să-ngroape această ofensă. Însă odată cu această posibilitate de a se uşura printr-o simplă uitare a răului prezent, izvorî şi posibilitatea ca omul cu inima înfierbântată să refuze împăcarea. Bine, dac-aşa o să se întâmple, lucrurile o să rămână la fel ca înainte, pentru că nu o să mai fie niciun martor. Astfel, Tito nu se pregătea să se îmbrace în cămaşa albă a pocăinţei prin care s-ar lepăda de toate păcatele făcute împotriva oamenilor, ci dorea o pocăinţă prin care lucrurile să devină iarăşi plăcute, iar neplăcerile trecutului să rămână secrete. Profunzimea inimii lui Tito, indispoziţia grecului de a simţi nişte relaţii tensionate faţă de orice făptură se concentrau cu putere asupra atitudinii pe care urma s-o la faţă de taică-său, care se apropiase atât de tare de dânsul. Poate c-ar fi fost mai bine dacă inima grecului n-ar fi măcinată de dorinţe și dacă otrava urii din privirea lui Baldassarre ar fi fost înlocuită de ceva asemănător vechii afecţiuni și bunăvoiri.

Tito dorea cu ardoare ca lumea lui să fie învăluită iarăşi în mătasea bunăvoinţei, și lupta pentru ea pentru a repara suferinţele provocate de ruptura cu Romola. Nu era greu pentru el să zâmbească la cei pe care-i rănise, ba încă o făcea cu multă amabilitate, dar nicio scânteiere a minţii nu-i putea spune clar cum e gustul mierii pe care trebuia să-l ofere răniţilor. Oportunitatea se ivi îndată, dezvăluindu-i o înclinaţie care punea capăt tuturor calculelor pe care le făcu în mintea sa. Tito se ridică şi se îndreptă către uşă, însă plânsul Tessei, căreia-i căzură mătăniile, îl trezi la realitate. Se-ntoarse către ţărăncuţă şi zise:

— Tessa mea, adu-mi o lanternă; nu plânge, porumbiţo, nu-s mânios.

Coborâră scările împreună, după care Tessa strigă la urechile Monnei Lisa, tocmai în clipa în care Tito deschise uşa şi-i strigă ţărăncuţei:

— Stai acolo, Tessa; nu, nu mai vreau lanterna; du-te iarăşi sus, stai liniştită şi nu-i zice nimic la Monna Lisa.

În mai puţin de un minut, Tito stătu în faţa uşii închise a grajdului, unde luna arunca nişte licăriri albe pe vechea poartă de lemn

nepictat. În acest moment decisiv, grecul simţi un tremur; brusc, se dădu înapoi instinctiv ca nu cumva să vadă privirea unui tigru, o posibilă gheară de tigru. De ce-ar trebui, el, tânăr, să se teamă de un bătrân? Un tânăr cu armură să teamă de un om neînarmat? Era o ezitare de moment, iar Tito-şi lăsă mâinile pe clanţă. Oare taică-său dormea? Oare nu se afla nimic în afara uşii care scârţâia în faţa unui glas și a unei priviri de care nu te putea apăra nicio vrajă?

Baldassarre nu dormea. Lângă fereastra colibei se afla o deschizătură pătrată prin care pătrundeau razele lunii care dădeau încăperii o lumină palã, iar dacă Tito se uita la acea deschizătură, îl putea zări pe Baldassarre stând pe o grămadă de paie, ţinând în mână ceva luminos ca o stea. Baldassarre simţi tăişul pumnalului, refugiindu-se în senzaţia acelei goliciuni a gândirii care părea similară unui golf învolburat aflat undeva între raţiune şi pasiune. Se afla într-unul din cele mai păcătoase momente ale neputinţei sale conştiente: se-aplecă la lumina zilei să vadă cartea care stătea lângă dânsul; dup-aceea încerca să-şi amintească denumirea bijuteriilor şi a simbolurilor gravate pe ele; deşi altă dată îşi recupera amintirea unor nume și a unor simboluri, în noaptea asta totul se cufundă-n întuneric. Tot acest efort de cunoaştere interioară părea să se încheie cu paralizia memoriei. Totul se reducea la acel soi de conştiinţă nebună care-i arăta că este doar una din uneltele solitare ale mâniei unei dreptăţi veşnice îndreptată împotriva unei lumi zdruncinate din temelii de păcat. La gândul acestor idei, Baldassarre strânse din mâini şi scoase pumnalul pentru a-i simţi tăişul, în timp ce mintea-i se concentră asupra unei singure imagini şi visa o singură senzaţie: senzaţia de a înjunghia pumnalul în inimă, pe care nu o putea simţi altfel.

Tito puse mâna pe uşă şi o deschise trântind: aceasta căzu la pământ asemeni altor uşi vechi, iar Baldassarre, speriat de această stare similară unui vis, se mişcă de la locul său într-o mirare vagă, neştiind unde se află. Nu se ridică în picioare, ci rămase în genunchi, când deodată uşa se deschise larg şi văzu o figură întunecată, luminată de razele lunii. Lumina astrului nocturn cădea pe o bucată strălucitoare de păr ondulat, dezvăluind un obraz măsliniu, creând imaginea unei reverii, care părea la fel de aproape şi de adevărată

pentru bătrân ca apa pentru buzele unui însetat. Nimic nu părea să pună capăt setei neastâmpărate. Într-o clipă, înainte ca Tito să se întoarcă spre el, Baldassarre, cuprins de puterea supranaturală a mâniei care-i măcina sufletul, ieşi în calea grecului, cu pumnalul în mână. Însă, pumnalul se rupse-n două, iar Baldassarre, aflat sub forţa de răspuns a braţului lui Tito, căzu pe paie, ţinând teaca pumnalului care mai avea o parte din tăiş. Capătul acestuia se afla la picioarele grecului.

Tito-şi simţi inima cuprinsă de groază, bătând tot mai puternic sub greutatea armurii, dar apoi văzu triumful siguranţei şi al eliberării. Armura sa fusese încercată şi trecuse testul în faţa răzbunării, care părea să n-aibă nicio putere asupra sa. Acest triumf, însă, nu dădu naştere niciunui impuls diabolic; dimpotrivă, faptul că taică-său se afla atât de aproape de dânsul şi incapabil să-l rănească părea să facă efortul de împăcare mai uşor. Acum era eliberat de frică, însă avea numai dorinţa de a scăpa direct de ceea ce se temea atât. După ce se priviră reciproc timp de câteva clipe, Baldassarre se aruncă în mânia-i disperată şi incapabilă de a face ceva, iar Tito rosti nişte vorbe pe un ton jos, aşa cum făcu şi înainte de a părăsi Grecia:

— Padre mi-o! urmă o pauză, fără a se auzi vreo mişcare sau o vorbă de răspuns. Totuşi, grecul continuă: Vin să-ţi cer iertare.

Se aşternu iarăşi tăcerea, pentru ca balsamul tămăduitor al cuvintelor s-aibă timp să-şi facă treaba. Dar, nu se văzu nicio urmă de schimbare pe faţa lui Baldassarre: stătea pe paie de parc-ar fi căzut din cer, ţinându-se de braţ: tremura din cauza şocului care-l prăbuşi la pământ.

— Am fost luat prin surprindere în dimineaţa aceea. Vreau să fiu iarăşi fiul tău. Vreau să te ajut să fii fericit tot restul vieţii, numai iartă-mă că te-am făcut să suferi.

Tito nu mai zise niciun cuvânt; folosise cele mai clare şi mai convingătoare vorbe care-i trecură prin minte. N-avea nevoie să mai zică altceva, până când Baldassarre nu-i va da un semn că l-a înţeles. Poate că mintea bătrânului era prea imbecilă şi prea zdruncinată pentru a-i înţelege vorbele, poate că şocul suferit în urma căderii sale şi a mâniei neputincioase i-a limitat facultăţile mintale. Deodată,

Baldassarre începu să se mişte; aruncă pumnalul spart şi încet, cu paşi mărunţi, începu să se ridice de pe podea. Tito-i dădu mâna să se sprijine, dar atât de stranii și de repezite sunt sufletele oamenilor în astfel de clipe, încât Baldassarre se gândi cu silă la ce fel de eforturi era supus. Baldassarre se prinse de mâna cu care se ţinuse de podea, după care reuşi să se ridice şi se apropie de Tito până se afla la o distanţă mai mică de un picior faţă de dânsul. Atunci, începu să vorbească şi zise cu glas tremurător:

— Te-am salvat, te-am hrănit, te-am iubit. M-ai părăsit, m-ai furat, m-ai renegat. Ce poţi să-mi dai? Mi-ai făcut lumea amară; dar a mai rămas un grăunte de dulceaţă-n ea: acela c-o să cunoşti agonia.

Lăsă mâna lui Tito să cadă, iar apoi se duse puţin mai în spate, îşi sprijini braţele de pietrele din zid, după care iarăşi se aşeză pe paie. Grăuntele furiei cuprins în teaca pumnalului îi provocă o oboseală vizibilă.

Tito stătea liniştit. Dac-ar fi fost doar o emoţie trecătoare ceea care-l făcu să ceară iertarea tatălui său, negarea acesteia i-ar fi provocat o rană care ar fi exclus fluxul rapid al gândirii care rosti aceste vorbe decisive. În situaţia de faţă, deşi sentinţa unei uri neschimbătoare îl mulţumea şi totodată-i provoca nişte neplăceri teribile, mintea grecului se-nvârtea în jurul acestui instinct de apărare care-i permitea să vadă cum aceste cuvinte avuseră forţa unei ameninţări substanţiale. Când coborî să-i vorbească lui Baldassarre, Tito zise în sinea-i că dacă efortul de împăcare eşuează, lucrurile o să rămână aşa cum au fost. Mintea i se-ntoarse înapoi la gândul acela, dar observă că viitoarele posibilităţi de primejdie au luat sfârșit, aducând astfel percepţia că lucrurile n-o să mai fie ca înainte, iar această percepţie venea ca o eliberare triumfală. Nu se afla acolo numai pumnalul spart la care făcu aluzii şi Tessa, ci mai era pe deasupra şi asigurarea că mintea lui Baldassarre se stricase şi că niciun tăiş nu-l mai putea atinge. Tito simţi că nu mai are nicio alegere de făcut: trebuie să-l prezinte drept un bătrân nebun şi imbecil; atunci, șansele ar fi de partea sa încât cu greu se mai teme de ceva de-acum înainte. Nu, mai avea teama că s-ar putea să mai facă nişte neplăceri pentru a se salva de ceea ce era neplăcut. Şi unul din cele mai neplăcute lucruri trebuia să-l facă acum; era dificil să facă asta.

— Vrei să stai aici? zise Tito.

— Nu, zise Baldassarre cu glas tăios, m-ai dat afară.

— Nu chiar; te-am întrebat doar.

— Îţi zic: m-ai dat afară, îs paiele tale. M-ai dat afară acum trei ani.

— Deci vrei să pleci din locul ăsta? zise Tito, mai enervat de-această certitudine decât de posibilitatea ei.

— Ţi-am zis, zise Baldassarre.

Tito se-ntoarse şi reintră în casă. Monna Lisa dădu din cap; grecul se-ndreptă spre Tessa şi o văzu plângând lângă copilul ei.

— Tessa, zise Tito, aşezându-se pe scaun şi punându-şi capul între mâini, nu mai plânge, gâsculiţa mea; ascultă-mă.

Se aşeză în aşa fel încât să-l poată privi, rostind cuvintele pe un ton cât mai clar şi cât mai empatic.

— Nu trebuie să mai vorbeşti cu bătrânul ăla E-un bătrân nebun şi vrea să mă omoare. Să nu mai vorbeşti cu el şi să nu-l mai asculţi.

Lacrimile Tessei încetară, iar buzele-i păliră de frică.

— S-a dus? zise în şoaptă.

— O să se ducă de-aici. Aminteşte-mi ce ţi-am spus.

— N-o să mai vorbesc cu străinul ăta, zise Tessa simţindu-se vinovată.

Pentru a o linişti, Tito-i promise c-o să vină mâine; după care grecul coborî la Monna Lisa pentru a o mustra sever de ce a lăsat bătrânul să intre-n casă. Ştia că toate gândurile astea-s odioase; erau nişte intenţii rele, numai că n-avea încotro: trebuia să le facă. O auzi pe Monna Lisa cum închise repede uşa după el, iar apoi se întoarse în casă, fără a mai arunca vreo privire către uşa descuiată a colibei. Se simţea liniştit dacă Baldassarre o să plece de acolo, aşa că nu aştepta să-l vadă ieşind. Chiar făptura-i tânără şi vioiciunea spiritului fuseseră puternic zdruncinate de toate agitaţiile aceste seri. Baldassarre mai rămase pe paie până văzu cum dispare umbra grecului. Lângă el se aflau fragmente din pumnalul spart şi cartea deschisă, pe care se chinuia zadarnic s-o descifreze. Totul arăta c-acele simboluri batjocoritoare ale neputinţei, iar trupu-i tremura în continuare, astfel

încât se simţea incapabil să se ridice şi să plece de-acolo. În dimineaţa zilei următoare, încă de devreme, când Tessa intră pe furiş prin gaura geamului, văzu că uşa grajdului se deschise şi că bătrânul plecase.

Cap. 35: La ce se gândea Florenţa

Tito merse rareori pe la Romola vreme de câteva zile. Îi spuse cu delicateţe c-ar fi mai bine pentru ea să mute toate mărunţişurile din bibliotecă deoarece o să vină în curând agenţii care vor împacheta antichităţile. Apoi, lăsând-o să-i sărute fruntea, grecul îi sugeră Romolei că ar fi mai bine să plece în camera unde se afla micul tabernacol şi să aşeze pe o canapea, ca nu cumva să audă zgomotul provocat de nişte paşi stranii. Romola încuviinţă în linişte, fără să scoată la iveală niciun semn de emoţie: noaptea fusese pentru ea un lung prilej de veghe şi-i provocă o senzaţie de durere continuă, făcând-o să se simtă buimacă şi ameţită. Deşi arăta sănătoasă, Tito observă că soţia lui nu se simte prea bine, aşa că nu îndrăzni să zică mai multe vorbe; îndrăznea doar s-o înfăşoare într-o mantie de lână, văzând cum mâna şi fruntea ei erau foarte reci. În scurtul interval în care se-ntoarse la ea, părea că se repetă aceeaşi scenă: grecul căuta s-o calmeze pe domniţă prin intermediul unor gesturi subtile şi a unor cuvinte încărcate de tandreţe, dar domniţa păru să-şi piardă puterea de a rosti un cuvânt în faţa lui sau de a-i arunca o privire.

— Răbdare, zise grecul în sinea-i. O să-şi revină şi până la urmă o să uite. Căsătoria trebuie să aibă în continuare o legătură puternică.

Când o persoană rănită îşi revine cu greutate şi se uită de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, cel care i-a provocat rana trece imediat în tabăra victimei: deşi nu simte nicio vânătaie, devine conştient de consecinţele nefaste ale comportamentului său.

Dar, Tito nu avea o predispoziţie naturală care să-l facă să se simtă atacat; mintea sa era totdeauna înclinată spre împăcare şi-ar fi făcut orice pentru a simţi iarăşi mâna Romolei atingând capul său, aşa cum făcuse în acea dimineaţă în care renunţase să mai arunce o privire către dânsa. Grecului i se părea că întoarcerea fericirii casnice o să fie un lucru foarte greu de realizat, mai ales din cauza faptului că viaţa de

afară devenea din ce în ce mai interesantă. Acţiunea care determină cu claritate formarea unui caracter se reduce aproape întotdeauna la o singură impresie dată de momentul originii sale aparente; din ziua în care grecul, urcându-se pe baloturi, gustă din plăcerea deosebită a abilităţii de a încânta urechile oamenilor cu fraze bine meşteşugite, imaginaţia acestuia se concentră continuu înspre o activitate politică, iar zbuciumata viaţă a Florenţei era un prilej optim pentru începutul unei cariere publice. Însă, mânia lui Baldassarre apăru într-o astfel de clipă şi puse un obstacol de-a lungul acestei cărări asemeni unei stânci neclintite, obligându-l să recurgă la vânzarea bibliotecii, pe care Tito o privi drept un pas necesar în vederea unei posibile fugi din Florenţa. Această posibilitate surveni tocmai în momentul în care simţi o nouă atracţie pentru aceasta. Acum, mânia fusese aproape înlăturată: trebuia să poarte armura în continuare pe el, iar apoi să se pregătească pentru a-şi satisface propriile ambiţii cu o răceală şi-o ingeniozitate ieşită din comun, dar nu mai era obligat să facă pasul incomod al părăsirii Florenţei pentru a-şi căuta norocul în altă parte. Tatăl său refuzase împăcarea mult dorită, îl obligă să sfideze, iar un bătrân aflat într-un loc ciudat, care şi-a pierdut o bună parte din memorie, era o fiinţă suficient de slabă pentru a o sfida. Dorinţele implicite ale lui Tito se concretizară în gânduri explicite. Cum prospeţimea pasiunii tinereşti tocmai dispăruse, viaţa grecului avea tot mai mult aspectul unui joc în care trebuia să îmbini şansa şi iscusinţa. Iar, partida care urma să aibă loc la Florenţa părea să fie una rapidă şi incitantă; era un joc de lupte revoluţionare între partide, care includea cu siguranţă o mulţime de acţiuni surprinzătoare în care strălucita iscusinţă, capabilă să pună capăt tuturor adevărurilor incomode, mai puţin celui care arăta că *ghimbirul îţi arde limba,* trebuia să urmeze cu stricteţe cărarea înaltei înţelepciuni.

Nici bine nu plecaseră oaspeţii francezi din Florenţa, că începură iarăşi agitaţiile în această colonie de furnici care scăpase de umbra ameninţătoare şi care trebuia să-şi repare tabăra. *Cum o să primim banii de la regele francez? Cum o să organizăm războiul cu nenorociţii de rebeli pisani? Şi mai presus de toate, cum să facem guvernarea mai eficientă, astfel încât să ne putem alege prin vot cei mai buni magistraţi şi să votăm noi legi?* De aceste întrebări depindea

întreg comerţul florentin, aflat pe punctul de a stagna, precum şi soarta acelei mari mase de muncitori care nu erau consideraţi cetăţeni şi pentru care votul era un calmant fără de care stomacurile deveneau neliniştite. Trebuia să se realizeze ceva. Imediat după ce bătu marele clopot al oraşului pentru a chema cetăţenii la adunarea din Piaţa Signoriei, poporul se apropie şi înconjură oamenii înarmaţi din toate colţurile. Signoria (sau gonfalonierul şi cei opt priori) se îndreptă către mulţime şi se aşeză în faţa leului de marmură din faţa Palatului Vechi, propunând să se ofere o autoritate dictatorială celor douăzeci de oameni din fruntea oraşului, în virtutea căreia să numească toţi magistraţii aleşi vreme de un an şi să pună bazele unui govern. Poporul scoase aclamaţii de susţinere, simţindu-se ei înşişi electorii celor Douăzeci. Această adunare era o veche modă florentină, prin intermediul căreia voinţa celor puţini se transforma în voinţa celor mulţi. Scandările din Piaţă se opriră după ceva vreme, însă nu acest lucru se întâmplă cu dezbaterile care avură loc în interiorul Palatului: putea Florenţa să fie condusă de un Mare Consiliu ales după moda veneţiană, unde se alegeau prin vot toţi magistraţii guvernamentali, iar toate legile erau votate de un număr larg de cetăţeni de o anumită vârstă şi cu atribuţii specifice, care nu ţineau cont de rang sau partid? Nu cumva era mai bine ca totul să aibă loc pe o scenă îngustă şi mai puţin deschisă poporului, în care influenţa ereditară a marilor familii ar fi mai puţin stricată de voturile proprietarilor de prăvălii? Messer Pagolantonio Soderini aduse nişte argumente extraordinare în favoarea partidei populare, în vreme ce Messer Guidantonio Vespucci aduse argumente tot la fel de valoroase în sprijinul celei aristocratice. Era ceva asemănător cu întrebarea dacă friptura-i mai bună fiartă sau prăjită, ceea ce aprindea zelul oratorilor, astfel că argumentele excelente nu făceau altceva decât să amâne gătitul. Majoritatea celor aflaţi înăuntrul palatului, care ţineau deja puterea în propriile mâini, era de acord cu propunerea lui Vespucci, dorind o schimbare moderată; majoritatea din afara palatului, care avea puţină putere şi multe temeri, nu se temea de nicio schimbare. În afara palatului se afla o forţă care căuta să ofere vagilor dorinţe ale majorităţii caracterul unei voinţe predestinate; acea forţă era predica lui Savonarola. Impulsionat pe de o parte de necesitatea spirituală care-i cerea să

vegheze asupra poporului, iar pe de altă parte de determinarea magistraţilor publici care nu doreau să ia nicio măsură fără a-l consulta pe predicator, Savonarola trecu repede de la predicile obişnuite ale zilei la cele speciale, prin intermediul cărora cerea ascultătorilor să-şi subordoneze pasiunile şi interesele individuale binelui obştesc, spunându-le cu precizie ce fel de guvern trebuie să promoveze acel bine: predicatorul trecea repede de la *Alegeţi ceea ce-i mai bine pentru toţi* la *Alegeţi Marele Consiliu. Marele Consiliu este voinţa lui Dumnezeu.* Pentru Savonarola acestea erau propoziţii identice. Marele Consiliu era singura cale de a da o expresie voinţei publice capabilă să pună stavilă influenţei nefaste a intereselor de partid, dar în acelaşi timp era o cale care dădea cele mai mici şanse posibile acţiunii publice. Şi cu cât se va purifica guvernul Florenţei, cu cât va scăpa de planurile oamenilor care căutau propriul lor avantaj prin înjosirea morală a concetăţenilor, cu atât poporul florentin se va apropia de caracterul unei comunităţi pure, demne de a deschide drumul înspre înnoirea Bisericii şi a lumii. Şi mintea lui Fra Girolamo nu încetase niciodată să se gândească la scopul cel mai sublim: imboldurile pe care le simţea muncind aveau întotdeauna o măreţie morală. N-avea niciun pic de răutate în el; nu căuta nicio răsplată. Chiar şi în ultimele sale zile, când ticăloşia, tortura şi frica de tortură îi scoaseră la iveală cele mai ascunse slăbiciuni ale sufletului său, Savonarola zise în faţa nenorociţilor săi judecători: *Să nu vă miraţi că v-am zis vorbe atât de puţine; căci scopurile mele erau puţine şi măreţe.* [150]

Cap. 36: Ariadna renunţă la coroană

Erau ceva mai mult de trei săptămâni până în clipa în care tot conţinutul bibliotecii urma să fie împachetat şi dus în altă parte. Iar, Romola, în loc să-şi închidă ochii, urmări acest proces cu atenţie. Emoţia violentă duse la o epuizare mintală capabilă să creeze visul

---

[150] *Se vi se pare che io abbia detto poche cose, non ve ne maravigliate, perche le mie cose erano poche e grandi (it)*

unei neîncrederi în realitatea acestor acţiuni. Seara, imediat după plecarea cărăuşilor, Romola luă lampa în mână şi se plimbă cu paşi mărunţi printre grămezile de paie şi cutii de lemn, oprindu-se lângă fiecare piedestal gol, văzând cum fiecare obiect pe care-l cunoştea se afla la pământ. Domniţa simţi o dorinţă straşnică de a se asigura că există un motiv bine întemeiat care ducea la dispariţia iubirii ei şi care îi pustia lumea. Totuşi, seară de seară, merse continuu în locul unde fusese biblioteca nu atât pentru a se convinge pe sine de realitatea tranzacţiei, cât mai ales pentru a simţi durerea vie provocată de faptul că amintirea tatălui era singura afecţiune care i-a mai rămas.

Ştia că antichităţile tatălui ei urmau să fie scoase din Florenţa în ziua de 23 decembrie. Domniţa alergă până la loggia de pe acoperişul casei, sperând să nu piardă ultima ocazie de a mai vedea mersul domol al căruţelor care treceau podul. Era o zi înnorată, aproape mohorâtă: Arno îşi plimba şuvoaiele sale întunecate, dealurile arătau sumbre, iar Florenţa cu brâul de turnuri de piatră era supusă unei linişti de mormânt, oferind priveliştii caracterul unei umbre ameninţătoare coborâte din cer asupra oraşului. Santa Croce, locul unde era înmormântat tatăl Romolei, era cel mai întunecat loc din cetatea cufundată în beznă, târându-se încetişor pe lângă pod, iar apoi dispărând în spatele unei străzi înguste, unde se zărea o vedenie albă, asemeni sorţii crude, predestinate, pe care bătrânul Bardo o purtase de-a lungul întregii sale vieţi pentru ca în cele din urmă s-ajungă a fi înmormântat într-un mormânt pe care nu era inscripţionat niciun nume.

Romola simţi că răposatul de taică-său nu-şi dădea seama de această situaţie, deoarece era prizonierul unor pietre uriaşe, pe care mâna ei nu le putea ridica, astfel că nu putea nicicum să-i spună că nu este singur. Stătu pe acoperiş până dispăru vedenia, fără să-i pese de vreo răceală, epuizată de bezna care părea s-o acopere cu o mantie de doliu şi să-i închidă pentru totdeauna porţile fericirii. Deodată, auzi dangătul marelui clopot din turnul palatului răsunând cu putere, scoţând un sunet care nu era deloc bătaia de ciocan a unei alarme, ci bucuria agitată a unui triumf. Fiecare clopot din turn părea să prindă vibraţiei şi să alăture acestui cor. Şi corul urca în continuare până în clipa în care sunetele cuprinseră fiecare parte din aer: flăcările vibrau

şi ele, de parcă glasul clopotului ar fi pătruns în foc, iar apoi se răsfrânse asupra turelelor din palat şi brâului de fortificaţii.

Acel dangăt brusc, acele raze săltăreţe, cădeau asupra Romolei asemeni unor răni tăioase. Acestea arătau triumful demonilor care se bucurau de trădarea soţului ei şi tristeţea vieţii domniţei. În urmă cu ceva mai mult de trei săptămâni, înnebunise din cauza sunetului clopotelor, iar fericirea Florenţei i se părea o prevestire a propriei sale fericiri. Acum, însă, bucuria generală i se părea o adevărată cruzime: pân-acum stătuse deoparte de viaţa comunităţii, de Florenţa care-şi azvârlea extazul zgomotos ce-i ameţi urechile de durere şi singurătate. Nu mai putea să strângă mâinile de bucurie, decât în cazul în care ar întâlni persoane care i-ar putea oferi greaua bucurie de a uita. Iar, în durerea ei simţi că toată bucuria-i o batjocură. Oamenii strigară ca păgânii cu suflete împovărate, iar apoi priviră în jur pentru a vedea dacă există într-adevăr bucurie. Romola-şi pierduse credinţa în fericirea de care era atât de însetată: era un lucru demn de ură, zâmbitor, al unor mâini moale cu o inimă pătrunsă până-n adâncimi de egoism. Fugi din loggie cu mâinile puse la urechi, grăbindu-se s-ajungă în anticameră, unde se sperie de posibilitatea unei întâlniri neprevăzute cu soţul ei, care veni s-o caute. Merse c-un pas elastic, cu faţa-i radiind de lumina satisfacţiei, cu care grecul nu era foarte obişnuit.

— Ce? Zgomotul ăsta-i prea tare pentru tine? zise Tito; Romola aruncă o privire către dânsul, punându-şi mâinile din ce în ce mai aproape de urechi. Grecul o prinse de încheietură cu delicateţe, iar apoi o apucă de braţ şi o conduse în salonul cu nimfe şi fauni în dans, iar apoi continuă să vorbească: Florenţa a înnebunit din clipa în care a ales acest Mare Consiliu, menit să pună capăt tuturor relelor de sub soare, mai ales viciului veseliei. Pari cam buimacă, Romola mea, eşti rece. Nu-i bine să stai în loggia aia vântoasă fără să te acoperi cu ceva. Am venit să-ţi spun c-am fost chemat urgent la Roma pentru ceva afacere cărturărească de-a lui Bernardo Rucellai. Trebuie să plec imediat, pentru că trebuie s-ajung diseară la întâlnirea de la San Giorgio, ca să putem merge dis-de-dimineaţă. Nu te deranja; mi-am făcut bagajele. N-o să treacă multă vreme şi o să mă reîntorc.

Ştia că nu poate s-aştepte altceva de la ea în afara unei răbdări

neobişnuite care o făcea să îndure tot ceea ce spunea şi făcea el. Nu putea s-o sărute pe obraz în seara asta, ci se înclină să-i atingă buzele cu mâna, iar apoi să plece de lângă dânsa. Tito simţi că Romola era o femeie mai neîngăduitoare decât îşi imagină vreodată, că iubirea nu era acel instinct agăţător, mai puternic decât toate judecăţile, care, după ce începu să vadă, ofereau un farmec deosebit soţiei sale. Totuşi, acea răceală de piatră era mai bună decât o opoziţie zadarnică şi pasională. Mândria şi capacitatea de a vedea cum orice fel de rezistenţă-i inutilă îi dădea domniţei noi bătăi de cap. Imediat după ce Tito închise uşa, Romola pierdu din acea privire nemişcată şi rece care o făcu să simtă fiecare atingere a grecului asemeni unei răsuflări a gerului, provocându-i fiori de fiecare dată când grecul se apropie de dânsa. Simţi că înăuntrul ei era departe de a se găsi în starea unei răbdări liniştite, iar zilele care urmaseră scenei care duse la ruptura definitivă dintre ea şi Tito fuseseră nişte strădanii de a elabora un plan care s-o ducă la îndeplinirea unui scop mult-dorit. În primul şi-n primul rând, trebuia să-l cheme pe bătrânul Maso.

— Maso, grăi Romola pe un ton hotărât, mâine dimineaţă o să plecăm în călătorie. Acuma trebuie s-ajungem din urmă primul convoi de rufărie, cât timp ăştia aşteaptă la San Piero. Diseară, du-te şi vezi de catâri, fii gata să ne luăm după ei de-ndată ce se văd zorii, aşteaptă-mă la Trespiano.

Dorea să plece cu Maso spre Bologna, iar apoi să-l trimită cu nişte scrisori adresate naşului ei şi lui Tito, prin care le zicea c-a plecat din oraş şi că n-o să se mai întoarcă. Îşi planificase această plecare într-o tăcere deplină, astfel că inima-i frântă şi viaţa-i nefericită fusese ascunsă cu grijă de ochii vulgului. Bernardo îşi părăsise vila cu scopul de a scăpa de suspiciunile politice, întorcându-se la ocupaţia sa favorită de a-şi vizita domeniul; îi plătise datoria fără o intervenţie personală. Nici măcar nu ştia că biblioteca a fost vândută, astfel că era lăsat să creadă că Tito obţinu banii printr-o întorsătură norocoasă a sorţii. Maso deveni omul ei de încredere pentru că ştia că domniţa intenţionează să ţină secretă această călătorie, nefiind interesat de altceva decât să-şi poarte povara vârstei sale îndelungate şi să urmeze supus poruncile Romolei.

Romola nu dorea să stea în pat în noaptea aceea. De-ndată ce

închise uşa, domniţa luă o lumânare şi se duse la cufărul pictat cu dungi în care se aflau veşmintele-i de nuntă. Acolo se găseau mătasea albă, brâul aurit, lungul văl alb şi colierul de perle. În clipa în care le privi, scoase un suspin: hainele din cufăr păreau giulgiul în care fusese înfăşurată fericirea-i moartă. Într-o agrafă subţire de aur se agăţase o bucată de vată de zahăr: o rămăşiţă din ploaia de dulciuri. Tito o văzu de la început şi-i spuse că bucata aia o să rămână acolo pentru totdeauna. În anumite momente, cum era şi acesta, Romola se lăsă dusă de valul amintirii până-n vremea încrederii depline, simţind din nou cum prezenţa soţului ei şi iubirea acestuia îi arăta o lume curată şi plină de minuni asemeni imaginii avute de un copil stând culcat pe flori în bătaia soarelui: auzea glasurile galante şi vedea iarăşi nişte ochi adânci lipsiţi de orice sâmbure al minciunii, respirând din nou marea libertate a sufletului izvorâtă din credinţa că există undeva o fiinţă apropiată care ne depăşeşte prin măreţie. În astfel de clipe, aproape întotdeauna izbucni-n lacrimi: acea dragoste feminină părea înrudită cu durerea simţită de o mamă care are impresia că degeţelele copilului simt căldura pieptului ei, deşi observă c-acestea au răceală de marmură imediat ce le atinge cu buzele, atunci când se apleacă pe pat pentru a jeli moartea acestuia.

Dar, Romola simţi că se mai află şi altceva în afara hainelor de nuntă: ceva aspru şi întunecat închis într-o cutie. Îşi întoarse privirea de la albul şi auriul cutiei întunecate, atingând cu mâna hainele de serj, care o făceau să izbucnească în lacrimi. Acea asprime şi grosolănie o readuse în prezentul lipsit de iubire şi încântare. Dezlegă cordonul alb şi vărsă conţinutul cutiei pe masă. Era rochia cenuşie de serj a unei călugăriţe terţiare din ordinul Sf. Francisc, care trăieşte în lume pentru a se dedica unor fapte de pietate; un personaj cunoscut florentinilor sub denumirea de Pinzochera. Romola dorea să-şi pună această rochie cu scopul de a se deghiza, aşa că se hotărî s-o încerce o dată în aşa fel încât, dacă trebuia să doarmă până dimineaţă, să se poată trezi gata de plecare. Imediat după ce-şi dădu mantia, Romola-şi împinse braţele în mânecile greoaie ale rochiei de serj şi simţi cum o lega brâul greoi, care părea o frânghie. Pentru prima oară în viaţă, încerca nişte senzaţii grosolane care o păzeau de noua insultă pe care oamenii o numesc plăcere; aceasta nu era altceva decât o născocire iscusită pusă în slujba

unor scopuri egoiste, lipsite de milă şi compasiune, care-i obligau pe alţii să se aplece pentru a purta nişte poveri care păreau prea grele pentru dânșii. Aceasta era noua imagine pe care o avea despre soţul ei. După ce se termină de îmbrăcat, își strânse părul laolaltă, îl depărtă de pe faţă şi-l prinse într-un coc greoi aranjat în spate, iar apoi luă o bucată pătrată de mătase neagră, realizată după moda unei batiste care se punea sub bărbie pentru a acoperi capul; peste această bucată îşi puse gluga. Puse lumânarea lângă oglindă. Cu siguranţă că nimeni dintre cei apropiaţi n-o s-o poată recunoaște. I se părea că arată ciudat, ca fratele ei, Dino: ovalul feţei trebuia să fie șters; ochii, deja înlăcrimaţi, păreau să se scufunde tot mai tare. Oare semăna cu el mai mult decât cu ceilalţi? După o astfel de experienţă, putea înţelege de ce unii oameni aleg să fugă pentru totdeauna din faţa plăcerilor lumeşti, care se puteau transforma uşor din frumuseţe şi bucurie în imagini de durere. Dar nu se uită multă vreme în oglindă: se puse să adune şi să împacheteze toate amintirile lăsate de tatăl şi mama ei, care erau prea grele pentru a fi cărate în micuţa sacoșă. Toate urmau să fie puse în cufăr, laolaltă cu hainele de nuntă, iar cufărul urma să fie transportat la naşul ei, chiar din clipa în care o să plece. Mai întâi, puse portretele; după aceea, puse fiecare lucrușor care poseda o memorie sacră pentru dânsa.

Deodată, se opri. Mai era încă ceva de care trebuia să scape, ceva care aparţinea unui trecut căruia urma să-i întoarcă spatele pentru totdeauna. Încercă să-şi dea jos inelul de logodnă, dar acesta rezistă. Mintea Romolei se grăbi să îndeplinească acest act, de care se pregăti timp de atâta vreme; actul de părăsire a soţului ei, care-i stricase toată încrederea, actul de rupere a unei legături exterioare care nu mai era deloc interioara legătură a dragostei. Însă, forţa acelor simboluri exterioare cu care se află în strânsă legătură viaţa noastră activă în așa fel încât creează o identitate exterioară de neclintit, care nu poate fi spartă de niciun val al conştiinţei, oferi efectul straniu a simplei mişcări de a-şi da jos inelul, mişcare ce nu arăta decât o fărâmă din mica secvenţă a tumultului său sufletesc. Îi dădu impresia că este captivă unui impuls puternic care pare să excludă orice îndoială şi să-i dea cărării sale o nouă lumină care să pună capăt orbirii; acolo se aflau niscaiva legături omeneşti care o preveneau de consecinţele ruperii

iluziilor. Dacă preaiubitul Tito s-ar comporta la fel ca în clipa în care-i puse pe deget inelul de logodnă, atunci nu s-ar mai gândi la acel Tito pe care încetă să-l iubească, nu s-ar mai întreba de ce trebuie să-i dea înapoi semnul unirii dintre ei şi nici nu s-ar mai gândi dacă poate să-l păstreze ca pe o amintire. Iar, acest act, care veni ca o demonstraţie palpabilă a uniunii dintre ea şi soţul ei, avea o putere inexplicabilă, care-i provocă Romolei un adevărat şoc. Era felul în care se dezvăluia jumătate din adevărul lumii în care trăim, care ne bântuie şi care ne dă nişte palpitaţii care nu dau niciodată naştere unor sunete. Acolo se auzi o voce care-i vorbi înăuntrul ei cu o putere care reușea s-anuleze toate murmurele înăbușite.

— Nu se poate! Nu mai pot să stau cu dânsul. E-un prefăcut, mă despart de el! îl dispreţuiesc!

Smulse inelul de pe deget şi-l puse pe masă, lângă peniţa cu care urma să scrie. Romola simţi iarăşi că nu-i nevoie de nicio lege în afara legii date de sentimentul ei. Tandreţea şi simţământul puternic de apropiere faţă de cel iubit reprezintă cele mai importante roade ale afecţiunii, care fusese adevărata religie a vieţii ei: aceasta o făcuse să rabde toate greutăţile vieţii; era un lucru suficient pentru a-i da nişte trăsături eroice. Acum, însă, toată puterea ei dispăruse sau mai degrabă, se transformase în repulsie. Se ferea de Tito cu toată forţa acelei iubiri și credinţe tinerești care o dezamăgise, cu acel devotament nestrămutat faţă de tatăl ei, în faţa căruia făcuse o ofensă iremediabilă. Se părea că toate imboldurile o părăsiră, afară de indignarea și dispreţul care o făcură să izbucnească în lacrimi. Nu căuta niciun precedent, nu dorea să se supună niciunei maxime convenţionale. Marea asprime a filosofiei stoice, pe care taică-său i-o insuflase în educaţie, era atât de familiară urechilor şi buzelor domniţei, iar măreţia spiritului acesteia găsise nişte ecouri puternice în inima ei, de care nu se folosise niciodată, nu se gândise niciodată c-acestea ar putea constitui o regulă a vieţii. Îndurase totul din cauza dragostei: maximele îi spuseră să nu simtă atât de puternic şi să nu pătrundă atât de profund în suflet, căci altminteri cursul ireversibil al marii Naturi o s-o distrugă, lăsând-o fără nicio putere, asemeni tatălui ei, care se plânse continuu de mult-dorita faimă. Nu-și însuși nicio teorie; simţi doar o oarecare putere în afecţiunea ei, astfel că în acest

moment trebuia să rezolve noua problemă pe care i-o scoase viaţa în cale. Dorea s-o rezolve într-un fel care părea foarte simplu; mintea ei nu se gândi la alte obligaţii pe care le avea, în afara iubirii şi credinţei, nu ştia rostul altor relaţii dintre oameni, iar ceea ce trebuia să urmeze în aceste clipe nu era altceva decât instinctul de a se despărţi de un om pe care nu-l mai iubea. Totuşi, această rezolvare era acompaniată de momente continue de frustrare.

Deşi toate pregătirile de plecare erau aproape gata, Romola încă mai zăbovea. Amână clipa în care trebuia să scrie acele cuvinte care urmau s-o despartă de micul ei univers. Emoţiile săptămânilor trecute păreau să izbucnească iarăşi în sufletul ei cu o repeziciune aspră şi să pună stăpânire asupra mâinilor. Se apucă de scris, dar mâna nu o ascultă, izbucni iarăşi în lacrimi, gândindu-se la fericirea care-i luminase ochii în anii tinereţii; aceste lacrimi erau însă atât de diferite de suspinul de bucurie pe care-l avu atunci când se uită la colierul de perle şi la ploaia de dulciuri rozalii. Abia acum simţea ruşinea sâcâitoare a acelor cuvinte de batjocură pe care i le adresasse lui Tito: Nu cumva ai mai jefuit şi pe cineva care n-a murit? Să rostească astfel de cuvinte către soţul ei părea o degradare a întregii sale vieţi. Cuvintele grele pe care le adresăm către cei dragi oferă amintirii un aspect hidos, de parcă măreţia şi frumuseţea se prăbuşiră în viciu şi-n zdrenţe. Acea comparaţie care sfâşie inima dintre trecut şi prezent lăsă o amprentă atât de puternică asupra Romolei, încât se transformă în nişte senzaţii nelegiuite: părea să nu-i mai pese de nimic altceva în afara zvâcnirilor din interior şi începea să simtă nevoia unui contact dur. Îşi duse mâinile către nodurile greoaie din cordonul care atârna deasupra gulerului; apoi, se aplecă la picioare şi-şi aranjă butonii de la piept. Mai avea altceva de făcut? Nu. Îşi încheie butonul, punând mâna pe suprafaţa dură a acestuia, după care se uită la dânsa. Îşi aminti că mai are ceva de făcut pentru a-şi completa imaginea de Pinzochera. Acea pungă de lână sau scarsella, cu o mică monedă înăuntru, trebuia să fie atârnată de cordonul mantiei (florinii şi micile bijuterii, cadourile de la naşul ei şi de la Monna Brigida erau puse cu grijă în mantia de serj), iar pe cealaltă parte trebuia s-atârne un rozariu. Romola nu ştia că mai trebuie să existe şi altceva în afară de acea mantie simplă care să-i permită să treacă drept o Pinzochera, astfel că toată expresia ei nu

semăna cu înfăţişarea unei surori care trebuia s-aibă sprâncenele tăiate şi buzele rostind nişte şoapte repetitive. Lipsa de experienţă o prevenise de astfel de detalii, dându-i curajul să închidă orice posibilitate de primejdie sau insultă. Nu ştia că orice femeie florentină ar fi procedat la fel ca dânsa: ştia că soţiile nefericite îşi găsesc deseori refugiul la prieteni sau într-o mănăstire, dar nu ştia că era imposibil să urmeze vreuna din aceste căi. Inventase multe pentru dânsa: ar fi vrut să meargă la acea învăţată femeie a lumii, Cassandra Fedele, care stătea la Veneţia, şi s-o întrebe cum ar putea-o sprijini femeia aceea cultivată în solitara viaţă pe care urma să o petreacă acolo. Nu era deloc descurajată de dificultăţile practice care ar putea apărea pe drum sau de nesiguranţa de la sfârşit. Oricum, viaţa ei nu putea să mai cunoască fericirea de acum înainte, dar nu trebuia, nu putea, să se comporte josnic. Şi printr-o alăturare patetică de poveşti copilăreşti şi procese feminine, filosofia care n-avea nimic de-a face cu aceste fapte decisive ale dânsei îi crease imaginea viitorului: viaţa ei solitară lipsită de iubire îi părea animată de un stoicism orgolios şi eroic, care îi oferea un scop vag muncii ei, urmând să devină suficient de înţeleaptă pentru a scrie ceva care să scoată numele tatălui ei din uitare. La urma urmei, era încă o fată tânără: sărmana Romola se găsi la capătul zilelor fericite. Mai erau şi alte lucruri de făcut: în cutia de pe masă se afla o cheiţă, dar Romola îşi dădu seama că lumânarea era pe cale să se stingă şi că uitase să-şi ia o lumânare de rezervă. Peste câteva clipe, camera urma să se cufunde într-o întunecime totală. Simţi drumul până la cel mai apropiat scaun, unde se aşeză pentru a aştepta dimineaţa. Dorinţa de a căuta cheia îi trezi la viaţă anumite amintiri care apăsau asupra ei încă de săptămâna trecută, primind o nouă însufleţire. Totdeauna învăţăm să oferim cuvintelor un nou înţeles. Din clipa în care fu scuturată de noua revelaţie care părea s-o despartă pentru totdeauna de Tito, ultima conversaţie cu Dino îi trecea prin minte vreme de mai multe ceasuri. Aceasta stărui tot mai des în mintea ei, deoarece amintirea acelor imagini apăsa asupra dânsei cu toată forţa senzaţiilor, creând nişte idei aflate permanent într-o confruntare directă cu astfel de influenţe. Nu putea să uite acele vorbe care pătrunseră atât de adânc în sufletul ei, acea voce profetică a muribundului care zicea într-una:

— Omul cu faţa palidă te prinse de mână, iar apoi plecă; şi-n clipa în care merse de lângă tine, îi văzui faţa: şi era chipul Marelui ispititor… Şi tu, Romola, îţi întindeai mâna şi căutai apa, dar acolo nu era apă deloc. Câmpul era iarăşi sterp şi stâncos, şi erai singură în mijlocul lui. Se părea că s-a făcut noapte, şi n-am mai văzut nimic.

Nu putea să nu privească plină de o fascinaţie agonizantă acel chip suferind, zărit de ea în timp ce-şi aruncă privirile înspre crucifix, manifestând o veneraţie care o făcea aproape să îngenuncheze în faţa acestuia. Ultimele cuvinte ale fratelui ei şi liniştea neîntreruptă, presărată cu detaliile unei scene mortuare, păreau să deschidă o uşă care ducea într-o lume ascunsă cunoaşterii sale acumulate de-a lungul vieţii. Însă, mintea ei căuta să reziste cu ardoare la acele impresii care, departe de a fi nişte simple fantome, păreau să devină tot mai solide la lumina zilei. Un suflet puternic luptă cu aceeaşi tărie împotriva fanteziilor care tind să-i ameninţe primatul raţiunii, folosind tot mai multă violenţă pe măsură ce acestea devin din ce în ce mai stânjenitoare, aşa cum un trup puternic luptă să scape de aburii năucitori. Ce treabă aveau aceste cuvinte cu durerile sale adevărate? Această îmbinare de cuvinte era o pură întâmplare; restul era foarte vag; ba nu, cuvintele înseşi erau foarte vagi, n-aveau nicio bază reală în afara amintirilor şi a credinţei fratelui ei. Acesta crezu că se află ceva fatal în învăţăturile păgâneşti; crezu că sfinţenia celibatului este mai mare decât aceea a căsătoriei; îşi aminti casa lor şi toate obiectele din bibliotecă; şi din toate aceste fire se născu o viziune. Ce motive avea să creadă într-o astfel de viziune şi să acţioneze după dânsa? Niciunul. Vocea prezicătoare se dovedi adevărată, iar Romola avu o convingere de nestrămutat că decizia de a renunţa la Tito pentru a se supune unor astfel de ameninţări era nebunia unor inimi slabe. Încrederea ei fusese amăgitoare, dar ar fi ales să procedeze la fel mai degrabă decât să fie o fiinţă condusă de fantome şi glasuri incoerente într-o lume în care era suficientă muzică pentru discursurile raţionale şi pentru atingerile calde ale mâinilor celor vii. Dar, prezenţa permanentă a unor astfel de amintiri, care se legau în imaginaţia ei cu starea actuală îi dădea o posibilitate de a înţelege vieţile celor care zăceau departe de simpatiile ei, vieţile bărbaţilor şi femeilor conduşi de astfel de voci şi de imagini.

— Dacă ar fi ceva mai puternice înăuntrul meu, zise Romola

sieşi, mi-aş pierde posibilitatea de a înţelege ce însemna de fapt această viziune şi i-aş da o lumină profetică. Cu timpul, eu însămi aş ajunge să am viziuni, ca Suora Maddalena, Camilla Rucellai şi restul.

Romola se-nfioră de această posibilitate. Toată educaţia, toată influenţele principale ale vieţii ei trebuiau să-i întărească repulsia faţă de acele superstiţii bolnăvicioase care conduc bărbaţi şi femei care au nişte ochi prea slabi pentru a vedea lumina zilei, pentru a-i face să stea nişte mlaştini întunecate şi care încearcă să citească destinul vieţii omeneşti prin flacăra întâmplătoare a unor aburi rătăcitori. Totuşi, era conştientă că acolo se afla ceva mai adânc decât simpla coincidenţă a unor cuvinte care o făceau să se simtă legată de contactul cu fratele ei muribund, care trăia aievea în mintea ei, şi care-i dădea o nouă faţă naturii de soră. Dac-ar avea o experienţă la fel de mare în această lume, aşa cum a avut dânsul, ar putea să-l înţeleagă, ar putea să înveţe gândurile oamenilor cuprinși de extaz în faţa picturilor cu agoniile martirajului. Părea că este ceva mai mult decât nebunie în acea frăţie supremă cu suferinţa. Toate izvoarele secaseră în jurul ei; se întreba ce fel de ape erau acelea pe care le beau oamenii pentru a afla tăria de a rezista în deşert. Acele momente din Dom în care scoase nişte suspine misterioase în care extazul se îmbina cu durerea, când Fra Girolamo se oferea voluntar pentru a se sacrifica pentru popor, reveniră în mintea ei de parc-ar fi avut ceva gust răcoritor al vreunei fântâni îndepărtate. Însă, iarăşi se dădea înapoi în faţa acelor impresii care o atrăgeau în sfera viziunilor şi a fricilor interioare care îi făceau pe oameni să-şi înăbuşe afecţiunile naturale, aşa cum făcuse şi Dino.

Aceasta era pânza întortocheată pe care Romola o avu în minte atunci când stătu obosită în întuneric. Niciun înger de lumină nu apăru din beznă pentru a-i da un mesaj clar. În vremurile acelea, la fel ca acum, existau şi oameni care nu văzuseră niciodată îngeri şi nu auziseră niciodată perfect nişte mesaje clare. Astfel de adevăruri veneau deseori din vocile şi faptele unor oameni care nu erau chiar nişte serafimi cu aripi neprihănite şi cu nişte viziuni pătrunzătoare; oameni care credeau în aceeaşi măsură în adevăruri şi-n minciuni, făcând atât fapte bune, cât şi fapte rele. Aceste mâini de ajutor aparţineau unor oameni care de multe ori se poticneau şi vedeau vag, astfel încât aceste făpturi deloc vizitate de îngeri n-aveau altă şansă

decât să înţeleagă acea ghidare poticnită printre cărările încrederii şi acţiunii, aşa cum este şi cărarea vieţii, sau să se oprească în singurătate şi neîncredere, fără a urma nicio cărare, ci a se cufunda în moarte şi-n repaus. Romola, nevăzând nicio lumină în întuneric şi sfâşiată de un conflict care nu schimbase nimic, reuşi până la urmă să adoarmă.

Cap. 37: Tabernacolul se deschide

Romola se trezi în clipa în care auzi nişte bătăi la uşă. Tocmai pătrunse în cameră lumina rece a zorilor şi Maso veni pentru a lua bagajul de călătorie. În momentul în care o zări pe domniţă, bătrânul servitor nu reuşea să explice cum înfăţişarea graţioasă, încununată de licăririle din părul ei, cu care era atât de obişnuit, se transformase într-o imagine pală, acoperită de o scufie închisă şi de mânecile grosolane ale mantiei cenuşii.

— Totu-i în regulă, Maso, zise Romola, căutând să folosească un ton cât mai calm, care să-i dea slujitorului un sentiment de uşurare. Bagaju-i aproape gata. Du-te liniştit, o să te ajung. Când ai trecut de poartă, poţi să încetineşti puţin, ca să ne putem întâlni înainte de a ajunge la Trespiano.

Romola închise uşa imediat după ce Maso ieşi, iar după aceea puse mâna pe cheia pe care o aflase în cufărul deschis azi-noapte. Aceasta era cheia originală cu care fusese închis micul tabernacol pictat: Tito uitase s-o arunce în Arno. Ca orice mărunţiş, cheia fu adăpostită în colţul scarsellei brodate, exact la locul unde se afla tunica violetă. Într-o zi, cu mult după căsătoria ei, Romola o puse acolo cu imaginea unei satisfacţii că aceasta se aflǎ în siguranţă. Cufărul unde se afla tabernacolul fusese mutat în celălalt colţ al camerei, lângă fereastră, astfel încât putea fi zărit cu uşurinţă la lumina razelor palide ale dimineţii, arătându-i nişte forme pe care Romola le putea distinge cu uşurinţă: triumfătorul Bacchus, cu cârceii şi spada de viţă de vie, ţinând-o de mâna pe încoronata Ariadna, cu amoraşi care presară trandafiri, cu nava cu pânze, cu delfinii voioşi şi cu valurile liniştite ale mării: totul era înconjurat de o sferă de flori, asemeni unui colţ de rai. Domniţa se uita la imaginile familiare cu repulsie şi dezgust: toate

păreau o batjocură demnă de milă a acestei dimineţi mohorâte, care o trezi pentru a o face să rătăcească în singurătate. Acolo nu era mormântul necazurilor, ci un ecran mincinos şi ademenitor. Prostuţa Ariadna! Cu privirea-i încărcată de iubire, care îi făcea chipul să radieze, cu acele bucle de narcisă ce semănau atât de bine cu lăstarii viţei, prinţesa îşi ascundea cu grijă toate secretele vieţii ei!

— Ariadna s-a metamorfozat minunat, gândi Romola. Acuma s-ar uita bănuitoare la viţă şi trandafiri.

Îşi luă oglinda, pentru a se mai privi încă o dată, însă imaginea care-i apăru în faţă era atât de înfricoşătoare la lumina dimineţii, încât puse oglinda jos, cuprinsă de o repulsie care avea o putere tot aşa de mare ca bucuria veselei Ariadna. Recunoaşterea propriului chip, acoperit de glugă, îi aduse o spaimă care fu pe punctul de a intra în frăţie cu ceva superstiţie nelegiuită, de a se alătura grupului de fanatici gălăgioşi şi de călugăriţe înlăcrimate pe care le dispreţuise atât de tare încă din anii copilăriei. Luă cheia şi deschise cu iuţeală tabernacolul, de unde luă crucifixul, fără a arunca nicio privire către acesta, după care, cu mâinile tremurânde, luă cordonul din jurul inelului şi atârnă crucifixul la gât, ascunzându-l la sân, sub mantie.

— De dragul lui Dino, zise în sinea-i.

Totuşi, înainte de a pleca, trebuia să mai scrie nişte scrisori pe care Maso trebuia să le aducă atunci când se va întoarce de la Bologna. Erau nişte scrisori scurte. Prima dintre ele era adresată lui Tito:

Tito, dragostea mea a murit; şi deoarece am fost a ta, am murit şi eu. Nu încerca să te foloseşti de forţa legii pentru a mă aduce înapoi; asta n-o să-ţi aducă fericirea. Romola cu care te-ai însurat nu se mai poate întoarce. Nu trebuie să-ţi dau nicio explicaţie pentru cuvintele pe care ţi le-am adresat ultima oară când am discutat împreună. Dacă tu crezi că au fost nişte cuvinte de-o supărare trecătoare, ar trebui să ştii c-au reprezentat semnul unei schimbări ireversibile. Cred c-o să-mi îndeplineşti dorinţa de a trimite cufărul naşului meu. Acolo se află hainele de nuntă, portretele şi alte amintiri de la tata şi de la mama.

Puse inelul în scrisoare şi scrise deasupra numele lui Tito. Următoarea scrisoare era adresată lui Bernardo del Nero:

Dragă naşule.

Dac-ar fi ceva bine în viaţa mea, n-aş fi plecat atât de departe. Dar, acum m-am dus. Nu întreba de ce; şi, dacă l-ai iubit pe tata, caută să-mpiedici pe careva să mă caute. Nu pot să mai trăiesc la Florenţa. Nu-ndrăznesc să-ţi spun de ce. Ajută-mă şi acoperă-mi fuga. Am cerut să-ţi fie trimis cufărul nupţial; când o să-l deschizi, o să ştii motivul. Te rog să dai toate lucrurile mamei verişoarei Brigida şi cere-i iertare pentru că nu pot să-i zic nicio vorbă de rămas bun. Adio celui care mi-a fost al doilea tată. Cel mai bun lucru pe care-l mai am în viaţa asta este bunătatea ta şi o să-ţi fiu totdeauna recunoscătoare. Romola

Romola puse scrisorile în acelaşi loc cu crucifixul şi merse încetişor, coborând scările ca o fantomă cenuşie. Inima ei bătea cu violenţă, însă domniţa se bucură de imaginea îngrozitoare a blazoanelor de pe stradă, de mişcarea repezită a acestora, care i se părea o eliberare totală de sub lanţurile unei robii. Frica de a-şi purta poverile în faţa tuturor, groaza în faţa greutăţilor şi durerea înstrăinării puseră stăpânire asupra întregii sale făpturi. De-ndată ce ajunse la Ponte Rubaconte, se gândi mai puţin la faptul că Santa Croce se afla în faţa ei decât la imaginea dată de razele gălbui ale dimineţii care puneau capăt cenuşiului de pe stradă. Dacă nu-şi grăbea paşii, urma să se întâlnească cu cineva. Cel mai simplu drum mergea la dreapta înspre Borgo Pinti şi de-acolo prin zidurile de la Porta San Gallo, care se aflau la ieşirea din oraş; acest drum o ducea în Piazza di Santa Croce. Dar, mergea atât de repede, încât nu îndrăznea s-arunce nicio privire către biserică. Imaginea că nişte persoane s-ar putea la ea curios şi că o-ar putea recunoaşte o făcu pe Romola să se simtă în starea dată de vederea torturii. Acele minţi indiferente ar putea specula asupra durerilor ei intime, fapt ce-i dădu impresia unei degradări, ea neputându-şi părăsi soţul nici chiar dacă acesta-i

provoca o suferinţă de neîndurat. Dar, nimeni nu căta la geam înspre acea soră cenușie, cu pași grăbiţi și cu atitudinea mândră a capului acoperit de glugă. Drumul său ocolea agitaţia primelor plimbări, astfel că în clipa în care ajunse la Porta San Gallo, încetini puţin pașii, uitându-se la o dispută despre taxele impuse unor cofraje de ouă şi a altor produse de piaţă care tocmai pătrunseră în oraş.

Afară! Credea că după ce a trecut de casele de pe Borgo, s-ar fi aflat în spatele oricărei agitaţii florentine, rămânând sub cerul liber şi intrând într-o nouă viaţă: o viaţă de singurătate şi îndurare, dar plină de libertate. Era suficient de tare pentru a zvârli cătuşele pe care le acceptase în credinţa-i oarbă: orice o să se-ntâmple, n-o să mai simtă iarăşi suflarea buzelor atât de hulite sărutându-i obrazul, nici răsuflul unei minţi odioase punând totdeauna presiune pe ea. Dimineaţa iernatică și aerul răcoros erau binevenite, cu toată asprimea lor: copacii desfrunziţi, dealurile sumbre, nu mai erau nişte locuri bântuite de zeii frumuseţii şi ai bucuriei, al căror cult îl respinse pentru totdeauna. Însă, lumina dispăru cu repeziciune și umbrele se lăsară asupra drumului. Se părea că soarele mergea la vânătoare de întunecimi. Niciodată lumina nu arată atât de clar prezenţa divină punând capăt haosului dat de toate acele sensibilităţi dezordonate din adâncul sufletului, ca în clipele în care trezeşte brusc toate umbrele acestora. Aceste clipe sunt însoţite deseori de o anumită stare de veneraţie de care simţămintele Romolei deveneau din ce în ce mai conştiente. Domniţa simţi prezenţa unei măreţii strălucitoare de neatins care o făcea să nu poată scăpa nicicum de umbra ei. Nu se întâlnise cu nimic altceva în afara unui ţăran c-un atelaj de catâri, iar răscrucile drumului o fereau de o posibilă întâlnire cu Maso, care nu era chiar atât de departe de dânsa. Dar, în clipa în care urcă Pietra, îşi dădu jos gluga și aruncă o privire îndrăzneaţă către slujitor; însă, imediat și-o puse la loc. Nu-l văzuse pe Maso, ci zări doi călugări aflaţi la câţiva yarzi de dânsa. Căptuşeala de la glugă care-i acoperea fruntea îi închise orice posibilitate de a vedea obiectele aflate mai sus de ochii ei, astfel încât timp de câteva clipe nu se putea uita la nimic altceva în afară de strălucirea cărării și de umbra ei, înălţată și înfăşată în linţoliul unui spectru mort.

Acum domniţa dorea să nu fi aruncat nicio privire în jur.

Deghizarea o făcu să deteste întâlnirile cu călugării: aceştia se puteau aştepta la ceva parole pioase de care ea nu ştia nimic, plimbându-se împrejur cu o grijă precaută până în clipa în care reuşi să se depărteze de sutanele negre. Această întâlnire o făcu să-i bată inima tremurător, căci Romola se simţi neliniştită sub o astfel de înfăţişare, care-i părea o ruşine la adresa dorinţei sale de a se ascunde, care o făcea să pară inconştientă la privirile altora. Dar, sutanele negre păreau să înainteze cu nişte paşi iuţi deoarece se pregăteau să coboare; văzând un bolovan printre chiparoşii de lângă malul înverzit, domniţa dorea să profite de ocazia de a sta jos şi a se odihni în urma şocului produs de întâlnirea cu călugării. Se întoarse cu spatele către Florenţa, nema îndrăznind s-arunce nicio privire până în clipa în care călugării dispărură din faţa dânsei, după care îşi ridicase iarăşi gluga pentru a-i zări pe Maso şi atelajul de catâri, care nu se aflau foarte departe de ea, astfel că putea să-i ajungă uşor dacă bătrânul o să se oprească pentru a o aştepta. Între timp, Romola se opri din mers vreme de câteva clipe. Era singură şi liberă.

Cap. 38: Magia literelor negre

Călătoria lui Tito la Roma, care pusese capăt numeroaselor dificultăţi odată cu plecarea Romolei, fu stabilită brusc în timpul dineului din seara precedentă. Tito se duse la dineu plin de speranţe agreabile. Bucatele urmau să fie rafinate, vinurile alese, iar invitaţii distinşi, deoarece cadrul unde urma să aibă loc acest festin era Selva sau Orto de Rucellai (altfel spus, grădinile Rucellai), iar gazda era Bernardo Rucellai, un aristocrat tipic al Florenţei. Numele său de familie era încărcat de nişte simboluri drăguţe; după cum se înţelege, ne aduce aminte de ceva specie de lichen numit în popor *orcella* sau *rocella* care creşte pe stâncile din Arhipelagul Grecesc şi în Canare; care, după ce a gustat din lumina de acolo îţi dă, în anumite condiţii, impresia unui ton roşu şi violet, foarte plăcut ochiului omenesc. Prin aducerea acestei culori, numită *orice llo,* în urma negoţului dintre Florenţa şi Levant, un negustor care trăise cu circa o sută de ani înaintea lui Bernardo reuşise să acumuleze nişte bogăţii fabuloase, ce urmau să fie transmise şi urmaşilor săi, primind astfel numele sugestiv

de *Orice llari* sau *Roccellari,* care în dialectul toscan se transformă în Rucellai. Bernardo al nostru, care părea mult mai influent decât strămoşii săi violeţi, adăugase acestui nume distincţia caracteristică marilor familii: se însurase cu sora lui Lorenzo de Medici, într-una din cele mai splendide nunţi care rămase în memoria tapiţerilor florentini. Aceste virtuţi, cărora li se mai adăugară şi alte fapte, îi oferiră postul de ambasador în Franţa şi-n Veneţia, care-i aduseră apoi titlul de gonfalonier. În acest timp, prin bogăţia sa, Bernardo nu numai că-şi crease un palat superb, ci contribui şi la finalizarea faţadei din marmură albă şi neagră de la biserica Santa Maria Novella, după care-şi plantă apoi o grădină cu tot felul de copaci rari, care devenise fundalul clasic al întâlnirilor Academiei Platoniciene, care se simţea văduvită de moartea lui Lorenzo. Pe deasupra, scrise o carte excelentă, erudită, de natură topografică, despre Roma antică; colecţiona antichităţi şi vorbea o latină pură. Se pare că simpla poveste a acestui personaj era suficientă pentru a servi drept material în redactarea unui epitaf laudativ, prin intermediul căruia muzele greceşti şi ausoniene (italiene) şi-ar smulge părul, iar Natura cu greu ar mai putea crea o astfel de combinaţie de virtuţi.

Invitaţia îi surveni lui Tito prin intermediul lui Lorenzo Tornabuoni, care-i sugeră că motivul unei astfel de întâlniri era unul politic, deşi problemele epocii nu erau atât de complicate. La cum se prezenta dineul, Tito era sigur că anumite interese de partid urmau să fie lăsate la o parte, în favoarea gustului rafinat al peştelui înăbuşit şi al vinului grecesc; dar, Bernardo Rucellai nu era numai un personaj influent, ci fusese ales printre membrii Consiliului celor Douăzeci care conduse treburile Florenţei vreme de trei săptămâni. Această asigurare îl făcea pe Tito să se simtă în cea mai bună dispoziţie, dorind

cu ardoare să se îndrepte cât mai repede înspre Via della Scala, unde se afla clasica grădină: fără aceasta, nu putea decât să facă nişte speculaţii neplăcute în care se întreba dacă înalţii compatrioţi cu care avea să se întâlnească erau la fel de plicticoşi pe cât erau de distinşi. Avuse experienţa multor dineuri plictisitoare chiar şi la grădinile Rucellai, mai ales din cauza subiectelor filosofice plictisitoare, în care grecul nu era deloc consultat în acceptarea unei scheme a universului (care era pentru el un lucru uşor), ci era nevoit să asculte aceleaşi prelegeri, de la originea lucrurilor până la terminarea elaborării tratatelor filosofice.

Era o seară mohorâtă când Tito merse pe lângă obişnuita lampă pusă în faţa imaginii Fecioarei, astfel că figura grecului putea fi recunoscută cu uşurinţă. În astfel de momente, orice persoană care dorea să se uite cum grecul se plimba de la o lumânare la alta putea să observe că personajul înalt şi graţios înfăşurat în mantie era însoţit deseori de o persoană total diferită, corpolentă şi în vârstă, îmbrăcat într-o tunică de serj şi o pălărie zdrenţuită. Era puţin probabil ca întâlnirea dintre cei doi să aibă loc, mai ales că-n acele clipe foarte mulţi trecători se plimbau pe străzile Florenţei. Dar când Tito se opri la poarta de la grădinile Rucellai, omul din spate făcu la fel. Sportello, sau mica uşă a porţii, fusese deja deschisă de unul dintre servitori care, dornic de a adresa câteva întrebări, nu o închise până când nu intraseră ultimii invitaţi, iar Tito o închise repede, prezentându-se pe nume şi furişându-se printre tufişurile de plante perene care luminau asemeni metalului la lumina torţei. Urmăritorul se duse după el.

— Numele? zise servitorul.

— Baldassarre Calvo, era răspunsul pe care-l primi.

— Nu eşti printre invitaţi; toţi invitaţii au venit deja.

— Aparţin de Tito Melema, care tocmai a venit. O să-l aştept în grădină.

Servitorul ezită.

— Am ordine să primesc doar invitaţii. Eşti cumva vreun servitor de-al lui Messer Tito?

— Nu, prietene, nu-s servitor; sunt cărturar.

Sunt oameni cărora trebuie să le zici *sunt un bou* cu tonul unei încrederi liniştite, pentru a te lăsa să treci. Portarul dădu poarta la o

parte, Baldassarre intră, iar apoi auzi cum se închide şi se zăvorăşte poarta în spatele său, după care dispăru în tufiş. Aceste răspunsuri rapide şi clare arătau marea schimbare care se petrecu în mintea lui Baldassarre din momentul în care se întâlni faţă-n faţă cu Tito, când i se rupse pumnalul în două. Schimbarea apăru surprinzător. În momentul în care umbra lui Tito trecu în faţa colibei, atunci când se îndreptă spre casă, Baldassarre se află în acea stare de tremur care apare oricărei fiinţe supuse izbucnirii pasiunilor: o stare în care neputinţa fizică poartă cu sine o ceaţă înfocată care ascunde orice imagine clară. Se simţea neputincios să se ridice şi să se ducă de-acolo; buzele-i păreau împietrite; era rece şi tremura din mâini. Dar, în această neputinţă se simţea înconjurat nu de obişnuita negură şi de umbrele care dispăreau întruna, ci de imaginile clare ale trecutului. Trăia iarăşi în linia neîntreruptă a destinului pe care viaţa i-l pregăti cu o lungă aşteptare plină de asprime. Timp de câteva minute, fu prea absorbit de imaginile care-i arătau faptele pe care le observase şi el, observând cât de repede se făcea voia sorţii. Dar, acea claritate mergea către depărtări şi-l făcu să se concentreze asupra ultimei scene petrecute: îşi amintea de Monna Lisa şi de Tessa. Ah! Deci, el era soţul misterios, mai avea o soţie în Via de Bardi. Era vremea să adune resturile pumnalului rupt şi să plece; să plece fără să lase vreo urmă, să-şi ascundă slăbiciunea care părea că era ultimul lucru ce-l va părăsi.

Se aplecă pentru a lua fragmentele de pumnal, după care se întoarse către cartea care stătea deschisă în faţa sa. Era un manuscris gros şi delicat, un volum complet de Pausanias. Lumina lunii căzu asupra volumului, astfel că putea zări literele mari din titlul paginii: *Messenica. KB (în caractere greceşti).* În vremurile de demult, era foarte obişnuit cu Pausanias; dar cu ceva mai mult de oră se uita neajutorat la acea pagină, care nu-i dădea niciun sens, de parcă literele alea ar fi nişte semne negre indescifrabile aşezate pe pereţi. În acea clipă, erau semnele magice cu care putea cuceri lumea. Acea rază de lună care căzu pe litere îi aducea Messenia în faţa sa şi lupta acesteia împotriva opresiunii Spartei. Puse volumul deoparte, dar lumina era prea slabă pentru a mai citi din carte. Nu-i nicio problemă: ştia capitolul pe de rost. Văzu în faţă uciderea cu pietre a trădătorului Aristocrates, omorât de întregul popor, care-l scoase afară din cetate pentru a nu fi îngropat

şi-l agăţă de un stâlp pe care afişase nişte versuri care ziceau cum timpul făcea dreptate celor oprimaţi. Cuvintele se învârteau în jurul lui, provocând nenumărate vibraţii ale memoriei. Uitase că era bătrân; aproape strigă. Lumina reveni, mamă a cunoştinţei şi a fericirii! În acest extaz, buzele lui Baldassarre îşi recuperaseră vechea tărie: începu să-şi caute cartea şi pumnalul spart, după care ieşi afară sub clar de lună.

Era un aer geros şi înţepător, dar Baldassarre nu simţea nicio răceală; simţea doar focul puterii sale conştiente. Se plimbă şi se opri în faţa tuturor locuinţelor deschise aflate pe deal, aruncând o privire înspre domul şi turnurile oraşului, care dormea în bezna munţilor şi a paznicilor toropiţi de somn; înspre licăririle de lumină reflectate în apele râului, înspre valea care dispărea în spatele troienelor de nea, simţindu-se stăpânul lor. Sensul acelui imperiu mintal care apare la toată lumea în momentele clarităţii excepţionale era sporit de acele zile şi nopţi îndelungate în care memoria nu fu altceva decât conştiinţa a ceva ce s-a pierdut. Oraşul acela, care fusese un labirint plictisitor, deveni acum materialul prin care putea să-şi împlinească scopul: mintea sa aruncă o privire înspre treburile cetăţeneşti cu iuţeala unei ipoteze fulgerătoare; era din nou un om care ştia o mulţime de oraşe, a căror viziune era completată de o experienţă îndelungată, şi care simţea plăcerea delicată de a aduna toate lucrurile laolaltă prin mijlocirea limbajului. Nume! Imagini! mintea sa străbătu toată această bogăţie fără a face nicio oprire, asemeni unei persoane care primeşte o moştenire uriaşă. Dar, toată această iuţeală şi agerime oferea conştiinţei lui Baldassarre o singură direcţie, o zeitate întunecată închisă într-o celulă interioară, care părea căzută uitării până în clipa în care i se pregătise jertfa. Şi-n clipa în care apăru primul triumf al puterii sale redobândite, gândurile lui Baldassarre se concentrară asupra lui Tito. Acum, acea viperă şireată n-avea nicio şansă de scăpare; mulţumită acelei dreptăţi luptătoare, acea persoană care nu tremurase niciodată din cauza afecţiunii tandre faţă de altcineva o să aibă simţurile încărcate de lovitura dură a mâniei. Sufletul care n-avea niciun drept primea în sinea-i cel mai mare stăpân al muritorilor: Durerea. Acum, putea căuta fiecare secret al vieţii lui Tito: ştia câteva din secretele sale, iar eşecul pumnalului spart, care părea o frustrare,

putea constitui începutul triumfului său. Fără îndoială că acea furie bruscă aruncase la o parte deznădejdea care-i măcina sufletul. De două ori înainte ca memoria să i se întoarcă parţial suferise consecinţele unei exaltări bruşte: o dată când trebuia să se apere de un câine turbat, şi a doua oară atunci când fusese purtat de valuri şi nevoit să se agaţe de o stâncă pentru a se salva. Dar, dacă lumina o să dispară şi de data aceasta, iar conştiinţa dureroasă a neştiinţei s-ar reîntoarce! De data asta, lumina era mai puternică şi mai statornică, dar ce siguranţă putea avea că înaintea dimineţii ceaţa întunecată nu se putea întoarce? Chiar frica părea unul din începuturile slăbiciunii: se gândea cu teamă că s-ar putea prăbuşi iarăşi din acest extaz care-l păzea de sine însuşi şi care-i dădea toată forţa; şi, după ce căută nervos un loc unde să se întindă, se aşeză în cele din urmă lângă nişte arbuşti de grădină şi adormi.

Când se trezi, era ziuă. În primele clipe, Baldassarre se uită plin de tulburare: era un om cu dublă identitate; care dintre ei se trezi? Acela cu sensibilităţile vagi similare unui moştenitor căzut în dizgraţie sau acela care şi-a recăpătat tăria vieţii? Cu siguranţă că ultimul, din moment ce-şi aduse aminte de toate întâmplările nopţii: cum recunoscuse o pagină din Pausanias, cum îşi amintise nume şi întâmplări, acela care se afla într-o stare de beatitudine asemeni unei menade în glorie care se trezeşte pe vârful muntelui. Luă iarăşi cartea în mână, citi, iar apoi îşi aminti fără să citească. Vedea un nume, apoi imaginile veneau de la sine; vedea menţionarea unei fapte şi o lega de un nume. Acestea erau poveştile unor crime pedepsite, dar şi ale unor vinovăţii care triumfau. Acolo se aflau nişte sanctuare pentru mizerabili cu paşi grăbiţi, a căror pavăză era josnicia, în faţa căreia armele dreptăţii se rupeau deseori. Şi ce era la urma urmei? Dacă josnicia triumfa pretutindeni, însemna că aceasta urma să amestece toate bunătăţile lumii şi chiar fereca porţile iadului, însă nu putea nicicum să triumfe asupra urii pe care ea însăşi o trezeşte. Nicio tortură nu-i păru atât de înfiorătoare ca tortura care trebuie să îndure zâmbetul. Baldassarre simţi forţa indestructibilă a emoţiilor supreme, care nu cunoaşte frica, nu cere niciun motiv, deoarece este ea însăşi un motiv veşnic arzător, punând capăt tuturor dorinţelor. Şi acum în această lumină de dimineaţă, când siguranţa se reîntorsese la el şi când toate mrejele delicate ale colaborării se trezeau la viaţă,

descoperea că sinele său redescoperit nu se depărtă de la el, ci dimpotrivă, îi aducea toate plăcerile date de nădejdea răzbunării.

Până în seara în care l-am văzut intrând în grădinile Rucellai, cu paşi continui, dar precauţi, întrebându-se asupra poziţiei lui Tito şi la circumstanţele acesteia, Baldassarre se gândi cât de greu va mai găsi un prilej în care i-ar mai putea urmări mişcările. Însă, nu dorea să trezească nicio clipă de alarmă în mintea lui Tito: dorea doar să-şi asigure un prilej în care favorurile oarbei sorţi o să-i dea maxima încredere de a-şi duce la bun sfârşit planul, înconjurându-se cu nişte oameni puternici care să i-o asigure. Acolo nu era nicio plată de recompensă şi nicio recunoaştere care să îi aducă folos, de care era atât de însetat sufletul său: mergea acolo pentru a afla tăişul ascuţit al dizgraţiei şi al ruşinii care putea duce la pieirea unui zâmbet egoist; mergea pentru a trimite printre tufişuri şocul dur al mâniei. Era mulţumit să trăiască greu; o să-şi cheltuie banii rămaşi pe cumpărarea unui alt pumnal: foamea şi setea nu sunt la urmei nimic altceva decât o răzbunare. Evita să se adreseze cuiva care-l putea bănui că are o legătură cu Tito, ca nu cumva să provoace o alarmă în mintea tânărului grec, iar acesta să-l oblige să fugă ori să ia nişte măsuri de contraatac sugerate de ingeniozitatea sa. Din acest motiv, nu intrase niciodată în prăvălia lui Nello, deoarece observase că Tito frecventează deseori acest loc, şi se dase la o parte pentru a evita întâlnirea cu Piero di Cosimo. Posibilitatea frustrării oferi o mai mare iscusinţă dorinţei sale de a nu pierde marele prilej pe care-l căutase atâta vreme. Dorinţa sa se manifesta şi pe alte planuri: se temea să nu-şi piardă iarăşi memoria. Nu ştia dacă din cauza agitaţiei provocate de teamă sau din alte motive simţise acest soi de boală mintală, care făcea ca logica şi imaginaţia să piardă capacitatea de a distinge forma lucrurilor. Mai încercase o dată să intre la Palazzo Vecchio şi să meargă înspre Camera de Consiliu, unde se află Tito, însă acea încercare eşuă. Acum, însă, simţi că a sosit prilejul potrivit.

Cap. 39: Dineul din grădinile Rucellai

De-ndată ce intră în frumosul pavilion al grădinii, privirea lui Tito observă printre invitaţii care onorau acest dineu că obiectul de conversaţie al întrunirii era unul politic, deşi era probabil să nu se observe deloc cum puterea partidelor crescuse tot mai mult în această activitate de colaborare. Se credea că bucatele bine preparate şi vinul ales aveau capacitatea de a mări conştiinţa preferinţelor politice, astfel că în inspiraţia relaxării de după dineu oamenii de aici puteau să-şi exprime opiniile cu o precizie aproape inaccesibilă celor cu stomacul gol. Florentinii erau un popor sobru şi frugal, numai că de fiecare dată când oamenii puneau mâna pe bogăţie, se închinau la Madonna della Gozzoviglia[151] şi San Buonvino[152]; iar, familia Rucellai se numără printre puţinele familii care ţineau mese mari şi trăiau splendid. Poate că în această seară nu va fi nicio încercare de discutare a unor teme filosofice înalte, în ciuda obiecţiei bustului lui Platon, care arunca o privire înspre meseni, sau a virtuţilor cardinale pictate în fresca de pe pereţi. Bustul lui Platon fusese obişnuit multă vreme cu nişte convivi de-un soi mai spiritual decât cei aflaţi de faţă, căci fusese adus de la vila lui Lorenzo imediat după moartea acestuia, atunci când întrunirile Academiei Platoniciene se mutară în aceste grădini. Mai ales în ziua de 13 noiembrie, când se celebra aniversarea morţii lui Platon, acest bust se uita cu bucurie la cununile de laur de pe frunţile companiei pestriţe de cărturari şi filosofi, care se întâlneau acolo pentru a mânca şi a bea cu cumpătare, discutând şi admirând, probabil cu mai puţină cumpătare, doctrinele marelui lor maestru; la Pico della Mirandola, cândva un tânăr geniu quijotic cu plete lungi, furios pe limitele date de

---

151 Madona reverenţei (it)
152 Sfântul vinului bun (it)

propriile sale puteri şi care atrase furia Romei prin tezele sale nu tocmai ortodoxe (altminteri un discipol umil mânat de pasiunea mistuitoare pentru perfecţiunea interioară, ajungând să descopere că-i mai furios pe univers decât pe inteligenţa sa); la inocentul şi sârguinciosul Marsilio Ficino, care căutase încă de tânăr să fie considerat un filosof platonician şi se hrănise cu platonismul şi toate fazele sale până cântă mintea-i deveni un pic prea cărnoasă din cauza acestei diete exclusiviste; la Angelo Poliziano, marele geniu literar al epocii, poetul înnăscut şi cărturarul care nu te plictisea niciodată, prin frazele pline de sânge care încă mai trăiesc; sau, dacă mergi puţin mai în spate, la Leon Battista Alberti, nobilul senior care trăise atunci când cei trei cărturari erau încă foarte tineri, având o personalitate mai măreaţă decât a lor, o minte robustă şi universală, teoretică şi practică în acelaşi timp, de artist, savant, inventator şi poet… şi la alte nume ale unor muncitori sârguincioşi care nu sunt notaţi în fiecare zi atunci când întoarcem pagina pentru a-i citi, dar ale căror opere formează o parte, deşi nerecunoscută, a moştenirii noastre, asemeni altor plugari și secerători ai generațiilor trecute.

Bernardo Rucellai era un om care ocupa o poziţie distinsă în acea Academie încă din clipa în care devenise găzduitorul şi patronul ei. Era încă în floarea vârstei, deşi avea nu mai puţin de 44 ani şi o înfăţişare înfumurată, dar precaută şi demnă, conştient de fascinaţia latinităţii pure, dar, aşa cum zice Erasmus, incapabil să vorbească latina; nu putea scoate nicio vorbă latinească din fălcile sale teutonice. Acesta-l întâmpină pe Tito cu mai multe complimente decât de obicei şi-l aşeză între Lorenzo Tornabuoni şi Giannozzo Pucci, cei mai tineri membri ai partidului Mediceu. Desigur, discuţia lor era cea mai spirituală din lume, în vreme ce vasul grosolan cu apă se plimba de jur-mprejur, pentru ca mesenii să-și poată spăla mâinile, iar inelele care străluceau sub degetele albe de lângă lumânările erau puse la o parte; acolo se mai afla o pânză proaspătă de damasc alb venită tocmai din Franţa. Tonul remarcilor era foarte des întâlnit în acele vremi. Unii se întrebau cum ar fi gândi vechiul florentin al lui Dante dacă acesta ar reveni la viaţă sub această centură de pânză şi agrafă de os şi dac-ar putea zări furculiţele aurii de pe masă. Şi toată lumea fu de acord că obiceiurile viitorului ar fi la fel de surprinzătoare pentru strămoşi,

dacă acestea le-ar şti. Şi-n vreme ce furculiţele de argint se jucau cu apetiturile delicate care introduseră mai multă seriozitate la dineu, ca pateurile de ficat, făcute până în momentul în care ajungeau la punctul în care să se topească în gură; era timp suficient pentru a admira măiestria vaselor poleite cu argint ale serviciului de bucătărie şi a spune, ca de obicei, câte ceva despre vasul argintiu pentru confetti, o capodoperă de-a lui Antonio Pollaiuolo, pe care patronajul papal îl ademenise să părăsească Florenţa natală pentru mai atrăgătoarea Romă.

— Ah, mi-amintesc, zise Niccolò Ridolfi, un bărbat de vârstă medie, cu acel aer neglijent al manierei care aparent nu-ţi spunea nimic, dar care de fapt fu rezultatul unei conştiinţe îndelungate a poziţiei de comandant, îmi amintesc că Antonio al nostru s-a enervat foarte tare când lustruia şi poleia aceste lucruri de metal, şi picta foarte furios deoarece zicea că artistul care-şi pune opera în aur şi argint îşi pune mintea într-un vas de gătit.

— Şi nu-i chiar aşa de neplăcut să fii o adevărată prevestire de-a lui Antonio, zise Giannozzo Pucci. Dacă mai continuă războiul ăsta drăguţ cu Pisa, iar revolta se-ntinde un pic şi asupra altor oraşe, s-ar putea să plece de-aici nu numai vasele astea de argint; mă-ndoiesc că sfinţii de argint ai lui Antonio o să dispară din ochii credincioşilor cu scopul de a fi veneraţi mai pios sub formă de monede.

— Fratele ne pregăteşte pentru asta, deja, zise Tornabuoni. Zice oamenilor că Dumnezeu n-o să aibă crucifixe de argint şi stomacuri goale; că Biserica este cel mai bine împodobită cu nestematele înţelepciunii şi aurul fin al dragostei frăţeşti.

— O doctrină foarte folositoare pentru finanţele de război, cum numai un condotier ar putea afla, zise Bernardo Rucellai cu răceală. Dar, politica vine după confetti, Lorenzo, atunci când o să bem vin suficient pentru a le spăla; bucatele-s prea solide pentru a fi fierte şi fripte.

— Da, într-adevăr, zise Niccolò Ridolfi; Luigi Pulci al nostru ar fi zis c-acest ied delicat trebuie pus la fiert şi mâncat c-o minte imparţială. Îmi amintesc de o zi la Careggi, când Luigi se afla în plină vână spirituală, zicând continuu că nimic nu perverteşte mai tare gura

decât opiniile. *Părerea,* aşa zicea el, *corupe saliva: de-aia iau oamenii piper. Scepticismul este singura filosofie care nu-ţi aduce niciun gust.* Ba nu, zicea sărmanul Lorenzo de Medici, trebuie să fii afară, Luigi. Aici se află un sceptic convins, Matteo Franco, şi vrea nişte sosuri mai iuţi ca oricare dintre noi. *Datorită faptului că are o părere foarte bună despre el însuşi,* zise scânteietorul Luigi, care-i oul la baza căruia se află toate părerile. *El îi sceptic? Crede în nemurirea versurilor sale. Îi un logician tot aşa de bun ca predicatorul ăla care descrise podeaua prăpastiei fără fund.* Sărmanul Luigi! Mintea lui era aşa de ascuţită ca oţelul cel mai dur ce nu poate atinge niciun lucru fără să taie ceva.

— Şi era o fiinţă cu inimă nobilă, zise Giannozzo Pucci. Mi se pare că vorbele sale erau nişte simple baloane de săpun. Ce ditirambi scotea despre mâncare şi băutură! Şi era atât de cumpătat ca un fluture.

Vorbirea colocvială şi bucatele solide nu erau deloc pe punctul de a se încheia, căci imediat după friptură şi carne fiartă veneau claponul şi jocurile, iar apoi gloria încoronată a mesei bine preparate, constituită de un fazan gătit după reţeta lui Apicius despre prepararea potârnichilor, adică gătită fără a i se jumuli penele, aşa cum recomanda marea autoritate în gătit. Dimpotrivă, pasărea era aranjată în aşa fel încât să semene cât mai mult posibil cu un cocoş viu în repaus. Mare era iscusinţa de care trebuia să dea dovadă servitorul confidenţial, asemeni unui sculptor, trebuind astfel să pună pe spate pasărea clasică, dar lipsită de gust, şi să scoată la iveală pieptul jumulit din care trebuia să scoată câte o filă delicată şi s-o ofere companiei onorabile, dacă nu cumva acolo se-afla o minte suficient de independentă care să refuze acea grosolănie scumpă şi să prefere digestia vulgară a claponului. Însă, cu greu se putea găsi cineva aşa de deştept. Tito cită din Horaţiu şi-mpărţi fila în mici bucăţi pe farfuria sa; Bernardo Rucellai făcu o observaţie savantă asupra preţului antic al ouălor de fazan, dar nu prea mânca din porţia sa, iar Niccolò Ridolfi se afla cu furculiţa-n gură chiar în clipa în care spuse o poveste favorită de-a lui Luigi Pulci, despre un om din Siena care, vrând să dea o petrecere splendidă cu cheltuieli moderate, cumpără o gâscă sălbatică, taie ciocul şi labele cu pieliţă, după care o fierse cu penele, pentru a trece drept făzăniţă. De fapt, se mâncase foarte puţin fazan; dar era o mare

încântare să stai la masa în care fazanul era servit într-o manieră remarcabilă şi să ştii c-astfel de capricii nu se pot găsi decât la aceia care mâncau alături de oamenii cei mai bogaţi. Şi era o mare nesăbuinţă să vorbeşti subtil despre carnea de fazan sau despre orice altă instituţie venerabilă, pe vremea când Fra Girolamo predica o doctrină subversivă care sublinia că datoria bogaţilor nu se rezuma la luxul făcut pe seama săracilor.

Între timp, în obscuritatea rece care înconjura centrul de căldură, lumină şi parfumuri savuroase, persoana singuratică şi dezmoştenită se plimba în cercuri care se închideau gradual. Se opri lângă copaci, cătând înspre ferestre, care ofereau nişte imagini strălucitoare ce puneau capăt beznei. Putea auzi hohotele de râs, îl putea zări pe Tito cum gesticulează cu o graţie bine măsurată, auzindu-i vocea care se amesteca în cadrul confuziei jucăuşe provocate de vorbele întrerupte. Mintea lui Baldassarre era foarte încordată. Se pregăti pentru momentul în care putea găsi clipa potrivită de a-şi face intrarea în strălucita companie; văzu o satisfacţie sălbatică în ochii lui Tito care priveau cu o uşurinţă galantă, părând să se pregătească pentru torturarea efectivă a victimei inconştiente. Dar, oamenii care stăteau pe lângă lumânările agăţătoare şi cupele înspumate n-aveau nimic din acea faţă pală şi feroce care se uita la ei de-afară. Lumina poate fi o cortină tot aşa de bună ca întunericul. Conversaţia prinse tot mai multă vioiciune pe măsură ce deveni din ce în ce mai lipsită de subiect şi mai trivială. Ideea cetăţeniei era puternic insuflată în minţile oamenilor de atunci, chiar şi în cele mai indiferente. Ce zicea stăpânul tuturor, Fra Girolamo, era lucrul asupra căruia se concentrau toate gândurile celor de la masă, aşa că înainte de a se termina peştele înăbuşit şi de a se aduce dulciurile favorite, numele călugărului era principalul subiect al conversaţiei. În ciuda interdicţiei formulate de Rucellai, se discuta iarăşi despre politică. La început, când servitorii erau încă prezenţi, nu erau decât nişte simple bârfe: ce se petrecuse la Palat în prima zi a alegerilor pentru Marele Consiliu; cum era temperamentul arzător şi dominant al lui Francesco Vallori, de parcă acesta ar avea putinţa de-a face totul după bunul plac pe baza dreptului dat de virtutea sa austeră, cum era clar pentru toată lumea că discursurile lui Soderini în favoarea Marelui Consiliu şi predicile

Fratelui erau croite pe aceeași pânză.

— Părerea mea este, zise Niccolò Ridolfi, că Fratele are – un cap mai mare pentru treburile publice decât Soderini sau oricare alt Piagnone: poţi spune mai degrabă că Soderini-i gura lui decât că el îi gura lui Soderini.

— Ba nu, Niccolò; aicea nu-s de acord, zise Bernardo Rucellai. Fratele are o minte ascuţită și vede tot ceea ce-i servește scopului său, dar nu-i deloc imposibil ca Pagolantonio Soderini, care o mare experienţă în afaceri și a studiat mai ales Consiliul Veneţian, să aibă mai multe idei decât un călugăr asupra unui astfel de subiect. Nu, nu, Soderini ţine tunul; deși, garantez asta, Fra Girolamo aduce pulberea și aruncă proiectilele. El îi stăpânul poporului și poporu' i stăpânul nostru. Ecco!

— Bine, zise Lorenzo Tornabuoni în clipa în care cameră se goli de slugi și nu mai era nimic altceva de adus în afara vinului, chiar dacă Soderini-i înzestrat sau nu, datorăm mult Fratelui amnistia generală care a venit deodată cu propunerea Consiliului. Puteam face asta fără frica de Dumnezeu și reforma morală trecută prin majoritatea boabelor negre; dar, acea propunere excelentă, ca șefii Medicei să poată avea capetele așezate confortabil pe umeri și ca să nu fim obligaţi să ne vindem proprietăţile drept amendă, are aprobarea mea, și cred că nimic altceva în afară de prezenţa Fratelui nu o-ar fi putut da nouă. Și poţi observa ușor cum Fra Girolamo-i tare ca stânca atunci când vine de promovarea păcii. Am avut o discuţie cu dânsul.

Din celălalt capăt al mesei se auzi un murmur de surpriză și curiozitate, dar Bernardo Rucellai se rezema la a da din cap, de parcă știa ce urma să zică Tornabuoni și dorea ca acesta să continue.

— Da, continuă Tornabuoni, am avut favoarea unui interviu cu Fratele în propria lui chilie care, lasă-mă să-ţi spun, nu e o favoare comună, căci am motive să cred că până și Francesco Vallori îl vede foarte rar în persoană. De altfel, cred c-a dorit să mă vadă atâta deoarece nu eram deja un adept gata să-l urmeze în toate privinţele, ci unul care trebuie convertit. Din partea mea, cred c-atitudinea cea mai sigură și mai înţeleaptă pentru noi, Mediceii, este să ne folosim forţa în slujba partidului Fratelui. Suntem suficient de puternici să ne facem un

cap în slujba noastră; şi dacă Fratele şi partidul popular ar fi supăraţi, oricine m-aude ştie foarte bine ce alt partid ocupă poziţiile cele mai înalte în clipa de faţă: Nerli, Alberti, Pazzi şi restul, *Arrabbiati* (aşa cum îi botezase careva într-o zi) care în loc să ne acorde amnistie, ar vrea mai degrabă să ne sfâşie gâtlejurile ca nişte câini nebuni şi n-ar fi mulţumiţi până nu ne-ar exila pe jumătate dintre noi.

Se auzeau interjecţii puternice la această ultimă frază a lui Tornabuoni, care se opri o clipă şi aruncă o privire în jur.

— O disimulare înţeleaptă este singura cale demnă de urmat pentru oamenii cumpătaţi şi raţionali în astfel de vremuri violente. Mi-e greu să spun acestei companii care sunt adevăratele mele simpatii politice: nu-s singurul om de aici care are legături puternice cu familia exilată; dar, în afară de aceste legături, sunt de acord cu prietenii mai experimentaţi, care-mi permit să vorbesc pentru ei în prezenţa lor, în aşa fel încât singura cale durabilă şi paşnică pentru îmbunătăţirea lucrurilor din Florenţa este dominaţia unui oarecare interes de familie. Această teorie a Fratelui despre guvernul popular, în care fiecare om să contribuie la binele obştesc şi să nu aibă niciun nume de partid, este o teorie care s-ar potrivi pentru ceva insuliţă găsită de Cristofor Columb, dar n-ar merge deloc bine pentru vechea şi bătăioasa Florenţă. Schimbarea trebuie să vină în curând, aşa că trebuie s-avem răbdare şi prudenţă pentru a întoarce schimbarea în favoarea noastră. Între timp, cel mai bun lucru pe care-l putem face este să lăsăm steagul Fratelui să zboare, căci oricare alt steag care-ar atârna asupra cetăţii o să fie pentru noi un steag negru.

— E adevărat, zise Niccolò Ridolfi într-o manieră scurtă, concluzivă. Ce zici e adevărat, Lorenzo. Din partea mea, sunt prea bătrân ca să pot crede că-mi pot schimba penele. Cu siguranţă sunt câţiva, ca al nostru Bernardo del Nero, care n-o să poată fi convinşi să cumpere spada altora. Dar, mai putem minţi ca nişte câini bătrâni adormiţi şi-i destul de clar că lătratul nu mai are niciun sens acuma. Cât despre această petrecere cu cântări de psalmi, care n-ar vota decât pentru slava lui Dumnezeu şi care vrea să ne facă să credem că ne-am putea iubi unii pe alţii, vorbind despre viciu de parc-acesta ar putea fi strivit cu mătura celor Opt Magnifici, ziua ei n-o să fie prea lungă. După toată pălăvrăgeala cărturărească, nu-s decât două moduri de

guvernare: unul în care oamenii-şi arată dinţii unii altora şi unul în care oamenii-şi scot limba şi ling picioarele celor mai puternici. Mâine o să aibă loc voturile finale pentru Marele Consiliu (asta-i destul de sigur) şi o să creadă c-au găsit un nou plan de guvernare; da-s la fel de sigur că planul lor o să se termine ca oricare altul, în răgete sau în linguşeli, pe cât-s de sigur că sub fiecare lucco se ascunde piele omenească. Asta-i maniera în care văd eu lucrurile ca om simplu. Nu cred c-au altceva de făcut pentru a deveni nişte oameni de familie în afară de a căuta pe alţii care să depindă de constanţa lor şi în lipirea de culori, de a pleca la vânătoare cu puşca bine încărcată pentru a putea prinde motivele din aer, ca doctorii-n drept. Vă spun sincer că, în calitate de cap al familiei, ar trebui să fiu fidel rudelor mele şi n-am nevoie de nicio pată de cerneală dată de motivele politice care să-mi spună ce-i adevărat şi ce-i fals. Prietenul meu, Bernardo Rucellai, e un om al motivelor, asta o ştiu, şi n-am nicio obiecţie în faţa aceluia care găseşte nişte motive bine întemeiate, care să nu-mi amestece acţiunile de om de familie care are credinţă în faptul de a păstra legăturile.

— Dac-ăsta-i un apel la mine, Niccolò, zise Bernardo Rucellai c-o demnitate formală, într-un contrast evident cu maniera galantă şi compătimitoare a lui Ridolfi, o s-am oportunitatea de a spune că în timp ce dorinţele sunt parţial determinate de relaţii personale lungi şi stabile, nu pot să intru în orice schemă pozitivă cu persoane a căror acţiuni nu le pot controla. Personal, aş fi mulţumit de o restaurare a vechii ordini a lucrurilor; dar cu anumite modificări. Cu modificări importante. Şi până la un punct, aş vrea să-mi declar rivalitatea cu Lorenzo Tornabuoni, deoarece cea mai bună decizie pe care o pot lua prietenii noştri este aceea de a ceda interesul personal în favoarea partidului popular. Cât despre mine, nu o să fiu de acord cu nicio disimulare şi nici nu văd în clipa de faţă partidul sau schema care-mi slujeşte în totalitate scopurilor mele. În toate astea-i cruzime şi confuzie de idei, şi-ntre cei douăzeci de oameni care sunt colegi în această criză, nu există niciunul cu care să mă aflu într-un dezacord total.

Niccolò Ridolfi dădu din umeri şi lăsă locul altuia care să conducă balul. De-ndată ce venea tot mai mult vin, conversaţia deveni din ce în ce mai sinceră şi mai elegantă, iar dorinţa multora de a fi

vorbitorul principal provoca o rupere a grupului în mai multe grupuleţe de două sau trei persoane. Acest rezultat fusese prevăzut de Lorenzo Tornabuoni şi Giannozzo Pucci, care fuseseră printre primii care se dăduseră la o parte din calea conversaţiei generale şi intraseră într-o conversaţie specială cu Tito, care stătea lângă ei; treptat, îşi puseră la o parte scaunele şi se întoarseră cu spatele către masă şi către vin.

— Cu adevărat, Melema, zise Tornabuoni în clipa aceea, punându-şi mâna care servea de înhămat pe piciorul grecului şi mângâindu-i şoldul, nu ştiu pe nimeni din Florenţa care să slujească partidul nostru mai bine ca tine. Ştii bine ce-s majoritatea prietenilor noştri: oameni care nu pot să-şi ascundă prejudecăţile, aşa cum niciun câine nu-şi poate ascunde tonul natural al lătratului său, sau nişte persoane ale căror preferinţe politice sunt aşa de notorii, încât constituie totdeauna obiecte de suspiciune. Giannozzo de aici şi eu (ca să mă flatez puţin) suntem capabili să punem capăt acestor suspiciuni; avem acea putere a negocierii şi a fineţei, fără de care orice om cultivat şi raţional (dacă nu are niciun privilegiu) se află într-un adevărat dezavantaj în comparaţia cu un bour sau cu un sălbatic. Dar, în afară de mine, nu ştiu pe altcineva cu care să mă pot plia pentru a avea discreţia necesară.

— Da, zise Giannozzo Pucci, punând mâna pe umărul lui Tito, adevărul este, Tito mi-o că ne poţi ajuta mai bine decât însuşi Ulise, căci sunt convins că Ulise se făcea deseori neplăcut. Ca să conduci oamenii trebuie să ai o minte ascuţită într-o teacă de catifea. Şi nu se află niciun suflet în Florenţa care să poată duce la bun sfârşit o asemenea afacere cum este călătoria la Roma (de exemplu) cu siguranţa de care-ai dat tu dovadă. Asta-i erudiţia ta, care-o să fie totdeauna un nou pretext pentru astfel de călătorii; şi ce ai mai bun e talentul, care-i mai greu de manevrat decât erudiţia. Niccolò Macchiavelli ar fi putut face ceva pentru noi dac-ar fi fost de partea noastră, dar cu greu ar fi făcut-o mai bine. Îi prea lovit de noţiuni şi n-are puterea ta de fascinaţie. Asta-i cel mai rău la el. Şi-a pierdut marea şansă a vieţii, iar tu tocmai ai primit-o.

— Da, zise Tornabuoni micşorându-şi tonul vocii într-o manieră specifică, trebuie să joci bine, Melema, şi viitoru-ţi aparţine. Căci

Medici, poţi să te ţii după ei, o să aibă un picior la Roma şi altul la Florenţa, și nu-i departe vremea în care o să fie capabili să ofere o carieră mai bună adepţilor săi, chiar mai capabili decât în vremurile de demult. De ce să nu dai ordine într-o bună zi? La capătul drumului se află o pălărie de cardinal și n-o să fii primul grec care poartă un astfel de ornament.

Tito râse galant. Era prea iscusit pentru a nu măsura complimentele exagerate ale lui Tornabuoni, care totuşi îi dădură un aer de satisfacţie.

— Articulaţiile nu-s încă aşa de ţepene, zise Tito, încât să fiu indus să fug pentru un astfel de mare premiu. Cred că venitul unei mănăstiri sau două în commendam fără necazul de a-mi rade capul mi-ar da o satisfacţie mai mare în prezent.

— Nu glumesc, zise Tornabuoni cu o galanterie gravă, cred că un cărturar o să fie totdeauna bun pentru a da ordine. Dar o să vorbim despre asta altă dată. Unul din subiectele care mi-au trecut acuma prin minte se referă la cum să câştigi încrederea oamenilor care atârnă la San Marco; asta-i ceea ce trebuie să fac eu cu Giannozzo, dar tu poţi să mergi mai departe decât noi, deoarece eşti mai puţin urmărit. În felul ăsta, poţi să ai o cunoaştere clară a faptelor şi poţi să-ţi faci un paravan mai îngust pentru a mijloci de partea noastră. Desigur, nu se poate face nimic înainte de a pleca la Roma, deoarece această mică afacere dintre nobilii francezi şi Piero de Medici trebuie realizată imediat. Mă refer atunci când o să te întorci, nu trebuie să zic nimic mai mult. Cred că poţi să te faci animalul de vot al lui San Marco, dacă vrei, dar cred că eşti suficient de deştept pentru a-ţi da seama că o disimulare efectivă nu trebuie făcută niciodată cu moderaţie.

— Dacă n-ar fi necesară o adeziune la partidul popular pentru a-ţi garanta siguranţa de agent al partidului nostru, Tito mi-o zise Giannozzo Pucci, care vorbea într-o manieră mai frăţească şi mai puţin pretenţioasă decât Tornabuoni, aş fi vrut ca talentul său să fie folosit în alt mod, care ţi s-ar potrivi mai bine. Dar, acum trebuie să căutăm un om dintre noi care să poată oferi putinţa de a câştiga încrederea crunţilor noştri duşmani, Arrabbiati; trebuie să ştim mai multe despre mişcările lor decât despre cele din partidul Fratelui, care-s suficient de tari pentru a juca peste bord. Totuşi, o să fie o treabă dificilă pentru

tine, datorită relaţiilor tale un pic prea strânse cu Medici şi a rudeniei pe care o are nevasta-ta cu Bernardo del Nero. Trebuie să găsim un om care n-are nişte legături atât de distinse şi care încă n-a trecut de nicio parte.

Tito-şi dădu automat părul pe spate, în stilu-i caracteristic, aruncând o privire directă înspre Pucci cu un zâmbet abia perceptibil.

— Nu trebuie să mai cauţi pe altcineva, zise Tito ferm. Pot să conduc toată afacerea cu uşurinţă. Mă angajez să devin confidentul special al capului grosolan Dolfo Spini şi să ştiu de proiectele lui chiar înainte să le ştie el însuşi.

Tito vorbi cu atâta încredere în propriile sale puteri, încât se lăsă cuprins de o exaltare bruscă, văzând cum se deschide o nouă cărare înaintea lui, care putea să-i ofere mai multe satisfacţii decât s-ar fi aşteptat. Până acum, văzuse succesul doar sub forma favorurilor, dar noua rază de lumină pe care o zărise în această propunere îi arăta un nou chip al puterii: al unei puteri care-l făcea să-şi cultive talentul fără ajutorul capacităţilor tradiţionale şi fără a mai fi nevoie de vreo credinţă. Fiecare partid se gândea la el ca la o unealtă de care depindea totul. Poziţia sa de străin, indiferenţa faţă de prejudecăţile oamenilor în jurul cărora se mişca, se transformaseră în nişte avantaje. Grecul deveni conştient de atuurile sale în partida în care trebuia să joace. Şi toate motivele care-l puteau face să se dea înapoi de la această înşelătorie întreită ce apărea în faţa lui ca un joc ispititor, fuseseră înăbuşite de falsităţile succesive ale vieţii. Vieţile noastre îşi fac o tradiţie morală din propriul nostru individualism, aşa cum viaţa omenirii îşi face o tradiţie morală prin rasă, astfel că deseori faptele noastre nobile constituie un motiv pentru a avea totdeauna un comportament nobil[153]. Dar, Tito simţi tocmai efectul contrar al unei astfel de tradiţii: n-avea nicio amintire a câştigului de sine şi a devotamentului exemplar care să-i ofere imaginea propriei sale căderi.

Întreitul colocviu continuă discuţiile c-un spirit tot mai arzător până în clipa în care fuseseră întrerupte de o chemare venită de la

---

[153] Influenţa filosofiei darwinismului social (Herbert Spenser), utilitarismului lui Mill şi eticii pozitiviste a lui Comte

masă. Poate că această mişcare veni din rândul ascultătorilor, cărora le era frică de posibila oboseală a vorbitorilor. La toate întâlnirile se căzuse de acord să se respecte o anume sobrietate, astfel că Rucellai tocmai ordonase noi ulcele de Montepulciano.

— Câţi menestreli se află printre noi? zise Bernardo, atunci când toată compania se adună în jurul mesei. Melema, cred că tu eşti şeful; Matteo o să-ţi dea lăuta.

— Ah, da! zise Giannozzo Pucci, condu ultimul cor din *Orfeu* al lui Poliziano, unde afli o măsură excelentă şi noi o să cădem în:

Ciascun segua, o, Bacco, o, te:

Bacco, Bacco, evoé, evoé!154

Slujitorul puse lăuta în mâinile lui Tito şi-i zise ceva în şoaptă stăpânului său. Urmă apoi o întrebare în surdină şi un răspuns între ele, în timp ce Tito atingea lăuta cântând melodia corului, astfel că se produse o confuzie între vorbe şi murmurele muzicale de la masă. Bernardo Rucellai zise *Aşteaptă o clipă, Melema,* însă grecul n-auzea vorbele lui, deoarece stătea lângă Pucci şi-i cânta încetişor frazele din corul Menadelor. Nu-şi dădu seama de nimic până în clipa în care zgomotul de la masă încetă brusc, iar sunetul vocii sale, cu notele grave de triumf *Evoé, evoé* răsună într-o izolare sâcâitoare. Era un moment straniu. Baldassarre se mişcă în jurul mesei până ajunse în partea opusă locului unde sta Tito, iar de-ndată ce încetă zgomotul, se puteau zări vreme de o clipă ochii întunecaţi şi feroci ai lui Baldassarre aţintiţi asupra zâmbetului scânteietor, inconştient, al lui Tito, chiar în clipa în care sunetele grave ale triumfului puseră pecetea liniştii pe buzele sale. Tito se uită împrejur cu o licărire subtilă, iar buzele-i deveniseră pale, părând mult mai mişcat decât Giannozzo Pucci, care aruncă o privire împrejur exact în aceeaşi clipă, şi decât toţi ceilalţi de la masă. Faţa palidă şi plină de riduri cu privirea de ură în ochi părea o vedenie teribilă în mijlocul acelei uşurinţe şi eleganţe luminate de lumânările de ceară. Totuşi, Tito-şi recăpătă stăpânirea de sine.

— Un bătrân nebun; arată ca unul din ăia; e nebun!

Acesta era gândul instantaneu care-i aducea un oarecare curaj,

---

154 Lasă-mă să te urmez, o, Bacchus/ Fii slăvit, slăvit, Bacchus (it)

căci nu putea emite o altă ipoteză asupra schimbării interioare a lui Baldassarre din momentul în care se întâlniseră ultima oară. Lăsă ochii să-i cadă și puse lăuta pe masă cu o ușurință aparentă, însă degetele atinseră cu greutate gâtul lăutei în timp ce căută să-și aranjeze capul și privirea pentru a avea un aer suficient ca să adreseze o întrebare tăcută înspre Bernardo Rucellai, care zise în momentul acela:

— Bunule om, ce treabă ai? Ce declarație importantă ai de făcut?

— Messer Bernardo Rucellai, aș vrea să știți în ce fel de companie vă aflați tu și prietenii tăi onorabili. În rândurile voastre se află un trădător.

Se declanșă o alarmă generală. Toți cei de față, cu excepția lui Tito, se gândeau la pericole politice și nu la insulte private. Baldassarre începu să vorbească de parc-ar fi sigur de ceea ce trebuia să spună; dar, în ciuda pregătirilor îndelungate pentru acest moment, se simțea tremurul încântării atotstăpânitoare din vocea sa. Pasiunea îl subjugase. Merse mai departe, dar nu zise ceea ce trebuia să zică. De-ndată ce-și fixă ochii-nspre Tito, vorbele pasionate erau ca niște șoapte-n vânt; arătau premeditarea.

— Aicea se află un om care-i un ticălos, un mincinos, un hoț. Am fost un tată pentru dânsul.

L-am scos din sărăcie atunci când era copil. L-am crescut, l-am îngrijit, l-am învățat, l-am făcut un cărturar. Capul îmi atârnă greu de parc-ar fi o pernă. Și el m-a lăsat în robie, a vândut podoabele care erau ale mele și când m-am întors, m-a renegat.

Ultimele cuvinte fuseseră rostite cu o agitație aproape convulsivă, iar Baldassarre se opri tremurător. Toate privirile erau întoarse spre Tito, care se uită acum fix la Baldassarre. Era un moment de disperare care-i înăbușise toate simțirile, cu excepția determinării de a risca orice doar de dragul de a scăpa. Și primise încrederea din agitația de care fu zdruncinat Baldassarre. Renunță să ciupească gâtul lăutei și-și băgă degetele în centură, în timp ce buzele începură să primească o curbare subtilă. Nu făcuse încă un act de cruzime monstruoasă care să provoace plânsul nici măcar vreunui animal mărunt, dar în acel moment se simțea capabil taie beregata unui copilaș zâmbitor doar de dragul propriei sale siguranțe.

— Ce-nseamnă asta, Melema? zise Bernardo Rucellai, într-un ton de surpriză precaută. La fel ca restul grupului, şi el se simţi uşurat că ţelul acuzaţiei nu era unul politic.

— Messer Bernardo, zise Tito, cred că omu' ăsta-i nebun. Nu l-am recunoscut prima oară când m-am întâlnit cu el la Florenţa, dar acuma ştiu că-i sluga care m-a însoţit vreme de atâţia ani în Grecia pe mine şi pe tatăl meu, şi că a fost dat afară datorită unui comportament neadecvat. Îl cheamă Jacopo di Nota. Chiar şi atunci am crezut că nu-i cu mintea întreagă, pentru că, făr' de niciun motiv, a prins o ură ciudată asupra mea; şi-acuma-s convins că lucrează sub ceva manie care-l face să-şi uite identitatea. A căutat să mă omoare de când a fost la Florenţa; şi-s tot timpul în pericol când mă aflu lângă el. Da i un obiect mai degrabă demn de milă decât de indignare. Cu siguranţă că taică-meu îi mort. Aveţi numai cuvintele mele, dar vă las să judecaţi cât îi de probabil ca un om învăţat şi intelectual să se preumble prin tot felul de colţuri întunecoase în ultima lună pentru ca să m-omoare; sau cât îi de probabil ca, dac-acest om îi taică-meu, s-am motive să-l reneg. Povestea despre cum am fost salvat de la cerşetorie este-o vedenie a unei minţi bolnave. Dar, o să am o adevărată satisfacţie dac-o să-l rugaţi să-şi dovedească identitatea, dacă nu cumva vreo persoană răuvoitoare o s-aleagă să creadă acest reproş nebunesc adresat mie.

Tito simţi din ce în ce mai multă încredere după ce rosti aceste vorbe; minciuna nu era atât de dificilă din clipa în care a fost începută; cum cuvintele curgeau mai uşor de pe buzele sale, acestea-i ofereau o putere similară celei pe care omul o simte atunci când muşchii i se contractă neîntrerupt. Astfel, căpătase suficientă tărie pentru a face faţă provocării dovezilor.

Baldassarre, în timp ce se plimbase prin grădină, iar apoi aşteptase în anticamera pavilionului împreună cu servitorii, căuta o cale de a-şi dovedi identitatea şi apoi nelegiuirea lui Tito, încercând să-şi aducă aminte descrierea şi istoria bijuteriilor, şi să se asigure de toate zvâcnirile mintale care să demonstreze erudiţia şi călătoriile lui. Poate că noua izbucnire de furie se datora zvâcnirilor mintale pe care le simţi în momentul în care auzi cum minciuna lui Tito aduse un nou efect asupra sa: o răceală care părea să-l înconjoare din toate părţile, astfel că ultimele cuvinte păreau înecate în bătaia clopotelor. Gândirea

lăsă locul unei temeri înnegurate, de parcă întregul pământ era pe cale să se cutremure. Fiecare din cameră se uitau unul către altul în clipa în care Tito-şi încheie discursul, văzând cum ochii care cătară cu atâta intensitate feroce cu câteva clipe în urmă fură cuprinşi de o teamă vagă. Se prinse de spatele scaunului şi nu scoase niciun cuvânt. Cu greu mai putea exista o altă dovadă în favoarea vorbelor lui Tito.

— Cu siguranţă c-am mai văzut undeva omu' ăsta, zise Tornabuoni.

— Sigur l-ai văzut, zise Tito grăbit pe un ton grav. Este prizonierul care m-a prins de mână pe treptele Domului. Nu l-am recunoscut atuncea; acum arată aproape aşa cum era de obicei, doar că are negreşit un aer de imbecilitate nebunească.

— N-am niciun dubiu asupra vorbelor tale, Melema, zise Bernardo Rucellai cu o sobrietate precaută, dar ai cerut ceva dovezi asupra lor. Apoi, întorcându-se către Baldassarre, grăi: Dacă eşti persoana cine spui, fără-ndoială c-ar trebui să ne dai o descriere a bijuteriilor care-au fost în proprietatea ta. Eu însumi am cumpărat bijuterii de la Tito, cred că inelele alea mari din colecţia lui. Una dintre ele este un sardonix delicat, gravat cu o istorisire din Homer. Dacă eşti, aşa cum susţii, un cărturar şi adevăratul proprietar al inelului, o să ne spui fără-ndoială din ce pasaj al lui Homer este luată istorisirea. Accepţi testul ăsta, Melema? Sau n-ai nimic altceva pentru a retracta validitatea lui? Jacopo de care vorbeşti era şi el cărturar?

Era o criză înspăimântătoare pentru Tito. Dacă zicea Da, mintea sa iscusită-i zicea c-o să pună în discuţie credibilitatea poveştii; dacă zicea Nu, risca totul pe nesiguranţa calităţii de imbecilitate a lui Baldassarre. Dar, nu avu loc nicio pauză notabilă până zise:

— Nu. Accept testul.

Se aşternu o tăcere moartă în timp ce Rucellai se duse în tainiţa unde se aflau cărţile şi se întoarse cu un delicat Homer florentin în mână. Când fu chemat, Baldassarre îşi întoarse capul către vorbitor, iar Rucellai înţelese c-a priceput. Dar, continua să repete ce zise mai devreme, ca nu cumva să se întâmple o neregulă la test.

— Inelul pe care-l posed, zise, este un sardonix delicat, gravat cu un subiect din Homer. Nu se află altul care să-l înlocuiască în colecţia

lui Messer Tito. Poţi să-mi spui din ce pasaj de Homer e luat? Stai aici, adăugă, punând cartea pe masă, aşezând-o chiar lângă scaunul de lângă el.

Baldassarre îşi reveni din frica şi confuzia provocate de senzaţia răcelii usturătoare şi a vacarmului zgomotos din urechi pentru a fi parţial conştient de ceea ce i se spuse: era conştient că i s-a cerut ceva pentru a-şi dovedi identitatea, dar n-avea nicio idee despre detalii. Imaginea cărţii îi reaminti călătoriile dese şi speranţa leşinată de a putea citi şi înţelege, astfel că se duse imediat către scaun. Cartea era deschisă în faţa lui şi-şi aţinti capul înspre ea, în vreme ce toată lumea se uita la el cu atenţie. Nu-ntoarse nicio pagină. Ochii se plimbau printre paginile aflate în faţa lui şi-apoi se fixară cu o privire încordată. Acest lucru dură în cele două sau trei minute de linişte ca de mormânt. Apoi, îşi puse mâinile-n cap şi zise pe-un ton disperat:

— Pierdut! Pierdut!

Era ceva demn de milă în privirea rătăcitoare şi-n plânsul încet, care aduse în acelaşi timp confirmarea nebuniei şi stârnirea compasiunii. Ba nu; atât de uşor se poate distinge dubla conştiinţă dinăuntrul nostru, că Tito însuşi, triumfând prin demonstrarea aparentă a minciunii sale, dori să nu fi minţit niciodată pentru propriul folos; dori să-şi fi recunoscut tatăl pe scări, dori să fi mers să vadă de el, dori orice putea fi diferit. Dar, împrumutase de la teribilul proprietar zis Falsitate, iar împrumutul era calculat timp de ani întregi, până când dădea proprietarului trupul şi sufletul. Compasiunea stârnită în toţi martorii nu era lipsită de pericole pentru Tito; căci presupunerea se conduce deseori de simţiri, astfel că mai mult de o persoană îşi dăduse brusc seama de faptul c-acest om ar putea fi un cărturar ce şi-a pierdut facultăţile mintale. Pe de altă parte, nimeni nu-şi dădea seama de motivele ce-l puteau face pe Tito să-şi renege binefăcătorul, care n-avea nicio rea-voinţă asupra lui, astfel că le era dificil să creadă că grecul a rostit tocmai baza minciunii. Şi tipul original şi comun al unei persoane ca Baldassarre, stricat de ani de greutăţi, era o confirmare a minciunii lui Tito. Dacă Baldassarre ar fi rostit cu precizie cuvintele pe care le premeditase atâta, putea fi ceva în această formă a acuzaţiei care dădea nu numai pecetea adevăratei experienţe, dar şi pe aceea a rafinamentului mintal. Dar, n-avu loc o

astfel de mărturisire în impulsul acelor cuvinte agitate: astfel că păreau tocmai opusul mărturiei feţei încruntate şi a mâinilor aspre care tremurau, aflate într-un contrast puternic cu acea companie frumos aranjată şi îmbrăcată în catifea. Următoarea mişcare pe care o făcu îl întoarse iarăşi împotriva lui. Îşi luă mâinile de la cap şi simţi ceva sub mantie. Toată lumea ghicise ce însemna mişcarea aia; ghicise c-avea un pumnal acolo. Avu loc un schimb de priviri; iar Bernardo Rucellai zise pe un ton grav, atingând umărul lui Baldassarre:

— Prietene, asta-i o treabă privată de-a dumitale. O să ai tot dreptul. Vino cu mine într-o cameră.

Baldassarre se află încă în acea stare de ameţeală pe jumătate, în care asculta orice sfat, tot astfel cum o insectă n-are nicio idee la ce-ar putea duce sfatul acela. Se ridică de pe scaun şi-l urmă pe Rucellai în afara camerei. După vreo două sau trei minute, Rucellai se-ntoarse şi zise:

— Îi în siguranţă sub cheia şi lacătul ăla Piero Pitti, eşti unul dintre cei Opt Magnifici, ce părere ai de trimiterea lui Matteo al nostru la palat pentru un cuplu de zbirri, care să-l escorteze la Stânche155? Dacă-i ceva pericol în dânsul, aşa cum cred, o să fie în siguranţă acolo. Şi putem să-l interogăm mâine.

Pitti consimţi, iar ordinul fu dat.

— Cu siguranţă că-i vreun tip de-ăla bolnăvicios, zise Tornabuoni. Şi zici că deja a încercat să îţi ia viaţa, Melema?

Convorbirea se concentră asupra diferitelor forme de nebunie şi a ferocităţii sângelui sudic. Dacă sâmburii presupunerii nefavorabile pentru Tito fuseseră plantaţi în mintea vreunuia din cei prezenţi, erau suficient de puternici pentru a creşte fără ajutorul luminii zilei şi a relei-voinţe. Înfăţişarea comună a bătrânului cu ochi sălbatici putea să câştige încredere fără nişte dovezi foarte puternice, de parc-acesta ar fi acuzat un om care era invidiat şi dispreţuit. Aşa cum era, singura cale potrivită şi probabilă părea aceea de a trimite neplăcutul acuzator undeva unde să nu poată fi văzut şi de a-l lăsa pe plăcutul şi servilul Tito acolo unde era şi înainte. Deodată, subiectul dispăru brusc, dând

---

155 Cea mai mare închisoare din Florenţa

loc altor teme până când afară se auziră nişte paşi greoi, asemănători cu cei ai unui om care fusese dus de-acolo. Zgomotele încetară repede, dar întreruperea părea să facă ultima oră a convivilor mai viguroasă şi mai hotărâtă. Toată lumea dorea să uite acest incident dezagreabil.

Inima lui Tito tremura, iar vinul avea un gust ciudat pentru el, de parc-ar fi sânge. În noaptea asta, plătise un preţ mai scump ca oricând pentru a se afla în siguranţă. Nu-i plăcea preţul, dar era inevitabil că acesta o să-l facă încântat de împrumut. Şi la urma urmei, conducea corul. Era într-o stare de încântare în care senzaţii de opresiune şi conştiinţa păcătoasă a ceva urât, dar irevocabil, erau amestecate cu simţământul unui triumf care părea să-i asigure că trebuie să-şi înăbuşe sentimentele şi să fie stăpânul zilei de mâine. Şi era stăpânul ei, căci în ziua următoare, după cum am văzut, începea misiunea la Roma, astfel că avea aerul unui om mulţumit de lumea aceasta.

Cap. 40: O voce pătrunzătoare

Când Romola se aşeză pe piatră sub chiparos, toate elementele se înţeleseră să-i ofere imaginea libertăţii şi a singurătăţii: fuga ei din obişnuitele ziduri şi străzi; distanţa tot mai mare dintre ea şi soţul ei, care în clipa aceea călărea spre Siena, în vreme ce toate orele care se scurgeau o duceau în direcţie contrară; liniştea dimineţii, marea ridicătură de pământ de pe drum, care făcea un golf între ea şi calmul sumbru al munţilor. Pentru prima dată în viaţa ei, se simţi singură în prezenţa cerului şi a pământului, fără nicio altă fiinţă umană care să se interpună şi să facă o lege pentru ea. Deodată, un glas se apropia de ea şi zise:

— Eşti Romola de Bardi, soţia lui Tito Melema.

Ştia vocea; vibrase înăuntrul ei de mai multe ori înainte; şi deoarece o ştia, o făcea să nu se întoarcă sau s-arunce o privire. Se simţea pătrunsă de veneraţie, dar înăuntrul ei se revolta împotriva acestei veneraţii. Era unul din acei călugări cu robă neagră cel care îndrăzni şi să se amestece în treburile ei personale: asta era totul. Şi era pătrunsă de acea voce, de parcă destinul pe care oamenii-l văd ca

pe o zeitate cu sceptru veni la ea şi o atinse cu degetele unui trup.

— Pleci din Florenţa deghizată. Am poruncă de la Domnul să te opresc. Nu-ţi e îngăduit să pleci.

Furia Romolei la auzul acestor cuvinte imperative crescu tot mai mult. N-o să se întoarcă să se uite la vorbitorul care-i examina înfăţişarea. Stând aproape nemişcată, zise:

— Ce drept ai să-mi vorbeşti astfel ori să mă opreşti?

— Dreptul unui sol. Ai pus pe tine o mantie religioasă, dar n-ai niciun scop religios. Ai ales mantia ca deghizare. Dar n-ai putut să treci de mine fără să te dai în vileag. Mi s-a spus cine eşti: mi s-a spus că urmăreşti să scapi de povara pe care Domnul a lăsat-o asupra ta. Doreşti ca numele tău şi locul tău adevărat din viaţă să fie ascunse, ca să-ţi poţi alege de una singură un nou nume şi un nou loc, fără a avea altă regulă în afara voinţei tale. Şi am poruncă să te întorc. Fiica mea, întoarce-te la locul tău.

Mintea Romolei se umplu de revoltă la fiecare frază. Era din ce în ce mai hotărâtă să nu arate niciun semn de supunere, deoarece conştiinţa de a fi zdruncinată înăuntrul ei o făcu să se teamă că nu cumva să cadă în nehotărâre. Spuse mai nervoasă ca înainte:

— N-o să mă întorc. Nu dau niciun drept preoţilor şi călugărilor să se amestece în acţiunile mele. N-ai nicio putere asupra mea.

— Ştiu, ştiu c-ai fost crescută în nepăsarea faţă de supunere. Dar nu este un sărman călugăr cel care vrea să se bage în treburile tale: este adevărul care-ţi porunceşte. Şi nu poţi scăpa de el.

Poţi să te supui lui şi o să te călăuzească sau poţi să nu te supui lui şi o s-atârne asupra ta cu greutatea unui lanţ de care o să tragi pentru totdeauna. Dar, o să te supui lui, fiica mea. Bătrânul tău servitor o să se-ntoarcă la tine împreună cu catârii; însoţitorul meu a mers să-l prindă şi-o să te întorci la Florenţa.

Se uită cu ochii cuprinşi de mânie şi-l zări pe vorbitor. Era Fra Girolamo: ştia bine şi înainte. Era la fel de înalt ca ea, astfel că feţele erau cam la acelaşi nivel. Se uită cu nişte vorbe de împotrivire gata să iasă din buzele ei, dar care se stinseră înainte de a fi rostite. Întâlni privirea calmă a lui Fra Girolamo, iar impresia pe care aceasta i-o oferi era una nouă, care făcu mânia-i să se simtă ruşinată şi irelevantă.

Faţa lui Savonarola n-avea transcendental. Nu era frumoasă. Avea nişte trăsături puternice şi cuprindea rafinamentul tuturor obiceiurilor minţii şi disciplinei rigide a trupului. Sursa acestei priviri care produse o impresie atât de puternică Romolei era felul ce-i oferea interesul şi grija izvorâte din lipsa oricărui simţământ personal. Era pentru prima oară când întâlnea o privire în care simpla frăţie umană era exprimată în nişte trăsături atât de puternice. O astfel de privire era o parte din vocaţia unui preot sau al unui ghid spiritual al oamenilor, iar Romola simţea aproape imposibil faptul de a pune întrebări asupra celui care-i vorbea. Stătea nemişcată, uitându-se la el. Şi el grăi din nou:

— Îţi arăţi libertatea cu trufie, fiica mea. Dar nu-i oare cea a unui datornic care se crede liber?

Era o înţepătură în vorbele astea, iar chipul Romolei se schimbă brusc, de parc-ar fi puternic luminat de un licăr.

— Şi fugi din faţa datoriilor: datoriile unei femei florentine, datoriile unei soţii. Întorci spatele unei poveri care a fost creată anume pentru tine, mergi s-alegi o alta. Dar poate oare bărbatul sau femeia să-şi aleagă datoria? Nu mai mult decât îşi pot alege locul de naştere sau tata şi mama. Fiica mea, mergi din faţa chipului lui Dumnezeu în sălbăticie.

Mânia se topi în mintea Romolei, lăsând locul unui nou presentiment al tăriei care se afla în supunere, de parcă omul acesta, la care începuse să se uite cu o vagă admiraţie, trebuia să-i arate ceva lege universală. Dar nu; era imposibil; nu putea să ştie ce o determinase. Totuşi, nu ar mai putea să refuze a fi călăuzită; era obligată să pledeze; iar această nouă dorinţă de a fi respectată în rezistenţa ei o făcu să-i dea un titlu care nu-i venise niciodată pe buze înainte de a se gândi în prealabil… Părinte, nu poţi şti motivele care mă fac să plec. Nimeni nu le ştie în afara mea. Nimeni nu mă poate judeca. Sunt decisă să plec.

— Ştiu destule, fiica mea; mintea mea a fost atât de luminată în privinţa ta, încât ştiu destule. Nu eşti fericită în căsnicie; dar nu-s duhovnic şi nu doresc să aflu nimic din ceea ce ar fi rezervat doar scaunului de spovedanie. Am o misiune divină ca să te opresc, care nu

depinde de astfel de cunoştinţe. Eşti prevenită de un mesaj venit din cer, dat în prezenţa mea: ai fost prevenită înainte de căsătorie, când aveai încă dreptul de a te elibera de jugul nupţial. Dar, nu ai ales asta, ai ales jugul şi-ai vrut să-l spargi; îţi vorbesc ca unei păgâne, dacă misterul căsătoriei n-are pentru tine nimic sfânt; spargi un jurământ. Din toate necazurile de care te plângi, fiica mea, tu comiţi una din cele mai mari greşeli de care o femeie şi un cetăţean poate fi vinovată: fugi în secret şi-n deghizare din faţa unui jurământ făcut în faţa lui Dumnezeu şi a compatrioţilor tăi? Ce rost are să te mai plângi de greşeli, dacă tu calci legea cea mai simplă care stă la baza încrederii care uneşte un om de altul, credinţa în cuvântul dat? Deci, asta-i înţelepciunea pe care ai primit-o batjocorind misterele Bisericii? Să nu poţi vedea marea datorie a făgăduinţei, pe care Biserica te-nvaţă s-o vezi; nu numai a făgăduinţei, ci şi a religiei.

Faţa Romolei fu cuprinsă de sânge şi se înspăimântă de parc-ar fi fost lovită.

— N-o să mă mai deghizez, zise Romola, dar nu putea să meargă mai departe, era prea lovită de sugestia cuvintelor Fratelui care-i arătau o afinitate posibilă între conduita ei şi cea a lui Tito.

— Şi ca să rupi jurământul fugi din Florenţa; Florenţa, unde se află bărbaţii şi femeile din lumea în care poţi plăti datoriile de compatrioată.

— Aş vrea să nu fi părăsit Florenţa niciodată, zise Romola tremurând, atâta vreme cât mai era o speranţă de a-mi împlini datoria faţă de taică-meu.

— Şi n-aveai altă datorie în afară de aceea a unui fiu către părintele său trupesc? Ţi-ai petrecut viaţa în orbire, fiica mea. Mai bine ai fi trăit cu cei care stau peste deal şi te-ai fi uitat în jos la viaţa compatrioţilor tăi. Ştiu discursul lor zadarnic. Îi la fel ca-n timpurile în care se împodobeau cu propria lor înţelepciune, bătându-şi joc de lucrarea Domnului. Şi fără îndoială că ai fost învăţată cum simţeau femeile păgâne atunci când trăiau pentru Republică; ar fi trebuit să simţi că tu, femeie florentină, ar trebui să trăieşti pentru Florenţa. Dacă propriul tău popor poartă un jug, te-ai lăsa sub povara lui în loc să te lupţi cu el pentru a-l uşura? E foamete şi mizerie pe străzile noastre,

dar tu spui: Nu-mi pasă; am necazurile mele, o să plec, o să mă scap de ele prin aventură. Robii lui Dumnezeu luptă pentru o lege dreaptă, pentru pace şi bunăvoire, pentru ca trei mii de cetăţeni din rândul cărora te-ai născut să poată fi guvernaţi în mod drept; dar nu te gândeşti mai mult la astea decât o pasăre care-şi poate ridica aripile pentru a zbura ca să-şi caute mâncare după propriile plăceri. Şi-ţi baţi joc de învăţăturile Bisericii, fiica mea. De parcă tu, un aventurier din proprie voinţă, urmându-ţi alegerea ta oarbă, ai fi cu mult mai presus decât acele umile florentine care-şi împreunează mâinile cu propriul lor popor şi murmură o binecuvântare pentru dânşii, simţind o frăţie puternică faţă de vecinul care îngenunchează în faţa lor şi care n-are acelaşi sânge; şi se gândeşte la atotputernica menire pe care a dat-o Domnul Florenţei; şi aşteaptă şi îndură deoarece lucrarea promisă este măreaţă, chiar dacă ei o simt puţin.

— N-am plecat de dragul uşurinţei şi a iertării de sine, zise Romola ridicându-şi iarăşi capul, cu o dorinţă de a se răzbuna pe ea însăşi. Am plecat pentru greutăţi; nu m-aştept la nicio bucurie; s-a dus din viaţa mea.

— Cauţi propria ta voinţă, fiica mea. Cauţi un alt bine decât cel pe care ţi-l oferă legea căreia trebuie să i te supui. Dar o să afli oare bine? Nu-i un lucru de ales: e un râu care curge la picioarele Tronului Nevăzut şi care curge pe cărările supunerii. Îţi mai zic odată, omul nu-şi poate alege datoriile. Poţi alege să renunţi la datorii şi să nu înduri necazurile pe care ţi le aduc. Dar o să mergi mai departe şi ce-o să afli, fiica mea? Necazuri fără datorii; ierburi aspre, fără pâine.

— Dar dac-ai şti, zise Romola punându-şi mâinile şi împreunându-le, uitându-se îndurător la Fra Girolamo, dac-ai şti ce a

fost pentru mine, cât de imposibil mi-e să îndur.

— Fiica mea, zise Savonarola punând centura în jurul grumazului Romolei, porţi ceva în mantie, scoate-l şi priveşte-l.

Romola avu un gest subtil, dorind să facă tocmai ceea ce-i spuse Savonarola. Îndoiala de sine fusese în luptă cu o dorinţă puternică şi o convingere puternică. Scoase crucifixul. Uitându-se la el, călugărul zise:

— Acolo, fiica mea, este imaginea Darului Suprem, făcut de Iubirea Supremă, pentru marile nevoi ale oamenilor.

Se opri şi Romola apucă tremurător crucifixul, tremurând sub impresia bruscă a unei mari distanţe dintre eul ei din trecut şi cel din prezent. Cât de lung a fost drumul pe care l-a străbătut din clipa în care luase crucea din mâinile Fratelui! Avea oare viaţa mai multe secrete decât avuse până atunci în tinereţea-i oarbă? Era un gând care ajuta toate influenţele îndurării, iar la sunetul vocii lui Fra Girolamo, Romola, cu o mişcare bruscă şi involuntară, puse crucifixul în mantie şi se uită la el mai supusă ca înainte.

— Fă-ţi viaţa asemeni acelei imagini, fiica mea; fă-ţi din necaz un dar; şi atunci când focul Divinei Bunătăţi o să ardă înăuntrul tău şi când o să zăreşti nevoile compatrioţilor tăi prin lumina acelui foc, n-o să zici că darul tău e atâta de mare. Ai avut grijă de tine cu mândrie, aşa cum are una care n-are sânge comun sau o gândire comună, dar ai fost nenăscută pentru adevărata viaţă de om. Ce! Spui că dragostea tatălui tău nu-ţi mai zice să stai la Florenţa? Atunci, dac-această datorie-i ruptă, eşti fără lege, fără religie: nu eşti cu nimic mai bună decât o fiară de câmp căreia i s-a furat tinereţea. Dacă zvâcnirea dragostei trupeşti s-a dus, eşti fără iubire, fără obligaţie. Vezi, atunci, fiica mea, cum eşti mai prejos de viaţa unui credincios carese-nclună la imaginea Supremului Dar, simţind lumina vieţii obişnuite cu pierderea multora pentru care s-a făcut acest dar, privind istoria omenirii ca istoria marii eliberări la care contribuie el însuşi, în propriul său loc şi prin propriul său popor! Dacă primeşti această credinţă, fiica mea iubită, n-o să mai fi un rătăcitor care merge în suferinţă şi căutând bunul libertăţii în fărădelege. O să simţi că Florenţa-i casa sufletului tău aşa cum e locul tău de naştere, deoarece o să vezi ce muncă ţi s-a oferit acolo. Dacă-ţi refuzi locul, cine-l va ocupa? Ar trebui să fii la locul tău acuma, ajutând

la marea muncă prin care Domnul o să curețe Florența, făcând-o călăuza națiunilor. Da! Pământu-i plin de nedreptate, plin de mărăcini, lumina se bate încă cu o beznă puternică și tu zici: Nu-mi suport lanțurile; o să le ard; o să mă duc unde nimeni n-o să mă ceară? Fiica mea, fiecare lanț al vieții e o datorie; dreptatea stă în plata datoriilor. Degeaba o să rătăcești pe pământ; o să te abați totdeauna de la drumul cel drept.

Romola simți înăuntrul ei o luptă între forțe puternice: imensa influență personală a lui Savonarola, care venea din energia emoțiilor și a credințélor, respectiv propria ei conștiință, care trecea peste prejudecăți, astfel că vorbele călugărului implicau o lege mai înaltă în fața căreia trebuia să se supună. Dar, gândurile de rezistență nu se născuseră încă.

— A avut Dino dreptate? A rupt lanțurile. Și-a părăsit locul.

— A fost o vocație specială. A fost constrâns să-l părăsească, altfel nu putea nutri o viață mai înaltă. S-ar fi sufocat înăuntrul ei.

— Și eu la fel, zise Romola, punându-și mâinile la frunte și vorbind pe un ton de mânie, de parc-ar fi supusă la ceva tortură. Părinte, poate greșești.

— Întreabă-ți conștiința, fiica mea. N-ai o astfel de vocație cum a avut frate-tău. Ești soție. Dorești să rupi legăturile din proprie voință și din mânie, nu pentru că o viață mai înaltă îți cere să renunți la ele. Viața mai înaltă începe pentru noi, fiica mea, atunci când renunțăm la propria noastră voință pentru a ne închina unei legi divine. Asta pare greu pentru tine. Este portalul înțelepciunii, libertății și sfințeniei. Și simbolul ei atârnă în fața ta. Această înțelepciune este religia Crucii. Și stai deoparte de ea; ești păgână, ești învățată să spui: Sunt dintre oamenii înțelepți care au trăit înainte de a fi răstignit Evreul din Nazaret. Asta-i înțelepciunea ta! Să fii ca morții care și-au închis ochii, a căror ureche este surdă la lucrarea Domnului care avu loc în vremea aceea. Și ce-a făcut pentru tine această înțelepciune moartă, fiica mea? Te-a lăsat fără inima pentru compatrioții în mijlocul cărora trăiești, fără să-ți pese de marea lucrare prin care Florența o să se regenereze și lumea o să se sfințească; te-a lăsat fără participarea la viața divină care stinge suferința eului în focul iubirii veșnice. Și acuma, când sabia

ţi-a străpuns sufletul, spui: O să plec; nu-mi suport durerea. Şi nu te gândeşti la durerea şi la greşelile de dinăuntrul oraşului în care trăieşti: vrei să-ţi laşi locul tău gol, când l-ai putea umple cu milă şi cu lucrarea ta. Chiar dacă-i necurăţie pe străzi, paşii tăi trebuie să lucească în lumina purităţii; chiar dacă-s strigăte de mânie, tu, fiica mea, care ştii sensul acestor strigăte, trebuie să fii acolo ca să le potoleşti. Fiica mea iubită, durerea a venit să te înveţe o nouă credinţă; simbolul ei atârnă asupra ta.

Mintea Romolei se afla încă în conflict. Prevăzu c-ar trebui să se supună lui Savonarola şi să se întoarcă: cuvintele călugărului veniră la dânsa de parc-ar fi interpretarea unei uşurinţe care aduce satisfacţie de sine şi a frăţiei cu suferinţa, care se trezise deja în ea. Vocea pătrunzătoare a acestuia aduse o nouă condiţie în viaţa ei, părându-i-se imposibil în a merge mai departe ca şi cum n-ar fi auzit nimic; totuşi, se dădu înapoi în faţa cărării pe care trebuia s-o urmeze deoarece văzu c-acolo se află şi lavă fierbinte. Şi acest refuz instinctiv de a se întoarce la soţul ei îi provocă îndoială. Îşi întoarse privirea dinspre Fra Girolamo şi stătu vreme de un minut sau două cu mâinile pe lângă corp, asemeni unei statui. În cele din urmă vorbi, de parcă vorbele ţâşneau dinăuntrul ei, uitându-se către pământ.

— Nu-i soţul meu… iubirea pentru el s-a dus.

— Fiica mea, e legătura unei iubiri mai înalte. Căsnicia nu-i numai una carnală, făcută pentru plăceri egoiste. Uită-te la ce gânduri ai ajuns! Te fac să rătăceşti în nişte piste false din afara obligaţiilor de loc şi nume. Asta nu s-ar fi întâmplat dacă a-i fi învăţat c-are o latură sacramentală, din care nu te poate elibera nimeni în afara Domnului. Fiica mea, viaţa noastră nu-i ca un grăunte de nisip, pentru a fi spulberată de vânt; e un lucru din trup şi sânge, care moare dacă se predă. Nu cumva soţu' tău e-un răuvoitor?

Romola începu.

— Ferească Sfântul! Nu, nu-l acuz de nimic.

— Nu cred că era un răuvoitor. Adică, zic, dacă era un răuvoitor, locul tău ar fi în temniţă lângă dânsul. Fiica mea, dacă povara crucii vine asupra ta când eşti soţie, trebuie s-o porţi ca soţie. Poţi să spui: renunţ la soţul meu, dar nu poţi să nu mai fi soţie.

— Dar dacă... oh, cum aş putea îndura, Romola începu să zică involuntar tot ce-i trecu prin minte.

— Fă-ţi un dar şi din necazurile căsniciei, fiica mea; un dar prin care marea lucrare o să pună capăt păcatului şi durerii. Sfârşitul lor e sigur, şi a început deja. O să-nceapă aicea în Florenţa, iar ochii credinţei o să-l vadă. Şi o să fie o binecuvântare să mori pentru el: să mori în fiecare zi pe crucea dorinţelor noastre egoiste, să mori prin punerea trupurilor noastre pe altar. Fiica mea, eşti o odraslă a Florenţei, împlineşti datoriile acestei mari moşteniri. Trăieşte pentru Florenţa, pentru poporul tău, pe care Domnul l-a pregătit să binecuvânteze pământul. Distruge mânia şi suferinţa. Fierul e dur, ştiu, ştiu, sfâşie carnea delicată.

Setea-i asprimea buzelor. Dar, e o mare plăcere în cupă, este viziunea care face ca toată viaţa de dedesubt să se spulbere pentru totdeauna. Vino, fiica mea, hai la locul tău!

În timp ce Savonarola vorbi cu o intensitate crescândă, cu mâinile pe lângă corp, de parc-aşa le-ar fi ţinut de la început, dar cu faţa luminată de o făclie interioară, Romola se simţi înconjurată şi pătrunsă de lumina credinţei pasionale. Răceala întăreşte tot ce s-a topit; se supuse în faţa imaginii a ceva măreţie nevăzută prin care fu chemată de o făptură puternică de dinăuntrul ei. În acea voce era un plâns subtil, implorător:

— Părinte, o să fiu călăuzită. Învaţă-mă. O să mă-ntorc.

Şi, aproape inconştientă, se puse în genunchi. Savonarola puse mâinile deasupra ei, dar simţirea nu mai trecea prin canalul vorbirii, căci el tăcea.

Cap. 41: Întoarcerea

— Ridică-te, fiica mea, zise în cele din urmă Fra Girolamo. Servitorul tău nu-i departe şi te aşteaptă cu catârii. E vremea să mă duc ceva mai departe de Florenţa.

Romola se ridică. Acea atitudine liniştită era un nou sacrament pentru dânsa, arătându-i starea de pasivitate compătimitoare în care tocmai intrase. Prin actul de a renunţa la hotărârea de a-şi părăsi soţul,

voinţa el fu atât de zdruncinată, încât avea nevoia unei direcţii de urmat chiar şi în treburile mărunte. Îşi dădu jos gluga şi-l văzu pe Maso şi pe celălalt călugăr dominican stând în spatele ei, pe un coasta unui deal aflat cam la zece yarzi distanţă de dânsa, după care se uită la Savonarola fără a mai adresa vreun cuvânt, de parcă ordinul lui Maso de a se reîntoarce fusese decizia lui, nu a ei.

— O să mă duc să-i chem, zise Savonarola, cu o privire de răspuns; şi o să-ţi recomand, fiica mea, pe Fratele care a venit cu mine. Doreşti să te pui sub ocrotire şi să înveţi acea înţelepciune care ţi s-a părut înainte o mare prostie. Poarta principală a acestei înţelepciuni este sacramentul spovedaniei. Ai nevoie de un duhovnic, fiica mea. O s-ar nevoie de un duhovnic, fiica mea, şi doresc să te las în grija lui Fra Salvestro, unul din fraţii de la San Marco, în care am mare încredere.

— N-am nevoie de o altă ocrotire în afară de a ta, părinte, zise Romola nervoasă.

— Fiica mea, eu nu sunt duhovnic. Vocaţia pe care o am îmi interzice să mă plimb prin oficiile care m-ar obliga la contacte frecvente cu laicatul şi-mi lasă datorii speciale.

— Atunci n-o să-ţi mai pot vorbi personal? Dacă şovăi, dacă… Romola ieşi din starea de agitaţie. Deodată, fu cuprinsă de teama ca nu cumva noua tărie a renunţării să dispară imediat ce dispărea influenţa personală a lui Savonarola.

— Fiica mea, dacă sufletul tău are nevoia de a-mi adresa un cuvânt personal prin buzele tale, o să-l aflu prin Salvestro şi o să te văd în sacristia de la San Marco. Şi n-o să renunţ să te ocrotesc. O să-l instruiesc pe fratele meu asupra comportamentului faţă de tine, în aşa fel încât să te conducă pe cărarea muncii pentru cei suferinţe şi cei înfometaţi, care te cheamă în calitate de fiică a Florenţei şi care au atâta nevoie de tine în zilele astea grele. Doresc să te văd printre surorile truditoare şi mai ignorante asemeni mărului printre copacii din pădure, în aşa fel încât virtutea şi darurile tale naturale să devină o lampă prin care să strălucească lumina pură şi divină. O să mă duc şi o să-l chem pe servitorul tău.

În vreme ce Maso fusese trimis un pic mai în faţă, Fra Salvestro veni înspre ei, iar Savonarola îl puse lângă Romola. Domniţa simţi o

vreme oarecare sfială faţă de călăuza total strănă de dânsa, dar pentru a rezista sfatului lui Savonarola trebuia să-şi asume o atitudine independentă tocmai în clipa în care toată tăria ei izvorî tocmai din renunţarea la independenţă. Şi toată mintea ei se concentra asupra faptelor care-i păreau mai degrabă dureroase decât uşoare. Se înclină cu reverenţă lui Fra Salvestro înainte de a-i arunca acestuia o privire directă, iar în clipa în care îşi ridică fruntea şi văzu cum arată călugărul, sfiala se preschimbă în îndoială.

Există oameni a căror prezenţă oferă încredere şi respect; dar există şi oameni în faţa cărora în trebuie să ai încrederea şi respectul gata făcute, iar această diferenţă o presimţi şi Romola în clipa în care renunţă să-l aibă pe Savonarola în faţa ei şi-l văzu în locul lui pe Salvestro Maruffi. Nu era nimic respingător în faţa şi comportamentul lui Fra Salvestro, niciun aer de ipocrizie, nicio urmă de asprime; chipul său era mai frumos decât al lui Fra Girolamo şi arăta mai înalt. Era acel duhovnic pe care-l acceptau mulţi dintre oamenii importanţi ai Florenţei şi care avea o mare experienţă în calitate de conducător spiritual. Dar, faţa sa avea acea expresie îndoielnică a unei minţi incapabile să se concentreze suficient în canalul emoţiei sau al credinţei puternice, expresie fatală unei minţi arzătoare ca a Romolei. O astfel de expresie nu este pecetea nesincerităţii, este doar pecetea unui suflet superficial, care poate fi găsit deseori printre cei care caută o vocaţie puternică, realizată din cuvântarea unor formule sublime, dar care au nişte muşchi atrofiaţi sau relaxaţi în ciuda credinţei lor, aşa cum apare proza în locul poeziei la oamenii care nu au extazul divin. Fra Salvestro era predispus la viziuni, depinzând aparent de constituţia unui somnambul. Savonarola credea în caracterul supranatural al acestor viziuni, dar Salvestro însuşi rezista la început unei astfel de interpretări şi chiar îl mustra pe Savonarola pentru predicile sale profetice: dacă vreţi, o altă dovadă că măreţia relativă a oamenilor nu este dată de tendinţa lor de a nu crede în superstiţiile epocii lor. Căci între aceşti doi nu se poate pune în discuţie care era omul mare şi care era cel mic. Diferenţa dintre ei putea fi observată cu acurateţe de schimbarea trăirilor Romolei în clipa în care Fra Salvestro începu să-i adreseze cuvinte de îndemn şi de încurajare.

După ce trecu mânia primei rezistenţe în faţa lui Savonarola,

domniţa-şi pierdu orice urmă a vechii mânii până când nu fu împinsă iarăşi în cercul fanatismului şi a pietăţii călugăreşti. Dar, acum, răsuflarea rece a mâniei puse stăpânire pe dânsa. N-avea niciun efect decisiv asupra imboldului pe care i-l dădea mintea acuma, era doar o dispariţie a norilor negri de la răsărit care-i arătaseră drumul de întoarcere monoton şi sumbru. Şi poate că dintre toate cărările sumbre după care alergăm cu hotărârea puternică de a trece peste obstacole, cea mai dură este fervoarea renunţării. De-ndată ce intrară printre porţile oraşului, asupra călătorilor se abătură luminoşii fulgi de nea, iar sora cenuşie care se grăbea s-ajungă acasă prin Piazza di San Marco, trecu podul și ajunse la marea uşă de pe Via de Bardi. Urma paşilor ei era marcată de întunecimea delicatului covor de zăpadă, iar gluga dezvăluia o faţă tristă şi împovărată. Se duse în camera ei, își dădu jos mantia de serj, distruse scrisorile de despărţire, puse la loc toate fleacurile preţioase, își desfăcu părul și îmbrăcă obișnuita ei rochie neagră. Simţi tristeţea, însă era plină de curaj, asemeni unui căutător care afla noi urme de aur. Urma să-și ţese viaţa cu o aţă proaspătă. Își concentrase toată energia voinţei ei înspre renunţare. Tabernacolul închis rămânea gol, iar Romola puse deasupra lui crucifixul lui Dino. Nimic nu strica monotonia casei sale singuratice, până nu sosi noaptea la ferestre, ca o fantomă albă; dar era cel mai memorabil Ajun de Crăciun din viaţa Romolei: Ajunul Crăciunului din 1494.

Partea a III-a
Cap. 42: Romola la locul ei

Era ziua de 30 octombrie 1496. În acea dimineaţă, era un cer senin şi bătea o briză plăcută de toamnă. Dar, florentinii se gândeau foarte puţin la vânturile de pe uscat: se gândeau la furtunile de pe mare, care păreau să unească toate puterile pentru a contrazice declaraţia Fratelui asupra grijii deosebite pe care cerul o poartă Florenţei. Căci, furtunile teribile aduseră pe coasta de la Livorno nişte vase de la Marsilia, încărcate cu grâne şi soldaţi; iar Florenţa avea mare nevoie în primul rând de mâncare, iar în al doilea rând de ostaşi. Foametea se coborî pe străzi, iar teritoriul său ameninţa tot hotarul, pentru că regele Franţei, noul Carol cel Mare, care intrase în Italia în triumf, aşa cum era de aşteptat, şi cucerise Napoli fără mari dificultăţi, era nevoit din nou să fugă cu 15 luni în urmă şi chiar se temea, în deznădejdea provocată de pierderea fiului nou-născut, ca nu cumva să-şi piardă intenţia nepăşătoare de a pune capăt tulburările şi a readuce ordine în Biserică. O ligă se formase împotriva lui: o Ligă Sfântă, condusă de papa Borgia, ca să alunge toţi barbarii, care mai aveau încă garnizoane în fortăreţele Neapolelui. Acest fapt avea nuanţe

patriotice, însă, privind mai profund, Liga Sfântă era mai mult un acord semnat între diferiţi lupi pentru a da la o parte pe ceilalţi lupi, pentru ca apoi să vadă care dintre ei o s-apuce cele mai bune părţi din pradă. Şi era o dispoziţie generală de a nu privi Florenţa ca un lup compatriot, ci mai degrabă ca o carcasă mult-râvnită. La urma urmei, Florenţa, altminteri cel mai puternic dintre statele italiene, refuză invitaţia de a se alătura Ligii, păstrând în continuare alianţa cu francezii. Refuză din cauza primejdiilor. În momentul acela, Pisa, care lupta sălbatic pentru libertate, era încurajată nu numai de puternicele forţe ale Milanului şi Veneţiei, ci şi de prezenţa împăratului german Maximilian, care fusese invitat de Ligă şi se alăturase pisanilor cu o armată capabilă să intre în posesia oraşului Livorno, tocmai în clipa în care coasta era acordată vaselor genoveze şi veneţiene. Şi dacă Livorno cădea în mâna duşmanului, era vai şi-amar de Florenţa! Pentru că dacă una din porţile la mare erau închise, ar fi blocată pe uscat de reaua voinţă a Papei şi gelozia statelor mici, cum ar putea primi ajutoare?

Guvernul Florenţei arăta o mare inimă în aceste nevoi urgente, întâlnindu-se cu pierderi şi eşecuri cu efort, căutând bani proaspeţi, soldaţi proaspeţi, dar fără a neglija vechea metodă a apărării italiene: ambasade conciliatorii. Şi-n vreme ce lipsa bucatelor deveni tot mai mare, căzuse de acord, în opoziţie cu vechile precedente, să nu împuşte ţăranii înfometaţi şi cerşetorii de la porţile altor oraşe, care veneau în Florenţa ca nişte păsări dintr-o ţară a zăpezii. Aceste măsuri de guvernare ce constituiau punctual forte al adepţilor lui Savonarola nu puteau trece fără critici. Nemulţumiţii erau mulţi şi vedeau clar cum guvernul alege calea cea mai proastă pentru bunăstarea publică. Florenţa trebuia să se alăture Ligii şi să aibă o cauză comună cu celelalte state italiene mari în loc să-şi pună la pământ duşmanii printr-o alianţă nechibzuită cu străinii. Florenţa trebuia s-aibă grijă de cetăţenii ei, în loc să deschidă porţile foametei şi epidemiilor sub forma ţăranilor înfometaţi şi a cerşetorilor străini. În fiecare zi, dezordinea deveni tot mai acută, zi de zi murmurele răsunau tot mai tare.

Şi, pentru a încorona dificultăţile guvernului, timp de mai mult de o lună, pentru a supune unui mandate venit de la Roma, Fra Girolamo nu mai predica. Dar, la sosirea veştilor groaznice că se

reîntorceau vasele de la Marsilia şi că nu veneau niciun fel de grâne, nevoia unei voci care să ofere credinţă şi răbdare poporului deveni indispensabilă, astfel că, în ciuda mandatului papal, Signoria-i ceruse lui Savonarola să predice din nou. Şi, cu două zile în urmă, se cocoţase iarăşi pe amvonul din Dom şi spuse oamenilor să aibă răbdare şi să rămână fermi, pentru că ajutorul divin o să vină cu siguranţă. Fusese o predică îndrăzneaţă: consimţi să-şi dea jos sutana, tocmai în momentul în care Florenţa persevera în împlinirea datoriilor de pietate şi cetăţenie, dar Domnul nu venea în ajutorul ei. Nici în clipa de faţă, în această dimineaţă de 30, nu erau semne de salvare. Poate că, dacă preţiosul tabernacol al Madonnei dell'Impruneta ar fi adus la Florenţa şi cărat într-o procesiune devoţională spre Dom, oare acea Maică plină de necazuri şi de îndurare ar mijloci pentru oraşul în suferinţă? Căci, vreme de un secol şi jumătate, cronicile arătară cum florentinii, suferind de secetă, inundaţii, foamete, ciumă, epidemii sau ameninţarea războiului, puseră imaginea ei atotputernică pe ziduri şi găsiră eliberare. Şi marea onoare revenea Fecioarei şi vechii ei biserici de l'Impruneta; marea casă Buondelmonti, protectorii bisericii, urma să păzească cu sabia imaginea ascunsă a Madonei, iar bogăţia urma să fie donată pentru rugăciuni la altarul icoanei, cântări, capele şi candele veşnic aprinse; şi se acesteia i se adăugară domenii, până când apăru lupta pentru privilegiul de a servi acestei biserici.

Florentinii erau mulţumiţi de îndurarea Fecioarei,

astfel că apariţia tabernacolului pe zid era ca o depărtare a norilor, aşa cum zicea proverbul: florentinii au o Madonă care face tot ce doresc ei. Când avuseră o mai mare nevoie de ea pentru a cere îndurare decât acuma? Şi deja în seara precedentă, tabernacolul cu imaginea miraculoasă fusese adus cu o mare şi reverenţioasă escortă de la l'Impruneta, locul privilegiat aflat la 6 mile în spatele porţii San Piero care priveşte către Roma şi fusese pus în biserica San Gaggio, din afara porţii, de unde trebuia să fie purtată într-o procesiune la care participau toate frăţiile, breslele de negustori şi autorităţile Florenţei. Însă, Fecioara îndurătoare nu intrase în interiorul zidurilor, astfel că dimineaţa începu cu aceeaşi neschimbată mizerie şi nemulţumire. Epidemiile urmau drumului deschis de foamete. Nu numai spitalele, ci şi curţile caselor particulare, se transformaseră în refugii şi infirmerii; ba încă mai erau multe cereri pentru cei făr' de adăpost. Şi dis de dimineaţă, ca de obicei, membrii diferitelor confrerii care-şi făcuseră o datorie din a îngropa cadavrele neprietenoase ale morţilor, duceau toate leşurile prăbuşite la marginea drumurilor. Ca de obicei, forme feminine delicate, cu aerul rafinat şi pecetea unor familii ilustre, dar cu îmbrăcăminte simplă, se plimbau pe străzi în raidurile lor zilnice de a îngriji bolnavi şi a-i hrăni pe cei înfometaţi.

Una dintre aceste forme putea fi uşor recunoscută ca fiind Romola de Bardi. Îmbrăcată în cea mai simplă rochie de serj, cu o bucată mare de pânză neagră peste cap, care-i ascundea părul, cu excepţia câtorva şuviţe aurii care străluceau pe frunte, domniţa mergea dinspre Ponte Vecchio către Por Santa Maria, stradă în linie directă cu podul, unde fu oprită de un catafalc cărat de membrii confreriei San Jacopo del Popolo, care căutau morţi neîngropaţi. Fraţii din faţa catafalcului se opriseră ca să cerceteze ceva, în vreme ce un grup de muncitori bolnavi, cu trăsături pale şi asprite de foame, se plimbau prin împrejurimi, povestind întruna.

— Îţi zic că-i mort! Messer Domeneddio l-a iubit foarte mult şi l-a luat la El.

— Ah! şi-o să fie bine pentru noi toţi dac-am avea picioarele

rupte şi-am mai merge cu capul cel mult doi sau trei bracci! [156] Aş sta aşa înfometat cum sunt, ca să te pot sprijini.

— Bine, bine, e-un vechi prieten. Moartea ar câştiga puţin. Viaţa ar lua cel mai mult de la el.

— Şi niciun florentin, zece la unu! Un cerşetor a plecat din Siena. Să ne apere San Giovanni! Nu-i nevoie de soldaţi să lupte pentru noi. Au trimis o armată de-nfometaţi.

— Nu, nu! Omul ăla e-un prizonier care a fugit de la Stânche. Ştiu asta după pata cenuşie pe care o are în locul unde a fost semnul închisorii.

— Linişte! Ţine mâna! Nu vezi cum fraţii o să-l pună pe catafalc?

— Se pare că-i destul de viu dacă poate să vadă asta. Cred c-are suflet înăuntru, chiar dacă-i nevoie de un pic de vernaccia [157] să-l încălzească.

— E adevărat, nu-i mort, zise unul dintre Fraţi, în timp ce-l puseră pe catafalc. Poate că numai s-a prăbuşit jos din cauza mâncării.

— Lasă-mă să-i dau un pic de vin, zise Romola, îndreptându-se spre locul acela. Deschise sticluţa pe care o cără în centură şi, aşezându-se pe trupul nevolnicului, puse cu mâna-i dibace un mic instrument de fildeş între dinţi, turnându-i în gură câţiva stropi de vin. Stimulentul îşi făcu treaba: vinul fusese înghiţit. Puse mai mult vin, până în clipa în care capul se ridică puţintel către ea, iar ochii bătrânului se deschiseră în faţa ei cu căutătura vagă a unei conştiinţe recăpătate.

Asta era prima dată când Romola putea să recunoască pe cineva în totalitate. Acei ochi sălbatici care se deschideau dintr-o faţă aspră şi plină de riduri, cu barba albă, care crescuse din nou, erau fără-ndoială semnul unei caligrafii a amintirii. Lumina celor două veri nu putea crea o imagine mai palidă în memoria Romolei ca aceasta: era imaginea prizonierului evadat, pe care-l văzuse în Dom în prima zi în care Tito purtase armura, a cărui privire palidă îl înfricoşă pe Tito în acea schiţă stranie pe care o văzu în atelierul lui Piero. O palpitaţie şi un tremur

---

156 Umeri (it)-veche unitate de măsură pentru distanţă

157 Vin alb

nelegiuit coborî asupra dânsei. Poate că în sfârşit urma să afle ceva secret ce părea mult mai dur decât toate celelalte de dinainte. Simţi un impuls să fugă din faţa lui, de parc-ar fi ceva privelişte de groază, după care urmă o nevoie urgentă de a sta aproape de acest bătrân, pe care, aşa cum îi zicea simţurile ei, îl rănise grav soţul ei. În mijlocul acestui conflict interior, se aplecă asupra dânsului şi-l ţinu de mâna dreaptă pentru a-i administra mai mult vin, în timp ce stânga îl ţinea de gât. Mâinile-i tremurau, dar obiceiul unei adevărate nenorociri o ghida fără a-şi da seama ce se petrece în gândurile ei.

Baldassarre se uita la ea pentru prima oară. Puternica izolare în care se află şi necazurile Romolei înainte de fuga ei şi arestarea lui îl lipsiseră de oportunitatea de a o căuta pe soţia care stătea în Via de Bardi: iar, în acest moment toate descrierile pe care le auzise despre femeia cu părul de aur îi ieşiseră din minte, asemeni valurilor de ieri.

— N-ar fi mai bine să-l cărăm până la scările de la San Stefano? zise Romola. O să ne oprim în stradă, ca voi să puteţi merge cu catafalcul.

Aveau de mers circa 30 de yarzi până să ajungă la scările de la San Stefano, iar în acest timp Baldassarre putea să facă suficiente eforturi pentru a se da jos de pe catafalc şi să se aşeze pe scările din faţa uşii bisericii. Fraţii de caritate merse mai departe, dar grupul de spectatori care n-avea nimic de zis şi nimic de făcut crescu considerabil. Simţămintele faţă de bătrân nu mai erau aşa de prietenoase, din momentul în care se află că e-n viaţă, dar respectul inspirat de prezenţa Romolei făcuse ca remarcile să mai rostite mult mai în şoaptă decât înainte.

— Ah! În fiecare zi-i dădeau o îmbucătură la Stânche; de-aia nu-i aşa de bine. Eu şi cu tine, Cecco, ştim mai bine cum îi să mergi la culcare postind.

— Gnaffé! De-aia cei Opt Magnifici au dat drumul câtorva prizonieri, ca să pună-n locul lor oameni cinstiţi. Dar, fiecare hoţ e-adus la viaţă cu vin bun şi pâine albă, pe când noi, ciompii, ar fi mai bine să mergem şi să ne aruncăm în Arno, acolo unde-i apa mai adâncă.

Romola stătea pe scări lângă Baldassarre şi zicea:

— Nu vrei să mănânci un pic de pâine? Poate cu timpul o să vrei,

dac-o las lângă tine. Trebuie să plec, deoarece am promis c-o să fiu la spital. Dar, o să mă-ntorc dacă rămâi aici şi o să-ţi caut ceva adăpost. Mă-nţelegi? O să m-aştepţi? O să mă întorc.

Se uită la ea cu o privire visătoare şi repeta cuvintele ei: o să mă întorc. Nu era de mirare că mintea-i fu cuprinsă de oboseală fizică, dar spera să înţeleagă sensul acestor vorbe. Romola deschise coşul şi luă în mâna câteva bucăţi de pâine.

— Nu vrei să-ţi ţii pita pentru cei ce nu pot înghiţi, Madonna? zise un trecător cu înfăţişare dură, purtând pe cap o bonetă roşie de noapte, care o coti înspre mijlocul spectatorilor, care se apropiau şi puneau o mare presiune pe Romola.

— Dacă nu-i e foame nimănui, zise un altul, zic să-l laşi în pace. Stă mai bine decât oamenii care au stomacuri goale şi n-au mâncat nimic la micul dejun.

— Da, aşa e; dacă mintea lui vrea să moară, e vremea s-o încurajăm, în loc s-o facem să revină la viaţă în ciuda voinţei ei. Morţii nu vreau planşete.

— Oh, nu înţelegi caritatea Fratelui, zise un tânăr îmbrăcat într-o tunică elegantă, a cărui faţă nu arăta nicio dorinţă. Fratele a predicat păsărilor, ca Sf. Anton[158]şi le-a zis şoimilor c-au fost creaţi pentru a mânca rândunelele, aşa cum orice bun cetăţean florentin a fost creat să dea de mâncare la şase cerşetori înfometaţi din Arezzo ori Bologna. Madonna, acolo-i un Piagnone pios: ea n-o s-arunce pâinea bună cetăţenilor cinstiţi până nu vom înghiţi toate profeţiile Fratelui.

— Haide, Madonna, zise cel cu boneta roşie, bătrânul hoţ n-o să mănânce pâinea, o să vezi: mai bine o-ai încerca pe noi. Am postit aşa de mult, că suntem aproape sfinţi.

Cercul se îngustă până în clipa în care neciopliţii, majoritatea dintre ei prăpădiţi din cauza restricţiilor, nu mai lăsară Romolei niciun spaţiu liber. Domniţa luă din coş o cupă mică din corn de vită în care puse o bucată de pâine şi o înmuie în vin, deşi nu părea să-i bage în seamă; apoi, se ridică în picioare şi se uită împrejur. Din instinct, oamenii care stătuseră cel mai aproape de ea o împinseră puţin, de

---

[158]Confuzie: Sf. Francisc a predicat păsărilor

parc-această apropiere era vina celor din spate. Dădu coşul cu pâine omului cu boneta de noapte şi, uitându-se la el fără a-i arunca o privire de reproş, grăi:

— Ştiu că foamea-i greu de stăpânit şi aveţi puterea să luaţi din pâinea asta cât doriţi. A fost dată pentru femeile bolnave şi copiii bolnavi. Voi sunteţi puternici; dar, nu vreţi să suferiţi pentru că sunteţi puternici, pentru c-aveţi puterea de a lua totul de la cei slabi. Puteţi să luaţi pâine din coş, dar o s-am grijă de acest bătrân, o să resist în faţa tuturor celor care o să încerce să-i ia pâinea.

Timp de câteva clipe, se aşternu liniştea, iar Romola se uita la chipurile de lângă ea şi desfăcu coşul cu pâine. Faţa-i pală avea o privire chinuită şi adâncirea cearcănelor de la ochi indica un post neobişnuit pentru o fire echilibrată, iar căutătura ochilor ei castanii era cu atât mai impresionantă. Omul cu boneta de noapte arăta mai degrabă naiv şi se întoarse cu spatele către grup. Îmbrâncind cu coatele pe ceilalţi vecini cu un aer de dojană morală. Toţi se dădeau în spate, fiecare dorind să se implice în împingerea celuilalt, iar în acest timp omul cu tunica elegantă dispăruse. Atunci, servitorii înarmaţi ai Signoriei, care tocmai începuseră să patruleze pe stradă chiar prin locul unde urma să treacă procesiunea, veniră să disperseze grupul care se tot împingea pe una din străzile înguste. De-ndată ce Cecco se retrase din mulţimea ameninţătoare aşezându-se pe scări, acesta veni lângă Romola şi-i vorbi pe un ton respectuos:

— Madonna, dacă vrei să mergi la pacienţii tăi, o să am grijă de bătrân.

Cecco avea o înfăţişare sălbatică: purta o tunică zdrenţuită, care se asprise şi devenise pestriţă datorită jachetei cenușii și a fragmentelor lipite de lână, scoţând la iveală o pereche de braţe tari, osoase, şi un gând lung, sinuoase. Falca-i pătrată era umbrită de o barbă neagră zbârlită, un nas cârn şi o frunte joasă, care-i dădeau chipului o înfăţişare similară unui sul dat jos pentru a fi împăturat, în vreme ce bucata îngustă de cârpă roşie care-i acoperea urechile părea să ia parte la spargere. Romola se uită la el cu niscaiva ezitări.

— Ai încredere-n mine, Madonna, zice Cecco, înţelegând perfect sensul privirii domniţei, nu-s aşa de drăguţ ca tine, da' am şi eu o maică

bătrână care mănâncă terciul doar de dragul meu. Ce! Am o inimă înăuntru şi tocmai am cumpărat o candelă pentru Preasfânta Fecioară. Apoi, vezi, bătrânul îşi mănâncă bucata. E destul de viguros: treptat, o să fie pe picioare, aşa cum sunt cei mai buni dintre noi.

— Mulţumesc c-ai grijă de el, prietene, zise Romola, care să căia pentru privirea îndoielnică. Apoi, aşezându-se lângă Baldassarre, îi grăi acestuia: Roagă-te pentru mine pân' o să mă întorc. Acesta consimţi cu o mişcare subtilă din cap şi din mâini, iar Romola plecă înspre spitalul San Matteo, din Piazza di San Marco.

Cap. 43: Madona nevăzută

Întoarcerea de la spital surveni după o oră. Romola merse pe o altă cale, făcând un larg ocol de-a lungul râului, până ajunse în apropiere de Ponte Vecchio. Se gândi să treacă podul, intenţionând să ajungă la San Stefano pentru a-l căuta pe Baldassarre. Dorea să afle mai multe lucruri despre dânsul, simţind că dacă l-ar părăsi, ar uita de toate aspiraţiile ei. Dar, nici nu trecu de răspântia dintre Por Santa Maria (aflată la dreapta) şi Ponte Vecchio (aflat în stânga), că domniţa se trezi deodată în mijlocul unei mulţumi îngenuncheate. Şi se puse şi ea în genunchi. Trecea Crucea (marea Cruce a Domului) în jurul căreia se organiza o procesiune.

Romola întârziase mai mult decât se aştepta şi acum trebuia până trece procesiunea. De-ndată ce se ridică în picioare, tocmai în clipa în care trecu Crucea, aruncă o privire împrejur şi-şi dădu seama că era mult mai obosită decât atunci când era ocupată cu plimbările. În stânga ei se afla un proprietar de prăvălie care-i zise:

— Romola, eşti obosită de atâta stat în picioare. Gian Fantoni o să fie încântat să-ţi ofere un scaun dacă vii acasă la el. Aicea este uşa lui. Lasă-mă s-o deschid pentru tine. Ce! îl iubeşte pe Domnul şi pe Frate la fel ca noi. Casa lui e şi a ta.

Romola era obişnuită cu limbajul frăţesc al cetăţenilor simpli, ale căror feţe erau atât des întâlnite pe la Dom. Ideea de cămin era mai puţin vizibilă în reşedinţa ei din Via de Bardi, unde era aproape totdeauna singură, ci se identifica mai mult cu străzile lăturalnice ale Florenţei, unde cu greu se afla un cotlon în care să nu fie privită cu

tandreţe. Era foarte mulţumită de faptul că putea intra prin uşa din dreapta împreună cu un Piagnone vânzător de confecţii, care o conduse până la un geam de la etaj, unde se afla o femeie robustă cu 3 copii, toţi îmbrăcaţi în roba simplă de Piagnoni, iar apoi îi făcu loc printre nişte draperii lucioase, purtându-se cu multă reverenţă. Din acest colţ putea să vadă nu numai procesiunea desfăşurată într-o încetineală solemnă printre uliţele caselor de lângă Ponte Vecchio, ci şi râul cu zona Lung Arno de lângă podul de la Santa Trinita.

Procesiunea se derula în linişte şi-n tristeţe. Nu era întreruptă nici măcar de vreo cântare leşinată care să strice îndemnul la linişte. Se auzea numai huruitul paşilor şi foşnetul uşor al veşmintelor de lână. Când aruncă o primă privire spre fereastră, Romola auzi paşii unor tineri; o mulţime de tineret florentin care duceau în mijloc o imagine albicioasă a unui Iisus tinerel, cu o aureolă strălucitoare deasupra capului, răstignit pe o cruce mare unde erau deja aşezate cununa de spini şi piroanele. După această mulţime de feţe proaspăt bărbierite venea mulţimea misterioasă a Companiilor de Disciplină, formată din reguli tainice de abnegaţie şi rugăciune devotată; toţi membri ei purtau o mantie care le acoperea capul şi faţa, cu excepţia ochilor. Oricine ştia c-aceste figuri misterioase erau cetăţeni florentini cu diferite ranguri, care erau văzuţi de obicei făcând tot felul de târguri pe la prăvălii, la casa de schimb sau la Stat; dar niciunul dintre aceşti membri nu se considera fiu, soţ sau tată. Îşi înăbuşiseră personalitatea şi mergeau ca nişte simboluri ale unui făgăduinţe comune. Fiecare Companie avea culoarea şi banderolele sale, dar îmbrăcămintea era la toţi un giulgiu care nu lăsa altă impresie în afara frăţiei.

În comparaţie cu ei, mulţimea de călugări părea puternic individualizată, în ciuda tunsurii şi a rasei comune. Prima oară apărea un val alb de Benedictini reformaţi; dup-aceea un val mai mare de Frati Minori sau Franciscani, în acea epocă toţi îmbrăcaţi în cenuşiu, cu brâul strâns la bust şi unii dintre ei cu *zoccoli* (sandale de lână) care acopereau picioarele lor bătucite; erau probabil cel mai numeros al Florenţei, având numeroşi membri zeloşi care iubeau omenirea şi-i urau pe Dominicani. După cenuşiu apărea negrul Augustinienilor de la San Spirito, plin cu feţe cultivate; oameni care moşteniseră biblioteca lui Boccaccio şi formau cea mai învăţată pătură a Florenţei într-o

vreme în care învăţătura era o raritate; dup-aceea, Carmeliţii în alb şi negru; apoi negrul Serviţilor, acel faimos ordin florentin fondat de 7 negustori care-şi dăduseră bunurile lor pentru a o adora pe Maica Domnului. Şi acum inimile tuturor privitorilor începeau să bată mai cu putere, fie de ură sau iubire, căci venea un val de alb şi negru; de mantii negre peste scapularii albe; toată lumea ştia c-au apărut Dominicanii. Primii au trecut cei de la Fiesole. O mantie neagră urmată după una albă, veneau unul după altul capete rase şi aşteptarea părea să ia sfârşit. Erau nişte mantii foarte aspre, şi multe dintre ele greoaie sau zdrenţe; căci priorul de la San Marco reduse frăţiile prin regula sa de sărăcie şi disciplină strictă. Dar în acel lung şir de alb şi negru se afla şi o mantie mai bine îngrijită ca a celorlalţi, cu o tunsură care n-ar părea deloc extraordinară pentru un străin care n-ar fi văzut medaliile de bronz, cu sabia lui Dumnezeu în mâna sa sau înconjurat de o gardă înarmată în drumul spre Dom ori transfigurat de flacăra interioară a oratorului privind în jurul unei mulţimi vrăjite. Cum se observa apropierea lui Savonarola, nimeni nu îndrăznea să tulbure liniştea anunţată de vocea care va răsuna asupra zgomotului solemn al paşilor şi foşnetului uşor al veşmintelor. Totuşi, urechea sa, ca multe alte urechi, auzi un sunet amestecat de nemulţumire şi ceva ce părea blestem, şi murmură nişte vorbe ce sunau a binecuvântare. Poate că era acea nemulţumire care-i făcea pe doi sau trei dintre discipolii săi să meargă în mijlocul mulţimii adunate pe la răspântia drumurilor şi să îngenuncheze cu ea de parcă s-ar petrece ceva divin. Mişcarea omagiului liniştit trecu mai departe. Trecu de-a lungul străzilor asemeni unei fulgerări bruşte, lăsând totul în încremenire, în timp ce stătea în genunchi şi ridicau privirea în sus. Dar ura primea o expresie tot mai intensă; de îndată ce Savonarola trecu Por Santa Maria, Romola văzu cum cineva de la ceva ferestre de deasupra zise ceva despre el.

Iarăşi călugări: Frati Umiliati de la Ognissanti, cu o tradiţie glorioasă de a fi primii iniţiatori ai negoţului cu lână; şi dup-aia alţi călugări: Vallombrosanii şi alte grupări de benedictini care-i aduceau aminte ochiului cultivat de delicateţea formei şi a culorii, din care răsăriseră în acele îndepărtate vremuri ale abuzului reformatorii care marcaseră schimbarea spiritului prin schimbarea de veşminte; în sfârşit, veneau liderii cu capete rase şi apoi mulţimea de preoţi seculari

netunşi. Dup-aceea apăreau cele 21 corporaţii de Arte ale Florenţei în veşminte lungi şi îngrijite, cu blazoanele plutind deasupra lor pentru a declara cu mândrie că purtătorii lor au diferite funcţii, de la brutari până la judecători şi notari. Apoi, oficialii secundari ai aparatului de stat, începând cu cel mai slab şi terminând cu cel mai puternic, până când grupurile de laici era întreruptă de canonicii de la Dom, purtând o relicvă sfântă (capul poleit cu argint al lui San Zenobio, nemuritorul episcop al Florenţei, ale cărui virtuţi au avut un rol important în ajutarea oraşului poate cu 1.000 de ani în urmă. Acesta era nucleul procesiunii. În spatele relicvei venea arhiepiscopul cu mitra şi cu sutana sa fermecătoare; după el misterioasa Imagine ascunsă, ascunsă mai întâi de bogatele draperii de brocart care acopereau un tabernacol pictat în exterior, în interiorul căruia se afla un tabernacol mai vechi care nu fusese niciodată deschis, după cum îşi aminteau cei care trăiau sau părinţii celor care trăiau. În altarul dinăuntru se afla imaginea Fecioarei îndurătoare, găsită cu veacuri în urmă în pământul de la Impruneta scoţând un ţipăt în clipa fusese străpunsă de sabie. Dar această Imagine nevăzută putea fi cu greu cărată în Dom fără atâtea daruri puse asupra ei. Nu se citea lista donaţiilor preţioase făcute de oameni şi comunităţi ambiţioase, constând mai ales din văluri, draperii şi mantii. Se spunea că donaţia cea mai bogată fusese dată de o stareţă săracă şi maicile ei, care, neavând bani pentru a cumpăra materiale, au ţesut o mantie de brocart aurit cu rugăciunile lor, brodând şi împodobind prin rugăciunile lor şi-n cele din urmă au văzut cum lucrarea lor a fost prezentată Sfintei Fecioare în marea Piaţă de doi tineri frumoşi care au bătut din aripile lor albe şi au dispărut apoi în azur.

Dar astăzi nu erau daruri puse asupra tabernacolului: nu se dăduse nicio donaţie, decât pentru cei săraci. Acesta fusese sfatul lui Fra Girolamo, ale cărui predici nu insistau asupra darurilor pentru puterile nevăzute, ci doar asupra ajutorului nevoiaşilor văzuţi. Altarele fuseseră puse în diferite părţi ale bisericilor, unde erau puse darurile pentru săraci. Nu se ducea nici măcar o torţă. Cu siguranţă că Fecioarei ascunse îi păsa mai puţin de torţe şi brocart decât de plânsetele celor înfometaţi. Florenţa era la zenit: şi-a făcut toată treaba şi nu mai făcea altceva decât să aştepte ceva divin care nu era după puterea ei. Fratele

în mantia aspră zicea că ajutorul va veni cu siguranţă şi mulţi dintre cei cu inima îndurerată aveau mai multă credinţă în vorbele Fratelui decât în virtuţile Imaginii nevăzute. Dar nu erau puţini nici cei cu inima feroce care se gândeau la bucuria că vorbele Fratelui ar putea fi false. Tabernacolul era mişcat uşor şi lumea se puse în genunchi, Era o linişte profundă; grupul de preoţi şi capelani de l'Impruneta nu stârnise nicio pasiune în rândurile privitorilor. Procesiunea urma să se încheie cu priorii şi gonfalonierii: marele grup al frăţiilor şi simbolurilor, care şi-au avut melodia lor liniştită şi mişcau mintea asemeni unui refren trecea din faţa privitorilor şi acuma un strigăt leşinat de speranţă lupta din răsputeri cu obişnuita disperare.

Romola, a cărei inimă fusese profund mişcată, atât de preziceri, cât şi de entuziasmul frăţiei pe care viaţa ultimilor doi ani îl făcuse să devină atât de obişnuit ca importanţa costumului pentru o femeie bolnavă şi vanitoasă, aruncă o privire adâncă prin care se vestea sfârşitul unei lungi tensiuni mintale şi rămase în genunchi pătrunsă de pasiune. Deodată, deasupra caselor aflate lângă podul din depărtare fulgeră ceva în culori strălucitoare. Domniţa începu să-şi mişte braţele pentru a se ridica de lângă fereastră, când draperia îi căzu pe cap, iar licărul părului său de aur şi bujorii de faţa ei păreau efectul unei iluminări. În acea clipă, se auzi un strigăt; trecuseră ultimele grupuri ale procesiunii şi toate feţele se întoarseră spre pod. Dar podul era ocupat acuma. Călăreţul mergea galopând înspre Arno; calul de pe ţărm, proaspăt stropit cu spumă, arăta alb din cauza iuţelii. Pălăria zbura deasupra unui becchetto roşu, ţinând în mână o ramură de măslin. Era un sol; un sol de veste bună! Asta zicea ramura de măslin. Dar poporul nerăbdător nu putea aştepta. Merse la noul venit, măsura frâul, împingând şi tropăind. Şi Romola văzu că acest călăreţ era soţul ei, care fusese trimis cu câteva zile la Pisa ca ambasador privat. Recunoaşterea nu-i aducea niciun licăr de fericire în ochii ei. Manifestă o atitudine de speranţă; dar teama care o controla o făcea s-aştepte ce fel de veşti urmau să vină pentru Florenţa.

— Veşti bune!

— Veşti foarte bune!

— Veşti care trebuie plătite cu haine! (*novelle da calze*) cu care Tito întâmpina necazurile mulţimii, până când în cele din urmă reuşi

să-şi pună calul în şa pentru a merge la întâlnirea unde-l aşteptau gonfalonierii şi priori. Apoi se opri şi zise cu glas încetişor:

— Magnifici Signori! Am venit să vă aduc vestea bună că galerele franceze, încărcate cu grâne şi oameni, au ajuns în siguranţă în portul Leghorn, datorită vântului puternic, care a ţinut vasele duşmane la distanţă.

Nici bine nu răsunară vorbele lui Tito, că şi începură să circule pe străzi. Se auzi un ecou puternic în văzduh şi cutreiera de-a lungul râului; dup-aia un altul şi-un altul; şi ţipetele se răspândiseră până-n zona procesiunii de la Dom; şi apoi se auzeau ţipete leşinate de răspuns, asemeni ciocnirii dintre valurile unui mare lac ale cărui ape ascultă doar de un singur impuls. Nimeni nu îndrăzni să mai spună ceva vreme de câteva minute; Signoriaşi dădu jos pălăriile, iar capetele se înclinau în faţa unei salvări care venise dincolo de limitele puterii sale, din acea regiune a încrederii şi resemnării care-n toate vremurile fusese numită divină. În sfârşit, după ce i se dădu semnalul să meargă înainte, Tito zise zâmbind:

— Trebuie să spun că orice îmbrăcăminte pe care mi-o va da Signoria ca răsplată pentru aceste strădanii nu mi se datorează mie, ci unui alt om care ar avea dificultăţi în transportarea lor şi care-ar fi fost aici dacă nu i s-ar fi obosit calul înainte de a ajunge la Signa. Meo di Sasso o să fie, fără îndoială, aici într-o oră sau două şi va putea reclama mai bine gloria solului, deoarece el a dus munca de căpătâi şi şi-a pierdut marea plăcere.

Era un mijloc delicat de a pune o astfel de frază necesară şi după un cuvânt de replică venit de la *Proposto* (crainicul Signoriei), acest demn zenit al procesiunii a continuat, iar Tito s-a întors pentru a-şi duce calul la loc. Când începu să bată marele clopot al Palazzo Vecchio, dând oamenilor plăcerea de a se bucura de această clipă, iar atenţia lui Tito nu se mai focaliză asupra unor porunci, era de aşteptat ca acesta să se întoarcă şi s-o recunoască pe Romola, dar era ocupat să-şi aranjeze pălăria, pe care, acum când apăruseră oameni care să se ocupe de calul lui, şi-o putea potrivi pe cap în timp ce mâna dreaptă ţinea în continuare ramura de măslin. Romola, în loc să facă vreun efort pentru a fi recunoscută de el, îşi puse iarăşi pe cap draperia neagră şi rămase total tăcută. Era sigură că Tito o văzuse; avea putere

de a vedea totul fără să pară c-o face.